This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

MAGYAR

MAGYAR

TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY: IRÓK.

HARMINCZEGYEDIK KÖTET.

MAGYAR TÖRTÉNELMI ÉVKÖNYVEK ÉS NAPLÓK

A XVI. XVII. SZÁZADOKBÓL.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK KIADÁSAI.

Kaphatók saját könyvkiadó-hivatalában (Akadém. épületben) és minden könyvárusnál.

ANJOUKORI OKMÁNYTÁR, Szerkesztette Nagy Imre. I. kötet. (1301—1321.) Ára 5 frt 60 kr. II. köt. (1322—1332). Ára 3 frt 60 kr.

A SZÖRÉNYI BÁNSÁG és Szörény vármegye története. Irta Pesty Frigyes. Három kötetben. 1878. I. 482. lap. II. 579. lap. III. 425. lap. Ára 7 frt.

AZ ELTÜNT VÁRMEGYÉK. Irta Pesty Frigyes. 2 kötetben. Ára 5 frt.

OSKAY LÁSZLÓ. II. Rákóczi F. fejedelem dandárnoka és a felső-magyarországi hadjáratok 1703—1710. Irta Thaly Kálmán. 1880. Ára 3 frt 60 kr.

A KÖZOKTATÁS TÖRTÉNETE Magyarországon a XVIII. században. Irta Molnár Aladár. 1881. 2 kötetben. Ára 6 frt.

ARCHIVUM RÁKÓCZIANUM. II. Rákóczi Ferencz levéltára, bel- és külföldi irattárakból bővítve. I. Oszt. Had- és belügy, szerkeszti *Thaly Kálmán*. I. köt. Rákóczi Ferencz fejedelem Leveleskönyvei, levéltárának egykorú lajstromaival 1703—6. XXVIII. és 688 l. — II. 1707—9. XXVIII. és 656 l. — III. 1710—12. X. és 747 l. Pest 1873—4. Mindenik kötet ára 2 frt. — IV—VII. kötet. Gróf Bercsényi Miklós levelei Rákóczi fejedelemhez I—IV. köt. 1704—1712. Közli Thaly K. Ára 12 frt.

— — II. Oszt. Diplomatia I. II. és III. köt. Angol diplomatiai iratok, angol levéltárakból közli *Simonyi Ernő*. Pest 1871—77. 639, 672, 498 l. Egy-egy kötet ára 2 frt.

II. Rákóczi Ferencz Önéletrajza és »Egy keresztény fejedelem áhításai« czímű munkája. Budapest, 1876. VIII. 589. l. Ára 3 frt.

TÖRÖK-MAGYARKORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. köt. Okmánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon. Szilády Áron és Szilágyi Sándortól. I. II. köt. 1868. XXX és 458 és 480 l. 4 frt.

— — — III.—IX. köt. 1868—73. Török-magyar-kori Állam-Okmánytár szerk. és jegyzetekkel ellátták, Szilády Áron és Szilágyi Sándor. I.—VII. k. 1868—73. mindenik kötet 2 frt.

A kilencz kötet együtt megrendelve 16 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁR. A történelmi kútfők ismeretének előmozdítására. Szerkeszti *Toldy Ferencz*. I—XXV. kötet. 1856—1878. 8-rét. Ára a 25 kötetnek együttvéve 22 frt. Egyenkint egy-egy kötet ára 80 kr., kivévén a XX., XXI. és XXV. kötet egy-egynek ára 1 frt 50 kr., a XXII—XXIV. köt. egy-egynek ára 1 frt 60 kr.

MAGYAR LEVELES TÁR. I. köt.: Négyszáz magyar levél 1504—1560. Szalay Ágostontól. XX. és 432 l. kilencz köríratu hasonmásos táblával 1 frt 20 kr.

— Második kötet. Magyar hölgyek levelei. 499 darab 1515—1709. Közli Deák Farkas. XVI és 464 l. Ára 2 frt.

FEJÉR GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betürendü tárgymutatója Czinár Mórtól. XVI és 549 l. 2 frt.

ÉVMUTATÓ Fejér György Okmánytárához. Knauz Nándor által. 44 l. 20 kr.

HUNYADIAK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Teleki Józseftől. I.—V., VI: 1 és X.—XII. köt. Mindenik kötet ára 3 frt 50. kr. — (VI. köt. 2. része sajtó alatt.)

PAULER GYULA. Wesselényi Ferencz nádor és társai összeesküvése 1664—1671. Két kötetben. 1876. Kis 8-rét. I. Köt. X és 412 lap, — II. köt. 450 lap. Ára 5 frt 60 kr.

MAGYARORSZÁG HELYRAJZI TÖRTÉNETE. Főtekintettel az egyházi intézetekre vagyis a nevezetesebb városok, helységek, s azokban létezett egyházi intézetek, püspök-megyék szerint rendezve. Rupp Jakabtól. 3 kötetben Ára 3 ft 50 kr.

BUDA-PEST és környékének helyrajzi története, Pest 1868. 306 l. 50 kr.

ACTES ET DOCUMENTS pour servir à l'histoire de l'alliance de George Rákóczi, Prince de Transylvanie, avec les Français et les Suédois dans la guerre de Trente

MONUMENTA

HUNGARIAE HISTORICA.

SCRIPTORES.

XXXI.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY.

IRÓK.

HARMINCZEGYEDIK KÖTET.

BUDAPEST, 1881.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

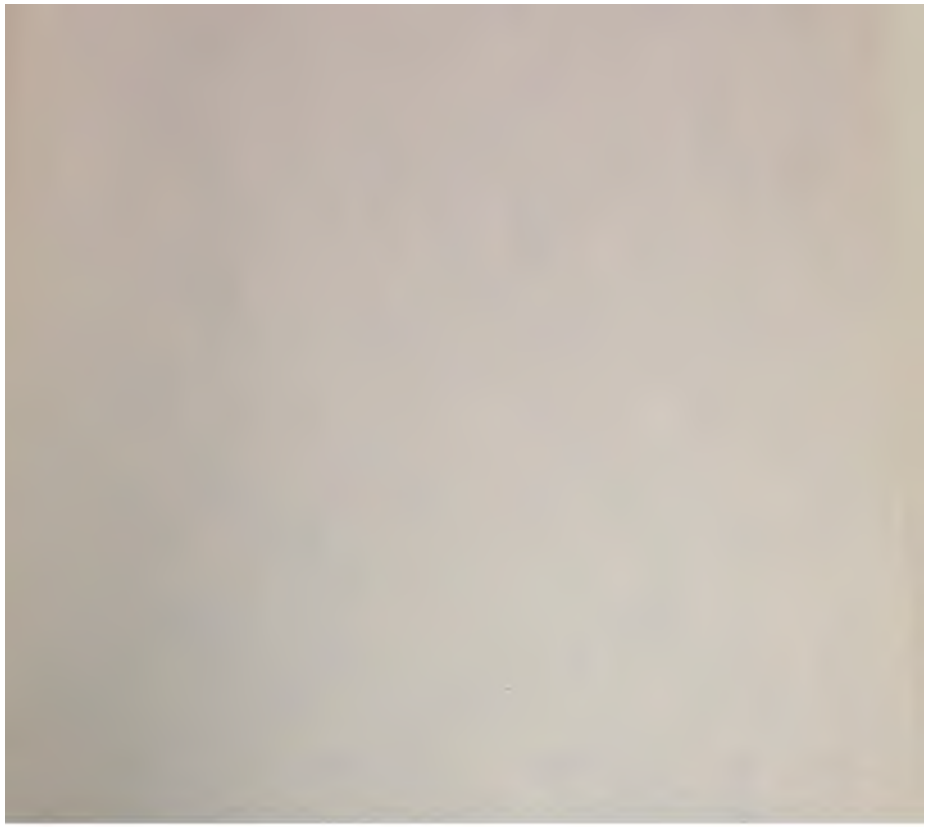

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY: IRÓK.

HARMINCZEGYEDIK KÖTET

MAGYAR TÖRTÉNELMI ÉVKÖNYVEK ÉS NAPLÓK

A XVI—XVII. SZÁZADOKBÓL.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

ÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK KIADÁSAI.

hatók saját könyvkiadó-hivatalában (Akadém. épületben) és minden könyvárusnál

---

OUKORI OKMÁNYTÁR, Szerkesztette Nagy Imre. I. kötet (1301—1321.) Ár 3 frt 60 kr. II. köt. (1322—1332). Ára 3 frt 60 kr.

ZÖRÉNYI BÁNSÁG és Szörény vármegye története. Irta Pesty Frigyes. Három kötetben. 1878. I. 482. lap II. 579. lap. III. 478. lap. Ára 7 frt.

ELTŰNT VÁRMEGYÉK. Irta Pesty Frigyes. 2 kötetben. Ára 5 frt.

KAY LÁSZLÓ. II. Rákóczi F. fejedelem dandárnoka és a felső-magyarországi hadi raink 1703—1710. Irta Thaly Kálmán. 1880. Ára 3 frt 60 kr.

ÉZOKTATÁS TÖRTÉNETE Magyarországon a XVIII. században. Irta Molnár Aladár. 1881. 2 kötetben. Ára 6 frt.

CHIVUM RÁKÓCZIANUM. II. Rákóczi Ferencz levéltára bel- és külföldi iratt rakból bővítve. I. Oszt. Had- és belügy. szerkeszti *Thaly Kálmán.* I. köt. Rákóc Ferencz fejedelem Levéleskönyvei, levéltárának egykorú lajstromaival 1703— XXVIII és 688 l. — II. 1707—9. XXVIII és 636 l. — III. 1710—12. X és 74 Pest 1873—4. Mindenik kötet ára 2 frt. — IV—VII. kötet. Gróf Bercsényi Mikl levelei Rákóczi fejedelemhez I—IV. köt. 1704—1712. Közli Thaly K. Ára 12 f — II. Oszt. Diplomatia I. II. és III. köt. Angol diplomatiai iratok, ang levéltárakból közli *Simonyi Ernő.* Pest 1871—77. 689, 672, 496 l. Egy-egy köt ára 2 f

Rákóczi Ferencz Önéletrajza és »Egy keresztény fejedelem áhitásai« czím munkája. Budapest, 1876. VIII. 389. l. Ára 3 frt.

ÖK-MAGYARKORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. köt. O mánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon. Szilády Áron és Sz lágyi Sándortól. I. II. köt. 1863. XXX és 425 és 420 l. 4 frt.

— — III.—IX. köt. 1868—73. Török-magyar-kori Állam-Okmányt szerk. és jegyzetekkel ellátták Szilády Áron és Szilágyi Sánd I.—VII. k. 1868—73. mindenik kötet 2 frt.

A kilencz kötet együtt megrendelve 15 frt.

GYAR TÖRTÉNELMI TÁR. A történelmi kútfők ismeretének előmozdítására. Sze keszti *Toldy Ferencz* I—XXV. kötet. 1856—1875. 8-rét. Ára a 25 kötetnek együt véve 22 frt. Ugyanitt egy-egy kötet ára 80 kr., kivéve a XX., XXI és XXV. kö egy-egynek ára 1 frt 80 kr., a XXII—XXIV. köt. egy-egynek ára 1 frt 60 kr.

GYAR LEVELES TÁR. I. köt. Négyszáz magyar levél 1504—1560. Szala Ágostontól. XX és 432 l. kilencz kőiratu hasonmásos táblával 4 frt 20 kr. Második kötet. Magyar hölgyek levelei. 499 darab 1515—1709 Közli Deá Farkas. XVI és 464 l. Ára 3 frt.

ÉR GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betűrendű tárgymutató Czinár Mórtól. XVI és 549 l. 2 frt.

MUTATÓ Fejér György Okmánytárához. Knauz Nándor által. 44 l. 20 kr.

NYÁDIAK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Teleki Józseftől. I.—V., VI és X.—XII. köt. Mindenik kötet ára 2 frt 50. kr. — (VI. köt. 2. része sajtó alatt.

ILER GYULA. Wesselényi Ferencz nádor és társai összeesküvése 1664—1671. K kötetben. 1876. Kis 8-rét. I. Köt. X és 412 lap. — II. köt. 450 lap. Ára 6 frt 60 k

GYARORSZÁG HELYRAJZI TÖRTÉNETE. Főtekintettel az egyházi intézetek vagyis a nevezetesebb városok, helységek, s azokban létezett egyházi intézete püspök-megyék szerint rendezve. Rupp Jakabtól. 3 kötetben Ára 5 ft 50 k

DA-PEST és környékének helyrajzi története. Pest 1868. 306 l. 50 kr.

TES ET DOCUMENTS pour servir à l'histoire de l'alliance de George Rákócz Prince de Transylvanie, avec les Français et les Suédois dans la guerre de Trent ans publiés par A. Szilágyi. 1874. In 8. VI. 491 pag. 2 frt 50 kr.

THLEN GÁBOR fejedelem kiadatlan levelei. Kiadta Szilágyi Sándor. XIV és 496 Ára 2 frt 40 kr.

MONUMENTA

HUNGARIAE HISTORICA.

SCRIPTORES.

XXXI.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY.

IRÓK.

HARMINCZEGYEDIK KÖTET.

BUDAPEST, 1881.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

MAGYAR
TÖRTÉNELMI ÉVKÖNYVEK ÉS NAPLÓK
A XVI—XVIII. SZÁZADOKBÓL.

GYULAFY LESTÁR FÖLJEGYZÉSEI.

KÖZLI

SZABÓ KÁROLY

A M. TUD. AKAD. R. T.

MARTONFALVAI IMRE DEÁK EMLÉKIRATA.

A PÁLÓCZI HORVÁT CSALÁD NAPLÓJA.

KÖZLI

SZOPORI NAGY IMRE

A M. TUD. AKAD. L. T.

BUDAPEST, 1881.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

DB 936
M 94
v. 31

... társ. könyvnyomdája.

GYULAFI LESTÁR FÖLJEGYZÉSEI.

1565—1605.

EREDETI ÉS EGYKORÚ PÉLDÁNYOKBÓL KIADTA

ÉS BEVEZETÉSSEL ELLÁTTA

SZABÓ KÁROLY

A M. TUD. AKAD. R. T.

Budapest, 1891. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

GYULAFI LESTÁR ÉLETE ÉS MUNKÁI.

BEVEZETÉSÜL.

Gyulafi Lestár a dunántúli ősrégi Rátóthi Gyulafi családból származott, melynek első törzse a XIII. század második feléből ismeretes. Atyja János, anyja Devecseri Csóron Dorottya volt, ki 1522-ben született, 1533-ban 11 éves korában ment férjhez s 1590-ben halt el. Születése 1557. szept. 20-án Eustachius napján történt, s épen ezért kapta a keresztségben az Eustachius vagy magyarosan Lestár nevet. Atyját már kisded korában 1559-ben elvesztvén, anyja gondviselése alatt növekedett, ki 1560 elején, midőn a törökök Hegyesd várát Zalában elfoglalták, az ennek közelében eső Csobáncz váráról két éves és öt hónapos fiával, Lestárral, előbb Szigligetre, majd Kőmendre s utóbb Körmendre költözött. 1573-ban a 16 éves ifjú a bécsi császári iskola növendéke volt s itt vetette meg tudományos képzettsége alapját.[1])

Ez évben febr. 7-én történt, hogy testvérbátyja Mihály, a pápai vár lovasságának kapitánya, Zalában Szent-György vára alatt, hova anyja látogatására ment, a száguldozó törökök ellen harczolván, súlyos sebekkel borítva, anyja szemeláttára török fogságba esett, s más nap Szigetvár hidján sebeiben elhalt. A hős ifjú helyére a Gyulafi családdal rokonságban állott Báthori Miklós országbiró a testvérénél, néhai Báthori And-

[1]) Ez adatokat Szamosközy István jegyzette föl, kétségtelenül maga Gyulafi Lestár közlése után. Lásd *Szamosközy tört. munkái. IV. köt. 62. lap.*

rásnál növekedett Gyulafi Andrást, Mihály és Lestár testvérét ajánlotta,[1]) ki azonban ez állást el nem nyerhetvén, Szathmárvármegyében maradt s a Gyulafi család Szathmár vármegyei ágának törzse lett.

Gyulafi Lestár már ifju korában Erdélybe került s egész életét itt, Báthori Zsigmond utolsó lemondásáig folyvást a fejedelmi udvar szolgálatában, töltötte. Kétségtelenül nagybátyja, a hires hős Gyulafi László, vonzotta őt Erdélybe, ki 1568-ban sógorával Forgács Ferencz váradi püspökkel együtt Miksa királytól János Zsigmondhoz pártolt, ettől 1569-ben nyerte adományban a szilágy-csehi várat a hozzá tartozó terjedelmes uradalommal, s igy Erdély főurai közt szerepelt. Jelen volt ennek, kit »az én patronusom«-nak nevez, 1579. május 13-án Udvarhelyt a Szilágyságon történt halálakor.[2])

A Báthori családdal rokonságban s a fejedelmi udvarnál nagy tekintélyben álló Gyulafi László pártfogása juttathatta az ifju Gyulafi Lestárt Báthori Kristóf fejedelem udvarába, kinek halálakor 1581-ben a 24 éves ifjut mint fejedelmi titkárt találjuk.[3])

Mint fejedelmi titkár szolgált Báthori Zsigmond alatt is, ennek 1602-ben történt végleges leköszönéséig. Mult századi több tekintélyes tudósunk őt tanácsúrnak állítja ugyan: de ez állításnak legkisebb alapja sincs.[4])

Külföldön, mint a fejedelem megbizottja, legelőször 1582-ben járt, midőn Vesselényi Ferencznek Krakkóban a királyi palotában harmad napig királyi fénynyel tartott lako-

---

[1]) *Gyulafi följegyzése 1573-ra* és *Függelék I. sz.*

[2]) *Ugyanő 1579-re.*

[3]) Báthori Kristóf síriratát 1581-ben mint fejedelmi titkár irta. *Függelék II. sz.*

[4]) *Bod Péter, Magyar Athénás 95. l.* tévedve irja őt tanácsúrnak, ki mind a keresztyén királyokhoz, mind a török portára sokszor volt követségben. Ugyanezt állitja *Benkő József, Wolfgangi de Bethlen Hist. Tom. V. Praefatio 8. l.*, valamint általában csak különféle külföldi követségekről szólva, Haner is, *Siebenb. Quartalschrift V. köt. 14. l.* — A fönmaradt hiteles adatok szerint Gyulafi Lestár soha tanácsúr nem volt, s külföldi követségben igen gyakran járt ugyan, de mindig csak Lengyelországban.

dalmán Báthori Zsigmond képét viselte s a fejedelem és főurak fényes ajándékait üdvözlő beszédével bemutatta. [1])

Mint udvari titkár tagja volt azon követségnek, melyet Báthori Zsigmond fejedelem 1587-ben a varsói királyválasztó lengyel országgyűlésre Kovacsóczy Farkas cancellarius vezérlete alatt küldött. [2])

Első követségét Lengyelországba Zamojski János lengyelországi cancellariushoz, a Lengyelországot és Erdélyt egyaránt fenyegető török ellen követendő magatartás ügyében, 1590-ben végezte. Július 5-én indúlt Gyula-Fejérvárról s a fáradalmas útat Lembergig és vissza hét hét alatt tette meg. Visszajövet a forró nyári útban nehéz betegségbe esett, melyet az anyja haláláról vett hír még súlyosbított.

Második követsége volt Krakkóba III. Zsigmond lengyel királyhoz, 1591. tavaszán, hogy a megürült krakkai püspökséget a király Báthori Zsigmond fejedelem unokatestvérének, Endre bibornoknak adományozza. Ez alkalommal ismételve sürgette a 30,000 forint megfizetését is, melyet Báthori Zsigmond a lengyel király Báthori István végrendelete értelmében Lengyelországtól követelt. [3])

1591. őszén harmadszor járt Lengyelországban Zamojski Jánosnál, ennek 1590-ben elhalt neje Báthori Griseldis, a fejedelem testvére, visszakövetelt hozománya ügyében.

Negyedik útja volt Zamojskitól a lengyel királyhoz igen kemény téli időben, a 30,000 forintért. Több hónapig fáradozott ez ügyben a királynál, részint Visliczán, hova a király a

[1]) *Gyulafi L. följegyzése 1582-re*, és *Szamosközi Tört. Munkái IV. köt. 63. l.*

[2]) Ez országos követség tagjai voltak: Kovacsóczy Farkas cancellarius, Kornis Gáspár huszti kapitány, Szentpáli János, Gyulafi Lestár udvari titkár, Bogáthi Menyhért, Giczi Péter, Kratzer Lukács enyedi polgár és Jacobinus Bernát kolozsvári orvos. *Gyulafi L. följegyz. 1587-re.*

[3]) *Szamosközi IV. köt. 64. l.* szerint 1583-ban küldték Gyulafi Lestárt Lengyelországba a János Zsigmond által Erdélynek hagyott, de Báthori István által Lengyelországba kivitt unicornis szarváért, vagy annak a lengyelek által megfizetni igért 30,000 forint becsáráért, mely azonban örökre odaveszett. Itt az évszámban a hiba kétségtelen; mert Báthori Zsigmond e követeléssel csak Báthori István lengyel király halála (1586) után léphetett fel.

dühöngő pestis elől vonult, részint Krakkóban, hol jelen volt a lengyel királynak 1592. május 31-én Anna osztrák herczegasszonynyal tartott lakodalmán.

Ötödik útja a lengyel országgyűlésre Varsóba, a főnnebbi követelés ügyében 1592. őszén történt. A zajos országgyűlés azonban föloszlott a nélkül, hogy ez ügyben határozatot hozott volna. Már e követség alkalmával nyerte fejedelmétől azt a titkos megbizást, hogy szerezzen neki pártot, mely a Svéciába távozni készülő III. Zsigmond helyébe, kiről azt hiresztelték, hogy Lengyelországba nem akar többé visszatérni, őt a lengyel trónra emelje.[1]) E törekvésnek Bucella lengyel királyi orvos s Báthori Endre közreműködése következtében mutatkozott is némi sikere; Gyulafi följegyzése szerint »Prussiában 6000 ember urunk mellett fölült volna, ha kin itt állott volna. De király hazajövetele mind elbontá.... 1594. in Octobri.«

Hatodik utja volt Lengyelországba 1593-ban, hogy szinleg a 30,000 forintot sürgesse, valósággal pedig az említett terv kivitelére működjék.

1594-ben Báthori Zsigmond már megtette a titkos lépéseket, hogy Rudolf császárral s a keresztyén hatalmakkal szövetkezve a török fensőség ellen küzdjön s az erdélyi rendeket is törekedett e nézetére hajlítani. A politikai küzdelem, mely e kérdésben a fejedelem és hívei s a török frigyhez ragaszkodó nemzeti párt közt hónapokig folyt, 1594. aug. végén e párt fejeinek, Báthori Boldizsárnak, a Kendieknek, Kovacsóczi Farkas cancellárnak s többeknek kivégeztetésével tragicus véget ért, s Báthori Zsigmond most már nyiltan működhetett a keresztyénekkel való szövetkezés ügyében a török ellen. A lengyel királyság elnyerésének tervével e szerint felhagyva, 1594. október elején Gyulafi Lestárt oly végből küldötte Lengyelországba, hogy a királynál a 30,000 forint adósságot, Zamojski cancellárnál a Báthori Griseldis hozományát sür-

---

[1]) *Szamosközi IV. köt. 65. l.* helyesen teszi e titkos megbizatás idejét 1592. októberre, mint kitetszik a fejedelem 1592. szept. 1-én kelt leveleiből. *Függelék XXVI. és XXVII. sz.* — Gyulafi e titkos működését *Bethlen Farkas Hist. de rebus Trans. III. köt. 166. l.* 1593-ra említi, mikor III. Zsigmond már valósággal eltávozott Lengyelországból.

gesse, s a mi [illegible] Lengyel[illegible] való szövetkezésre [illegible] működése kivált siker[illegible] küldte a fejedelem S[illegible] val együtt ez ügyben a [illegible] dozott s a követek 15[illegible] voltak visszatérni.

1596. júl. 5-[illegible] — [illegible] dikszer — isnét Lengyel[illegible] Gyulafit, részint [illegible] tésére, részint a lengyelek [illegible] ban ama túlz[illegible] lengyelek a keresztyén [illegible] löket, fáradozás[illegible]

Hogy Gyulaffi [illegible] diplomatiai működés[illegible] rangban állott, bizonyítja [illegible] mely szerint titkári [illegible] téli és nyári tisztességes [illegible] tartáson kívül 35[illegible]

E fizetés[illegible] Z[illegible] lemondván. Op[illegible] a félévi hátralék [illegible] Christ[illegible]

Hogy Gyulafi L[illegible] is megtartotta titk[illegible] kitetszik abból, hogy Z[illegible] levelében [illegible] követ[illegible] S[illegible] P[illegible] E[illegible] Gyulafi utolsó [illegible]

Midőn Báthori Zs[illegible] visszafoglalta[illegible] E[illegible]

[illegible] Gyulafi L[illegible] vetsen[illegible] részint saját [illegible] Fü[illegible] megállapítható meg.

[illegible]) *Függelék XLIII.* sz.

[illegible]) *Függelék XLVI, XLVII.* sz.

[illegible]) *Szamosközi* [illegible] *II.* k. 281. l.

év április 30-án Kolozsvárról Gyulafi Lestárt küldte Szathmárra Bástával alkudozni, hogy Erdélyt Rudolf császár megegyezésével, mint annak híve megtarthassa.[1]) A két izbeli küldetés sikeretlen maradt s Básta a goroszlói csatában aug. 3-kán a fejedelmi hadakat szétverte.

Miután Báthori Zsigmond 1602-ben Erdélyről végkép leköszönvén Csehországba vonult, Gyulafi Lestár helyzete, — ki annak idejében fejedelme kegyét saját érdekében fölhasználni éppen nem törekedett,[2]) — Básta rémuralma alatt, hivatalos állása s fizetése megszüntével, mind súlyosabbá vált. A nyugalomba vonult Báthori Zsigmondhoz intézett folyamodásában az addig szükséghez nem szokott Gyulafi keserűen panaszolja elvettetett állapotját, erszénye kimerültségét, a régi szolga érdemeinek feledségbe merültét.[3])

1603-ban Székely Mózes bukása után a Borbély György vezetése alatt harczoló hazafiak Básta túlnyomó ereje elől Karansebesre bujdostak ki. A karansebesi bujdosók, kik Temesvárra s Belgrádra menekült s magokat török pártfogás alá vetett bajtársaik kétes sorsában osztozni s a hazából kivándorolni nem kívántak, a hadaival Lippa felé vonuló Básta kiengesztelésére s a visszatérési engedély kieszközlésére a nehéz megbizatásokban gyakran forgott, tapintatos és eszélyes Gyulafi Lestárt küldötték Kapronczai Mártonnal együtt követségbe. Gyulafi Facséton találkozott Bástával s ügyességének sikerült a nehéz feladatot szerencsésen megoldani.[4]) Ez volt a közügyek terén való működésének utolsó ismert mozzanata.

---

[1]) *Függelék XLVIII—I. sz.*

[2]) Föltűnő, hogy a gr. Kemény József e korra nézve rendkivül gazdag gyüjteményében s a közlevéltárakban Gyulafi Lestár részére tett adománylevél csak egyetlen-egy található. Ez Báthori Zsigmond 1591. júl. 1-én kelt adománylevele, melylyel az atyjának, Báthori Kristófnak, s neki tett hű szolgálatokért Gyulafi Lestárnak adományozza az Udvarhely széki malomfalvi részjószágot, mely addig az udvarhelyi várhoz tartozott. *Függelék XIII. sz.*

[3]) *Függelék LI. sz.*

[4]) *Szamosközi Tört. munkái III. k. 324—330. l.*, hol Gyulafinak Bástához intézett beszéde is olvasható, és utána *Wolfg. Bethlen Hist. V. köt. 505—512 l.*

Ezentúl, ugy látszik, a szerencsétlen haza sorsán elborúlt lélekkel, félrevonulva élt. Az élet rá nézve, mint 1604. Keresztúri Györgyhöz a vallonokról írt leveléből látjuk, keservesebb volt a halálnál. [1])

Bocskai támadását s erdélyi fejedelemségét még megérte: de hogy alatta régi hivatalát visszanyerte volna, nyomát nem találjuk. Az 1605-ik évről több jegyzete maradt fönn, a legutolsó május 17—19-re vonatkozik. Halála, melynek idejéről tudomásunk nincs, hihetően nem sokára ezután következett be.

Bod Péter állítása szerint »megirta a maga idejebeli dolgokat, a mely historiával élt s sokszor is hozza elő Bethlen Farkas a maga irásában.« [2]) Csaknem azon szavakkal mondja ezt Benkő József is. [3]) Ugyanezt állítja Haner, ki szerint Gyulafi ezen történelmi műve latinul volt irva; sőt Haner azt is mondja, hogy az általa »Gesta Sigismundi Bathori Principis Transsylvaniae« czímmel említett csonka kéziratot, mely az 1593—1594-dik évi eseményeket Báthori Zsigmond Kővárból visszatértéig igen részletesen s Bethlen Farkasnál több helyt bővebben tárgyalja, hajlandó volna Gyulafi kérdéses munkájának tartani, ha annak idézett helyén Gyulafi Lestár oly magasztaló szavakkal nem volna említve, melyeket ő magáról nem irhatott. [4]) Én, idézett tudósainkkal ellenkezőleg, abban a nézetben vagyok, hogy Gyulafi Lestár a maga korát tárgyaló történelmi művet nem hagyott hátra. Ha ő ily munkán dolgozott volna melynek megirására titkári hivatala s csaknem folytonos lengyel követségi működése mellett kellő ideje s nyugalma alig lehetett, gondolhatjuk-é, hogy történelmi följegyzéseit, a követségei tárgyaira vonatkozó részint eredeti, részint általa másolt iratokat oly készséggel átengedte volna Szamosközi Istvánnak, e kor történetei megirójának, kit Békes Gáspárról irva maga

[1]) *Függelék LII. sz.*

[2]) *Bod Péter Magyar Athénás 95. l.*

[3]) Benkő előbeszéde *Bethlen Farkas Historiájához V. k. 9. l.*

[4]) *Siebenb. Quartalschrift VII. Jahrg. 14. 15. l.* — A Seivert által itt ismertetett kézirat Szamosközi István nagyszerű történelmi művének töredéke lehetett, melynek tetemes része s ebben az 1593. és 1594-ik évi leirása is elveszett, vagy maig is lappang.

figyelmeztet, hogy »mikor ezt a históriát irja Kegyelmed, bővebben tudakozódjék Békes felől.« S aztán föllehet-é tennünk, hogy Erdély egy egész korszakának tüzetes leirásával foglalkozott volna az a férfiu, ki 1594-ben rokonának a Sáros-Patakon tanuló Gyulafi Mihálynak, ki tőle történelmi könyveket kért, azt a választ adja, hogy »efféle könyvei teljességgel nincsenek s csak hittaniak vannak, melyek olvasásában különösen gyönyörködik«, és öcscsét azzal biztatja, hogy nem sokára Lengyelországba megy, hol könyvek bőven kaphatók, s onnan fog neki valami alkalmas munkát küldeni.[1]) Gyulafi, mint diplomatiai téren működő gyakorlati államférfiu, irt ugyan alkalmilag becses följegyzéseket, megőrizte az általa tárgyalt diplomatiai ügyekre vonatkozó iratokat, s ezeket szives készséggel adta át, hogy használja föl művében, Szamosközinek, kinek megcsonkult gyűjteményében maradtak fönn ezek bizonyosan tetemes hiányokkal: de annak, hogy ő koráról emlékiratot vagy tüzetes történelmi művet dolgozott volna, semmi nyoma nem maradt fönn.

Hogy Gyulafi Lestár rendes naplót vezetett, kitetszik Benkő József tudósításából, ki szerint e naplót eddig kevesen látták s még Bethlen Farkas sem használta. Szerinte e napló Gyulafi gazdasági ügyeire s hivatalos működésére vonatkozott, magyar nyelven volt irva, s abban a hazai dolgok kedvelői méltán gyönyörködhetnének.[2]) Hivatkozik e naplóra följegyzéseiben maga a szerző is, midőn Báthori István lengyel király haláláról irva, igy szól: »Obitus eius diem sic ego *in Ephemeride mea* notaueram«, hol azonban az eme naplóból kiirt jegyzetet latin nyelven találjuk. Valóban sajnálhatjuk, hogy Benkő e napló eredetijének hollétéről szót sem tesz; azon, hogy ő e naplót ismerte, s hihetőleg másolatban birta is, tudósítása után nem kételkedhetünk. A Benkő birtokában volt példány, az ő kéziratgyűjteményével együtt, 1849-ben az enyedi főiskolai könyvtár földulatásakor veszett el.

Gyulafi Lestár történelmi följegyzéseiből mindaz, a mi

---

[1]) *Függelék XXXII. sz.*

[2]) Benkő József előbeszéde Bethlen Farkas historiájához *e. h.* V. köt. 9. l.

ránk szállott, a budapesti egyetem könyvtárában a Pray-féle Collectio LVIII. és LIX. kötetében maradt fönn, mely kötetek Szamosközy István gyűjteményének egy részét képezték. Innen tette közzé e jegyzetek nagyobb részét az 1594. évig terjedőleg Kulcsár István, ki azonban a szóhűségre kellően nem ügyelt, olykor rövidített, némely részt kihagyott s a latinúl írt jegyzeteket magyar fordításban adta [1]), ugy, hogy e jegyzeteknek lehetőleg teljes és hű kiadását fölöslegessé épen nem, sőt inkább kivánatossá tette.

A Függelékben általam közlött 53 darab levél közűl 21 az említett Szamosközi-féle gyűjteményből, 1 a kolosmonostori convent levéltárából, 31 darab pedig a gr. Bánfi család bonczidai könyvtárában lévő codexből van véve. E nagybecsű codex, melynek eredetijét eddig kinyomozni nem sikerült, a mult század végén, vagy a jelen elején lehetett másolva, s eredetije, véleményem szerint, valaha a Szamosközi gyűjteményének részét képezte, melybe a Gyulafi által gyűjtött levelek és okiratok beolvadtak. Az e codexből közlött levelek ismerete nélkül Gyulafi Lestár életpályájára csak annyi világot sem sikerűlhetett volna derítenem, a mennyit az olvasó e rövid bevezetésben talál. Éppen azért kedves kötelességemnek ismerem hálás köszönetemet kifejezni gr. Bánfi Miklós főpohárnokmester ő nagyméltósága iránt, ki e codexet — melyből a Történelmi Tárban XVI. századi tudósaink rendkivűl érdekes leveleit lesz szerencsés közölhetni — több hónapi használatomra átengedni szíveskedett. Hasonlóan köszönetemet kell lerónom egyetemi könyvtárigazgató Szilágyi Sándor barátomnak is, ki az általa gondosan egybeállított Szamosközi-gyűjtemény használásában a legszivesebb készséggel támogatott, s kinek fölszólítása és sürgetése nélkül e XVI. századi irónk szétszórt s töredékes jegyzetei egybeállítására, melyeket időszaki rendbe sorozva közlök, aligha vállalkoztam volna.

Kolozsvártt, 1880. nov. 2.

Szabó Károly.

[1]) Krónika. A mohácsi veszedelemtől a bécsi békülésig Magyarországban, Erdélyben, Havasalföldön és Moldovában történt dolgokról. Pest 1805. 8r.

Gyulafi Lestár följegyzései.

(1565.) Nizochkival együtt bocsátotta volt német császárhoz király fia Báthori Istvánt.

Nisochki az király akaratjából megtért. Báthori István nem akart megtérni, hanem felment; kiért annak utána, hogy megjött, annyira neheztelt reá király fia, hogy mikor bement hozzája, farral fordult hozzája. Magad kerested, ugymond, magadnak, a mit találtál.[1])

(1566.) Azután hogy Bátori István megszabadult, király török császárhoz ment, Páncsovánál kelte el az Dunát. Oka oda való menetelének két dolog volt. Első, hogy csazárt hitire emlékeztesse, és ígíreti szerint Budát megkérje tűle. Második, hogy amoliálja az suspiciót, kiben volt császárnál, hogy az némettel practicált volna. Mert hogy Bátori Istvánt Maximilián megfogatta, és király fia Tokajt megszállotta, haragjában Maximilián az király fiának minden leveleit, kit Báthori István által küldött volt, az portára küldte az töröknek. Imhol, ugymond, az te hőved János király, mit forgat nálam te ellened. Ezt azután sokképpen kötötte el király fia az töröknél.

Azután hogy az török császártúl az király fia visszajütt Erdélben, látván és eszébe vévén császárnál létében, mely igen állhatatlan légyen az török dolga, az elkezdett békeség felől való tractatust ismét elinditotta az németnél Békes által, ki azt cum maximo totius Reipublicae Christianae bono el is végezte az némettel. In cujus rei signum etiam affinitas tum per Bekesium procurata Regi est cum Imperatore, impetratis

---

[1]) Ez nem igaz. (*Szamosközi oldaljegyzete*).

nuptijs filiae Ducis Bauariae. Haec dum ibi aguntur per Bekesium, nuncium repente adfertur de obitu Regis iuuenis; quo nuncio consternatus Bekesius, cum omnes iam actiones suas in irritum cecidisse videret, luctuose Maximiliano rem exponit. A quo ille liberaliter habitus, dataque ei spe amplissima iussit eum bono esse animo. Bekesius, gratiam Imperatoris non negligendam ratus, petijt dominium Transilvaniae, sic tamen, vt vicem saltem ejus obiret in ipsa Prouincia, ut Voiuodae olim, quod et impetravit dato juramento Maximiliano, quod ad extremum usque halitum in fide eius esset perseueraturus. A quo Bekesius statim literas quoque, quas vocant donationales, accepit. His ita peractis redijt in Transilvaniam, ubi cum praeter spem turbata omnia videret, ac Batoreum iam rerum summa potitum, tulit id acerbissime. Ac ne fidem Maximiliano datam violaret, subesse Bathorio noluit, sed in arce sua se Fogaras priuatus continuit, datis litteris ad Maximilianum, et exposito negotio, quod iam Bathorius rebus praesit, et quod necesse habeat eum pro suo Principe agnoscere, quando ab Ordinibus Princeps sit declaratus, nisi malit omnium rerum suarum iacturam subire. Petebat igitur Maximilianum, vt fidem suam liberaret, et ipsum dati iuramenti absolveret, quod dum a Maximiliano non impetraret, ac interim etiam dicto Principis Bathorei obaudiens non esset, factum est, vt iram eius in se concitaret, ac arx ipsa Fogaras obsideretur. Parum tunc abfuit, quin Bekes ipse, qui tum rerum ignarus extra arcem in horto obambularet, in manus satellitum Batorianorum incideret, vixque se fuga in arcem receperat citata. Sok szekér volt, kiket mindeniket gyékénnel födtek volt be, simulálván azt, hogy sót visznek. És mindenik kék darabonttal volt rakva, kik előtt Vadas Mihály volt az kékek kapitánya, kit annakutána Poloczka alatt lűttek el az Moszkák. Haec fuit causa, cur agnoscere Bekesius Principem suum Bathoreum noluerit, non enim poterat ob fidem iam Maximiliano datam; alias libenter paruisset. Id quod euentus postea docuit. Nam defuncto Maximiliano cum data fide se iam liberatum Bekesius videret, ad eundem statim Bathoreum Regem Polonorum confugit, gratiamque ac veniam ab eo impetrauit. Magno semper loco apud Regem habitus, qui editis multis

virtutis suae documentis apud dictum Regem gratissimus ei semper fuit. Tandemque dux universi exercitus contra Moschum Vilnae magno omnium dolore ac imprimis Regis ipsius vitam cum morte commutauit, duobus virtutum suarum sectatoribus suis fratribus relictis: Gabriele et Lazaro Bekesijs, filioque Ladislao, qui postea praeclaram Regi nauarat operam tam domi quam militiae.

Causa belli Bekesiani fuit [1], quod cum ille victus ac fugatus esset a Bathoreo, Maximiliano donationem, qua illi Prouinciam contulerat, in memoriam reuocaret. Petijt itaque ab eo copias auxiliares, quibus Transiluaniam aggrederetur. Ecce, inquiens, dum fidem meam Maiestas Vestra non liberat, et ego hac de causa Bathoreo colla non submitto, pulsus rebus omnibus amissis ab eo sum. Omnium autem maxime amor ac gratia omnium Ordinum Transsilaniae, qua eum prosequebantur, spem fecit Bekesio de Transsilaniae principatu, omnes enim proceres et tota nobilitas ab eo stabat. Az mely nap penig hadával Tordára jutott Békes, az volt az napja, kit titkon végezett volt az országgal, hogy akkor ott találja ūket, és gyūlésben ūljenek akkor. De ezek nem tartották az fogadáshoz magokat. Mindazonáltal ha jūttön jütt volna Békes Fejérvár felé, és Szent Pál felé nem tért volna Tordáról, obtinealta volna az principatust, mert az nemesség Enyeden volt gyūlésben az urakkal együtt. Bátheri István csak evvel nyerte, hogy in loco authentico Fejérvárott volt, és parancsolton parancsolt minden felé, hogy mellé jūjenek, és kételenek voltak vele, nem merték elhallgatni.

Fuit Bekesius vir magnus et uere heroicis virtutibus praeditus, ingenio autem et eloquentia admirabilis, et omnino ad rempublicam gerendam natus. Petroviez Péter inasa volt, az ő udvarában nevelkedett volt föl, kit mind holtáig szolgált. A mikor ezt a historiát irja Kegyelmed, bévebben tudakozzék Békes felől.

---

[1] Causa Bekesiani belli, si modo vera est. (*Szamoskōzi oldaljegyzete.*)

Míg király fia török császárhoz volt, Hagymási Kristó- (1566.)
fot hatta volt itt Erdélben nagy haddal, ki Rege sic ordinante az Keresztes mezején [1]) feküdt, hogy ha neki oda mi történnéjék, és ha mit az török inditana, occurrálhatnának.[2])

1572. Coronatus est Rudolphus in Regem Hungariae, et aliquot Episcopi creati Posonij 25. Octobris.[3])

1573. Gyulaffi Mihály az én szerelmes bátyám pápai kapitán, kivel mind atyjával, mind anyjával egy voltam, ki lett légyen, nem szükség arról sokat szólanom; ha Magyarországban ki hires és választott vitéz ember és periculorum contemptor volt, ű volt az másik. Jütt vala Zalában Szent György várában az anyját látni. Ezalatt éjjel az vár alá jövének az végbeli törökök, ugy mint hatszáz lóval, az falukat szerte széllel felgyójták; kimene eleikben, és mikor ott kergetőznéjék az ellenséggel, az ló elesik vele. És igy fogják el. Négyet vágott mindazonáltal le bennek gyalog, az midőn az ló alól felverekedett. Az sisak azon csésben kiszakadt az fejéből, és letali vulnere accepto in capite ugy esett el. Azon éjjel Kálmán-Csehen háltak vele. És hogy másnap Szigetben béviszik volt, az vár hidján holt el. Temeték Gorosz Gálnál [4]) az mezőben az törökök nagy böcsülettel. Az anyja Choron Dorottya Szent György várából az ablakról nézte hogy elfogták, nagy keserűséggel.

Megértvén ezt Bátori István az erdélyi vajda, hogy illyen híres neves vitéz embert övé tehessen, mivelhogy azt hozták volt, hogy elevenen vitték az portára, mindjárást Gruio Pétert bocsátotta volt bé az Portára, hogy kikérje, és neki császártúl megnyerje. De megértette ott, hogy megholt. És

---

[1]) Tordánál. *Szamosközi oldaljegyzete.*

[2]) Gyulafi Lestár eddig terjedő följegyzéseit némi kihagyásokkal és csekély változtatásokkal átvette Szamosközi István. Lásd: *Szamosközi Történeti maradványai IV. köt. 2—4. és 6. l.*

[3]) In Indice Decreti Vngarici in titulo R. sic annotatum est: Rudolphus Austriacus postulatur in Regem Poson Anno 72. art. 2. Coronatur Anno 73. die 25. Septembris Poson 73. art. 1. *Szamosközi jegyzete.*

[4]) *Görösgál* Somogyban, Szigetvár szomszédságában.

azután csakhamar béhozták volt Constantinápolban az fejét. Esett foglyá VII. Februarij.

1579. Hala meg Gyulaffi László az én patronusom Szilágyban, me praesente, in Udvarhel. pago suo die 13 Maij. Sepelitur in Cyeh die ejusdem mensis 27. [1])

1579. Fogatta meg Báthori Kristóf post disputationem Albensem Dávid Ferenczet propter innovationem factam in causa religionis, quando quidem pro concione dicere veritus non est Christum adorandum non esse, ac idolum sibi facere, quicunque eum adoraverit. Coacta igitur frequenti Synodo ex ministris Hungariae et Transilvaniae, a suae farinae hominibus hac in parte convictus et damnatus est. Blandrata quoque eum sua sententia perculit, qui tamen antea ei unice fuerat addictus. Aderat Faustus quoque Sosinus, Italus Senensis, vir in ea secta doctissimus. Paulus Julanus [2]), qui tum scholae Albensi praecerat, Michael Cyaki [3]) Cancellarius prolocutor Regis erat, cum Caspare Bekesio.

István kezéhez adták, ű volt dévai tiszttartó, és ű temettette el is, hogy megholt, Dávid Ferenczet. Egy inasnál többnek szabad nem volt Dávid Ferenczhez járni, a penig Királyfalvi János volt, ki azután mesterré a vagy protonotariussá lett vala. Ez mind halálig mellette volt. In disputatione Albana, mivelhogy beteg volt Dávid Ferencz és nem igen szólhatott, Trauzner Lukács az veji assumálta érette az adversariusok argumentomit.

---

[1]) *Szamosközi* munkáiban *IV. köt. 73. l.* Gyulafi László halála tévedésből 1597-re van helyezve 1579 helyett, a mint azt Gyulafi Lestár sajátkezűleg följegyezte.

[2]) Gyulai Pál akkor az lengyel királnál lakott. (*Szamosközi oldaljegyzete.*) — Ez az Gyulai Pál fejérvári scholamester volt, nem az az Gyulai Pál, ki az királnál Bátori Istvánnál lakott, kit Bátori Sigmond megöletett Abafáján. (*Később kori jegyzet, más kézzel.*)

[3]) Csáki Mihály megholt volt, Kendi Sándor volt az Cancellarius akkor, mert ez Bátori Kristof idejében volt. (*Később kori jegyzet, más kézzel.*)

Polonici quoque ministri Arriani scripto publico sunt testati blasphemam esse Francisci Davidos opinionem.

Disputationi Albensi Joannes quoque Lelesius Jesuita interfuit, qui postea Sigismundi fuit praeceptor.

1580.[1]) Annakelőtte király fia előtt disputáltak volt Dávid Ferenczczel Váradon az magyarországi papok ..... *(egy sor elmetszve.)*

1581. Hogy szegény urunk [2]) az kolosvári gyűlésben ez mostani urunkat [3]) successorává tevé, semmi okon az két ur, Kendi Ferencz és Apafi Gergely reá nem akart menni, és hogy inkább elhárinthassák az invidiát magokról, evvel occurráltanak, hogy ne adja az Isten, hogy ők vivente principe suo Christophoro Batoreo fejedelmet válasszanak magoknak, hanem sokáig éltesse Isten ő nagyságát. A mikor a lenne, kit Isten eltávoztasson, hogy ő nagysága in rebus humanis esse desineret, akkor gondja leszen arra az országnak, kit sublimáljon arra az dignitásra. Nem is ment volna véghez az urunk választása, de Gálffi futotta a dolgot fölötte igen nálok. És mikor Kendi Ferenczet nagy munkával és sok ígíretekkel in suam sententiam pertrahálta volna, Apafihoz fogott teljes tehetségével. Ak' ; ilyen szót mondott Apaffi Gálffinak. Im nyughatatlan lék miattad, ám legyen ugy bár, az mint kivántad, de meglátod, és hóltom után is emlékezzél meg erről, senki soha azt e világon nálodnál inkább meg nem bánja. Kendi Sándorrak is, ki ugyanezen dolgot futja volt, azt mondta: Meglátod te is bőr monyú Sándor, hogy megsiratod: akartad volna, az mely két faluval szemedet most kitolták, hogy soha ne láthattad se birhattad volna azokat. Miért nem tanulsz az bátyádon Kendi Ferenczen, kit az gyermek király anyjával együtt büntelen elveszte; te se jársz jobban, várd el csak az üdőt. Tudom én, mi legyen az gyermek fejedelem, főtt nekem fazokomban, kevésben múlék, mikor az bátyádat és Bebeket levágaták, hogy mindnyájan oda nem lénk.

[1]) Ez évszám hibás; helyesen 1569-nek kellene állani.

[2]) Kihúzva s helyette: Bátori Christóf.

[3]) A két utóbbi szó kihúzva, s helyébe irva: Sigmondot.

Ez az Apafi Gergely régi ember és okos tanács volt. Királné asszontul maratt tanács volt, és fő hopmestere volt.

1581. Hala meg Bátori Kristóf Albae Juliae 27-a Maii, minekutánna az kolosvári gyülésből haza jütt volna betegen, ex electione filÿ sui Sigismundi in successorem suum. Holt meg szombaton, inter quartam et quintam horam pomeridianam.

1582. Fui destinatus in Poloniam ad nuptias Magnifici Domini Francisci Veselini, quae regali pompa in arce Cracouiensi sunt celebratae maxima procerum frequentia. Mivel hogy az fejedelem személyét repraesentáltam, az fő helt nekem atták, és igen böcsületessen láttanak az urak. Két virágos nagy öreg kupát mutattam be urunk szavával illendő oratióval, és egy arany láncot, kiben nyolczszáz arany volt. Az tanács urak is, és azon képpen az nemességnek az feje, inkább mind külömb külömb szép ajándékot küldtek általam.

1584. Moritur Comes Nicolaus de Bathor in curia sua Bagÿ ipso die Nicolai. Temeték tized nappal vizkereszt nap után Bátorban.

1585. Expediáltak Fejérvárról engem Székely Bálinttal udvari szolgával és Vörös Gáspárral, az kékek centuriojával, hogy mindenütt az országban Péter Vajdának Raduliciusnak, ki Havasalföldéből kiszökött vala, morháját és pénzét felkeresnénk in omnibus pagis et ciuitatibus etiam iuramento. Bejárván az országot, 16 ezer forintot, három ezüstös nyerget, egy falka öltöző ruhát, 2 hegyes tőrt, 8 kupát szép öreget találtunk, kit gubernator kezéhez adtunk anno 1585. die 18. Septembris.

1586. Moritur Rex Stephanus 1586. die 13. Decembris iuxta nouum Calendarium Grodnae Lithuanorum, id quod ei ab astrologo quodam fuerat multo ante praedictum, eum nempe Grodnae, et quidem non sine uulnere moriturum, id

quod postea euentus ipse docuit, nec etiam uulnus defuit, ex casu illo nocturno in latrina.

Sepultus est Cracouiae magna cum solennitate 26. Februarij 1588. die Solis.

Obitus eius diem sic ego in Ephemeride mea notaueram: Dies fatalis Serenissimi et inuictissimi Domini Stephani primi huius nominis Polonorum Regis, qui multis magnisque rebus memorabilibus ac pene coelestibus gestis, luctu prope modum Europae totius maximo, Deo naturaeque concessit, relicto apud omnes perenni suo desiderio.[1])

Esse ad omnes casus animo excelso et infracto, nec minus Christianis quam heroicis semper insudare virtutibus, sancte, honeste grauiterque uiuere, charitatem patriae ac Christianorum omnium uita sua potiorem ducere, officij et integritatis plenum esse, gloriae ac uirtutis cupiditate ardere, totum uitae suae cursum in labore corporis atque animi contentione conficere, omnibus tamen interim incredibili quadam abstinentia praelucere, omnes continere cupiditates, suos coercere, et iuris tenere aequabilem rationem, facilem se in rebus cognoscendis, in hominibus audiendis admittendisque praebere, toto denique suo imperio nihil crudele, sed omnia plena clementiae, mansuetudinis, humanitatis esse, propria regis huius incomparabilis fuere. Finxerat hunc natura ipsa (vt paucis comprehendam) ad honestatem, grauitatem, temperantiam, magnitudinem animi, iustitiam, ad omnes denique uirtutes magnum hominem et excelsum; his etiam accesserat doctrina et eruditio haud quaquam uulgaris, qua ille ante alios omnes Europae principes abunde instructus, liberalissimus per omnem vitam Musarum Mecenas extitit, vt hic de scholis, gymnasijs, templisque ac collegijs, ab eo sumptu plane regali erectis, nil dicam. Vtinam Maronem aliquem res Regis huius incomparabilis omni memoria dignissimae sortiantur.

Qui Scythicas acies actasque in Tartara gentes.
Sparsaque caesorum sanguine rura canat.

---

[1]) Nulla ferent talem secla futura uirum. (*Gyulafi Lestár oldaljegyzete.*)

Ezen az uton mentünk Varsoviára Kovacsóczival. Bereczkre, által az Ojtozon. Tatrosra. Bákóra. Román-Vásárhelre: az Besztercze vizét Bákónál költök el. az Moldva vizét Román-Vásárhelnél. Innét Szuesvára, mely Moldvának metropolissa, az vára fön egy hegyen vagyon. Despot várának híják, mert benne ölték meg Despotot. Innét Szeret-Vásárhelre, az Szeret vizét itt költök el hajókon, mert megáradott vala. Innét Csarnóczra [1]), mely az moldvai birodalomnak utolsó városa, oroszok lakják. Ide 2 mélyföld az lengyel határ. Itt Csarnócznál költök el az Prút vizét. Innét Russiában, mely Oroszor-zág oppidomja. Innét Schuetinben [2]). Az megmondott Csarnóczon az moldvai vajdának fő harminczadja vagyon, ki minden esztendőben száz ezer fl. (forintnál) többet teszen. Akkor hogy azon elmentünk, pünkösd sokadalmára csak az egy sokadalomra 30 ezer baromnál többet hajtottanak vala: az 30 ezer barom 80 ezer foréntot tett. Onnét Bololaiban jutottunk, onnét Csartoveczre, onnét Jedzerára, onnét Tlamóczra, onnét Olzaniczára, onnét Hannosóczra, ott költök el az Bisztricza vizét hajókon. Onnét Csesoviczára. Ezek mind oppidomocskák. Onnét Halicsban: ez szép kis kerétett városka, Barstenre, onnét Knehiniczre, onnét Bubenkára, onnét Illyvóban [3]), onnét Tarenkára, onnét Belzre, az Cancellarius várára; erős helyen fekszik ez, mintegy Kis-Várda. Onnét Tilsoviczre, Zavalára, Kraznoi Ztanra, Bobrovnikra, Stelniczre, Vilzára, Korceffre, Meggyersinben, Varsovában, mely Mazoviának fő városa. Jutottunk ide 24 Junij, öt egész hétig és harmad napig voltunk in itinere. Indultunk penig Fejérvárról 18. Maij 1587. Visszaindultunk Varsováról 16. Augusti, omnia iuxta vetus kalendarium. Jöttünk penig Husztra és tandem Fejérvárra. Istennek segitségéből jutottunk haza 7. Septembris nagy örömmel, per multas rerum difficultates laboresque pene Herculeos.

Visszajövet penig az munkácsi utra jöttünk. Az nevezett városok, kikre jöttünk, ezek: Szandomirra, itt költök el

[1]) *Czarnoch, Cijarnoch,* ma *Czernowitz.*

[2]) *Sniatyn* Galiczióban.

[3]) *Illyvó,* a lengyel *Lwow* (*Lemberg*) régi magyar neve.

az Vistlát, Jaraslaviára, itt az paterek collegiomja, Primisliére, Zamborra, Munkácsra. Nagy-Bányára akarunk vala innét jöni, de hire érkezék, hogy az németek haddal volnának Nagy-Bányán, és császár számára akarnák foglalni: kénszeritteténk azért Máramaros felé fogni, menénk Szigetre, mely Máramarosnak egy mezővároskája; onnét Vinczfalvára, mely az rút iszonyú Lápos havasának alatta vagyon, kinek iszonyu köves, hegyes és sáros voltát senki meg nem mondhatja. Ebből Oláh-Láposra, egy hitván falura fakadtunk ki, azután Magyar-Láposra, innét Pecsétszegre és Deésre által.

Gyulafi Lestár sajátkezü jegyzete, azon 7 ivből álló füzet lapjainak aljára és szélére jegyezve, melyben a svéd király követének és Kovacsózi Farkasnak a varsói királyválasztó országgyülésen 1587. aug. 4-kén tartott latin beszédeit maga Gyulafi Lestár leirta. Eredetije *a budapesti egyetem könyvtárában. (Szamosközi gyüjteményében.)*

Oratio magnifici domini Wolphgangi Kowachóczij cancellarij Transylvanici Varsauiae in comitijs generalibus ad proceres regni pro electione noui Regis congregatos habita in Cola, in Campo civitatis Anno 1587. die 4. Augusti.

. . . . . .

Recitata haec oratio est a domino cancellario, assistentibus ei magnifico domino Casparo Kornis capitaneo Huztensi, Joanne Zentpalij, Eustachio Giulaffj secretario aulico, Melchiore Bogathj, Petro Gijczi, Luca Cracero ciue Eniediensi, et Bernardo Jacobino Claudiopolitano medico.

Más oratiót csinált vala Erdélben, de hogy az Neszteren által kö'tünk vala, meghozák, hogy az az lengyel közt az híre, hogy innét Erdélből armata manu akarja urunk inuadálni az királságot. Ahoz accommodálván magát, ugy csinálá ott az oratiót tumultuarie az uton, kit mindazonáltal csoda mely nagy affectussal hallgattanak, el annyira, hogy aliqui ex illis etiam lacrimas miserint. Et peracta oratione a volt jobb, a ki kaphatta az urak közzül. Annyian kérték páriáját, hogy éjjel-nappal mind irták, és mégis alig győzték a mi deákink leirnia. Késtünk Varsovában, a míg a gyülés tartott, tudiillik hat

hétig. Moldvára longo ambitu mentünk bé, nem lévén szabad az német birodalmon menni. Az moldvai vajda gazdálkodtatott, minden háló helyen 2 vágó ökröt. 15 juhot és egy hordó sört adtanak, és egy általag bort is. Visszajövet Husztra és Máramarosra jöttünk.

Erre az electiora Varsovában mint, mi módon, kikkel és minémű conditiókkal indultunk Kovacsóczi Farkassal és Kornis Gáspárral együtt longo tractu per Moldaviam, és miben mult légyen el, hogy az mi Sidmondtunkat nem választák, arról azt az hártyában kötött jegyzést consulálja kegyelmed, kit kegyelmednek adtam. Abban mindeneket igazán megtalál kegyelmed, statim ab initio.[1])

Itt ebben az oratioban penig elöszámlálja Kovacsóczi minemű invidiával praegraváltak bennünk az polonusok, mintha urunk haddal akart volna reájok menni és az fejedelemséget erővel magának usurpálni. Ezt dilnálja Kovacsóczi statim in ipso orationis suae vestibulo.

Az legelső oratio az svecusé, ki mivelhogy immodice offerálja az svecus prosapiáját, Brutus megfelelt volt reá doctissimo scripto, kit az lengyelek Krakkóban ugyanazon electiokor ki is nyomtattak volt. Megmutatja ott Brutus, hogy fölsö póczon való volt mindenkoron az austriai familia, és hogy ez az svecus orator nem méltán praeferálja az ű királyát Maximiliánnak. Quo animo fecerit hoc Brutus, nescio: talám hizelkedni is akar nyavalyás Germanis, ad quos se statim post mortem Regis Stephanj contulerat Vt vt sit, ugyan régiebbek azért az austriacusok.

Gyulafi Lestár sajátkezű jegyzete a fönnebb említett füzet oldalszélein és utolsó üres lapján. *(A budapesti egyetem könyvtárában, Szamosközi gyüjteményében.)*

Futurae ruinae Polonicae prognosis scripta ab Eustachio Gyulaffi in Comitiis Varsovi-

[1]) Ez kétségtelenöl Szamosközi Istvánra vonatkozik, kinek gyüjteményében maradtak fönn Gyulafi Lestár jegyzetei.

ensibus, dum Polonos tumultuantes coelum terrae miscere videret, Anno 1587. mortuo rege Stephano.

Sentiet hostiles secura Polonia Turcas,
Et magni amittet nominis orba decus.
Graecia sic periit, periit sic belliger Hunnus,
Et Trapezuntini nobilis ora soli.
Dii prohibete nephas, Dii tantam avertite pestem,
Floreat auspicijs terra Polona suis.
Sic ego; sic contra velatus tempora lauro
Intonsa Paean conspicuusque coma:
Stat lex firma Deum, duroque adamante notata est,
Caedat ut Ismariis Sarmatis ora viris.
Cuspide non Mavors, non protegat aegide Pallas,
Aequoreas non si Vistula volvet aquas.

Másolata a gróf Bánfi-codexben, *a bonczidai könyvtárban.*

Anno 1587. Elapsus est in arce Huzth mense Augusto, praefecto Alberto Loniaj, illustrissimus dominus Petrus Radulicius Vaiuoda Transalpinus, fune se per fenestram quandam demittens, post captiuitatem triennalem.

Auxilium misero lata fenestra tulit.

1589. Moritur Joannes Giczj gubernator anno 1589. die VII. Januarij Albae Juliae. Sepultus est die mensis ejusdem 21., cum prius in comitijs Mediensibus Regni habenas Principi annum tum aetatis ..... agenti resignasset. Medgyesen akkor Kendi Sándor adta fel az hitet Sidmontnak.

Commendalta volt penig gubernatort erre az tisztre Mágócsi Gáspár királnak, kit király atyjának tartott. Cum istud officium prius Rex Magocio offerret, Magoci nem vette fel. Én ugymond, nem ártom abban magam, hanem egy régi szolgád vagyon, vedd csak azt elő, meglátja Fölséged, hogy emberül szolgál.[1])

[1]) Nem hihető, hogy Magochi Gáspárnak offerálta volna az gubernatorságot. (*Szamosközi oldaljegyzete.*)

1589. Beglerbegus prope Nester Albam fuit cum exercitu, perstititque ibi a mense Octobri 1589. vsque ad ultimum diem Martij, horrendum minitans Polonis, nec prius destitit, quam missis Tartaris in Poloniam, rege apud parentem in Suetia existente, eam usque ad oppidum Suetin ferro igneque uastaret, ac insuper innumerabilem multitudinem sexus utriusque in diram captiuitatem abduceret.

1589. Télben, hogy az fejedelemmel az országot megkerűlénk, akkor lének az sok ..... [1]) minden heleken, az hol elmentünk, de kiváltképpen Beszterczén ..... *(ötödfél sor kitörülve.)* [2])

1590. Moritur in Zamoscia Batorea Griseldis, soror Sigismundi, mense Martio.

1590. Venit Albam Juliam ad Principem sub festis Paschatis Petrus Czeklinius secretarius regius, missus a magno cancellario, per quem de morte coniugis suae Principem certiorem reddebat.

1590. Petrus Radulicius privatus dominio Transalpinae toto iam quinquennio, cum Constantinopolim venisset, multis donis suis Mihnie Transalpinae palatinus tantum apud Turcam effecit, ut is comprehensus, nocte intempesta in mare praecapitaretur. Insignis fuit hic Princeps, ac plane heroico anno praeditus, commendatus in hoc officium a Rege Galliarum Turcarum imperatori, in cuius aula ac famulitio aliquot annos egerat.

1590. Küldtenek engem legelőször cancellariushoz Illyvóban, [3]) ki akkor értvén a töröknek nagy indulatját, ott akart neki occurrálni, és ott volt táborban. Summája legatiomnak ez volt. Azt suadeálta urunk általam neki, ne temere cum

---

[1]) Fajtalanságok. (*Kitörölve.*)

[2]) A kitörlött sorokból csak ez első szavakat lehet kiolvasni »az városbeli leányokat és az« ....

[3]) Illyvó a lengyel *Lwow* = Lemberg régi magyar neve.

tanto hoste confligat seque et Rempublicam excidio exponat. Item kivánja vala urunk az cancellarius censuráját és tetszését, mihez tartsa magát, holott bizonyosan értette, hogy először is Erdélre jű az török, és népét megemésztvén, bele akar telepedni. Indultam Fejérvárról die 5. Julij ide és oda summa celeritate, hét hétig vittem véghez az utat.

In reditu, ob immensos exantlatos labores ac immodicos solis calores, cum reuersus fuissem, in grauissimam febrem continuam incidi 24. Augusti, simulque in disenteriam, planeque pro desperato fui habitus. Durauit morbus hic ad diem usque Michaelis, ex quo tandem vix me collegi. Morbum hunc obitus quoque matris charissimae exasperauit non nihil, de cuius morte dum essem in reditu nuncium accepi.

1590. Mortui etiam sunt in ditione caesarea Balthassar Batiani, comes Nagarolis, et alij.

Az többi közt filiam Sancti Marici svadealta Sidmontnak Blandrata, hogy vegye. [1])

1591. die 10. Maij. Második utam in Poloniam volt ad Regem Cracouiam. Az craccai püspökség felől törekedtem, hogy cardinálnak conferálja király igireti szerint, mortuo tum Stanislao Mescouscio Episcopo Cracouiensi sane fere silicernio. Sollicitáltam az 30,000 forint adosságot is királnál.

1591. Harmadik utam in Poloniam ad magnum cancellarium Zamosciam hjeme asperrima in causa dotis. Maiora frigora in vita non sensi.

1591. Negyedik utam in Poloniam ad Regem, quem Visliciae reperi, eo enim ob seuientem Cracouiae pestem seces-

[1]) Azaz: egy velenczei fú polgár leányát, melyet az egész respublica Veneta in filiam adoptet, mint régen Rex Cypri vötte volt filiam Sancti Marci egy fú polgár leányát etc. *(Szamosközi jegyzete.)* — E töredékes jegyzet 1591-re vonatkozik, mikor Báthori Zsigmond Jósika István házassága ügyében a firenzei herczeghez küldötte. Has. *Szamosközy IV. köt. 24. l.*

[illegible] XXX millium florenorum, totamque hyemem in aula Regis exegi. Inde sub festum Paschatis magnis itineribus ad cancellarium Poloniae profectus sum in negotio dotis. Indeque Cracouiam iterum redij, ac nuptijs regijs interfuj, quas cum Anna filia natu maiore Caroli Archiducis Rex celebrauit, die 31 Maij anno iam 1592. Eo ipso die, antequam nuptiae celebrarentur, coronata fuit sponsa in Reginam Poloniae in templo seu basylica arcis Cracouiensis, inponente ei coronam cardinale Radiuilo. Andreas Jeremias Episcopus Vratislauiensis hozta vala be in Poloniam az sponsát, qui etiam coronationi eius interfuit.

1592. Fuerunt nuptiae Balthasaris Batori 9. Februarij.

1592. Bátori Boldisár az cardinalt kisérte volt el, ki visszaindult vala in Poloniam. Az határból visszajövén, ilyen hír futamodott vala felőle, hogy az fejedelemséget akarja occupálni. Urunk ezt meghallván, die 13. Julij ment vala mulatni az szászok közé, nagy sietséggel rándult haza Fejérvárra két éjjel paripákon, elhagyván minden kocsiját. De nem volt semmi benne. Fulgur ex pelui volt, ut est in proverbio autore incerto. Jöve haza Szent Jakab estin, azaz 24. Julij csak tized magával.

1592. Ötödik utam in Poloniam Varsouiam ad comitia generalia. Először cardinálhoz mentem Vrocerisre, onnét aztán 28. Septembris indultam Varsoua felé.

1592. Két adót vén török császár mind urunkon és mind az német császáron Szent Mihály napban. Azt vitték volt az portára császárnak, hogy az lengyel király atyja megholt, és hogy haza akar Sueciába menni, és elhagyja az országot, mely hírhez képest mindjárást csauszt bocsáta császár urunkhoz, [1]) ki által levelével az lengyel királságot offerálja vala neki. Urunk igen megköszönte neki és declarálta az difficultásokat és annak az respublicának libertását, és hogy ű hatalmasságát itt is ez országban feje fönnállásáig akarja szolgálni.

[1]) Báthori Sigmondhoz. *(Szamosközi pótléka.)*

1592. Mig in Polonia fui, 1592. bevádolták volt urunkat az portán, hogy máshova pártolkodott, és Németországban hová széllel jártat. [1]) Erre való képest az török ide Erdélre 40 ezer embert rendelt volt, kik immár szintén in procinctu voltanak. E közben a mi oratorunk az muftit találta meg, mely méltatlan adták volna bé urunkat, kinek az dologban se hire, se tanácsa nem volna. Az mufti ment császárhoz és sokat szólott, summái szavának ez volt, hogy hirtelen semmit ne indítson, hanem jól végére menjen az dolognak, holott efféle dologban gyakran csalárdságok is esnek. Addálta azt is, mely nagy vétek volna isten előtt az ártatlanokat megháboritani; kiváltképpen azokat, a kik császárnak szárnya alá adták volna magokat és adajokat beadják. És hogy afféléket nem hogy bántani, de inkább mindenek ellen oltalmazni tartozik, exemplo maiorum suorum, quod nisi faciat Deum futurum vltorem. Császár igy mitigáltatott és megparancsolta az vezérnek, hogy veszteg legyen.

1593. Galfius capite plexus in Huszt die 8ª Martij.

1593. Venit Albam Juliam Matthaeus Botti nuncius magni Ducis Hetruriae die 10. Aprilis, discessit die 20. mensis eiusdem.

1593. Varsouában míg az gyűlés volt, belopta magát Sidmont Craccoban, bejárta mind az palatiumokat az cracai várban, mulatott Lepsényi szállásán is, és Pipánál az Patikáriusnál sub persona peregrini. Indult el Bátori Boldisárral Alba Julia 8ª Maij, redijt ex Polonia die 13. Junij. Ezen kezdé el a budosást Sidmond. Voltak vele Báthori Boldisár, Bodoni István, Ferencz doctor et alij. Husztra ment be, arra jött vissza is. [2])

[1]) Mert ez időben küldöz vala Olaszországba Sigmond mátkájért, Jósikát, Bodoni Istvánt, és az olaszokat hivatta Olaszországból, muzsikásokat ect. Ez hirek miá indittatott az török arra, hogy nem hiv Bátori Zsigmond. *(Szamosközi oldaljegyzete.)*

[2]) Oda vesztette volna ugyan akkor az mindenható isten ez b. k. ñát. *(Szamosközi jegyzete.)*

1593. M[illegible] nostrorum ad [illegible] Zizek die 22. Junij. Caesi feruntur circiter 37 millia Turcarum, et paulo post ad P[illegible] tria millia. Ad sex millia nostrorum periere, computatis omnibus facit 40 millia homines.

1593. Sok dolgai voltanak Sidmontnak [1]), kik feddésre méltók voltanak. [2]) Csak Kendi Sándor merte megpirongatni. Minap ugyan megmondotta itt Kolosvárott neki, az tájban, hogy az hadat Váradra bocsátották: Nagyságod megbocsásson, ugymond, azt hallottam én, hogy egyféle állat addig nem tanul uszni, míg az víz az farkát föl nem éri. Mondta azt is Sándor: Uram isten látja, eluntam, csak engemet taszítanak elő, senki neki nem mer szólni, mi nem énnékem vagyon több benne, hogysem mint másnak. Immár annyira vagyunk el benne, hogy ha miről megszóllítom, ottan elvörösödik, fölugrik helyéből, és harmad ház ellen is elfut előlem, azután osztán harmad és negyed napig is nem láthatom. Nekem kell haragját fölvennem, más ember szemmel nézi. Fejérvárra is néha elmegyünk consultandi causa, ott ülünk ennéhány nap, és azonban re infecta jövünk haza. [3])

Anno 1593. 22. die Octobris küldtenek engemet Kolosvárról Váraddá, adtanak kezemhez kétezer forintot, hogy az ott való székelyeknek két-két foréntot füzessek, kik Bocskai urammal voltak ott az váras mellett táborban. Ex misericordia cselekedék ezt az urak, nem tartoztak volna vele, Kendi Sándor uram tanácsából. Ez volt az erdélieknek első maliciájok. Ezen kezdék el az tragediát. Ide jöttenek vala mind az két Balassiak visitálni Bocskai uramat.

1594. Az confoederatiokor, hogy Sennyei urammal Kra-
ni-
592.*) kóban mentünk vala, [4]) együtt voltunk szálláson, és mivelhogy

[1]) Bátori. (*Szamosközi jegyzete.*)
[2]) Fél sornyi törlés.
[3]) *Későbbi kézzel:* N. B. vagyunk igy sokszor, 1689.
[4]) Ez 1594. történt.
*) Évszám nem Gyulafi kezével.

egy házban háltunk, néha egyről másról conferáltunk, az ágyban lévén, egymással. Inter alia hozók egykor az Gálffi halálát is elő. Arról Sennyei uram igy szóla: Gálfi halálának Kendi Sándor volt fű oka, mert az Bátoriak ellen való practicát Kendi Sándor inditotta volt, hogy az fejedelem őket megölesse, mert addig secure nem regnálhat, hanem az Báthoriak miatt köll veszni végre is. Azután, hogy Kendi leánya Bátori Boldisárnak birt, félt azon Kendi, hogy ha Gálffi megszabadul, kitudatik, mind addig futotta azért urunkat, mind maga és mind Bodoni által, hogy parancsolt Szabó Balásnak, az huszti tiszttartónak, hogy fejét vetesse Gálffinak. Az posta Husztra estve késen jutott. Másnap reggel Szabó Balás értésére adta a dolgot Gálffinak. Egyelsőben Gálffi nem hitte; örömest látnám, ugymond, az urunk irását; amaz exhibeálta. Látván az levelet, mond Gálfi. ha lehetséges, ugymond, hadd találjam meg az én kegyelmes uramat, talám valami ifjak tanácsából cselekedte ezt ű nagysága. Ez, az mint látom, Bodoni irása.[1]) Mond Szabó Balás, hogy semmi okon nem meri cselekedni. Ezt értvén Gálffi, nagy bátran hozzá készéti magát, és egy kevés ideig magának lévén az belső kamarában, és imátságát elvégezvén, megtudatja, ha készen vannak; amazok megizenik, hogy készen. És igy kijű hozzájok az külső házban. És nagy bátran megyen az halálra; legyen ugy bár, ugy mond, az mint isten ű szent felsége elvégezte. Ennek ezután is meg kellene lenni. Az kezét akarják volt hátra kötni; nem szükség, ugymond, nagy készen reá viszem én fejemet. Et sic inclamato ter nomine Jesu jugulum percussori praebuit. Meghagyta volt az inasának, hogy az vérét coilligálja, az ebek föl ne nyalják, ugymond, véremet. És minekelőtte a szőnyegre geniculálna, igy protestált: Im meghalok, de ha ebben énnékem bűnöm vagyon, az én istenem az én lölkömnek üdvösségét soha ne adja. Nem tudom, ezt miért mondanám. Im látom, előttem az halál, tudom ki az én halálomnak oka: de az igazságszerető isten megbüntesse érette, és az fiaiban is megkergesse. Értette pedig Kendi Sándort. Azelőtt is fogságában enníhányszor mondta: Nem az én

[1]) Irt volt Bátori Sigmondnak egy suplicatiot az fogságból ű maga kezével, vide in Beta pag. 198. *Szamosközi István oldaljegyzete.*

kegyelmes uram akar engem elfogyatni, hanem Kendi Sándor és az Bátoriak.

Elmehetett volna Gálffi, de in fuga Csukath Péter kezében akadt volt, ű adta kézhez. Ez a Csukat Péter váradi fű legény volt, és János király fiától maradt szolga volt; mikor király fia török császárhoz ment volt, kengyelfutója volt. Előmeneteli igy lett. Az császárnak volt egy mondhatatlan híres nevezetes közödője [1]) prodigiosis plane viribus, ment király sátora mellé 1566., hogy társot adjanak neki. Senki nem találtaték Csukatnál több, a ki reá ment volna, mert fölötte igen erős legény volt ez az Csukat. Neki biztatván azért király fia és az urak, hogy szégyent királyon ne tegyen, és ha jól viseli magát, emberré teszik, öszvekapott az törökkel, az török csalárdul káncsot vet neki és az földhöz üti, amaz nagy gyorsasággal fölugorván: nem tudtam ugymond, esez lélek, hogy fortélyos légy. Ujonnan összekapnak. Csukat fölemelvén jól az törököt, ugy sujtja az földhöz, hogy mind orrán szájján buzogni kezd az vér az töröknek, alig vonják föl heléből az társai, és nagy gyalázattal vitten viszik. Ezen kapott elő Csukat. Haza jüvén király fia, jószágot is adott neki. Ű magában mind végig igen goromba és féleszű ember volt, volt csak az nagy erő nála. Gálffi volt udvarnál patronusa, és mind jószágot mind egyebet sokat szerzett neki.

Az Szabó Balás, ki felől szólánk, az áruló, ű adta volt utolszor Husztot meg. Az oda való falukból hármot adtak neki árultatásáért, és az várnak megadásáért választva.

Anno 1595. die 15. Decembris indultam ki Fejérvárról Siluius Picolomineussal, és késértem Somlyóig, ott harmadnapig vendéglettem mind hadastúl. Az fejedelem szép ajándékokat adott neki, et inter alia Hunyadi Jánosnak egy szép szablyáját, kit Picolomineus nagyra böcsült.

1597. Bocsátának el Fejérvárról Brassóban cum Illustrissimo Domino Comite a Turrj, Serenissimae Mariae Archi-

[1]) Küzdője.

ducissae Austriae legato, hogy Sidmonthoz vigyem. Interim Bocskai uram volt Albae Juliae locumtenens. Exiuimus Alba 30. mensis Octobris. Annakutánna az országból is Váradig ezt azt comest én késértem ki 1597. die 31ª Octobris, és ott vendéglettem három napig.

Haec notatu dignissima.

(1604.) Nyilván vagyon az Bocskai dolga. Először is az maga szolgái adták be, értvén az törökkel való praktikáit, ugymint László deák az papmezei udvarbirája és Fráter István. Ezek mentek Papmezőről titkon Gonczinhez, az váradi vicekapitánhoz, és megbeszélették, miben legyen practikája az törökkel. Az a bolond kapitán nem tudván semmit dissimulálni (mert ű magát is Bocskait megkaphatta volna) sem penig magánál eszesebb emberrel közölni a dolgot, ugymint vagy az kassai generálval, vagy pedig mellette való nálánál jobb értelmes emberekkel közölni (mert iíju temerarius ember), sem penig az kassai generalisnak hirré nem tévén, periculum fortе ratus esse in mora, ex abrupto neki ment mindjárást Papmezőnek, és értelme is lévén az László deákkal, és Fráter Istvánnal, azt kezében ejtették Papmezőt, a mit benne találtak, mindenben zsákmánt hántak. Nem bizván ott magát Bocskai, az előtt való napokban kiment volt Papmezőből Kerekiben. Hozzá térvén az németek Papmezőhöz, nem elégedvén meg avval az váradi vicekapitán Gonczin, Kerekire indult, ostromlani kezdette, ott igen meglövöldözték az német uraimat, el anynyira, hogy sok ifű ember hullott német, és Gonczin is sebben esett. Igy kölletett onnét eljünniek az németeknek sok kárral. Mert még akkor is volt 800 hajdu, ki beszorult volt Kerekiben Bocskaival, kik ott Kerekiben az városban házosultak volt meg, és ott laktanak, házok és mindenek ott lévén. Elszállván onnét az németek, ment Bocskai Sákában, és minden pénzit, marháját oda transferálta, Kerekit néppel és commeatussal communiálta. Sákában az aszszony Giczi Péterné nem akarja volt, hogy beszálljon Bocskai, de Nagy Ferencz persvadeálta az aszszonynak és igy bocsátták be. Ott megérti Bocskai, hogy Kassa felől az Flancz hadával Rotbicz ugymint ezer fekete

fegyveressel indult volna meg, kit ide be Erdélben hoznak volt, hogy itt nem ugy mint annakelőtte, hanem jó régula alatt mind az végvárakban, ugymint Jenőben, Lippára, Lugasra és Karán-Sebesre oszszanak el. Két ezer hajdut küldött reájok. Tanálkoztanak fénes nappal össze az hajdúk az némettel, és kezeket fogdozván, kérdik űket, hová és mely felé mennének. Egy falkáig mentek együtt az némettel, és ugy beszélgettek, nem is tudtak amazok tűlök semmit félni. Elől az lovagja volt az németnek, az gyalogja egy futamatni földön jütt utánnok. Az hajduk szakasztják el üket és közből ezer hajdu egyeléti magát közikben, és hátul is az hajdúk felől. Mit jártok, ugymond az németnek, jó uraim, annyit, mit duljátok fosztjátok annyire a szegény magyarságot: lám immár valami volt lelkiglen mindeneket elvettétek, senki semmi marhájával nem szabad, az hol kinél mi maradék pénzt és marhát tudtatok is, kit még ekkédig el nem vett volt tűlök az sok had népe, mindeneket kikerestettetek tűlök. Most immár avval nem elégedvén, hütönkben háborgattok bennünket. Térjetek meg, jobb lesz, jó uraim, mert erre semmi járástok nincsen. Amazok azt mondták, hogy eszekben sincsen, hanem űk oda mennek, az hová őket rendelték. Az hajduk, minthogy az előtt is mind el volt rendelvén, mit cselekedjenek, efféle szóval csak okot kerestek, mint kapjanak belőjek, egyszersmind beléjek kapnak. Hozzá! ugymond, és iszonyúképpen vágták űket, harmad része sem ment el, csak illő fillő szaladt bennek. Ennek az maradékja az kassai király képével, és a mi konténkkal és Sennei hadával Váraddá szaladtak be az erősség közzé. Bocskai népe 14 zászlót nyert, kiket Sákában vittek be, és száz fű embernél többet, kik közt Pecz Baptista is fogva. Mond Pecz, hogy eleiben viszik Bocskainak: miért cselekeded ezt Bocskai uram. Mond Bocskai: a ti istentelenségtek és az szegén magyar nemzeten való kegyetlenségtek cselekedé ezt, nem én. Mond Pecz: bocsáss el immár, én igaz hitemre fogadom, hogy elszerzem dolgodat az császárnál, és az erdéli vajdaságot is neked szerzem. Cui Bocskai: nincs most arról semmi szó veled. Még az rabokat Peczczel együtt Sákában be nem vitték volt, hogy Bethlen Farkast ott találták Bocskainál, ki az török közzűl ment volt Bocskaihoz, és Bocskai mindjárást expediálta. Eddig az erdéli

magyarok is elérkeztek az török közzűl Bocskaihoz. Betlentűl az 14 zászlót a töröknek küldte Bocskai.

Immár annyiban az dolog, hogy az egész hajdúság melléje állott Bocskainak, hétezer és nyolczszáz, kik ezelőtt Conte Don Jora alatt voltak. De ilyen okon eskették ..... hogy ha török segitséget akar melléje hinni Bocskai, ne tartozzanak ők az törökkel együtt hadakozni, hanem ők akkor más hadban legyenek, és együtt ne küldje rablani, hanem ők magoknak magok kapitánok alatt másfelé menjenek. Az hajdúságnak im oda fel az tiszamelléki nemesemberek az kapitányok, kik felől ingyen sem hitte volna senki, egyik Ibráni Ferencz, másik Dengelyegi Mihály, harmadik Havasali Bálint, a ki itt benn is vala. Csötörtökön eskettették meg űket császár számára, és ugyanazon nap felvévén az császár pénzit, más nap pénteken támadtak az németekre, ott össze találkozván velek, vágták le űket.

Váradról senki német ki nem mehet, nagy zúgolódásban, egyenetlenségben vannak egymás közt, a ki többeden vagyon, ha mit másnál ugyanazon hadban valónál is talál, kiváltképen eleséget, erővel is elvonzza. Az király képe ben az belső várban vagyon. Az németek az valonokkal, azonkivül ki palánk vagyon, az erdéli had Sennei urammal ismét azon kivül, ki hányás vagyon, valami árkocskát ástak volt, péntek helt kerétettek volt be a nyáron, annál az árkocskánál, ki csak igen keskeny, tövissel hánták fel és földdel az szélét. Igen félnek, hogy reájok mennek, nem is tarthatják azt sokára, kiváltképpen ha éjjel ütik meg űket, mert igy lövéssel sem segíthetik meg az várból űket. Ekképpen azt az miénkek, minthogy nem is hisznek magyarnak, csak veszteg hatták, ha mi leszen, azok vesznek.

Tagadhatatlan dolog ez, hogy e télen Somogyi Bertát hitre Nyári Pálhoz küldték volt az oda be való magyarok, illy okon, hogy adjon gratiát nekik császár és kijűnek, hol nem, az ű hitekre kihozzák Várad alá az törököt, ne legyen se nektek se nekünk. Nyári agálja a dolgot az német császárnál, de semmit nem impetrált. Immár innét találták magokban az (Illésházi dolga 1601.)

oda' le való magyarok, hogy Bocskait attrahálják mellék. deferálván neki az fejedelemséget Erdélben.

Summa. Bornemisza sententiája ez: ha ez csak partialis dolog, és csak ű maga dolga Bocskaié, véghez nem vihetik, az markokban sül: mert az török télen haza megyen: avagy látván az kételenséget, megbékélik az német az törökkel, és egyenként vonja elő oztán az német az magyarokat: avagy ha az török ezeknek oltalmokra 10. vagy 15 ezer törököt hadna, mert sokat ugyan nem tarthatnának az magyarok, a mennyire elnyomorultanak, minthogy honnjában hadakozik, az német reá dobolna arra az törökre, és meg nem marad.

De ha ez közönséges végezések a magyaroknak nemességekkel és vármegyékkel együtt, bár csak az Tiszáig is, és ha az Fátráig, annál jobb, bizony ugymond vizet zavarhat, és elszakaszthatják magokat az némettűl, és elémehetnek minden dol . . . . . *(egy sor elmetszve)* minden. nehezen veheték csak arra is űket, hogy császárnak ebbeli kéréséből engedjenek, hanem publice minden vármegyék protestáltak Istvánfi uram előtt, hogy illy okkal indulnak meg mellette, ha hitekben űket megtartja, és azt a mint elkezdte ű felsége revocálja az hatalmaskodást, és mind Kassából kiveti az pápásokat, kiket az király képe citra ius et leges Regni inducál, és mind egyéb helekből; kit ha ű Felsége nem cselekeszi, de facto legyenek űk absolutusok, és ne tartozzanak semmi fidelitással császárnak. Erről az protestatióról vármegyénként ugyan levelet is extraháltak Istvánfi uramtúl singulatim mindenik vármegye. Ezért fél Bornemisza, hogy felkelnek immár csak féltekben is. Én ugyan nem adom tanácsúl senkinek, hogy mindjárt pártolkodjék, hanem ha oztán ugyan az vármegyék is, bezzeg aztán külön volna az dolog, akkor a ki magyar, nemzete mellé kellene futni.

Az Illésházi dolga csak illyen. Körmendet birta Jó. Mint egyebüvé is sparsim per Vngariam, oda is az német szállitott volt bizonyos hadat, hogy ott tartsák ki űket. Azok ott nagy pusztaságokat, kételenségeket, dúlást, fosztást cselekedtek. E unta Jó János, és minthogy fű meghitt barátjának tartotta Illésházit, irt neki egy levelet: Nagy inségben vagyunk uram ugymond, az német . . . . . *(egy sor elmetszve)*

lennünk a [illegible] tánnak, mert ezék [illegible] nem [illegible] tunk. Evvel is [illegible] mettszünk.[1] Csak [illegible] az alatta valókra [illegible] nem tudom mettszünk [illegible] meg.

Jó János [illegible] És [illegible] hányszor vádolta [illegible] valamikor [illegible] Amaz megérvén, intette Jó Jánost [illegible] voltam, tudomásom szerént [illegible] nem [illegible]. Amaz ugyan [illegible] nem jő ki semmi [illegible] Jánost és Demetör Püspeket [illegible] volna, de inkább [illegible] hogy könyörgött [illegible] meg [illegible] büntesse törvény [illegible] Nigergen [illegible] szólván Jó [illegible] cseh tanácsra [illegible] találták benne, hogy nem [illegible] Ezen császár [illegible] Hungariae [illegible]

[illegible] más [illegible] az császár [illegible] Ezt [illegible] Bécsben [illegible] Ott az [illegible] Hé [illegible] [illegible] Jó János [illegible] Jó akkor ott lévén, nem tudta a dolgot. Más nap az [illegible] az [illegible] az tanácsot. Mond Jónak.

[1] Metteszünk.

mikor valaki etc. mit érdelmene *(igy)* . . . . . Elő adja; amaz, mintha sulyokkal üttetett volna, nem tagadhatja. Illésnek: ha mind ez ideig jámbor lettél volna is, immár nagy kétség hozzád, te császárnak hites tanácsa voltál, ezt tudtad, meg nem jelentetted, tehát hited ellen cselekedtél. Most is ha az egy boszúság ki nem mondatta volna veled . . . . . meghagyják Illésnek, hogy elől álljon, ha egésség kell neki, ugy . . . . . *(egy sor elmetszve).*

Dévárol 80 muscotéros volt Hoffkircherrel, föld népe másfél száz, 4 taraczk volt velek. Az németek megharagudtak, és semmiképpen Fejérvárról űket tovább nem hozhatta, hanem Dévára mind az lövőszerszámmal együtt megtértenek. Oka megtéréseknek ez volt. Parancsoltak volt az Commissariusok mind Pató Menyhártnak [1]) Vásárhel felé, mind penig szászvárosiaknak, szász sebesieknek, Fejérvár táján valóknak, hogy a mennyien lehet, meggyülekezzenek, és Hoffkirherrel együtt legyenek. Hoffkirher irt volt Dévárol mindenfelé az urak levelek mellett, hogy eljűjenek mellejek, és ugy cselekedjenek, hogy űtet Fejérvárnál várják meg. Az vele való németeket mind avval tartotta, hogy Fejérvárott, az mint ű meg számlálta jedzegetéséből, négyezer ember várja űtet ott. Hogy oda jutott, kétszáz ember fölött ott nem talált. Az szászvárosiak adtak volt 45 embert, az szászsebesiek 60, az fejérváriak az vidékből 70, és igy ott az környékből enníhány helről.

Elérkezvén Hoffkirher, látván hogy soholt ennél több nép Fejérváratt nincsen, megbúsúlnak rajta, és mind az lövő szerszámmal együtt és Carolus Kra kapitánnal visszatérnek, sokat zúgolodván Hoffkirh ellen, hogy bolondul indult és az mészárszékre akarja űket vinni. Hoffkirher pergált in instituto és ebűl járt.

Die 14 Januarÿ 1605. circa vesperam juta ide Kolosvárra Valentinus Sies az fogarasi udvarbiró mandato Commissariorum, hogy minden okon élést vitessen Ujvárban; hatvan boér vagyon vele, kiket Tordán hagyott, ma kellett volna azoknak is bejűni. Az várostúl is 50 puskást kér vala. Az biró

[1]) Ez Maros széki kapitán. (*Szamosközy jegyzete.*)

Gellyén [1]) uram illyen választ tőn neki, hogy ű tűlök az nem lehet, a ki nép itt az kapukon vagyon, azokat akár oda adja, akár az várost őriztesse velek. Városbeli embert penig ű oda nem kergethet, mert kiki mind félti életét, magát penig és barmát senki nem viszi, akarmint hagyja is. Item hogy nem három sem négyszáz embernek való az oda való járás, és hogy ők tanácsul ezbeli indulatjának semmi fundamentomát nem látják, és csudálják hogy Hoffkirheren példát nem vesznek; ők jobb tanácsot nekik nem adhatnak, hanem térjenek meg és menjenek vissza, mert talán eddig is elment volna oda ki az hajduk közzé az hire ennyi sok jövő járó közt, hogy itt vannak: hanem ha azt akarják, másképpen készűljenek hozzá, mert igy ki nem telik belőle. Erre való képest eleikben küldé [2]) az [3]) udvarbiró az boéroknak, hogy megtérjenek, mert ma indultak volt meg Tordáról, ű maga is utánok akar menni. Ez az udvarbiró vette itt Kolosvárott az elmult nyáron Várfalvi Jánosnét, kit most el akar vele vinni, vagy nyolcz magyar nemesember is vagyon vele ott Fogarast lakosok. (secunda petitio Commissariorum a Civibus Colosvariensibus)

Fogarasban, az mint ezek az magyarok beszélék, száz német vagyon, az kapitányoknak Hansz neve, vezeték nevét nem tudják.

Az Merza az minémű ráczokkal megtért volt [4]), hallván mint járt Hoffkirher, ment Dévára. Öszveszólalkozván az várbeli németek alá ütöttek reájok, és azt az 60 ráczot mind levágták. Ma [5]) irta Dévárol Gellyén uramnak az ott való udvarbiró Váradi . . . . . *(egy sor elmetszve)* . . . januar. De nem irja, Merza hova lett, megölték-é vagy elszaladt. Azt mondták az németek az ráczoknak: ti vagytok árúlók oka az Hoffkirher halálának, mert az ti dúlástokért támadt föl az föld népe.

1605. A mint ennekelőtte is Kegyelmed megjedzette vala, partim. hogy Csáki Gábornén boszúját állanája és foga- (Joannes Adam. Hoffkirher vezedelme

[1]) Imreh (*Szamosközy jegyzete.*)

[2]) 15 Januarÿ 1605. (*Szamosközy jegyzete.*)

[3]) Fogarasi. (*Szamosközy jegyzete.*)

[4]) Circa 5. diem Januarÿ 1605. (*Szamosközy jegyzete.*)

[5]) 15 Januar 1605.

dott népét dissipálnája (minthogy vagy hatvanig valót öletett is meg benne) partim penig, hogy Szamos-Ujvár alól az hajdukat sub ductu Stephani Makray existentes, kik az ujváriakat berekesztették [1]), profligalnája, és élést elegendőt vitetne beléje, ű maga Hofkirher találta meg, és ultro offerálta magát az Commissáriusoknak, hogy neki jó módja vagyon benne, mind az sok tolvajoknak ez országból való kitisztitásában, mind penig az Ujvárott valóknak succurrálásában, és kész volna ezt az provinciát fölvenni, csakhogy parancsolnának az commissariusok az Aranyas székbelieknek és egyebeknek is, a kiket melléje hina, hogy mikor őket megtalálnája, adjungálnák magokat, és vele együtt lévén, az mint űket viselni akarja, hallgatnának tűle. Az kis Merzát is másfélszázan melléje atták. [2]) Nyilván vagyon penig ez, az mint az mint *(igy)* Trauzner uram is és Zakharias is mondják, hogy semmi Hoffkirhert egyéb ebben az egy ambitionál és gloriae cupiditásnál nem viselte, holott azon volt, hogy ugy viselje most ű magát, egyedűl lévén itt ez országban az ur rend közűl, hogy praeripiálja ezt az laust mindeneknek, hogy ű volt az, a ki megtudta távullétében is az császár hadának ez provinciát nemcsak megoltalmazni, hanem meg is tartani császár számára. Nem egyszer mondta ezt Trauznernek, hogy vagy meghal, vagy megmutatja ezt, hogy nem volt utolsó azok közt, a kik az Austriai familia mellett magokat, fortunájokat és életeket exponalták, és hogy nevét hagyja, ha élete belé vesz is, ennél az familiánál. Mondta azt is, hogy nem mind kapitán az, a ki kapitán nevet visel, minthogy nem is barát minden a ki csuklyát visel, és hogy kevés ember tudja, mint köllessék nagy dolgokat kevés munkával véghez vinni. Ez igy lévén, jutott Fejérvárra Sz. Tamás napján, és ott vigan lakott egynihány nap. Az vele valók az hol mit találtak, szélel az falukon, kedvek szerint dultak az szegénység közt. Az prae-

[1]) Szamos Ujvárban, az mint Gellyén uram mondá, 120 német vagyon, Alexander Lucinus Tridentinus benne. Makraynak vagyon 200 lovagja, jó gyalogja 320. *Gyulafi oldaljegyzete.*

[2]) Lövő szerszámmal indult volt Hoffkirher, de az félszemű vicéjétől Kra az az Holló capitantúl visszakűlte Fejérvárról Devára. *Gyulafi oldaljegyzete.*

dából gyűlt barombau Dévára is hajtatott kohnyája *(igy)* szükségére. Innét jutott Tordára, és ott is semmit az vele valók hátra nem hagytak, dulták, vonták a mit kaphattak. Innét találta meg az kolosváriakat, hogy népet rendeljenek melléje, és hogy certificálják abból is, mi akaratjok, mert az volna akaratja, hogy az városban bemenne. Küldte ezt a levelet az kolosváriaknak 1. Januar. Irta azt is, hogy de sufficienti victu provideáljanak neki és az vele valóknak. Az váras illyen választ tett neki, hogy ellentartók benne nem volnának, de ű Nagysága az szegény községnek romlását megtekéntse, kik az sok inség miatt annyira elromlottanak, hogy nemhogy fejedelmeknek ezután, de magoknak sem lehetnek semmire elégségesek, hanem vigye másfelől hadát, holott ha erre hozza, illyen alkalmatlanság is jű ki belőle, sőt ugyan periculom is, hogy hire lévén ennyi nép közt az ő Nagysága jüvetelinek, az ellenségnek (kinek itt a városban is szüntelen exploratori vannak) hire lesz benne, és eképpen hasznos munkája nem leszen. Accedál ez is, hogy vagy ben reked, vagy penig, ha megtér is, gondot szerez az szegény városnak, kik kétség nélkül, noha eddig is sok kárt tettenek az városbelieknek, de ha ittlétét értenéjék, sokval többet cselekednének, barmokban a mi megmaradt volna, azt is elhajtanáják, sőt kapuk eleit is talán és kijárásokat elfognáják, és csak Isten tudja micsoda difficultások következhetnének belőle. Mindazon által, ha ugyan bejövő szándékok volna, készek volnának ha tán ötöd magával az városban bebocsátani, így hogy az hová ű Nagysága elindult, fogna arra, és negociomot nekiek ne causálna. Ezt megértvén Hoffkirher, mivelhogy Tordán lévén az Aranyos székieket is sok sollicitálásával föl nem vehette, kik azt mondták, hogy ők az császárnak örömest szolgálnának, de illyen téli üdőben és fogyatkozott állapotban ők egy felé sem mehetnének, Tordáról irt az kolosváriaknak választ, és nominatim Trauznernek is egy levelet, ki annakelőtte is inteté vala Hoffkirhert, hogy térne meg, és illyen vékony készülettel ne exponálnája periculommal magát. Ide azért azt irta, hogy ű megtér, ők lássák; látja mindenütt csak az nagy szófogadatlanságot; ám adjanak okot azok, a kik fülökben az urak és császár parantsolatját be nem akarják bocsátani: ű tudja helét, és meg is találja. His

ita gestis Toroczkó Sz. György felé deflectált in reditu az hegyek közzé. Jutott oda hétfün napnyugatkor. Az sok gyülevész földnépe ez alatt gyültön gyült együnnét is, másunnét is, a ki hol fölkelhetett, mivelhogy vasárnap a kis Merza Buzás Bocsárdot (ki Nyakazó Jánosé és Györgyé volt, és kiknek immár magvok szakadt) földulta volt, kiben jó merész férfi oláhok laknak, és az Hoffkirher népe is mindenütt, az hol elmentenek, szabadon prédáltanak mind egyaránt. Ugyan csak ezen gyülevész földnépe egy órakor éjfél után rohantanak Sz. Györgyre Toroczkai István házára, mely jó módjával csinált kő udvarház, és alkalmas erősségecskéje is vagyon. Enyedről is és Föl-Enyedről a két helről hatvanöt ember volt, kik közzül néhányat ismer is bennek Zacharias. Mikor ekképpen Koncz Pál házára, ki Toroczkai Istvánnét vette, reá rohantanak volna, alkalmas ideig sustineálták üket, lüttek is hozzájok, de kár nélkül. Végre reájok akarták gyojtani az házat, és igy kénszerittetett megadni magát Hoffkirher. Mindenestül ötvenöten voltanak Hoffkirherrel, mind magyarban németben öszve . . . . . *(egy sor elmetszve)* levágtanak. Nevezetessek ezek voltak vele. Felicianus ab Heberstain, iuuenis annorum 20, filius Magnifici Domini Feliciani Liberi Baronis ab Heberstain Consiliarii bellici Caesarei. Ennek az ifjunak az anyja Hoffkirher familiájából való volt. Julius Caesar Muralthus, Frater Joannis, Joannes Lisbona, filius Gerardi Lisbonae praefecti minerarum Rivuliensium, Caspar Capito, Joannis Capitonis Alchimistae filius. Palatics János, György fia, annorum 20. Szikszai Ferencz, Imre fia, és Kevendi Pál deák, Julius Muraltus szolgája, el szaladtanak. Pál deákkal Zakharias Kevenden tegnapelőtt együtt volt. Mind fején lábán seb vagyon, ű beszéllette mind ezeket neki. Ezekkel az egyníhány nevezett személyekkel vitték Enyedre üket fogva, kéredzének volt az enyedi kastélban be velek, de az biró Mészáros Gáspár az polgárokkal együtt nem akarta üket bebocsátani. Mi, ugymond, ennek minthogy okai nem vagyunk, azonképpen semmi közünket is ehez az dologhoz ártani nem akarjuk, ti lássátok és ti adjatok számot róla, a mit cselekedtetek. Az enyediek közzül is, kik köztök voltak, és az föl-enyediek közzül is, kik similiter az gyülevész

eppel együtt voltanak, még ez ideig egyet se bocsáttatott be : biró az kastélban, hanem kin az városban vannak, félvén z jövendő kárvallástúl. Ezt látván az föld népe, félen vitte Hoffkirhert, mivelhogy Enyedre be nem eresztették vele, és l sem merték bocsátani, tartaniok sem volt hol, és az megnevezett személyekkel együtt levágták. Az kik ez factomot cselekedték, négyszázan mondják hogy voltanak. A kis Murza is utána volt Hoffkirhernek segítségül, de nem érkezett el, Buzás Bocsárd táján kóborlott szélel az falukon. Ez alatt meg esett az dolog Hoffkirheren; Tövisen hallotta meg Murza, onnét tért meg. Az föld népe mind Vinczig üzte Fejérváron alól, alig szedte el az lépet. Az tájban, hogy Dévárol megszabadult Trauzner uram, hozták volt Mátyás herczegnek oda egy levelét, kiben Bastának nagy sok szóval commendálta Hoffkirhert, kérvén azon, hogy ű érette ne hagyja, hanem promoveálja és szolgáltassa. Az minemű urat azelőtt ugymint 14 esztendővel ölt volt meg Dominus a Puchain volt neve. Azért. . . . . *(egy sor elmetszve).*

Gyöngyösi is, ki Gellyén uramnak gondviselője Toroczkón. ekképpen irta meg Gellyén uramnak ide az Hoffkirher dolgát.

1605. Ex literis manu Gabrielis Pernezi ad Stephanum Makrai datis, et per eundem Makrai hac in specie ad Blasium Kamutium missis. [1])

Bocsátta volt ez napokban császár Kolnichot mind fiastúl segétségűl Basta mellé ezer nyolczszáz válogatott fegyveressel, kik minekutánna elérkeztek volna, szállította űket Kolonics három puszta faluban, kiket annakelőtte mind az két had népe igen eldult és majd semmivé tett volt, ott hagyván velek az fiát, ű maga Kolnich ment be Eperjesre Bastához. Hogy szemben jütt Bastával, kérdi tűle Basta, hova tette az császártúl küldött pénzt és morhát. Mond Kolnich, hogy ű elinditotta. és hiszi azt, hogy feljül voltak még Fileken, és hogy az füzető mester is császárnak hites secretariusával együtt velek volna. Mond neki Basta, hogy árulója vagy te az császárnak, te miat-

[1]) 1605. 13. die Januarij. (*Szamoskozi jegyzete.*)

tad veszett az el. Mond neki Kolnich: árulói azok, a kik magok hasznáért ezt az támadást most inditották. Ezen kapnak össze és ugyanazon kamarában csaknem általverték egymást német dakossokkal. Kolnich jött ki tűle, és fölülvén paripákra ötöd magával menten ment az feleségéhez Lévára. Megértvén Basta, hogy elment Kolnich, küldött ki az falukra Kolnich fiáért, kérte tűle, hová ment az apja, megmondja amaz, hogy elment. Míg a fia Eperjest Bastánál volt, Lippai Balás, Barcsai János az Csillag béggel nyolczezer emberrel Eperjes felől megkerülvén az ujonnan jött németeket éjjel megüti, és egy lábiglan mind ott vágták le azokat, az kiket az tűz meg nem emésztett, mert reájok gyojtották volt az falukot. Ugyanakkor hozott volt 4000 magyar hajdút vele onnét feljül Kolnich, illy okkal, hogy Bocskai mellé hozza űket, kik mikor eszekbe vették volna, hogy csalárdság Kolnich dolga és Básta mellé akarja űket hozni, elmaradtak az uton, izentek Bocskainak, és hozzájok bocsátván Rédait [1]) Bocskai enníhány főemberrel, melléje adták magokat, és csak az előtt való napokban, minekelőtte Rédai oda érkezett volna, hat kastélt vettek meg, és hét zászlóval és fű rabokkal jüttek mindjárást Bocskaihoz. Adorján Pál is megjütt az portáról császártúl, csak most érkezett, bizonnyal elhiheti kegyelmed, hágy martiusban császár ű maga személye szerint Nándor-Fejérvárott leszen. Az minémű kétszázezer aranyat igért volt az fejedelemnek ű nagyságának, azt most hozták Nándor-Fejérvárra, és azt parancsolja az császár, hogy küldje mindjárást bizonyos emberét ű nagysága Nándor-Fejérvárra az summáért és füzessen mindjárást az vitézeknek, ű maga is császár semmit nem késik, és nagyobb kegyelmességét akarja rövid napra hozzá mutatni. Bocsátta azért az portára Somogyi Bertát a summáért ű nagysága enníhány fű emberrel.

Az morvai követ is most jutott Mislyére ű nagyságához, ki meghozta, hogy azok is egyiglen föltámadnak, és vele együtt vitte be Kassára ű nagysága és most ott vagyon nagy vígan.

Kegyelmed lássa, micsoda hidakat csinált az ujvári németeknek, ígír-é mindent, a mit ígírhet, az ű jó szerencséjek, ha elmehetnek, hanem megérik űk is annyival, mint az kállai

[1]) Ferenczet. (*Szamosközi jegyzete.*)

ıémetek, kiket minap Kassán Barcsai János . . . . . (*egy sor levágva*) mind egyiglen levágatott. Az pénz, kit alá-hoznak volt és kezünkben bírt, száz és 25 ezer fl. volt készpénz, kit az fejedelem ű nagysága kezében hoztanak, és annak fölötte 60 ezer forint érő egyetmás ruhák, subák, sok öltözetek, fegyverek is, és salavárinak, sarunak és czipellésnek, gyolcsnak, korczovágyoknak és egyéb bélelt süvegeknek is sokasága. Rákóczi Sidmont az fiát urunkhoz [1]) küldte, hogy hivsége felől inkább ne kételkedjék, minden nap urunkkal vagyon együtt, arra kötötte magát, hogy 1,600 emberrel jű martiusban melléje.

1605. Januario. Az Hoffkirher dolga. Vltima relatio.

Hoffkirk nem kevés kétséget és félelmet is hozott volt az enyediek szűében, hogy megértették, hogy taraczkokkal jű. Noha az előtt való napokban megirták volt az commissariusok az enyedieknek, hogy ne gondolkodjanak és ne vélekedjenek semmit Hoffkirh felől, mert nem a végre megyen, hogy ű nekiek bántásokra legyen, hanem hogy az latrokat persequálja, és Ujvár utát megszabadítsa. De igy is semmiképen securusok az enyediek nem lehettek, tudván az Toldinéhoz is minémű szándékkal legyen Hoffkirher. Küül penig az városbeli vulgus értvén jövetelit Hoffkirhernek, mindjárást elbocsátott mindenfelé az oláhságra és az körül való helekre is, és gyültön gyültenek, az ki hol bennek fölkelhetett, minden felől. Az Gellyén Imre és az Toroczkaiak jobbágyi is mind ott voltanak, és az buzás-bocsárdiak is, és annak fölötte ennihány hajdu hadnagyok és közhajduk, kik Enyeden házasodtanak meg és Föl-Enyeden . . . . . (*egy sor elmetszve*) ha ezeken lettek volna az ráczok, elszaladtanak volna, míg az Hoffkirher szállásán az Toroczkai István házán vesződtenek; mert megértvén Hoffkirhernek ott létét, mindnyájan, valahon ki volt, arra tódúltanak és sokáig vesződtek ott. Végre reájok akarták gyojtani az házat, ugy adták meg. Rútúl tépték volt ki szakállát Hoffkirhernek. Kedden [2])

[1]) Bocskaihoz. (*Szamosközi jegyzete.*)

[2]) 4. Januarij. (*Szamosközi jegyzete*).

hogy viszik volt űket, beüzentek Enyedre, hogy oda-viszik, ha űket bebocsátják; az biró az tanácscsal azt izente, hogy nem akarja, hogy még csak határokban is bevigyék, hanem akárhová vigyék, és a mint hogy ű akaratjok nékül cselekedtek, számot is ugy adjanak róla, ők semmi közöket hozzá nem ártják. Ezt látván hogy sem el nem ereszthetik, sem penig hová vinniek nincsen, elsőben is Felicianus Herbersteint vágták le az küvön túl való első malomnál; egy igen mély gödörben vették[1]) oztán be egy hegy oldalában, nem szintén ott, hanem egy kevéssé tovább, mind az öt testet, csupa mezételen, ott látták, kik felkeresték; az négye ráczok voltanak, kiknek testek ott volt. Onnét tovább vivén[2]) Muraltust még enníhány ráczczal, az mely első falut az molnon tul értek, Nires nevűt, ott vágták le Hoffkirherrel együtt, de előbb Muraltust.

Rákosról irt volt az commisariusoknak Hoffkirher, hogy ű az elinditott dologban semmiképen elő nem mehet, hanem ha négyezer embert annak melléje. Ez is az levél az oláhoknak kezekben akadt volt, minekelőtte foglyá esett volna, és avval insultáltak neki: nosza, Hoffkir, Hoffkir, hozd az négy ezer embert.

Az nemességnek az vármegyékre, az székelységnek is és az városoknak Nagy Mátétúl küldte volt Bocskai uram onnét kivűl az leveleket. Ez az Nagy Máté hajdu volt, Enyeden telepedett volt meg, háza, felesége ott vagyon, ki ment volt Bocskai hadában, ugy küldte be most.

Azt irta volt ide Hoffkirher, hogy sok szava vagyon mind az itt való senatussal, mind penig az paterekkel, kirűl korán kellene velek conferálni, mert oly dolog, hogy csak nekiek magoknak kell érteniek. Ezek készek voltak 25 magával be . . . . . *(egy sor elmetszve).*

---

15. Januarij. Rázmán sugá Kamutinak és nekem ma, hogy jű az székelyekkel Rácz György, és hogy immár az elei el is érkezett volna Ujvár segitségére. Mondá azt is, hogy

---

[1]) Vetették *(Szamosközi javitása.)*

[2]) Julius Caesar. *(Szamosközi jegyzete.)*

akkor tájban hogy ű Szebenből el jütt in Decembrj, expostuláltak volna az commissariusok az havaseli vajdánál. Immár, ugymond, nem tudom, mi mit reménljünk nagyságod felől, holott az töröktől is az zászlót elvetted. Amaz azt irta, ugy vagyon, ugy mond, de semmit a felől ne gondolkodjék nagyságod, hanem az minemű ítíletben felőlem volt, ezután is abban legyen; semmit nem miveltem magamtúl, hanem a mit cselekedtem, Basta uram ű nagysága praescriptomjából miveltem. Ennek most igy kellett lenni. Ne adja isten, hogy az én szivem megváltozzék az császárhoz. Az vagyok mostan is, a ki azelőtt voltam, ugy éljek és ugy maradjon meg az én jó hirem nevem, sőt ha kivántatik kimenetelem, parancsoljon nagyságtok, avval mutatom meg, hogy magam is személy szerint oda megyek, az hová mondjátok. Tizezeren kimehetek. De hogy 10 ezeren lehet-é, az mint Rázmán mondá, azt az commissariusok sem hitték. Irta azt is az vajda, hogy ha szükség, kész mindjárást 4 ezer embert kiküldeni.

Hoffkirher megölése után más nap egy hires tolvaj, Dragumer század magával mindjárást ott termett Toroczkó-Sz. Györgyön, de immár mindent kapzsira hántak volt. Igen bánta, hogy az praedára reá nem érkezett volt. Még azonkivül ennek az Dragumernak 500 oláhja vagyon, kiket akkor fön az havason hagyott volt, most is minden nap gyülekezik, Déva alá készül dúlni. Ez ölte meg az kamara ispánt is, az pöcsétnyomó gyürüjét is ő viseli ujában. Ma jutának Gyöngyösitől Gellyén uramhoz levéllel, mind ezeket ű irja.

Azt mondja Gellyén uram, hogy oly lator oláhok lakják azt az Toroczkó völgyét, hogy soha még ez ideig semmi földesurok, ugy a mint köllött volna, velek nem birhatott, és hogy egy kürtjök vagyon, kit ha in aedito loco megfúnak . . . . . (*egy sor le vágva*).

1605. Diebus 17. 18. 19. Maj. Praesentálta Bocskai levelét in senatu Imreffi. Continentiája az notariusnál. Az magyarok levelét is akkor adta be.

Irja Bocskai, hogy Lónai Istvánt bocsátta be Imrefivel együtt, és előbb is Lóniait nevezi. Ezt ekképpen excusálta

Imreffi János in senatu: [1]) ugy vagyon. ugymond, ketten kellett volna bejününk, de midőn ezeket az leveleket megirták volna, Lengyelországban választani kell vala valakit fűszolgáját az respublicához, és választák Lóniai uramat, ugy kelleték melőlem elmaradni(a). Az lengyel legationak penig oka semmi nem egyéb, hanem ez, kivánták volt érteni az lengyelek Bocskaitúl, misso legato ad Comitia in Zerench, ha kész-é annak azt a foedust megtartani velek, az mely nekik az régi magyari királyokkal intercedált. Az felől jó spest adott volt nekiek Bocskai, és annak transactiójára és confirmálására bocsátta be in Poloniam az lengyelek kivánsága szerint követét Lóniait.

Imreffi első nap az leveleket adta meg, és szóval való izenetit is Bocskainak eleikben adta az kolosváriaknak. Másnap a mit proficiáltak az kolosváriak, hogy csak ezt postulálták, hogy bocsáthasssanak ű magok is Bocskaihoz, addig legyen in suspenso a dolog. Imreffi erre azt replicálta, hogy semmiképpen nem lehet, mert nekie meg volna hagyva, hogy egyfelé is sehova Kolosvárról ne menjen, mig ezek meg nem hajlanak; ű volna *most az Bocskai itt*. Annak okárt praecise most mondják meg és most messék el is végét, ha Bocskainak vagy baráti, vagy ellenségi akarnak lenni, hogy lehessen gondja vel in bonum, vel in malum de facto az fejedelemnek reájok, mert nem volna ű neki annyi feje, hogy ű az fejedelem praescriptiója kivül valamit cselekedhetnéjék különbet, ha szinte akarná is, meg volna penig neki serio iniungálva, hogy első is az városok közzűl Kolosvár legyen, kit tűle neki obstringáljon, és vég nélkül egy felé sem menjen semmi okon. Ezt is értvén az senatus, deliberatióra vette. És ismét szólván egymással, ugy találták, hogy ugyan kiküldjenek Bocskaihoz, addig legyen veszteg Imreffi vagy itt vagy Gyalubán. Reá ment erre is Imreffi, hac tamen cautione, hogy legyen ugy bár, de ű neki városúl adjanak levelet erről, hogy nem ugy küldenek Bocskaihoz, mint idegenhez, valami jó akaró szomszédjokhoz, hanem mint urokhoz, fejedelmekhez suppliciter. Contentus volt az város evvel. És levél is költ Imreffi és az város közt. Imreffi az ű levelét, kit az váras tűle kivánt, megadta, hogy megelégszik az végzés-

[1]) Ex relatione Joannis Adam. *Gyulafi Lestár oldaljegyzete.*

sel, és oltalma leszen az városnak; … az város is akart Imrefinek adni, tudnia illik, hogy nem úgy találják meg Bocskait, mint valami … vagy illegitimust, hanem mint … Imrefi nem várta, hanem az hír érkezvén, semmi hírt … tévén az tanácsnak (kik immár akkor ismét … nek volt) menten ment. Gyaluban is csak … Kérték azon, hogy ottan csak az egy napot várnája el … míg bizonyosb hírt hallanának, de semmi benne nem …

Ajánlotta volt evvel is magát az városnak Imrefi, hogy … ada föl Bocskai uramnak Gyulaffival is írat melletek, és … maga is ír, commendálván ilyen jó promptitudóját az városnak, és értésére adván, mi obstált eddig is, hogy ő felségének fejet nem hajtottak még Imrefi bejövetele előtt is, nimirum ob metum Germanorum, a quibus illi tam dure fuerunt tractati. Kivánta a város ezt is Imrefitűl, hogy semmi, se pénz, se emberi segétséget ne kivánjon rajtok, míg meg nem jőnek Bocskaitúl.

Az nagy-bányaiaknak Bocskai 12 esztendeig való adajokat engedte meg. Az várost kűvel akarják megkeréteni, a mi megkerétve nincs. Az kassaiaknak is VI … , kik … az egri káptalantól . . . . …

FÜGGELÉK.

I.

Báthori Miklós országbiró Liszti János veszprémi püspöknek és cancellariusnak pártfogásába ajánlja Gyulafi Andrást, hogy török fogságba esett bátyja Gyulafi Mihály tisztségét a pápai lovas kapitányságot elnyerhesse. Kelt 1573. mart. 15-én.

Reverendissime Domine et Amice nobis observande.

Salutem et Servitiorum nostrorum commendationem.

Constat Dominationi Vestrae Reverendissimae Egregium Michaelem Gyulaffi, Capitaneum Equitum suae Caesareae Maiestatis Domini nostri clementissimi in Papa merentium, his proxime praeteritis diebus in Turcarum captivitatem incidisse. Eius igitur frater carnalis Egregius Andreas Gyulaffi ab ineunte aetate sua per Spectabilem et Magnificum olim Dominum Comitem Andream de Bathor fratrem nostrum carnalem piae memoriae in aula sua educatus, ac a morte eiusdem fratris nostri in servitijs suae Maiestatis apud nos constanter et fideliter versatus, proficiscitur supplicatum Imperatoriae Maiestati pro loco seu officio dicti fratris sui, interea donec idem Deo iuuante liberatus fuerit, sibi conferendo. Petiitque a nobis, ut in sui commendationem literas nostras ad Reverendissimam Dominationem Vestram daremus, eandemque rogaremus, quo Dominatio V. Rev. eundem negotiaque sua commendata habere, ac apud Sacram Caesaream Regiamque Maiestatem promovere velit. Cum autem praedictus Dominus Michael Gyulaffi nobis non alienus, sed proxima affinitate sit coniunctus, et quamvis sit iuuenis,

tamen propter virtutem suam insignem et studium fidelitatis erga praefatam Caesaream Maiestatem mereatur a nobis commendari non solum Rev. Dom. Vestrae, verum etiam ipsi Imperatori, Domino nostro clementissimo: idcirco rogamus Dom. Vestram Reverendissimam, tamquam dominum et amicum nostrum observandissimum, ut praenominatum Andream Gyulaffi consangvineum nostrum commendatum habere, ac ad obtinendum praedictum locum seu officium praefati Michaelis Gyulaffi fratris sui carnalis apud Maiestatem Suam benevole promouere velit. Quod nos eidem una cum ipso promereri studebimus. Vestram Reverendissimam Dominationem felicissime valere cupio. 15. Martij 1573.

Comes Nicolaus de Bathor
Judex Curiae et Consiliarius
Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis.

Inscriptio talis erat:

Reverendissimo Domino Joanni Listhio electo Episcopo Ecclesiae Jauriensis, Consiliario ac Cancellario Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis. Domino et Amico nobis observandissimo.

Másolata a *gr. Bánfi codexben Bonczidán.*

II.

Báthori Kristóf fejedelemnek Gyulafi Lestár fejedelmi titkár által készített sírverse. 1582.

Sub idem tempus Eustachius Gyulafi Secretarius eiusdem Principi suo tale fecit Epitaphion:

Gloria, fama, fides, virtus, sapientia, splendor,
Religio, et quidquid nobile mundus habet.
Singula Bathorei lugent ad Principis urnam,
Dacia sed cunctis tristior orba gemit.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

III.

Báthori Kristóf erd. fejedelemnek a gyula-fejérvári egyházban lévő sírirata. 1581.

D. O. M.

Christophorus Bathory de Somlyo. Stephani filius, Stephano fratri, in regem Poloniae creato, in principatu Transylvaniae succedens, magna animi moderatione provinciae praefuit, pietati studuit, pacem coluit, foelices fratris regis contra Moscum conatus opibus iuvit, amans patriae, bonarum parens litterarum, mansuetus, patiens, iustus atque munificus fuit. Cumque continua articularium morborum molestia premeretur, ob amissam etiam paucis ante mensibus charissimam coniugem et tenellam natam, gravi animi angore occupatus, postquam ex comitiis Colosvariensibus, ubi Sigismundum filium unicum optimae[1]) spei puerum, nonum agentem aetatis annum, mirifico omnium ordinum consensu successorem nominavit, Albam Juliam aeger rediisset, paucis post diebus invalescentibus cum lethali febre doloribus, animam Deo perpetuis quamdiu hi cere potuit precibus pie commendans reddidit.

Vixit annos LI.

Provinciae praefuit annos V. Menses II. Dies XXIII. Obiit Albae Juliae An: MDLXXXI. XXVII. Die mensis Maii.

Egykorú másolata a [illegible] egyetemi könyvtárban (*Szamosközi* [illegible]) Fölibe írva más kézzel: Superscriptio monumenti Christophori Bathori Albae Juliae.

IV.

Vásárhelyi Bálint deák Gyulafi Lestár lakodalmára meghívja. Gyula-F[illegible] 1585, [illegible] 20.

Generoso Domino Eustachio Gyulafi Secretario Illustrissimi Principis Transylvaniae.

---

[1]) E szó keresztül van húzva s fölébe írva Gyulafi Lestár kezével: pessimae.

Szolgálatomat ajánlom Kegyelmednek mint bizott uramnak, barátomnak. Istentől Kegyelmednek hosszú ideig való egésséges életet kivánok adatni. Mivelhogy Istennek rendelése és parancsolatja szerént, bizott uraim tanácsából, vettem magamnak házas társúl az Tekintetes Kolosvári Balásfi György uram leányát Annát, melynek mennyegzőjének napját végeztük egyenlő akaratból ugyan Kolosváratt ő kegyelme házánál ez jövendő Szent Bálint nap után való szombaton az régi kalendarium szerént, azaz 20-dik napján Februariusnak: kérem azért Kegyelmedet, mint bizott uramat barátomat, hogy Kegyelmed az feljűl megirt helyen és napon legyen jelen, hogy az Kegyelmed jelen létével több bizott uraim barátim közt dicsekedhessem. Melyet jövendőben is megszolgálok Kegyelmednek. Éltesse Isten Kegyelmedet jó egésségben. Datum Albae Juliae die 20. Januarij 1585.

Servitor et amicus
Valentinus Literatus Vásárhellyi m. p.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

V.

Gyulai Lestár Zamojski János lengyelországi cancellariusnak. Gyula-Fejérvár 1591. mart. 9.

Ad Magnum Poloniae Cancellarium litterae Generosi Domini Eustachij Gyulaffi.

Illustrissime Domine mihi semper gratiosissime, perpetuorum seruitiorum meorum commendatione praemissa.

Literas Dominationis Vestrae Illustrissimae 6-a die Martii Belza ad me datas accepi, easque summa cum voluptate et amoris obseruantia sum exosculatus. Et sane valetudine D. V. Illustrissimae prospera, qua eandem perfrui et se habere bellissime a famulo eiusdem intellexi, gratius mihi hoc tempore contingere vix quidquam potuisset. Quo nomine Deum optimum maximum idemtidem comprecor, ut D. V. Illustrissimam tam Polonis suis quam nobis Hungaris, atque adeo universae Reipublicae Christianae velit quam diutissime esse incolumem. Caeterum gratissimum fuit intelligere Principi Illustrissimo singula illa rerum ac negotiorum capita, quae

Celsitudini Suae Dominatio Vestra Illustrissima per me significanda esse duxit; quae quidem qua ingenij facultate aut dicendi copia declararim, parum me habet solicitum. Fideliter certe ac sincere pleraque Suae Celsitudini proposui, quo quidem ipso sat superque mihi contentus esse videor. Communicatum negotium cum paucis duntaxat, Principe ipso et Domino Balthasare Bathoreo; nec dubitet alto tecta iri ea omnia silentio. Durus ille et grauis Isthmon citius perforabit, quam haec resciscat aliquando. Famulum Ill. D. Vestrae ea qua potui industria expediendum curavi, qui si tardius recurrat, moram omnem maximae itineris difficultati, non ipsius negligentiae tribuat. Quod ad me, pene sum in recursu ad D. V. Illustrissimam, nisi quod sensim et quasi nusquam expediendus expediar; idque cum plurimas ob causas, tum vel maxime ob cziausi praesentiam, quem haec latere et operae praetium est et maxime necessarium. Me interim in gratiam Dominationis Vestrae Illustrissimae etiam atque etiam commendo. Datae Albae Juliae die 9-a Martii 1591.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

VI.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem Zamojski János lengyel cancellariusnak. Gyula-Fejérvár 1591. apr. 2.

Illustrissime Domine, Affinis nobis observandissime.

Remittimus iterum ad D. V. Illustrissimam hunc Generosum Eustachium Giulafti Secretarium nostrum, cui quae nomine nostro ei referre debeat iniunximus, petentes ab ea, vt ea et cognoscere ab eo, et nos resque omnes nostras, vti cepit, apud se semper commendatas habere velit. Cuius amorj nos commendantes felicia ei omnia a Deo precamur. Datum in Ciuitate nostra Alba Julia 2. die Mensis Aprilis, Anno Domini M. D. XCI.

Illustrissimae D. V. Affinis
Sigismundus Bathory m. p.

Czim: Illustrissimo domino Joanni Zamoiskÿ, regni Poloniae Cancellario et Generalj Capitaneo etc. Domino et affinj nobis obseruandissimo.

Gyulafi Lestár egykorú másolata *az egyetemi könyvtárban. (Szamosközi gyűjteményében.)*

VII.

Gyulai Lestár beszéde Zamojski János lengyel cancellariushoz. Zamojsk, 1591. április 18.

Illustrissimus Princeps dominus meus clementissimus Dominationem Vestram Illustrissimam per me plurima salute iussit impertiri, cui etiam vt omnia foelicia et optata contingant, a Deo optimo maximo ex animo precatur. [1])

Cum paucis ante diebus a Dominatione Vestra Illustrissima ad Suam Celsitudinem redijssem, cunctaque ea, quae ab ea acceperam, ea qua potui fide atque diligentia retulissem, ita ijs affectam Suam Celsitudinem statim cognoui, ut nihil sibi morę interponendum putaret, quin de ijs omnibus et consilium capere et ad singula eorum capita certum aliquid ei respondere posset. Quod cum tandem secum statuisset, mihi rursum id negotij demandauit, ut ad eam redirem, eique mentem suam atque sententiam renunciarem.

Primum itaque Illustrissimo Principi nihil aeque gratum fuit, quam quod intelligat D. V. Illustrissimam eo esse in se animo, vt quaecunque siue ad salutem siue etiam commoda sua pertinere uideat, de ijs tam libere et amanter Suam Celsitudinem commonefaciat. Quae omnia Sua Celsitudo tanti facit, quanti ea, quae a magnis et sapientibus viris in rem alicuius afferuntur, sunt facienda. Quam suam et in monenda Sua Celsitudine libertatem, et in consulendo eidem prouidendoque benevolentiam, vt D. V. Illustrissima in posterum etiam erga Suam Celsitudinem non retineat modo, sed nouis in dies accessionibus adaugeat, ab ea Sua Celsitudo pro sua necessitate etiam atque etiam postulat.

Quae de Austriacis principibus D. V. Illustrissima nunciauerat, qua essent natura, moribus, vitaeque institutis, quomodo et apud suos et apud exteros audiant, quantis viribus opibusque polleant, ea Sua Celsitudo tam vera esse uidet, ut quid in

[1]) Báthori Sigmond izeni ezeket az lengyel nagy cancellariusnak Gyulai Lestár által. Stylus est Volfangi Kowachoczij cancellarij. (*Szamosközi István oldaljegyzete.*)

contrarium adduci posset, prorsus non inueniat. Nec est aliud fere quicquam, quod aliqua ex parte Suam Celsitudinem cupidam eorum amicitiae reddat praeter communis ipsius nationis, cum qua natura coniuncti sumus, vicinitatisque rationem. Cum enim ita ab alijs gentibus simus disiuncti, vt vel nihil commune cum eis habeamus, vel si eo tantum, quod sicuti illi ita nos quoque Christianum nomen retineamus, eorum in nos studia commoueamus, quid in ancipiti rerum nostrarum statu et ab alienis et remotis hominibus opis sperare possimus, vt cogitare desinamus, domestica nos exempla patriaeque calamitas exhortatur. Quamvis itaque fatendum sit, minime nobis cum illis principibus conuenire, multaque in eis esse, quae a nostris rationibus toto distent coelo, tamen ut ab ijs hominibus, qui eis parent, utpote eiusdem nobiscum generis, et sub eodem coelo natis, nos dissociemus, id nec natura ipsa neque res et commoda vtrorumque patiuntur.

Quod cum maiores etiam Suae Celsitudinis et imprimis parens patruusque sapientissimi principes, tot patriae periculis edocti, animaduertissent, semper ea mente fuerunt, ut principibus istis vicinis, propter eundem et communis nationis et adeo propinquarum et sibi adhaerentium regionum respectum, a quibus adeo prompta semper essent auxilia, et qualecunque in rebus aduersis perfugium, si non integra et absoluta, saltem aliqua tantum, quae eos in officio continere posset, specie benenolentiae iungerentur. Idem consilium Sua etiam Celsitudo sequendum sibi putaret, itaque si posset eorum fidei et coniunctioni adhęreret, ut cum non aperte offensis eis uteretur, et aliquid etiam, quod sine suo incommodo posset, eis deferret, ut titulos, honores, praerogatiuas, et si quae alia sunt, quibus tantopere delectantur; interea tamen id ageret, vt quod ipsa quoque optime suadet, externis etiam etsi paulo remotioribus tutioribus tamen praesidijs statum suum firmaret. Hunc colendae cum alijs vicinis nationibus amicitiae morem et olim omnibus regibus et populis vsitatum fuisse, et nunc quoque ita esse communem, vt qui alijs magis alijs minus se obnoxios praebeant, omnes vero pacatos habeant vicinos, ij demum quam optime rebus suis consuluisse videantur.

Si qua igitur istis principibus fides haberi et aliqua con-

cordiae ratio cum eis iniri posset, quae taciturnitate et fide ab eis tegeretur, (ne in idem periculum se Sua Celsitudo, quod aliquando diuus ipse Stephanus Rex, quod ipsa etiam retulit, incurrerat, conijceret), non abs re fortassis Sua Celsitudo faceret, si eorum etiam animos, per aliquos cum studiosos pacis, tum non minus in suam quam illorum partem inclinatos, sibi conciliaret. Quod qua ratione experiendum prius Suae Celsitudini quam tractandum sit, si tamen D. V. Illustrissimae antea probetur, cupit Sua Celsitudo ab ea cognoscere; ut, si posset, ita se aliorum copijs et familiaritate muniret, ut hos etiam, quorum ditionibus haec prouincia ita esset adnexa, vt auelli ab ea non posset, homines vero ipsi tantis vtrique inter se necessitudinibus sociarentur, ut pro eadem gente habeantur, non praeterijsse videretur. Nam ut id sapiens D. V. Illustrissimae consilium, quod de Angliae Reginę aliorumque confederatorum principum amicitia sibi comparanda Suae Celsitudini ea per me proposuit, Sua Celsitudo obuijs vt aiunt vlnis amplectatur, preter ea omnia argumenta, quae a me sunt Suae Celsitudini eius nomine commemorata, quibus nihil addi posse uidet, id etiam Suam Celsitudinem uehementer permouit, quod iam pridem a legatis suis intelligat, tantam esse in aula Turcica Reginae illius existimationem, vt nihil petenti ei denegandum putent, quodque ipse etiam Reginae in illa aula internuncius iam aliquoties ibi nostris hominibus, etiam non rogatus, non obscura beneuolentiae signa praebuerit, ijsque ad ipsius Reginae fauorem aucupandum nos quodammodo sponte inuitasse uisus sit. Caeterum et Ducis Saxoniae propensam in se voluntatem, quam is literis anno superiori ad Celsitudinem Suam datis testatus est, iam aliqua ex parte perspectam habet, et multo magis Casimiri Ducis et nepotis ipsius,[1]) cuius tutelam agit, quam iam missis etiam inter se ultro citroque muneribus confirmarunt. His principijs si iam id accedat, quod D. V. Illustrissima vltro Suae Celsitudini pollicetur, se viam ei ad hanc coniunctionem constituendam muniturum, nihil se non obsequi posse intelligit, ideoque ab ea summopere petit, ut quod commodo suo fiat, ea iam huius rei fundamenta iaciat, quibus omnia

[1]) Friderici Quarti. *Szamoshözi István jegyzete.*

Suae Celsitudinis negotia. salusque imprimis ipsius prou tuto semper inniti possit. Quicquid D. V. Illustrissima hac cura ac studio suo praestiterit. id totum Sua Celsitudo et tum et ratum se habiturum promittit. ac tandem ipsa qu cum id ab ea indicatum ei fuerit. quod eius erga illos prin officij erit. libenter exequetur. [1])

Neque ea etiam res. quae de matrimonio inter eos principes querendo ab ea Suae Celsitudini proponitur. ad e gandos arctius vtrinque animos parum facere uidetur. Sed deliberatio cum et maximi sit momenti. et maturius tem requirat. denique religionem quoque ipsam, quo foedus ill coniugij illigari maxime solet, attingat, in praesentia diffe commode poterit. tantisper saltem, dum Sua Celsitudo, alijs rebu intenta. quando tandem eam ad rem animum adijcere debea ipsa et autore et conscia, dispicere possit.

De regni deinde huius statu. et quae sit in eo mutati ob Regis discessum metuenda, omnia Sua Celsitudo, eo plan modo quo mihi ab ea fuerunt significata, intellexit. Quae res ec rumores, qui iam pridem de hoc Regis proposito sparsi vbiqu vigebant, apud Suam Celsitudinem omnino iam confirmauit. I quo cum non de eo tantum agatur, vt Rex discedens regnu vacuum relinquat, sed vt id potius arbitrio suo alij cuipa tradat, quantis difficultatibus ac periculis, si in eo perste rempublicam inuoluat, Sua Celsitudo satis superque perspici optaretque si id praecaueri aliqua ratione, ne fieret, auertiqu posset, vel eam potissimum ob causam, quod a vicinis istis, cu quibus nulla adhuc regno certa pax esset, quae statim pericul eis immineant, non sit difficile prouidere. Certe cum ij nullar

[1]) Az saxoniai herczeg és a többi az angliai királné asszonynyr akartak ligát csinálni. Ezt jól értette vala meg általam az lengyel car cellarius urunknak. Itt azon kéri, hogy találjon módot benne, vegyék b közzéjek. Az portán is az foedusban. kit az polonusok az törökkel csiná nak vala, lenne benne Erdély; hogy ha mikor Erdélyt az török megbán tanája, akkor az királné asszony foedussa is fölbomoljék az törökkel. D nem veheté az királné asszony reá az törököt. Azt mondta, hogy vasa lussa volt neki Erdély mindenkor, és megéri vele, ha azon törvényébe tartja, mint ekkédig, kit az királné asszonyért meg is cselekeszik. *Gyu lafi Lestár oldaljegyzete.*

rei bene gerendae occasionem soleant praetermittere, si uiderint regnum nouis motibus perturbatum, quin in eius possessionem, quod iam diu facere meditantur, ceu dato signo statim involent, uix contineri se patientur. Verum tamen si iacta iam omnino est alea, et regnum in eum statum recidat, vt alio rursum rege opus habeant, id qua ratione regni ordines, quibus cura tuendarum legum et priscae libertatis incumbit, assequantur, etiam atque etiam existimat Sua Celsitudo eos consideraturos, imprimis autem D. V. Illustrissimam minime commissuram, vt se viua et arma in Reipublicae defensionem tenente, oppressa patria, vim atque autoritatem suam, quae vita ipsa charior omnibus esse debet, nequeat retinere. Vt igitur caeteris in rebus optandum quidem est, ne quid prçter spem aduersi accidat, sed si acciderit, ad solita illico prçsidia recurritur, ita si Rex suo se loco contineat, salua res est, sed si abeundi animum non deponat, satius est, vt in eo Henricum Regem imitetur, regnoque ita excedat, vt id suo iuri potestatique relinquat, quam iniqua paucorum consensione, ne dicam conspiratione, priuata autoritate, nullo exemplo, successori alicui committat. Si ad liberum interregnum res deueniat, etsi ad ancipitem satis aleam et multas tempestates secum trahentem, id tamen commodi inde sequetur, vt Respublica se eandem quae antea fuit esse agnoscat, suoque robore subnixa, frustratis aliorum prauis conatibus, eum quem velit sibi rectorem imponat. Vt autem haec omnia recte moreque maiorum gerantur, eius maxime Sua Celsitudo interesse putat, hoc est Dominationis Vestrae Illustrissimae, cui se Respublica periculosis suis temporibus aduersus omnem vim et audaciam tuendam regendamque commisit. Verum quia quae futura sunt longe antea debent prouideri, non dubitat Sua Celsitudo, quin ea statutum apud se habeat, ad quem finem scopumque consilia omnia publica sint dirigenda. [1])

[1]) Izent vala tűlem urunknak az cancellarius béségesen, mint és hogy ment volna el király, és hogy semmi reménségek nem volna megjövetele felől, intvén azon urunkat, hogy gondolkodjék felőle, mindenben jó modja lészen, és még egyszer a Báthori nevet in culmine constituálhatják in Polonia. Arra felel meg itt urunk neki. Kire mikor ennél is jobb választ izent volna tűlem cancellarius, azután osztán ezen dologban mind

Si rumoribus dandum aliquid est, iam diu illud quoque percrebuit, Dominationem V. Illustrissimam in hac regni mutatione non immemorem sui fore. Id siue recte siue ex vulgi tantum opinione sit peruulgatum, eiusmodi tamen Sua Celsitudo esse uidet, vt non sit eius cura omittenda, et si obtineri posset, Respublica suscipienda. Qua in re quicquid in eam studij a Celsitudine Sua posset proficisci, id summa animi propensione Suam Celsitudinem in eam esse collocaturam.[1])

Quod si autem iam tandem hominum mentes memoria Stephani regis subeat, et spem aliquam D. V. Illustrissima habeat, eius posteris non defuturum id fauorem beneuolentiamque nobilitatis, quid in hoc rerum statu Suae Celsitudini agendum consulat, quas ei vias, quae media et rationes proponat, ab ea tantum Sua Celsitudo cupit cognoscere, cum certa sit D. V. Illustrissimam ita esse de se persuasam, vt quicquid eius causa faciat, eo ipso res omnes fortunasque suas stabiliat. Nam quam vana ea sint, quibus illi Principes ad consequendum summum eum honorem nitantur, cum D. V. Illustrissima satis tum declarauerit, quando suis eos verisque coloribus Suae Celsitudini depinxit, vt ei pluribus referantur superuacaneum ducit esse; quandoquidem ridiculum sit minas ei hosti ab eis intentari, a quo et prece et precio vel turpem potius pacem redimant, quam vt tantum non pro aris iam et focis bello cum eo decernant. Qui nomine illo regis Hispaniarum adeo tremendo perstringi oculos mortalium credunt, cur non cogitant eos ipsos satis iam perspicere, quantum is contra

---

Cancellariushoz, mind Bucellához, mind Cardinálhoz egynihánszor mentem be. Véghez is megyen vala, ha király meg nem itt vala. Igen titkon tractálták e dolgot, az 30 ezer forént praetextussa alatt, hogy már azt sollicitálom az Respublicánál. *Gyulafi Lestár oldaljegyzete.*

[1]) Erös hitet monda Cancellarius uram, hogy soha eszében sem volt, nem is kivánta soha ingyen hazájának megmaradását, ha ki kivánja; ü volna az, a ki hazája mellett nem csak pénzét és marháját, de életét is kész volna elfogyatni. Én általam urunk serio inti vala, hogy máshova ne bocsássa, hanem maga vegye föl az fejedelemséget, sok szép ratiókkal: de quidquid potius toleraturi sunt Poloni, quam Regem quempiam e numero Procerum. Az jó akaratot urunknak igen megköszöné. Non me, inquit, tanto dignor honore etc. *Gyulafi Lestár oldaljegyzete.*

suos possit, quos a tot annis tantis viribus oppugnatos nondum in ordinem redigere potuit. Qui in Gallijs operam ludat, Angliae reginam frustra bello lacessat, is scilicet in effoeta iam hac aetate sua Polonos omnibus suis opibus ab hostis potentissimi, a quo sibi vel domi suae metuit, iniuria uindicabit? Sed quid illi promittant, non curant, modo inueniant, qui eis quacunque tandem re adducti studeant. Quis vero eos ipsos in praestanda promissorum fide firmiores iam factos credat, qui non ita pridem, ruptis ijs omnibus vinculis, quibus pacta sanciuntur, egregiam illam sibi libertatem pepererunt [1]). Qui satis certe tum declararunt, quid ab eis non ob repulsas tantum toties passas, sed ob cladem etiam acceptam, et captiuitatis memoriam, si quandoque rerum hic potirentur, esset cum omnibus expectandum, tum ijs praesertim, qui armis eos persecuti regno eiecerunt. Quae omnia Sua Celsitudo ei plus satis nota esse intelligit, vt quae ipsa quoque, ne se is facilem credulamque praeberet, saepius studiose diligenterque monuerit. Verum enimuero licet haec ita se habeant, quia tamen vt sunt res humanae, quae varie prout Deo visum est inflectuntur, poterit euenire, vt fato quodam constricti homines eos etiam quos non probent Reges sibi assumant; si haec forte necessitas regno imponeretur, vt ex his alicui regnum esset deferendum, tum Sua Celsitudo prouidendum tempestiue existimaret, vt quoad eius fieri posset, omnia e re publica constituerentur. Ac in eo etiam non postremas sibi D. V. Illustrissima partes desumeret, vt quicumque ex istis rex esset, ei potissimum dignitatem suam acceptam referret. Quin etiam Suae Celsitudinis ea in re D. V. Illustrissima rationem haberet, ut ipsa auctore tum statim certo aliquo stabilique amicitiae foedere coniungi eo posset. Quod vel eo maxime curandum Suae Celsitudini videretur, vt ansam ei aduersum se statumque suum aliquid moliendi praecideret, cum palam sit, eos Principes ditioni illi suae semper inhiasse, ac regnum hoc eo etiam nomine affectare, vt hinc ad prouinciam illam inuadendam suisque adiungendam ditionibus aditum aliquem habere queant.

[1]) De Maximiliano Archiduce loquitur, qui contra iuratam fidem ex Polonia discessit. *Szamosközi István oldaljegyzete.*

Haec et alia quomodo tractari moderarique debeant, primum tempus ipsum ostendet, deinde in eius quoque summa prouidentia et cura erunt collocata, quam et Reipublicae, et sibi ipsi, suisque omnibus, quos charos habet, inter quos Celsitudo Sua se quoque numerat, prorsus exploratum habet non esse defuturam.

Quod vero D. V. Illustrissima de eo etiam per me Suam Celsitudinem certiorem fecerit, quid de ducenda uxore secum consilij agitet, cupiatque vt Sua Celsitudo quid ea de re sentiat, ei significet, agnoscit Sua Celsitudo ex hoc quoque, sicuti ex cunctis alijs eius actionibus, quantum ea ipsius in se amori necessitudinique cum ea suae tribuat, quae certe tantum apud Suam Celsitudinem possunt, vt si quid in se inueniret, quod ei vel vtile vel gratum esse posset, id vero et cupide et libenter in vsus omnes commodaque eius impenderet. Res matrimonij quam ardua sit, cum de eiusmodi coniunctione, quae perpetua esse debeat, agatur, nemini ait magis quam D. V. Illustrissimae constare; sicuti id quoque, quibus potissimum de causis ad idem rursum vitae genus amplectendum ducatur. Quae si vti Sua Celsitudo credit vel prolis quęrendae, vel vitae inter tot molestias et curas commodius traducendae gratia ad id feratur, rem cum diuinis humanisque legibus approbatam, tum et apprime necessariam et opportunam sibi quaerit. Quam vt propitio numine consequatur, et in noua ea societate ad finem votorum suorum iam tandem peruenìat, Sua Celsitudo a Deo ei summopere precatur, petens ab ea, vt sicuti hactenus, ita imposterum quoque rerum omnium, quae vel ad nominis vel ad fortunę eius amplificationem cumulum aliquem addere possint, se et cupidam et studiosam esse certo sibi semper persuadeat [1]).

De ijs, quae nunc in aula Turcica fiant, nihil certi Celsitudo Sua habet, quod scitu dignum putet. Ea tamen omnia, quae D. V. Illustrissima tam de legati Reipublicae ad Caesarem expeditione, quam de statu ipsius regni, Suae Celsitu-

[1]) Jelentette vala nekem az nagy Cancellarius az szegény felesége halála után, hogy ismét házasságra igyekeznéjék. Arra felel meg urunk ekki. *Gyulafi L. oldaljegyzete.*

dini dici per me voluit, quia permultum referre visa sunt, vt eo primo quoque tempore perferrentur, dedit statim operam Sua Celsitudo, ne officio suo deesset. Si quid autem erit posthac, aut si quid Sua Celsitudo audiuerit noui, faciet statim vt ipsa quoque scire possit. Quod vt ipsa quoque faciat, neque mutuam hanc de rebus communibus communicationem intermittat, ab ea etiam atque etiam rogat.

Relata haec a me Illustrissimo Domino Cancellario et Capitaneo Generali oretenus in Zamoscia nomine Principis Illustrissimi die 18. April. 1591. [1])

Eredetije, Gyulafi kezével irva, *a budapesti egyetem könyvtárában. (Szamosközi gyüjteményében.)*

VIII.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem megbizó levele lengyelországi követe Gyulafi Lestár részére. Gyula-Fejérvár, 1591. május 8.

Illustris ac Magnifice Domine nobis honorande.

Misimus ad Sacram Regiam Maiestatem hunc exhibitorem praesentium, secretarium nostrum Generosum Eustachium Gyulaffi, negotiorum quorundam nostrorum causa, per quem Dominationi quoque Vestrae Illustrissimae et Magnificae verbis nunciavimus. A qua petimus, ut et fidem eius verbis adhibeat, et ubi opus fuerit, auxilium etiam suum iis in rebus, quas ab eo cognoscet, conficiendis impartiri non gravetur, certo sibi persuadens id ita nobis gratum fore, ut eius causa, si quando ab ea appellati fuerimus, omnia praestare parati simus. Quam

[1]) Az följül megirt dolgok adának és subministrálának occasiót, hogy urunkat az királság felől, Sveciában lévén a király, én általam interpellálnája Cancellarius uram Zamoiski János. És annak utána osztán csak szintén ez dologért enníhányszor jártam be nagy fáradsággal in Poloniam, ilyen szín alatt, hogy törekedjenek az urak, ha király haza jü, az XXX ezer forèntért királnál. Hopciherünk Nicolaus Bucella a doctor volt apud nobilitatem Polonicam, kit Sidmont atyjának tartott, és credenciákat irt általam urunk neki. Az Cardinalis omni conatu foltatta. És immár Prussiában annyira vitte vala a dolgot, hogy 6 ezer ember urunk mellett fölült volna, ha kin itt állott volna. De király haza jövetele mind elbontá. Jütt penig meg király 1594. in Octobri. *Gyulafi Lestár utójegyzete.*

bene valere optamus. Datae Albae Juliae die 8-a mensis Maij Anno Domini 1591.

Sigismundus princeps m. p.

Másolata a gr. *Bánfi-codexben.*

IX.

Báthori Zsigmond a lengyel királyhoz, Báthori Endre bibornok ügyében, hogy a krakkai püspökséget elnyerhesse. Gyula-Fejérvár 1591. május 8

Sacra Regia Maiestas, Domine Domine et affinis nobis observandissime.

Quam propenso ac benigno in nos familiamque nostram animo Maiestas Vestra Sacra iam inde ab initio regni sui fuerit, cum aliis ex rebus, tum ex eo potissimum perspeximus, quod Illustrissimo Domino Cardinali Bathoreo fratri nostro iam pridem spem certam fecerit ad episcopatum Cracoviensem, cum primum ei commodum foret, beneficio suo perveniendi. Qua Maiestatis Vestrae tam praeclarae in nos voluntatis testificatione et tum statim mirifice fuimus delectati, planeque dignam eam excelso eo regioque eius nomine esse iudicavimus, et tempus etiam istud, quo simul tam id, quod ea secum statuisset, repraesentari, quam haec a nobis dicta gratiarum actio exolvi posset, cupidissime expectauimus. Quod cum iam advenerit, gratias Maiestati Vestrae Sacrae agimus, quas possumus maximas, quod ea de ornando summisque omnibus beneficiis afficiendo Illustrissimo domino Cardinali nostram aliorumque omnium expectationem non aequarit modo, verum etiam longe superarit, eaque re et illi ipsi et nobis omnibus, qui eo beneficio obstricti sumus, curam iniecerit de ea semper omni studio viribusque nostris bene merendi. Videmus autem illud etiam prae caeteris Maiestatem Vestram Sacram ad hanc rem induxisse, ut suam in antecessorem suum divum Stephanum Regem patruum nostrum, qui tam florens et gloria inclitum ei regnum reliquit, hoc suo in eius posteros munere pietatem et grati animi significationem declarando, quantum hoc nomine omnes ei deferre debemus, palam ostenderet. Quare cum de Maiestatis Vestrae Sacrae in nos gratia ita simus persvasi, ut certo credamus Illustrissimum dominum cardinalem in Maiestatis Vestrae Sacrae erga se bene-

ficentia et liberalitate plane iam conquievisse, tantum nos etiam pro hoc suo recenti in nostram familiam beneficio ei debuturos pollicemur, quantum et animo concipere et omni nostro officio, obsequio et labore pro salute dignitateque eius perficere unquam poterimus. Cuius gratiae nos commendantes, felicia ei omnia a Deo precamur. Datum Albae Juliae die 8-a mensis Maij Anno domini 1591.

Inscriptio talis erat:

Serenissimo Principi Domino D. Sigismundo Tertio Dei gratia Regi Poloniae, designato Sveciae, Magno Duci Lytvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Livoniae, Samogitiae etc. Principi Finlandiae etc. Domino affini nostro observandissimo.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben*.

X.

Gyulafi Lestár beszéde Zamojski János lengyel cancellariushoz. 1591. május 10.

Oratio generosi domini Eustachii Gyulaffi nomine Serenissimi Transylvaniae principis, cum in Poloniam celeri cursu expediretur, apud Illustrissimum Dominum magnum Poloniae cancellarium habita Anno 1591. 10-a Maij.

Illustrissimus princeps dominus meus clementissimus Dominationem Vestram Illustrissimam plurima salute iussit per me impertiri, cunctosque prosperos ac felices rerum eventus ei a Deo precatur.

Caeterum etsi non ignorat Sua Celsitudo, quas continue pro Republica Dominatio Vestra Illustrissima curas gerat, atque in id unum incumbat, ne quid aliqua ex parte ea detrimenti capiat, tamen pro suo erga eam amore et in Rempublicam studio omittere non potuit, quin iis de rebus, quas ad salutem huius regni putavit pertinere, faceret eam primo quoque tempore certiorem. Quae fuerint imperatoris Turcarum a regni huius ordinibus postulata, palam omnibus est; ad ea cum in dies responsum expectaretur in Porta Turcica, deque eo diversi spargerentur rumores, quibus varie etiam illorum hominum

animi afficerentur, tandem nuncius a Republica missus superveniens in meliorem eos subito spem erexit, ita tamen ut a pacis tractatione, si ea a Polonis, de quibus secus iam quam antea sentiebant, peteretur, non abhorrere viderentur. Breviter id quod petebatur, ut legato maiori, qui propediem ad portam mitteretur, iis de rebus agere cum eis liceret, concessum iam fuit, atque id etiam decretum, ut nuncius cum hoc responso ad suos reverteretur, induciaeque interea essent, cum repente omnia in alium sunt statum commutata. Cuius rei hanc esse causam dicunt. Nuncius hoc accepto responso putans mollitos iam nonnihil eorum animos non adeo difficulter ad amplectendam antiquis legibus pacem induci posse, ita ut quinquaginta fasces pellium zebellinorum caesari promitteret, quod certiora fortassis ad suos referre cuperet, aut de eo etiam dubitaret, ne quid hanc voluntatem immutaret, muneribus eos satis amplis delinire coepit. Quod cum ita esset ab eis acceptum, ac si in singulos annos tributi nomine ea esset illis promissio facta, id nuncius animadvertens affirmavit minime se de annuo aut ordinario aliquo tributo, sed quod hac tantum vice honorarii muneris loco offerretur, locutum fuisse. Id quod ita eos offendit, ut illudi sibi tantum a Polonis dicerent, eamque contumeliam bello esse prosequendam. Sic retentus nuncius, et bellum rursus in Polonos indictum. Aiunt copias iam undique ad Danubium confluere, ac mari quoque Janizarorum peditatum cum caeteris impedimentis omni apparatu bellico eo mitti, eo consilio, ut cum Polonos spe aliqua pacis iniecta minus intentos ad bellum esse intelligant, repentino incursu perturbatos vel opprimant, vel ad accipiendas eas quas dederint pacis conditiones adigant. Ad hunc belli usum hinc quoque ex Hungaricis praesidiis magna vis tormentarii pulveris secundo Danubio nuper est demissa.

Quae cum ita sint, facile D. V. Illustrissima videre potest tum id, quo eorum consilia ac animi tendant, tum quid ipsa etiam in hoc rerum statu publicae salutis causa agere debeat. Pax quidem honesta potior esset bello, sed si nec ea obtineri neque hoc declinari poterit, ea, quam necessitas imposuerit, Reipublicae defensio suscipienda in tempore est, idque imprimis curandum, ut hostis a regni finibus arceatur.

Sua quidem Celsitudo quantum Reipublicae huius causa cupiat, id Dominatio Vestra Illustrissima cum optime intelligat, tum videt etiam quid ab ea in hoc casu praestari possit, cum de suo quoque periculo summisque alijs difficultatibus in tanta huius belli propinquitate etiam atque etiam cogitandum sibi esse putet. Quidquid tamen erit, Sua Celsitudo in omni eventu suam pristinam Reipublicae benevolentiam studiaque pollicetur, ac Dominationem quoque Vestram Illustrissimam pro ea necessitudine, quae sibi cum ea intercedit, non hortatur solum, sed etiam rogat, ut eam, quam haec tempora postulant, et suae et Reipublicae salutis rationem habeat, bellumque hoc, quod cum vicinorum etiam periculo et pernicie videt esse coniunctum, quantum fieri poterit, avertat, aut ita gerat, ut id quoque, quid eius tandem sit exitus futurus, provideat, cum optime sciat hostem hunc non gerendi tantum sed ducendi quoque belli potentem esse.

Accendit siquidem animum eius non virium tantum suarum fiducia, sed id etiam vel maxime, quod nunc et Tartari Asiatici et aliae quaedam gentes et reguli missis maximis muneribus se eius fidei promiserunt, et in Europa tam Galliae Rex novus cum Regina Angliae, quam ipse Hispanus coniungi se foederibus cum eo cupiunt, ut taceamus Austriacos principes, qui iniqua etiam petenti non audent reluctari.

Quae omnia quomodo ab eo accipi debeant, facile D. V. Illustrissima pro sua prudentia videre poterit, praesertim cum negari non possit, ita varia et instabilia nunc ibi esse omnia, ut vix, quid de iis certo pronunciari queat, reperiatur. Sed haec singula pensiculatius consideranda trutinandaque Sua Celsitudo D. V. Illustrissimae relinquit. Quam bene beateque ana cum suis omnibus valere ex animo optat.

Igen szoros vala akkor a kapcza. Nagy hirtelenséggel expediálnak vala. Felette igen rémült vala mind urunk és mind az egész tanács. Éjjel nappal mentem postán, a mint mehettem. A lengyel cancellariust táborban találtam vala Ilyvónál, ott exponálám néki e dolgot. Azután magam is néki betegedém és egy ideig Illyvóban feküdtem; ő maga is cancellarius uram látnom jött vala. A tertiana febris affligált. E. Gyulaffi

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XI.

Gyulafi Lestár beszéde az özvegy lengyel királynéhoz, Annához, Báthori Endre bibornok ügyében. (1591).

Oratio Eustachij Gyulaffi ad Reginam Annam.

Cum res et negotia Illustrissimi Domini cardinalis Bathorei, fratris Suae Celsitudinis charissimi, in eo nunc sint statu, ut si unquam antea cum Regiae Suae Maiestatis gratia in se, tum vel maxime Reginalis Vestrae Maiestatis amor et benignitas cumprimis ei sit necessaria, facere non potuit, quin Reginali Vestrae Maiestati, (quando ad priores eius literas nihil hactenus illi responderit), iteratas has per me mitteret, quo et rei gestae ordinem Maiestati Vestrae in memoriam revocaret, et simul etiam partes suas apud Maiestatem Vestram Sacram interponeret. Ac primum quidem Sixtus quintus pontifex sanctae recordationis sponte sua per cardinalem a latere legatum apud Serenissimum Regem contenderat, ut Illustrissimus cardinalis Bathoreus, frater eius charissimus, coadiutor Episcopatus Cracoviensis authoritate Maiestatis Regiae efficeretur; quae res etsi aliquantum prolongata fuerit, tamen non modo Serenissimus Rex non consensit, verum etiam in suis ad Serenissimum dominum nostrum literis addidit, ut si interea coadiutoria non coalesceret, ac Episcopum vita fungi contingeret, neminem praeter Illustrissimum d. Cardinalem Bathoreum in episcopatum se suffecturum esse. Serenissimus dominus noster consensit, ac gracias Regiae Maiestati egit, quod et meritorum divi Stephanis Regis fortiter et absque ulla renuntiatione susceptorum, ac etiam posteritatis eius eam habeat rationem, ac suo exemplo palam faciat, qui posteri bene meritorum Regum tractari a succedentibus debeant. Interea nescio quid inauditum est Illustrissimum d. Cardinalem Ragivilum de eodem episcopatu laborare; quod quidem ne sibi Illustrissimus d. magnus Regni Cancellarius, affinis Suae Celsitudinis observandissimus, persvaderi pateretur, tales ad eum Regia Maiestas dedit literas, quibus affirmat, se id quod promiserit, de quo scripta extant, ex parte Illustrissimi d. Cardinalis fratris Celsitudinis Suae nullo unquam tempore mutaturam. Haec omnia a secretario

suo, quem Sua Celsitudo ad Serenissimum Regem expediverat, negligi ac revocari intellexit. Quod quidem cum suam familiaeque, tum etiam maiestatis cumprimis regiae honorem et existimationem maxime concernat, nixus verbis Regiis, et fidelibus, et sacro sanctis, persvadere sibi hactenus non potuit. Si tamen ut sunt res humanae variae et mutabiles, aliquid interveniat, ut Maiestas Sua hisce in rebus gratiam ac benevolentiam suam Cardinali Illustrissimo subtrahat, ut Maiestas Vestra hisce in rebus gratiam ac benevolentiam suam Suae Celsitudini non solum reddat conspicuam, sed etiam conatibus huiuscemodi modis omnibus obviam eat, nomenque ac dignitatem patrui sui defuncti regis Stephani, mariti Maiestatis Vestrae desideratissimi, defendat, autoritatem tueatur, memoriamque reddat omnibus venerabilem ac sacrosanctam, ab ea Sua Celsitudo affectu amoris ac benevolentiae pleno, speque firma ac inconcussa, maiorem in modum etiam atque etiam petit. Quod si hac in parte Regia Maiestas promissionis suae regiae, ac existimationis Suae Celsitudinis, ac familiae suae de Regia maiestate ac Republica non male meritae, manium denique divi regis Stephani, cuius hic honor et existimatio agitur, rationem habuerit, omni conatu et studio Celsitudo quoque Sua ei studio incumbet, ut ad ea merita, quae hactenus Sacrae Suae Maiestati declaravit, et maiora in dies et cumulatiora addat, ac de ea semper omni studio viribusque suis benemereri studio et industria omni sataget, ut Regia Maiestas ac Reginalis quoque Vestra Maiestas sese id genus beneficij in hominem minime ingratum contulisse re ipsa olim et laetentur et plane experiantur. Quare cum Sua Celsitudo collatam hanc in fratrem suum cardinalem Illustrissimum gratiam Maiestatis Suae intercessionibus Maiestatis quoque Vestrę Reginalis acceptam ferat, praeclaraeque Maiestatis Vestrae tam in se quam Illustrissimum d. cardinalem voluntatis optime sibi sit conscia, tantum se et universa familia Maiestatibus Vestris debituros pollicentur, quantum animo concipere et omni suo obsequio et labore perficere unquam poterunt. Cui se maximopere suaque studia Celsitudo Sua commendat, eique valetudinem perpetuam, vitam felicem ac diuturnam a Deo optimo maximo exoptat.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XII.

Gyulafi Lestár beszéde Anna özvegy lengyel királynéhoz ugyanazon ügyben. 1591.

Serenissima Regina! Missus ab Illustrissimo Principe meo (ut iam pridem Maiestati Vestrae significavi) ad Maiestates Vestras in negotijs Illustrissimi Domini Cardinalis, cum iam non parum temporis hic extraxerim, fit tamen nescio quæ dilatione, ut nihil hactenus responsi elicere a Sua Maiestate Regia potuerim. Quare cum Maiestas Vestra causae huius et principium et successum, ac denique scopum etiam ipsum, quem Illustrissimus D. Cardinalis rei aequitati confisus propositum sibi semper habuit, optime norit, ac amoris quoque sui in Illustrissimum D. Cardinalem et omnem posteritatem defuncti Regis Stephani, mariti sui desideratissimi, certissima semper indicia declaraverit: Maiestatem Vestram enixe peto, navare ut hanc operam Illustrissimo Principi ipsa velit, ut iam tandem non solum expediar, sed etiam cum certo aliquo ac minime dubio seu ambiguo responso dimittar, in quamcumque partem se se Maiestas Regia resolverit. Sane quod ad Illustrissimum Principem Dominum meum clementissimum, quando iam verba Regia et fidelia et sacrosancta intercesserint, resque ipsa non in angulo privatim sed in luce ac conspectu omnium palam sit acta, ac apud exteros quoque, maxime autem apud Suam Sanctitatem Dominum Apostolicum Sixtum quintum, rata grataque habita, quo authore res haec eadem et coepta et conclusa est: his inquam ita se habentibus, quin Maiestas Sua spei et expectationi tam Suae Celsitudinis quam Illustrissimi D. Cardinalis omnino sit satisfactura, ni. plane dubitat. Scimus illud quoque, Regi Serenissimo nebulas quasdam ab aemulis D. Cardinalis in dies offundi, qui an gloria ac commodo Regii nominis hoc faciant, ipsi viderint. Horum inquam conatibus ut Reginalis Maiestas Vestra resistat, det quaeso hoc cineribus et memoriae Regis sapientissimi, mariti sui desideratissimi, det honori et existimationi Regis huius Serenissimi nepotis sui, ne solus per orbem ex omnibus Principibus Catholicis dixisse aliquid et non prae-

stitisse dicatur; det denique Principi Illustrissimo, filio Maiestatis Vestrae Reginalis obsequentissimo, qui de materna Reginalis Vestrae Maiestatis erga se cura ac solicitudine persvasus, nihil est quod polliceri sibi ab ipsa non ausit. Responsum a Maiestate Vestra Reginali maturum expecto, ut sic ad Suam Celsitudinem etsi tardius redeam, tamen opera Vestrae Maiestatis in meliorem partem expeditus. De caetero autem se Sua Celsitudo in gratiam ac benevolentiam Maiestatis Vestrae Sacrae maiorem in modum etiam atque etiam commendat.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XIII.

Báthori Zsigmond erd. fejedelem titkárának Rátóti Gyulai Lestárnak, azon hű szolgálataiért, melyeket néhai atyjának és neki tett, adományozza az Udvarhely széki malomfalvi részjószágot, mely előbb az udvarhelyi várhoz tartozott. Gyula-Fejérvár 1591. julius 1.

Nos Sigismundus Bathorÿ de Somlyo Vaiuoda Transsiluanię et Sicolorum Comes: Memorię commendamus tenore pręsentium significantes quibus expedit vniuersis. Quod nos cum ad nonnullorum dominorum Consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis propterea factam, tum uero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus seruitÿs Egregÿ Eustachÿ Gÿwlaffy de Ratoth Secretarÿ nostri, quę ipse in primis Illustrissimo quondam Principi domino Christophoro Bathori de Somlyo vaiuodae Transsiluaniae et Siculorum Comiti etc. domino genitori nostro beatę memoriae desideratissimo, ac deinde nobis quoque et huic regno, in omnibus rebus fidej et industriae suę commissis, summa cum animi sui promptitudine et constantia exhibuit, et impendit, ac in futurum etiam exhibiturus et impensurus est, totalem et integram portionem nostram possessionariam, in possessione Malomfalwa vocata in sede siculicali Vdvarhelÿ existentem habitam, et hactenus ad arcem nostram Vduarhelÿ possessam, totum item et omne ius regium, si quod in eadem portione possessionaria etiam aliter qualitercunque haberetur, aut eadem et idem nostram ex quibuscunque causis, vÿs, modis et rationibus con-

cernerent collationem, simul cum cunctis suis vtilitatibus et pertinentÿs quibuslibet, terris scilicet arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, fenetis, syluis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promontorÿ aquis, fluuÿs, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus molendinis et eorundem locis, generaliter uero quarumlibet vtilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quouis nominis vocabulo vocitatis, ad eandem et idem de iure et al antiquo spectantibus et pertinere debentibus, sub suis ueris metis et antiquis limitibus existentibus, (demptis tamen potioribus, primipilis et peditibus pixidarÿs, si qui forte in eadem possessione Malomfalua ad vsum regni delecti commorarentur, eorumque iuribus et haereditatibus ipsos iuste et legitime concernentibus), memorato Eustachio Gÿwlaffj, ipsiusque haeredibus et posteritatibus vtriusque sexus vniuersis gratiose dedimus, donauimus et contulimus, imo damus, donamus et conferimus iure perpetuo et irreuocabiliter tenendam, possidendam, pariter et habendam, saluo iure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Quas nos in priuilegÿ formam redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatę. Datum ex civitate nostra Alba Julia prima die mensis Julÿ anno domini Millesimo Quingentesimo Nonagesimo primo.

Báthori Zsigmond »Protocollum Rubrum« név alatt ismert Liber Regiusából, *a kolosmonostori convent levéltárában.*

XIV.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem megbízó levele a lengyel királyhoz küldött követe Gyulafi Lestár részére. Gyula-Fejérvár 1591. oct. 3.

Reuerendissime Domine, amice nobis honorande.

Misimus hunc praesentium exhibitorem Generosum Eustachium Gyulaffi secretarium nostrum ad Sacram Regiam Maiestatem in certis negotiis nostris, quae ei verbis eidem referenda commissimus. A qua amanter petimus, ut et fidem ei, quam par est, adhibeat, et opera etiam, auxilio authoritateque sua eum ita iuvet, ut multum ea nobis profuisse intelligamus, atque eo nomine nos quoque omnia ei, ubi opus fuerit,

debeamus. Cui nos commendantes prospera omnia a Deo precamur. Datum in Ciuitate nostra Alba Julia die 3. mensis Octobris, Anno domini 1591.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XV.

Gyulafi Lestár beszéde Zamojski János lengyel cancellariushoz, Báthori Zsigmond nevében, testvére Báthori Grizeldis hozománya ügyében. Kressinán 1591. oct. 16. [1])

Quod Dominatio Vestra Illustrissima saepius et literis et per nuncios suos a Sua Celsitudine contendit, ut de dote et rebus mobilibus Illustrissimae quondam Dominae bonae memoriae sororis suae, quae penes eam essent, animum ei iam tandem suum declararet, id nunc per me facere Sua Celsitudo voluit, ita tamen si prius testatum apud eam reliquerit, tantum se eius amori in se et summae aequitati tribuere, ut sicuti parentes in filiorum rebus gerere se sunt soliti, ita ea secum sit actura.

Quoniam vero ad superoria illa D. Stephani Regis patrui sui tempora Sua Celsitudo videt se ab ea reuocari, praetermittere ipsa quoque non potest, quin earum rerum, quae molestae ei et aduersae acciderunt, aliquam apud eam mentionem faciat. Regnum quidem D. illius Regis specie et nominis amplitudine satis insigne fuit, sed si res commodis etiam sunt metiendae, cunctis alijs melius ea intelligit, quid inde vtilitatis ad Suam Celsitudinem vniuersamque gentem ac nationem suam redierit. Hanc monstrent, si possunt, alij, ipsa certe damna tantum sua potest meminisse. In primis enim cum in regnum se D. Rex conferret, vltra supellectilem omnis

[1]) Tractatum a me negotium dotis sororis Principis Bathoreae Griseldis apud Magnum Cancellarium Anno 1591, 1592, 1593, 1594, 1595. Quibus annis vno eodemque itinere etiam XXX illa flor. millia vrsi, ita vt nunc ad Regem nunc ad Cancellarium magnis itineribus contenderem, ac insuper etiam secretum illud negotium de adipiscendo regno. Rex erat absens in Suecia, et occasio optima. Tractantibus negotium Cancellario magno, Cardinale Bathoreo Nicolao a Bucellis medico, quem Princeps noster patris loco coluit. És ha meg nem jű vala király, véghez is viszezük vala. *Gyulafi Lestár oldaljegyzete.*

generis copiosam, quidquid uspiam pecuniae in Transsyluania corradere potuit, secum asportauit, atque inter caeteros rerum suarum cupidos, quaecumque apud fratrem suum patrem Suae Celsitudinis inuenit, ijs tamquam suis pro arbitrio vsus omnibus est. Has suas facultates quorsum ille impenderit, palam omnibus est, neque has solum, sed eas etiam omnes, quae continue ex Transsyluania ei suppeditabantur; eo nimirum, quo summa reipublicae huius vtilitas necessitasque postulabat. Atque hoc quidem ad finem vsque eius vitae est ab eo factitatum tanta agendi perseuerantia, vt nullum sibi vacuum de hac Republica bene merendi tempus abire sineret, malletque bonis omnibus suis priuari, quam vlla in re commodis eius deesse. Jam si ex his vtilitatem aliquam eius quaerimus, nullam inueniemus, cum tamen negari non possit, ea illum prudentia Regem fuisse, ut non eum, quem secutum esse videmus, finem actionum suarum spectarit, sed potius Regiam hanc dignitatem suam (quod multis saepe est testatus) gradum sibi ad ea facturam putauerit, quae patriç suorumque causa patrare in vita decreuerat. Post eius decessum, cum iure omnium gentium omnis illius substantia ad Celsitudinem Suam aliosque ipsius agnatos spectaret, ijsque ea bona fide esset restituenda, quid est actum? nimirum vt ea praedę alijs esset, adeo nullus respectus nec communis iuris neque Celsitudinis Suae in illis fuit. Quae tamen tantum abest vt Suam Celsitudinem grauius commouerint, vt potius et in Comitijs electionis Regiae Varsouiensibus placide et amice ea de re Ordines Regni appellarit, et postea diuersis temporibus aliquot legationibus idem semper, sed frustra, non mediocri impensa, qua aucta tantum damna sua sunt, praestiterit. Vt iam taceat Sua Celsitudo, quae subsidia Reipublicae difficillimis eius temporibus summiserit, et quantos sumptus in eas copias fecerit. Quibus rebus omnibus id est perfectum tantum, vt decretum fieret de illa triginta millium florenorum summa persoluenda. Verum id etiam quando sit futurum, in incerto est, solum sperare Sua Celsitudo et bono esse animo iubetur, scilicet vt bona eius pecuniae pars in eandem ipsam prius insumatur, quam ea tota consequi possit. Ita sumptus Suae Celsitudinis in dies crescunt, incommoda augentur, difficultates aliae ex alijs proponuntur, omnia

aduersantur. Quae omnia eo grauiora uidentur, quod Sua Celsitudo identidem refricari sibi sua vulnera sentit, dum frequentes de eo suorum querelas audit, quomodo D. ille Rex opibus suis copijsque Transsyluanicis in procurandis eius regni commodis augendoque eius imperio vsus sit, quomodo toto regni sui spatio prouinciam illam viris, equis, armis, neruis exhauserit, ac quod caput est, odia etiam et inimicitias potentissimorum principum ei conciliauerit. Quod si qui in Polonia priuatis eorum facultatibus Regi in illis eius expeditionibus presto fuerunt, eorum longe diuersa ratio est, quandoquidem ij, praeter id quod patriae potissimum eam operam nauauerunt, praemia etiam laborum suorum, honores, praefecturas, aliaque similia beneficio regis obtinuerunt. Principi quid est ex tanta fortuna regis reliquum? Id tantum, vt quod aureo hamo piscantibus vsu venit, nulla ratione ea quae amiserit sarcire queat. Maiores Suae Celsitudinis, qui varia fortuna et summis saepe in patria honoribus functi sunt, plurimis rebus praeciosis, ex deuictorum potissimum ab eis hostium spolijs cellectis, domum locupletatam posteris eorum reliquerunt; Sua Celsitudo, Rege Stephano patruo suo amisso, et priora illa domus ornamenta, parta ab alijs, quae omnia penes eum erant, et noua ab eo tantis laboribus et periculis quaesita, quibus iure stirps eius ornanda erat, cuncta simul amisit. Nisi si ius illud ciuitatis communicatum suis instar omnium beneficiorum apud Suam Celsitudinem esse debeat, nec recens ista repulsa ab Episcopatu Cracouiensi tanti sit facienda. Necessitas et res ipsa exigit, vt Sua Celsitudo his id quoque subiungat, quod cum soror Suae Celsitudinis, Regis ipsius voluntate, D. V. Illustrissimae nuptui collocaretur, vltra dotem satis amplam, quicquid mundi muliebris et praeciosae supellectilis relictum eis a parentibus erat, id ea totum secum ad ipsam detulit. Quod Sua Celsitudo non eo apud eam commemorat, vt putet ea Suam Celsitudinem eius rei poenitere, cum potius doleat, quod sororem charissimam omni genere officij et amoris prosequi iam sibi non liceat; sed vt intelligat tantum haec quoque ad ea pertinere, quibus non aucta, verum diminuta res sua familiaris sit. Quarum rerum omnium cum eam praecipue testem habeat, cupit etiam summopere eius consilio,

e atque auxilio, in hisce suis difficultatibus subleuari. Moue
r enim Sua Celsitudo et rerum suarum cura, quae ei quo
lie iam magis magisque obuersatur, et rumoribus hominum
os spargi de se, si ea quae sibi debentur nihili faciat, pat
n potest. In Rege Stephano patruo suo, qui suos eueher
um semper in animo habuit, nec obtinere tamen morte ex
usus quod voluit potuit, si iam iactura facta est, sit ho
manum sane; at quomodo aequo animo ferri illud possi
od res illius etsi tenues earum comparatione, quas hic Re
blicae causa impendit, non suis, sed alienis, sed indign
notis, ac malcuolis etiam et iniquis cesserint? Post pare
m suorum et regis patrui mortem Celsitudo Sua inter omn
bi coniunctos Dominationis Vestrae Illustrissimae praese
n beneuolentia ita se munitam esse putat, vt certo etia
edat, nulla in re eius consilium operamque sibi defutura
uod cum ita sit, humanitatis eius atque amoris erit, ea
elsitudinis Suae rerum commodorumque curam proposita
bi habere, quam et praesens eius status et futura tempo
ribus multa grauia ac difficilia euenire Suae Celsitud
terunt, ab ea requirunt. Videt procul dubio D. V. Illustr
ma, quibus praesidijs instructam Suam Celsitudinem e
portet, si in eo esse velit, vt munus hoc suum cum lau
ilitateque publica tueatur. Aula Turcica ea est, quae ni
iam cupiditati suae finem faciat; vicini etiam muneril
ntum continuisque legationibus continentur in officio,
ioque domestica, et tota militia, bellique subsidia hoc s
u prçcipuo pecuniae adminiculo neruoque nituntur. Est
atrimonium ipsum, ad quod Sua Celsitudo quotidianis s
im precibus solicitatur, in ijs, quae non nisi eadem cura ijsde
ie medijs et tractari et porro confici possunt.

De quibus vt Sua Celsitudo mature secum cogitet, ac
turum etiam tempus, quantum quidem prouideri ratio
otest, rebus suis consulat, summopere curandum sibi e
det. Imprimis igitur D. V. Illustrissimam Sua Celsitu
nixe orat, velit ei certum aliquem modum ostendere, c
ebitum illud triginta millium florenorum, de quo iam tot
ustra Regem appellauit, absque vlteriori procrastinatio
uae Celsitudini restituantur. Nam in aula regia quid agat

satis intelligit, nolletque in posterum, si posset, operam ibi ludere, aut alijs rationibus, quae Suae Celsitudini non deessent, cum offensione amicissimae illius gentis in obtinendo eo nomine vti.

De dote vero et rebus sororis suae quemadmodum D. V. Illustrissima sic Sua quoque Celsitudo omni ratione cauendum sibi putat, ne vlla sibi controuersia cum ea vnquam existere possit. Quod ita commode fieri posse existimat, si ipsa, cui omnia iura perspecta sunt, dispexerit, constitueritque secum, quid et eam deceat, et Suae Celsitudini ob grauissimas eas causas, quas paulo ante attigi, conueniat. Regis eam de dote sororis Suae Celsitudinis voluntatem fuisse Sua Celsitudo minime dubitat, cum optime sciat alia quoque permulta de eius commodis partim constituta partim cogitata ideo ab eo fuisse, vt eorum fructus vel ad se vel ad suos olim redundaret. Nunc fortunae an hominum iniquitate factum Sua Celsitudo videt, vt damna tantum, spem nullam, et praeter praeclaram memoriam Regis patrui aliud nihil sibi superesse agnoscat. An igitur aequum fuerit Suam Celsitudinem id incommodi subire, quo alijs non sibi parta commoda sunt, Dominationis Vestrae Illustrissimae sapienti iudicio subjicit; cum certum sit, damnorum omnium lucrorumque eandem debere esse rationem, vt quibus haec parantur, ijdem illa quoque, si opus sit, patiantur. Non exquirit etiam Sua Celsitudo, quae mens sororis tum fuerit, cum animam Deo redderet, quandoquidem satis apparet, superstite filiola qualis esse potuerit, ac ne id quidem, quid de eiusmodi rerum regressibus iura loquantur; tantum ei se totam Sua Celsitudo permittit, vtpote quam ea pietate, sapientia et animi aequitate praeditam esse nouit, ut etiamsi commodis suis magis addicta esse debeat, quam aliorum, nequaquam tamen in hac aetate sua, cum potissimum liberis etiam careat, Celsitudinem Suam iustis adeoque sibi post tot naufragia necessarijs priuatam esse velit. Hac de re plura Sua Celsitudo non addit, ne videatur vel beneuolentiae eius in se, vel innatae bonitati ac aequi bonique studio, quae propria eius laus est, diffidere.

Atque haec sunt, quę Sua Celsitudo ei referre iussit, quae quidem eiusmodi esse putat, vt non offensionem aliquam

ei sint praebitura, sed declaratura potius, quantopere illud insitum Celsitudinis Suae animo sit, ut certo sibi persuadeat nunquam eam a pristina sua amandi Suam Celsitudinem beneque ei cupiendj consuetudine discessuram, nec aliam vnquam, quam viuo diuo Rege Stephano aut sorore fuit, erga se voluntate fore.

Cui Sua etiam Celsitudo omni benevolentia atque alijs cunctis praeclari sui in eam animi documentis parata erit semper respondere.[1])

XVI.

Gyulafi Lestár levele Zamoiski János lengyel cancellariushoz. 1591.

Ad eundem Illustrissimum Regni Poloniae cancellarium ac generalem Reipublicae capitaneum expeditio generosi domini E. Gyu-

[1]) Anno 1591. die 16 8-bris. Posteaquam Albae Juliae expeditus essem ab Illustrissimo principe die anni eiusdem decimo quinto *(igy)* et tandem in Poloniam ad curiam nobilitatem Illustrissimi domini cancellarij Cressiua peruenissem, recitaui hanc orationem coram Illustrissimo domino cancellario.

Et quia duobus vel tribus potissimum argumentis praedictus Ill. dominus cancellarius dotem omnem sororis Suae Celsitudinis defunctae apud se retinere nitebatur, per Gornickium quendam secretarium suum, quem hoc nomine ad principem illustrissimus expediuerat, ego ad destruenda illa argumenta hac, quam vides, sum usus oratione, quibus cancellarium ipsum virum magnum hac quidem nostra tempestate et celeberrimum, vt tandem dotis reddendae animum indueret, non mediocriter permoui, vti postea res et euentus declarauit.

Rationibus per dictum Gorniczkium hisce praecipue usus fuerat.

Primo merita et liberalitatem suam commemorabat erga defunctum Regem Stephanum, quid et quantum de priuatis etiam facultatibus in bellum illud Moschouiticum contulerit.

Secundo testamentum Regis defuncti.

Tertio testamentum identidem coniugis suae defunctae, quam aiebat omnia sibi legasse testamento.

Quarto quod ea, quae dono in puerperijs vxori collata sunt, et quae ipsemet donaria ei contulit, ad ipsum pertineant. Tertiam enim partem tantum principi dandam censebat etc. *Gyulafi Lestár sajátkezü jegyzete.*

Eredetije *a budapesti egyetem könyvtárában. (Szamosközi gyüjteményében.)*

laffi, qua res periculis plenae a porta allatae ei denunciantur. 1591.

Illustrissimus princeps dominis meus clementissimus iussit mihi, ut Illustrissimam Dominationem Vestram suo nomine plurimum salutarem, omniaque fausta et prospera ei a Deo precari.

Caeterum nunc quoque, sicuti alias, praetermittere Sua Celsitudo non potuit, quin ei ea, quae certis rumoribus comperta haberet, significaret, etsi non ignorat D. V. Illustrissimam vel haec ipsa vel his similia ab alijs etiam, quos ad eiusmodi res explorandas constitutos habet, aut hactenus cognovisse, aut in posterum non ita multo post cogniturum esse. Refertur Illustrissimo principi Sinanum passam bellum Polonicum imperatori Turcarum tali oratione proposuisse, ut antequam e vita excedat, ei opera sua nova regna provinciasque aperiat. Quam ad rem cum imperatorem, propterea quod aerarium bellis proximis Persicis exhaustum diceret, minus propensum videret, hac tandem ratione in sententiam pertraxisse, nempe se curaturum promisisse, quod absque ullo aerarii impendio ei sumptus ad bellum suppetant. Hac conditione audita imperatorem totam rem in eius arbitrium reiecisse. Quo accepto, Sinanum hanc cogendae pecuniae rationem excogitasse, bellum maritimum omnibus in ditione Turcica promulgasse, et ut omnes provinciarum procuratores et maiores magistratus certam summam pecuniae ad instaurandam classem conferant imperasse.

Iam itaque omnia, et pecuniae et alia, quibus naves instruuntur, comportari coepta sunt, quamvis non eo quo dicerentur, sed alio fine ea fierent; cum omnibus incredibile videatur, quingentas triremes duorum aut trium mensium spatio, cum vix totidem anni sufficerent, posse confici. Sed hac belli navalis simulatione id illud agere, ut cum terra tandem copias in hostes repente duceret, minus eos ad resistendum paratos inveniret. Iam vero id eum sibi propositum habere, ut primum hasce provincias, Valachiam utramque et Transylvaniam, deletis eius incolis, et inductis validis Turcarum praesidiis, in provinciae formam redigat, atque ita constituta in eis belli veluti sede, Poloniam et alia vicina regna armis petat. Huius rei gratia dicunt Bellerbejum ad Danubium iam diu considere, et

eam tantum, quam diximus, belli occasionem expectare, Ferhat passam etiam, qui secundus a Sinan est, cum Budensi et Temesvariensi Bosnensique Passis, ad distinendas Germanorum aliorumque Christianorum vires, ne ad ferendam Polonis opem possent accurrere, sese coniuncturum, et in eos, si quid moliantur, ducturum. Haec sunt, quae Illistrissimo principi ab iis, qui huiusmodi secreta consilia nunc Turcas cogitare certo cognoverunt, sunt significata.

Ex quibus cum id primum animo percipiat, Turcam Poloniae maxime causa tantos hos belli apparatus moliri, ac se quoque cum vicinis provinciis tot periculis exponi, id a Dominatione Vestra Illustrissima petit, operam dare velit, ut legatus ipse, quem iam ad portam cum muneribus et futurae pacis formula destinatum esse audit, primo quoque tempore expediatur, atque ita ibi se gerat, ut non nisi confecta pace, qua sola salus harum provinciarum regnique illius niti videtur, illinc redeat.

Deinde si id forte eveniat, ut Turca reiecta ea, quae ei offertur, pacificatione, aut saltem protracta, promotis interea armis provinciarum istarum, quae primum ei occurrent, occupationi insistat, quid in talu casu principi et universae suae dicioni agendum, quomodo aut bellum a se avertendum, aut, si id non possit, unde auxilia imploranda, ad quorum fidem et praesidium confugiendum sit, ab ea imprimis in tempore, antequam in ultimum illud discrimen (quod Deus avertat) adducatur, intelligere expetit.

Quo animo in se vicini isti Austriaci principes sint, ex eo maxime, quod Polonis nuper contra eos suppetias tulerit, Illustrissima Dominatio Vestra optime novit. Qui si quid adversi Transylvaniae accidat, tantum abest, ut eorum calamitate permoveri se patiantur, ut voluptatem potius ex ea tamquam ex ultione aliqua, quae pro ipsis fiat, sint percepturi.

Hi igitur quomodo aut placandi aut negligendi, praetereundique sint, cum Dominationi Vestrae Illistrissimae et principis et provinciae ipsius rationes, quibus praesentem statum suum tuentur, sint exploratae, ut ea quid de his omnibus censeat, qua via, quae tutior reliquis sit, incedendum ei putet, sententiam suam et libere et amanter Suae Celsitudini literis

suis indicet, ab ea summopere etiam atque etiam contendit. Quae omnia cum ad eum Ill. Dominationis Vestrae amorem, quo Suam Celsitudinem ab initio semper est prosecuta, pertinebunt, tum eiusmodi etiam erunt, ut ipsa etiam in dies de eo, quomodo ei in omni rerum temporumque eventu parem referre gratiam possit, curam sit cogitationemque suspectura.

Ennek is csak fele vala tréfa; futó félben vala ismét urunk: de jól adá isten. Ehez az én általam való izenethez képest sietséggel expediálák a lengyelek lega tusokat a portára a nusztbőrökkel és egyéb ajándékokkal. És véghez ment a békesség, kivel ha nem siettek volna, igen gonosz volt a szándék mind mi hozzánk, mind pedig a lengyelekhez. Mindenek felett pedig az angliai királyné asszony törekedése felette igen használt mind Erdélnek, mind a lengyeleknek, ki igen nagy respectusban vagyon a töröknél. Isten után ő neki tulajdonithatja mind a két nemzetség megmaradását. E. Gy. *(Gyulafi Lestár jegyzete).*

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XVII.

Gyulafi Lestár jótállása, hogy Báthori Zsigmond fejedelem a Báthori Endre érdekében működő lengyel uraknak a Bucella lengyel királyi orvos által igért 20,000 forintot megfizeti. (1591).

Ad Bucellum medicum Regium.

Cautio Eustachii Gyulaffi.

Cum sciam episcopatus huius collationem in personam Illustrissimi domini Andreae Bathori fore Serenissimo meo principi gratissimam, pro qua solicitanda me huc principaliter misit, ut non tantum darem litteras aliquibus, sed si etiam esset aliqua summa pecuniae promittenda, promitterem: igitur quod Excellentia Vestra dicit, se promisisse Illustrissimo domino Comiti Gustero decem millia florenorum, et alijs in camera similiter decem millia inter ipsos dividenda, affirmo quod bene fecerit, et quod Serenissimus meus princeps quamprimum grato animo praestabit.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XVIII.

Gyulafi Lestár beszéde III. Zsigmond lengyel királyhoz. Visliczа, 1592. január 12.

Oratiuncula extemporanea Eustachii Gyulaffi ad Serenissimum Sigismundum III. Poloniae Regem Visliciae habita die 12-a Januarij 1592.

Si ea est collati beneficij vis, Serenissime Rex, ut qui id bene locant, foenerari iure optimo dicantur, nam Maiestas Vestra aequo animo ea interpretabitur, quae ei nomine principis illustrissimi, domini mei clementissimi, sum commemoraturus, idque vel eo maxime, quod Sua Celsitudo plurimis rerum suarum difficultatibus ad interpellandam Maiestatem Vestram solicitetur.

In memoriam autem Sua Celsitudo Maiestati Vestrae revocat debitum illud triginta millium florenorum, de quo quidem nomine licet saepius Sua Celsitudo Maiestatem Vestram et literis et nunciis suis apellaverit, factum tamen est, ut ipsa praeter solam spem acciperet hactenus nihil. Sperare duntaxat Sua Celsitudo et bono esse animo iubetur, ut sic bona pecuniae illius pars in eam ipsam prius insummatur, quam ea tota consequi possit. Ita sumptus Suae Celsitudinis in dies crescunt, incommoda augentur, difficultates aliae ex alijs proponuntur, omnia adversantur. Quae quorsum tendant, quantumque secum et sumptuum et expensarum trahant, Maiestas Vestra pro sua innata prudentia et aequitate facile considerabit. Quare Sua Celsitudo Maiestatem Vestram amanter cupit esse rogatam, velit eam rerum commodorumque eius rationem habere, quam et praesens eius status et futura tempora, quibus multa gravia et difficilia Suae Celsitudini evenire poterunt, ab ipsa requirunt. Atque hoc etiam eo maxime, cum Maiestas Vestra non nesciat, in ipsis etiam comitiis ab ordinibus regni de summa illa Suae Celsitudini persoluenda publicam transactionem factam esse; qua de re Sua Celsitudo literas quoque Maiestatis Vestrae manu eius subscriptas penes se habet. Dabit autem operam Sua Celsitudo, ut amorem in se et benevolentiam Maiestatis Vestrae

pari studio, gratitudine et observantia demereatur. Atque haec quidem sunt, quae Sua Celsitudo Maiestati Vestrae per me referenda et significanda duxit. Cuius amori se Sua Celsitudo maiorem in modum commendat.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XIX.

Gyulafi Lestár Zamojski Jánosnak. Krakkó, 1592. jan. 18.

Litterae Eustachij Gyulaffi ad magnum regni cancellarium.

Litteras Illustritatis Vestrae die 11. Januarij Belza ad me datas accepi, in quibus mihi reditum Reuerendi domini Gornicii significat, nuncii sane cumprimis expectati, utinam etiam aeque frugi usuram; sane is uberem tantae huius absentiae suae debebat ad ipsam reportasse, principe ni fallor opera Illustrissimi domini cardinalis non nihil iam tum resoluto. Id ut ut sit, animus certe principis, quo ipsam complectitur, intemeratus est, et sincerus; nec deerunt, quantum quidem videre mihi videor, tempora et occasiones rei utrinque dexterrime conficiendae. Quod ad me, factus ex advena pene domesticus Regiae Maiestatis, crebrius limen eius iam pridem tero, quam vel ego sperassem, vel ipsa forsan vellet: factum tamen nihilominus, ut praeter nudam spem et expectationem, tum et chartulam quandam cera et insignibus regijs forinsecus comptam, acciperem nihil. Eam paucos ante dies ad Suam misi Celsitudinem, responsumque eius expecto, quo accepto non decro mandato Illustratis Vestrae, ac primo quoque tempore ad Illustritatem Vestram contendam. Cui me meaque officia quam paratissima etiam atque etiam commendo. Cracovia die 18. Januarij 1592.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XX.

III. Zsigmond lengyel király Báthori Zsigmond erdélyi fejedelemnek. Visliczo, 1592. jan. 22.

Sigismundus III. Dei gratia Rex Poloniae, magnus dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masouiae, Samogitiae, Liuoniae etc. Necnon regni Sueciae proximus haeres et futurus rex.

Illustrissime princeps, amice et affinis charissime. Quae antehac obstiterunt, quominus de triginta millibus florenorum finis a nobis Illustritatis Vestrae postulatis imponeretur, eadem etiam num ita nos tenent impeditos, ut Illustratis Vestrae desiderio nostraeque voluntati, quam cum alias tum postremo etiam Cracouiensi nostro responso Illustritati Vestrae testati fuimus, respondere minime possimus. Cum enim a praeterita aestate pene totum hoc regnum pestifera lues occupasset, publicarum contributionum nostrorumque redituum rationibus sublatis, aut impeditis, publica debita, ob quae dissoluenda ea contributio sancita fuit, atque difficultates hactenus explicarj non potuerunt. Iure itaque ea temporis iniquitas ac difficultates nostrae domesticae, quas Illustritati Vestrae non esse incognitas opinamur, nos apud eam excusatos effecerint, illudque probauerint, in tantis impedimentis non uoluntatem sed facultatem nobis ad satisfaciendum Illustritati Vestrae defuisse. Nunc de comitijs indicendis cogitamus, qua de re iam ad senatores nostros literas dedimus. In ijs itaque cum caeterarum rerum ad Rempublicam pertinentium, tum huius etiam Illustritatis Vestrae negotij, curam habebimus. Amanter autem Illustr. Vestram rogamus, ut eadem qua hactenus aequitate omnem moram hanc sustineat, vti non aliunde nisi a temporum nostrorum impeditissimorum rationibus profectam, ac de benemolentia erga se nostra, illique omnibus in rebus satisfaciendi studio optime sibi persuadeatur. Cupimus Illustritatem Vestram diu feliciter valere.

Datum Visliciae die XXII. mensis Januarij Anno Domini [illegible] Regnorum nostrorum anno quinto.

Sigismundus rex. [1])

[illegible] *Egyetemi könyvtári-*

XXI.

Zamojski János Báthori Zsigmond erdélyi fejedelemnek. Bielza, 1592. január 29.

Illustrissime Princeps, domine affinis obseruandissime.

De meis rebus, quas responso domino Gornicio dato praeter expectationem meam nondum satis explicatas video, quamprimum dominus Gyulaffius, cuius colloquium adhuc expecto, a regia maiestate ad me redierit, alium, qui coram de omnibus ijs ulterius cum Illustrissima Celsitudine Vestra agat, mittere constitui. Interim cum Illustrissimus dominus Balthasar de nuptijs suis mihi significasset, non committendum mihi putavi, quin ad Illustrissimam etiam Celsitudinem Vestram literas hasce darem. Iis studia atque officia mea, quamvis semper ei paratissima, iterum atque iterum defero, omniaque fausta ac felicia a Deo optimo maximo ei precor. Belza die 29. Januarij Anno 1592.[1])

Egykorú másolat *az egyetemi könyvtárban. (Szamosközi gyüjt.)*

XXII.

Gyulafi Lestár Zamojski Jánosnak. (1592. január.)

Magno Poloniae Cancellario Eustachius Gyulaffi.

Illustrissime domine *etc.* Quo iam pridem officii genere perfungi apud Illustritatem Vestram debebam, id licet serius minus tamen incommode exequi mihi in praesentiarum videor, dum ipsam proprius ad nos accessisse intelligo; quod sane ut gratissimum mihi cumprimis accidit, sic non potest non esse molestum, ita res Suae Celsitudinis hic apud Maiestatem Suam esse comparatas, ut transvolare mihi ad ipsam non liceat. Ni enim negotia Suae Celsitudinis non intercederent, certe talis tantusque meus patronus, cuius tot extant in me peculiaris

[1]) Az dos, a mint másutt is megirtam, száz huszezer fl. tett, mind ruhákval, arany és ezüst mivel, drága kövekkel együtt. Mind addig jártam vala, hogy az pénzen kivül mindeneket megigért vala cancellarius. *Gyulafi Lestár jegyzete.*

gratiae et benevolentiae argumenta, visitandus a me iure optimo esset. Verum quia hoc mihi nunc quidem denegatur, faciam id quod possum et debeo, ut nimirum illi absens eam studiorum animique mei offeram promptitudinem, quam et merita eius in me tenuis sortis homuncionem et mea in eam perpetua observantia a me exigunt. Atque utinam ea mihi aliquando contingat felicitas, qua fructum aliquem studiorum meorum ipsa vel percipiat, vel saltem percepisse se agnoscat. Nunc quae sunt tempora, verba mihi magis suppetunt, quam facultas quidquam efficiendi; non tamen occasio ut quidem spero deerit, suo nimirum tempore; cui etiam ipsam se accommodare satis video.

Quod ad negotium Suae Celsitudinis, nihil intentatum reliquimus, quod quidem vel in speciem ad rem ipsam facere videbatur. Sed oleum, quod aiunt, et operam. Recurrendum itaque ad Suam Celsitudinem, accepto responso a Regia Maiestate, quod se expediturum hac septimana Sua Maiestas recepit. Id priusquam acciperem, hisce ipsam meis literis interpellandam duxi, partim ut quo ordine sint res Suae Celsitudinis, ipsa intelligeret, partim vero ut si quid forte esset, quod Illustritas Vestra curatum mea opera apud Suam Celsitudinem velit, ab ipsa edocerer. Adderem hic, si quidem Illustrati Vestrae esset commodum, et institutae illius convocationis rationes paterentur, ut ipsa aliquam debiti huius Suae Celsitudinis mentionem, totque iam eius causa et laborum et expensarum susceptarum, apud nobilitatem et reliquos, quorum interest, fieri benigne curaret. Sed hoc sapientissimo eius iudicio committo, cui negotia omnia Suae Celsitudinis curae esse non dubito. Litteras Suae Celsitudinis ad Illustrissimum dominum palatinum Vilnensem hoc nomine scriptas his inclusas mitto, quas ut ei restitui curet enixe peto; eo uno excepto cum reliquis dominis testamentariis egi, quantum potui, et accurate et solerter. De caetero me Illustritati Vestrae etiam atque etiam commendo, quam ut Deus optimus maximus salvam et incolumem quam diutissime conservare dignetur, ex animo precor.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XXIII.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem III. Zsigmond lengyel királynak. Gyula-Fejérvár, 1592. április 7.

Sacra Regia Maiestas, domine domine affinis nobis obseruandissime.

Praeter spem omnino opinionemque nostram accidit, quod Maiestas Vestra Sacra in dissoluendo illo triginta millium florenorum nomine tam difficilem esse ex eius literis secretarijque nostri literis intelligamus. Nam si uel pecunię illius adeo magna uis esset, uel repetitio ipsa recens tantum instituta, possemus aequiore animo voluntati eius acquiescere; uerum cum et tenuis satis res ea sit, et tot literis legationibusque nostris ab ea hactenus repetita fuerit, cur amplius de ea cum molestia etiam aliqua ipsius solliciti esse debeamus, non videmus. Ideoque ab ea summopere etiam atque etiam petimus, uelit pro regia sua dignitate, nostraque erga eum obseruantia, de commodiore aliquo responso cogitare, efficereque iam tandem, ut cum ea, quam speramus, optimae eius uoluntatis, quam et rei ipsius aequitas, et M. V. Sacrae in nos fauor et beneuolentia nobis pollicentur, declaratione ad finem uoti huius nostri perueniamus. Ad quam rem consequendam nec nouis comitijs, in quibus fortassis uti in tanta multitudine mirum multis uideri posset etiam exteris, cur ita nobiscum agatur, ut nihil apud eam tanto studio precibusque nostris proficiamus, neque ulla alia deliberatione, cum decisa semel et omnium sententijs approbata res sit, opus habemus; tantum ut ea decreto suo, cui omnia iura omniumque uoces hominum adstipulantur, extremam iam manum imponat, seque et nos simul hac cura liberet, expectamus. Cuius gratię nos commendantes foelicia ei omnia a Deo precamur. Datum in Ciuitate nostra Alba Julia die 7. mensis Aprilis Anno domini M.D.XCII. [1])

Egykorú másolat az *egyetemi könyvtárban. (Szamosközi gyűjt.)*

[1]) 1592. Legelőször királt kerestem meg az XXX ezer forint végett, az után cancellariushoz kellett mennem az dosért. Egész teletszaka inkább mind királnál voltam sollicitálván azt az adósságot. Végre királ csak szép

XXIV.

thori Zsigmond erd. fejedelem meghízó levele lengyelországi követe ulaji Lestár részére, a lengyel királyság megszerzése ügyében folytatandó titkos működésére. Gyula-Fejérvár 1592. febr. 14.

Magnifice domine, et amice observande.

Generoso Eustachio Giulaffio Secretario nostro, quem Poloniam certorum quorundam negotiorum nostrorum usa iam antea expediveramus, dedimus in commissis, ut si id acciderit, quod sine ope et patrocinio magnorum virorum nfici non posset, inter alios nostri cupidos Dominationem oque Vestram Magnificam requirat, eiusque studio ac benelentiae se cum rebus nostris omnibus permittat. A qua nanter petimus, ut dicto Secretario nostro eam adeundi facta testate, audiat eundem, et cognitis ab eo iis, quae ad nos rtinebunt, et consilium et operam in eis suam nobis imper tur. Quod nobis ita gratum erit, ut maioribus in rebu mmodo aliquo suo nostram ei benevolentiam omnemqu atitudinem declarare parati simus futuri. Cui felicia omni Deo precamur. Datae Albae Juliae XIV. die mensi bruarii, anno Domini M. D. XCII.

Sigismundus Bathory m. p.

Eredetije a fejedelem sajátkezű aláírásával *a budapesti egyetei gytárában. (Szamosközi gyüjteményében.)* — Ugyanott megvan e levé k eredeti fogalmazványa is, mely egy lengyel főpaphoz volt intézv

oval akara expediálni, ira is urunknak. mentvén magát, miért nei natnája most meg. És behivata engem, és föladá az követséget: d velhogy meg vala uruntól hagyva, hogy szép szóval onnét ki ne hagy a magam heszélgetni, és az pénz nélkül meg ne jüjek, megmondái álnak, hogy nem mivelhetem, hanem mindazonáltal elküldöm az levé urunknak; kit meg is cselekedtem. Ezt küldé azért az levelet Visl re urunk. És ott adák meg nekem. Akkor Krakóból az pestis elől ál oda budosott vala, és három holnapot laktunk ott, Krakóban a rificationem Beatae Virginis tértünk meg, peste iam non nih tigata.

Visliczére küldte vala urunk ezt a levelet nekem; adhortáltai la, hogy még is irjon királnak Ez a mássa. *Gyulafi Lestár jegyzete.*

s mely a közlött példánytól csak a Reverendissime Domine megszólításban és a keletben (XVI. Februarij) különbözik. Ezen fogalmazvány hátára van jegyezve Gyulafi Lestár kezével: »Hae litterae sunt credentiae in negotio illo secretissimo, quod cum Bucella tractavi. Huius exempli erant plures quoque litterae ad magnates exaratae.«

XXV.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem III. Zsigmond lengyel királynak. Gyula-Fejérvár 1592. sept. 1.

Sacra Regia Maiestas, Domine et Affinis etc.

Quandoquidem in postremis suis ad nos literis Maiestas Vestra certam nobis spem fecerit, effecturum se, ut in proximis generabilus Comitiis nominis illius nostri explicandi certa iam tandem ratio constituatur, ad ea hunc iterum Generosum Eustachium Gyulaffi Secretarium nostrum expedire voluimus. A Maiestate autem Vestra Sacra petimus summopere, ut cum nihil iam aliud in hac causa nostra praeter nominis illius dissolutionem reliquum esse videamus, velit eam eius rationem habere, ut in ipsius erga nos gratia et benevolentia toties iam et literis et nunciis contestata plane et acquiescere, et expectationi nostrae modum imponere possimus. Caetera in hanc sententiam eidem Secretario nostro Maiestati Vestrae Sacrae verbis referenda commisimus, cui ut fidem adhibeat, studiumque et officium nostrum, quod usibus omnibus eius offerimus, gratum habeat, ab ea iterum rogamus. Cuius gratiae nos commendantes omnia optata et prospera ei a Deo precamur. Datae Albae Juliae die 1-a Septembris 1592.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XXVI.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem megbízó levele lengyelországi követe Gyulafi Lestár részére. Gyula-Fejérvár, 1592. sept. 1.

Misimus ad Dominationem Vestram Illustrissimam et Magnificam hunc praesentium exhibitorem Generosum Eustachium Gyulaffi Secretarium nostrum, a quo certis quibusdam de rebus ei verbis nonnulla nunciavimus. A qua amanter

petimus, ut et fidem iis, quae ei nomine nostro dixerit, adhibeat, et nos sui semper amantes et rerum omnium suarum cupidos esse certe sibi persvadeat. Cuius amori nos commendantes felicia ei omnia a Deo precamur. Datum in Civitate nostra Alba Julia die 1. Septembris anno domini 1592.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XXVII.

Báthori Zsigmond levele János kurlandi herczeghez, melyben a követe Gyulafi Lestár által előadandó ügyben támogatását kéri. Gyula-Fejérvár, 1592. sept. 1.

Illustris et Magnifice domine amice nobis observandissime.

Quam propenso in nos Dominatio Vestra Ill. et Magnifica animo sit, id et saepe alias in cunctis iis occasionibus, quae se ei in cura aliqua rerum nostrarum vel saltem in eas studio obtulerunt, et novissime tum cum a Secretario nostro Cracoviae requisita nihil non eorum, quae illius temporis erant, nostri causa praestitit, experti sumus. Cuius rei non nuncium tantum ipsum, qui omnia ad nos pro sua fide retulit, sed litteras etiam Dominationis Vestrae Illustris et Magnificae amanter ad nos et officiose scriptas testes habemus. Quae omnia causam iterum animumque nobis ad eam scribendi eiusque studio ac benevolentia utendi praebuerunt. Cum autem eundem rursum Secretarium nostrum Generosum Eustachium Giulaffy, ac de re etiam eadem ad eam mittamus, ut ei multis quid ab ea velimus explicemus, opus non habemus, tantum eam rogamus, ut cum eidem Giulaffio nostro et conveniendi sui et ea quae eam in se recipere atque adeo perficere etiam in negotiis nostris cupimus, referendi potestatem fecerit, velit tandem ei rei ita manum admovere, ut quantum ab ea et amari nos et commoda nostra promoveri confidamus, eo quo optamus negotii ipsius eventu comprobatum videamus. Quod nobis ita ab ea gratum erit, ut de referenda ei cum contestatione optimae nostrae in eam voluntatis omnibus in rebus gratia semper simus cogitaturi. Quam bene valere optamus.

Datum in civitate nostra Alba Julia die 1. mensis Septembris anno domini M. D. XCII.

Sigismundus Bathory m. p.

Külczim: . . . . . [domi]no Janusio duci de Zbaraz . . . . . uiensi etc. Amico nobis observando.

Eredetije a *budapesti egyetem könyvtárában. (Szamosközi gyüjteményében.)*

XXVIII.

Bucella Miklós a lengyel király orvosa Báthori Zsigmondnak. Varsó 1592. oct. 31.

Serenissime Princeps, Domine mihi clementissime.

Salutem et homilium meorum servitiorum commendationem.

Generosus Dominus Eustachius Gyulaffi circa finem Comitiorum ad nos venit, attamen satis in tempore, non minus quam si prima die venisset, litteras reddere, senatores personaliter salutare et debitum in memoriam revocare commodissime potuit. Verum assistentium aemulatione Comitia adeo turbulenta fuerunt, ut nihil penitus in eis sit conclusum, eamque ob causam de pecunijs pro necessitate Regni nihil terminatum, minus pro solvendis debitis. Apud senatores et nuncios terrestres plurimos, et apud bonos viros negotium Serenitatis Vestrae benevolentiam atque integritatem commendare non destiti. In futuris Comitiis, quae ante Pentecosten futura creduntur, meliora speranda sunt. Quod Serenitas Vestra dignata sit propria manu lingva Italica aliquot verba ad me scribere, plurimas illi ago gratias, plurimumque letatus sum, intelligens Serenitatem Vestram lingvam meam nativam optime tenere. Serenitatem Vestram bene valere desidero. Datum Varsoviae die 31. Octobris anno domini 1592.

Serenitatis Vestrae

studiosissimus servitorum
Nicolaus de Bucellis.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XXIX.

III. Zsigmond lengyel király Báthori Zsigmondnak. Varsó 1592. nov. 1

Sigismundus Dei gratia Rex Poloniae etc.

Illustrissime Princeps, amice et affinis noster charissime. Responsi, quod postremo Illustrati Vestrae de debito illo D. Stephano Rege legato dederamus, memoria nequaquam nobis exciderat. Quocirca diligenter sane curam habuimus, vt his praeteritis Comitijs eius dissoluendi ratio constituta fuisset. Euenit autem, vt praeter expectationem nostram haec Comitia inficerentur, adeoque vt in alijs rebus ad Rempubli. cam pertinentibus, ita etiam in modo huius nominis abolendi designando, desiderio nostro minime satis fieret. Id quidem tanto molestius nobis accidit, quanto magis Illustritati Vestrae post diuturnam expectationem satis fieri cupiebamus. Sed hoc temporis iniquitas attulit, quae cogitationes et consilia humana perturbat et inuertit. Certum autem habeat nostrum sibi ea in re studium neque hactenus defuisse, neque in posterum esse defuturum. Speramus propitium tandem numen finem his difficultatibus, quibus hactenus hoc regnum et nos laborauimus, daturum, atque tandem rationes expediendae huius Illustritati Vestrae debitae pecuniae magis promptas esse futuras. Moram autem vt aequo animo Ill. Vestra vlteriorem ferre velit, dareque hoc amori nostro mutuo, amanter rogamus, eandemque diu bene valere cupimus. Datum Varsauiae die 1. mensis Novembris anno domini 1592. Regni uero nostri anno quinto.

Sigismundus Rex. [1])

Gyulafi Lestár egykoru másolata *a budapesti egyetem könyvtárában. (Szamosközi gyüjteményében.)*

---

[1]) Ultimae literae Regis ad Principem in causa illa debiti, cuius nomine toties laboraui. *Gyulafi Lestár jegyzete.*

A levél hátára jegyezve: Sigismundi Regis Poloniae literae ad Sigismundum Batori etc. *Bethlen Farkas kezével:* Az harminczezer forintról, kit Bátori István neki hagyott Bátori Sigmondnak.

XXX.

Gyulai Mihály s.-patakí tanuló nagybátyjának Gyulai Lestárnak. S.-Patak, 1593. máj. 21.

Michael Gyulafi Generoso Domino Eustachio Gyulafi patruo suo S. P. D.

Posteaquam Generose ac Egregie Domine, Demetrius Cracovius vir omni liberali doctrina politissimus, Gymnasiarcha huius loci laudatissimus, ex longa ac diuturna illa peregrinatione, quam visendorum suorum gratia susceperat, salvus et incolumis ad nos rediisset, renunciavit mihi Tuam Egregiam Dominationem conquestam fuisse de mea negligentia, quod nimirum tanto temporis intervallo nihil ad Te literarum dederim. Nunc itaque primum omnium me ex illa accusatione extricare conabor. Non enim oblivione Tui mea, neque pigritia aut negligentia nostra Generose Domine velim accidisse credas, quominus ad hoc usque tempus ullas a me literas acceperis, sed partim distantia loci, qua disiuncti sumus invicem, partim vero multiplicibus meis occupationibus, quibus obruor quotidie in re litteraria. Et licet eis ne nunc quidem omni ex parte sim vacuus, tamen laxatis paulisper illarum habenis, nolui praesenti occasione nacta nihil ad Tuam Egregiam Dominationem litterarum dare, ut hac ratione tua Dominatio de statu rerum mearum fieret certior; de quo paucis Egregie Domine sic habeto. Ego per Dei gratiam hoc tempore prospera et optata fruor valetudine, quam Tuae quoque Dominationi a Deo Optimo Maximo, perenni et inexhausto fonte omnium bonorum, largiri ex intimo cordis affectu precor. Litteris, quantum in me est situm, diligenter invigilo, et omnibus viribus ad id incumbo, ne expectationem et spem de me conceptam fallam. Scriberem nunc ad Tuam Egregiam Dominationem uberius, nisi ansam scribendi praecideret occasio. Nam non satis mihi constabat de subitaneo atque inopinato prope modum huius tabellarii discessu, qui hasce literas Tuae Egregiae Dominationi exhibebit. Quapropter si quid vitii est commissum, (quod plus satis mihi constat), id omne singularis tua humanitas Egregie Domine albo notet calculo, neque tam

ignorantiae, (licet probe sim conscius meae tenuitatis, meo enim me pede ac modulo metior), imputet, velim. Vale Generose ac Egregie Domine quam diutissime in annos Nestoreos, meque solito prosequere favore. Vale iterum, et me, cum erit otium, subinde literis refocilles. Generosum ac Egregium Dominum Casparem Bathori salutet meo nomine Tua Dominatio accurate. Datae ex celeberrimo Gymnasio Patakiensi anno 1593. 21-a Maij.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XXXI.

Gyulaji Mihály levele nagybátyjához Gyulaji Lestárhoz. S. Patak. 1594. márczius 9.

Quod tam longo temporis intervallo nihil ad te vir egregie idemque frater amantissime dederim literarum, excusationem accipe non peccati sed silentii. Pudet quidem me tam diu nihil tibi scripsisse, sed profecto si scias, quantis his distineor occupationibus, facile habeas silentio meo veniam. Quod si quando earum paulisper habenae laxari incipiunt, aliae rursus interveniunt causae longe difficillimae, quae me rursum ab officio scribendi retardant. Quantis vero locorum spatiis, interstitiis ac intercapedine disiuncti simus, non vides? Haec saepenumero in causa esse solent, quominus literas alioquin in promptu apud me existentes ad te transmittere queam. Huc accedit inopia certorum hominum, quod vehementer interdum solicitus sim, cui recte meas literas committere valeam. Mira enim est hoc tempore improbitas tabellariorum, adeo ut literas fidei suae commissas aut prorsus conscindant innocentes, aut apud se detineant quam diutissime. Haec igitur primariae causae extitere, quominus hactenus crebrioribus te literis interpellaverim, quam par et aequum fuerat. Nunc vero et mearum occupationum laxis paululum habenis, et tabellarium nactus probatae cumprimis fidei et probitatis spectatae, unum videlicet ex alumnis scholae nostrae, non commisi, ut diutius officium scribendi a me desiderares. Accipe igitur frater unice mihi dilecte et perpetua observantia prosequende hasce meas literas, in quibus primum rerum mearum statum, deinde alia quaedam

mihi necessaria perstringere statui, eo quo debes animo, amico videlicet et benevolo, et cessationi meae diuturnae propter praedictas causas haud gravatim ignoscas. Ego per Dei gratiam hoc tempore valeo satis ex animi mei sententia, literis humanioribus, quantum virium mearum permittit imbecillitas, gnaviter invigilo; sed instrumentis quibusdam ad eas necessariis destituor. Ea vero, si scire cupis, qualia sint, aperiam. Sunt libri, de quibus extat illud vulgatum et omnium sermone tritum: Haurit aquam cribro, qui vult sine discere libro. Nec iniuria profecto. Nam quemadmodum miles quantumvis exercitatissimus, et heroica fortitudine longe praestantissimus, si armis careat, nunquam (meo quidem iudicio) munia suae vocationis legitime et dextre obire potest, ita scholasticus, nisi libris affluat bonis ac authoribus, nunquam ad veram et solidam eruditionem pervenire poterit. Quae cum ita sint, oro te frater charissime, ut mihi aliquos historicos authores suppeditare velis; nam historicis legendis delector mirifice. Scio autem huius generis authores tibi abunde suppetere; nam etiam ex libris demortui domini Andreae Carolini te nonnullos emisse accepi. Quod si meam petitionem hac in parte irritam esse non fueris passus, (sicut et spondet animus), tuorum in me beneficiorum memoriam, donec hoc vitae munus divina benignitas mihi salvum esse volet, sancte et religiose me conservaturum recipio. A te mi frater etiam atque etiam peto, ut pro tuo fraterno erga me meoque item erga te amore per hunc studiosum, qui tibi has literas exhibiturus est, libros historicos, quos quidem mihi fore perutiles iudicaveris, transmittere digneris. Ipse mihi bona fide quin repraesentaturus sit eos, nihil addubito. Eius enim animum multis iam erga me argumentis habeo exploratissimum. Vale vir egregie, et boni consulas has literas plus quam extemporarias. Iterum vale, me amare perge amore illo tuo vere fraterno, et ad me, quotiescumque per occupationes tuas licuerit, literas dare ne graveris. Datum Patakini 9-a Martii Anno in partu Virgineo 1594.

Errata albo calculo vir egregie notato, eaque tabellionis praeproperae festinationi et tenuitati ingenii mei assignato.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XXXII.

Gyulafi Lestár válasza Gyulafi Mihálynak. (1594. márcz. 9. után).

Michaeli Gyulafi fratri charissimo Eustachius Gyulafi S.P.

Literas ad me tuas frater charissime alumnus ille scholae vestrae, cui tradideras, bona ut debuit fide pertulit. In quibus primo loco illud mihi supra quam dici queat fuit gratissimum, quod te et belle habere ac literis insuper, (quibus nil aut maius aut divinius quidquam a Deo immortali hominibus dari potuit), graviter insudare intelligam. Perge mi frater charissime, quo te tua haec virtus nobilisque animi impetus ducit, victas fac Musis manus praebeas, quae te solae et ornare et conservare in aeternum poterunt, cunctis aliis sub sole rebus sponte eliquescentibus, ac ad instar nivis dilabentibus; ita ut omnis haec fortunae ac externi splendoris vanissima idea ipso teste Pindaro non tam umbra quam somnium umbrae et esse et censeri iure prorsus optimo debeat. Sicuti et philosophorum nobilissimus animalia quaedam ephemera vocat, quae pontum producere ait, quorum aetas unius saltem diei curriculo praescribitur, hoc ipso, ut existimo, miseram ac caducam harum, quae oculis nostris subjiciuntur, rerum conditionem pingere volens. Iam quod ad libros historicos, quos ex me habere cupis, scito me libentius facturum fuisse nihil, quam ut tantilla in re expectationi tuae respondere potuissem, si huiusmodi librorum copia penes me foret vel minima. At quid quaeso barbaris Transyluanis cum Musis et Apolline, quorum tellus nil nisi duros Marte viros, fortesque ac gnavos suscipit colonos? Hic certe frater ne nomen quidem librarii exauditur, multo minus authores prostant excellentes, nisi quos forsan e Germania reduces studiosi pro se ac suis usibus advehunt. Nec tamen diffiteor esse mihi haud aspernendos quosdam, eosque divinos plane scriptores ad manus, sed theologos ad unum omnes, (hoc enim studiorum genere ego cumprimis delector), qui haud scio frater num tibi, tyroni adhuc ac in studio elegantiarum Latinarum currenti, vel competant satis, vel usui aliquo esse possint. Nihilominus ne te tam famelicum (ut est in proverbio) aëre pascam, scito me hac quoque in parte tibi non defuturum,

quamprimum in Poloniam eundi (ubi magna librorum copia) facultas mihi data fuerit, id quod Deo propitio brevi futurum existimo; puto ibi me quippiam offensurum, quod forsitan tibi historiarum cupido non displiceat. Haec currente calamo et plusquam tumultuario; plura, cum per otium licuerit. Vale.

Másolata *a gr. Bánfi-codexben.*

XXXIII.

Gyulaﬁ Lestár beszéde a lengyel király III. Zsigmond előtt, Krakkóban. 1594. dec. 15.

Oratiuncula a me coram Serenissimo Polonorum ac Sueciae Rege Sigismundo Tertio Cracoviae, nomine Serenissimi Transsylvaniae Principis die 15. Decembris anni 1594. habita, composita autem in ipso itinere 2. Novembris.

Sacra Regia Majestas, Domine clementissime!

Vt primum accepit Illustrissimus Princeps, Dominus meus Clementissimus, Majestatem Vestram Sacram, vna cum coniuge Regina Serenissima, maxima Reipublicae huius Ordinumque expectatione, adeoque incredebili omnium laetitia, ex Regnis illis suis prouincijsque haereditarijs, paterno auctam imperio, florentem et incolumem in hanc suam ditionem peruenisse, facere Sua Celsitudo non potuit, quin ea ex re singulari quadam afficeretur voluptate.

Etsi enim ad plerosque Principes Christianos, qui honori Maiestatis Vestrae Sacrae ex animo fauent, insignem hoc nomine laetitiam redundare Sua Celsitudo non nesciat, nec minori etiam alacritate reditus eius nuntium a bonis quibusque esse acceptum, in eo tamen potiores se partes ferre facile sibi persuadet, quod solam esse ex omnibus principibus Maiestatem Vestram Sacram intelligat, quam Sua Celsitudo totaque domus Bathorea peculiari quodam non tam affinitatis, quamuis et eius quoque, quam collatorum beneficiorum nexu, deuictam sibi obnoxiamque teneat.

Si enim interdum magnorum coalescere principum animi solius externae cuiusdam notitiae ac bonae uoluntatis specie soleant, quid Sua Celsitudo tot eius extantibus meritis et in

Rempublicam hanc publice et in Maiestatem Vestram Sacram priuatim, sibi de Maiestate Vestra Sacra polliceri possit, nemo est qui id non clarissime videat. Quod quidem eo apud ipsam commemorat libentius, quo magis quicquid est hoc beneficij, apud eum se Principem deposuisse sibi persuadet, quem mutuas sibi vices in hac officij et amoris palestra reddituram nunquam ut dubitaret, animum inducere potuit.

Quibus ita constitutis, gratissimum hunc atque optatissimum sibi Maiestatis Vestrae Sacrae aduentum votis quibus potest maximis prosequitur, Deumque Optimum Maximum rogat, ut qui tantis pridem successibus Maiestatem Vestram Sacram beatam ac florentem reduxit, idem ipsam deinceps quoque ac successuris semper temporibus tam huic suae, quam toti adeo Reipublicae Christianae tueatur ac conseruet, quin et bonis ipsam omnibus adauget, ac compotem denique optatae felicitatis ac securitatis reddat.

Altera pars commissionis huius a Sua Celsitudine mihi iniunctae debitum illud a diuo Rege Stephano legatum continet, et decretum iam olim a Maiestate Vestra Regia et toties promissum testatumque literis, cuius sane debiti exoluendi dilationes quanta animi aequitate Celsitudo Sua non exiguis impensis hactenus sustinuerit, seque in omnibus ad voluntatem adeoque arbitrium Maiestatis Vestrae Sacrae conformauerit, cui id constet liquidius, quam Maiestati Vestrae Sacrae, habet ipsa neminem.

Quare cum nil fam aliud in hac causa sua praeter nominis ipsius dissolutionem reliquum esse videat, nisi ipsam omnia fallant, ita in gratia ac benevolentia Maiestatis Vestrae Sacrae aequiescit, effecturam vt Maiestam Vestram Sacram hac iam vice omnino existimet, quo expectationis tandem suae modum finemque Celsitudo Sua reipsa se consecutam videat.

Vltima itaque hac eius repetendi ratione instituta, a Maiestate Vestra Sacra Celsitudo Sua enixe petit, ut semel ipsa animum abolendo debito huic adjiciat, tandemque efficiat, vt superiorum temporum difficultates, quibus ipsa quin expectationi ac desiderio Suae Celsitudinis satisfaceret, prepediebatur, non tam transjisse, quam a Maiestate Vestra Sacra quodammodo, studio nimirum satisfaciendi Suae Celsitudini, victae ac

superatae esse uideantur. Ut sic vel in mediis rerum difficultatibus se suaque Maiestati Vestrae curae esse Sua Celsitudo intelligat, quando ipsa, vt sui animi promptitudinem plane singularem Maiestati Vestrae testatam efficeret, nullis aut rerum aut temporum augustiis, nullaque fortunarum suarum uicissitudine, nullis denique damnis et incommodis suis a proposito ne dum abduci, sed ne retardari quidem ullo unquam tempore potuit.

Horum memoria si etiamnum apud Maiestatem Vestram Sacram perseuerat, fidem facit Suae Celsitudini certissimam, non commissuram Maiestatem Vestram Sacram, vt ea res, cujus causa toties ac tantopere apud ipsam laborat, in posterum quoque non leui incommodo offensioneque Suae Celsitudinis ducatur.

Ac de nomine quidem isto Suae Celsitudini debito hactenus: quod sane Sua Celsitudo tale prorsus esse censet, vt deinceps saepius hanc eandem sumere operam, eiusque identidem nomine Maiestatem Vestram Sacram interpellare sibi vix integrum esse existimet, maxime cum id faciendo se Maiestati quoque Vestrae tedium afferre satis intelligat.

Postremum quod Sua Celsitudo Maiestati Vestrae significandum duxit, illud est. Cozakos Regni huius ex improuiso nuper ditionem Moldawiensem manu non exigua incertum quo oestro percitos inuasisse, factaque impressione praedas non solum longe lateque egisse quam maximas, incredibili incolarum damno et calamitate, verum ipsum etiam Vaiuodam terrae illius in eas compulisse augustias, vt is non nisi subitanea sui subductione sibi consulere potuerit.

Caeterum cum Sua Celsitudo copulam eam, quae sibi cum ea ipsa gente intercedit, arctissimam Maiestati Vestrae ignotam esse non existimat, vt dictos Cozakos sua moderari autoritate, ac ab huiusmodi grassandi in immerentes libidine ausuque temerario cohibere velit, ipsam maiorem in modum etiam atque etiam rogat. Nisi enim datae fidei et sacramenti Celsitudo Sua immemor esse velit (quod quidem salua conscientia facere non potest) salutem et incolumitatem nationis eius sibi et curae et cordi esse debere facile agnoscit. Neque tamen se eam esse, quae aut Maiestati Vestrae Sacrae, aut

huic eius ditioni, ullo unquam tempore incommodandum esse arbitretur, omni id et amoris et vicinitatis iure prohibente.

In reliquo se Sua Celsitudo gratiae ac beneuolentiae Maiestatis Vestrae Sacrae commendat, eique sua officia coniuncta cum optima uoluntate studioque ei gratissima quaeque praestandi deferens a Deo omnia secunda atque prospera praecatur.

Hátára jegyezve: Recitata haec oratiuncula a me est, non inter betas et cucurbitas, sed coram Rege in frequenti Senatu, non exiguo (vt quidem mihi uidere uisus sum) circumstantium applausu.

Amaz Secretom dolog, kiben törekettem, megértvén az királynak megiövetelit, hogy inkább ki ne nyilatkoznéjék, ugy küldének be gratulatum hozzája. Hogy Krakóban iüttek, Joannes Tarnouskj az vice Cancellarius által azt kérdezteté tűlem, ha príuata audientiát kivánok-é vagy publicát. Megizeném hogy priuatát. Et sic praesente vice Cancellario cum quibusdam proceribus hanc orationem coram . . . . . (*elmetszve*) . . . . . .

Eredetije, Gyulafi Lestár kezével irva, *a budapesti egyetem könyvtárában (Szamosközi gyüjteményében)*.

XXXIV.

Gyulafi Lestár beszéde Zamojski János lengyel cancellariushoz. 1594. dec.

Oratio Generosi Domini Eustachii Gyulafi ad Magnum Poloniae Cancellarium in negotio dotis.

Illustrissime Domine!

Ad crebras instantias Illustritatis Vestrae in negotio dotis Illustrissimae quondam Dominae sororis suae beatae memoriae licet saepius iam Celsitudo Sua tam nunciis quam literis ultro citroque missis, quonam potissimum spectaret, et quae maxime mens eius esset, Illustritati Vestrae non obscure significaverit: nihilominus tamen praeter operas hasce mutui colloquii steriles tot iam annis ab excessu Illustrissimae Dominae sororis suae piae recordationis elapsis, quid vel Illustritas Vestra vel Sua Celsitudo operae pretium fecerit, res ipsa adhuc pendens atque in medio constituta satis id perdeclarat; dubium ut nullum esse possit eam causae huius esse et naturam et indolem, ut si ea aliquando decidi terminarique debeat, apertis ad hoc clarisque ac plane significantibus verbis perve-

nieudum esse. Quam sane ob rem Sua Celsitudo nihil iam minus quam causae huius ulteriorem disquisitionem spectans, statuit, quidquid hoc esset rei, ita hac quidem vice cum Illustritate Vestra et agendam et peragendam instituere, ut ipsa, quisnam scopus Suae Celsitudinis sit, liquido perspicere possit. Ac primum quidem Sua Celsitudo operosas sibi nunc quoque cum Illustritate Vestra incundas esse ea ipsa de re rationes necessum esse non existimat, quando illis et indultum iam olim satis esse non nesciat, et amplius quoque immorari velle nec sui nec Illustritatis Vestrae otij esse existimet, in hoc praesertim statu rerum Suae Celsitudinis, quae ut sunt arduae et maximis quibusque periculis ac difficultatibus involutae, sic non nisi maturam deliberationem praesensque exposcere auxilium videntur. Quod igitur Illustritati Vestrae iam antea quoque iteratis saepe vicibus Sua Celsitudo continuo eoque uniformi orationis filo deduxit, id si nunc quoque sibi ea in re fixum atque constitutum esse dixerit, quid alienum vel a sua hac in parte expectatione vel ab Illustritatis Vestrae in se amore ac benevolentia facit, sane non videt. Sive enim Sua Celsitudo dotis huius conditiones secum recolat, sive proximum sibi cum sorore charissima sangvinis gradum repetat, seu penitius scrutetur, manifeste id omne, quidquid nomine dotis censetur, iure omnium gentium sibi deberi clarius esse Sua Celsitudo censet, quam ut id vel minima ex parte in dubium vocari debere existimet; quod Sua Celsitudo non ideo apud ipsam commemorat, quasi aut Illustritas Vestra haec eadem pro singulari sua prudentia minus animadvertat, aut de propenso in se ac plane paterno affectu ipsam quidquam remittere velle ullo unquam tempore posse secum statuat, sed quod causae huius institutae series haec et plura quoque alia secum necessario commemoranda trahat, ac simul alia quoque his non dissimilia tam Suae Celsitudini, quam Vestrae quoque Illustritati consideranda relinquat. Quibus ita constitutis Celsitudo Sua amanter ab ipsa petit, ut si unquam alias nunc maxime erga se praeclaram illam suam voluntatem amoris ac benevolentiae plenam, quam semper retroactis quoque temporibus in omni Suae Celsitudinis fortuna constantissime ostendit, et exercere etiamnum et testatam facere non tam Suae

Celsitudini quam plurimis alijs in eventum rei huius intentis pergat, maxime cum in resignanda dote hac nihil prorsus intercedat, quod Illustritatem Vestram remorari amplius possit, tum quod haec ipsa non nisi ex aequo et iure se postulare Sua Celsitudo optime sibi sit conscia, tum vero etiam, quod ipsa mentem iam Suae Celsitudinis cognitam exploratamque habeat, nihil omnino ut sit, quod deinceps in dilationem aut deliberationem cadere possit, hac iam constituta ut expressa sic ultima Suae Celsitudinis in causa dotis huius resolutione fixaque sententia. Non deessent, quae hoc loco commemorari possent, gravissimae adeoque urgentes Suae Celsitudinis necessitates multiplicesque rerum difficultates, quas impeditissima haec tempora turmatim secum attulere, nisi eas iam pridem Illustritati Vestrae constare non nesciret, aut eae ipsae ita essent comparatae, ut paucis hoc loco a se commemorari posse vix existimet. Praeterquam enim quod Sua Celsitudo hostem Christiani nominis potentissimum afflictae alioquin provinciae suae imminere quotidie cernat, ita etiam res suas sine exceptione universas accisas et involutas esse videt, ut eis subveniri sine grandi sumptuum apparatu auxilioque pecuniario nulla ratione possit. Accedit his non tam proprium hic commodum a Sua Celsitudine quam totius Reipublicae Christianae spectari, cui se suamque in hac tanta necessitate substrahere societatem cuiusvis potius quam Christiani hominis officium esse ducit. Videt procul dubio Dominatio Vestra Illustrissima, quibus praesidijs instructam Suam Celsitudinem esse oporteat, si in eo esse velit, ut munus hoc suum cum laude utilitatequo publica tueatur. Plura Sua Celsitudo non addit, cum ea, nisi ipsam omnia fallant, ita in amore ac benevolentia D. Vestrae Illustrissimae acquiescat, effecturam ut D. Vestram Illustrissimam hac iam vice omnino existimet, quo expectationis tandem suae modum finemque Celsitudo Sua re ipsa se consecutam videat. Ac de negotio quidem dotis haec fere sunt, quae Sua Celsitudo per me Illustritati Vestrae nota esse voluit, quod sane Sua Celsitudo tale esse censet, ut eius nomine hanc eandem saepius sumere operam non ita sibi existimet esse necessarium, ut cui de pristina illa Illustritatis Vestrae in se benevolentia ita omnino sit persvasum, quodvis potius

Illustritatem Vestram esse commissuram, quam se rebus suis iustis adeoque sibi post tot naufragia necessarijs privatam esse velit; imo siquidem rationes Suae Celsitudinis ita exposcerent, de suo quoque non nihil in usum Suae Celsitudinis elargituram. Postremum, quod illi Sua Celsitudo persvasum esse cupit, illud est, sibi nimirum constitutum esse, ut in omni vita, sic in hac quoque dotis repetitione nihil omnino committere, quod aut Illustritati Vestrae molestiam aliquam afferre possit, aut praeclarum eius animum a Sua Celsitudine quovis pacto alienare; quod similiter Sua Celsitudo eo se facilius ab ipsa consecuturam sperat, quo magis aequissimam hanc suam causam sibi persvadet. Quodsi quid sit in hac Suae Celsitudinis declaratione, quod minus forte expectationi Illustritatis Vestrae respondeat, id omne Celsitudo Sua Illustritatem Vestram non tam sibi quam temporum horum difficultati, multisque et publicis suis et privatis necessitatibus tribui ab Illustritate Vestra (qua eius est animi aequitas) petit. Ad personam autem Suae Celsitudinis quod attinet, daturam se operam sedulam semper pollicetur, quo svavissimum hoc mutuae affinitatis vinculum, quod sibi cum Illustritate Vestra intercedit, continuo amoris incremento nullo unquam tempore intermoriturum conservet. Altera pars commissionis huius a Sua Celsitudine mihi iniunctae debitum illud a Divo Rege Stephano legatum continet, et decretum iam olim a Maiestate Sua Regia, et toties promissum testatumque literis, quas Sua Celsitudo penes se habet, necdum tamen vel officijs ac meritis nec precibus etiam suis non semel repetitis ab eo impetratum. Ne autem ea res in posterum etiam non levi incommodo offensioneque Suae Celsitudinis ducatur, ei ita occurri posse putavi, si eam una cum alijs, quibus id negotij iure ipso testamenti incumbit, communicatis operis, ea qua par est cura atque diligentia expediendam tandem apud Suam Maiestatem suscipiat. Qua quidem in re cum Sua Celsitudo de studio et industria Illustritatis Vestrae ex anteactis quoque suis laboribus satis sit persvasa, Illustritatem Vestram maiorem in modum nunc quoque cupit esse rogatam, velit tandem ei rei ita manum admovere, ut quantum ab Illustritate Vestra et amari se et commoda sua promoveri confidit, eo quo optat negotij ipsius

eventu comprobatum vidi". Quod si Maiestas Regia aequissimae huic Suae Celsitudinis postulationi minus se hac vice facilem praebeat, neque hoc nomine, deliti nempe huius recipiendi, ad aulam missum vacuum abire permiserit, sciat se Sua Maiestas a Principe non amplius molestandam, et nihilominus Suam Celsitudinem viam modumque brevi reperturam, quibus sibi abunde ac cumulate satis fiat, id quod Sua Maiestas certo sibi persuadeat.

Postremum, quod Sua Celsitudo Illustritati Vestrae significandum duxit, illud est, Kozakos nuper iunctis viribus manu non contemnenda ditionem Moldaviensem ex improviso invasisse, penetrandoque ad intima provinciae illius pro lubitu passim maxima facta populatione esse grassatos, ac etiamnum locis quibusdam praecipuis occupatis in ea ipsa etiamnum ditione perseverare. Caeterum cum Sua Celsitudo copulam illam etc. *Vid. Orationem ea de re ad Regem quoque ipsum habitam in fine huius libri, ubi ea quae huc pertinent reperies.* [1])

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XXXV.

Sennyei Pongrácz és Gyulafi Lestár erdélyi követek beszéde a lengyel király és rendek előtt. Krakkóban 1595. febr. 18.

Tractatio Confoederationis in Comitiis Cracoviensibus.

Oratio Pancratii Sennyey et Eustachii Gyulaffy, Legatorum Ill. Principis Transsylv. Recitata haec oratio die 18-a Februarii coram Rege. Ordinibus Cracoviae.

Sacra Regia Maiestas Domine Clementissime. [2])

Illustrissimus Princeps, Dominus meus Clementissimus, post imprecationem salutis et praeclarae suae in Maiestatem

[1]) A másoló restelvén kétszer leirni Gyulafinak a kozákok ügyében a lengyel cancellárhoz és a lengyel királyhoz intézett egyenlő értelmű szavait, utasít a Gyulafi által Krakkóban 1594. dec. 15-kén a király előtt elmondott beszédre, melyet a föntebbi szám alatt közlünk.

[2]) Hogy Lengyelország is az Törökre támadjon. Giulafi Lestar Legatioja az királyhoz 1594. Vide p. 475. *Szamosközi Istrán oldaljegyzete.*

Vestram Sacram voluntatis testificationem, prospera quaeque et foelicia illi a Deo Optimo Maximo precatur, cuius gratia ac fauore coelesti cum omnes Maiestatis Vestrae actiones et consilia, tum et Reipublicae huius vniuersae deliberationes, ijs optat successibus et dirigi et terminari, quibus imprimis diuini eius nominis gloria, tum et salus totius Reipublicae Christianae crescat et propagetur eventu longe foelicissimo.

Vt primum accepit Illustrissimus Princeps Maiestatem Vestram Sacram comitia hic celebranda Ordinibus Regni indixisse, in quibus cum alijs de rebus ac negotiis ad Reipublicam pertinentibus, tam maxime de sumendis contra communem hostem armis, esset ipsa suffragio ac consensu suorum deliberatura, omittere Sua Celsitudo non potuit, quin me illico ad Maiestatem Vestram Sacram ablegaret. Primum ut non solum de omnibus Suae Celsitudinis conatibus quonam sint directi, ac rationibus belli, quod Sua Celsitudo contra eum ipsum hostem communem primo uere gerere constituit, sed etiam de statu prouinciae totius Maiestatem Vestram Sacram edoceret, deinde vt opera Maiestatis Vestrae Sacrae haec eadem Ordinibus Regni, alijsque, quorum id scire interest, innotescant, ab ipsaque in optimam directa partem, finem scopumque suum destinatum, emolumentum nimirum totius Reipublicae Christianae consequantur.

Monitis igitur tam Sanctissimi Domini nostri, cui se Sua Celsitudo filiali obedientia obstrictam esse agnoscit, quam aliorum Principum Christianorum postulationibus, saepius identidem repetitis, mota, eo Sua Celsitudo consilij descendit, vt contra infensissimum et potentissimum Christiani nominis hostem, qui ad maximum orbis terrarum Imperium euectus, vniuersae Reipublicae Christianae formidabilis est, arma summere non dubitauerit, quin etiam non ita pridem duas etiam alias Prouincias, Moldauiam et Transsalpinam ab imperio eius magno illius incommodo auulserit, ac nunc etiam tam Lugasini ac Sebesini, quam Varadini quoque et alijs finitimis Hungariae locis, exercitus suos habeat non exiguo rei Christianae successu et emolumento, quantum quidem proficere illis hyeme hac asperrima licuit, quae et conatus eorum haud parum

etardauit; sic heroicum resistendi hostibus ardorem retinere ratione nulla valuit.

Quibus ita constitutis eo certe rem redijsse Sua Celsitudo animaduertit, vt hostis sanguinarius his prouocatus irritatusque rationibus, prima quaque expeditione, omni copia et apparatu hasce tres Prouincias sit agressurus, neque enim loca haec et ipsam praecipue Transsyluaniam a tergo relicturus esse ulla ratione putandus est, maxime cum consilijs suis perniciosis ac fraudulenti, quae mirus ille artifex in capita Christianorum parauerat, a Sua Celsitudine praeter omnem spem et expectationem suam occursum esse videat. Sic enim (vt pro certo Suae Celsitudini relatum est) constitutum hostis versipellis habebat, vt futura hac aestate omni suo exercitu in duas partes diuiso, vna ad occupandam Silesiam ac Morauiam contenderet, (cui certe per Poloniam transeundum fuisset) altera autem penes Danubium Viennam usque pergeret, vbi tandem vtroque iuncto exercitu rapidi torrentis instar obuia quaeque non solum occuparet, ac miserrime affligeret, sed etiam ad remotiores Imperii Christiani prouincias eodem labore aditum sibi patefaceret, quo proposito hostili quid turbandae penitusque pessundandae rei Christianae accomodatius magisque fatale ac perniciosum excogitari potuisset, neminem Sua Celsitudo esse existimat qui id non clare videat; nullum ut dubium esse possit, cum hostis huius gerendae rei gnarissimi esse solertiam studiumque quam maximum, vt si unquam alias, nunc maxime tot secundis elatus successibus maximae orbis parti extremam eamque tristissimam parturiat calamitatem.

Caeterum cum Sua Celsitudo pro sua in Deum pietate et erga Rempublicam Christianam amore mirifico, hisce crudelissimi hostis conatibus se ac opponendo, omnem belli huius molem non sibi, sed alijs a tanto hoste conflatam, in se vnum vltro attraxerit ac conuerterit, seque in fronte adeoque prima acie non exiguo sui periculo collocauerit, quid hi eius tant conatus vel tacite tam a Maiestate Vestra Sacra, quam a vniuersa hac eius Republica requirant, Maiestas Vestra Sacra pro sua singulari prudentia et aequitate, facile secum ipsa statuet et considerabit.

Et quia Celsitudo Sua tanti hostis impetu sustinendo s

parem esse minime agnoscit, multo autem minus retinendae et asserendae Transyluaniae, quantum intersit Prouinciae illam, quae sine controuersia ad instar muri et propugnaculi firmissimi est reliquis Christianorum Regnis, a Principibus Christianis sartam tectamque conservari, neminem Sua Celsitudo esse censet, qui id quouis pacto in dubium reuocare possit. Ea si quidem, quod Deus auertat, semel sub jugum missa, fieri Sua Celsitudo nulla ratione posse existimat, quin reliqua quoque Christianorum Regna, eodem motu labefactata, in vltimam eamque certissimam ruitura sint perniciem.

At ne forte haec ipsa Respublica, de pace ista, quam se tot annos cum crudelissimo nominis Cristiani hoste colere existimat, sibi nimium promittat, hoc Sua Celsitudo Maiestati Vestrae oportune significandum duxit, futurum, ut licet haec alicuius esse ponderis apud quosdam videri queat, nil tamen minus quam salutem et incolumitatem Regni huius in se habere dignoscatur. Cum palam sit: vt primum se securum ab ijs, qui nunc ei imminent, hostibus reddiderit, ipsam eiusque Rempublicam hanc cum prima rei bene gerendae occasione aggressurum esse, quod vel ex ijs, quorum subinde opera Maiestas Vestra Sacra in Porta Turcica usa est, facile ipsa cognoscere iam antea potuit, nil vt necesse sibi Celsitudo Sua esse existimet, gentis eius perfidiam pactaque leuitate ipsa leuiora, apud Maiestatem Vestram Sacram anxia operosaque oratione commemorare. Ii enim gentis mores sunt, eaque instituta, ut Christianorum negotia iusta eque ac iniusta compendio suo metiatur, iniurijs eos lacessere, circumvenire, seu dolo quid seu vi ab eis obtinere in lucro deputet, quod vt illis sacra eorum ex praescripto permittant, sic nihil maiori cum voluptate aggredi in vita soliti sunt. Ut exempla rei huius infinita propemodum in medium afferri possint. Docet hoc pax nuper nulla de causa cum Imperatoria Maiestate recisa. Idem confirmant induciae quamuis firmissimae in specie ac diuturnae cum hac ipsa Republica multifariam violatae, praedae ac populationum plenissimae, sed neque Transylvania immunis ac seuitiae expers respirare in hunc usque diem ullo vnquam tempore potuit.

Quamuis autem vel solius vicinitatis iure sibi Maiestatem

Vestram non defuturam facile sibi Sua Celsitudo persuadeat, tamen cum et affinitatis ipsius vinculum accedat, dubitare Celsitudinem Suam amor ille sincerus de Maiestate Vestra Sacra eiusque in se animi promptitudine nullo pacto permittit. Ut taceat Sua Celsitudo coniunctionem gentis suae cum hac Republica nobilissima bellique societatem a multis iam annis sanctissime cultam, multoque sanguine nobilium Transsilvanorum obsignatam, quae, si Maiestas Vestra Sacra, haecque eius Respublica animum ad Diui Regis Stephani beatae memoriae tempora reuocauerit, manifestissime videbit. Ita ut non immerito dicere Sua Celsitudo possit, se huic Reipublicae amicum in pace et socium in bello semper extitisse. Vt interim etiam suam in Maiestatem Vestram plus quam propensam voluntatem Sua Celsitudo non commemoret, abunde illi post introductionem eius in hoc Regnum comprobatam.

Quae cum ita se habeant, Celsitudo Sua a Maiestate Vestrae enixe petit, ut se suaque Maiestas Vestra Sacra in tanto rerum discrimine sibi curae esse patiatur, ac insuper facta sui commendatione alijs quoque Principibus Christianis Suam Celsitudinem sumptibus ac milite adiuuet, planeque efficiat, ut quod votum est Suae Celsitudinis vnicum, res Christianorum prostratae ac pene deploratae vel postliminio tandem reflorescere communi Christianorum Principum studio et industria valeant. Quod Deus misericors pro sua bonitate praestare dignetur.

Vltima commissionis huius pars a Sua Celsitudine mihi iniuncta debitum illud a Diuo Rege Stephano legatum continet, cuius causa cum iam antea quoque Celsitudo Sua Secretarium suum saepius expediuerit, quiue etiamnum hic perseverat, nullum Suae Celsitudini est dubium, Maiestatem Vtram Sacram ita negotium hoc hac iam uice esse decisuram, ut amplius eius rei causa in tanta praesertim sumptus necessitate sibi laborandum esse apud Maiestatem Vestram Sacram minime existimet.

In reliquo se Sua Celsitudo gratiae ac benevolentiae Maiestatis Vestrae commendat, eique a Deo Optimo Maximo felices quosque ac prosperos rerum successus exoptat.

Eredeti fogalmazvány, Gyulafi Lestár kezével, *a budapesti egyetem könyvtárában. (Szamosközi gyüjteményében.)*

XXXVI.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem II. Rudolf császárhoz. Gyula Fejérvár, 1592. június 2.

Sacratissima Caesarea Regiaeque Maiestas, Domine mihi clementissime.

Cum certissimis rumoribus ad me parlatum esset, Turcarum uires omnes ad locum quendam Valachiae Transalpinae vicinum eo consilio, ut prouinciam eandem totis uiribus adoriantur, coire, coactus sum rursus Sacratissimam Caes. Regiamque Maiestatem Vestram de maturandis copijs auxiliaribus iam antea huc destinatis requirere, demisse eandem orans, Spectabili et Magnifico Generali capitaneo harum superiorum Hungariae partium denuo mandare dignetur, vt iam iam tandem auxilia illa huc transmittat, quae nisi ad finem huius mensis Junij affuerint, verendum est, ne prouinciae illae Valachiae et alia etiam vicina loca periclitentur. Interim tamen ego etiam secundum Deum omnibus uiribus in id incumbam, vt hostium conatibus resistere possim; castra mea ad Danubium e regione oppidi Bodon, loco scilicet idoneo, ponendo. Spero equidem Sacratissimam Caesaream Regiamque Maiestatem Vestram hoc ipso necessitatis tempore mei et harum provinciarum clementem benignamque rationem habituram, neque permissuram, vt copijs auxiliaribus destitutae hostium furori obnoxiae fiant. Ob quae promptis me officijs et obsequijs eidem Sacrae Caes. Regiaeque Maiestati obstrictum semper esse reputabo. Datum in Ciuitate nostra Alba Julia die 2. mensis Junij 1595. [1])

Gyulafi Lestár egykorú másolata *az egyetemi könyvtárban* (*Szamosközi gyüjt.*)

[1]) Mikor Havasalföldébe ment, az menyegzőre készült, et factis nuptijs 1. die 7. (bris) indult. *Gyulafi L. oldaljegyzete.*

XXXVII.

[illegible] Zamoiscio [illegible] Mozes [illegible]
[illegible]

Serenissime Princeps, Domine et affinis nobis obse[r]vandissime.

Quibus successibus hactenus cum in utraque Val[achia] [illegible] etiam in locis vicinis ex usu Reipublicae Christ[ianae] bellum [illegible] et quae difficultates bellorum [illegible] Serenitati Vestrae constare scimus; [illegible] tamen [illegible] auxi[lia] per Sacratissimam Caes. R. Maiestatem iam antea huc [illegible] Ex qua Turcas undiq[ue] [illegible] Valachiae Transalpinae vicinum [illegible] animos ut totis [illegible] Valachiae [illegible] praetermittere [illegible] ad S. C. R. Maiestatem de [illegible] auxilij [illegible] Nam [illegible] mensis Junij [illegible] est [illegible] provinciae [illegible] et sacr[illegible] [illegible] Vestram etiam Serenitatem rogatam [illegible] apud Suam S. C. R. Maiestatem instare [illegible] [illegible] Quod [illegible] Valachiam [illegible] ad Danubij [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

XXXVIII.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem II. Rudolf császárnak. Gyula-Fejérvár 1595. jún. 9.

Sacra Caesarea Regiaque Maiestas, Domine Domine mihi clementissime.

Cum superioribus diebus Joannes Marinus a Sacra Caesarea Regiaque Maiestate Vestra ablegatus in hanc meam prouinciam peruenisset, hincque in Moldauiam et Valachiam prouincias sese conferre vellet, animaduerteram profectionem suam meis rationibus, quae ad huius et illarum prouinciarum commodum spectabant, parum profuturam, admonitus etiam ab intimis Sacrae Caes. Regiaeque Maiestatis Vestrae consiliarijs, ut illarum duarum prouinciarum accuratam rationem haberem, ne aliquid incommodi respublica Christiana propter eas pateretur, visum est mihi consultius, ut ab illa profectione nunc supersederet, quae si cum mea et illarum prouinciarum utilitate erat coniuncta, summopere eam ursissem. Itaque eum ad Sacram Caes. Regiamque Maiestatem Vestram mittendum duxi. Cuius gratiae me commendans eam quam diutissime Reipublicae Christianae superstitem esse opto. Datae Albae Juliae die IX. mensis Junij 1595.

Gyulafi Lestár egykorú másolata, *a budapesti egyetem könyvtárában.* (*Szamosközi gyüjt.*)

XXXIX.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem a császár egy tanácsosához. Gyula-Fejérvár, 1595. jún. 9.

Sigismundus Dei gratia Regnorum Transsilvaniae, Moldauiae, Valachiae Transalpinae et Sacri Romani Imperii Princeps, partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes.

Illustrissime Domine, amice nobis observandissime.

Cupiuissemus sane, ut Joannes Marinus Sacratissimi Imperatoris legatus quam primum profectionem in Moldauiam et Valachiam, si cum illarum prouinciarum et nostro etiam commodo id coniuctum fuisset, maturasset: sed cum a Domi-

XXXVII.

Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem Mátyás főherczegnek. Gyula-Fejérvár, 1595. jún. 2.

Serenissime Princeps, Domine et affinis nobis obseruandissime.

Quibus successibus hactenus cum in vtraque Valachia tum alijs etiam in locis vicinis ex usu Reipublicae Christianae belli molem sustinuerimus, et quae difficultates bellorum in posterum quoque nobis immineant, Serenitati Vestrae facile constare scimus; nihilominus tamen copiae illae auxiliares per Sacratissimam Caes. R. Maiestatem iam antea huc destinatae nondum huc missae sunt. Et quia Turcas vndique ad campum Jalopensem Valachiae Transalpinae vicinum confluere certum exploratumque habeamus, eo animo, ut totis uiribus prouincias illas Valachiae adoriantur, praetermittere haud potuimus, quin ad S. C. R. Maiestatem de ijsdem auxilijs mittendis denuo confugeremus. Nam nisi ad finem mensis huius Junij copiae illae affuerint, periculum est, ne prouinciae Valachiae et alia quoque uicina loca hostium furorem et saeuitiam experiantur. Ideoque Vestram etiam Serenitatem rogatam esse volumus, apud Suam S. C. R. Maiestatem instare dareque operam uelit, vt milites illi subsidiarij quamprimum huc transmittantur. Quod ad nos attinet, breui quoque exercitum nostrum uersus Valachiam moturi sumus, castraque ad Danubij profluenta e regione oppidi Bodon ponemus, ac omnibus uiribus in id incumbemus, vt secundum Deum hostili furori obuiam ire et resistere possimus. His Serenitati Vestrae studia et officia nostra deferentes cuncta felicia ex animo eidem precamur. Datum Albae Juliae die 2. Mensis Junij Anno domini 1595.

Gyulafi Lestár egykorú [illegible]
mosközi gyűjt.)

XXXVIII.

...i Zsigmond erdélyi fejedelem II. Rudolf császárnak. Gyula-Fejérvár 1595. jún. 9.

Sacra Caesarea Regiaque Maiestas, Domine Domine ...hi clementissime.

Cum superioribus diebus Joannes Marinus a Sacra Cae...ea Regiaque Maiestate Vestra ablegatus in hanc meam ...inciam peruenisset, hincque in Moldauiam et Valachiam ...uincias sese conferre vellet, animaduerteram profectionem ...m meis rationibus, quae ad huius et illarum prouinciarum ...modum spectabant, parum profuturam, admonitus etiam ...intimis Sacrae Caes. Regiaeque Maiestatis Vestrae consi...ijs, ut illarum duarum prouinciarum accuratam rationem ...erem, ne aliquid incommodi respublica Christiana propter ... pateretur, visum est mihi consultius, ut ab illa profectione ...e supersederet, quae si cum mea et illarum prouinciarum ...litate erat coniuncta, summopere eam ursissem. Itaque eum ... Sacram Caes. Regiamque Maiestatem Vestram mitten... ... Cuius gratiae me commendans eam quam diutiss... ...publicae Christianae superstitem esse opto. Datae A... ...iae die IX. mensis Junij 1595.

Gyulafi Lestár egykorú másolata, *a budapesti egyetem* ... *(Szamoskózi gyűjt.)*

XXXIX.

...thori Zsigmond erdélyi fejedelem a császár egy ... Fejérvár, 1595. jún. 9.

Sigismundus Dei gratia Regnorum Tr... ... **Valachiae** Transalpinae et Sacr. R... ...egni Hungariae D...

...e, amice nobis ... ... Joannes M... ... pr... ...

natione Vestra Illustrissima per oratores nostros admoniti fuissemus, ne uicinarum istarum prouinciarum rationibus et commodo deessemus, imo quicquid e re earum nobis fore uideretur, id constitueremus, uerentes ne dicti Joannis Marini in illas regiones profectio, propter gentium illarum inconstantiam, nouas aliquas difficultates, quarum plurimas vix superauimus, nobis afferret, uisum est nobis, ut hic aliquando subsisteret, quod sane et rationes istarum prouinciarum praestolabant, et maxime ijsdem consultum fuit. Is cum iam ad Sacram Caesaream Regiamque Maiestatem redire statuerit, hasce ad Dominationem Vestram Illustrissimam dare uoluimus, ut morae suae hic factae causam intelligeret. Caeterum studia nostra et beneuolentiam ei commendantes quam felicissime D. V. Illustrissimam valere optamus.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Amicus
Sigismundus Princeps.

Gyulafi Lestár egykorú másolata *a budapesti egyetemi könyvtárban. (Szamosközi gyűjt.)*

XL.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem II. Rudolf császárnak. Gyula-Fejérvár, 1595. jún. 10.

Sacra Caesarea Regiaque Maiestas, Domine Domine mihi clementissime.

Superioribus diebus ad Sacram Caesaream Regiamque Maiestatem Vestram literas dederam de apparatu et expeditione exercitus Turcici; nunc denuo per certissimos nostros exploratores intellexi Ferhatt Passam cum omnibus copijs ad occupandas prouincias, Moldauiam et Transalpinam, ad Danubij ripam accelerare, iamque campos Jambulios excessisse. Literarum quoque, quas a Ciauzio quodam ad me destinato accepi, paria Sacrae C. R. Maiestati Vestrae transmisi; vnde, quantum damni et periculi ex tarditate auxiliorum S. C. R. Maiestatis Vestrae nobis immineat, facile colligi potest. Supplico igitur C. R. Maiestati Vestrae quam possum humillime, velit ex clementia mature prospicere, ne extrema necessitate ingru-

ente nimis sero missa auxilia Christianis quicquam prodesse queant. Caeterum S. C. R. Maiestatis Vestrae clementiae me commendans eandem diuitissime felicissimeque uiuere ad Christianitatis emolumentum desidero. Datae Albae Juliae die X. Junij Anno Domini 1595.

Gyulafi Lestár egykorú másolata *az egyetemi könyvtárban.* (*Szamosközi gyüjt.*)

XLI.

Jói Jánus levele Báthori Zsigmond erdélyi fejedelemnek. Krakkó, 1596. szeptember 1.

Serenissime Princeps et Domine, Domine benignissime!

Seruitiorum meorum humili commendatione praemissa. Etsi s(ciam) Vestram Serenitatem ab alijs fusius edoctam iri de ijs, quae sub nostra Craccouiensi tractatione acta sunt, ne tamen sine meis ad Vestram Serenitatem Dominus Eustachius Gÿwlaffÿ rediret, ego quoque rem ipsam praesentibus perstringere uoluj. Petitio Polonorum his fere articulis comprehendi potest. Petierunt primo, ut Transactio Bendsinensis, antequam articuli Confoederationis concluderentur, adimpleatur; hoc est: ut Serenissimus Archidux Maximilianus iuxta formam eius Transactionis iuret, et idem faciat etiam Hungaria, ac Princeps quoque Hispaniarum eam ratificet. Haec nisi fiant, fieri etiam non posse, ut statibus Poloniae negocium confoederationis persuadeatur. Secundo, quoad ipsam confoederationem; requiri formatum (ut ipsi uocarunt) exercitum, constantem ex centum et uiginti millibus militum, quōrum octuaginta millia socij belli, hoc est Sua Maiestas et Vestra Serenitas, reliquos quadraginta mille ipsi Poloni alant, ita, ut pro horum etiam quadraginta millium tertiae partis intertentione socij belli, hoc est, Sua Maiestas Caesarea et Summus Pontifex sumptus eis subministrent. Tertio, hunc uniuersum sociorum exercitum, non separatis, sed coniunctis viribus et agminibus bellum gerere debere, ut hostis uno vel altero praelio facto citius debellari possit. Quarto, pro premio et labore bellj eis utramque Walachiam dandam esse, cum universis oris ad Euxinum mare se extendentibus. Quinto, antiquandas esse leges

Hungariae, de Polonis olim sancitas.[1]) Sexto, si seorsim sit Polonis cum eorum exercitu belligerandum, eos ad minimum sexaginta millia militum opus habere, ac praeter eos decem millia Archibuserorum esse debere; cuius quidem exercitus tertiam partem a socijs belli suis stipendijs alendam esse. Fuerunt alij quoque plures non parui momenti Articuli propositi, quos breuitati studens omitto etc. Ego sum modo hic, sum alibj, ubj potui hactenus semper commendatam habui mihi Vestrae Serenitatis aestimationem. Erit mihi posthac etiam commendata, humillime peteus, uelit Vestra quoque Serenitas me et mea humilia seruicia sibi commendata habere etc. Valeat Vestra Serenitas felicissime. Datum Craccouiae, prima die Septembris, Anno 1596.

Vestrae Serenitatis

Humilis seruitor
Joannes Joo.

Quae hic omissa sunt, dicet et referet fideliter Dominus Gÿwlaffÿ.

Czím: Serenissimo Principi et Domino, Domino Sigismundo Batory, Sacri Romani Imperij et Transsiluaniae Principi etc. Domino meo clementissimo.[2])

Eredetije a budapesti egyetem kézirattárában. *(Szamosközi gyüjt.)*

---

[1]) Que sunt illae leges? *Szamosközi jegyzete.*

[2]) Kivánták azt is az lengyelek, hogy az confederatioban benne legyen mind Philep király, mind az Moschus.

Item azt is, hogy ha vég lenne az confederatioban is, et ea modis omnibus concluderetur, nihilominus, si ne fors ita eueniret, vt illis foederatio hoc displicire inciperet, liceat illis eam rescindere, et ad primum statum recurrere. Inett mongya volt felölök az vratislauiai püspök: Ez, ugymond, oly nemzetség, hogy hogy ha ma mindeneket concludál is finaliter, holnap ismét talál min consultálkodjék.

Prágából is értvén ezt a német császár, és egyéb efféle kivánságokat, azt irá suis legatis Cracouiam, hogy a minemü mód nélkül való conditiókat praescribáltak, avval érnéjék meg, ha császár maga is fogva volna nálok, és annak megszabadulása felöl fieret tractatus.

In negotio confoederationis a Pápától Cardinalis Caietanus volt, kinek urunk tülem izent volt. Item Episcopus Casertanus, Malaspina continuus Pontificis legatus.

In Confederationis tractatu Craconiae volt császár követi Pauloski, az vratislaviai püspök, a quo prandio sum exceptus, Jo János et alii.

XLII

Csáktornyai Mátyás Gyulafi Lestárnak. Torda, 1596. decz. 30.

Ut peregre scribo sic, non vacat pluribus, quare Vestra Generositas mihi ignoscat. Bene memor dicti, mitto ad Generositatem Vestram Domini Doctoris Huniadini carminum fragmenta, quae quidem penes me sunt, unacum libello eiusdem apotheotico, cui sunt illa ad calcem adnexa; si quae ex istis Generosae Dominationi Vestrae desiderantur, exscribere licet. Libellum remitti velim per hunc ipsum famulum meum. Porro ob istas meas angustias, quibus distineor in reddenda racione exacti mihi census Comitatus Thordensis anno immediate elapso, necdum potui elegias meas finire et perpolire; sum tamen in Akmi. Ad festum Epiphaniarum Domini denuo mihi Claudiopolim contendendum est, ex sanctione Regia, ad rationem reddendam Domino Francisco Theke. Hinc continuo Albam descendendum mihi proponerem, si Generositatem Vestram forte adhuc ibi adhibere possem, ex Generositate Vestra certior reddi cupio. Qnodque eam oro, tantum morae causa mei dignetur sufferre, quo medio sui meae elegiae Domino Cancellario offerri possint. Compensare id morae Generositati Vestrae ad omnes temporum occasiones in vita mea non omittam. Eamque quam optime valere cupio. Datum Thordae penultima Decembris Anno Domini 1596. [1])

Másolata a gr. *Bánfi-codexben.*

XLIII.

Gyulafi Lestár titkár és konyhamester éri fizetése. 1597. decz. 13.

Anno 1597. 13. Decembris super solutione Domini Eustachi Gyulaffi.

Urunk ő felsége rendelt ő kegyelmének secretariussá-

Hoc ordine hallgatták meg az legatusokat. 1. Az Pápáét. 2. az Imp. 3. az hispaniait. 4. az Electorokét. 5. az Moskaét. 6. az Magyarországit. 7. Minket. *Gyulafi L. jegyzete.*

[1]) Mathias hic Cziáktornai irruentibus in Vásárhelium hajdonibus elapo petitus occubuit Anno 1602 hieme eius anni. (Gyulafi Lestár jegyzete).

[illegible] és konyhamesterségére negyedfél száz forintot esztendőn-ként, [illegible] maga költségén tartson sáfárt.

Item esztendőnként, mint előbbi konyhamestereknek, [illegible] és [illegible].

Asztala harmadnapig [illegible] légyen.

A konyha [illegible] kegyelme kezéhez jár minden héten negyvenhet forint.

[illegible]

XLIV.

Csáktornyai Mátyás Gyulaffi Lestárnak. Gyula-Fejérvár. 1598. márcz. 2.

Generoso Domino Eustachio Gyulaffi Principis Serenissimi Archi Magistro, patrono multis nominibus observando Mathias Csaktornay S. P. D.

Servitiorum meorum commendatione praemissa salutem et felicitatem plurimam precor Generosae Dominatione Vrae.

Ne ambiguus videar de affectione Generositatis Vestrae pluribus in me argumentis affatim declarata, intercessionem [illegible] Generositatis Vestrae confisam non est quod operose [illegible], est solummodo, ut Generositatem Vestram per [illegible] supplicis libelli curam in se susceptam tam sincere opera quam verbo in effectum perducat; sive [illegible] dum ne intentato intereat, aequi consulendum [illegible] dum vivo Generositati Vestrae omnibus obliga[illegible] mancipo. Albae Juliae 2-a Martij 1598.

[illegible]

XLV.

Aszalay Mátyás Gyulafi Lestárnak. Vasv. 1598. april 13.

Generoso Domino Eustachio Gyulafi Mathias Aszalay S. P. D.

Servitiorum meorum addictissimam commendationem.

Institeram iam diu apud Te Generosissime Domine Gyulaffi pro carminibus Excellentissimi Domini Doctoris Fran-

cisci, [1]) quae Te id temporis demortuo Cracero tradidisse significabas; dubium autem mihi non est, quin hactenus illa recuperaveris. Quare a tua praestantia etiam atque etiam maximopere peto, et quaeso, ut si quid operum tanti viri habeat, mecum illud participet. Mirum est, imo vix cuiquam credibile sit, quanto eius legendi studio tenear. Si quid erit vicissim, quod tua causa praestare mihi sit integrum, officia mea tibi constabunt semper. Cuius benevolentiae me commendo, atque fortunatissima quaeque eidem a Deo evenire ex animo cupio. In Vechi, in profesto ipsius Parasceues anno octavo nonagesimo supra 1500.

Dominationis Vestrae Generosae

Servitor promtissimus
Mathias Azalaÿ. [2])

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

XLVI.

Gyulafi Lestár folyamodása Mária Christierna fejedelemnőhöz, hátralékban lévő fizetésének kiadásáért. Kelet nélkül. (1598.)

Libellus Supplex Eustachii Gyulaffi.

Serenissima Princeps, Domina Clementissima.

Ex stipe mea annua, qua quantulumcumque meam operam in officium Secretariatus impensam Princeps meus Serenissimus remunerare quot annis erat solitus, duarum angariarum restat pecunia, ea fl. 130 constituit. Serenitati Vestrae humillime suplico, dignetur, quidquid est pecuniolae, gratiose mihi ex aerario numerandam demandare, meque in gratia et benevolentia sua (siquidem dignus reperiar), conservare.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

---

[1]) Hunyadi Ferencz, Báthori Zsigmond fejedelem orvosa.

[2]) A gr. Bánfi-codexben olvasható Aszalainak Hunyadi Ferenczhez intézett levele, kelet nélkül, az ezen levélre irt következő jegyzettel: »Aszalai noster occubuit cum Székely Mose in conflictu ad Coronam. 1603.«

XLVII.

[illegible]

[illegible] Prima [illegible] f. 1[illegible] [illegible] f. 1[illegible] Ser[illegible] Vestrae [illegible] Quod ego [illegible] obsequijs meis demereri ab ipsa modis omnibus contend[illegible]

[illegible]

XLVIII.

Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem [illegible] ho[illegible] tákon küldött [illegible]. Gyulai Lestárnak [illegible]

Kolozsvár, 1[illegible]. április [illegible].

Sigismundus Dei gratia Transylvaniae et Sacri I[…] Imperij Princeps, Partium Regni Hungariae Dominus, [...]velleris Eques, et Siculorum Comes etc. Universis et s[…] Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregijs et no[…] Comitibus, vice Comitibus et Iudicibus nobilium quoru[…] que Comitatuum, Capitaneis, Praefectis, Prouisoribus, […]lanis arcium, ac aliorum quorumvis locorum Officialib[…] […]cesimatorum, Teloniatorum, Pontium, Passuum, Vado[…] Viarum custodibus; Item Prudentibus et Circumspectis […]stris Ciuium, Judicibus, villicis, et Juratis ciuibus quor[…] ciuitatum, oppidorum, villarum et possessionum: Cuncti[…] alijs quolibet officio et praefectura fungentibus eorumqu[…] gerentibus, extra quidem ditionem nostram constitutis […] morantibus, dominis et amicis nobis honorandis, salu[…] nostri commendationem, subditis vero nostris gratiam n[…]

Expediuimus praesentium exhibitorem Egregium Eustachium Giwlaffÿ de Ratotth, aulae nostrae familiarem, in partes Hungariae ad Illustrissimum Dominum Georgium Basta, publicae pacis et tranquilitatis causa. Proinde Dominationes Vestras rogamus beneuole, ut eidem ubique tam in eundo, quam redeundo liberum, tutum, quietum, et pacificum transitum praebere velint. Subditis autem nostris harum serie committimus et mandamus firmiter, vt praemissa praestare, Imo de curru et equis, alijsque rebus ad iter necessarijs, ac de tuta comitiva etiam prospicere et prouidere modis omnibus debeant et teneantur, nec secus faciant. Praesentes porro post earum lecturam semper et ubique reddi cupimus exhibenti. Datum in ciuitate nostra Colosuár tricesima die mensis Aprilis. Anno Domini Millesimo, Sexcentesimo, primo.

Sigismundus Princeps m. p.

(P. H.)

. . . . (elmetszve) secretarius.

m. pr.

Eredetije a *budapesti egyetem könyvtárában, (Szamosközi gyüjteményében).* —Kiadta Szilágyi Sándor, *Erd. országgyülési emlékek V. köt. 88. l.*

XLIX.

Gyulafi Lestár följegyzése Bástánál Szathmáron, két izben folytatott követségének eredményéről. Kelet nélkül. (1601.)

Summa legationis E. G[yulaffi ad] Dominum Basta bina vice) Zathmariani tractatae.

Miben legyen az mostani (állapatja) Erdélnek, nem kételkednék ebben ű fölsége, hogy eddig mind az római császárnak mind penig (Bast)anak hirével ne legyen. Az az jó gondviselő Isten, a ki mindenben igazgatja az embereket, de kiváltképpen mindazonáltal a fejedelmeknek gondviselője, igy végezett, hogy ahoz az országhoz, kit Isten egyszer kezéből kivett volt, ismét megtérjen, mi okból, Istennek az mélséges tanácsában vagyon. A mennyire ítílhetjük, kétség nékül nem gonoszára, hanem megmaradására rendelte ezt ű szent fölsége az keresztyénségnek, holott ugyan az gonoszból ki szokta Isten az jót hozni; ű

felsége is penig Sidmont az keresztyénségnek megmaradásánál semmit egyebet előtte nem viselne. Ha kik penig külömb ítíletben volnának feléle, kivánja, hogy azok is opiniojokat corrigálják és különben sentiáljanak. Mert Istent hija segétségűl, hogy egyéb fölvetett scopussa nincsen, hanem az keresztyénségnek java és megmaradása, kit ennekelőtte is hűséges szolgálatjából mind az császár és mind egész imperium eszében vehetett, kiért mind azon által mi jót tétetett neki az római császár, látja; mind azon által *(két sor hija)* . . . . . nem akarja; pro Regno sane quid aliud quam paupertatem, pro fidelitate exilium, pro laboribus exantlatis persecutionem acceperit non uidet, elannyira, hogy securus, mind az olta is, hogy országából ki kelletett búdosni, soholott nem lehetett, hanem életét markában viselte mindenütt. Mely dolognak mind azon által mind dijudicálását és mind vindicálását csak az jó gondviselő igaz Istenre hagyja, kit tudja hogy nem hagyja, contentus abunde conscientiae imprimis suae integritate et tranquilitate, et etiam apud homines laude rerum a se ob Rempublicam Christinam non inuitiliter gestarum, quidquid tandem quidam de se opinentur; si enim tacere pergant vel dissimulare principes Germani, lapides locuturos. Az susceptum negotium penig contra hostem ha mindenekben nem ugy succedált, az mint reménlették, nem ű vétke, holott etiam in arbitrio ipsius non fuerint omnia. Nunc rebus patriae suae extreme periclitantibus reuersum esse, non eo animo, ut noceat, sed ut seruiat Suae Maiestati, nisi amplius quoque persequi se Sua Maiestas Caesarea voluerit. Nec cuiusquam se dominium violenter inuadere, sed id quod suum est, recipere. Hanc esse aduentus sui causam. Hogy penig meg kelletett gyülekezni, semmire egyébre az római császár ne értse, hanem erre: először, hogy patrimoniomját Sidmont kezéhez vehesse ekképpen, és ha honnét valami vis ingruálna, annak is mature succurrálhasson . . . . . *(két sor hija)* . . . hogy érti az római császárnak is, kiben hagyott ember Basta volna, naponként való sokasodását, kinek propositomját ennek mondják lenni, hogy Erdélt invadálja. Kéri azért az római császárt mint kegyelmes urát, jussanak eszében az régi elvett jók, és ha mi controversia ez dologban vagyon, permittálja enníhány igaz-

ságszerető jámbor szomszéd fejedelmeknek, kiknek censurájoknak ű is kész stálni, ne affligálja és persequálja ulterius, mert nem látja arra való vétkét. Et se nunc quoque ex parte sua non nisi bellum defensivum meditari; hol penig ű fölsége non desistál, hanem ugyan mégis persequálni akarja Basta által, azt kell ű neki is cselekedni, quod leges et iura omnium gentium ac nationum permittunt. Kit ha bizonyosan meg is tapasztaland, nem várja az sulykot fejére teljességgel, hanem eleiben megyen hadával, et pro patria et focis ultima quaeque tentare paratus leszen. Noha nagyobb keserűsége lölkében Sidmontnak nem lehet, mint az, hogy oly kegyelmes urának kell vétni, a kinek azelőtt cum summo applausu Christianorum omnium et sui ipsius nominis gloria immortali szolgált. Ne taszítsa el szemei elől, hanem vegye inkább szolgálatját ű felsége, ha mit vétett volna is, anteactorum meritorum respectu obliterálja azt az római császár. Ne legyen oka ennyi keresztyéni vérnek kiontásának. Kinek ha ugyan meg kell lenni, protestál Sidmont mind az Isten és mind az emberek előtt, hogy oka semminek nem leszen, se enim inuitum in hanc harenam protrahi. Sőt Basta uram is moderálja magát (cs)ak és semmiben ne hirtelenkedjék, quod postmodum poenitere possit, hanem Sidmont is találhassa meg legatiója által az római császárt. Ne menjen fegyverrel véghez az dolog, quae vna rerum omnium est periculosissima. Ez volt summája az én oratiomnak.

Eredetije Gyulafi Lestár által a föntebbi szám alatt közlött levél hátára irva. *A budapesti egyetem könyvtárában (Szamosközi gyüjteményében.)* Kiadta *Szilágyi Sándor, Erd. országgyülési eml.* V. köt. 89—91. l.

L.

Basta felelete Báthori Zsigmond követének Gyulafi Lestárnak, ura nevében tett előterjesztésére. Kelet nélkül. Szatmár, 1601.

Responsum Bastae ad postulata Sigismundi, per E. Giulaffi.

Mind ezekre Basta csak rövideden felelt mind az két uttal. Mondá, hogy verbis haec res non perficietur, et si ita decidi posset, se tantum abest vt impediret, ut etiam vehementer hoc nomine gratularetur tam sibi, quam Christianis omni-

bus, quorum sanguine negotium hoc transactum iri videre sibi videretur. Sed ijs incumbere rationem coram Deo reddere, qui causam adeoque ansam vt haec ita transigerentur ultro prebuerant, se servum tantum modo esse, cui ea, quae iubentur, exequi sit necesse. Videre se hoc interim quoque, non tam sua, quam aliorum opera Principem ipsum vt haec contra Suam Maiestatem Caesaream tentaret, pertractum esse, ac proinde se Principi, multa bona a Republica commerito, ex animo misererj. Et licet non rogatus, multa tamen hactenus varijs nuncijs et litteris apud Suam Maiestatem tentasse, si qua uia fors rebus istis succurri posset. Se tamen, nescire quo fato, irrito semper conatu laborasse. Ha mi, ugy mond, efféle volt szüvében ű Felségének, más módon köllött volna eleit venni. Eleiben kellett volna adni az római császárnak hazájában való jövetelire való kivánságát, ottan csak Lengyelországból is, ha előbb nem. Explicálta volna minden difficultássit ű Felségének. Nem oly fejedelmeket educál ez az gloriosa Domus Austriaca, quae nesciret compati aliorum calamitatibus, és kétség nélkűl mindent consequálhatott volna ex animi sententia.

Mert ugyan is ki adhatta volna és resignálhatta volna jobban és hasznosbban meg kezéhez országát, mint a kinek adta és donálta, non inuitus, hanem jóakaratjából, kihez ha ű Fölsége nem nyólt volna is, közel volt az ellenség, ki kétség nélkűl két kézzel kapta volna az egész kereszténységnek ártalmára azt a prouinciát, nudam et auxiliis omnibus destitutam. Jussanak eszében Sidmont fejedelemnek, ha ezek akkor mind ugy nem voltanak. Én is penig pro parte mea kész lettem volna magam interponálnom és laborálnom mindenképpen ezen, hogy az prouincia Sidmontnak ű felségének ismét kezéhez jutott volna. Nem is kellett volna ehez nagy munka, cum Sua Majestas optime esset affectus erga eum. Mert nem szorult császár erre az prouinciára; adott Isten azon kívűl is eleget ű Felségének. Et certe onerj fuit Suae Maiestati prouincia illa magis, quam comodo ullo; vt hic de sumptibus pene infinitis a se in conseruationem tam Transiluaniae quam et Transalpinae collatis nil dicatur.

De nem jó tanács viselte Sidmontot, kit ennek utánna is eszében veszen. Jobb lett volna azt precarie tentálni, a kit

most armis akar aquirálni. Nem volt soha senkitűl az császár jó volta megvonva. Most immár késő volna az tractatus. Neki meg volna hagyva, mit cselekedjék, ű penig csak soldatus, a ki nem maga hanem más akaratjától függ. Mindazonáltal látnája meg Sidmont mit cselekednéjék, ne pateretur se ab ijs, qui non Sigismundi, sed proprium suum quaerunt commodum, in manifestum se perduci periculum, vnde regredi postea forte non sit commodum. Ezt penig az olasz prouerbiomot hogy Sidmont obseruálja, inti fölötte igen Basta uram, tudni illik hogy meghajtsa az veszsző szálat, de ugy hogy el ne szegje. Ez az mondás jusson eszébe, és visgálja jól meg magában az értelmét.

Evel elbocsáta. És kijüttem vala immár az udvarról, hogy Ondó Mártont utánnam futtatta, hogy az proverbiomot el ne felejtsem, hanem az mint ű mondta azon szókval megmondjam Sidmont fejedelemnek. [1])

Eredetije, Gyulafi Lestár saját kezével irva, *a budapesti egyetem könyvtárában.* (*Szamosközi gyüjteményében.*) — Kiadta Szilágyi Sándor, *Erd. Országgy. Emlékek. V. köt. 91—93. l.*

LI.

Gyulafi Lestár folyamodása Báthori Zsigmondhoz, kitől elhagyatott állapotjában régi hű szolgálatai tekintetbe vételét kéri. 1602. után.

Serenissime Princeps, Domine clementissime!

Post qnaesitum hunc otij et tranquillitatis a Serenitate Vestra portum, ac tandem etiam tot nimirum exantlatis ob Rempublicam laboribus feliciter repertum [2]), si unquam alias,

[1]) Ondó Márton volt interpres Bastae ott Zakmárt, és ű maga is Basta felelt, de sokat Ondó Márton által mondatott, magyaráztatott.

Sigmondnak illyen szándéka volt az oratióval és követséggel Bastához, hogy az Római császár hagyja ez országban, ne támadjon ellene, mert ű neki is fegyvert kell maga oltalmára fogni. Az törökkel had béküljék meg, ki ellen sem az római császár sem Sigmond ez országot meg nem oltalmazhatja. Ezenközben kész Sigmond az római császárnak is hiv lenni, és ez conditioval szolgálni, hogy az törökkel megbékéljék Sigmond. *Szamosközi jegyzete.*

[2]) E szavak Báthori Zsigmond végleges lemondására s Csehországba vonulására vonatkoznak, a mi 1602-ben történt.

ab eo certe tempore vixi tenuius, imo etiam abiectius, quam unquam futurum speraveram, id quod mihi clavum Serenitate Vestra Regni huius moderante usu venisse haud ullus unquam vidit mortalium. Nunc equidem eo res devenit, ut crummea quoque ipsa (qua una peste nihil in rebus humanis nocentior) ultra solitum arida et contracta subsudire et attenuari nonnihil coeperit, luctuosum oculis meis praebens spectaculum. Unde futurum sane auguror, ut vel in triviis ipsis occinentes mihi vetus illud Polonicum auditurus sim adagium: *Ztari zluga, ztari pyesz,* scilicet: *Haec digna merces laborum praeteritorum,* mercede omni amoveri quam longissime. Atqui vel Cedro iudice negligi usque adeo et abjici haud debebam, ab iis praesertim, quibus dum divite, ut ille ait, cornu omnia suppetunt, alijs tamen a suis rebus non est tantum, ut egentium voces quamvis extreme supplicum ad aures demittant suas. Ego vero ferre haec non satis edoctus Serenitatem Vestram scheda hac rudi et incompta compellandam duxi, ut quo potissimum, quosque in oras lacerae puppis huius reliquias hac maxime tempestate converterem, fas sit, ab ipsa Serenitate Vestra, gubernatore optimo et certissimo fluctuum domitore, condiscam.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

LII.

Gyulafi Lestár levele Keresztúri Györgyhöz a vallonokról. 1604.

Epistola Eustachij Gyulafi ad Georgium Kereszturium, in qua de Valonibus agit. [1])

Doleo vicem patriae, doleo nostram quoque, qui eas malorum vidimus myriades, quas ne conspiceremus mori millies satis fuerat. Sed quid facias Georgi charissime? ruentis iam inque fata sua properantis mundi sunt haec praeludia. Fata, ut ille ait, volentes ducunt, nolentes trahunt, quis naturae sua repetenti diem dicat? De Valonibus, quae tellus eam hominum fecem, ne quid gravius dicam, effuderit, scire quaedam ex me desideras, at medius fidius demonum malim ordines qui sint

[1]) 1604. scripta. *Oldaljegyzet.*

declarari tibi a me peteres: nihil enim magis facio invitus quam vel tantillum chartis calamoque committere de gente omnium plus quam nefaria ac scelerata, nec digna appellatione hominum, nisi tu belluas omnes exitialiaque naturae per orbem monstra omnia hominum agnominatione censeri velis. Nihilominus ne quid tibi a me denegatum quaerare, parebo tuo desiderio, sed paucis, ac veluti per transcursum, cum brevi coram pluribus tecum sim acturus.

Valones populi sunt, qui maleficiis, scelere, crudelitate et rapinis his temporibus orbi innotuerunt, dicti putantur olim Eburones (Nebulones potius dicendi), inter Belgas, Gallos et Germanos sunt siti, in tractu Renensi, non procul a Colonia insigni urbe. Metropolis eorum Leodinum civitas Episcopalis est, unde a neotericis quibusdam Eburones Leodienses dicuntur. Eorum regio nunc Valesia appellatur, vulgo apud illos Vualis, a vallibus opinor dicta, quod vallibus sit insinuata. A Vualis dicti sunt Valones, genus hominum mercenarium et infame omnigenus latrocinijs et sanguine, plus ad praedam et Christianum sangvinem hauriendum, quam ad veram virtutem etc. Gallicum idioma illis sermo est, quamquam multi eorum de Germanica quoque lingva participent, quippe utrisque finitimi, sed plus Gallis.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

LIII.

Gyulafi Lestár a paratelji szász községhez. Év nélkül.

Ad Communitatem Parateliensem Eustachius Gyulafi.

Prudentes et Circumspecti viri, amici et vicini plurimum observandi. Accepi literas vestras, in quibus de adolescente quodam aurigario scribitis, qui priusquam in famulitium meum concederet, in militiam fuerit a vobis lectus, unde non ita pridem se subduxerit, ac proinde in mandatis vos a Sua Serenitate habere, ut tyrones tales fugativos undique conquisitos denuo ad suum quemque locum redire compellatis. Quod ad adolescentem ipsum attinet, conductus quidem is a me est in usum annuum, rebus meis ita exigentibus: caeterum haud eorum penitus quidpiam, quod vel in castris meruerit, vel inde clam

repedaverit, mihi hactenus constitit. Ut ut tamen sit, manumittere eum, utpote mihi iam obstrictum, nullo modo possum, id quod vel Prudentiarum Vestrarum iudicio trutinandum relinquerim. Accedit illud quoque, me quibusdam certis studijs et laboribus meis non solum vos in specie, verum etiam universitatem adeo Saxonum habere oberatam; qua ex re futurum spero, ut ius istud mihi in unum hunc servulum non gravatim sitis delaturi, vel potius illud, quod in ipsum habeo toleraturi aequanimiter, maxime cum is nonnisi emerito probe stipendio illinc discesserit, ac insuper integram hebdomadam ultra quam debebat adjecerit. Facietis proinde vestro dignum judicio et aequitate, si curaveritis, respectu amicitiae etiam nostrae, ne quid hoc nomine incommodi aut offensionis ad patrem eius, virum simplicem et innoxium redeat. Dominum quoque Consulem Sesburgensem prima occasione eius rei causa compellare nom praetermittam, quamvis nihil sit, de quo Prudentiae Vestrae solicitae esse debeant, aut hinc suae communitati (cui ex animo bene cupio) damnum aliquod emersurum suspicentur, cum ipsemet hanc provinciam sim in me ex professo suscepturus. Bene valete.

Másolata a *gr. Bánfi-codexben.*

MARTONFALVAY IMRE DEÁK

EMLÉKIRATA

KEZDŐDIK SZÉCSENYBEN, VAS VÁRMEGYÉBEN, VÉGZŐDIK PÁPÁN,
1585. NOV. 29-ÉN.

AZ EREDETI UTÁN KIADTA, BEVEZETÉSSEL ÉS JEGYZETEKKEL
ELLÁTTA

SZOPORI NAGY IMRE
A M. TUD. AKAD. LEV. TAGJA.

ELŐSZÓ.

A Történelmi Társulat közlönyében, a Századok első évi folyamának 47 — 53 lapjain, ismertettem Martonfalvay Imre deák emlékiratát, melyet a dunántúli történetkedvelők 1866-diki kirándulása alkalmával Sitkén, Vas vármegyében, Felső-büki Nagy Sándor ur családi levéltárában feltalálni szerencsések valánk.

Érintettem azon helyen szerzőnk családi viszonyait, előadtam, hogy mily hivatalokat viselt, naplóját mikor írta, s hogy a Vas vármegyei Martonfalváról, vagy mai kiejtés szerint Martonfáról, származott. Jeleztem Nagy Iván tévedését, ki M. O. családairól írt munkája VII. köt. 351. l. azt állítja, hogy Imre deák már 1494-ben életben volt, mert szerzőnk emlékirata kezdetén maga mondja, hogy 65 évig szolgált és hogy ifjucska volt, midőn Somogyvárott a számtartói tisztséget elnyerte, tehát ekkor legfölebb 20 éves lehetett, a miből következtethető, hogy naplóját 1585-ben fejezvén be, csak az 1520-ik év körül kezdhette meg szolgálatát. Számtartóságáról egy pár sorral emlékszik, s csak akkor, midőn már az udvarbírói tisztet elnyerte, kezdi meg az események részletes leírását, azzal kezdvén, hogy ő kezelte a Ferdinánd király által Török Bálint-

nak kiutalt királyi adót, a mi 1528. körül történhetett, mert Török Bálint Ferdinánd királyhoz huzamosb időre ekkor pártolt ismét át; és így az emlékirat tulajdonképen az 1528—1585. évek közötti eseményekről szól.

A Századokban megjelent ismertetésem után a Veszprém vármegyében több sarjában még jelenleg is virágzó, és így, habár Nagy Iván idézett helyen az ellenkezőt állítja is, még ki nem halt család egyik tagja: Martonfalvay Elek úr szintén megismertetett velem nehány adatot szerzőnkről.

Az ezen úton nyert leszármazási táblán Imre atyja: Bálint nincs megnevezve, őt Nagy Iván említi: Bálintot, valamint ennek atyját Dénest megnevezve találjuk a vasvári káptalannak 1494-ben kiadott oklevelében, l. Századok i. h. 48. l.

A kézirat a sitkei levéltárban őriztetvén, szerzőnk őseinek és utódainak megismertetése végett, de annak is igazolására, hogy a Felső-büki Nagyok a Martonfalvay családdal minő összeköttetésben álltak, a megszerzett adatok alapján a XVIII-ik századig élt férfi-ivadékról a következő leszármazási táblát állítottam össze:

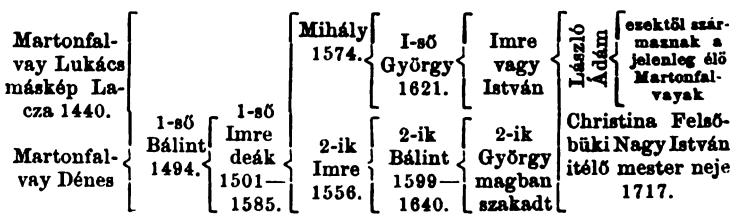

A család által velem közölt leszármazási tábla Lászlót, Ádámot és Christinát Martonfalvay István gyermekeiül tűnteti föl, Nagy Iván szerint azonban ezek atyja Imre volt. Ezen bizonytalanságot csak az illető oklevelek bővebb átbuvárlása oszlathatná el.

Felső-büki Nagy István és neje, Martonfalvát a magban szakadt 2-ik György után 1718-ban nyerték meg adományúl, s ez uton kerülhetett a családi levéltár egy részével az emlékirat is a Felső-büki Nagyok levéltárába.

Az emlékirat keletkezésének okát szerzőnk a kézirat elején maga mondja el: az Enyingi Török család tagjait kivánta arról értesíteni, hogy ezek szolgálatában minő érdemei valának, e közben leírja saját tapasztalatából az előfordúlt egyéb eseményeket is, s habár évszámot szerzőnk sehol sem említ, még az az érdeme is megvan, hogy tapasztalatait egymásután és híven adja elő, mint ezt jegyzeteim is kitűntetik; alig találunk egy-két esetet, a hol a chronologiai rendtől eltérne.

Mint már említém, szerzőnk évszámra sehol sem hivatkozván, könnyebb tájékozás végett az emlékiratot évekre osztottam föl, valamint utólag az illető években felsorolt események rövid kivonatát is adom.

Az emlékirat nem csak történeti, de nyelvészeti szempontból is fontossággal bír; a Történeti Bizottság határozata következtében a kiadásnál a jelenlegi orthographia használtatván, e részben az eredetihez csak oly esetben ragaszkodtam, a hol azt az akkori kiejtés megkívánja; azonban az emlékiratot betühíven is lemásoltam, és ezen másolatot azok számára, kik azt nyelvészeti szempontból használni óhajtják, az Akadémia könyvtárába letettem.

Végül megjegyzem, hogy az emlékirat befejezése után a szintén szerzőnktől eredt s töredékben föltalált, 1555. évben írt jegyzeteket is közlöm, minthogy azok több tekintetben szintén érdekkel bírnak.

lo ttam ü ngok után, kiket ide alá nyilvábban megérthetnek; ezök azért az szolgálatnak rövidedön való emlékezeti, az többit pedig csak az Isten tudná előszámlálni:

1520—1530.

Mikort a ngos Török Bálint uram szolgálatjára adtam magamat Somogyvárban, [1]) igen ifjucska voltam. Először Nagy Gergely idejében számtartó voltam, azután vice udvarbiró voltam, és az mit Ferdinánd király ü fölsége az király adójából [2]) ü ngának deputált, én kezemhöz járt, arról is én tartottam számot ü ngának; hogy Nagy Gergely az somogyvári tisztet megresignálá ü ngának, az udvarbiróságot én reám bizá ő nga, és az én ifjuságomhoz képest híven és igazán szolgáltam ü ngának, kiről menedékem is vagyon. [3])

Nem sok üdő mulván Nagy Gergelyre gonosz vétkiért uram ü nga megharagvék, Trója kastéllát reája szállatá; [4]) az én kegyelmes uram parancsiolá nékem is Somogyvárban, hogy én is oda mönjek minden népemmel és Nagy Gergelyt házából kivonjuk, de erősen tartá magát, egynehány ember hala meg az kastély alatt, de hogy az árokját kastélyának megtöltők, elijede, kegyelemre megadá magát; és az én uramnál sokat töreködtünk Nagy Gergelyért, megkegyelmeze néki, én is kezes voltam érte, hogy jámborúl szolgál ü ngának ezután.

---

[1]) Somogyvárt és tartományait 1411-ben Zsigmond király a Marczaly családnak adományozta (l. Országos Ltár N. R. A. 588. 18.); a Marczalyak kihalása után Somogyvár az enyingi Török család birtokába jutott; arra, hogy azt Török Bálint vagy még az atyja szerezte-é meg, biztos adattal nem bírok. Istvánffy Miklós a Regni Hung. Historia 1724-ki kiadása 129. lapján azt állítja, hogy Török Bálint a somogyvári monostort egyszerűen elfoglalta.

[2]) A mint az előszóban is érintettem, az, hogy Ferdinánd király a somogymegyei adót Török Bálintnak átengedte, 1528 körül történhetett. Vesd össze Szalay László »Magyarorsz. Tört.« IV. 78. lap.

[3]) Ezen utóbbi négy szó Martonfalvaynak későbbi sajátkezű írása a mint hogy az emlékiratnak idegen kéz által irott részében sajátkezűleg még több igazítás is található; menedéket vagy fölmentő levelet szerzöni 1548-ban kapott Török Jánostól (l. alább).

[4]) Az ostromnak sajátságos képletben való kifejezése.

Martonfalvay beteges Imre deák szolgálatjárúl rövidedön való emléközet. Az nagyságos Török Bálint [1]) uramtúl és asszonyomtúl, feleségétűl Pemflinger Kata asszonytúl ü ngtú fogva az ngos Török János uram és Török Ferencz uramig és végezetre ez mostani Török István uram és Török János uramiglan mint szolgálgattam, ime rövidedön kiirattam, az mönynyire megemléközhettem rúla Szécsenyben fektömben; kérem mindönöket, hogy senki ne bánja, mert tudja az jó Isten, igazat irok; ifjuságomtúl fogva mind vénségömig, kinek immár hatvanöt esztendeje vagyon, nagy jámborúl híven és igazán szolgáltam ü ngoknak, magamat penig semmi szolgálatjoktúl soha meg nem vontam, valahol ü ngok parancsiolták ott szolgáltam, gyakor helyökön károkat és veszödelmet val-

[1]) Az enyingi Török család egyes tagjaira az emlékirat többször hivatkozván, a családfát szükségesnek tartottam e helyt közölni. Az adatokat Nagy Iván »Magyarország Családai« czímű munkájából vettem, kiegészítvén azokat részint magából az emlékiratból, részint pedig az Inkey család iharos-berényi levéltára egy részének általam megtekintett okleveleiből:

Török Ambrus 1464—1492. 1-ső neje Vityai Veronika 1465—1469. 2-ik neje állitólag devecseri Chóron Kata.

Imre † 1521. neje Pakosi Krisztina.

Bálint † 1550 körül, neje Pempflinger Kata.

János † 1562. 1-ső neje Balassa Bóra, 2-ik neje Kendy N.

János † 1607. neje Ifju Anna.

Bálint 1-ső neje Cherepuit Anna, 2-ik neje Orbai Margit.

Ferencz †1571. neje Ország Bóra, kinek 2-ik férje Salmi Eck gróf volt.

István † 1618. Zsuzsánna Fruzsina Ilona.

Az emlékirat öt első lapja idegen kéz írása, a többit azonban egész végig Martonfalvay saját kezével írta.

Terek Bálint Ötvös várát [1]) megszállatá Pökry Lajos [2]) ellen, kit meg is vétete, és Báthory uramnak az több jószágával egyetembe megszabadítá; Ötvös alatt két jámbor szolgám hala meg az ostromon az én uram szolgálatában.

Kápolnay Ferencz az én uram ellen támada, mind atyjafiainak, mind szolgáinak sok kárt teszen vala, jószágokat is bírta némelyiknek Tolna vármögyében, Somogy vármegyében is, az községet is igen háborgatta az én uram tiszti ellen, Berki [3]) és Szent Márton [4]) tartományában, kiket az én uram bírt, sok kárt tött, kiről gyakorlatossággal írt, intötte is, hogy megszünjék, de csak választ sem tött leveleiről, én velem iratá meg uram ü nga Ozorában; miérthogy semmit kérésére nem cselekedött — tartoznéjek hozzá — mert el nem akarja ezután szenvedni, Kápolnay Ferencz nem vevén siketségre, hadat indíta és Köbliben [5]) szállítá, az én uram utána választa elől-járóban kétszáz lovagot, napot napestig az hő időben szaguldánk utánnok, de sokan el-elmaradának az nagy hőségben az én uraim, száz lovaggal ha voltunk; estvelére kelvén, Nagylábu Gáspár Kápolnay Ferencz hadnagya előnkbe hozá vala az strázsát, az mint az fáradt lovakon meheténk, megüzők, Köbliben egy kertben szaladtanak előttönk, hátokon mönénk az kertben, ellenönk nem készülhetének, megverők az Kápolnay Ferencz népét, semmi viadalt velünk nem tudának tartani,

---

[1]) Ötvös nevű helység Somogy vármegyében Babocsától éjszakra fekszik.

[2]) Pekry Lajos somlai Báthory István nővérét, Erzsébetet bírta nőül, ugyanő a többiek között jelen volt a Báthory György által Babocsán 1531-ben tartott összejövetelen; l. Budai É. i. h. 180. l. és Nagy Iván i. h. I. 221. és 229. ll. Őt 1530-ban, mint Ferdinánd hívét említi Szalay L. i. h. IV. 98. l.

[3]) Berki falu a Kapos folyó balpartján fekszik Somogy vármegyében.

[4]) Szent-Márton tartománya alatt alighanem a Baranya vármegyében Gödre falu mellett fekvő Szent-Mártont és vidékét kell értenünk, mert a győr-szent-mártoni apátságnak somogymegyei remete-udvarhelyi birtokát, az alábbiak szerint, Török Bálint csak utóbb foglalta el.

[5]) Ma Köblény falu Baranya vármegyében, Tolna vármegy[illegible] szálán

maga voltak 400 lovaggal azon táborhelyen. Az én kmes uram hada oda érközék, megmarada éjjel, másnapra kelvén hátra térénk Gerennás [1]) felé, hova gyültek volt az Kápolnay Ferencz szolgái Gerennásnak megtartására, az én uram ezt hallván, Gerennás látni mene nem sokad magával, az több szolgáit az táborban hagyván, tehát az Kápolnay Ferencz szolgái és gyalogi lesben voltanak, sok jámbor szolgáit az én uramnak meglövöldözék, kikben sokan meg is halánok a sarampókon; nékem is a többi között jobb kezemet általlövék az én uram mellett, ki miatt nagy nyomorúságot kellett szenvednem, mert halálos seb vala rajtam, közel két esztendeig gyógyítottak külömb-külömb mesterborbélyok [2]), csak az isten tarta meg hogy meg nem halék bele, sokat is költöttem gyógyulásomért, de az én kmes uram wagial [3]) ajánlotta vala magát érette, kezemet is igérte vala megaranyaztatni, ha sokáig közöttünk maradhat vala, meg is teljeséti vala ü nga, de ezután is várom gyermökinek kegyelmességöket érette holtom napjáig etc.

Az én kmes uram fő jámbor szolgáinak halálokért és sebössölésökért nagy buába keseröségébe Gerenás erősséget megszállatá, végre sok jámbor halálával meg is véteté, nékem is három jámbor szolgáim vesztenek alatta, az erősséget Gerennást elhányatta és megégetteté nagy bánatjában.

---

[1]) Gerenyás puszta Tolna vármegyében Regölytől keletre Szárazd falu mellett fekszik, hajdan itt Kápolnay a fehérvári Johanniták birtokán erődöt emelt, melyet azután mint idegen birtokra épültet, az országgyülés utóbb szétszóratni rendelt.

[2]) Az emlékiratban az idegen kéz írása eddig tart, a következő részt egész végig már Martonfalvay Imre saját reszketeg kezével írta, melynek olvasása több nehézséggel jár; a helyesirás különbsége is mindjárt föltünik, mert míg az emlékirat elején az idegen kéz által a XVI-ik század második felében divott irásmód használtatott, addig szerzőnk az azon század elején gyakorlatban volt orthographia szerint ír; feltünő az is, hogy szerzőnk a közép *e*-t *ee* betükkel jeleli meg, s igy azt a mai szegedvidéki szokás szerint ő-nek ejtette ki, a nyomtatásban is tehát igy adom, ámbár dunántúl e kiejtés jelenleg már nem használtatik.

[3]) Igy van irva, hogy mit jelentsen, biztosan nem határozhatom meg, a »vagy, vagy igen« szavak értelme lappanghat alatta.

Ez időközben Remete-Udvarhelyt [1]), melyet Boldizsár deák birt árendába az szent mártoni apáturtúl [2]), az én kmes uram parancsolatjából elfoglalám, és sok dézmabort győjteték hozzá, kiből az én uramnak nagy hasznot szörzék, szolgáinak is sok hordó bort adattam belőle szolgálatjokért etc.

1531—1540.

Azután esztendő mulván az én uram hivata Szigetbe [3]) alá, hogy még szörével (azaz: *jó szerint*) meg sem gyógyultam vala; mondá ü nga, hogy Ferdinánd király ő fölsége az lengyel uraknak per notam minden jószágokat neki donalta volna, meghagyta Fáncsy Jánosnak, [4]) Nagy Gergelynek és Keresztury Imrének, hogy Szegliget várát [5]) megszállanják, de hogy kevesen vadnak alatta, féltette őket az pártosoktul, parancsiolá nékem, hogy én is hozzájok sietnék segítségől, eleget mentém vala magamat gyógyulásban voltommal, látta ü nga kezemet is nyakamban kötve viselem, nem is illik nekem atyámfiai [6])

---

[1]) Remete puszta van Somogy vármegyében Vámos és Polány faluk között, Weceslowcz Boldizsár birta azt haszonbérben 1534-ben, ki Bakics Pálnak belső szolgája volt. Lásd Pannonhalmi levéltár capsa 19. q).

[2]) Értsd a szent-mártoni főapátságot.

[3]) Mint már föntebb is említettem, Szigetvárát ekkor Török Bálint birta; még nagyatyja Török Ambrus kapta volt I. Mátyás királytól adományba. L. Wagner Car. Collect. Geneol. Dec. III. 126. l.

[4]) Gordvai Fáncsy János 1505-ben Somogy vármegye követe volt. Jászay Pál »Magyar nemzet napjai a mohácsi vész után« 157. l.

[5]) A Lengyel család birta ekkor Lengyel-Tótit Somogy vármegyében és Szigliget várát Zalában; Lengyel Jánosról azt írja Budai É. i. h. 575. l., hogy a Ferdinánd királyhoz való hűségben ingadozván, együtt tanácskozott 1531-ben Babocsán Perényi Péterrel és másokkal; ugyancsak Budai É. i. h. I. köt. 180. l. azt is állítja, hogy ezen tanácskozáson Török Bálint szintén jelen volt, a Lengyel urak ellen a hűtlenség vádja tehát nemcsak ezen tanácskozásban való részvételből származhatott, mert a tanácskozás a Lengyelek jószágával jutalmazott Török Bálint jelenlétében tartatott meg. Egyébiránt azt, hogy a babocsai tanácskozást követő bélavári tanácskozásnak mi volt a czélja, bővebben leírja Szalay L. i. h. IV. 106—107. l.

[6]) A Lengyel családdal Martonfalvay I. valószínűleg a Zala megyéből származott első neje Thuly Anna után állhatott rokonságban.

háza megvételére mennem, de enmagam mentése ü ngánál semmit nem használa, ösmerem, parancsolatja szerint Somogyvárátt hertelen készülék, gyalogimmal és lovagimmal nagy sokan, de lovaimat az hajókban által nem viheték Szegligetre, sietőnk evezni, kiszállánk az partra, hát az én uram szolgái csak alig vártak, nagy jó kedvvel fogadának örömekben; reggelre jutánk, megkerülejek az várat mindnyájan, az várbeliek megösmerék, hogy több nép lött volna ellenök Szegligetbe, nem kezdének olyan igen lőni mint azelőtt; éjjelre kelénk, az csonkatorony ellenébe az kősziklán fön két kast tölteték, megijede az porkoláb Kulcsár István, nem sok idő mulván szót ada, és megadá Szegliget várát. Azután az én kmes uram parancsolatjából nékem kelleték benne maradnom az sok pártosok közötte az nagy puszta várban, semmi élés benne, amint lehete megtakarám, meg is fódozgatám az rősseket az keritésön. Azon közbe látni eljöve az én kmes uram, nagy vigan lakék egy nap, másik nap Keszthelyre evezének az Balaton vizén, onnét Somogyvárba, hová megyen volt kocsikon, nem sokan (*így*) volt, Lak várához [1]) nem messze, tahát egy haraszthól Dely Pál, Bereczk deák és Rácz Mikola etc. sokan az kocsikon ütöttek, [2]) Dely Pál [3]) az én uramnak kicsibe hogy fejébe nem vágta az csákányt, az uraim kocsikról az mi kevesen voltak leszökdöstek; ott volt Nagy Sidmond is az én urammal, ki azelőtt Bakyt Pál szolgája volt. Nagy hamar egybeverik az kocsikat, semmit isten segitségéből nékik nem árthatának, elváltak azután egymástól.

Az én uram Somogyvárra ment békével az uraimmal egyetembe, aztul fogva ü nga őrizet alatt tartatá Lak

---

[1]) Ma Öreg-Lak helység Somogy vármegyében.

[2]) Ezen támadást Istvánffy i. h. 128—129. l. és utána Budai É. is i. h. III. 440. l. szintén hosszasabban leírja, azzal a különbséggel, hogy Török Bálint Bakics Pálnál névnapi vendégségen volt, és hogy Somogyvárra visszautaztában támadták volna meg; Istvánffy és Budai ezen támadást az 1535-ik év végére teszik, s azt állítják, hogy Török Bálintnak ez is okot szolgáltatott volna arra, hogy ismét János királyhoz pártoljon át.

[3]) Dely Pálról és Mikola Farkasról, kik Bakics Pál seregében vitézkedtek, l. Istvánffy i. h. 133. és Budai É. i. h. I. 534. l.

várát [1]), mindenött foglaltatá Bakyt Pál jószágát, miérthogy meg akarta az én uramat mordáltatni. Nekem is megparancsiolá ü nga, hogy szolgáit fogdoztassam, és jószágát foglaljam. Jenőt [2]) az Bakit jószágát elfoglalám, ki nem messzi Pápához, kiért Palatics János uram hadnagy lévén Pápán, igen haragutt, kissebbségének is tartotta, hogy én Pápától elfoglaltam, kit azelőtt ő el nem tudott foglalni.

Az Bakyt szolgáiban Brizló Ferenczet és Kunovyt Mihályt megfogatám, és jó falka ideiglen vasba tartottam Szegligetbe, kiket azután az én uram elbocsáttata; ü ngának szolgáltak. Egyed porkoláb is eleget csavarga előttem, de azért azt is meghódoltatám ü ngának. Miérthogy Szegligethöz igen kevés jószág vala, nem volt az nagy puszta várat honnét épitenöm, az én uram akaratjából az Kaal völgyet, [3]) az német völgyet és az Dergicséket [4]) Szegligethöz foglalám szolgálatra, az Tomay Ferencz [5]) rész jószágát azonképen, melyet Ferdinánd ő felsége per defectum seminis az én uramnak condonált volt ezökből és az vár tartományából, Somogyvárból is (kit én birtam) kezdém Szegligetet épitenem és mindenféle éléssel megtakarnom.

Ez időközben az én kmes uram Ráróra [6]) mene Bakyt

---

[1]) Nándorfejérvárnak elvesztése miatt Héderváry Ferencz 1521-ben hűtlenségbe esvén, a többi között Lak vára is tőle per utján elvétetett s Korlátkövy Péternek és Ákosházy Sárkány Ambrusnak adományoztatott, l. »Tört. Tár« VI. köt. 66. l. s miután Bakics Pál is a Héderváry Ferencztől elvett birtokokból II. Lajos királytól 1526. többeket adományba nyert (l. u. o. 5. l.), Lak vára is utóbb így juthatott Bakics Pál birtokába.

[2]) Jenő a mai Tüskevár nevű helység Veszprém vármegyében.

[3]) Kál völgynek hívják azon vidéket Zalamegyében, mely Kővágó-Eörstől éjszak felé a hegyek között terül el, s hol Mindszent-Kál, Köves-Kál, Szent-Benedek-Kál és Sóstó-Kál s a többi hasonnevü birtokok feküsznek.

[4]) Alsó- és Felső-Dörgicse faluk és Kis-Dörgicse puszta Zala vármegyében, akkor egy részben a fehérvári custodiátus birtokai valának.

[5]) A Tomay nemzetség ősi család volt Zalában, ugyanott a hasonnevű birtokokon települtek volt meg.

[6]) Ráró Győr vármegyében hajdan vár volt, és ez is, mint a hűtlenségbe esett Héderváry Ferencz birtoka, II. Lajos föntemlített adománya által juthatott Bakics Pál birtokába.

Pálra, ő magát nem találhatá, de Rárót mind el rontatá, pusztétatá, magamat penig az gyalogokkal az vár őrzésére hagya Szegligetbe, de 25. lovon való szolgámat elvivé ű nga vele, megtérvén hátraküldé őket, parancsiolá ő nga, hogy jól épitessek, jól őriztessek minden éléssel megtakarjam az várat; az csonkatornyot az falu felől legelőszer megépítetém, azután két avagy három bástyát és két nagy öreg pinczéket csináltaték az kiülső várba és az faluba az új ház mellett, kiket szöretben meg is raktam borokkal Isten segitségével, egy öreg kutat is csináltattam az várban, mely az előtt vizet nem tartott. etc.

Azután megszállá ugyan valójában Lakvárát, sok idéig vittatá, mert erős és megtakart ház [1]) vala, nekem is parancsolá ő nga, hogy jó őrizet alatt hagyjam Szegligetet és Lakvára megvételére menjek lovagimmal sietséggel, én soha semmi parancsiolatját el nem hallgattam s oda menék, és amint szolgálhattam, nem kiméllettem erőmet, nagy eremest szolgáltam ő ngának. Egykor híre jöve, hogy Bakyt Pál meg akarja segéteni házát, várát, és az én uram minden lovagival elejbe mene, és engemet hagya az gyalogokkal az sáncz őrzésére az várbeliek ellen, isten kegyelméből épen megmaradánk, ő nga is megérközék azonban. Immár az bányászok az kőfal alá rakták vala az puskaport, elijedének az várbeliek, szót adának az várból, hogy megadják, csak békével bocsássák; az én uram megkegyelmeze nekik, azután megadák az várat ő ngának; nekem elég költségemre esék az én kmes uram Somogyváratt való lakásáért és Lakvára épitése és megtakarása miatt, de az én kmes uramért nagyobbat is reám vettem eremmel etc.

Mikort Veszprém [2]) várát megszállotta volt az én uram, költsége elfogyott volt, nekem parancsiolá Szegligetbe, hogy költségöt küldjek ő ngának, én megirám, hogy innét ez puszta helyről nem küldhetek, mert Isten tudja az házat is mint tartom és miként épitem, de ugyanazt parancsiolá, hogy abban egyébb ne legyen; azután uraimat és barátimat meglelém,

[1]) A németek régebben a fellegvárt »haus«-nak nevezték, lásd a többek között »Denkwürdigkeiten der Helena Kottannerin« 3. l. Szerzőnk emlékiratában is több helyen tehát ily értelme van a ház kifejezésnek.

[2]) Annak, hogy ekkor Veszprém várát Török Bálint mi okból «zállotta meg, történetíróinknál nyomára nem akadhattam.

ötszáz magyar forintot szörzék, és Veszprém alá en magam megvivém és ő ngának megadám, kit nagy jó névvel vén tiülem, és egy ebéden jól tarta ő nga érette és haza bocsáta. Azután hagyá, hogy jól őrizzönk, melyben kérém társul Sándor Mihályt az porkolábságban, miért hogy nekem széllel kellett járnom, hol Somogyvárba, hol Remete-Udvarba, addig őrizzen és gondot viseljen én helyettem Szegligetbe az én szolgáimmal egyetembe.

1541.

Továbbá az hitetlen terek császár az német fejedelem ellen Buda vára várassa megszállásájért basáját bocsátá nagy hadával; az német hadat az Szentgellért högyén megveré, és azután ő maga is terek császár szömélye szerint föl érközék minden hadával, Buda várának föllűl az Duna mellett táborba szálla, és az magyar urakat hozzá hivattatá, de az én kmes uram betegsége miatt nem akar vala kimenni. De a kincstartó barát, [1]) ki az előtt elárulta volt az én uramat, egyebet nem akara benne, hogy az én uram is kimenjen az urakkal az terek császár táborába; az én kmes uram kész vala Buda várába csak Batthányi Orbánnal [2]) és Podmaniczky János [3]) uramékkal megmaradni Buda várassába, [4]) és megesködni kincstartó-

---

[1]) Utjesenics vagy Martinuzzi György, legszokottabban Fráter György váradi püspökőt, János királynak utóbb pedig Isabella királynénak hívét és kincstárnokát, emlékírónk mindenütt kincstartó barátnak nevezi.

[2]) Batthyányi Orbán a kővágó-eörsi Battyányiak utóda, Batthyányi Ferencz horvátországi bánnak unokatestvére, János király, majd ennek elhaltával Izabella királyné híve vala; történetíróink is említik, hogy Török Bálint ezzel együtt ment Budáról a török császár táborába. Buday E. i. h. I. 294.

[3]) Podmaniczky Jánost, mint János király hivét említi Buday E. i. h. 124. l. Palota várát Veszprém vármegyében ő és testvére Rafael, János királytól 1531-ben adományúl nyerték; annak, hogy Buda várának átadásánál Podmaniczky János is jelen volt, máshol nyomára nem akadtam.

[4]) Buda várának átadása történetíróink szerint 1541. aug. 29 én, tehát a még szomorúbb emlékű mohácsi csata évforduló napján történt. Midőn az első alkalommal ez emlékiratot a »Századok« 1868. évfolyamában ismertettem, a napló ezen részét szintén közöltem. Történetíróink eze n

nak és az uraknak, hogy mindezen romlással megtartja Budát az terek ellen keresztyén fejedelemnek Isten segítségével, *de ugyan nem akarja engedni a kincstartó barát semmiképen,* kiért az én uram nagy sok jámbor előtt az Buda kapuin belől tudományt is tén, ugy mene el az én uram az több urakkal. Én is az én uram után jelön voltam, az urak bemenének az terek császár sátorába, mi az szolgákkal kiül vártok az urakat, de egy keveset várván, az urak kijövének, de az én kmes uramat ott benn tartóztatták, azonközben az terek tábor megzendüle és Buda várassa felé sietének; egy ember kár nékől bementenek Buda várassába, az volt jobb az magyarok közől, ki hová futhata az terek elől.

Én Sándor Mihály társammal megmaradék, várván az én kmes uram kijövetelét az sátorból, de ugyan nem jeve, estvele felé az János király fiát is hozák az császárhoz, [1]) azt is békével bocsiáták, híttak minket is, hogy velök elmennénk együtt, de reménylöttök vala, [2]) hogy az mi kmes uronkat is elbocsiátják, de azután, hogy beestvélödék, az terek császár sátora elől az

átadásnál Török Bálint szereplését egymással ellenkezőleg adják elő, különösen Szalay Lászlónak »Adalékok a magyar nemzet történetéhez« czímű munkája 175. lapján ezt olvassuk: »Verancsics Antal Joviushoz irt czáfolatában azt állitja, hogy Verbőczi és Török Bálint beszélték reá Isabellát, hogy fiát Solimanhoz a török táborba vigye, továbbá, hogy Frater György és Petrovics nem merték e lépést a királynénak tanácsolni«, pedig épen Veráncz Antal győződhetett volna meg az ellenkezőről a Szerémi György által hozzá intézett emlékiratból is. l. ezt Wenczel G. által kiadott Monumenta Hist. I. 365. l. Különben Verancsics Antal évkönyvében maga elmondja Buda várának 1541. történt elvesztését. M. Tört. Eml. III. 81—83. l. s azt állítja, hogy Török Báliut Buda várát sem a németnek, sem a töröknek nem akará átadni.

[1]) Horváth Mihálynál »Frater György élete« cz. munkájában 241. l. ezzel ellenkezőleg azt olvassuk, hogy a királyné és fia együtt mentek az urakkal Solimánhoz, és hogy a törökök a királyné lejövetele után mentek be Budára; Istvánffy is hosszasabban leírja Budavárának átadását, s emlékirónkkal egyezőleg, Török Bálintról azt állítja, hogy ez a török császár táborába menni vonakodott; l. Istvánffy i. h. 149. l.

[2]) Egy Sándor Mihályra, mint a székely nemzet küldöttére hivatkozik Buday E. i. h. III. 218. l., nem gondolnám azonban, hogy ez ugyanazonos volna Martonfalvainak fentemlített hanonuevű porkoláb társával; lehet, hogy ezen másik Sándor Mihálytól származott azon Sághfai Sándor György, ki 1622-ben II. Ferdinánd királytól nemeslevelet nyert; l. Nagy Iván i. h. X. köt. 40. l.

terekek elözdének; találkozánk valami esmerő terekekhöz, kik szín alatt jó akaratot mutatának hozzánk, sátorokba bevínek és valami hitvány étket hozatának, de én abba semmit nem ehetém, végre dönyét hozának, abba evénk valami keveset, s bort kérőnk vala reája, azt mondák hogy nem árulnak ott bort az ordeyán [1]) etc., lefekevénk az terek sátorában, azon éjjel ellopák az én főlovamat, azt költék, hogy ugyan ő maga szaladott el az kötőfékről, ugy keresteték az táborban képutalásképen, [2]) szolgámat is Buda felé köldék két szolgájokkal keresni, hogy talán az szállásra bolongozott, szolgámnak is elvonták lovát alóla; megjevének azt mondák a két terek, hogy az tolvaj terekek vették el, ő magokat is csak meg nem ölték mellette, ha módjok lehetett volna benne. Magonkat is rabbá akartak tenni z rovasz hitetlen árulók, de az jó Isten tizednapra csiodaképen szabadíta meg az terek császár táborából. De mig én haza érkeztem sok keröngéssel az veszödelmes uton Somogyvárra, addig innét hazól az én keserves asszionyomnak valamely nem barátim azt mondották, hogy szömökkel látták, hogy engemet az terek császár sátora előtt levágtanak, ahoz képöst Somogyváratt az én asszonyom hire nélköl mind marhámba és pénzembe zsákmányt tettenek volt sok káromra, kibe nekem semmi meg nem térült, most is oda vagyon, valaki uralkodik rajta, ám éljön belőle az jámbor (ha élhet), én is a mint azért vajuszom, [3]) isten kegyelméből csak immár az hitetlen pogán terek császár az én kmes uramat fogságra nem agyja vala hiti ellen, semmi navalyámat nem mondom vala, káromról sem emlékeztem volna, soha maga két ezer forintnál több kárt vallottam házamnál, de az hatalmasnak minden adatik, példabeszédben azt mongyák.

Hogy az terek császár Budába mindeneket elrendele, passát választa az helynek gondviselésére, és egynehány békségöt ada hatalma alá, kikkel óltalmazá Magyarországot, mint az koronás király etc.

---

[1]) E szó, igy ejtve »ordé« Thallóczy Lajos állítása szerint, a katonák által maig használt tábori laczikonyhát jelent.

[2]) Képutalásképen, azaz: képmutatásképen.

[3]) Vajuszom = langveo, ellankadok, Szenczy Molnár Albert szótára szerint.

Azután János királynét kis fiával és minden hozzá tartozókkal egyetemben Buda várából békével bocsiátá, és az Tiszán túl birodalmat engede nekik, Budájért penig lakókelyől Erdélységöt adá nekik az terek császár, kit mastan is birnak az János király neve alatt etc.

Hogy az Buda dolgáról török császár immár mindeneket elvégezött volna, haza mene Constantinapolba jó falka hadával, sok nyereséggel, mi nekönk nagy nyomoruságinkra és veszödelmönkre, kiből az ur Isten az ő szerelmes szent fiájért szabadétson meg, amen.

1542.

Ezön kezbe a mi fejedelmönk Ferdinánd király ő felsége, választá az ngos Báthory András [1]) uramat, hogy minden jószágot kiket hatalmasúl birtanak ez előtt, az zólyomi szerzés [2]) szerint megadassa mindenekkel; Somogyba juta ő nga, az én kmes asszionyommal is ura fogsága után Somogy várát és Remete-Udvarhelyt megparancsiolá megadni hítlenség alatt, ugy mint keserves asszionyiállat megadatá mind ezöket s mind az több jószágot, — nem akara fejére és gyermökére hítlenséget hozni, mindeneket meg adata Filep deák uram által.

Ezt hallván az én kmes uram szolgái, az lén jobb köztök ki elébb elmehessön és magának helyt szerezhessön. Egyik sem akará magát megkötelezni az én keserves kmes asszionyomnak, de én megmaradék és házamhoz szállék 32. lovas szolgáimmal Somogyba, jó falka időig ott laktam fizetetlen magam életén.

1543.

Az pápai tiszttartó is ezt hallván, az terek császár jötelit, mondják, hogy bucsiuzni kezdett az én asszionyomtul, de meghatta ő nga, hogy veszteg legyen, de talán nem bizhatott hozzá, mert tótországi volt, alattomba ő nga mondják hogy

[1]) Báthory András, máskép Bonaventura, az ecsedi Báthoryak ágából, tárnokmester, majd utóbb országbíró volt.

[2]) Ezen kifejezés a beszterczebányai országgyülésre vonatkozik, mely 1542-ben tartatott, és emlékírónk a »zólyomi szerzés« alatt az akkor hozott 1-sö törvényczikket érti.

tudakozott ha valahol tiszttartót találnának Pápára. de nem találtanak senkit sehol, azután az én kmes asszionyom engemet hivata Szigetbe, fele szerencse jargalást [1]) igiére ő nga, de azért én egyikre sem kivántam semmi fizetést, akort az pápai tisztről sem emléközett semmit nekem ő nga, én házamhoz jövék, azért ha valahova parancsioltak, elmentem, és az én kmes asszionyomnak és gyermökinek eremest szolgáltam etc.

Azután idő mulván, az terek csiászár késziületi följebb hatott volt, nem állhatta sokáig az tiszttartó helyét Pápán, [2]) ugyan asszionyom hire neköl kiment Pápa várából és pusztán hatta az házat tisztessége ellen, azután azon keserves asszionyom inkább megbusult és az mely szolgái megmarattak volt- ugy hallottam. hogy mindeniket kinálta az pápai tiszttel, de egyik sem akart fejére veszödelmet venni, elvégre engemet hivata Szegliget várába az kmes asszionyom (hogy egyéb tiszttartót soholt nem találhatott) engemet kére és inte ő nga nagy sok szókkal, fogadásokkal, níha sirással is, hogy föl venném az pápai tisztnek gondviselését. Én eleget mentém magamat, hogy nem vagyok elég reája, más jámbor szolgájára biznája ő nga, én is azért fölmegyök Pápára, ugy mint egy közszolga eremest szolgálok az több uraim között ő ngának és az ő nga gyermökinek; könyergék, hogy a tiszttel ne bántana ő nga, végre ugyan azt mondá ő nga, ha gondját nem viselem házának, nem kiülömben veszi: ha én veszteném el Pápát tüle. Ez szón igen megháborodám, mert én gonoszul soha csak egy talpa alatt való földöket sem vesztöttem el, Pápa veszödelmének sem akarok oka lenni, ngod ne sirjon, ime elmegyök az ngod parancsiolatjára, mind élni s mind halni Pápán akarok, hallogatom hogy az hitlen terek császár Valpót [3]) megszállotta, én azért azzal nem gondolok immár csak azon könyörgök te ngodnak,

[1]) Jargalás = grassatio discursio; l. Szenczy Molnár szótárának 1621-iki kiadását: a »fele szerencse jargalás« kifejezés alatt aligha nem a fizetés egy nemét vagy a tiszta jövedelem megosztását kell értenünk.

[2]) Pápa vára tartozékaival a Garai család kihalása után I. Mátyás király által Szapolyay Imrének adományoztatott, a XVI. század közepén azonban az enyingi Török család birtokába jutott.

[3]) Valpó vára 1543. májns havában ostromoltatott és vétetett be a törökök által. Istvánffy i. h. 160. l. Hatvani Mihály Történelmi Zsebkönyve 269. l. és Szalay L. i. h. IV. 238. l.

hogy ne feledd el, mely veszödelmes időben szolgáltam, legyen ngod oltalma feleségemnek és gyermökeimnek, jelösben, ha az te ngod házában holtom történik. És ha mi kárt vallok, szolgálatodba, ne hagyjon ngod kárban, mert vagyon oly szolgád kmes asszionyom, hogy ilyes veszödelmes időben az pápai tisztet föl nem vette volna veszödelmére, ha Pápát ngod ajándekon atta volna is neki, de én ngodért az fejemet im szerencsára visziem, elhagyván ngodért mind feleségömet, gyermökimet, és ha az idő hozza, kész vagyok halálommal is szolgálni ngodnak és ngod gyermökeinek Isten segítségével, Isten ngoddal ő szent felsége, az én kmes kis uramékkal ő ngokkal egyetemben tartson meg sok ideiglen, ugy történhetik talán soha nem láthatom többé ti ngtokat, de könyörgök az istennek, hogy agyja minden jóra minden dolgainkat, amen.

Én semmit nem késsém, hozzákészülék nagy hertelenséggel, szertelen kelleték hadnom dolgaimat is, fölsieték Pápára, megláttam az várat, pusztán találám, várassát épületlen, igen megbusulék rajta; mint olyan hertelenséggel a mivel lehete, kezdém várát megtakarni és várassát raggatni és támogatni az palánkot hol bedőlt s hol kidőlt. De ezen közben az terek császárnak érkezék az elei, s megvevén Valpó várát, Soklyost, Pécsiöt [1]) és az több várakat, várassokat meghódoltatván.

Ez alatt terek császár siet, följövén Isztergam felé, s én semmit nem építheték, mert az föld népe mindenött futni kiészül, az váras népe is hogy kevesen voltonk oltalmokra, igen megrémültenek vala; kényszerítetém kétszáz gyalogot fogadni, kik Pécsről fölszakadtak vala Pápára: jóllehet az én kmes asszionyom engemet igen kevés költséggel bocsiátott vala föl, mert azt hitte ő nga, hogy Pápán minden elég vagyon, de én semmit nem találhaték, mert mig fölérkeztem, mindent kihordtak volt a várból; fejem óltalmáért, és az én kmes asszionyom várának, várassának megtartásáért az mi kevesem volt, nem kéméllettem elkölteni, mert én mindenkort inkább szeretem az tisztességöt, hogy nem az pénzt és egyébféle gazdagságot, azért nincsien nekem pénzem, etc.

---

[1]) Siklós várát és Pécset a törökök ugyancsak 1543-ban foglalták el. Istvánffy i. h. 161. l. és Szalay László i. h. 238. l.

Ez időközben Zulimán az pogány terek hitetlen császár Isztergam várát [1]) megszállá és igen lőteté, elvégre az olaszok, németek meghasonlottak az várban, csiodaképen megatták veszedelmökre az várat terek császárnak, ugyan onnét Memhet béköt az Rábaközre [2]) bocsiátá rablani és pusztítani, ki nagy kárára lén Pápa várának. Isztergam várát megépítvén, egy béköt sok törökkel bele helyhöztetvén Isztergam óltalmára és őrzésére, ugyan onnét mindjárást alájöve Zulimán terek császár és megszállá Fejérvárát, erősen vítatja, löveti, végre meg is vevé sok keresztyéneknek veszödelmekre, fő kapitányok is Warkuch [3]) jámbor vitéz vala, ugyan ottan vesze. Azután Fejérvárról Uloman béköt sok tatárral törökkel Pápára [4]) mi reánk választa; ezt meghallván Ungnot generalis uram ő felsége képe, az főfő urakkal, kik azkort strázsaképen Pápán voltanak, éjjel féltökben Pápáról nagy hertelenséggel kimenének az sitkei högyre [5]), minket nézvén mint veszönk; akort Pápán az községnek nagy rémölést, röttenetességöt hozának kimenésökkel. Nehezen tarthatám meg az községöt az várasban, jóllöhet engömet is eleget híttak, hogy velök hogy elmenjek, ne veszteném el fejemet és az községöt itt ez rosz toldozott, támogatott palánkban; de csiodaképen való választ adék nekik, kit nem örömest hallottanak: tisztességökre is emlékeztetém őket, ha jámborok volnának, az ellenségöt ők is megvár-

[1]) Hogy Esztergom vára ily árulás következtében szintén 1543-ban jutott a törökök birtokába, l. Istvánffynál i. h. 161. l. és Szalay L. i. h. IV. 238–239. l.

[2]) Rábaköznek ezen évben történt elpusztítását többi történetíróink nem említik.

[3]) Székesfehérvárnak 1543-ban történt elfoglalásáról, valamint Varkucs György elestéről l. bővebben Istvánffy i. h. 165. és 166. l. s Buday É. i. h. III. 696—697. l.

[4]) Istvánffynál i. h. 167. l. azt olvassuk, hogy ezen időben Rátkay Pál lett volna Pápa várának praefectusa; ebben aligha nem téved, mert alig hiszem, hogy emlékírónk Rátkayt meg nem nevezné, hisz Ungnad János tábornokról, ki Pápáról is elfutott, megemlékezik.

[5]) A sitkei hegy még Kis-Czellen is túl fekszik, Ungnadék tehát félelmükben Pápától egész a sitkei hegyig jó nagyon futhattak; Ungnad tábornoknak ezen vidéken való táborozásáról l. bővebben Szalay L. i. h. IV. 238—239. l.

náják együtt velönk, de azért ugyan elmenének mindnyájan. Ezen közben Isten világot viraszta, az mi kevesen voltonk mindenfelé választig vigyázónk és biztatónk mindeneket, hogy semmit ne féljenek, minden ember helyén maradjon, fejök vesztébe, noha kevesen vagyonk, de velönk az Isten, ő viaskodik mi éröttönk, csak bizzonk ő szent felségébe.

Ezön közbe Uloman bék nagy hadával, törökkel tatárral reánk érközék [1]), a mi kevesen voltonk, harcziolót bocsáttánk ki ellenek, semmit hátra el nem hagytonk tisztességönkben, ugy cseleködtönk mint jámborok, oltalmaztok az mi kmes asszonyunk várassát mind levésekkel s mind kopjákkal elannyira, hogy egy sem vesze közölünk Isten kegyelmességéből; látá Uloman bék, hogy semmit nem árthat nekönk, elmene az város mellett nagy szégyenére, de azért az Kemenösalját elraboltatta Uloman bék, ki lén az egész földnek nagy romlására. [2]) Noha az fejedelemnek Ferdinánd királynak ő felségének egy embere sem volt Pápa óltalmára, de azért az mi kmes asszionyonk után ő felségének is, ez egész földnek is jámborul szolgálánk, de senki csak meg sem köszöné, etc.

Én Pápán való szorgalmatos szolgálatomban elég kárt vallék onnét hazol Somogyból, mert minden morháimat, barmomat sokat, nyájjal juhomat, és egyébféle majorságomat, házi eszközömet, sok vad hálómat és egyebeket, kit én elől nem tudok számlálni, etc. mind elvesztém. Miérthogy az Dersffy urak Pápán létemben szekeres lovaimat is elvitték volt házamtul, nem volt morhámat min elhordani az terek és egyéb kóborlók előtt, szolgáim is velem voltanak Pápán, kiknek gondot kellött volna házamnál ezökre viselni, feleségem is csak alig szaladhatott volt Lak várába az terek előtt etc. [3])

Isten segitségével az mi kevesen voltonk, nemcsak várát,

[1]) Pápa várának ezen ostromáról történetiróink hallgatnak.

[2]) Kemenesaljának az Uloman bég vezérlete alatt álló törökök által való elpusztítása összeesketik a többi történetiróink által említett Somlyó vidéki pusztítással. Istvánffy i. h. 167. l. és Szalay L. i. h. IV. 239. l.

[3]) Somogy vármegyében a törököknek ezen dúlása akkor történhetett, midőn Siófoknál Kápolnay Ferencz a törökökkel vívott harczban elesett. Istvánffy i. h. 167. és Szalay L. i. h. IV. 239. l.

városát, de kivül való mindenféle majorságát, barmát, méneset, és juhait nagy nyájjal, szorgalmatos gondviselésömmel megtartottok az mi kmes asszionyonknak és az ő nga gyermökinek épen, de én az enyimet mind elvesztém, kiért nekem csak egy kacsinkát [1]) sem adának; de várom azért az én kmes asszionyomnak és gyermökinek jövendőben való kegyelmességöket annyi sok kárvallásomért.

De hogy az fejedelemnek Pápa várassa oltalmára egy fizetett embere sem volt velönk, de azért mi jámborul szolgáltonk, nekem kellött mind lovagot gyalogot tartanom, kikre az én magam erszényéből is sokat kellött költenem tisztességem mellett, az én kmes asszionyom fizetése kivül, mert én mindenkort inkább szeretem az tisztösségöt hogynem az pénzt és egyébbféle kazdagságot, nekem azért nincsen sem pénzem sem kazdagságom.

Hogy Uloman bék megtére és hátra mene Fejérvárra, az hitetlen terek császár sem késék ott sokáig, Fejérvárát és az több végházait megerősítvén és néppel megrakván, haza mene Constantinápolba [2]), jó falka népével, nagy sok nyereséggel, nekönk veszödelmönkre etc.

Azután csakhamar az én kmes asszionyom Penflinger Katalin asszionyom minden háza népével Németujvárról [3]) Pápára az megfogyatkozott helyre haza jeve és jó falka ideig itt lakék, kire sok gondom és költségem volt; de hogy az terek mindenfelé gyakran kezde rabolni, az fejedelem semmi segítségöt Pápa várassa óltalmára nem ada, az én kmes keserves asszionyom nem merészlék Pápán sokáig lakni, Debreczen [4]) felé indula kis uraimékkal ő ngokkal és minden népével egyetemben, engömet penig sok kéréssel, fogadásokkal esmég Pá-

[1]) A kacsinka szó értelmét régi szótárainkból nem birtam fölfedezni.

[2]) Solimán török császár az 1543-ik év végén ment vissza Constantinápolba. Istvánffy i. h. 167. l.

[3]) Németujvár Vas vármegyében ekkor már a Batthyányi-család birtokában volt.

[4]) Debreczent János király még 1535-ben adományozta Török Bálintnak, akkor, midőn ez Ferdinándtól ismét elpártolt. Istvánffy i. h. 129. l. és Buday É. i. h. III. 440. l.

pán hagya mint egy szedött szőlőt; parancsolá ő nga, hogy jól szolgáljak, kmes asszionyom leszen gyermökivel egyetemben. És kére, hogy az ő nga házainak, jószágának az fejedelemnél és az uraknál lennék jó töreködő és segítség, nem lenne ő nga hálaadatlan érette; ajánlám szolgálatomat ő ngának, hogy a mihöz elég lehetök, nem kiméllöm magam fáradságát, nagy eremest szolgálok ő ngának, és szerelmes gyermökinek; nagy jó áldásokkal bocsiátám el Pápáról ő ngokat etc. Az váras őrzésére több lovagot, gyalogot kelleték fogadnom.

1544—1549.

Azután nem sok idő mulván, egy particularis [1]) gyűlés lén Pozsonyban, Feltz Lenárd generalis idejében, Pál érsek locumtenentiája alatt, az több magyari urak közől is egynehány, tudniillik Nádasdy, Batthányi, Zrinyi Miklós és az Bánffy urak etc. jelön voltak, én is fölmenék ő ngokhoz Pozsonyba, megemléköztetém ő ngokat, hogy az zólyomi [2]) articulos terhével minden foglalt jószágot Báthory András uram kivevé az én kmes asszionyom kezéből, könyergék ő ngoknak, hogy Kápolnay Ferenczné birja az Rábán túl két faluját Szécseny és Csasztot, Bakyt Pál szolgái Acsádot és Keveskutot [3]) birják az zólyomi articulos ellen; ngtok engödelméből én is foglaljam el, mert az négy falu Pápához valók voltanak, Pápa is penig tudja ti ngtok, hogy végház, annak is segítség és épétés kellene.

---

[1]) Ezen, a Várday Pál esztergomi érsek és királyi helytartó által tartott részleges gyűlésről — melyen Fels Lenárd tábornok, Nádasdy Tamás országbiró, Batthyányi Ferencz tárnok, Zrinyi Miklós bán, Bánffy István és László jelen valának — máshol adatot nem találtam, az akkor annyira zavart állapotban volt birtokviszonyok rendezése képezhette az összejövetel tárgyát. A Pozsonyban tartott 1543—1544-ki particularis gyűlést történetiróink nem említik; az 1542-ki novemberben tartott pozsonyi particularis országgyűlés nem gondolnám, hogy a szerzőnk által említettel ugyanazonos volna. Lásd Fraknói V. »Magyar Országgyűlési Emlékek« II. 405. l.

[2]) Itt ismét a beszterczebányai 1542-ki már fönt hivatkozott 1-sö czikket kell értenünk.

[3]) Szécseny, Acsád és Köveskut Vas vármegyei faluk, Csaszt ma puszta, Szécsenyhez tartozik. Azon időben ezen birtokok a pápai uradalomhoz tartoztak.

Ő ngok megengedék, hogy bátor elfoglaljam, és ezután Pápához birjam etc. kiket hazajevén elfoglalám, és ispánokat hagyék benne, és az szécsenyi puszta molnát megépítetém ujolan.

Ugyan akort Pozsonyban az én kmes asszionyom akaratjából könyergék az ő nga végházai segitségéről és épitteséről, tudniillik Alsó Szigetért, Gesztesért, Ozoráért [1]), jelösben Pápáért, hogy ő ngoknak *(így)* az több végházak között ezekről is gondot viselnének, hogy terek miatt veszödelmet ne vallanának, mert csak magonktul elegek ezökre nem lehetönk. Ezt hallván az urak megjegyzék: az végházakat mondák hogy gondjok leszen reájok ő felsége után.

Ez időkezbe megösmerém és jól eszembe vevém, hogy ez keves néppel nem vagyok elég ez nagy puszta Pápa várassának óltalmára és megtartására ez hitvány palánk mellett, elhagyám az vár épületit, az várast kezdém először épiteni, honnét az várat óltalmazzák; az várast kissebben szakasztám, palánkját fölállatám, fonatám és sároztatám gyorsasággal, azután az árokját is megásatám, csak ez kevés maroknyi néppel, minden kölső segítség nélköl, kin sokan csodálkoztanak, hogy ilyen hamar véghöz vihetém, mert hogy az Pápa kernyül való nemes uraim az erdőtöl, vesszőtöl is igen tilongattanak, de én azzal semmit nem gondoltam, ugyan eljártam dolgomban. Székre [2]) is intettek az erdőjért, de azért az tervény megszabadított, azután végezte az ország, hogy végvárak épületitől soholt tilalmas ne legyen az erdő [3]), Istennek segítségével az váras épületit végezönk mind árokjával, bástyáival egyetembe sok gonddal és fáradsággal, Istenönknek segítségével.

Azután az vár környül való hitvány palánkot is jó bástyákkal második esztendő fordulatjában Isten segítségével

[1]) Szigetvár, Gesztes és Ozora várak Török Bálint birtokában voltak, Szigetvárát fiai adták át Ferdinánd királynak.

[2]) Azaz a vármegye törvényszéke elé idéztették, egyez a »Sedes Sedria« latin szavak értelmével. L. Hunfalvy Pál a »Székely kérdéshez« czímü értekezését Századok 1881. évi folyam 105. l.

[3]) Itt szerzönk az 1563: 22. tczket érti, a midön a végvárakhoz szükséges fa levágása az erdökben megengedtetett.

ujolan megépítém jó módon, sok gondviselésömmel és szorgalmatosságommal.

Ez épületöket az fejedelem megértvén, ugy kölde lovagot és valami kevés gyalogot Pápa őrzésére és óltalmára az mi könyörgésönkre, mert az váras népe teljességgel elunta vala az sok nappali épitést az várason és az éjjeli vigyázást mindenkort az vártán, ki miatt az község igen elfogyatkozott vala.

Az urak igiéreti mellett, az én könyörgésem után Geztes vára [1]) segítségére 16 gyalogra való fizetést adata Felcz Lenárt [2]) generalis uram, egy falkáig azzal tápláltam az gyalogokat mikor az fizetés megfogyatkozott, ki gyakorta lett, én fizettem nekik, éléssel is én tartottam, hogy pusztán ne hagyják az várat, ki megtetszik az udvarbiró quittantiájából is, a mit nekik adtam.

Azután hogy Márton deák kijött Ozorából, én tápláltam fizetéssömmel, posztóval is ruházatjokra, ki megtetszik az tiszttartó irásából is, nem akartam hogy pusztán maradjon az vár. Az én asszonyom parancsiolatja szerint Csiorgó pörit az én kmes asszonyom én reám repulsióba hagyá Zrinyi uram ellen, ki az pöröknek vége felé vagyon, de az én industriámmal Isten segítségével annyira forgottam az jámbor procuratorral egyötemben, hogy törvénnyel semmit rajtonk nem vehetének, mind az én kmes uram kijötteig mególtalmaztok várát és jószágát, de végre valamely gonosz ember tanácsából Therek János uram egy lóért megengedé [3]) az pört, az várat és jószágot ugyan hirem nékül; kinek jószágát mind ez ideiglen szabadon birhatták volna, ha meg nem atták volna etc.

Az én kmes asszionyom elmenése után csak hamar az

[1]) Gesztes vára Komárommegyében, Tatán alól fekszik, romjai még fönmállanak.

[2]) Fels Lenárd ekkor Komárom várának volt parancsnoka, kire emlékirónk alább is hivatkozik.

[3]) Azaz elállott a pertől; Csurgót Zrinyi Miklós 1542-ben foglalta, e miatt közte és Török Bálint fiai között hosszas per folyt, mely egyesség után csak 1552-ben nyert megoldást; azt hogy egy ló képezte az egyesség illetve a csere tárgyát, emlékirónktól tudjuk meg; l. bővebben Salamon Ferencz »Első Zrinyiek« 366—367. l.

hantei [1]) prépost jószágát mind mónástul elfoglalám, az Semliért azonképen molnástul.

Moroczhidát és Kapit [2]) az apácza asszionyoktul Pápa várához foglalám. Ezök fölött az porvai [3]) remetéktől Pátkát, Ujfalut és két helyen való molnokat igen kevesbe megárendálám, és az én kmes uram házához foglalám, és sokáig birtam, ki miatt elidegönödtek mindezök, adjon számot róla, ha én gonosz szolga lettem volna, jelösben az remeték jószágát magamnak tarthattam volna; de én az pápai tiszttartásomban csak egy molnát sem tudék szerzenem sziükségemre, az én kmes uraim után, de ám járjon etc.

Ezek után az Pápa várán is épitettem, amihöz érközhetém az kölső sok épülettől, az nagy palotát leszakadóan találtam, az várba hordókat raktak az eső ellen, bele hogy ne hasson az boltba alá az eső vize, az palotát mind nádával, szarufáival, kötésivel egyetemben sok emberrel csioda mesterséggel fölcsaptatám és föllyül az palotán öreg gerendákhoz sok vasakkal csatoltatám erősen, és a mennyezeten alól egy iratos [4]) faoszlopot csináltattam segítségöl, ki mastan is ott vagyon, az két kapu fölit is, az két kőfalnak fölső részét lövőhelyökkel én épitetém meg, az belső várban alatt lövőhelyöket én csináltattam, de jelösben az kiülső épitésre volt nagyobb gondom, az honnét az belső várat kellett oltalmazni az szegény községgel etc.; mert ha azt nem épitettem volna, az községöt meg nem tarthattam volna az várasban; a néköl is csak az Isten tudja, mely nehezen tartottam őket.

Nem sok idő mulván az én kmes asszionyom parancsiolatjából Komáromba kelleték mennem Felcz Lenárt generalis uramhoz, az én kmes asszionyom végházai szökségeiért. Gesz-

---

[1]) Hanta Veszprém vármegyében, hajdan itt egy társas káptalan székelt; Zsemlér jelenleg puszta Pápa mellett.

[2]) Győr vármegyében Móriczhidát és Kapit a móriczhidai apáczák birtokát, Ferdinánd király már 1533-ban adományozta Török Bálintnak. Römer Flór »Győri Tört. és Rég. füz.« IV. 409. l.

[3]) Porva helységet Veszprémmegyében a paulinusok bírták, Pátka győrmegyei puszta Ujfaluval együtt Porvához tartozhatott, mivel ezek jelenleg is mint alapitványi birtokok kezeltetnek.

[4]) Iratos = festett tarka faoszlop.

tesre esmég egy hó pénzt adata 16 gyalogra; szigeti vitézeknek, mert akort Bocskay Ferencz [1]), Magyar Bálint [2]) is, egyebek is, kik Pécsről kijöttek volt, Szigetbe voltak, azoknak megtartóztatásokra száz arany forintnál többet nem adhata, hogy azzal az vitézöket megfoglaljam és biztassam őket, hogy megmaradjanak, nem sokáig jó fizetésök leszen ő felségétől, csak várjanak egy kevés időt; kit én megjelentöttem Szigetben az vitézeknek, az száz arany forintot is megköldtem nekik, kit jó névvel vettek, ez volt első kezdeti fizetésöknek Alsó-Szigetben az vitézöknek. [3])

Pápa várassának is őrzésére és oltalmára száz gyalogot igiére adatni, kiket nem sok idő mulván megadata ő nga könyergésemre, de Ozorára semmit nem igére; az Pápa vára segitsége mellett kellött azt is táplálnom, hogy el ne vesszön az én kmes uram gyermökitől etc.

Mikort az budai, pesti, esztergami és fehérvári terek nagy haddal, az Kemenösalját [4]) mind elrablá, nihol égeté is, akort az derék seregből szakadott volt egy falka terek Ugod felé az Bakonyra, ugy mint ötszáz lovag terek. Izenék Horváth Markó [5]) uramnak és Ádám deáknak az Nádasdy uram száz lovagjának az Rábaközbe, hogy jőjjenek sietséggel, egy falka terek az Bakonyban búdosik, az derék hadból szakadott ki.

---

[1]) Az, hogy Bocskay Ferencz Pécsett volt akkor, midőn Soliman török császár seregével Siklósról oda indult, olvasható Buday É. i. h. I. 742. l.

[2]) Magyar Bálint híres vitéz, különben Pécs elvesztését Istvánffy neki tulajdonitja u. o. II. 616. l.

[3]) A zsold fizetésének Szigetvárott történt megkezdése tekintetében érdekes adat.

[4]) Itt emléíkrónk valószinűleg a törököknek azon hadjáratát érti, melyre már föntebb hivatkozott, s a midőn Pápa sikertelen ostroma után Kemenesaljának Uleman bég által való elpusztítását leirja.

[5]) Ezen Horváth Markó kétségkivül ugyanaz, ki később 1556-ban Szigetvár parancsnoka lett s melléknéven Stancsicsnak hivatott. Lásd Salamon F. i. h. 440. l. Horváth Markó a Rábaközről jött seregével Pápára, tehát nem ő volt Győr parancsnoka, hanem Horvatinovics, kit Istvánffy i. h. 179. l. Bertalan keresztnévvel említ. Hogy Horvatinovics ezen időben Győrött tartózkodott, kitűnik Szent-Lászlay Jánosnak 1545-ben Ládonyi Miklóshoz irt leveléből. Kisfaludy cs. lt.

Azonképen Győrré is hirt adék Horvátinovyt uramnak, ki az időben akor kapitány vala Győrött, hogy az győri haddal alá jőne az Bakonyra; nem sokáig Horváth Markó uram érköze az Rábaközről, Ugod felé indulánk, levést is hallánk onnét, inkább kezdénk az felé menni. Tahát Telekesy Imre [1]) uram az devecseriekkel előttönk vagyon az terek után; izenénk neki, hogy ne sietne, várnójok meg az győri hadat, elérjök azért az tereköt, mert igen megfáradt, be nem mehet Fehérvárrá egyhuzomban, valahol de meg kell szállani, megverhetjök Isten segitségével, de irégy az magyar nemzet, kiki magának kivánja az tisztességöt; nem akara megvárni; tahát az terek letelepödött egy völgybe, nem messzi puszta Porvához, eszökbe vevék, nem sokat kaphatánk bennök, de az szegény rabokat, és az barmot, juhot megszabaditójok Isten segitségével; de az terek egybesereglék, reánk akar vala jőni, hogy kevesen valánk, de egy ároktul nem jőhetének reánk; hamar azonközbe érkezének az győriek az öreg dobbal és trombitákkal, ezt hallván az terek, elijede, ugy mene el Fejérvár felé. Hogy haza jövénk Pápára az rábaközi vitézekkel, az én kmes uraim házába behivám őket, miérthogy én fárasztottam vala őket ide alá, vendégleniem kellött, az én uraim tisztességökért, de azzal az én kmes uraim háza meg nem fogyatkozott etc.

Azután nem sok idő mulván, az gonosz hitetlen terekök az budai passával egyetembe tanácsot tartának Ozora [2]) vára

[1]) Telekesy Imrének 1549. évről a törökkel majdnem hasonló összeütközését irja le Buday É. i. h. II. 403. l, itt ismét emlékirónk s a többi történetirók között annyiban eltérés van, hogy Buday É. is, ugy mint föntebb Istvánffynál láttuk, Rátkay Pálról emlékezik, mint Pápa vár parancsnokáról, lehetetlennek tartom azonban, hogy őt emlékirónk elhallgatta volna. Telekesy Imre 1549. körül parancsnokolt Veszprémben, Martonfalvay pedig őt a föntebbi esemény leirásánál a devecseri őrség élére állitja.

[2]) Istvánffy i. h. 169. l., valamint Szalay L. i. h. IV. 241. l. Ozora várának a törökök által történt elfoglalását 1544. évre teszik. Szerzőnk emlékiratából azonban az következtethető, hogy a vár utóbb jutott a törökök birtokába, mert mint alább látni fogjuk, Martonfalvay Ozora várának megerősítése végett Salm Miklós tábornoktól még később is segítséget kért. Az, hogy Istvánffy néhol az évszámokban téved, abból is kitűnik, hogy mindjárt Ozora vára bevételének leírása után felhozza, miszerint nem sokára azután Erdődy Simon zágrábi püspök elhalván,

megszállására; nagy haddal megszállották és igen megtöreték; ezt én meghallván, sieték Győrré az király képéhöz, hogy az győri hadat készítetnéje ő nga, az több vitézeknek is esedözém, hogy Ozora segítségére jőnének, mert az terek megszállotta, és erősen lőteti, vítatja. Könyörgésömet meghallgatván, másodnap indulának, Horvát Markó [1]) uram az Rábaközről, az devecseriek [2]) is azonképen, innét mi is, az mi kevesen voltonk indulánk, de Ozorára nem merénk menni az sok terekre, hanem egyenösen Fejérvárra menénk és az várasnak egy felől hostagiát megvevéjök és valami részét el is égetéjek, ebben hir lett Ozorára, mindjárást megszabadult vívása, Fejérvár felé sietének alóla, mi sem késénk sokáig oda, Isten segétvel békével haza jevénk, Ozora vára [3]) is megszabadula; annyira mongyák, hogy megtörték volt, talán csak azon napon is megvették volna, ha el nem kellett volna futniok alóla, de jó Istenönk volt, ki megszabadította az szegény keresztyénöket az ozorai rabságból, kinek tisztesség és dicsősség adassék mindenkoré, amen. Eröltembe én is az fő uraimat az én kmes uraim házában megvendéglém jó tisztességgel és jó tartással, ki miatt elfeledék az vitézek minden fáradságokat etc. Nekem is nagy hálákat adának fejenként szorgalmatos gondviselésömért akort, de immár ezután nem tudom mi névvel veszik etc.

Immár generalisonk ő felsége után gróf Miklós [4]) uram gróf Ek uramnak az attyja, menék hozzá Bécsbe, az én kmes uram végházai gondviselésiért, hogy ő nga azoknak is lenne ő felsége után jó gondviselője, ez megtöretett Ozora várának is ha immár egyszer az veszödelemből megszabadult, ezután

utóda Oláh Miklós lett, holott ezen utóbbi már 1543-ban nyerte el a zágrábi püspökséget; l. Pray Hierarch. II. 358. l. Buday É. i. h. II. 5. l.

[1]) Horváth Márk tehát ekkor is még Rábaközben, valószinűleg Nádasdy Tamás kapuvári várában tartózkodott.

[2]) Devecser Veszprém megyében, akkor a devecseri Csóron-család birtoka volt.

[3]) Ozora várának ezen felszabadításáról emlékírónk naplóját kivonatban közöltem már a »Századok« föntebb idézett első évi folyamában.

[4]) Gróf Salm Miklós Ferdinánd király főkapitánya értendő; lásd Ferdinánd királynak az 1547. tezre válaszát a törvénytárban.

maradhatna békével az gonosz pogány terekektől; minden jókkal ajánlá magát, de akor semmit nem adhata, irest kelleték haza fáradnom.

Ez időközbe az én kmes uram Török János hazajöve Pápára;[1]) azután nem sok idő mulván Pápa várának és jószágának gondviselését, az többinek is, megresignálám ő ngának[2]) és könyergék, hogy vegye jó névvel ennyi sok szolgálatomat, megköszöné ő nga; én haza szállék Acsiádra 12. lovas szolgáimmal, és ott közel másfél esztendeig laktam fizetetlen egy végben, de azért hová szükség voltam elmentem, és nagy eremest szolgáltam az én kmes uramnak; — Léva[3]) alá is mentem követségbe gróf Miklós uramhoz mikort Lévát vitatá, egyéb szolgálatjától sem vontam meg magamat, a hol szükség voltam.

1550.

Bécsbe is mentönk az én kmes urammal Terek János urammal az szent Ferdinandoshoz udvarlani és az udvar népével ösmerködni, hogy mikor ő felsége Prágába indul legyenek jó szeretettel az én kmes uramhoz az udvarnál, mert hogy ő felsége szolgálatjára adta magát. Akkor ő nga semmit nem kére ő felségétől, alámenénk Csiorgóra,[4]) ott sok jó vadakat verénk, s én tiülem az nagy hideg időben Bécsbe a szent Ferdinándos királynak vagy két öreg szarvast és vagy két öreg

---

[1]) Török János 1549. körül pártolt el Isabella királynétól, s utóbb 1550-ben Dévánál győzedelmes csatát vívott a törökkel; l. Buday E. i. h. III. 448. l. idézvén a Tinódy Sebestyén verses munkáját, melyben Török János elpártolása azzal indokoltatik, hogy a törökön atyja halálát akarta megboszulni, itt Tinódy tévedhetett, mert mint alább látni fogjuk, Török Bálint 1550-ben még életben volt, és Martonfalvaynak Konstantinápolyból levelet küldött.

[2]) Török Jánosnak erről kiadott menedéklevele 1548. Borbála szűz napján kelt, melyben elismeri, hogy Martonfalvay Imre Pápa várát néki átadta; eredetije a sitkei ltárban.

[3]) Lévát Salm Miklós 1549-ben vette be ostrommal. Istvánffy l. h. 176. l.

[4]) Csurgó, Somogymegyében, mely ekkor még az enyingi Török családé volt, s csak utóbb 1552-ben jutott Zrinyi Miklós birtokába; l fönnebb 151. lapon a 3. jegyzetet.

erdeit [1]) kölde, kiket ő felsége igen jó névvel veve, meg is nézte; az többi uraknak is, jelösben Batthyányi Ferencz [2]) uramnak, ki akort Bécsben vala, jó névvel vevé mindenik, az kiknek adhattam; az én uramnak szolgálatokat ajánlották, kértem ő ngokat, hogy jó törekedők legyenek ő fölségénél az én kmes uram dolgaiban. Másod napon könyergek ő felségének mind szóval s mind supplicatio által, hogy az uthoz való készületre segítenéje ő felsége, mert az én uram szegin legin, nincsen mivel készülni; másodnapon ő felsége készpénzt 300. forintot, atlaczot, kamukát és fekete bársont adata ő felsége; ezök fölött az én uramnak minden jószága adóját az ő felsége adójából megnyerém könyörgésömmel, ki akort jó sommát tehet, mert akort minden kaput öt-öt forinton róttanak ő felségének; ki jó segítség lén az én uramnak ilyen szükségébe, maga nekem az adóról semmi tanulságom nem volt az én uramtól, ezt csak az én industriámnak köszönheti ő nga, de azért nekem igön keveset használa, csak veszik vala jó néven tülem. Jóllehet az én kmes uram akort praefecturát és tiz lóra való fizetést igért volt jószágából, de az ireg (irigy) szolgák elvesztötték volt tiülem Pápán mig Bécsből alájöttem az én kmes uramhoz az jó válaszszal; azután is sokáig nem volt fizetésem sohonnét, Acsiádon házamnál koplaltam; mikort isten az én uramat meghozá az ő felsége udvarából, akort sem adhata semmit, mert nem volt, én sem bánthatám ő ngát érette; de mindazáltal hogy bemene Erdélybe mátkáját megkéretni [3]) Kendy Ferencztől, parancsiolá, hogy én is vele lennék egy kocsival, én nem néztem fizetetlen voltomat, elkészülék, és elmenék ő ngával, és a mihöz elég voltam, nagy eremest szolgáltam ő ngának. Mikort Kendy Ferencz uram házához jutánk Szentiványra, [4]) nem igen jó szemmel láttanak bennönk,

---

[1]) Érdekes adat a hajdani vadászati viszonyokra, s hogy Ferdinánd király a Csurgóról küldött vadakat, köztük a két erdeit is — azaz vadkant — megnézte.

[2]) Batthyányi Ferencz horvátországi bán, Ferdinánd király híve volt és ettől nyerte Németujvárt adományúl.

[3]) Török János első nejét, Balassa Bórát kivégeztette. Buday E. i. h. III. 450. l.

[4]) Buday E. i. h. II. 442. Kendy Ferenczet ezen lakóhelye után

hogy semmi ajándékot nem vivénk neki sem mátkájának; de azért én velem kéreté meg mátkáját az atyjától; eleget mentém magamat, hogy erre főembert keressen ngod, mert én szolgád lévén nem vagyok elég erre; de ugyan nem akara egyebet benne, parancsiolatja ellen nem vétheték ő ngnak; nagy sok töreködésemre megigiéré, napot is hagya megadásának. Hazamenénk Hunyadban, [1]) ott engemet hagya méltatlan voltomra gondviselőnek az menyegzőre; isten segitségével véghez is vitték jó módon, házát megépétém minden élését megszereztetém, konyháját és leveles szinét [2]) ugy megcsináltattam, hogy Erdélyben nem volt szebb leveles szén annál, azt mondották. Két holnap héján esztendeig jártam oda be az én kmes uram parancsiolatjából. Ugyan Hunyadba létembe Borsoló Ferencz [3]) hoza levelet az én kmes uramnak fogságából, kibe parancsiola ő nga, hogy közel lennék gyermökihöz. [4]) Ugyan ottan Hunyadban az én kmes uraim atyjok akaratából az debreczeni [5]) tisztnek gondviselésére választának ugyan akaratom ellen; de miért hogy az öreg urnak is akaratja volt hozzá, én soha az szolgálatban nem válogattam valahol, parancsiolták ő ngok ott szolgáltam az én mivoltom szerint; jóllehet hogy házamtól messzi voltam, nehéznek tetszett nekem, de az én kmes uram parancsiolatja följebb az én káromnál, mert én házamnál azért

---

nevezi Szent-Iványinak. Kőváry László, Erdély nevezetesebb családai cz. munkájában, 154. l., nem találom, hogy Kendy Ferencz vajdának gyermeke lett volna; valamint Nagy Ivánnál sem találom Török János második nejét fölemlitve.

[1]) Hunyadvárát még Török Bálint kapta 1536-ban János királytól adományba.

[2]) Deák Farkas tagtársunk szerint Erdélyben a leveles szinek szerte divatoztak. Ir ezekről b. Apor Péter is, l. M. Tört. Eml. XI. köt.

[3]) Borsoló Pálról és Tamásról emlékezik Szerémy György i. h. 173. Borsoló Ferencz ezek rokona lehetett.

[4]) Ezen adat szerint tehát Török Bálint még 1550-ben is életben volt. Szalay L. i. h. IV. 267. l. halálát 1551 körül mondja bekövetkezettnek. Szűcs István pedig Debreczen Tört. 1. köt. 169. l. azt állitja, hogy Török Bálint 1550-ben halt meg.

[5]) Fönnebb már emlitve volt az, hogy Debreczen mikor került enyingi Török család kezére. Emlékirónk továbbá föntebb azt is állítja, hogy Hunyadban két hónap hiján egy évig tartózkodott, és igy Debreczenbe az 1550. év végén kerülhetett.

több kárt vallok az debreczeni tiszttartásomnak hasznánál. Mindazonáltal az én kmes uraim parancsiolatira, ha kárommal leszen is, immár esztendeig megmaradok, és az mire elég leszök, híven és jámborul akarok szolgálni ő ngnak, de akarok szolgálni ő ngoknak, de akarnám ha élnének az urak kiknek ezelőtt én szolgáltam, megemléköznének róla, de ez mastani kmes uraim nem tuggyják, nem is emléköznek meg róla, azért nem tudnak meg is becsülni érette ő ngok etc.

1551.

Mikor az debreczeni tisztet én elfoglalám, az szomszédságból minden felől háborgaták az én kmes uram jobbágyit; gyakorta fogdosták is szegényeket, néhol határit is bontották el, de Isten segítségéből azokat én jó módon mind eligazítám, az jobbágyokat sem háborgatták, én idéttem oly gondot viseltem nyavalásokra; inventariomot [1]) nem sokat adhatának, kiből asszionyomat és uramékat ő ngokat tarthattam volna Debreczembe, de Isten kegyelméből az én industriámból lassan-lassan oly gondot viseltem, hogy meg nem fogyatkoztak ő ngok, maga az bor akortbeli időben igen drága vala. Majorokat kezdék épiteni Keselszögben és Mach [2]) felé, a honnét az én kmes uraim határát kezdték volt háborgatni. Egynehány ekéket szörzék az majorokba, választig szántattam az én kmes uraim használatjokra. De nem sok idő mulván megháborodék az oda való föld, királyné asszony Petrovyt Péterrel [3]) hadat támasztának kincstartó barátra; az sem hagyá magát megalázni mint barát, azok ellen nagyobb hadat indéta, kivel az én uram Terek János uram is jelön volt szolgálatjában. [4]) Kincstartó mellé az jószágról tisztemről, az végezés szerint, lovagot kellött adnom; királyné asszionyom és Petrovyt uram mellé lovagot kellött adnom. Azon közben Uloman bék Lippát, Solymost,

[1]) Inventarium alatt e helyütt eleséget és egyéb ingókat érthetünk.

[2]) Ma is léteznek Kösüszeg és Macs nevű puszták Debreczen mellett. Szűcs I. i. h. 21, 23. l.

[3]) Petrovics Péter fondorkodásait elég bőven leirja Hatvani Mih. i. h. 335—392. l.

[4]) Martonfalvay a többi történetirókkal megegyezőleg irja le az eseményeket. Török János, mint Ferdinánd király híve vesz részt Frater György hadjáratában. Buday E. i. h. II. 651. és Istvánffy i. h. 188. l.

Pálölléset [1]) etc. elfoglalá. Érközék Kastaldo király ő felsége képébe generalis nagy hadával, Báthory András uram ugy mint ország főhadnagya, Nádasdy Tamás uram király ő felsége hadnagya és főtanácsa többekkel egyetemben jevének nagy haddal, azok mellé is lovagot kellött adnom; ezök fölött Báthory uram parancsiolatjából az postahelyökre is egy ideig nekem kellött szolgákat adnom, hogy inkább megoltalmazhassam az én kmes uraim jószágokat; ehöz képöst sok szolgát kellött tartanom oltalmonkra, az kikre nem kevés költsiégem volt, de az sziükség kényszerített reája etc.

Asszionyomat mindennyi háboruban Debreczenbe tartottam nagy nehezen, azonképen az debreczenieket is sok fenyegetésömmel néha kérésemmel is megtartottam az én uraim hasznokra, és az fejedelem hada hasznáért, mert azok tartották az ő felsége táborát jobb részére eleséggel etc.

Ez időközben kincstartó barát tanácsából és akaratjából Kastaldo generalis az több urakkal és az fejedelem hadával Erdélyre menének és elfoglalák az mi fejedelmönknek; nem sok idő mulván királyné asszonyt fiával Erdélyből kibucsiuztatták, [2]) azután kincstartó barát segitségével Lippát [3]) megszállák és igen megtöreték minden felől, de azért jó falkáig megtartá, azután csiodaképen megadá; Uloman béköt kincs-

---

[1]) Lippa, Solymos, Pálülése — a mai Paulis — s a többi várak elfoglalásánál a többi történetiróink szerint Szokoli Mahomed begler bég volt a törökök vezére. Buday E. II. 653. Istvánffy i. h. 185. l. valószinüleg nyomtatási hibából áll az 1550. év 1551 helyett. Szalay L. i. h. IV. 269. l. azt irja, hogy Becse, Becskerek és Csanád várakat a török 1551. szeptember elején foglalta el. Igy Forgács Ferencz Comment. 20. l. s a többi között felsorolja még Pálülése és Charkis-Somló azaz Sárkis-Somlyó várakat is. Végre Hatvani M. Tört. Zsebkönyv 362—363. l. olvassuk, hogy Castaldo, Nádasdy és Báthory 1551. május havában vonultak keresztül Debreczen vidékén, mint kir. biztosok; l. még Szilágyi Sándor Erdélyi Országgy. Emlékek I. 277.

[2]) Castaldo 1551. junius elején érkezett Kolozsvárra; Isabella királyné pedig fiával Erdélyből ugyanazon évben aug. vége körül vonult ki. Hatvani M. i. h. 363. és 372. l.

[3]) Emlékirónk itt ismét a többi történeti adatokkal egyezőleg említi fel Lippa bevételét és Uleman bégnek Martinuzzi közbenjöttével történt szabadonbocsáttatását, a miért »lőn neki halála« mint emlékirónk magát kifejezi; l. Istvánffy i. h. 189—190. Szalay L. i. h. IV. 272. l. ez

tartó minden népével elbocsiáttatá, kiért lén neki halála Alvinczen [1]) nagy hertelenséggel Sforzia által, kin szolgái az barátnak megháborodának, de semmit vele nem használhatának. Mindazonáltal fő szolgái és praefectusa Pázmán [2]) uram, Váradon egybegyültek volt, értem, mondám az én uramnak Terek Jánosnak, noha barát volt, meg nem tagadhatod, ő szolgája voltál mindezideig, tartozik is szolgálatoddal; nem ártana, ha egy jámbor szolgádat közikbe köldenéd képutalásképen, magadat megjelentenéd nekik, talán valamit vehetnénk rajtok szolgálatodért; javolá ő nga tanácsiomat, de menté magát, hogy oda való embere nincsen, hanem ha elmennék igön köszönnéje, mondám hogy kész vagyok elmenni, de az itt való inventariomot holnap kézbe kell adnom, de arra én embert hagyok.

1552.

Elmenék Váraddá [3]) az uraim közibe az én uram credencia levelével, az uraim nagy tisztességgel fogadának ő ngáért, de szólván az én jó bizott uraimmal barátimmal kik az én uramhoz is jó akarattal voltak, az ő nga kevetségét másképen kelleték formálnom használatjára; az több dolog között megjelentém végre az én uram kívánságát is nekik, hogy szeginy kincstartó uram szolgálatjában mivel tartozott volna megelégíttetnéjek valahonnét; praefectus uram az több uraimmal jó reménységöt adának, megkeresék az restanciákat, azután sok jó dézmaasztagokat adának széllel az falukon, Debreczenbe

utóbbi Lippa ostrom alá vételét 1551. nov. 7-re teszi, és hogy azon alkalommal Török János hét sebet kapott. Martonfalvay erről hallgat. Hatvani M. i. h. 410. l. irja, hogy a király serege 1551. nov. 3-kán szállotta meg Lippát. és hogy Frater György decz. 5-kén eresztette szabadon Uleman béget u. o. 417. l.

[1]) Frater György meggyilkoltatása 1551. decz. 17-kén történt. Szalay L. i. h. IV. 276. l. Hatvani M. i. h. 437. l. és Budai É. i. h. III. 658. l. Bethlen Farkas Hist. de rebus. Trans. I. 509—512. ll.

[2]) Pázmánynak, Martinuzzi praefectusának keresztnevét más adatból nem birtam pótolni. Az, hogy a panaszi Pázmány család Bihar vármegyében volt birtokos, olvasható Nagy Ivánnál i. h. IX. köt. 173. l. és Fraknói V. »Pázmány Péter és kora« I. köt. 5. és 6. l.; igen hihető tehát, hogy a kincstartó praefectusa ezen családból származott.

[3]) Azaz Nagy-Váradra, régi elavult, de jó kifejezés.

is; ugyanottan két teli kápolna árpát [1]) is adának, kiket kincstartó barát sziükségére takartatott volt oda sok helőnnen, sok dézma bárányokat is; ezek fölett egynehány faluk király ravásából való adókat. Debreczenből is regestom szerint adának, az én uram szolgálatjába deputálának ki ugyan egynehány ezör forintot, mert az hadakért akkor nagy drágaság lett vala ország szerint. Ennyi sok hasznot szerzettem vala akort egy utamban Váraddá való menésömmel az én kmes uraimnak az én okosságomból, kit ő ngok, sem szolgájok meg nem tuttak volna gondolni, ha én nem kényszerítettem volna reá ő ngokat, de csak meg sem tudák köszönik (*így*) jó módon. Az egyik kápolnából két köböl árpát adának lovaimnak, mert akkor immár az tiszt kivöl voltam, pénzömön éltem nagy sok költségömmel, szolgáimmal és lovaimmal, kiket közel két holnapig tartattak velem az én kmes uraim, ami hasznom lett vala is, tiszttartásomba elkele; várván Debreczenbe az számvevőket, de nem tudának eljőni, ezféle vártatást és költségöt csak az én asszionyomnak köszönhettem, mert ő nga haragos volt reám, az én igazmondásomért és jó szolgálatomért. De nem kell vala Therek János uramnak ezt rajtam cseleköttetni, csak ez mastani szolgálatomért is; Váraddá fáradván, mennyi sok hasznot hozék ő ngának, ki többet tett egynehány ezör forintnál, kiből egynehány esztendőig élhettek volna Debreczenben, ha jól költöttek volna; de én semmit nem érdemlék ő ngától többet két köböl árpánál. Egy szolgája vala Terek János uramnak Mihály deák, secretariosa vala, szemtől szembe mondotta urának, hogy ha valamely szolgám magától nekem ennyi sok hasznot szerzene, felét mindennek neki merném adni etc.

Ez időközbe Pozsonyban [2]) gyűlés volt, látták az én

---

[1]) Két teli kápolna árpa elnevezés alatt valószinűleg vermekben eltett gabonát kell értenünk, az is lehetséges, hogy valamely elpusztult templomot használtak fel magtárul. Midőn ennyi haszonban részesítette Martonfalvay az enyingi Török családot, méltán felpanaszolhatta, a mint alább írja, hogy fáradságos szolgálatát urai az egyik kápolnából két köböl buzával jutalmazták meg.

[2]) Ferdinánd király ezen országgyűlést Pozsonyba 1552. febr. 22-re hívta össze. Szalay L. i. h. IV. 279. l. Fraknói V. »M. Orsz.gyűl. Eml.« III. 331. l.

kmes uraim, hogy ott sem lehetnek szolgálatom neköl, megirák Debreczenbe, hogy fölmenjek hozzájok, de nem akar vala asszionyom elbocsiátani, de én azért ugyan fölmenék Pozsonyba ő ngokhoz sok költségömmel. Maga én debreczenbeli tiszttartásomban sok hasznot, sok jó vetést, majorságot, barmot, juhot sokat, ménest azonképen etc. de ime mivel hálálák meg nekem az én kmes uraim. Pozsonyban létembe az gyűléskort, a mihöz elég lehettem (nem néztem kárvallásomat sem költségömet sem rajtam lett boszuságimat) azért ugyan jámborul és hívséggel szolgáltam az én kmes uraimnak. Akortbeli gyűlés alatt szerzék az én uramnak Török Ferencznek Ország Borbálya asszionyomat Losonczy István [1]) uram akaratjábul, akort választák ő ngát is az temesvári ispánságra, ki veszödelmes lén ő ngának, mert halálával szolgála tiszttartásában etc.

Ugyanazon gyűlésben gróf Mikola [2]) uram ő felsége gene-

[1]) Annak, hogy az enyingi Török és guthi Ország családokkal Losonczy István minő összeköttetésben állt, nyomára nem jöheték, érdekes, hogy emlékírónk Losonczyt temesvári ispánnak s nem grófnak nevezi, az időben tehát a temesvári grófi czim még nem volt szokásban. Losonczynak az 1552-ki országgyűlésen temesvári gróffá való kineveztetését említi Fraknói V. i. h. III. 345. l. Verancsics Antal évkönyvében emlékírónkkal egyezőleg az áll, hogy Losonczy temesvári ispánná választatott. M. Tört. Emlékek III. 93. l.

[2]) Azt, hogy ezen gróf Mikola ki lehetett, biztosan meg nem határozhatom. Föntebb Salm Miklóst emlékírónk Miklós grófnak nevezi, ki azonban már történetiróink szerint 1550. végén elhalt. Szalay L. i. h. IV. 262. l. és Hatvani Mihály i. h. 351. l. Verancsics Antal évkönyvében i. h. 87. l. azt olvassuk, hogy Frater György 1551-ben gróf Mikolával Bátorban találkozott; ha tehát Verancz évszámaiban teljesen bizhatnánk, mit azonban maga Szalay L. is, Verancsics Antal évkönyvei II-ik kötetéhez írt előszavában kétségbe von, akkor Salm Miklós gróf meg 1551-ben is életben lett volna. Különben az 1552-ben élt gróf Mikola alatt Salm Miklós fiát Eck grófot — ki Pozsony vármegye főispánja volt — szintén érthetjük. Nem mulaszthatom el az olvasót arra is figyelmzetetni, hogy ha Verancsics Antal magyar naplóját Martonfalvaynak emlékiratával összehasonlítandja, ezt amazzal mind a kifejezés, mind az irás tekintetében egyezőnek fogja találni, csakhogy emlékírónk eredetibb magyarsággal és szabályosabban ír, s kifejezései is magyarosabb zamatúak. Megjegyzem még, hogy a Hormayer és Mednyánszky-féle »Taschenbuch« 1823. évfolyamában megírva találjuk a Salm grófok történetét. Azonban második Salm Miklós gróf halálozási éve itt sincs biztosan meghatározva. Lásd u. o. 107. l.

ralisa vendéglé az várban az urakat, azok között az én kmes uraimat is; ebéd után udvarhoz menénk ő ngokhoz, engemet megláta gróf uram, oda szólíta ő nga és egy kupa bort köszöne reám az én uraim egésségökért, hogy jámborul szolgáltam nekik itthon nem létekben, gyakorta bántottam meg az én uraim szükségökért, jószágok, házok oltalmazásokért, azért ez jámbor szolgálatjáról el ne felejtközzetek Terek uraim, mert az Isten is megverne titeket érette, ha elfelejtköznétek róla. Ezöket mind fönállva tolmácsoltatá [1]) meg asztalánál az urak előtt; igy becsüle meg engemet az jó ur és igy commendálá az én kmes uraimnak hivséggel való szolgálatimat, azért ti ngtok se felejtközzék el róla.

1553—1554.

Én minden országgyülésiben jelön voltam ő ngok képébe mikort ott nem voltak is, és ő ngok dolgaikban, az mihöz elég voltam, nagy hívséggel és szeretettel szolgáltam ő ngoknak használatjokra, niha elég pirongatást is kellött fölvennem ő ngok nevök alatt, de mind el kellött szenvednem érettek etc.

Ugyan akort Terek János uramnak is ő ngának száz lóra való fizetést adata az szent Ferdinandus [2]) királ, mig több lehet; haza jevénk Pápára, látván szorgalmatos szolgálatomat az debreczeni cirtalt *(igy)* regestomokat is én ellenem meghánták, esmerték hogy ott is jámborul és híven szolgáltam, sok hasznot is attam ő ngoknak belőle. Prágába is az én uramnak segitségöl Debreczenből fl. 100 köldtem. Itt kin is Pápán létemben a veszedelmes időkben jámborul szolgáltam, sok károkat is vallottam ő ngok után könyörgésem nekől, csak az ő ngok kegyelmességekből minden számadásomat megengedék ő ngok, menedék levelet is adának róla, mert én mindenik tiszttartásomban jámborul szolgáltam; mind Terek Bálint uramnak és azután gyermökinek jámborul szolgáltam minden időkben, kit tud az Isten, és azután sok jámborok tudnak etc.

---

[1]) Ebből következtethetjük, hogy gróf Mikola nem tudott magyarúl, vendégei pedig — miután tolmácsra volt szükség — nem értettek németül.

[2]) 1552-től fogva 1556. évig minden évben tartatott országgyülés, egyikén ezeknek Ferdinánd király is jelen volt. Szalay i. h. IV. 279. l.

1555.

Továbbá Velichan az fejérvári bék sok lovaggal gyaloggal készölgetni kezdett volna Pápa várassára [1]); az én kmes uram Terek Ferencz uram megirá nekem Acsiádra, én mindjárást elhagyám minden dolgaimat, besieték Pápára; másodnap éjjel éjfélkort felé, gyalogjával, lovagjával nagy haddal, lajtorjákkal reánk érközék Pápa várassára, szinte az lanczknetek vártájokra találkoztak az szent László kapuja mellett, vágni kezdik az palánkot nagy sietséggel és evöltéssel az terekek; az német lanczknetek elijednek, elhagyván vártájokat elfutnak, talán azt vélték, hogy ugyan elárulták volna őket. Ezt én meghallám, ottan lovamra ölék és kiket az piaczon találék szédölögvén, mentemben az borsosgyőri kapura hajtám őket, meghagyám mindeneknek fejök vesztében vártájokat senki el ne hagyja, helyt álljanak tisztességök vesztése alatt, semmit ne félnének, ha Uloman bék ki sokkal nagyobb haddal vala tiz ennyinél mint ez hitvány Velichan bék, semmit nem tehete, ez is szégyenére majd megfutamik; én is ime oda sietek, minden ember vitézködjék ha terténettel reátok érkeznéjek, eleget biztatám őket, mondák hogy igen akarják hogy közikbe jöttem, immár nagyobb szivek vagyon, azt mondák; én az vágásra eveltésre sieték, de azért mentemben az vártákon és az bástyákon igen biztaték mindeneket, fenétségöt is attam nekik, hogy tisztességek vesztése alatt minden helyt álljon, semmit ne féljenek etc. Az vágásra érközém, tahát sok likat nyitottak az palánkon, szabadon vágja az terek hogy az németek elfutottak róla; egy drabantot találék puskájával, Borsosgyőri Péternek hítták, kentese gallérán fogám, az vágásra vivém, és az terekre lőteték vele; általlevék az kezét, de enge-

[1]) A törököknek Pápa vára ellen intézett ezen második ostromáról többi történetíróink szintén hallgatnak; a mint Martonfalvay a védelem körül való intézkedését leírja, egyedül neki köszönhető az, hogy az ostrom sikertelen maradt. A törökök ezen hadjárata 1555. sept. havában történt, ezt az emlékirat után közölt töredék napló azon részéből következtethetjük, a hol Martonfalvay azt írja, hogy ura parancsára kocsival és három szolgájával »propter rumores turcicos« 1555. sept. 10-kén Acsádról Pápára ment.

országgyűlésébe, és az fejedelem előtt; egyébhai gyűlésekben mindenkort csak én voltam, de mivel hogy ez gyűlés alatt lén foglalása jószágomnak, akarok vala az országnak és az fejedelemnek panaszolni érette, de meggondolám magamat, az urak lecsendesétének etc. Ugyanazon gyűlésben Báthory András uram tisztit Prényi Gabriel uramnak adák [1]) etc.

1556.

Azután második esztendő fordulatjában esmég országgyűlését hirdete ő felsége, [2]) az én uram ő nga Erdélybe készüle bátyjához, engemet választa képében az gyülésbe. Az mihöz elég voltam mindön gyülelség neköl nagy szeretettel szolgáltam mind az két uramnak az gyülésben, kit ide alá meg is jelöntök irásomban.

De ez időközben megháborodék Erdély országa, uramat ő ngát Terek Ferenczet Balassy Menyhárt [3]) Kolozsváratt megtartóztatta volt, nem bocsiáttá be bátyjához Hunyadba. Csak hamar hire jeve, hogy királyné asszony fiával bement Erdélybe, [4]) Dobó Istvánt kibucsiuztatták az erdélyi vajdaságból de én azért az én uraim dolgát ugyan nem tágitottam sem az ország, sem az fejedelem előtt, maga [5]) igen féltette az urak, hogy uram Terek János királyné asszionyhoz

[1]) Ha itt Martonfalvay azt érti, hogy Báthory András országbirói tisztét adták át Prényi Gábornak, akkor ezen esetben a chronologiai rendben téved, mert Prényi Gábor 10 évvel később u. m. 1566-ban nyerte el az országbirói tisztséget, a mint alább látni fogjuk; ezen országgyülés alatt Prényi Gábor, mint azt az 1555. 4. t. cz.-ben is olvashatjuk, tiszán-inneni kapitánynyá választatott, sőt utóbb 1556-ban Isabella királynéhoz pártolt át. Szalay L. i. h. IV. 309.

[2]) 1556-ban az országgyülés jan. 1-re hivatott össze. Fraknói V. i. h. III. 480.

[3]) Balassa Menyhért 1556-ban állott ismét Isabella királyné pártjára. Buday E. i. h. 101—102. ezen okból tartóztatta le tehát Török Ferenczet, mint Ferdinánd király hivét, ki ekkor bátyja Török János látogatására Kolozsvárott keresztül utazott.

[4]) Isabella királyné 1556-ban érkezett Marmarosba és onnét fiával Erdélybe ment. Hatvani M. i. h. 488. l.

[5]) Ezen szó »maga« itt annyit jelent, mint a latinban »cum tamen quamquam«, l. Szenczy M. Alb. Szótárát.

hajlott volna, [1]) és kisebbik uram Terek Ferencz uram fogságban volna Kolozsváratt, hogy könyörögheť ő képökben; megfogattat az fejedelem, azzal ijesztettek volna, de én azért annál inkább könyörgöttem, nem féltem semmit, mert ő felsége biztatott, csak várjak, kegyelmes választ ad; elvégre sok könyörgésem után, az Pápa várassa épületére az országtól és az fejedelemtől Ferdinánd királytul három egész vármegyét nyerék uram ő nga itthon nem létében: tudniillik Vasvár, Sopron és Veszprém [2]) vármegyéket, ez felett Pápa várassának örököl való szabadságot nyertem az ő felsége adójából (ki nem kicsinyes nyeresség egy szegin szolgátúl) kibe mastan is megtartják az ő felsége kamorási és ravói [3]) ez szegény várast. Ugyan ottan az pozsonyi gyűlésben száz husz jobbágyot kérék az én uramnak expectantium gratiára, kinek levelét ki is vettem ő felségétől jó váltságon. Három czimör levelet is, egyiket Benedek deáknak, másikat Tassolos Lászlónak és harmadikat Kardos Józsának. [4]) Ezöket Pozsomban szerzettem mind az gyűlésben; azután az több könyörgésemről Bécsbe halaszta, hagyá ő fölsége, hogy utána fölmenjek, kegyelmes válaszom leszen; egyebet nem merék benne tenni, fölmenék ő felségéhöz, maga [5]) immár harmadik hónapom vala könyörgésemnek, de félben nem merém hadni, az én uramtul Terek Ferenctől ujobban könyörgék Bécsben ő felségének, nem sok idő mulván választ ada ő felsége, mert akkor valami terek hir is érközött vala; husz mázsa port, 12. mázsa ónat, egy taraczkot, száz gyalogra való pénzt adata ő felsége, hagyá, hogy jól őrizőnk. Ezök fölött a Pápa várasa épületire ötszáz taricskát, ötszáz ásót, ötszáz kapát, ötszáz csákányt, ötszáz földhányó lapátot adata Bécsből ő fölsége; hagyá, hogy ne késsem, alá siessek

[1]) Erről többi történetirőink nem szólnak. Török János elpártolását valószinűleg az is okozhatta, hogy a mint fönnebb láttuk, Ferdinánd király Török János neje részére az országban lakhelyt nem jelelt ki.

[2]) Az 1556. 9. tcz. által Pápa vára erősitésére ezen három vármegye munkaereje rendeltetett.

[3]) Ravó = dicator.

[4]) A Kardos család Debreczenből való volt, mint alább látni fogjuk.

[5]) Ezen szó ismét a tulsó lapon olvasható jegyzetben előadott értelemmel bir; valamint még előbbről is a 135. és 136. lapokon e szó két helyen szintén előfordul.

Pápára és az ellenség ellen jól vigyázónk, kmes uram leszen; tanulságot is ada ő felsége mihöz tartsiok magonkat, ha reánk jevend az ellenség, ugy bocsiáta alá minden kegyelmességével; az szerszámot penig hajóra rakattam, egy szolgám Borsati János Győrig hozatá és onnét Pápára; ez egy utamban az én kmes uram hon nem létében ennyi sok hasznot hoztam ő ngának, ki talán föllyülmulja az én tiűlem elfoglalt jószágot az én uram által minden ok neköl.

1566.

Az fejedelem esmég egy gyülést hirdete Pozsomba,[1]) kire mindenfelől reájövének az urak, és az választott nemösek; Prényi Gábriel uram is jelön vagyon az több urakkal, de meghala az jó urfiu azon gyülésben. Én azért nem felejtköztem el az én kmes uram[2]) dolgairól az ország között, szóltam és az uraknak könyergöttem, hogy ő felségénél, hogy Debreczent teljességgel megszabadítanáják; alattomba titkon (a hol illött) magamtul töreködtem, hogy az ország főhadnagyságát az én uramnak adnáják. Ez okáért az én uram képében igen oltalmaztam ő ngát panasztul az ország között; töreködtem az keveteknél is titkon az ország között voxot adjanak, hogy az én kmes uramat választanáják az ország hadnagyságára; azonképpen az uraknál is ilyen módon töreködtem az kikhöz biztam, mindenött. Jó válaszom volt, végére menék, hogy ha föl jön az én uram, hogy evéje leszen az ország hadnagysága. Kérém Gregoriánszky[3]) uramat, az győri pispököt, hogy könyörgene ő fel-

[1]) Szerzőnk az 1556. évtől 1565. évig terjedő időszak eseményeire emlékiratában nem terjeszkedik ki; a Pozsonyban tartott azon országgyülés alatt, melyre itt hivatkozik, már az 1566. évben összehivottat kell értenünk, mivel szerzőnk felhozza azt is, hogy ezen országgyűlésen Prényi Gábor is jelen volt s a gyűlés alatt meghalt. Prényi Gábor Báthory András után 1566-ban nyerte el az országbirói tisztet, s abban őt Ország Kristóf váltotta föl, ki 1567-ben volt országbiró; l. Fraknói V. a nádorok és országbirókról irt munkáját; e szerint Prényi Gábor 1567. évben már életben nem lévén, ha a pozsonyi országgyűlésen meghalt, ez csak 1566-ban történhetett.

[2]) Török János 1566-ban már nem élt, ő 1562-ben halt meg. Buday E. i. h. III. 452. l.

[3]) Gregoriáncz Pál 1552—1566-ig volt győri püspök. Pray, i. h. I. 325.

ségének, hogy az Prényi Gábriel [1]) teste látni szabadságot engedne az én uramnak, kit ő felsége meg is engede; ugy jeve föl az én uram nagy sietséggel. Testét Prényi uramnak kikéséröiék Pozsomból. Azután csakhamar Oláh érsek uram locumtenens egybegyöjté az főurakat [2]) az ő házához az fejedelem parancsolatjából; tahát az én uram nem akar oda menni hanem inkább Balassy Menyhért [3]) szállására megyön; ugyan haraggal szólék ő ngának ha érsekhöz nem akar menni, ezentől megmondom neki etc. Ugy mene az gyülésbe az urakhoz, én is utánna voltam, meggondolák vénségemet nem köldének ki onnét engemet is, de Balassy Jánost és Balassy Andrást [4]) és Krusyt Jánost [5]) érsek barátjait uram kiköldé, hogy azok nem lehetnek az urak között, az fejedelem akaratja. Az én uram elijede én is vele egyetemben, hogy az én szóm által jeve az gyölekezötbe; szólitá uram Istvánffy Miklós uramot, ki akor érsek uram secretariusa vala, [6]) megizente tüle urának: ha ki kell menni neki is, ottan elmegyön, ne pronunciálja, ezt megérté érsek uram, fölkele, nagy föl szóval mondá: Terek Ferencz uram öll veszteg helyödön, jámbor vagy te, nincsen semmi panasz te reád sem az fejedelem előtt, sem az urak, sem az ország között etc.

Azután renddel kérdé érsek uram az urakat, kinek mi bántása vagyon, meg akarja érteni ő felsége.

[1]) Prényi Gábor vőtársa volt Török Ferenczuek, a kik gúthi Országh-leányokat birtak nőül, ez Ország Bórát, amaz Ország Ilonát. Nagy Iván i. h. VIII. 283.

[2]) Ezen tanácskozmány megtartását bizvást a pozsonyi országgyülés alatt, az 1566-ik évre tehetjük, mert szerzőnk megelőzőleg Gregorianczot említi föl, ki pedig 1566-ig volt csak győri püspök, s mert Balassa Menyhárt is, kiről utóbb szól, 1567-ben már nem volt életben. Buday E. i. h. I. 155.

[3]) Balassa Menyhárt már 1561-ben pártolt ismét vissza Ferdinánd királyhoz. u. o. 103. l.

[4]) Balassa János, Menyhárt testvére, Balassa András pedig Menyhárt fivérének, Ferencznek fia volt, u. o. 130. l. ezen utóbbit Nagy Iván i. h. I köt. 124. Balassa Imre fiának lenni állítja.

[5]) Krusics János neve az utóbbi 1569. 55. tcz.-ben is előfordul.

[6]) Istvánffy Miklós Oláh Miklós érseknél a titkári hivatalt, az 1562—1568. évig viselte. Hormayer-Mednyánszky Taschenbuch 1822. évfolyam 338. l. és Ismerettár VI. köt. köt. 209. l.

Az urak közől mindnyájan megmondák; az én uramra keröle az kérdés, de ő nga semmit nem szóla; én nem tőrhetém, megmondám hogy Pápának is elég sziüksége volna, de kiváltképpen az nehéz az én uramnak, hogy más ember birja jobban Debreczent az én uramnál, kiről minden országgyülésében könyörgöttem ti ngtoknak az én uram itt nem létében is, de senki semmit nem szóla róla, érsek uram be sem iratá az több panaszok közibe. Azután hogy végeződék az gyülés, Istvánffy uramhoz menék, megkérdém tiüle, miért nem irá be az én uram kenyergését? azt mondá, miért ő maga nem szóla, jelen lévén; azért menj el urad után, jőjjön hátra, csak szóljon urammal, beiratja, én felsieték utána és elérém, nagy sok kérésemre hátrajeve érsek uramhoz és kéré, hogy beirassa az ő dolgait is, az mint Imre diák az én szolgám megbeszéllé, azonnal meghagyá ő nga Istvánffy Miklósnak hogy beirja, mint Imre deák uram képében könyörge; azután ugy lén birodalmába Debreczen várassának etc. Isten kegyelméből, mastan is az én kmes uram birja etc.

Azután egynehány gyülésben [1]) az én kmes uram után mind ország előtt s mind az fejedelem előtt, Recsky György feleségével [2]) és Tegzös Antalné [3]) leányival térden állva kenyergettenek jelösen az fejedelemnek, hogy Tegzes Antal haláláért az debreczenieket (akkort megkeritették) ugy mint gyilkosokat megböntessék. Én esmég az én uram képében könyergettem, hogy ország törvényéből az én uramat se vegyék ki, Fewstin [4]) avagy Diósgyőrben [5]) az én uram jobbágyi felől

[1]) Itt ismét eltérést tapasztalunk a chronologiai rendtől, főntebb Debreczenről lévén szó, szerzőnk mindjárt az 1578-iki pozsonyi országgyülés eseményeire is áttér, a mikor a Tegzes családnak Debreczen város elleni panaszos ügyében a végintézkedés szintén megtörtént.

[2]) Recsky Antal neje Tegzes Klára volt, ki Tegzes Antalnak vagy nővére, vagy leánya lehetett. Nagy Iván i. h. IX. 668. l.

[3]) Ártándy Tegzes Antalné, Báthory Zsófia Szaniszlóffy Báthory László leánya volt. Nagy Iván i. h. I. köt. 225. l., hol férje Ártándy, majd u. o. a II. k. 75. l. Anarcsi előnévvel iratik. A szathmárvármegyei Tegzes családról több adatot közöl Szirmay Szatmárvármegye Tört. II. 199. 284. l.

[4]) Igy van irva »Fewstin«, hogy minő helynév lappang alatta, nem birtam megfejteni.

[5]) Az alább idézett 1578. tcz. szerint csakugyan Diósgyőr jelöltetett ki a vitás ügy elintézésére.

kész tervént szolgáltatni, azok ismég ujobban esedöztek az fejedelem előtt, hogy Báthory [1]) uramot hadnája birává ez dologban; én ismég ellenök könyergettem hogy az én uramat ne vegyék ki törvényéből, ő nga kész tervényt szolgáltatni jobbágyi felől; az én sok könyergésem után, arra engede ő felsége, kit be is irtanak az articulosban. [2]) Ugy ment véghöz sok kenyergésem után; de mivel hogy mentöttem én az debreczenieket, hogy Tegzes Antal halálában böntelenek, sok pirongatást kellött szenvednem miatta, de az én uramért mind el kellött szenvednem. etc.

1567—1569.

Ez időközbe az én kmes uram Terek Ferencz[3]) Prényi Gábriel halála után nem akará tartani leányát Zsuzsanna [4]) asszonyt Prényi Gabrielné asszonyomnál tartani, (így) engömet kölde érette Terebösbe hogy haza hoznám az én uramhoz. Az ő nga parancsiolatja szerint uthoz készülék és elindulék, de hogy Rosemberghöz [5]) közelgeték vala, egy magas hegyről az gonosz

---

[1]) Báthory Miklós országbiró.

[2]) Ezen panasz fölött az 1578 : 26. tcz. intézkedik, azon körülmény, hogy ezen tcz. Debreczen urnőjéül Salmi Eck gróf özvegyét nevezi meg, abban leli magyarázatját, hogy Török Ferencz elhaltával ennek özvegye Ország Bóra Eck grófhoz ment férjhez; és igy elhalt első férjével nemzett kiskoru gyermekei természetes és törvényes gyámjának tekintetett. Szerzőnk azonban az özvegyet mellőzi és Debreczent teljes joggal az ő urai, az akkor élt kiskorú enyingi Törökök s nem ezek anyja tulajdonául tünteti föl; l. Budai E. i. h. III. 454. és Szücs István i. h. I. 209. l.

[3]) Martonfalvayn is valósul az aggkor azon gyengesége, hogy a közvetlen történtekről emlékezete elhomályosul, mig az ifjuságában előfordult egyes események — mint emlékirata elején láttuk, — sokkal körülményesebben és hivebben tükröződnek vissza emlékében; föntebb már az 1578-iki országgyűlésről szól, — s most ismét azt irja, hogy »ez időközben« Török Ferencz őt leányáért Prényi Gáborhoz küldötte, holott Török Ferencz már 1571. jan. 15-én, Prényi Gábor özvegye pedig már előbb, u. m. 1569-ben elhaltak; l. Buday E. i. h. III. 454. l. és Nagy Iván i. h. VIII. 285. l.

[4]) Török Ferencz leánya Zsuzsánna, utóbb Nyáry Ferenczhez ment férjhez.

[5]) Rosenberg város Liptó vármegyében; Martonfalvay hogy a dunántulról a zemplénmegyei Terebesre juthasson, a törökök foglalásai miatt volt kénytelen Liptó vármegye felé elkerülni.

kocsis ugy dőjte alá, hogy csak azontul meg nem halék. No nem mondám hogy az isten segéljen, hanem irgalmazzon az én bünös lelkemnek. Holtszámmal vettek föl az kőszikláról, ha egy teviskbokor meg nem tartott volna, az vizébe hengergettem volna, kocsim kettőt avagy hármat is fordult alá, mind eltörék; szekeres lovaim azonképen idestova hengörgettek, hányottak az rut jeges kősziklán, inkább mind elbénulának. Ez közbe hogy ott vesződönk, két jégpatkós cseri barátok találkozának reánk, azt vélik vala, hogy megholtam, megszólitának, kérnek vala hogy meggyónnám; én pedig azon kérém őket, hogy fölemeljenek és vigyenek föl az utra, mert a kinek jégpatkója nem volt lábán, az jeges rut kősziklán nem tartózhatott és nem segíthetött. Ott nagy nehezen fölvonának az utra, egy kevéssé megnyugovám mint kősziklára esött ember, mig lovaimat portékámat felhordták és kocsimat egyberaggatták, addig más kocsit hozának; abban ágyat vetének, nagy lassan ugy vivék be Rosemberkre. Ott harmadnapig gyógyittatám, köpölöztettem magamat, kocsimat felépíttetém, lovaimat esmég uthoz készítém, nem merék többet késni uramtul. Az kocsiba ágyat vetettek nagy nehezen, sok vesződéssel ugy mentem Terebösbe Prényiné asszonyomhoz, ott is egynehány napig kellött magamat kenetnem, gyógyittatnom. Az után az én uram kevetségét Prényiné asszionyomnak megmondottam és azután az én uramnak jelös dolgaiért Báthory Miklós uramhoz [2]) azon betegségemben Ecsiet várába kelleték fáradnom, mert az én uram parancsiolatját nem mertem siketségre venni. Ott az jó urfiu nagy kegyelmességgel, tisztességgel fogada, mester barbélt is hozzám hivata ő nga és ott egynehány napiglan gyógyittata kenete, kiért az ur Isten adjon minden jót ő ngnak. Azután az én kmes uram kevetségét megbeszélém nagy titkon ő ngának voltaképen nagy biztomban, sokat gondolkodott róla ő nga, az után minden dologról kegyelmes választ ada ő nga és Debreczenbe késértete; parancsiolá az debreczenieknek, hogy ires kézzel fel ne bocsiássanak uramhoz, és a mit mondok, meghigyék. Engemet az jó ur nagy tisztességgel bocsátta; ugyan-

[2]) Ecsedi Báthory Miklós, mint föntebb már említettük, az országbirói tisztet 1567—1587-ig viselte.

azon betegségemben elindulék az én kmes uram parancsiolatjából, Istennek segitségével bemenék Debreczenbe és ott az biró jó kedvvel fogada az polgárok esköttekkel egyetemben; azután az én kmes uram parancsiolatját az credentia leveleket beadván, megjelentém neki, hogy az én uramnak ilyen nagy szükségében két ezer forintot köldjenek én tülem, megtibolodának rajta, és haladékot ténck benne, én is addig, mind nyomoruságokat megértém, amit eligazithattam benne, szorgalmatos gondom volt reá. Másodszor esmég szólék az birónak, és addig erőltetém őket, hogy ezer forintot adának, az másik ezeret is fogadák hogy hamar való nap megköldik maguk emberétől, kin megelegedém, elindulék és Terebesre menék hátra Prényi Gábrielné asszionyomhoz, hogy elvigyem kisasszionyomat; ott hozzá készétém és azon betegséggel elindulék és nagy nehezen sok veszödésömmel, vigyázásommal, nagy hideg időben haza hozám Pápára kisasszonyomat nagy tisztességgel; minden éjjel ajtója előtt kellött hálnom, néha a hol hitvány szállásonk esött, az hó is elburított ágyomban, még sem mentem házba virradtáig. [1]) Noha olyan beteges fájdalmas voltam, az nagy szertelen esés miatt, kinek fájdalma az én derekamból és egyéb tagjaimból soha ki nem mehet, el sem felödhetem, mert az kik az én nagy dölésemnek helyét látták azt mondgyák, hogy soha sem láttak sem hallottak nagyobb esést annál, kit hiszem, hogy Oláh érsek föl nem vett volna talán félországért; de nekem semmiért el kellött szenvednöm, de ha élhet vala az én kegyelmes uram, tudom hogy el nem feledközött volna róla.

1583.

Végezetre az utolsó gyülésben elég gondom volt Pozsomban, [2]) hogy Kardos Kalára cziegérét levágták volt a debreczeniek, kiért Kardosné egynehányszor esett térdre az fejedelem előtt, hogy megböntesse (az debreczenieket); de addig töreködtem és könyergettem én is az fejedelemnek, hogy (az debreczeni)ek kedve szerint való (szót ada); az jó asszonynak sok gyül(ölségét)

[1]) Ebből is kitűnik az, hogy Martonfalvay mily hű és gondos szolga volt.

[2]) Az emlékirat befejezte u. m. 1585. előtt az utolsó országgyülés 1583-ban tartatott Pozsonyban, melyet Rudolf király személyesen nyitott

vettem reám való panaszért, (de) azzal én semmit nem gondoltam, mert többel tartoztam én az én kmes uramnak, hogy nem Kardosnénak etc.

Ez sok szolgálat kivöl is egyéb helyökön is eleget szolgáltam az én kmes uraimnak, sok hasznot is szerzettem ő ngoknak szorgalmatos gondviselésömmel, de nem mindenekről emléközhetem. Azokat csak az isten tudnája előszámlálni; de mindazáltal eléggé megtetszett az több irásomból az én hívséges, hasznos és jámborul való sok szolgálatom etc. Minémű helyeken halál szerencsiáján, vérem hullásával, veszödelmemmel és sok kárvallásommal az jó Terek Bálint kmes uramtól fogva ez ideiglen Terek István uramig, ki nekem egyik kmes uram. Az esztendő számokat pedig mindegybe számlálván, teszen 65 esztendőt. Itélje az uristen és ti ngtok, ez kevés jószágot gyermekimmel egyetemben ennyi sok szolgálatomért, ha megérdemlem-e? vagy nem; azért mindezekből kegyelmes választ várok ngodtul.

Az hatalmas minden(ható szent) Isten az ő szerel(mes szent) fiának érdemeiért (éltesse) ngodat jó egészségben sok ideiglen, az én kmes asszionyommal és kisasszionyommal ő ngokkal egyetemben. Amen. Én betegös szolgálatomat ajánlom ti ngtoknak; először ez irás kezdetött Szécsényben, de végeztetett el Pápán, Szent András estin, az az Szent András havának 29. napján, ennyi esztendőben: 1585.

Nagyságtok szolgája, betegös megfogyatkozott
Imre deák Martonfalvay.

---

meg (Fraknói V. »M. orsz. Eml.« VII. köt 120. l.) hol, Kardosné panaszát a király előtt czégérének levétele, azaz a kir. kissebb haszonvételben való megkárositása miatt terjesztette elő.

MARTONFALVAY IMRE NAPLÓ-TÖREDÉKE

1555. ÉVBŐL.

Úgy izenének nekem hogy ő magok kijőnek és ami jobb azt mívelnéjek.

Úgy ezt mondották asszionyom ő nga kérésére is az vén asszony előtt.

Továbbá juniusnak 18. napján Therek János és Therek Ferencz uram mind asszionyommal egyetembe és Kálnay Jánossal, Boronkay Gáspárral, Ősz Cristoff, Cséfy László, Pálossy és egyebek ő ngokhoz tartozók mentenek az nemes udvaromra Keveskutra, [1]) ott mindent elfoglaltanak és Takács Sebestyénnek az bírónak meghatták ugyan ottan hogy engemet ne hallgassanak immár. Továbbá —

Azon napon ugyan azokkal és Ambrus deákkal, Sárándy Lászlóval Acsiádot az nemes udvarral egyetembe elfoglalák és Csavar Jakabnak az birónak meghagyák, hogy többé engemet ne hallgassanak, meg is jelenték nekem Kálnay és Boronkaytól hogy kiköltezném innét mert ők nem akarnak ezek nekil lenni.

19. napján juniusnak Acsiádról elmenének Szécsenbe és meghagyák hogy bemenjek hozzájok Pápára; én be menék de velem semmit végezni nem akarának. Izenték vala Perneszy és Boronkaytól hogy ideiglen pro tempore Széplakot [2]) nekem

[1]) Enyingi Török János Martonfalvaynak 1546-ban Köveskuton és Acsádon 3 udvartelket és 3 jobbágytelket adományozott, mint ez föntebb már említve volt. Mint alább olvasni fogjuk, a Török-családot e birtokok visszavételére egyedül az vezérelte, hogy azokra nekik is szükségük volt, e méltatlan bánásmód méltán fájhatott a hű tisztnek.

[2]) A Sopron vármegyei Széplak helység értendő, a hol, úgy Sarródon szintén Sopron vármegyében cserében adott birtokrészek iránt a Török-család és Martonfalvay közt létrejött egyezséget I. Ferdinánd király 1556-ban hagyta jóvá.

aggyák, de nem akarám venni, hogy azzal így ne cselekegyenek velem, nagy költségemmel és munkával megépítvén elvegyék tiülem.

Továbbá 21. napján juniusnak Pápán megizenék uramék Perneszy uramtul és Boronkaytul hogy kibocsiássák Békássy Lászlót, hogy esmég ujolan Acsiádot és Keveskutot mindennel elfoglaljon és megszámláljon; ezután Terek Ferencz uram ő maga kijőne és asszionyomat Acsiádon hadnája, és azt jelentette hogy mind ketten nem térnénk el Acsiádon, kit hallottak Zámbó István uram, Hossziutóty és Hathalmy uram az kettő Jánosházárúl.

Megizeném Perneszy uramtul és Boronkaytúl azonnal hogy ő ngok tervéntelen idő előtt meg ne nyomorítanának az ő adományokban, mert vétkemet nem tudnám érte; im ide hoztam fejemet, ha bines volnék tervénynyel bintetnének mind személyemben mind morhámban; azt izené Therek Ferencz uram hogy én neki semmit nem vétettem, jámborúl szolgáltam minden dolgaikban, haragja semmi reám nincsen, de ők sem lehetnek az jószág nekil.

22. napján juniusnak Békássy László és Ambrus deák mentek esmég Keveskutra, ujolan elfoglalták és Vas Kelement ispánúl hatták benne, kezében bizván mindeneket, kertembül is kilakatoltatának; meghatták az én szolgámnak hogy semmihez közit ne ártanája, mert az úr akaratja volt.

Másod napon penig ugyanazonok jevének Acsiádra és ujonan el foglalák házamat szőlőimet réteimet szántóföldeimet minden majorságomat, mindent megszámlálván; ispánságul Damokos Sebestyén kezében bizták amint az másik falut nemes udvarhelyt.

25. napján juniusnak kaszáltatják a keveskúti rétet és megarattaták az őszi árpát, perkelik az kerbeli káposztát és uj szőlőt, az acsiádiak penig azon napon karózzák és ketezik az én szőlőmet.

Azon napon kildettem Beiczyt és Némayt uramhoz kenyergeni hogy ilyen hertelen és tervéntelen ne nyomorgatna ne károsétana ő nga.

Azon napon az kezben István deákot Terek Ferencz uram kildé hozzám és kéreti vala az leveleket kikkel az

jószágot birom, de én nem akarom meg adni mert nálam nincsen.

27. junii hoc est in festo septem fratrum dormientium [1]) Therek Ferencz uram kildé hozzám Nagy Pétert Vas Kelemennel öszve, és parancsiolá ő általok hogy az keveskuti majorból teljességgel ki költezném, mert ő nga is majorságot akar immár ott tétetni, azután ekémmel való vetésnek gongyát viselném, megarattatnám; ő nga is az falubeliek szántásának vetésének teljességgel gongyát viselnéje, kiknek ez előtt minden betakarétására ajánlotta vala magát ő nga.

Végezetre az leveleket kivel én jószágot birtam kéreti vala hogy megvinném vagy megkildeném, mert én azokkal semmit nem használnék.

Avagy ha ezt nem míveli, hozza föl Pozsonyba, igazoggyék el báttya itt létében minden dolog, kire eremest magamat ajánlám.

Az többitől kenyergék amint ez előtt kenyergettem hogy ki ne vernének az ő ngok adományokból és veteményeimet a mint magokat ajánlották volt takartatnájak be, mert zálogosomat kezemből kifoglalták és immár az aratókat mindenütt megbiztaták, nem találok aratókat, kin vesz minden jószágom, bizván az ő ngok szavához és izenetikhez.

28. napján juniusnak Szent-Pétery Tamás deák urammal menék Szécsenybe hogy az én kmes uramnak kenyeregjek ne vernének az földhez ilyen tervéntelen, de ő ngát nem találhattam, semmit nem végezheték dolgaimról.

30. napján juniusnak az én szőlőimnek mivelését az ispánnak megengedék, de nincs kivel megmíveltetnem, azon napon hozának két hordó bort kiárulni az uraknak, azt hatták az ispánok hogy valakik én hozzám hallgatnak, megbintetik őket.

Juliusnak első napján behozták a keveskuti szénát, azon napon mene föl Beiczy uram Czakóval együtt.

[1]) Knauz Nándornál Kortan. 266. l. azt olvassuk, hogy az ismeretes régi naptárak nagy része ezen napot jul. 27-re teszi, csak az egy magyarországi Missale 1488-ból képez kivételt, melyben a kérdéses ünnep Martonfalvayval megegyezőleg jun. 27-re tétetik.

Másodnap juliusnak Bódogasszony napján Tamás deák mene Acsiádra.

3. napján juliusnak menék György deákkal, Guba Lászlóval uramékhoz Szécsenybe és kenyergék neki hogy ne verne az földhez teljességgel, de semmi kegyelmességet nem akarának tenni velem, csak egy talp alatt való földet sem igérének erekben, mongyák azért hogy jámborul szolgáltam minden dolgokban, de nem lehetnek az én épületem és majorságom nekil, kit én nagy költségemmel fáradságommal épétettem vala magamnak.

5. napján juliusnak jevék haza, azon napon indult öregbik uram Erdélybe.

6. napján ifjabbik uram mene az gyülésbe Pozsomba.

8. napján jevék Pozsomba uraimékhoz kenyergeni, reám izene uram, ha perleni akarok vele avagy nem?, megizeném hogy ha elkerülhetem azt nem mívelem, csak aggya meg az enyímet ő nga.

In festo Benedicti abbatis (jul. 11.) Battyányi [1]) uram vevé kezében hogy Török Ferencz urammal megszerezze az elfoglalt jószágomat, vagy hogy az keveskuti udvart megengedgye mindenével; az acsiádi udvart penig minden épületivel és az zálognak felével Imre deák megbocsássa az úrnak, azért esmég viszont aggya Széplakot és Sarlódot Imre deáknak, ennek megszerzésére vevé vele Batthányi uram Mérey [2]) és Bánfy István uram (így) Szent-Margit asszony estin.

Tandem post multos diversos tractatus et circumvallaciones plurimas domini Stephanus Bánffy ac Petrus et Benedictus Pethő dominum Franciscum Therek etc. mecum in unionem deduxerunt et coram domino Mérey de omnibus inter nos facta (talán fixa) est in festo Marie Magdalene fassio, ubi et conductus sum ad annuale servicium. [3])

* * *

[1]) Alkalmasint Battyányi Ferenczet kell értenünk, a volt bánt, kinek befolyása valamint a köz-, úgy a magánügyekre is kiterjedt.

[2]) Mérey Mihály ez időben kir. személynök vala.

[3]) Tehát Martonfalvayt az enyingi Törökök ismét szolgálatukba fogadták, így sorolja fel azután a következő tételekben kiadásait.

1555.

Super expensas diversas in negotiis domini graciosi in negotiis suis cursitando voluntate eiusdem factis.

26. die Julii jussu domini graciosi una cum domino Ambrosio literato pro resciendis bonis et colonis domini graciosi in Zeplak et Sarród existentibus venimus; expensas in toto habui . . . . . fl. 1. den. 12.

Item et currifero extra solucionem domini pro avenis et labori (így) solvi . . . . . den. 36. cum meum kochi [1]) ad Csejte duxerat.

28. Julÿ jussu domini graciosi post dominum meum graciosum e Posonio veni, nullibi tamen pervenire potui; expensas habui in itinere . . . . . fl. 1. den. 25.

1. Augusti jussu domini graciosi veni ad Zechen ubi mansi quinque diebus; expensas habui ad equos kochiferos et servitores in toto . . . . . den. 82.

18. Augusti jussu domini graciosi cum dominam graciosam et tribus servitoribus meis movi ad Cheythe, infra reditum qui faciunt dies 10, expensas habui in toto . . fl. 2. den. 48.

30. Augusti jussu domini graciosi veni ad Zechen et ex inde per dominum graciosum Papam erga dominos utrosque Nadasdy delegatus sum certis negociis, unde iterum ad Zechen secundo die 7-bris erga dominum graciosum cum relacione redii sed suam dominacionem magnificam ex Lindva diebus 5. expectare opportuit, qui faciunt in toto dies 7. tam in itinere quam eciam Pape et Zechen habui expensas ad equos kochiferos et meos servitores toto . . . . . fl. 2. den. 20.

10. die Septembris ad literas et mandatum domini graciosi cum kochy et servitoribus tribus meis veni Papam ex Achiad et mansi illuc continuis diebus penes dominum graciosum propter diversos rumores turcicos [2]) et tandem veni cum domina graciosa ad Sarvar 6. Octobris, unde tandem sequenti die venimus ad Zechen et sic ego 8vo die 8-bris veni ad Achiad erga dominam consortem in puerperio

[1]) A kocsi igazi magyar szó, mint ezt Windisch »Ungarische Magasin« I. köt. hosszasabban fejtegeti.

[2]) Ez a pápai második ostromra vonatkozik, l. föntebb 165. lapon.

visitandum qui in toto faciunt dies 28. tam Pape quam Sarvarini, Zechen et in itinere ad equos et servitores meos tot diebus expensas habui extra domini graciosi expensas in toto . . . . . fl. 2. den. 93.

11. die 8bris jussu domini graciosi cum domino Kalnay de nocte iterum veni ad Zechen pro documento accipiendo; iterum reversi 12. die 8bris et eodem die movi Viennam ex Achiad; de illis expensis contentatus sum per dominum graciosum.

13. die 8bris Michaelem [1]) filiolum meum in absencia mea baptisarunt in Achiad, laus deo!

22. die 8bris redii ex Vienna ad Sarvar recta existimans dominum graciosum ibidem propter baptisacionem filii domini Nadasdy [2]) et victimam beate Ursule prestantem invenire posse, eo domino gracioso non reperto, sed cum domino gracioso eodem die veni ex Sarvar ad Zechen tandem 23. die veni ad Achiad domina eciam venit ad Achiad 24. 8bris, venit et dominus graciosus post cenam finitam eodem die, discesserunt 27. die Octobris post prandium ad Zechen et ego sum sequutus eos, mansi illic tribus diebus jussu domini graciosi ubi expensas habui . . . . . den. 25. redii ad Achiad die penultima Octobris.

3. die Novembris jussu domini graciosi et ad literas veni ad Zechen erga dominam graciosam ut in absencia domini graciosi ibidem providerem, cum vidi nullam laborem castelli ta prout deberet curaturum, solus cepi labores facere et tres domos edificare superiores omnibus necessariis, itaque a die 3. 9bris usque 9. diem eiusdem mensis habui in toto expensas . . . . . fl. 1. den. 10.

Item coactus fui eciam ad magistros lapicidas et levigatores aliquas facere expensas, similiter et servitores meos cum presertim Kochisse nil preter panem et vinum dederunt ego quoque propter labor ..... mecum domini graciosi frequen .....

[1]) Mihály harmadik fia volt Martonfalvaynak Thuly Anna első nejétől; ezen kivül még négy gyermeke született; ezen Thuly Anna nagyanyja Tomaji Zsófia volt.

[2]) Nádasdy Tamás nádornak Ferencz fia Nagy Iván M. O. Családai czimü munkája szerint is 1555-ben született.

10. die 9bris redii ad Achiad iterum jussu domini graciosi et ad literas.

Dominus Franciscus Therek accepit a me in eodem anno potencia mediante acervum triticensem unum continens capetias . . . . . 68.
Siliginem vero capetias . . . . . 60.
Ordeum in uno acervo continens capetias . . . . . 145.
In duobus acervis avenas continentes capetias . . . . 126.
In super bikkent, borsót, lencsét; iugera . . . . . —
Item universa seminatura hortilia quamplurima valentes fl. 25.

* * *

Ezzel Martonfalvay Imre deák napló-töredékét szintén befejeztük. Szerzőnk, ki a magyar irodalom szempontjából is oly érdekes emlékíratot hagyott hátra, bizonyára megérdemli, hogy utószavunkban további életfolyamáról és magán birtokviszonyairól nehány szóval megemlékezzünk.

A családtól nyert adatok szerint Martonfalvay a közpályán szerzett érdemei jutalmául Szegszárdon Tolna vármegyében egy birtokrészt, továbbá 1547-ben Meszlényi Bencsik Péter hűtlensége következtében Meszlenyben Vas vármegyében egy másik birtokrészt nyert adományúl. 1549-ben pedig a lesencze-tomaji, németfalui és gárdoni, valamint 1560-ban a felső- és alsó-tóthi, bácsi és diszeli Zala vármegyében fekvő birtokrészekbe iktattatott.

Továbbá 1568-ban Mérey Mihály nádori helytartó előtt Martonfalvay Imre deák és neje Thuly Anna, Imre, László, Mihály, Piroska Káldy György özvegye, és Gertrud gyermekeik nevében is malomsári Saáry Istvánnal oly értelmű egyezségre léptek, hogy egyik vagy másik félnek magtalan elhalálozása esetében egymás javaiban kölcsönösen örökösödjenek; Martonfalvay a Lesencze-Tomaj, Németfalu, Gárdon és Pabar nevű Zala vármegyei helységekben szerzett birtokrészeit, neje Thuly Anna pedig Diszel, Haláp, Rendes és Gergő nevű szintén Zala vármegyei helységekben anyjától öröklött ingatlanait, ellenben Saáry István Balatonfő-Kajár, Csajág, Rostás, Malomsár és Tenger Veszprém vármegyei, úgy Szerdahely, Györköny, Szapurd, Öcsény, Berki és Almás Tolna vár-

megyei javait jelelvén ki kölcsönös örökösödés tárgyául, minek következtében azután később, u. m. 1571-ben Martonfalvay Imre Saári Istvánnak fönt elősorolt birtokaiba be is iktattatott; azonfelül megszerezte még 1570-ben Szent-Király, Öcs és Hosszufalu Somogy vármegyei birtokokat is.

Mielőtt Martonfalvay emlékiratától megválnánk, legyen szabad még végül fölemlítenem, hogy dr. Szalay József ur belügyminiszteri fogalmazó az országos levéltárban Martonfalvay Imre deák magán viszonyaira vonatkozólag több érdekes levelet talált, a melyek szerint Martonfalvay a Szerdahelyi-Dersffy és Devecseri-Csóron családokkal több rendbeli pert folytatván, ezek állásáról értesíttetik Meszlényi Benedek és Csempezházi Balog Bertalan által. Az utóbbinak levele Csempezházán Vas vármegyében 1591. jan. 9-én kelt: e szerint emlékirónk a XVI-ik századot majdnem végig élte; e levelekben Martonfalvay még mindig mint Török István főember szolgája »primarius familiaris« czímeztetik: Meszlényi Benedek 1590. oct. 26-án irt levelében a többek közt azt tanácsolja Martonfalvaynak, hogy »semmi prókátorra ne halasztaná ügyeit, mert bizony kegyelmed végét nem éri, beteges vén ember kegyelmed, jobb ma egy veréb hogy sem holnap egy darú, régi proverbium szerint.«

Ugyancsak az országos levéltárban megtaláltam Martonfalvaynak egy levelét, mely szerint ő 1572-ben Diósgyőrött tartózkodott s onnét április 20-án bizonyos magán ügyben Tapolczai Mihály deák kapornaki és zalavári praefectushoz egy levelet irt, melyet igy irt alá: »Emericus literatus de Martonfalva manu sua titubata.« Ekkor már megtörtént rajta az emlékiratában leirt rózsahegyi szerencsétlen feldülés, bizonyosan keze irását is ezután azért mondja tántorgónak és akadozónak.

A PÁLÓCZI HORVÁT CSALÁD NAPLÓJA

1622—1790.

KÖZLI ÉS ELŐSZÓVAL ELLÁTTA

SZOPORI NAGY IMRE

A M. T. AKAD. LEV. TAGJA.

ELŐSZÓ.

A Magyar Történelmi Társulat vidéki kutatásaiban a Zemplén-Ungh vármegyei 1871-ki kirándulás eredményére nézve a kiválóbbak közé tartozik; a többek között azon alkalommal fedeztük fel Pinkóczon, Ungh vármegyében, Horváth Ödön ur birtokában a pálóczi Horváth családnak majdnem két századon keresztül vezetett naplóját; mely utóbb a család egyik ifju tagja: Horváth Gyula ur közbenjárása következtében lemásolás és felhasználás végett a Tört. Társulatnak átengedtetett.

Midőn a kirándulásról jelentésünket a Történelmi Társulatnak beterjesztettük, az a Századok 1871-ik évi folyamában közzététetett. Már ezen jelentésünkben megemlékeztünk néhány szóval a pálóczi Horváth család naplójáról; nehogy tehát ismétlésbe essem, ezen jelentésemre is hivatkozva magáról a naplóról s annak íróiról előadom még a következőket:

A Bécsben Singrenus által 1561-ben nyomatott Verbőczy Tripartitumához köttettek hozzá a naplót tartalmazó ivek, melyek első lapjaira egyes jegyzetek írattak, melyeket alább közölni fogok; ezeket követi

több bírói határozat »stylus curialis«-féle tanulmány, többnyire Zemplén vármegyei peres dolgokról.

A könyv bőrbe köttetett s allegoriai képekkel ékes, melyekben a »Fides et Spes« szavak váltakozva fordulnak elő, a kötés már szakadozott, a táblán E. G. betűk s a kötés évszáma: 1580. olvashatók.

A családról a napló és az egyes jegyzetek a következő adatokat nyujtják: a család eredetét maga pálóczi I. Horváth György a napló írás megkezdése előtt igy írja le:

»Tekintetes nemzetes és nagyságos Dobó-Ruszkai Dobó Ferencz halt meg 1602. esztendőben Eperjes városában 6. die mensis Aprilis, az mint nemesi levelekből láttam és Patakon az zászlóján is megvagyon írva; Léváról hogy alá jütt az gyenerálisságot letette 1586. esztendőben.

Az szegény atyám uramot is nemzetes Szauztiz Horvát Miklóst az szegény asszonyom anyámmal együtt ugyan akkor hozta ide Pálóczra és ezt az udvarházat akkor adta jure perennali megírt Dobó Ferencz az szegény atyámnak, melyre consensus regiust is hozatott, legitimo modo statuáltatta is benne sine ulla contradictione.

»*G. Horváth de Pálócz.* s. k.«

Ezután következik egy új lapon a napló alakban írt »Memoriale«.

A család törzsének: Horvát Miklósnak fia után a György név a családban folyton föntmaradt, ugy, hogy a családnak egymásután következő és a naplót vezető hat tagja, az egy Ádámot kivéve, mind György

kereszt névvel bírt; a család elterjedt voltát mutatja a napló adataiból összeállított s alább közölt családfa.

A könyv elején egy üres lapra vezetett egyik mult századból való jegyzet szerint a család első törzse »Nicolaus Horváth de Stancsics«-nak íratik; ezen Miklós fia I. György azonban, mint föntebb láttuk, »Szauztiz«-nak írja családi nevét. A Stancsics Horváthok közül Márk, Zrinyi Miklós előtt Szigetvár parancsnoka volt, utódjai Szepes vármegyében nevezetes birtokok uraivá lőnek.

Az alább közölt naplót vagy Memorialét megkezdte Horváth Miklós fia I. György 1622. september havában s folytatta egész az 1654-ik évig. Utánna a napló írásához kezdett II. György s folytatta azt az 1680-ik évig; ennek elhaltával a naplót III. György 1681-től 1718. évig vezette; ennek még életében fia Ádám a naplóban már 1715-től fogva némely jegyzeteket írt s magát a naplót folytatta egész 1730-ik évig. Majd 1731-ik évben Ádám fia: VI. György vette kezébe a tollat s családja történetét megírta egész az 1770. évig; végre 1771. évben VII. György kezdte meg a napló írását, s az eseményeket 1790. évig tüzetesebben leírta; ettől fogva a XVIII-ik század végeig VII. György egyes jegyzeteket írt a naplóba »pro nota« mint ő mondja, a végett, hogy azokból majd utóbb a naplót körülményesebben megírhassa. a mi azonban elmaradt; adatok hiányában tehát a föntebbi családfát a jelenkorig nem vezethettem le és ez szorosan véve ide nem is tartozván, a jelenleg Ungh

megyében még több sarjban virágzó család tagjaitól várjuk a családfa kiegészítését.

Magáról a napló beltartalmáról megjegyezhetjük, hogy az, kivált az elején, inkább magán-viszonyokat tárgyaz ugyan, de a mívelődés történetére és a helyi eseményekre még is elég becses adatot tartalmaz; utóbb azonban, midőn a XVII-ik század második felében bonyolultabb viszonyok álltak be, a napló a Nádasdy-Vesselényi összeesküvésre, a bujdosókra és II. Rákóczy Ferencz korszakára, a XVIII-ik században pedig a Lengyelországgal folytatott borkereskedésre és a II-ik József császár alatti viszonyokra becses történelmi adatokat szolgáltat.

Maga az írásmód elég tiszta és érthető, nem tartalmaz ugyan oly erőteljes és szép mondatokat, mint Martonfalvay emlékírata, s kivált a XVII-ik század végén lábra kapott szokáshoz képest a napló-írók több latin szavakat kevertek a magyar nyelv közé, igy volt akkor általában a szokás, s ennek a pálóczi Horváthok is hódoltak, de azért az ő munkájukat is igazi magyar szellem lengi át és mig Martonfalvay föntebb közölt emlékirata megírásánál magának azt tüzte ki czélul, hogy a hű szolgához illő odaadással tisztelt urának Török Bálintnak és utódainak emlékezetébe idézze az elmult eseményeket azért, hogy ezek értesüljenek a felől, hogy mily tényező volt ő az enyingi Török család környezetében, mennyire osztozott e család jó és balsorsában, addig a pálóczi Horváthok firul fira, ágról ágra leírják családjuk beltörténetét; a XVII. és XVIII-ik századból egy

magyar nemes család belélete tárul föl a naplóból előttünk, mindegyik tagjában az egyszerü életmódu és azért vagyonában gyarapodó gondos házi gazdát, hazáját szerető honpolgárt, a becsület utján érdemeket szerzett megyei tisztviselőt ismerjük föl; nem csüggedtek ők el, pedig ha a sors a megpróbáltatás napjait valaha ránk mérte a XVII. században bizonyára úgy volt.

Leljék tehát némi jutalmukat a késő kor elismerésében és hálájában, tetteik méltán ösztönül szolgálhatnak a késő utókornak a hazaszeretetre. Lássuk tehát: egy magyar nemes család a XVII. és XVIII-ik században minő életet folytatott?

Szopori Nagy Imre,
akad. lev. tag.

CSALÁDFA:

Szauztiz Horváth Miklós, neje: Marczali György és Szakváry vagy Szacsvay Anna leánya Zsófia

I. György † 1655. neje Gál János és Ravasz Anna leánya Anna — János 1627. Bethlen Gábor, majd 1649. Rákóczy György fej. titkára. — Katalin † 1641. Pinkóczy Ferenczné

Judit Lipcsey Mihályné 1639. — Miklós † 1656 neje: Pössay Erzse — Éva Csicsery Andrásné 1646. — Pál Ferencz † 1663. — II-ik György szül. 1632. † 1692. neje Sziny Justina. — Anna Szemere Györgyné 1652. — János neje Berzeviczy Julia. — Kata Lövey Miklósné 1652. — Mária † 1645. — László † 1644. — Borbálya † 1645.

Mária szül. 1650. — László szül. 1659. — III-ik György szül. 1661. † 1719. első neje Borbély, vagy Kasza Borbálya, 2-ik neje Monaki Erzsébet. — Zsuzsánna szül. 1663. — Ferencz szül. 1666. — Judit szül. 1669. — János szül. 1671. — Gábor † 1674.

Ádám Évaikrek, szül. 1691. apr. 10. neje: Draveczky Anna. — Pál † 1694. — IV-ik György † 1703. — Gábor † 1703. — Erzse Csicseri Orosz Gáborné. — Kozma 1702. — V-ik György szül. 1704. — Juli † 1709. — A második nőtől: Ferencz szül. 1707. — Farkas szül. 1710. — József szül. 1714.

VI-ik György szül. 1719. mart. 20. † 1787. mart. 4. neje: Bárczay Mária — II. Ádám szül. 1720. † 1784. neje: Lónyay Mária — Borcsa Rétey Lászlóné — Teréz Bégányi Jánosné — Éva Szunyog Istvánné — és még 9. gyermek, kik korán elhaltak

Pál ungi követ * alisp. 1790. — Mária Bideskuty Imréné — Zsuzsánna Sisári Józsefné

Erzsébet Somlyai Szilágyi Józsefné — VII-ik György szül. 1760 aug. 16. — László szül. 1765. — és még 9. gyermek, kik nagyobbrészt fiatal korukban elhaltak.

Simon szül. 1792. febr. 6. — Miklós, — Boriska, — Mariska.

MEMORIALE.

Anno domini 1622. die 9. mensis septembris holt meg pestisben nemzetes Túri Éva. Jegyben volt nálam Sáros városában.

Georgius Horvát de Pálócz s. k.

Anno domini 1623. die 1. mensis oct. jegyzettem el az mostani feleségemet nemzetes Gállfy Annát, Gállfy János kisseb-bik leányát, azon napon esküdtem meg vele, háltam el vele die 15. eiusdem mensis.

Anno domini 1625. die 23. mensis aprilis lött az első leányom Judit éjfélkortájban szereda napra virradóan.

A. d. 1626. die 14. mensis dec. lött ez világra az első fiam Miklós délután egy órakor hetfü napon.

Anno domini 1627. die 26. mensis julii éczaka egy órakor holt meg az szegény Gállfy János uram, temettük el az nagytárkányi templomban 1. die augusti eodem anno.

A. d. 1627. die 21. mensis maji kezdettem ez pálóczi templomot újobban fundamentomából rakatni.

A. d. 1627 die 14. mensis sept. indúlt meg az öcsém Horváth János uram Kassárúl az imperiumba Belgiomba, Olaszországba peregrinálni több társaival együtt.

A. d. 1628 die 26. mensis aprilis éczaka 9. órakor holt meg az jó emlékezetü Mokcsai László, ez Ung vármegyének viceispánja, temettük el az kis-kaposi templomban die 11. mensis maji.

A. d. 1628. die 27. mensis decemb. lött ez világra Éva leányom szintén Szent János napjának éczakáján.

A. d. 1629. die 15. mensis augusti holt meg az sógor uram Kaszás Bálint uram Judit nevü leánya, 18. die temettük el eiusdem.

A. d. 1629. die 7. mensis octob. jütt haza Pálóczra Horvát János öcsém uram Olaszországból, Balk Lőrinczel együtt.

A. d. 1629. die 15. mensis novembris holt meg az felséges fejedelem Bethlen Gábor Fejérvárt Erdélyben, temették el fejérvári templomban die 25. mensis januarii 1630. esztendőben.

A. d. 1630. die 1. mensis junii lett véreső Szerednye városában. Sok emberek látták.

A. d. 1630. 26. mensis augusti hajnalban kedd napra virradóan lött Horvát Pál fiam.

A. d. 1631. die 24. mensis aprilis költözött Teorey Mihály uram Domahidáról ide Pálóczra lakni.

Anno domini 1630. die 1. mensis 8bris indult meg Patakrúl Rákóczi György az erdélyi fejedelemségre, kedd napon 11. óra után.

A. d. 1631. die 13. mensis martii kezdettem ez pálóczi hátulsó szobát ódal komorát Matiuczi István mesterrel csináltatni.

A. d. 1631. die 13. mensis julii kezdetteté el Barkóczi László uram az pálóczi kőházait építtetni.

A. d. 1631. die 12. mensis decembris gróf Homonnay János uram volt ebéden elsőben az alsó bótban.

A. d. 1632. die 22. mensis januarii csötörtök napon választottuk nemzetes Chichery Péter uramot az ez Ung vármegyei viceispánságra.

A. d. 1632. die 12. mensis febr. érkezett ide Pálóczra Barkóczi László uram az felső országi hadból.

A. d. 1632. 13. mensis febr. éczaka holt meg nemzetes Geioczi László uram Ungh és Zemplieny vármegyéknek notáriussa.

A. d. 1631. szintén Szent-Mihály nap táján kezdettek elsőben az pórok feltámadni, Bornemisza János uram generalisságában.

A. d. 1632. die 4. mensis martii Forgácsi Miklós cassai főgyeneralis vágatta négygyé Császár Péter neű pórok kapitányát; újobban az pórok meg feltámadtak Bátor táján az Nírben, Zólyomi Dávid és ifjabbik Betlen István vágattak aztán le bennek. ugy oszlottak el.

A. d. 1632. die 4. mensis aug. holt meg Pankotai János, temettük el 8. die eiusdem. Ezen napon ölték meg Pinkóczi Mihály öcsém Gyurkó neü szolgáját.

A. d. 1635. (így) die 23. mensis julii, ültettem egy kis diófát az ablakom alatt.

A. d. 1632. ettünk elsőben vacsorát 13. mensis julii, az Barkóczi László uram kő házának folyosóján.

A. d. 1632. die 9. mensis sept. éczaka lött ez világra Gyurkó fiam, péntek napra virradóan.

A. d. 1632. Karácson táján holt meg ifjabbik gróf Bethlen István.

A. d. 1633. die 2. mensis januarii vasárnap napon holt meg az jó emlékezetü Csicseri Péter komám uram ez Ungh vármegyének viceispánja, ki eszes okos istenfélő jó deák ifjú ember vala idejének 34. esztendejében, temettük el az vajáni templomban 12. mensis januar.

A. d. 1633. die 3. mensis febr. választottuk Bácsmegyei Ferencz uramot az viceispánságra.

Anno d. 1632. (így) die 20. mensis octobris kezdettem el az udvaromon az kutat ásatni.

Anno domini 1633. die men. april. kezdettem az házamat újobban palánkal körül állatni.

Anno d. 1633. die 5. mensis junii esküdt meg Barkóczi László uram az kállai főkapitánságra, Segnyey Sándor és Melit György uramék voltak commissariusok.

A. d. 1634. die 15. mensis apr. szintén husvét nap estére virradóra verték fel Vajkóczon az Pinkóczi Mihály öcsém uram házát.

A. d. 1636. (így) die 5. men. julii kezdettem ásatni az kertemben azt az gödröt, tónak ásatni.

A. d. 1633. die 3. men. octobr. holt az derékban az foknál az szegény Boli István jobbágyom.

Anno 1633. kis-karácson tájban kezdettek az traktához Eperjest az erdélyi fejedelem Rákóczy György és római császár urunk commissariusi; végezték el az traktát septemberben azon esztendőben.

A. d. 1633. die 3. men. aprilis támadott puskás kézzel előmben Homonnay János pálóczi falunak alsó végén Csató

Albert. Beniczki Péter. Török András, és több sok szolgáival együtt.

A. d. 1634. die 2da mensis maji szintén Sz. Zsigmond napján választottuk nemzetes Pungrácz Nagymihályi László uramat Ung vármegyei viceispánságra.

A. d. 1635. die 4. men. martii délután egy órakor lött ez világra Annók leányom.

A. d. 1635 die 6. mensis aprilis szintén nagy-pénteken délután hat óra tájon holt meg az én szerelmes asszonyom anyám nemzetes Marczaly Sophia aszony; temettettem el 10. die aprilis itt az pálóczi templomban. ezen szegény anyámnak atyja Marczaly György az anyja Szazvay Anna volt.

A. d. 1636. öregbik gróf Betlen István die 16. mensis januarii indult ki Ecsedből Budára.

A. d. 1636. esztendőbeli télen semmi hideg derekas sem hó nem volt, hanem februariusnak 17. napjának éczakáján kezdett hideg lenni, immár sok helyeken tavaszit is kezdtek volt vetni.

A. d. 1636. publicálták volt Eperjesre az octávát, de elmult. Ezen napon vétettem fejét Hosszu Jánosnak és Deli Mihóknak.

A. d. 1636. die 15. men. dec. reggel hat és hét óra között lött Horvát János fiam.

A. d. 1634. 26. mensis octobris Eörben volt gyülésünk az ő felsége regalissára; az mely napon az nemes Ungh vármegye engemet választott Sopromban az gyülésre követnek.

A. d. 1635. die 15. mensis julii adtam Miklós fiamat az iskolába Mokcsába.

A. d. 1635. die 27. mensis aprilis volt törvényszékünk Nagy-Kapost, és ezen időbeli 83ik articulusnak vigora szerint ezen törvényszékben gróf Homonnai János uram proscribáltatta ifjabbik Baranyai Miklóst és Menyhártot; szomszéd vármegyéből is ezen törvényszékben főemberek jelen voltak Sáros vármegyéből: Keczer András, Usz István, Divini István, Rutkai Ferencz; Zemplyén vármegyéből: Butkay István, Rátkai Ferencz, Duka István, Vásárhelyi László; Zathmárból: Ujlaki György.

A. d. 1636. die 17. men. april. kezdettem az kő kémént rakatni zemplyéni Kőmives Jánossal.

A. d. 1636. die 21. mensis julii gróf Homonnay János uram ő nagysága ment be és esküdt meg az felföldi gyeneralisságra; judex curiaeságra is ezen napon esküdt meg.

A. d. 1636. Gróf Homónnay János uram parancsolatjából personaliter insurgáltunk, és innét Pálóczról Kassa felé indultunk die 16. mensis novembris.

A. d. 1636. die 9. mensis dec. érkeztem haza az gönczi expeditioból.

Eodem anno die 19. mensis novembris Bánóczon voltunk szálláson vármegyéstül, oda izent reám Homonnay János uram minden ok nélkül Geiöczi Lászlótúl.

A. d. 1637. die 29. mensis octobris gróf Homonnay János uram vetette fejét ifjabbik Bárány Miklósnak.

A. d. 1637. die 1. men. febr. vittem Miklós fiamat Palágyban az scolában, öregbik Palági István uramnál volt szállása.

A. d. 1637. die 3. mensis aug. nemzetes Tibay László uramot választottuk viceispánnak Eörben.

A. d. 1637. die 21. mensis aug. volt gyülésünk Kapost, holott az mi kegyelmes urunk III. Ferdinánd római császár és magyarországi király regalissára az pozsonyi országgyülésére választottuk követnek nemzetes Tibay László uramot. Én is ezen gyülésben gróf Bethlen István uram követe voltam.

A. d. 1637. Ez pozsoni gyülésre indultam pálóczi házamtul die 2-da mensis novembris.

A. d. 1638. die mensis 3. apr. érkeztem házomhoz Pálóczra az pozsonyi hosszu gyülésbül.

A. d. 1638. temettük el az szegény sógor uramot Kaszás Bálintot Nagy-Tárkányban die 7. mens. aprilis.

A. d. 1638. az feleségem anyja kaponi kicsin portióját osztotta meg közöttünk die 10. men. martii.

Anno 1638. die 7. mensis martii itt Pálóczon akasztattam fel Kozmát, Komoróczit és helmeczi két legényt is.

A. d. 1638. die 10. mensis maji kezdettem az ódalházamot csináltatni az pinczével együtt deregnyei ácsokkal, Pál volt az mestere.

A. d. 1638. die 16. mensis maji istennek kegyelmes segítségébül indúltam az erdélyi fejedelemhez Fejérvárra.

A. d. 1638. die 5. mensis junii attam az pataki iskolában az fiamat Miklóst, Kapossi János az doctora, Kaszás Ferenczel és Pinkóczi Jánossal együtt.

A. d. 1638. d. 6. mensis junii lett ez világra Katha leányom délután egy óra tájban. Vasárnapon, 27. euisdem keresztelték. Öregbik Prini György uramot is ezen napon temették el.

A. d. 1638. esztendőben igen nagy szárazság lött, az egész tavaszon esső derekas nem volt az mi földünkön. Drágaság is hertelen; pünkösd táján kezdett esni.

A. d. 1638. die 7. men. novembr. voltam Vajnatinán; Tibay Lászlóné asszonyom komám asszony folyosó ellen tanított ilyen orvosságra: hogy az oltatlan meszet, egy darabot egy dézsában tegyen ember és vizet töltsön reája, az aztán megalszik és szépen az fenékre száll az mész, az vizet szépen le kell szürni, abba kell az fejét mosni embernek. Ismég árva ciclian vizben kell megmosdani liszttel kell behinteni embernek az fejét az hol azféle folyosó vagyon.

Anno domini 1639. d. 17. m. januarii kezdettem az pinczének való követ hordatni, az nagy-mihályi bányából hordatni.

A. d. 1639. die 11. mensis februarii volt törvényszékünk Ungh vármegyének Nagy-Kapost, ezen törvényszékben Tegenyey Pinkóczi Mihály uram leváltatott egy causát Butkay Viczmándi Pál ellen, az 1563. esztendőbeli 42. articuluson mely edáltatott az káromlók, szitkozódók, más embergyalázók ellen. Viczmándi Pált seprőzésre itélte az nemes vármegye az citált articulusnak tenora szerint, hitire vevé Viczmándi Pál Pinkóczi Mihálynak, Pinkóczi Mihály is assomálá, kivánná azt, hogy az biró vegye fel az hitet, ő mindjárt kész deponálni, azonban az ispánt nemzetes Tibay Lászlót készeritette, hogy Viczmándi Pált megfogja; ezt Viczmándi Pál nem vevé tréfára, hanem hogy kimenének deliberátiot venni, Viczmándi uram elszaladott, elfutott; Azari Pál leválta Viczmándi Pál ellen. Igen haragvék Bornemisza Pál, ezt igen neveti Ongvári Pál, tréfálja Ráti Pál keservesen szánja Bernát Pál etc.

A. dni 1639. die 27 mens. febr. istennek kegyelmes gondviselésébül és rendeléséből igértem Judit leányomat Lipcsey Mihálynak, gyürüt ezen napon váltottak.

A. d. 1639. d. 3. men. april. Laskay János uram fogott kezet Bot Erzsébettel Vajkóczon, ezen napon lőtték meg az szegény Balog Istvánt.

A. d. 1639. die 1. men. april. kezdettem sindelyeztetni az templomot, itt ezt az pálóczi templomot, Georgius Horvát de Pálócz, deregniey ácsokkal, János mesterrel.

A. d. 1639. die 19. mensis apr. Zemplyén vármegye választotta viceispánságra Barkóczi Ferenez uramot.

A. d. 1639. d. 27. men. apr. kezdettem az kő pinczémet épiteni.

A. d. 1639. d. 27. men. junii istennek szent segétségéből az én szerelmes leányomat nemzetes Horvát Juditot adtam haza Lipcsey Mihály fiam uramnak.

Anno 1639. die 29. mensis junii az én szerelmes sógorom asszony, nemzetes Gálfy Örsik holt meg menyütő kő miatt nagy-tárkányi házánál temettük el eodem anno 3. mensis julii.

Eodem anno 28. mensis junii hánta el az pataki várbeli házakot az puskapor, öt pattantyusokkal együtt.

A. d. 1639. esztendőbeli az egész takarodás mind essős volt, ugy annyira, hogy semmiképpen be nem hordhattunk, mind elkölt az gabona.

A. d. 1639. die 3. mensis decembris akasztattam fel Nagy Ferenczet és mást is, egy oroszt.

A. d. 1640. die 13. mensis aprilis adta isten ez világra Mária leányomat, péntek napon délután négy óra tájban.

A. d. 1640. die 9. men. julii Istennek kegyelmes segitségéből kezdettem el az aratást, ebben az megirt esztendőben.

A. d. 1640. die 29. mensis junii Palkó és Gyurkó fiamot vittem az pathaki scolában, gazdájokat szerzettem nekik Nagy Pétert, az ispitályban doktorokat szerzettem Kováznay Petör uramot, főmester volt Tolnay János uram, másik mester Bényey uram.

A. d. 1640. die 4. mensis. octobris holt meg nemzetes Komjáti Judit asszony nemzetes Possai László uram felesége három és négy óra között csötörtök napon.

A. d. 1640. die 24. mensis novemb. volt itt Pálócz táján nagy égrengés, iszonyu kő eső.

A. d. 1640. die 25. men. nov. az sógor Szuti István fogott kezet Kaszás Máriával.

A. d. 1641. Szent-Gergely pápa napja táján foglaltatta Barkóczi László palánkul az szőlős kertet és majorokhoz nagy darab szabad földet és utat.

A. d. 1641. die 25. mens. martii holt meg az szegény asszonyom néném, nemzetes Pálóczi Horvát Kata asszony néhai nemzetes Pinkóczi Ferenczné, szintén tizenkét óra és egy óra között, virág vasárnap után való hetfün.

A. dni 1641. die 12. men. martii kezdettetém csináltatni az darmai házamat deregnyei Isza Pál nevü ács és Mihály mesterekkel, eodem anno felállattatám die 4. mensis maii, az palánkot is körüle ez napon kezdettem állattatni.

A. d. 1641. die 21. mensis aprilis itt Pálóczon akasztattam fel egyszersmind három oroszt, két minai legényt, egy nyárádit.

Anno dni 1641. az egész takarodás iszonyu essős volt. Egész Medárdus napjától fogván mindennap esső esett egész juliusban.

Anno dni 1641. die 13. men. octobr. küldöttem meg Patakra az cetusnak az tiz köböl lisztet.

Anno dni 1641. az pataki cetus küldött deákokat ez karáczon napjára, Töczeki Mihály és Töczeki János uramékat, Kováznai Péter uram is az fiai praeceptorok együtt volt ő kegyelmekkel.

Anno dni 1642. die 4. men. januar. temettük el Orosz Györgyné komám asszonyt az csicseri templomban.

A. d. 1642. die 24. mensis januarii volt gyülésünk Kapost, az mely gyülésben (vigore articuli anni 1625. art. 6.) Prisca Miklósnét tanquam mariticidát, post inquisitionem (ugy mint Gabóczi Annát) nemzetes Tibay László uram viceispán uram tanquam magistratus megfogatta, és aztán fogságban lévén, ugy citáltatta Daczó Bálint szolgabiróval, ex deliberatione inclyti comitatus.

Anno dni 1642. die 26. mensis januar. Palágyiba keresztteltük meg az Nátafalusi Márton uram fiát Lászlót, Bodó

Lajos uram feleségestül s én Ungvári Pál uram voltak idegen atyafiak jelen az nagyanyja Palági Ferenczné komám asszony házánál, Sövényházi Móricz Margit asszonynál.

Anno domini 1642. diebus 28. 29. martii volt törvényszékünk Kapost, ezen napon sententiáztuk meg Priska Miklósnét az ura megöléséért és paráznaságért, másodnap ugymint die 29. mensis martii vették fejét az kaposi piaczon. Tibai László uram volt ispán, Gobóczi Anna volt az neve az asszonynak.

Anno dni 1642. die 7. men. april. atta isten ez világra az kisebbik fiamat Horvát Lászlót éjszaka hetfe napnak éjszakáján.

Anno dni 1642. esztendőbeli husvét innepinek szentelésére és celebrálására küldött hozzám ide Pálóczra az pataki cetus deákokat, egyiket Georgius Szendereyt, másikat Nicolaus Tarczalit, harmadikat Stephanus Rozgomit.

A. d. 1642. die 19. mensis aprilis ez Ung vármegyének III. Ferdinánd császár és király ő felsége regálissára volt gyülésünk Eörbe, az holott engemet az nemes vármegye választott követnek Pozsonyba.

A. d. 1642. die 1. mensis maji kereszteltettem meg pálóczi házamnál László fiamat, komák voltak: Csarnay János, Farkas Ambrus, Bot György, Possay László, Azari Pál uramék; koma aszonyok: Bót Györgyné Semsey Dorkó asszony, Farkas Ambrusné Fáy Örzsébet aszonyék.

Anno dni 1642. Szent-György nap táján vetteté az köz szabad földre az palánkot az kert ódalát Barkóczy László.

A. d. 1642. pünkösd innepi szentelésen voltak nálam pataki deákok Joannes Gönczi, Georgius Kaposi, Tomas Tolnay.

Anno dni 1642. die 4. men. augusti holt meg az feleségem anyja Gálffi Jánosné nemzetes Ravaz Anna, temettük el 6. die eiusdem mensis, 7. die eiusdem mensis hatalmaskottatott Paczó Judit Sennyey Sándor relictája ellenem.

Anno dni 1642. die 18. men. 7bris Judit leányom Lipcsey Mihályné betegedett le az első fiával, lett ez világra ezen hónak huszadik napjának éjszakáján ezek után egy óra tájban Sigmond.

Anno dni 1642. die 4. men. 8bris holt meg az szegény onokám Lipcsey Sigmond.

Anno dni 1642. die 10. men. 8bris holt meg János deák komám Matyuczon.

Eodem anno die 11. mensis octobris ő maga is az szegény János deákné komám asszony halt meg Bajánházi Anna asszony.

A. d. 1642. die 2 mensis 9bris isten kegyelmes segitségébül indultam meg az pozsonyi országgyülésre szintén vasárnap napon.

Eodem anno ezen pozsonyi gyülés re infecta elmulván jüttem házamhoz ide Pálóczra die 12. mensis decembris anni 1642.

Anno dni 1642. ezen palóczi házam mellett felszélről néhai nemzetes öregbik petőfalvi Pető Istvánné asszonyom adott volt énnekem perennali jure egy fél jobbágy helynek felét, melyre én regius consensust impetráltam tekintetes nemzetes és nagyságos Galantay Ezterhasi Miklós palatinus uramtul ő nagyságától cum jure regio az melyben statuáltattam magamat s mindkét ágon való maradékaimat az felül megirt esztendőben die 22. mensis xbris; regius volt nemzetes Pinkóczi Mihály uram, conventualis volt pater Joannes Benkes, viczinusok nemes személyek, Mokcsay Ferencz, Nyomárkay István, Vid Bálint, Vid Ferencz, Pinkóczi János, Mátthé István, Lévay Pál etc.

Anno dni 1642. esztendőbeli karácson nap idnep szentelésre az pataki cetus küldött deákokat ide Pálóczra hozzám predikálni, Cassay Tamás, Bányay Mihály, Cerneczy Márton uramékot.

A. d. 1643. tekintetes nemzetes és nagyságos ifjabbik Rákóczy György Erdély országának választott fejedelme hált el az Báthori asszony feleségével die 3. mensis februarii, az honá ez mi vármegyénk követet küldött nemzetes öregbik Palági István uramat, G. Horvát de Pálócz. Ezen napon az kaposi piaczon vetettem fejeit három latornak.

Anno dni 1643. esztendőbeli husvét napi idnepek szentelésére az pataki cetus küldött hozzám diákokat, Stephanus Pauczi, Joannes Lengyelfalui, Petrus Azary uramékot.

Anno dni 1643. die 27. men. martii kezdettem el csináltatni Darnán az deszkakaróval és szövényekkel való külső keritést az udvarház körül és az kertek körül.

A. d. 1643. esztendőben Szent-György napja esett 23. die mensis aprilis, ezen Szent-György napjának éjszakáján igen nagy hó esett és rut szeles idő volt itt mi tájunkon.

Anno dni 1643. esztendőbeli pünkösd napi szentelésre voltak Patakrúl deákok nálam, Eörményi Mátyás, Bezprimi István és Vály István uramék.

Anno dni 1643. die 14. men. 7bris itt Pálóczon vetettem fejét Rétfalusi Jánosnak és Lakarti Balog Istóknak.

Anno dni 1643. die 28. men. octob. kezdett iszonyu szél és dér lenni és hó is igen nagy esett.

Anno dni 1643. die 30. men. 8bris péntek napnak éjszakáján lett ez világra Borbálya leányom.

A. d. 1643. die prima mensis novembris szánkáztam elsőben ebben az esztendőben.

Anno dni 1643. die 6. mensis novembr. délután három óra tájban holt meg az én szerelmes öregbik leányom Judit.

Eodem die gróf Homonnay János, gróf Forgáczi Ádám és Sigmond uramék eö nagyságok voltak itt Pálóczon.

Eodem anno die 11. mensis 9bris temettem el az szegény Judit leányomat itt az pálóczi templomban szintén Szent-Márton napján.

Anno dni 1643. die 24. mensis xbris. rút essős havas idő volt, végre nagy kő is esett, ezen esztendőben bisextilis esztendő következett. Péntek napon volt karácson napja.

Anno dni 1643. esztendőbeli karácson napi szentelésre az pathaki cetus küldött deákokat ide Pálóczra hozzám, Riolinus János, Medion Montanus, János Dániel, Nagy Pál uramékot.

A. d. 1644. ujabban Tibay László komám uramat választottuk Eörbe viceispánságnak tisztire. Eörben volt gyülésünk. Ezen gyülésre főispán urunk ő nagysága gróf Homonnay János közinkbe nem jühetett, mivel szintén ezen napon jütt az erdélyi fejedelem ő nagysága Patakra, ehez képest Lengyelországbul Lezkó nevü várból irja főispán urunk az vármegyének az credentiát Sarviczay István és Bors János uramékra, hogy ő kegyelmeket plena authoritással expediálta ő nagysága főispán uram közinkben, de propter metum judeorum ez követek sem mertek bejüni közinkben, hanem ezen

megirt két követek is viszont az nekiek adott authoritás Mokcsay Ferencz uramra ruházván, ő kegyelme candidált vol az electio pernél medio tertias personas; Bornemisza Pált e napon le tevénk az szolgabiróságbul, helyette Minay Gábo uramat választottuk, ez dolgok mind lőttek az fejjebb megir esztendőben die 19. februarii.

A. d. 1644. die 27. mensis februarii az erdélyi fejedelen Rákóczy György uram ő nagysága levelére volt gyülésünk Eörben, az mely levélben ő nagysága personalis insurrectiót parancsol; választott az nemes vármegye követeket ő nagyságához: nemzetes Tibay László viceispán uramat, engemet Chicheri Mihály. Palágyi István, Geröczi Miklós uramékat 29. hujus megindultunk, tertia mensis martii lettünk szembe ő nagyságával, 4. lett aztán válaszunk.

A. d. 1644. die 17. mensis martii hánta fel az puskapo szerenyei várnak egyik részét, egy nehány embert is ölt meg

Anno dni 1644. esztendőbeli husvétnapi szentelésr az pataki cetus küldött hozzám deákokat, Báry Benedek Pelsöczi Balás és Diószegi János uramékat.

Anno dni 1644. die 30. men. martii az szegény Ubres Gáborral esett el az ló Cassa táján, mely esés miatt szörnyű halállal meg is holt.

Eodem anno et mense aprilis ugy mint második napjára virradóra holt meg az szegény Teörey Mihály komám uram Mogyoróson.

Anno dni 1644. pünkösd napi ünnepek szentelésén voltak nálam pataki deákok: Tolnay János, Balkani János Várallay Lőrincz uramék.

Anno dni 1644. die mensis maji az szegény Losonczy János komám uram holt meg Palágiban. Temették el az nagy szeretvai templomban die 17. mensis maji eiusdem.

A. d. 1644. die 2. junii akasztattam fel az kaposi akasztófára egy besi embert az fiával együtt.

A. d. 1644. die 34. mensis maji gróf Homonnay János uram fogatott meg ártatlanul itt az pálóczi házamnál, Jeszenő várába vitetett, ez pálóczi házamat szolgái felprédálták, mindenemben zsákmányt is tettenek, szolgáinak nevek kiket nevezhettem ezek voltak:

Viczmándi György	Bánóczi Sándor
Horvát János	Szegedi István
Horvát Péter	Szenői neü
Kopcsányi neü	Almási az Almási
Gergellaki neü	Mihály fia
Hoffer György	Hollósi neü
Kállai az Ungvári . . .	az Egri István öcscse
Vilmany	többen is sokan.

Az ungvári szabadosok:

Kulcsár István	Vályi János
Vizi László	Gombos Csiszár

Anno dni 1644. die 2. mensis decbris vetettem fejét 5. kettőt felakasztattam Unghvárt, oroszoknak tolvajoknak hárma, Orosz Tamás jobbágyi mind eggyek voltanak, kettei antalócziak voltanak, mind az ötöt ez napon exsequáltattam.

—— Az minemű marháimat elvitték, azoknak száma:

Készpénz . . . . . 8.79.

Jó három paripámat, jó hat ökrömet, mentémet magamét, három bélles mentét, egy veres scarlat ezüst száras gombok, róka mállal bélles, másik zöld, uj angliai rókamállal bélles, 18. ezüst tiszta száras gomb rajta; harmadik bélles rókaháttal, szederjes fajlonyis; 4-ik uj fajlonyis Miklós fiamé; az két kissebbik fiaim mentéit is, béllettek voltak, az szolgám mentéjét is Szabó Jánosét, egy kék fajlonyis dolmányomat, két nyuszttal béllelt veres scarlat süvegemet, egyik ujodanatt uj.

Két szép s jó katonanyerget, az egyik granattal boritott varrott szép uj szerszámastul, három tatár-nyerget, egy paraszt hegyes tőrt és egy paraszt pallost, egy lóra való rezes szerszámot, négy lóra való szép varrott hámokat, feketét, egy öreg ezüst pohárt.

Két ezüstös kardot, két paplont, jó puskákat kilenczet, ötének uj tokjai voltak. Egy szép ezüstösmevő (mívű) korbácsot, 8 tallér volt rajta. Egy ezüstös lódingot. Egy szép kalapos söeget, egy köpönyeget, abban volt két szép szőnyeget, egy merő pánczélt, négy sisakot, egy nehány jó könyvemet, sok hasznos leveleimet, két pár uj karmazsin csizmát, hét pár uj karmazsin papucsot, karmazsin kapczával együtt, kilencz bojtos pokróczot, egy réz mozsárt, tizenegy ón tálat; sok szép

pacziolatat gyolcs ruhákat, két pinczetokot az földhöz vertek. elrontottak, jó négy ládát felhasogattanak, lánczos fékeimet. kantáraimat.

Anno dni 1644. die 1 men. 7bris holt meg az édes fiam Horvát László csötörtök napra virradóra jó hajnalban, szépen csendessen. Eodem anno 3. die 7bris temettetém el az pálóczi templomban.

Anno dni 1644. die 4. mensis 8bris. igen nagy hó és hideg lőn, ezen hóban is öt földet vettetém buzával és rossal, szinte ezen napon volt őszerint Szent-Mihály napja.

A. d. 1644. die 16. mensis sept. innét pálóczi házamtul indultam Husztra. Ekkor vittem Miklós fiamot gróf Betlen István uramhoz. Az fiaimot is: Palkót, Gyurkót, Jankót az scholában onnét Husztrul Ecsedben küldtem. Éva leányomat is az bátyjához Horváth János uramhoz, Pinkóczi Mihály öcsém uram vitte el őket.

Anno dni 1644. die 21. mensis 8bris indultam Ecsedbe az fiaim és leányom látására, akkor is Palkó igen beteg volt, jüttem haza 27. eiusdem, nagy essők voltak.

Anno dni 1644 die 29. men. 8bris hajtattam harmincz három juhot Vajkóczra Pinkóczi Mihály uram juhaihoz, ő kegyelme az magájéval együtt által hajtattja az Horvát János uram juhai közé telelni.

Anno dni 1644. die 15. men. xbris nemzetes Sztáray Lászlót Zemplén vármegyének viceispánját, Bodó Lajost Ungh vármegyének notariussát ezen napon temették el.

A. d. 1644. die 21. decembris akasztattam fel három oroszt, ugyan ezen napon vetettem fejét Szilva Jancsinak is.

Anno dni 1645. die 15. mensis januarii temettük el az szegény Nyomárkay István komám uramot az kérészi templomban.

Anno dni 1645. martiusnak tizedik napjának éjszakáján az ég megnyilatkozott, jó ideiglen ugy tartott, és iszonyu nagy zendülése volt az égnek.

Anno dni 1645. 6. die mensis martii az birákat esküttettük ujonan meg.

Anno dni 1645. esztendőbeli pataki deákok voltak husvét innepében nálam: Tomas Gönczy és Michael Mikházy.

A. d. 1645. az fejedelem ő nagysága parancsolatjára die 6. mensis junii ültünk fel, orlióczi mezőre szállottunk, az holott az nemes vármegye engemet választott hadnagyokká.

A. d. 1645. die 19 mensis junii Rimaszombatbul jüttem alá Nyári Bernáttal, Corlát Estvánnal, Dániel Ferenczczel, Huzty Menyhárttal együtt.

A. d. 1645. itt az egész Felső-Magyarországban rettenetes képen grassált az pestis, itt Pálóczon is.

Anno dni 1645. die 24. mensis julii hetfő nap reggel hét órakor tájban halt meg az én szerelmes leányom Mária pestisben.

Anno dni 1645. die ultima mensis julii holt meg az édes kis Boriskám.

Anno 1645. die 7. mensis julii vetettem fejét az Nagy György felesége anyjának, de soha térdre nem esék, hanem csak leülve vették fejét.

A. d. 1645. die 21 mensis novembris nemzetes Chicheri András váltott gyűrüt az édes leányommal Horváth Évával.

A. D. 1646. die tertia mensis jan. volt lakodalma Éva leányomnak.

Az mely vendégek a lakodalomkor itt házamnál voltak, magam vendégi ezek voltak: Nagymihályi Gábor uram, Semsey István uram, Gejoczi László uram, Gombos László u. Possay László u. Bárány Gáspár u. Bányai Pál u. Ungvári Pál u. Mokcsai Ferencz u. Balog György u. Fekésházi Albert u. Farkas Bálint u. Farkas Sigmond u. Torma István u. Palotai Mátyás u. Benkő Pál u. Varjasi István u. Varjasi János u. Budaházi István u. Budaházi Sigmond u. Helmeczi János u. Budaházi Ferencz u. Budaházi László uram, Kaszás Ferencz uram, Szuti Istvánné, Fekésházi Márton uram. Ezek mind sokad magukkal, ki feleségestül voltanak.

Chicheri András vendégei: maga Chicheri András. Nagymihályi Mihály u. Chicheri Mihály u. Kecskeméti Sándor u. Berczi István u. Chicheri János u. Mokcsai Balás u. Mokcsai Sigmond uram, Delney Andrásné.

A. d. 1646. die 20. mensis februarii voltam az Possay László (így) uram Possai Mária kézfogásán, ugyan én kértem meg Pinkóczi Jánosnak, Gálóczi urammal együtt.

A. d. 1646. die 27. men. febr. választottuk viczeispánságra nemzetes Pungrácz Nagy-Mihályi Gábor uramot.

Anno d. 1646. die 15. 16. diebus martii rettenetes rut esső s nagy hó volt, s iszonyu árvizek.

Anno 1646. die 27. men. apr. Szeritul vettem meg Pinkóczon azt az házacskát, az kit Lövey birt és csinált volt. Moszogh István és Taboly Bálint s az magam jobbágyi előtt adtam meg az pénzt neki.

A. d. 1646. die 12. mens. 9bris adta isten ez világra Éva leányomnak éczaka egy leány magzatot Erzsébet nevüt.

Anno dni 1647. die 6ta men. junii kereszteltük meg Eödeömffy László uram fiát Lászlót, az keresztségben voltanak Pungrácz Nagy-Mihályi Gábor, Viczmándy György, Viczmándy Sándor, Bors János, Vinnay Kristóf, én magam is.

Anno dni 1647. die 27. men. 8bris kilencz és tiz óra között nappal holt meg az jó emlékezetü Eödeömffy László komám uram.

A. d. 1647. die 14. mensis decembris vetettem fejét Egri Pálnak és Tót Istóknak.

A. d. 1648. die 8. mensis martii vetettem fejét Rontó Jánosnak.

A. d. 1648. az egész télen semmi hó sem erős idő nem volt. Ezen esztendőben szintén septima die mensis martii iszonyu nagy égzengés, villámás volt, mely az előtt minálunk szokatlan volt. Sok becsületes ember jeget is nem rakhatott ugy megcsalta az jég az embereket. Sok hertelen halálok történtenek ezen télen.

Anno dni 1648. die 18. men. martii adta isten ez világra Csicseri Andrásné leányomnak Mária leányát, kereszteltük meg 22. eiusdem men. az keresztségben voltanak Geörgey János esperest uram, Galambos László, Possay László és Péter, Csicseri Mihály, Pinkóczi Mihály uramék.

Anno dni 1648. die 13. men. maii bocsátottam Miklós fiamot Erdélyben. Eodem anno Palkót is adtam Barna György itélő mester uramhoz die 12. men. maii.

A. d. 1648. die undecima mensis octobris Erdélyben Gyulafehérváratt vette ki isten ez világból az méltóságos erdélyi fejedelmet Rákóczy Györgyöt.

A. d. 1648. die 4. mensis decembris akasztattam fel Rigó Pál nevű latrot.

Anno dni 1649. die 3. men. maji az én istenemnek kegyelmes segitségéből kezdettem rakatni az hót házakot és pinczét alatta. ezen napon temettük el nemzetes Mokcsay Jánost is az kis-kaposi templomban.

A. d. 1649. die 27. mensis julii akasztattam fel Caspar Jancsit és Orosz Iványkót itt az pálóczi határban.

Anno dni 1649. die 16. men. 7bris nemzetes Chicheri Mihály uramot választottuk viczeispánságra itt Ungh vármegyében, Eör nevü faluban, kit isten szent lelkével igazgasson az ő nagy nevének dicséretére.

Anno dni 1650. die 30. men. januarii éczaka adta az uristen Éva leányomnak Chicheri Andrásnénak az első fiat.

A. d. 1650. die 10. mensis februarii az cassaiakkal az helveticus és az pápista atyafiak az templomok resignátioját ez nap végezték el, ez nap resignálták.

Anno dni 1650. die 21. men. februarii hált el az fiam Miklós az feleségével Possay Erzsébettel.

Anno dni 1650. die 27. men. februarii Orosz Tamás uram fiacskáját Orosz Ádámot kereszteltük meg, jelenvoltanak nemzetes Chicheri Mihály, Jobos Ferencz, Gombos László, Mokchay Balázs, Orosz Pál, Cerney Pál, Chicheri András, Jobos Mátyás, Kovácsi Pál és több emberséges emberek is. Isten éltesse atyjának és anyjának örömére, s nemzetségének.

A. d. 1650. tekintetes nemzetes és nagyságos gróf Pálfi Pál uram magyarországi palatinus etc. az felföldön Eperjes városában szolgáltatott octávát, Szent-György octávája.

Anno 1650. die 21. men. junii az fel-házamot ujobban kezdettem zsindelyeztetni.

Anno dni 1650. die hatodik men. novembris éczaka tizenkét órakor holt meg az én szerelmes feleségem nemzetes Gálfi Anna asszony, melyel isten áldásából laktam huszon két esztendeiglen, és egynehány napiglan istenesen.

Eodem anno die 13. men. 9bris temettetém el itt az pálóczi templomban, az temetésen jelen voltanak becsületes feöemberek az kiknek eszembe jutat az nevek, ezek voltak:

nemzetes Csieseri Mihály uram ezen Ungh [illegible] ispánja.

Jobos Ferencz	uram	Nyomárkai István	uram
Gombos László	»	Bányai Pál	»
Palági Márton	»	Unghvári Pál	»
Pinkóczi Mihály	»	Unghvári Ferencz	»
Possay András	»	Nyárádi Zsigmond	»
Niárádi Miklós	»	Barani István	»
Daczió János	»	Torma István	»
Daczió László	»	Farkas Zsigmond	»
Jobos Mátyás	»	Ifjabbik Torma István	»
Vid Ferencz	»	Ezeken kivül többen is praedicatori rend. Geörgey János uram senior. Az itt való praedicator Szerdahelyi uram	
Corlat László			
Budaházi István	»		
Budaházi Péter	»		
Budaházi György	»		
Chicheri András	»	Az pinkóczi praedicator	
Mokchai Zsigmond	»	Az matiuczi praedicator	
Lapczey Mihály	»	Patakrul öreg deákok hatan voltanak.	
Haraszti Mihály	»		
Haraszti Ferencz	»	Matheus Pathay az fiaim doctora.	
Kardos Pál	»		
Szemasi István	»	Táliay Pál.	

Anno dni 1651. die 26. mensis februarii Ujhelyi Fark. Ambrus komam uramot temettük el az ujhelyi templomb[illegible] [illegible] rakott sirban.

A. d. 1651 punkosd havának ujsága tetszett fel die [illegible] mensis aprilis, [illegible] esztendoben Szent-György napja esett die eiusdem mensis aprilis. Szent-György nap után egynehá nappal [illegible] tájon való földön szint[illegible] S. Márk evangelista napján hajnalban nagy hó esett. [illegible] előtt senki nem [illegible] egy punkosd havában hold sz[illegible] [illegible] földünkön olyan idő lött volna. Az uris[illegible] [illegible] oltalmazzon efféle gon[illegible] [illegible]doktul.

Anno dni 1652. die 1. mensis januarii igértem Szent[illegible] György uramnak [illegible] kedves leányomat Annókot, mel[l]yet engedljen az felséges isten, hogy [illegible] lelkeknek idvösségére; volta-

nak kérő nemzetes [illegible] uram [illegible] András és Horvát [illegible] uraimék.

Anno dni 1652 [illegible] engedelméből [illegible] nak. Jelen voltanak [illegible] uram. Csanasi Zsigmond uram [illegible] Mihály uram, [illegible] Balázs uramék [illegible] László, Gerőczi László, [illegible] uram.

Barkóczi László uram [illegible]

Anno dni 1652 [illegible] meg az szegény [illegible] uram.

Anno dni 1652 [illegible] nek bölcs rendeléséből az [illegible] nemzetes Lénárt Miklós uramnak [illegible] sok és esküttenek meg is.

Anno 1653 [illegible] meg nevezett leányomat. Jelen voltanak [illegible] séges emberek: Mokcsai Ferencz — Balázs uramék, Chachem Mihály viczeispán uram, [illegible] Ferencz uram, Gombos László uram, Palaticz Gábor uram, [illegible] András uram, Nyiri Horváth G. uram, Gábor uram és többek is.

Anno dni 1653 [illegible] Palocsán a házat és curiát [illegible] Gombos Lászlóné asszonytul örökben vettem [illegible] cum consensu meghozattam Gyurkó fiam számára die 9. mensis aprilis supranotati anni. Lengyel Molnár Tamás magam jobbágya volt mestere etc.

Anno dni 1653. augustus havának negyedik napjának éjszakáján három óra tájban holt meg nemzetes és nagyságos Bámfy Nagy-Mihályi Kata asszony nemzetes és nagyságos Barkóczi László uram harmadik felesége.

(A napló itt egy [illegible] által meg van szakítva. [illegible] más által eszközöltetik, nem a napló eddigi [illegible] Horváth György által; mit az is bizonyít, hogy az egyes passusok alá [illegible] „Georgius Horváth de Palocz" aláírás ezután többé [illegible] II. Horváth György folytatván tovább a napló írását.)

Anno 1655. in mense januarii kezdettem jegyezgetni ezen könyvben holmi emlékezetre való dolgaimat én ifjabb Pálóczi Horváth György azon mód szerint, az mint ezelőtti dolgok vadnak beiratva.

A. 1655. die 27. januarii Klobusiczki Andrással és Zákány András uramékkal az méltóságos öregbik fejedelem asszony ő nagysága ugymint Lorántffi Zsusánna asszonyom követivel indultam Sáros-Patakról Pozsonyba, az hová mentünk be 13. februarii, volt szállásunk akkorbeli országgyülés alkalmatosságával Szlinder Jónás házánál az négyvedrű kut utczában.

Anno eodem die 3. martii jött be Pozsonyba ő felsége Bécsből az fiával Leopoldus Ignatiussal együtt, harmadik Ferdinánd császár urunk ő felsége.

A. eodem 10. martii exhibeáltatta ő felsége az propositiókat kancellárius Szelepcsény György uram ő nagysága által az országnak.

Anno eodem die 15. martii gróf Vesselényi Ferencz uram ő nagysága választatott Pozsonyban magyarországi palatinusságra.

Anno eodem die 11. apr. lött nagyságos urrá az akkori personális Orosszy György uram.

Anno eodem die 6. junii facta coronatio Eleonorae Gonzaga principissae Mantuae Posonii, consortis Ferdinandi III. electi Romanorum imperatoris, ac Germaniae etc. regis.

Anno et mense eodem die 16. electus est pro rege Hungariae Leopoldus Ignatius, intra horas 12. aut primam promeridianam, filius Ferdinandi III. imperatoris Romanorum etc. rex.

26 jun. finita sunt negotia regnicolarum Posonii.

27. die junii anno eodem facta est coronatio Posony serenissimi regis Leopoldi Ignatii pro rege Hungariae magna cum solennitate.

Eodem die est mortua serenissima regina senior Viennae, mater suae majestatis caesareae, Ferdinandi III.

26. Ifjabbik Rákóczy Györgynek az méltóságos erdélyi fejedelemnek lött nagy harcza az szemenyekkel (így) Havasalföldében, melyeket isten kegyelmével meg is vere erősen.

Die 1. julii indultunk meg Klobusiczky és Zákány András uraimékkal Pozsonyból hazafelé. 10. érkeztünk Patakra.

Die 30. aprilis, nemzetes nagy-tárkányi Tárkány István uram temettette el az feleségét, néhai nemzetes mezőszegedi Szegedy Sophia asszonyt, ugyan magoktól kastélyokban építtetett kápolnájában Bottjánban.

Die 12. maji voltam elsőben Vajnatinán Gőcze István uramnál, azon alkalmatossággal néztem meg az néhai nemzetes Sziny András uram kissebbik hajadon árva leányát Sziny Justinát.

Die 28. és derekasabban 29. maji, lött meg Isten kegyelmességéből Sziny Jusztina asszonynyal való gyűrü váltásom és kézfogásom, Tolnay János, Geöczy László, Göcze István, Nagy Mihály Ádám és Bárczay György uraimék előtt. Vajnatinán, ugyan az Sziny Andrásné asszonyom ő kegyelme házánál.

Die 23. junii. Vöttem szines köntöst magamra.

Die 9. julii esküttetett meg az mátkámmal Sziny Justinával az csicseri praedicator, Pelsőczy Balázs uram, Vajnatinán, az Sziny Andrásné asszonyom nagyobbik házában. Jelen lévén Sztáray István, Csicsery András, Ráthi Pál, Horvát Pál, Horvát János és Baranyay István uraimék, ott lévén Sztáray Istvánné, Göcze Istvánné és Ráthy Pálné asszonyomék is azon alkalmatossággal.

Die 3. octob. vitte haza Rákóczra az ángyomat Horváth Miklósnét Rákóczy György uram.

Die 28. octobris lött nagy földindulás Pálóczon és több sok helyekben szintén hajnaltájban.

Anno 1657. januarius havában indult be Lengyelországban nagy haddal és nagy készülettel az erdélyi fejedelem ifjabbik Rákóczi György uram ő nagysága, az hova nagy tábora az kozákoknak és az svéd király is személye szerint feles haddal melléje mentenek ő nagyságának.

Die 6. eiusdem januarii anni ejusdem esküt meg az öcsém Horváth János uram az mátkájával Berzeviczy Juliánnával.

Die 23. 24. et 25. lött meg Vajnatinán az lakadalmom.

Die 30. hoztam haza Pálóczra az feleségemet Sziny Justinát isten segitségéből.

Die 17. februarii holt meg Geöczy Lászlóné Komjáthy Zsuzsánna asszony Szobránczon.

[illegible]

[illegible] P[illegible] Andrással [illegible]

[illegible] Sándor uram [illegible]

[illegible]

Die [illegible] való [illegible] dennemi [illegible]

[illegible] napján [illegible] házában [illegible] Vajnathar [illegible] Sziny Andrásné [illegible]

Die 26. [illegible] mátkájáért Berzeviczy [illegible] megyében.

Die 2. [illegible] János uram az feleségét H[illegible]

Die 16. [illegible] M[illegible] lengyel had ütvén ki M[illegible] Munkács[illegible] 18. die, hasonképen B[illegible] való levágván közülök, [illegible] nagyokat, kicsinyeket [illegible], melyek két hét mulva tértenek meg vissza Szathmartul, megégetvén Németit is Szathmár városa meghódolván, fizetett nekiek s ugy maradott meg békével és addig sok falukat, várasokat is égettenek meg, mely alkalmatossággal az öregbik fejedelemaszony Lórántffy Susanna asszony volt Munkács várában, az mikor sok faluit és városit töből kiégették.

Die 22 julii. lött confoederátiója Lengyelországban az fejedelemnek ifjabbik Rákóczy György urammak ö nagyságának az lengyel urakkal, ugymint Marsalekkel, Staznezkyval és Potoloczky herczegekkel s több urakkal is együtt.

23. ejusdem indult ki Lengyelországból maga valami kevés udvara népével és hadával, igen nagy sietséggel jövén kifele, odabe hagyta Kemény János urammal, több urakkal, Kornis Ferenczel és az többivel minden hadait, melyel azután nem sok idő mulván nagy csalárdsággal az tatároktól sok ideig való erős harczok után mind egyig elfogattattak és sokan le is vágattattak, mint hogy mind svéd király s mind az kozákok azelőtt egynehány héttel viszszamentenek hazájokban, odahagyván Rákóczy Györgyöt ő nagyságát. Mely rettenetes sok kár és romlás esett kiváltképen az sok pártolások miatt az fejedelem hadain, kik már utóljára csak 23. ezeren ha maradtanak volt benn Lengyelországban Kemény Jánossal együtt. — Az svéth király elmeneteli lött erre nézve, minthogy az országára az dániai király ütött volt, melyet azután megszégyenített.

Az fejedelem Rákóczy György uram ő nagysága hadai, kiket várakban s városokban imitt-amott elhagyott volt, az német Gaudi hadaival azután jöttenek ki mindenünnen békességgel.

Die 3. aug. érkezett Máramaros felől ki Ecsedből az fejedelem ő nagysága Lengyelországból, felül megirt kevés számu népével együtt.

Die 15. aut 16. indult meg az fejedelem ő nagysága az feleségével és fiatal Rákóczy Ferencz urammal ő nagyságokkal együtt Ecsedből Erdélyországában be.

Die 16. sept. vettem az csertészi magam szőlője mellett való szőlőmöt Matjuczy Torma Jánostól és Bácsmegyei Miklós maradékitól flor. 200.

Die 2. aut 3. novembris vitték fogságba Patak várában Janchó Istvánt.

Die 7. ejusdem volt az kaposi mezőn mustrája az nemes Ung vármegyének.

Die 13. ejusdem végeztettem az udvaromon való kutamnak minden nemő munkáját Butka István szomszédommal el.

Die 19. ejusdem holt meg az szegény idvözült bátyám Horváth Miklós árva leánykája Darmán estve felé.

Anno 1658. die 9. januarii temettük el az hugocskámot Horváth Erzsébetet az öreg templomban.

Die 12. februarii voltam Zemplyen vármegyei törvényszékben elsőben.

Die 20. martii holt meg Göcze Istvánné ánjam Vajnatinán, Sziny Borbálya asszony.

Die 16. aprilis választatott harmadik esztendőbeli viceispánságra Orosz Tamás uram, én is akkor esztendején meg harmadszor az nemes vármegye assessorságára.

Die 19. junii temettük el az rodvánczi kápolnában az nemzetes és vitézlö Boxay Páll uramot.

Anno 1658. die 9. julii adta isten ez világra az első leánykámot délután öt és hat órák között, kit isten éltessen és neveljen nevének dicsőségére.

Die 14. ejusdem kereszteltettem meg Máriának az nagyanyja Sziny Andrásné asszonyom házánál Bernáth László uram lévén keresztatyja, és keresztanyja Dezsöffy Gáborné asszonyom.

Die 16. decemb. adta isten ez világra az Horváth István (?) bátyám uram fiát, melyet die 21. ejusdem kereszteltetének meg Ferencznek.

Die 23. ejusdem lött az öcsém Horváth János leánykája Hamburkon, kinek neve Juliánka.

Anno 1659. die 31. januarii holt meg Baktán az tekintetes és nagyságos Szalai Barkóczy László uram ő nagysága, és azon esztendőben 29. aprilis temettetett el az leleszi templomban, Juliánka leányával együtt.

Anno 1659. die 24. julii indult meg nemzetes Csicseri Orosz Tamás uram Ubresi Pál urammal együtt Pozsonyba ez országgyülésére.

Die 1. oktobr. adta isten ez világra az első fiacskámot őszakának idején, melyet die 26. ejusdem kereszteltettem meg Vajnatinán Lászlónak, kit isten neveljen nevének dicsösségére, melynek volt keresztatyja Vitkay István uram, keresztanyja nemzetes Gyulai Lászlóné asszonyom, az akkori pálóczi praedikátor Szelmenczy András uram keresztelte meg.

Anno 1660. die. 9. februarii hálta el Zichy Miklós uram az hugomat.

Die 9. martii ment be az kassai generalisságra nagy solemnitással gróf Drugeth Homonnay György uram ő nagysága.

Anno eodem die 19. mensis aprilis az nagyméltóságu s boldog emlékezetü idősbik Rákóczy György erdélyi fejedelem relictája, méltóságos Loránffy Zsuzsanna asszony ő nagysága mult ki boldogul ez világbul sárospataki várában és ugyan azon esztendőben die 17. octobris nagy solennitással temettetett el az sárospataki nagy templomba.

Anno eodem die 22. maji az méltóságos ifjabbik Rákóczy György erdélyi fejedelemnek lött nagy harcza Gyalu és Fenes között az budai vass vezérrel és egri basával, holott maga kezével egy néhány törököt ölt meg és sok jeles erős harczolása után maga is sebben esvén tőlük, mely miatt die 7. subsequentis mensis junii Várad várában boldogul mult ki ez világbul, honnan kevés idők mulva elsőben Ecsedben, azután Sárospatakra hozatván teste temettetett el az sárospataki nagy templomban die 24. aprilis, anni 1661.

Anno eodem vöttem fel az tekintetes nemes Ung vármegyében az szolgabiróságnak onusát die 14. junii.

Anno eodem die 27. augusti vötte meg Ali bassa Várad várát, megadván nekie az benne levők sok rontások után, nem várhatván sohonnan emberi segitséget szegények.

Anno eodem die 26. octobris Szentest hálta el, és 27. ejusdem hozta Pálóczra haza az feleségét eserneki Dersőffy Clara asszonyt Szalai Barkóczi István uram őnagysága.

Anno 1661. die 27. apr. délután 5. és 6. órák között áldott meg az isten az ő jóvoltából bennünket fiui magzatocskával, kit subsequenti die 3. maji kereszteltettem meg Györgynek, levén keresztatyja pesthi Ubresi Pál uram, keresztanyja pedig Csieseri Mihályné asszonyom ő kegyelme. —

Anno eodem die vero 27. maji az feleségem testvér bátyja, Szinyi Gábor uram lakadalma lött meg Kemechén Debreczeni Judit asszonynyal.

Anno eodem die vero 2. augusti tőttem második esztendőre ujobban nemes Ungh vármegyének szolgabirójává.

Anno eodem die 9. augusti lött meg az Forgách Miklós uram ő nagysága lakodalma Barkóczy Borbála kegyelmes aszonyommal ő nagyságával Pálóczon de igen futó félben, az sok rosz tatár hirek és Kemény Simony uramnak bizonyos erdélyi hadakkal erre Pálócz felé való jövetele s szaladása miatt,

mely miatt én is feleségemmel és cseléddinmei ugyan akkor Eperjesre mentem.

Anno eodem circa diem 17. septembris az Erdélyben bement nimet és magyar tábor jött ki onnan Magyarországba. de ugyanazon időtájban tötte erdélyi fejedelemmé az török Apaffy Mihály uramat, fő emberségéből, azelőtt kevés idővel szabadulván meg tatárok rabságából: mely erdélyi fejedelemségen azelőtti esztendőkben sok változások löttenek. mivel tétetett volt fejedelemmé Rédey Ferencz uram. de ő annak hamar időn sponte cedála. bemenvén ifjabbik Rákóczy György legitimus fejedelem Erdélyben. Kinek idejében ujabban Bartsay Ákos Rákóczy fejedelem ellen assummálta az fejedelemséget: azután ő sem lehete holtáig állandó az fejedelemségben. hanem Kemény János tétetek fejedelemmé az török akaratja ellen. ki is az törökkel való harczon elvesze. hol. nem is tudatott ki miképen teste is hová lött el az több magyar levágatott testek között, s nem is lehetett eltemettetése is. Mely Kemény János mihent fejedelemmé kezdett lenni. csalárdul meglövöldöztette Bartsay Ákost. mindketten rútul válván meg fejedelemségektől. ugy tétetett oztán Apaffy Mihály fejedelemmé állandóul és az országtól is acceptáltatott legitime.

Anno eodem 9. octobris holt meg Ungvár várában az méltóságos gróf Homonnay György uram ő nagysága. Felső-Magyarországban. kassai generalisságában és ugyanazon várban levő templomban die 30. januarii anni sequentis 1662 nagy solennitással el is temettetett.

Anno 1662. die 16. januarii veszett el Kemény János fejedelem az törökök miatt nimet és horvát hadakkal együtt.

Anno eodem die 26. mensis aprilis nagy földindulás lött szerteszélyel mindenütt Magyarországban.

Anno eodem die 19. maji az ártalmas feletteb való nagy derék és havas hidegek megvötték az mezőben gabonáinkat és szőlőinket szerteszélyel mindenütt ez mi földünkön. Item die 28. julii példanélkül való hallatlan nagy esők szakadási löttenek. melyek sok házakat, nagy épületeket. még erdököt is elvittenek. terhes szekereket, de embereket elrontottanak s öltenek.

Ezen esztendőben re infecta oszlottanak el Pozsonyból az országgyüléséből az vármegyék követei, honnan die 12.

érkezett házához az ungvármegyei két követ Geoczi László s Chichery Ferencz uramék.

Eodem anno die 20. novembris választatott Ung vármegyei viceispánságra Chicseri Orosz Pál uram. de én töttem le az szolgabiróságot első alkalmatossággal, holott helyettem tétetett szolgabiróvá Losonczi András uram.

1663. die 15. aprilis testvérbátyám Horváth Pál uram fiacskáját Horváth Ferenczet temettük el az ungvári temetőben.

Anno eodem die 10. junii az méltóságos palatinus Veselényi Ferencz ujabban kassai generalisságra instelláltatik, az hová nemes Ung vármegye Csicseri Orosz Pált és Barani Gáspár uraimékat expediálta maga követeinek.

Anno eodem die vero 21. julii reggeli 7. óra tájban áldotta meg isten az feleségemet egy leánykával, melyet die prima subsequentis mensis augusti kereszteltettem meg pálóczi házamnál Zsuzsánnának, kit isten neveljen maga dicsőségére. Kereszt apja Kardos Pál, keresztanyja Haraszthy Miklósné asszonyom voltanak.

Anno eodem die 31. augusti Ungvárt mult ki ez világból Csicseri Orosz Tamás uram, ki azon Ungvár várában lévő templomban die 11. novemb. szép ceremoniával temettetett el.

Anno eodem die 25. septembris adták meg Érsekujvárát az törököknek az benne levő nimetek és magyarok, honnan Forgách Ádám generalis uraimmal ő nagyságával együtt békével kibocsáttattanak az benne levő nép az töröktől.

Anno eodem die 11. novembris istennek kegyelméből szenteltetett meg Kassa városában az helvetiai confessión levő uri fő és közrendbeliektől nagy költségekkel épittetett uj templom Czeglédi István praedicatorok idejében.

Anno 1664 die 23 martii Oros faluban esett az váradi törökök kezében Szalay Barkóczi Sigmond uram, néhai Barkóczi László uram ő nagysága fia, ki ugyan ottan hoszszas rabságban meg is holt, de az testi is odamaradott.

Anno eodem die 28 maji verték fel az magyarok és nimetek egynehány ezeren Várad várossát, honnan sok török rabokat és asszonyokat kihoztanak és sok nyereségek is volt, kevés károkkal, az holott gróf Barkóczy László uram oda marandott, lövés miatt esvén halála.

Anno eodem die 30. junii az portai fővezér vötte meg Zerény-ujvárat erővel.

A. e. die 20. 7bris indult ki nemes Ung vármegye szép frenquentiával az maga vármegyéjéből, Szendrőnél megegyezvén az palatinussal és Rottal uramékkal; ugyan onnan gróf Vesselényi Ferencz palatinus urunk házokhoz bocsátotta az vármegyéket die 6. octobris.

Anno eodem die 22. decembris én Pálóczi Horváth György adtam egy ezüst pohárt az pálóczi ecclesiához, hogy abból az urnak szent asztaláról, azon szent urnak vég vacsorájával az pálóczi helveticusok éljenek lelkek vigasztalására, mig isten templomukat hatalmokban megmarasztja és lelki tanítókat, vallásokon lévőket velem és maradékimmal együtt az szent sacramentomoknak és az isten igéjének hirdetésére és kiszolgáltatására szabadosson tartanunk megengedi. Ugyanakkor az én feleségem is Sziny Jusztina asszony azon istenes indulatából ezen móddal adott egy skófium aranynyal ágakra varrott patyolat keszkenőt, Kocsi János értelmes becsületes praedikator idejében ezen pálóczi ecclesiához. —

Eodem anno die 24. decemb. Eperjesről hozattanak egy jó öreg harangot Ubresi Pál uram által flor. 220. közönségesen, melynek árában privatim is adtam én in paratis flor. 30. den. 24.

Anno 1665. die 13. aprilis ujabban kellett assumálnom magamra nemes Ung vármegye kivánságára az szolgabiróságot. Ezen holnapban nagy üstökös csillag látszott Magyarországban Lengyelország felöl sok ideig.

A. e. die 15. maji gróf Csáki Ferencz uram ő nagysága kassai fő generalisságra introducaltatott, nimet ur lévén az instellátora, az státusok s vármegyék követei nem consentiáltanak introductiójának, sőt contradicáltanak, hogy valameddig magyar által ujabban nem instelláltatik ő nagysága azon méltóságos tisztben, nem tartják generálissoknak az vármegyék, kinek ujabban az ország törvénye szerint kellett azután való időkben instelláltatni magyar által, s meg is esküdni azon tisztre.

Anno 1666. die 16. februarii sulyos kinvallási után áldotta meg isten az feleségemet egy fiui magzatocskával, kit die 28. ejusdem mensis pálóczi házamnál Kocsi János praedi-

kátor által kereszteltettem meg Ferencznek, kinek keresztatyja Dobay Gábor uram, és keresztanyja az ő kegyelme felesége Kérczi Mária asszony volt, kit isten neveljen szent nevének dicsőitésére.

Anno eodem die prima martii nagy solennitással celebráltatott zboróy kastélyában méltóságos fejedelem Rákóczy Ferencz uram ő nagysága lakodalma az Zereny Péter uram ő nagysága hajadon leányával.

Anno eodem die 7. junii Darmán választatott Ung vármegyei viceispánságra pesthi Ubresi Pál uram, és én is második esztendőbeli szolgabiróságban megmaradtam vármegyém sok kérésére.

Anno eodem die 18. junii. kezdettem az házam alatt levő pinczémnek ásatásához Pálóczon, és ugyan azon pinczémnek kőből való rakatásához kezdettem die 22. ejusdem az nagymihályi kőmüvesekkel; melyet végeztenek el azon kőmüvesek die 3. julii mensis immediate subsequentis anni ejusdem.

Anno eodem die 26. novembris állattam fel az utczától való nagy kapumot, és subsequentibus diebus az palánkomat is azon utcza felöl csináltattam meg.

Anno eodem die 12. decembris az királyhelmeczi Erös nevö erdő alatt. igaz ország utján invádált hatalmasul magam személyében Barkóczy István uram és kivont puskájával offendált veréssel és döföldözésekkel.

Anno. 1667 die 28. et subsequentibus csináltattam egy festett almáriomot az házamban.

Anno eodem. die 22. et subsequentibus deszkáztattam meg az utcza felöl levö nagy kapumat Asztalos Gáspárral, fl. 4, den. 60. fizettem nekie az almáriommal együtt való munkájáért.

Anno eodem die 13. maji Huszt városában holt meg az jó emlékezetü méltóságos jámbor ur gróf Ráday (így) Ferencz uram ő nagysága.

Anno eodem die 16. julii végeződött el az pálóczi templom sindelyezése, melyre ment 13. ezer sindely az mint computálhattam.

Anno eodem die 25. augusti ujobban vette fel az viceispánságnak tisztét pesthi Ubresi Pál uram, és én renunciá-

[illegible]
[illegible] Mátyás Ferencz uram [illegible]

Anno 1668. die 1[illegible] [illegible]
Horváth Mihályn[illegible] [illegible]
az nagyobbik [illegible].

Anno eodem die 2[illegible] augusti [illegible]
nagysága első gyermeke [illegible] meg [illegible]
hertelen. Item 2[illegible] ejusdem [illegible]
Ferencz nevő is [illegible]
temettenek el Lelesz[illegible].

Anno 1669. die 1[illegible] [illegible]
óra tájban született [illegible]
melyet die 24. ejusdem [illegible]
Jutkának, Upori István [illegible]
apja, kereszt anyja Csicseri Mihály[illegible] asszony [illegible]
asszony ő kegyelme.

Anno eodem die 14. aprilis Eperjes varosaban kezdtenek az traktára gyülni az deputatus urak, s. felseges romai csaszar kegyelmes urunk ő felsége és méltóságos Apaffy Mihaly erdelyi fejedelem ő nagysága között mind két reszről fontforgo praetensióknak complanálásáról, mely delegatioban o felsége plenipotentiáriussa volt Rottal János uram o nagysaga, ad junctussi pedig azon commissióban magyarorszagi cancellarius Szegedi Ferencz pap ur, gróf Zeréni Péter horvatorszagi bau és gróf Petheö Zsigmond cassai vicegeneralis urak o nagysagok. Mely méltóságos urakhoz ugyan Eperjesre ad diem [illegible] ejusdem mensis aprilis kegyelmes koronás kiraly urunk o felsége parancsolatjából convocáltatván az nemes vármegyék is követek által comparéáltanak, és azon méltóságos urak által declaráltatta ő felsége az törökkel ezelőtt esztendőkben ineált pacificátiónak módját és conditioit az nemes vármegyéknek, de ugyan ő felsége parancsolatjából Báthori Sophia [illegible] Rákóczy Ferencz fejedelem [illegible] az [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

dolga is Csáki István és Kemény Jánosné között forgott fönt, atyafiságos compositiót tentálván közöttök az urak ő nagyságok, mely die 29. maji contractualiter resignáltatott is Lónyai Gábor uramnak, melyet Rabbi nevű ítélő mester ebül elitélt volt tőle. Az eperjesi tractátusra pedig die 13. maji érkeztenek be az erdélyi fejedelem követei ugymint Kapi György uram ő nagysága. Teleki Mihály és Nemes János uramék ő kegyelmek.

Anno 1670. die 24. et sequentibus diebus mensis januarii Kassa városában nagy sokasággal és frequentiával gyülekeztenek az tizenhárom vármegye követei és urak ő nagyságok ezen az mi földünkön lakók, mindenik vármegyéből sok és számos követek delegáltatván oda, de némely vármegyék követei közül egynehányan el is maradtanak, ki házoknál s kik Kassán is elvonták magukat, mely gyülést csak az vármegyék rendelték volt, az haza megmaradásáról való tractának színe alatt. Honnan posta-követeket küldöttenek volt az statusok Breznó-Bányára az felső ugy mint Duna körül levő vármegyék követeihez ad diem 28. ejusdem mensis januarii az mint reá emlékezhetém Barkóczi István uramat és másokat is Háry Péter urammal együtt, és továbbra halasztódni egynehány napokig kivánták ezen vármegyék az felső vármegyék consultátiójokra való terminusokat, az melyre ezen tizenhárom vármegye követei is reá érkezhetnének az permánsióról való tractára. Mely terminus differálódván ad diem 16. martii anni ejusdem, oda expediáltattanak azon terminusra az 13. vármegye követei is. nemes Ungh vármegyéből mentenek oda követül Csernel Pál és Komjáti István uramék. Jelen lévén ottan kegyelmes urunk ő felsége deputátus comissáriussi és az ország követei közül ugymint: magyarországi palatinus Veselényi Ferencz, judex curiae uram Nádasdy Ferencz uram, Forgács Ádám, Zerén Péter horvátországi bán és méltóságos urak ő nagyságok. Holott is nem terminálódtatván az permánsióról való végezés ujabban azon terminust is transferálták ez Eperjes városába ad diem 12. maji differálták azon 23. vármegye; azonban nagy változások interveniálván azon terminusig az mi földünkön, ez is csak elmult s reá sem gyültenek együttnen is, sem ő felsége részéről az commissárius urak, sem az vármegyék.

Anno eodem, die 10 aprilis in arcem Sárospatakiensem egynehány vármegyékből főrendeket Bocskay Istvánnal és Barkóczy István, Ferencz, Forgách Miklós urakkal convocálván Rákóczy Ferencz erdélyi választott fejedelem uram ő nagysága, hová az tokaji commendánt Starumberk uram ő nagysága is vicegerensével és egynehány officérekkel együtt találkozván oda menni, die 9. ejusdem úri módon megvendégelte, de más napon, ugymint die 10. aprilis megfogatta Barkóczy Ferencz uram és több főrendek által, ugyan az várban levén benn szálláson, és onnan magát az commendántot Regécz várában egynehányad magával fogva küldötte, az többit, ugymint az kisebb rendüeket pedig Patak várában hagyatta; azután pedig die 12. ejusdem Tokaj vára lövetésének mentenek, felszedvén az lövő szerszámokhoz az városokon az lakosokat és szőlőmunkásokat; azután nem sok napok mulva az hajdukot megmustráltatta. Akkor Szathmárt is irruáltak volt az szamosközi nemes és paraszt emberek, benne akarván rekeszteni az németeket, de igen hamar változék ez indulások mindenütt az magyaroknak: mihent Rákóczy Ferenczné édes atyja Bécsben való captiváltatása meghallatott Rákóczy Ferencztől, mely die prima maji Rákóczy Ferencztől promulgáltatott, tályai consultátiójokban kinyilatkozott minden convocatusok előtt, honnan Kolonich nevű nimet urat (Regécz várából lehozatván) felküldött ő felségéhez Rákóczy Ferencz uram ő nagysága, az ő felsége engesztelésére az több urak és convocatusok javallásokból. Azonban érkezvén az ő felsége levele az vármegyékhez ezen fellobbant állapotnak lecsendesitéséről, declarálván mindenekhez való gratiáját kegyelmes király urunk ő felsége. Ezen levele die 15. maji Darmán lett nemes Ung vármegye gyülésében publicáltatott. de ugy annyival is inkább nyaka szakadott s elbomlott ekkorbeli minden intentiójok az ő felsége ellen pártolkodni igyekezőknek. Tokaj alól és Szathmár alól elszállottanak s oszlottanak az magyarok, Stahrumberk uram is az több német foglyokkal Regéczből elbocsáttatott igen hamar időn. ugy mint circa diem primum aut 2-dum maji.

Anno eodem, die vero 4. junii holt meg Geöczy László régi notariussa nemes Ung vármegyének et die 8. ejusdem men. junii temettetett el ungvári templomban az városban.

Anno eodem die 8. junii érkezett Eperjeshez Spork generális Lothringiai herczeggel, Holstan nevü herczeggel, Hajszter és sok fő úri nimet tisztekkel az ő felsége nimet táborával, kikkel commissáriusul volt felföldi Majtény János magyar úr ő nagysága. Onnan késedelem nélkül szállottanak tábortól Parnóra, ott benn lévén az kastélyban az generál, az urak pedig az faluban szállásokon, de az táborozó nimetek Szécsben és több helyeken is voltanak, egynehány napokig ottan késvén. Azon héten fogatott meg Bónis Ferencz nevű főember az Homonnán lakó nemesektől, Viczmándy Ferencz, Bánóczi Sándor, Fodor Ádám és többektől minden drága javaitól megfosztatván, és vitetett fogva Parnóra az nimetek kezekben azoktól; ugy Bocskay Istvánné is felveretvén utjában Ráthi Sigmondtól és Báthory Sophia fejedelem aszony szolgáitól s gyalogjaitól, javaiban prédát hányván, magát elsőben Munkácsra, azután Szathmárra vitték fogságba rabul, az ura Bocskay István azelőtt egy nehány napokkal kocsin szaladván be Husztra, az hová utánna indulván az felesége is, ugy esett utjában Beregh vármegyében rabbá.

Anno eodem die 18. junii Parnótól bizonyos számu nimet vitézeket küldött Ungvárra Spork generális uram, kik azon alkalmatossággal Szentiványi Mihály, Komjáthy István, Thokay István, Dobai Gábor uramékot megfogdosták, Ungvár várában Pinkóczy Mihály és ifjabbik Bodony nevü szegény nemes emberekkel együtt vitték fogva őket az nimet táborra Parnóra, felpraedálván javokat az miket találhattanak; mely akkori alkalmatossággal én Parnón voltam követségben Forgách Istvánné aszonyomtól ő nagyságától, fia Forgách Miklós dolga végett az nimet generálishoz és urakhoz Bocskády Ádám urammal együtt, ki addig bement Husztra, az mig onnan megtértünk.

Anno eodem, die vero 24. ejusdem mensis junii Sárospatak várában introducáltatott az ő felsége nimet praesidiuma Spork generál által.

Anno eodem die 11. julii jött haza Unghvárra Thokaj várából az rabságból Komjáthi István uram, de az több rab társai ottan maradtanak arestomban Pinkóczyn és Bodonyn kivül, mivel azok már az előtt az táborból elbocsátódtanak szegények lévén. — Ezen héten arestáltattanak s fogattattanak

meg Kassán Csáky Ferencz kassai magyar generalis által az nimet parancsolatjából Baxa István, Csernel György, Semsey György, Figedi Nagy András, Fáy László, Székely András, Bancsi Márton uramék, ugy Nykházi és Farkas István uramék is. Eperjest pedig Soós György, Dobay András, Sárosy Sebestyén uramék, Kecscser Menyhártné aszonyom is, vitetvén rabul Kassára ő kegyelmek. Bártfán Ujfalusy Zsigmond uram, kit is Eperjesre vittenek fogságra. Ezen időben fogatott meg Szemere László uram is és Eperjest tartatott arestomban.

A. e. die 27. julii nimet praesidiuma ő felségének introducáltatott Kassára, azután mindjárást Eperjesre is és az több királyi városokra Spork János generális által, és az kapukról a magyar drabantok amoveáltatván, nimetek állottanak helyekben s az kapuk kulcsait is maguk kezekhez vötték az városbeliektől, és ugy indult fel Németországban Spork uram in fine mensis julii, continuálvan utját in augusto mense.

A. e. diem circa 4. quintum et subsequentibus diebus nemes szepesi kamara parancsolatjából foglalta el Szikszay Mátyás homonnai harminczados uram az Forgách Miklós uram ő nagysága szeregnyei, pálóczi, szirmai, barrabási és másutt levő curiáit s jószágit ő felsége számára.

Anno eodem die 4. novembris indultanak fel Bécs felé Lőcséről Rottal uramék ő nagyságok és több ő felsége commissariussi az commissióból, kit Spork János generális felmenetele után küldettenek volt le, ezelőtt circiter három holnapokkal, az magyarok dolgának világosan való kitanulására, miképen és kik által esett mind ez felső időkben lött állapot ezen az földön, a holott Rottal uram mellett lévén Lőcsén mind az ideig Kecser András uram, onnan elmenvén el is késérte egy darab utjában, a honnan megtérvén házához Peklénben ő kegyelme s ott sem késvén indult Kassára, mely utjában Barkóczy Ferencz uram ő nagysága által megfogatván, vitetett be Kassára arestom alá.

Anno eodem die 9. novembris Lőcséről az rabságbul erkezett házához Tarnóczra Thokai István uram Rottal uram ő nagysága annuentiájából.

Anno 1671. die 7. januarii tölt ki az Ungh vármegye tisztjeinek, ugy Ubrizy Pál uram viceispánságának is idejek, és ezen

esztendőben az szék meg nem épülhetett az sok változó félelmetes állapotok miatt, hanem Tabódi Mihály egyik szolgabiró uram substituáltatván, supportálta az viceispánságnak akkorbeli terhes munkáját, és az repartitiónak fizetése ez időtájban csusza be ez mi nyomorult földünkben, mely miatt ez időben nekem is sokat kelle fáradoznom Kassára Spankó nevü nimet főgenerálishoz, Joanelli uramhoz, és az nemes szepesi kamarához fogyatkozott állapottal lévén akkor főrendekből már kicsiny vármegyénk.

Anno eodem 25. februarii érkezett az Rottal uram ő nagysága citátoriája pesthi Ubrisy Pálhoz, ki citáltatott Pozsonyban az zöld házhoz ad diem 6. aprilis, hová compárealt is nyavalyás, Tokay Istvánnal együtt indulván utjokra.

Anno eodem die 2. martii az Eperjest és Kassán árestum alatt levő főemberek is az szerint citáltattanak ugyan Pozsonyban az zöld házhoz, kik közül Eperjesről Keczer András, Ujfalusy Sigmond, Soós György, Dobai Gábor uramék, Kassáról penét (így) Bónis Ferencz, Figedi Nagy András, Székely András és Baxa István uramék azon héten indíttattanak meg Pozsony felé jóvigyázásuk alatt bizonyos számu nimeteknek, rabul lévén utjokban is ő kegyelmek.

Anno et mense eodem ad diem 16. citáltatott ugyan Rottal uram levelével Pozsonyba az zöld házhoz Mokcsay János uram is, hová compareált is Daróczy István és több becsületes emberekkel együtt.

Ad 18. diem ejusdem mensis citáltatott volna Forgách Miklos uram ő nagysága is, de már akkor Huszton érte a citatió és talán jó assecurátió alatt ártatlanságához bizván, talán onnan is felment volna, ha utjában való bizonyos jó securitasa lehetett volna onnan felül és Kassáról is az nimet generáltól.

Anno eodem die 26. aprilis indultanak meg Kassárul Pozsony felé Banchi Márton, Semsey György, Kubiny László, Farkas István rab főemberekkel az nimetek, Eperjesről pedig ugyanazon rabokkal együtt Szemere László, Sárosy Sebestyén uramékkal is megindultanak következendő napon az pozsonyi delegátusok eleiben törvényeknek elvételekre.

Anno eodem die 30. aprilis 8. és 9. óra között vétetődött feje Pozsonyban Bónis Ferencznek és ugyanottan az lutheránu-

sok temető kertekben el is temettetett az idevaló citatus nemes emberektől, hova, utjában, citatióra menvén Pozsony felé Czeglédi István kassai praedicator is s meg halván, teste Pozsonyban vitetvén, melléje temettetett el az ide alá való magyaroktól. Azon napon és órák között gróf Nádasdy Ferenczнek Bécsben, Nimetujhelyben penét gróf Zeréni Péternek, Frange-Pánnak (Tiszimpak nimet grófnak is) fejek vétetett.

A. eodem circa diem 3. maji Pozsonyban citátióra felmenvén incaptiváltattanak tekintetes nagyságos Szalay Barkóczi István és Ferencz uramék, és nimet árestom alá vitettenek külön külön való házakhoz.

Anno eodem die 3. junii nemes Ungh vármegyében Unghvárt celebráltatott generális gyülésében publicáltatott az ő felségétől Rákóczy Ferencz fejedelemnek adatott gratiája ő felsége levele által.

Anno eodem die 2. augusti délyesti hat óra tájban isten segítségéből lött egy kicsiny fiacskánk, kit die 9. ejusdem mensis augusti kereszteltettem meg Jánosnak Losonczy István nevü praedicatorral, lévén ő kegyelme az kereszt atyja is, kereszt anyja Csicseri Mihályné asszonyom ő kegyelme.

Anno eodem in mense augusti Starumberk pataki commendant vágatott kaput az sárospataki nagy templomnak kőfalain, hidat is csináltatván reája, tollálván az régi várhoz való nagy kaput, ugyanezen esztendőben az veres bástyához ragasztván rakatott egy nagy kőbástyát Patakon s az Bodrog vize felől is azon bástyától fogván kőfalt szintén az vár bástyájáig, elrontatván ottan két szép kertet, és az száraz-híd nevü utczát is, melyet utána való esztendőben követett az egy derék városnak s utczáknak elromlások.

Anno eodem die prima septembris nemes Zemplén vármegyének főispánságának administratorságára instelláltatott Vaskovich István leleszi praepost uram által az tekintetes nagyságos gróf gersei Petheő Sigmond uram ő nagysága szép solennitással.

Anno eodem die 28. et sequentibus az Rákóczy Ferencz fejedelem jószágiból mind Patakról s mind más városokból és falukból üzettenek ki praedicatorok, mesterek, deákok és cantorok nagy fenyegetődzéssel.

Eodem anno die 6. novembris Bécsből rabságból jött haza Patakra Baxa István uram, ugyanazon héten Barkóczy Ferencz uram ő nagysága is Bécsből vagy pozsonyi arestomból érkezett házához. Ezen holnapban jött meg pozsonyi arestomból Barkóczy István is circa diem 23. novembris.

Eodem anno die 5. decembris, csináltattam ólomban az nagy házamban három ablakomat hét forintért, de magamé volt nagyobb részint mind üvege s mind olma.

Die 9. decembris anni ejusdem az pozsonyi citatióból jöttenek házakhoz Ubresy Pál, Dobay Gábor, Soós György, Ujfalusy Sigmond és Szemere László uramék, együtt érkeztenek meg egy hét alatt ki-ki házához.

Ez esztendőben pedig Nykházy nevű főember nemes Ungh vármegyének régi jámbor viceispánja, Csernel György, Bánczi Márton és nagyidai Székely András elsőben, azután pedig egynehány holnapok mulván Gutth Dániel is eperjesi notárius vitettenek Bécsből Szléziában Glách nevü várban ad perpetuos carceres, kik külön külön magánosan egyenkint tartatnak ottan rabságban nagy vigyázás alatt, kik hogy valaha onnan való rabságokból szabadulást várhassanak életekben, nem lehet arról való reménységek soha szegény keresztyén atyánkfiainak emberi gondolkodás szerint, ha isten kegyelmes királyunk szívét hozzájok jobban nem lágyítja az magyar nemzettel együtt.

Anno 1672. die 23. januarii nemes Ungh vármegyében, Darmán celebráltatott gyülésében, az mi kegyelmes koronás király urunknak ő felségének olvastattanak és promulgáltattanak két rendbeli levelei: első az tavalyi mód szerint administráltatott repártitionak tovább való praestálásáról, azon felett az accisáról, bornak, szernek, (így) égettbornak, husnak accisájának megadásáról. Második az capitatiónak, mely minden nemes ember fejétől vagy személyétől öt öt nimet forintot teszen Szent-György napjára való megadásáról szólók, melyek Ubresy Pál uram, előbbeni viceispán által promulgáltattanak, melynek megfizetése ugyan az repartition és feletté való gratuitus labornak praestálásán kivül az mi vármegyénkben nem effectuáltatott, de az királyi városokon az accisák usuáltattanak személy válogatás nélkül minden rendektől.

Anno eodem die 7. februarii egri püspök Szegedi Ferencz uram által foglaltatott el Unghvári az evangelicusoktól az városban levő templomok és scholájuk, és Németi István nevű becsületes praedicatorok ugy az mester is minden nemű tisztekben álló szolgálatoktól erős fenyegetésekkel tiltatott el azon püspöktől, gróf Eszterhas Mária néhai Homonnay György relictájának idejében: die 9. ejusdem azon szerint Nagy-Mihályban is azon püspök által foglaltatott el az templomok az evangelicusoktól és több helyekben is Zemplin vármegyében.

Die 11. mensis februarii anni ejusdem ujobban nemes Ungh vármegye székinek hosszas vacatiója után választatott viceispánságnak tisztire Csicseri Orosz Pál uram.

Die 15 februarii anni ejusdem Barkóczy Istvánné Derzsőffy Klára unszolásából Lokhinczki Mihály és Illyefalvi nevű Barkóczyné udvari papja által foglaltattanak el pálóczi, szennai és nagyszeretvai evangelicusok templomai, parochiai, scolái és harangjai, amoveáltatván általok ottan levő evangelicus praedicatorok is, Losonczi István nevű pálóczi praedicátor idejében.

Die 22. febr. választatott nemes Ungh vármegyei notariusságra Gyöngyösy Petheő János uram ő kegyelme.

Die 26. et 27. ejusdem Pesthi András itélő mester abjudicálta Butkai Istvánnétól Szirmai Sára asszonytól és nevelettlen hajadon leányitól az butkai jószágot mind örököst mind acquisitumokat Pethő Zsigmond uramnak és Palági Piroska néhai Petheő Jánosné asszonynak ő nagyságoknak, prokátoriban való defectusa miatt az relictanak, nem producálhatván literalia sua documenta, mely Palági Piroska asszony néhai Butkay Istvánnak édes anyja, árva leányinak pedig nagyanyjok volt, nem sokat használván előtte azon relátiója az árvákhoz.

Die 7. maji anni ejusdem az sok irigy vádak miatt Starumberk uram ő nagysága Patakon levő nimetek közül hozott circa 50. nimetet Szeregnye várában praesidiumul és ott hagyta őket.

Anno eodem die 1. julii Kapost törvényszéki alkalmatossággal két vagy három izben is megrendülvén s reszketvén nagy ropogásokkal hertelenséggel az vármegye háza egymásnak eltapodásával kellett kiszaladni és toloskodni az sok

[illegible] más házhoz gyülni. valami boszor-kány [illegible] szintén akkor törvénye az vármegyének.

De 8. augusti jött be Kassára nyolczad magával törö-kökkel az egri basa követe Musztafa aga nevő, kit jancsár aga [illegible] eleiben küldvén ki Kas-sáról [illegible] magyar lovasokat, kik bekisérték pompásan Spankó uram [illegible] hintajában s lovain hozván be oda.

Ezen augustus havának utolsó hetin hallatott az magya-rok megveretések az [illegible], kik előtt hamar időn Kassá-hoz [illegible] tájában szálván Spankó generális uram az németekkel és magyarokkal is, hova Barkóczy István uram is elment és die 15. septembris lett első csatájok az azon magya-rokkal Spankó uramnak Enieczkénél, kik akkor alkalmasint triumpháltanak, sok károk esvén miattok az ő felsége nimet vitézinek, ki miatt beszállott Kassára Spankó generális uram mindjárást, az mikor azon alsó magyaroknak Petróczy István nagyságos uram, Szuhay Mátyás, Kende Gábor és Szepessy Pál uramék voltanak elöljárójok.

Die 17. augusti adta meg azon magyar hadak közül valók-nak Terebes várát Pethy István uram kiesiny ijegetésre, ezen holnapban széleltenek el minden vármegyékben s ugy az mienkben is azon magyarokhoz való lovas és gyalog hadak, kik talpasoknak neveztettenek.

Anno eodem die 25. septembris nagy hertelenséggel való árja érkezvén az Ongh vizének, hallatlan fölöttébb való károkat tött egynehány napok alatt. Unghvár városában az diós malmot, major házakat és azok körül sok épületeket fel-forditván, szép kerteknek házaknak és sok egyéb nagy épüle-teknek az földét is rettenetes mélyen elmosván elvitte, és arra az elötti épp magasan levő földnek elmosott helyére széget (igy) az derék Onghnak folyása, köves iszappal felhányván a tájon előbbeni és a memoria hominum lévő meatussát, ugy-mint az vár hegye alatt való folyását: mely viznek ujabb ujabb árjai miatt sem az hidat sem gátokat állandóul, semmi nemü nagy munkájokkal és költségekkel meg nem csináltathatják, mivel az olta is sokszori romlásokat tött azon Ongh vizének árja mind házakban s mind egyébb épületekben, további tovább

rontván az nagy partokat az kertek és utczák felől, ugy hogy az sós utczát majd teljességgel, és az temető utczát is nagy részre elkezdette rontani.

In mense octobris anni ejusdem die vero 6. Báthory Sophia fejedelemasszony népétől s munkácsiaktól veretett fel Kapos várossa; felgyujtván az házakban, ottan egynehány ember halála is lött miattuk, melyel adtanak okot arra, hogy Ballai Pált az magyarok ide Ungh vármegyére küldötték és az sok elszéledt lovas és gyalog hadakat e tájon levőket összegyüjtvén reánk is eljöttenek és fegyver alatt nagy részét az Ungh vármegyei nemességnek melléjek vévén kedvek ellen Munkácsra vitték, hova azon héten Vesselényi Pál, Forgách Miklós, Ispán Ferencz, Gyulaffy László, Kende Márton, Barani Gáspár, Csernel Pál és sok magyar fő rendek bizonyos számu hadakkal érkezvén, megegyeztenek, felvevén Beregh vármegyét is és egynehány napok alatt, ugymint circa diem 9. 10. et reliquis diebus mensis octobris egy nehány ezeren sok pusztításokat és károkat töttenek, az köz vitézlő rendbelick Munkács várához való krajnai jószágban egész Lengyelország határáig rettenetes marhahajtásokkal és egyéb pusztító praedálásokkal, honnan ötöd vagy hatod nap mulva az urak derék táborokkal együtt Kassa körül levő táborra indulván és Szécs-Keresztúrban megértvén az felső táborrul szaladóktól, hogy Gopp német generál, gróf Eszterházy Pál dunántul lévő magyar generális, nimet, horvát és magyar hadakkal Barkóczy Istvánnal és több urakkal onnan felül elérkezvén, az magyaroknak némely részét megverték s az vármegyékben és talpasokban főképen egynehány százat Györkénél levágván s az több hadak is elszaladván, ezzel is Szécs-Keresztúrból elszéledvén az Tisza felé szaladtanak el, Salamonnál költözvén által az Tiszán, melyet megértvén az Regécz, Boldókő, Patak, Tokaj, Onod, Szendrő és több várak alatt levő nép és hadak is mind Poroszló és Lucz felé szaladtanak által az Tiszán, Debreczenben és ottan körül való városokban szálván s széledvén el; elsőben is pedig az Lőcse városa alatt levő magyar hadak indulván meg Lőcse alól az ő felsége népe előtt, az ő felsége hadai pedig utánok nyomulván és az Tiszán Tokajnál által szálván, elsőben is Debreczenig mentenek utánuk, de

semmi harczok nem lehetett. hanem onnan Medgyes alá menvén, azt hitre feladták Gopp és Eszterhas Pál generalis uraméknak ő nagyságoknak és ő nagyságok is elrontották azon Medgyes várát s ugy tértek vissza az Tisza felé onnan táborostól, és Kálló várát, ki az szaladásban az magyaroktól felégettetett és elrontatott volt, megépíttetvén az földnépével nimet és magyar praesidium helyheztetett feles néppel (ugy magyarokkal is Barkóczy István mellé) melléje. Megépíttetvén egynehány hetek mulva azonban nem sok idő mulva securitást igérvén az hajduknak, azok közül öt hajduvárosbeliek szállottanak haza városokban, ugymint beszerményiek, nánásiak dorogiak, hatháziak, polgáriak az ő felsége hüsége alá. Az idő forgásában támadtanak az Tiszán innen az sok rendbeli pusztító orosz hadak, kik egynehány vármegyékben kastélyokat, főemberek házait felvervén, nagy sok károkat töttenek, kik közül egyik rendbeliekkel elöljáróul volt Kereskényi Gáspár és két vagy három paterek, kik Vinna várát, csekei és bothyáni kastélyokat invadálván, sok főrendeknek nagy károkat töttenek; akkor tájban pusztíttatta az munkácsi oroszokkal el nemes Ungh vármegyét is nagy részből Munkácsról Báthory Sophia fejedelemasszony sok ezer forintokat érő károkat tétetvén, mindenféle marháknak elhajtásával s javoknak elpraedáltatásával, ugy hozván nem sok idő mulván Gopp generalistól mindeneknek gratiát ide Ungh vármegyében Komjáthi István nemes vármegyénk követe, melyel bátoríttatván az sok bujdosásban levő nemesség azután szállottanak házokhoz, az sokfelől való nagy rettegő félelmek között az nemesség. s ugy érkezett azután az ő felsége levele által való gratiája is melyel bátorittatott meg az sok szegény nemesség házoknál, mely die 14. novembris publicáltatott darmai gyülésben legderekasabban az Gopp uram levelével együtt.

Anno 1673. in mense januarii az sok esők miatt nagy földáradások löttenek és vermekben sok károk is történtenek sok helyeken miatta.

Eodem anno die 15. martii holt meg Bécsben az császárné ő felsége, Leopoldus primus koronás királyunk első feleségé-

Eodem anno die 14. martii Lopkovicz herczeg alta magyarországi gubernátorságban instelláltatta ő felsége t-s

letes és felséges Joó János uramat ő nagyságát, adván magyarország gubernálásában királyi authoritást ő nagyságának ő felsége cum cancellaria et sigillo regio.

Anno eodem die 17. martii Unghvár várában levő bujosásában mult ki boldogul ez világból ugyanottan az én jó asszonyom, tekintetes és nagyságos Kapi Kata, néhai tekintetes és nagyságos Gémessi Forgách István uram özvegye, honnan illendő tisztességes halotti ceremoniával die 8. maji kihozván testét, vittük Szeregnye várába, és akkor ott letévén az testet, utánna következendő juliusnak 9. napján, az szeregnyei temető kertben, fiától Forgách András uramtól, szegény idvezült asszony dispositiójából építtetett uj temető helyben és boltban, illendő szép halotti pompával temettetett el.

Anno eodem die 27. martii Nagy-Kapost harmadrendben is kellett magamra vállalnom Ungh vármegyei szolgabiróságnak tisztit, más fél esztendeig viselvén.

Anno eodem die 25. Gopp nimet generál Kassán exequáltatta Tussay Miklós nevő Zemplin vármegyebeli nemes embert heted magával az város piaczán levő tömlöcz felett.

Anno eodem die 8 octobris záhonyi házától vitetett el Barkóczy Sándor uram ő nagysága Majos és több alsó magyarhadbeliektől rabul.

Die 13. et sequentibus diebus, deszkáztattam másodzben megh az udvaromot való kutamot.

Anno 1674. die 25. martii hoszszas és sulyos szenyvedési tán az atyámfiának adott isten egy fiui magzatocskát, kit die 7. ejusdem mensis, titkon az nagy üldözésünk miatt Mokcsán Upori István praedicator által kereszteltettem meg Gáborak, Sárközi Gergely uram lévén keresztatyja és az ő kegyelme felesége keresztanyja. Ki születésétől fogva mind betegeskedén, mult ki ez árnyék világból die 16. aprilis 10. óra tájban élben, kit die 21. ejusdem nagy lelki fájdalommal kellett pinczóczi romlott segrestyébe minden halotti czeremonia nélkül, harangszó alatt eltemettetnem, az sok lelki üldözésünk, templomainktól való priváltatásunk miatt.

Anno eodem die 3. april. holt meg Kaponyában bátyám, Kaszás Ferencz uram.

Anno eodem die 11. aprilis [illegible] Huszton holt meg [illegible] Ferdich Miklós uram ő nagysága és azon holnapnak 24. napján temettetett el Huszt várában levő kápolnában.

Anno eodem die 28. julii nagy [illegible] csalárdsággal [illegible] kastélyban egynehány talpas, alsó [illegible] és rettenetes kinzással ölték meg az tekintetes és nagyságos Senyey Ferencz uramot, elpraedálván minden javait is, magáét és másokét is, kit 7-ed magával ölték meg szolgáival együtt.

Anno eodem die 14. augusti Bárczi Judit sógor asszonyt vette el feleségül terebessi Horváth Zsigmond Vajnatinán.

Die 22. augusti anni ejusdem égett meg tüzzel Kassa városának nagyobb része, és bástyáknak puskapor miatt való felvettodések is lett ugyanakkor, mely rettenetes álgyuk ropogásival és kimondhatatlan romlással s károkkal lött meg az lakosoknak.

Anno eodem die 3. septembris Darmán épülvén meg az nemes Ungh vármegye széki én helyettem tötték szolgabírónak Korczvay Nagy-Mihályi Benedek uramat.

Anno eodem összel árestáltatott az Berény várában vitetett fogságban Lobkovicz nimet herczeg királya árultatásáért, kinek lévén több nimet urak is complicessi, fogattanak meg többen is ez időtájban.

Anno eodem in mense novembris Szent-Márton nap tájban indítódott Erdélyben nagy zenebona, mivel Béldy Pál uram Koppánban Vitéz Ferencz nevü fő ember házánál kereszt-égi alkalmatossággal több urakkal és az székelységgel együtt reá ütvén Bánffy Dénesre, magát egynehányad magával elszalasztván feleségét rabul elvitette.

(Más kézzel írva.)

Anno domini 1681. mentem bé Szatmárrul Erdély országába, Horváth Dávid bátyám uramhoz szállottam, ő kegyelme küldött az nagy-enyedi collegiumba.

Die 28. decembris anno eodem mentem fel az poesisban, volt praeceptorunk Vásárhelyi.

Anno 1684. az méltóságos erdélyi fejedelem Apaffy Mihály fiát ugyan Mihályt, az török császár követe fejedelem-

ségében bottal, zászlóval condecorálta etc. az ország is az előtt választván el.

Anno 1685. die 28. martii vettem az atyám levelét és abban való tudósítását az édes anyámnak Szinyi Justinának halála felől.

Anno 1685. die 14. junii jöttem ki Erdély országából, az ángyom Horváth Mojsesné Bagotay Klára asszony mutatta akkori készületemben nagy sok atyafiságát etc.

Eodem anno az kuruczságnak egészen nyakát szakasztották méltóságos Surlcz és Kaprara ő felsége generálissi.

Anno eodem mentem patvariára nemzetes Keszey Mihály uramhoz Sáros-Patakra die 17. junii.

Die 20 junii mindjárt indultam Keszey urammal Bécs felé, circa ultimam érkeztünk Bécsbe, szállásunk volt az medves vendégfogadóban, holott együtt voltanak szálláson nagy-bányai követek, egyiknek neve Enyedy István volt.

Anno eodem die 20. augusti Bécsben láttam először cum solennitate az felséges Leopold császárt és császárnét is az öreg császárnét is és az ő felsége leányát méltóságos bavariai herczegnét az Szent-István templomba menni.

Anno 1690. die 27. julii jegyzettem el feleségül Ungvárt Borbély Borbállát néhai Borbély alias Kasza Miklós leányát nehai Krompan János relictáját.

Die 30. jul. esküttem meg vele Eörben eodem anno, kivel isten éltessen maga dicsőségére etc. Horváth György.

Anno eodem die 18. augusti volt lakodalmi sollenitásunk ugyan Ungvárt az Borbély Miklósné asszonyom házánál.

Anno 1691. die 30. mensis aprilis adott az ur isten az feleségemtől Borbély Borbállátul egyszersmind két magzatokat fiat és leánykát, kiket isten jó voltából meg is kereszteltettem, az fiacskát Ádámnak az lánkát Évának, isten őket nevellye maga dicsőségére.

Az leánkának Szerezliné asszonyom, az Ádámkónak Vonkóczi Jánosné asszonyom ungvári harminczadosné volt keresztanyjok, kereszt apjuk az leánkának Ladányi István uram, az fiucskának Daróczy István uram, az tarnóczi praedikátor mintegy lopva keresztelte Ungvárt meg.

Anno 1692. die 5. maji holt meg az atyám Pálóczi Horváth

György uram Istennek bölcs itéletéből nagy hertelen, semmi gongya nem lévén holt meg hét vagy nyolcz óra tájban pálóczi házánál, minden öltözetiben csak le dülvín az ágyára, rettenetes fohászkodási között megnémulván két fertály alatt epéjét kivetvén, istenben boldogul ki mult.

Tétettük az koporsóban die proxime subsequenti kedden.

Anno eodem die 11. presentis temettettük el szép sollenitással az pálóczi templomban, predikállott az háznál Szecsey nevü mokcsai praedikátor, az templomban Szalacsi János eöri praedikátor.

Anno eodem die 6. maji kezdettem jó támoszos födött sövénnyel az batfai házamat körül vetetni, kit is végeztenek el die 25. attacti mensis, elöl egy darab és oldalt is elmaradván benne. Az magam embereim közül karó hasogató s faragó és kertelő legényekre költöttem f. 4. dr. 50.

Anno eodem die 16. junii instelláltatott méltóságos egri püspök Fenesi György uram ő nagysága által ő felsége donatiója mellett méltóságos gróf székesi Bercsény Miklós uram ő nagysága Unghvárt az virágos kertben szép solennitással nemes Ungh vármegye főispánságában, néhai jó emlékezetü megholt Homonnay Bálint helyében, deposito clara voce juramento.

Az viczeispánságnak tisztiben meghagyatván előbbeni viceispán N. Gál Márton uram ő kegyelme; ugy az ungvári járásban is szolgabíró Homoky András komám uram, az szobránczban constituáltatott Fekete Miklós uram, az pálócziban Baxay Sigmond uram, az nagy-kaposiban penig engemet méltatlan szolgáját tevén szolgabirójának az n. vármegye sok mentségeim után. Esküttem az kaposi járásban Dekmár János az eöriben Jeleni Sigmond.

Eodem anno die 4. julii kezdettem Ungvárt az Borbély Miklós helye felén az feleségemre Borbély Borbállára nézendő harmad részen egy kis házat és komorát csináltatni. Az ácsoknak attam azon munkátul fl. 8. dr. 60. fát kész pinzen azon kivül kit magam hordattam vásárlottam fl. 7. fenyü deszkát fl. 8. den. 40. Item 7. szál deszkát pro denar. 40. mindenikét, facit f. 1. dr. 60.

Anno 1692. die 22. aug. az ungvári biró Szucsányi Márton az két hadnagygyal hatalmasul az országuttyábul behajtatta két—

lovamot az maga udvarára és ottan az míg tetszett neki addig tartotta. Mely cselekedetiért judicialiter admoneáltatván nemzetes Homoky András komám uram nemes vármegye szolgabirája által azt felelte, ő hajtatta és ő parancsolattyábul hajtották be az hadnagyok az ország uttyán találván az szekeret.

Anno 1692. die 26. augusti Dobay Sámuel 12. kaszással reá menvén az hid között lévő tarnóczi határban lévő Balog Mátyás helye után való rétnek felét dél felöl megkaszáltatta die 29. ugyan Dobay Sámuel negyed magával fel is takarta, volt rajta 4. szekér széna.

Anno eodem et die 10. mensis octob. estveli kilencz és tiz óra között az szabados itéletü bölcs isten kettősön született Éva leánkámat az ungvári házambul sok keserves fájlódási után kiszólitotta. Temettettem el az bátfai templomban az segrestye küszöbje előtt.

Die 1692. in mensibus junio julio et augusto az egerek rettenetes sokasággal támattanak és kiváltképpen való nagy károkat tettenek, nevezet szerént az rozst egészben megették. Aratás után penig az sáskának soksága érkezett el ki is csak türhető kárt tehetett, azután reá jüvén az hideg csak el veszett, de helyben számtalan tojását hatta ki is ismét rettenetes sokasággal ki kelvén nagy károkat tettenek, melyek miatt ezen vármegyében igen nagy drágaság volt, ugy annyira hogy egy kassai köböl buza tiz forinton, rozs 8. for. az árpa 6. for. az zab penig az ben levő quartélyos hadak miatt négy forinton is utóllyára elment.

Anno 1694. die 11. mensis januar. adott az ur isten az feleségemnek Borbély Borbállának hetfün éczaka éjfél tájban egy fiu magzatocskát kit megkereszteltettem utánna következendő cseterteken Szent-Miklósi Sámuel bátfai öregebb predicátor által Palkónak, kit Isten nevellyen jó erkölcsben maga dicsösségére. Kereszt apja Daróczy istván uram, kereszt anyja penig Ladányi Istvánné asszonyom volt, koma asszonyok Homoky Andrásné Vonkóczy Jánosné Szerezliné és Görög Péterné asszonyomék voltak.

Anno 1694. pro die 13. dbr. certificáltattam vala én pálóczi Horváth György, viceispán N. Gál Márton uram, négy szolgabiró Homoki András, Horváth Mihály, Csicseri

Ambrus és Szentmiklósy uraimékkal, ugy több cointeressatusokkal együtt ő felsége comissiójából bizonyos brachialis processus miatt, kit is prorogáltunk vala Hupka és Kollát-Helmeczen Kende Mihály uram ellen ki miatt Kende uram recurrált vala udvarhoz hallatlan rettenetes mocskokkal vádolván mind az birákot s mind az actorokat ugy mint Thuróczy Ferencz és Peltovics János uraimékat, nevezet szerint az birákat hogy hitetlenül és hamissan procedáltak, faveáltak az actoroknak, mely comissió Eperjest celebráltatott, jelen lévén Szent-Iványi László uram ő nagysága, Klobusiczky Ferencz uram ő nagysága, Galambos Ferencz uram, Sztankay Lajos uram, Keczer Sándor uram, Szent-Iványi Menyhért uram, Györky Pál uram, Szirmay András uram. Az actorok prókátora két Kokolozsányi s mi részünkről Meskó Jakab és Kubinyi uraimék, kik is contra incompetentiam judicatus allegálván sok törvényeket ugy praxist is, az érsek Szécsenyi és Ibráni uraimék causájokat kiben az comissionalis causák relegáltattak ad ordinarium juris cursum, máskint is abrogáltatván törvényesen és diplomatice is, mi is obtineáltuk és relegáltatott az extraordináriára ob gravitatem et in causae revisio judicatus, ki is pro 20. febr. leszen Beszterczén.

Eljüvén az breviseknek terminussa (ki is Beszterczérül transferáltatott vala Nagy-Szombatba) az elött való eperjesi terminusrul postára ülvén Gál Márton uram mind ő felségét s mind palatinus urunkat ő herczegségét alázatos suplicatiója által megtalálta, hogy mivel Kende uram és felesége Barkóczy Mária asszony az birákat partiálisoknak és hamissoknak declarálta az F. udvarnál, az breviseknek comprobálja nolens volens alioquin in poena talionis convincáltassék; az minthogy optineálta is és evocáltatta Kende uramat feleségestül az brevisekre, pro 25. et subsequent. a holott valóban volt rajta judex curiae uram vicéje maga ottan ő nagysága kün lévén, hogy külön táblát ülvén először az Kende uram részérül az relegált causát reassummálták volna, de palatinus uram és a tábla nem engedte hogy különb táblát üllyenek, noha az juratus házrul házra keresvén az birákot az comparitióra adigálta volna, de ezek is abstrahálván magokat, az judex curiae uram vicéje Rutkay uram harmad nap mulva

nagy melancholiájában megholt. Az bírák penig az actorság mellett adigálván és restringálván Kendét arra hogy az partiálissát comprobállya, kiben succumbálván hosszas allegatiók után szintén convincáltatott volna. Hanem palatinus urunk ő herczegsége gratiájából intermediátorokat rendelvén nevezet szerént gróf Bercséni uram ő nagysága addig türvén az bírákat, az alkura accedáltak nagy nehezen, olly conditiókkal hogy Kende uram ellenek az cancellarián supplicatiójában feltett expositióját az bírák és több interessátusok iránt, palatinus urunk ő herczegsége és az egész tábla előtt palam et manifeste revocálta, és sinistra expositiónak lenni vallotta et in perpetuum mortificálta, az bírákat penig prókátorostól megkövette, az után Nagy-Szombatban meg is vendégelte, költségekért penig igért contractualiter fl. 900. Kirül mind az felséges cancellaria mind palatinus úraimék mind palatinus urunk ő herczegsége missiliter irt az nemes vármegyének s mint testimoniálist adott patenter.

1695. Ezen esztendőben az ur isten urnap után való északákon oly rettenetes dérrel látogatta meg nagyobb részét Magyarországnak, hogy az gabona vetéseknek nagyobb része virágjában megfagyott, elannyira hogy fű gyalánt (így) sok helyeken lekaszálták, az Tiszán túl is az kerti veteményeket mind elrontotta, az búzákban is sok kárt tett, az all helyeken lévő szőlő helyeket is egészlen elrontotta, hanem azután verekedett valami vesszejek az tűrűl, de haszontalan.

Ezen esztendőben az török császár igen nagy erővel által jütt az Dunán, az ő felsége ármádáját Péterváránál hagyván szintén ide fel Tömösvárhoz jött, kinek utána nyomulván az ő felsége ármádája is jött Jenőhöz, az török penig Erdély felé vette utját, kinek erdélyi generális Veterani uram Lugashoz jüvén eleiben, az holott is circa initium octobris az mint mondják, az török császár személye szerint teméntelen jancsár, arnót és lovas törökkel hirtelen obruálta Veterani uramat, ki is hét lovas regimenttel, nyolczszáz muskatályossal hallatlan rettenetes kemény harczot állván ebédtől fogvást szintén estig harczolt, de végre körülvétetvén a pogányságtul, maga is elesett. Ezen ármádának minden bagásiáját, ágyúját és élését elnyerték elfogyván az porok, magok is hátat adtak, és circiter az mint

referálják magok, eshetett el bennek két ezerig való, de az törökben az arnót basa s több nagy tisztek és majd kilencz ezer veszett. Ennek alkalmatosságával igen nagy riadás volt, az Tiszán túl való föld nyakaszakadtában minden élésit ott hagyván elfutott vala, de istennek hála, semmi oly derekas rablást nem tett, az praedával nagy sietve Lugastul csak visszament Landorfejérvára felé, kit isten örökké odaveszessen etc.

1695. Méltóságos gróf Bercsény Miklós uram ő nagysága, ezen vármegyének főispánja Váczi Mátyás nevü porkolábját circiter 12. hajduval, ugy az udvarbíráját és Küszögi Györgyöt, az gereni és itt való Ungvári János diák nevü ispánját itt Ungvárt az derékutczában levő házamra hatalmasul reaküldvén, mint valami praedálók, elsőben az elsőházamat dulták, aztán az közepső házban találván az praedicatort Vári uramat, mint valami publicus malefactort az asztalnál megragadták és

die 15. aprilis emlitett Vári Mihály uramat kétfelől fogván kivonták feleségestül gyermekestül és fogva vivén az vízig ezután onnét megirt cselédeivel együtt egész a vármegye padjáig fegyveresen kisérték. Elöször is rajtunk kezdette az persecutiót ö nagysága, noha eleget protestáltunk, obtestálván ő nagyságát főispáni tisztire, az ország törvényeire és az diplomákra, de ezekre csak azt felelte: parancsolatja van cardinalis Colonics uramtul meg kell cselekedni etc.

1696. esztendőben a 1. februar. kezdődve igen kellemetes tavaszi idők voltak, elannyira hogy usque ad 15. martii többire az tavaszi és mezei munkákat az emberek véghez is vitték, ugy a szőlő munkáknak is nagyobb részét.

Anno eodem die 12. martii az felséges jó isten reggeli nyolcz óra tájban áldott meg bennünket egy fiu magzatocskával, kit 19. ejusdem megkereszteltettem Vári Mihály uram által, ki mostan Radóczon praedicátorunk, Gyurkának, kivánván isten nevelje s éltesse maga dicsőségére; kereszt anyja n. Orosz Györgyné viczeispán asszonyom, kereszt apja Réti István, koma asszonyok: Ladányi Istvánné, Daróczyné és Havasyné asszonyomék.

Anno eodem az 13. vármegyének nagy panasza levén az felső vármegyék és az palatinus inproportionata limitatiója iránt, minthogy sem az 1647. esztendőbeli porták limitatiójához,

sem az Montecuculi expeditiójakor való contributióhoz nem accomodáltatott az mostani quantum. ki is két millióból áll. Arra nézve az 13. vármegye fii követül választván főispán Bercsény Miklós urammat ő nagyságát ad status penig mindenik vármegye választott és expediált egy egy követet. Arra nézve ő felsége ennek a földnek injuriájára és annak orvoslására s az proportionata rectificátióra delegált singulariter egy commissiót palatinus urunkra ő herczegségére, és ő herczegsége pro sexta julii az egész országban levő vármegyék követeit és főispánjait convocálván az holott cardinalis Kolonics ő eminentiája is lévén jelen, sok disputátiók után más modalitást pro observanda propositionata limitatione nem talált az ország, hanem ujonnan dicatorokat és conscriptorokat rendeltek az egész országban kik az portákat conscribálják és ujabb rendben vegyék, mely munkára az nemes ország engem is méltatlan szolgáját méltóztatott Szirmay Péter urammal Szathmár vármegyében, ebben penig rendeltetett Ramocsa György uram Szabolcs vármegyéből Lévay urammal.

Eodem anno végben menvén ezen munka 18. octobris, az urak és követek, ugy dicator uraimék is Pozsonyban ismét egyben gyülvén tovább három hétnél disceptáltak; de minthogy ezen connumeratio majd minden vármegyében inkább difformiter ment végben, arra nézve pro repartitione duorum millionum vége (így) pro norma az 1647. esztendőbeli dicált communerátiója szerint a porták az országnak három részére felosztatott azon quantum, mely alkalmatossággal magam is Szirmay Péter urammal nemes Szathmár vármegyében az ország által rendeltettem vala dicatorul; hat-hat forint volt diurnumunk. Pro facienda relatione azon pozsonyi gyülésen jelen voltam.

Anno 1696. die 7. decembris csakhamar Pozsonyból viszszajövetelem után rendeltettem vala ezen nemes vármegye perceptorává. Annualis fizetésem volt f. 325, egész summája perceptiómnak exurgált ad fl. 32923.

Kirül isten segedelméből anno 1697. die 3. et 13. nemes vármegye deputátussi Szent-András havában tülem számot vevén, ugy mint n. Csicseri Orosz György viceispán, Orosz Ádám notarius, Hegyi István vicenotarius, Orosz Sigmond, Taboldi Gábor, Petrovay János uramék előtt minden ratiómat

liquidáltam és egy pénzzel sem marattam adóssa, kirül absolutiom is exstál n. vármegyétöl.

Ezen 1697. esztendőben die 4. novembris méltóságos fülispán uram gróf Bercséni Miklós uram n.-váradi püspök Benkovics Ágoston uram által n. vármegye tiszteit restaurálta: a holott az urak voltak valóban azon, hogy Orosz Ádám uram lett volna viceispán; de az szegény nemesség felkiáltván noha eléggé disponáltatott, de nehányszor csak felkiáltván, többire egészlen az urak voksa ellen Orosz György uramra atták voksokat; ki miatt nolentes volentes ő kegyelmét kellett tenni viceispánnak. Candidátusok voltak n. Orosz György és Ádám, Taboldi Gábor és Barlók István uraimék, de az kettőre csak két két vox ment. Horváth Mihály és Haraszti Imre ki is az előtt csak substitutus volt, ketten az szolgabiróságban megmarattak, az unghvári járásban Barani Menyhárt, az szobránczban Fekete Miklós uramék tétettek szolgabirákká. Notariussá tétetett fülispán uram recomendátiójábul Ráti Gergely uram. Azon épitő székben determináltatott, tovább perceptor ne legyen, hanem az négy szolgabiró percipi (igy) az esküttektől az pénzt, de az n. vármegye commissiójján kivül senki commissiójára semmit ne erogállyanak. De ez is falban romolván viszont mostani viceispán uram attiniálta az perceptorságot cum diminuto sallario perceptoratus in et ad fl. 91. x. 40. Rhen.

Ezen esztendőben circa 2. julii Patak és Tokaj körül conspirálván egynehány paraszt ember és kapás, ejszakának idején ugyan egy éjjel Tokajt, császár béresi képekben menvén be Patakban erőszakkal, minthogy az commendáns az ujhelyi vásárra esett vala, megvették, kuruczoknak nevezvén magokat, a holott a németeket levágták, javokat felpraedálták, az után neki felesedvén, az föld népe hozzáadta magát, nagyobb részét fegyvertelen annyira, hogy circiter négy ezerig lehettek. Az körül levő vármegyékben levő sok köz rendet dementálván, felesen associálták vala közikben magukat. Szalontay nevü petrohai paraszt ember volt az patakiaknak kapitányok, az tokaiaknak Tokai Ferencz és ifjabbik Pákos, Thököly Imre neve alatt zászlókat csináltatván mindenfelé osztották és ez alá gyüjtötték az pórhadat. Az ki az nemesek közül közikben

nem állottak, persequálták, ölték, vágták, praedálták. Az Hegyalján Zánthó uramot is elfogták, a vicenotáriust Nagy Jánost, kit Meskó urammal Patak várában szorítottak vala, hogy kibocsátkozott a bástyán, nem akarván associálni magát, konczrul konczra vagdalták. Vécsey Sándor uramat ő nagyságát, ki is Ungvárrul Kassa felé ment volna Nátafalva táján felverték, de akkor elszállott; azután Varanórul viszont Kassa felé igyekezvén, az fogadott kalauza elárulta és ketten vagy hárman elállották utját és valamely Zemplén vármegyei esküdtből lett kurucz elfogta s bevitte Patakban, az holott leveleket találván nála, vitték az tömlöczbe, az holott az sok disznó nép neki zajdulván, diribről darabra vagdalták és megölték.

Ezen dologgal egész Bécsig rettentő lárma és futás támadt az egész országban, nem tudván senki honnét támadt ez nagy véletlen tumultus, az kinek első kezdetin mindjárt az ujhelyi vásárt felverték, az nemeseket persequálták, ott is az németeket az pataki commendánssal, ki is ottan az vásárvámot erősen szedi vala, összevagdalták s mind egyig megölték. Az parasztság szám nélkül ment ottan közikben, reménylették az portiónak végét szakasztják, biztatták az Tököly és török segitségével magukat. De közel lévén az Paszompier regementje (külde)tett ennek az tumultusnak opressiójára, kinek az pusztára Bőcs nevü faluhoz az kuruczok eleiben mentek, de az Pál deák hajdui érkezvén oda, őket keményen megverték, noha a mint mondják, ki fegyverrel, ki csak viszsza szegezett kaszával in desperatione igen vakmerőképen viselték magukat.

Az alsó táborrul ezen tumultusnak lenyomására commendérozták Vademont Kereczegett (így) ki is Pál deák ezerével összszegyüjtött ráczok és circiter 200-ig való némettel reájüvén Tokajra, először is ottan hamar megvette, az városban való népeket levágatta, az kuruczoknak nagyobb része az (Tiszán) általszaladt, és békével ment mintegy hatszázig Tömösvár felé, most is oda van. Tokaj alul az német ment Patak alá, az kik is mindjárt feladták magukat, de az jova azelőtt az Tokajbul elszaladt kuruczokkal conjungálván magát innét is Szalontaival együtt Tömösvár felé mentek. Az várt feladó hajduságot aztán az németek mint sertéseket egyben zárták, azután tömlöczökre hányták. Némelyeket karóba is

mintegy 18. vontak. az lakosoknak mindeneket felpraedálták. Az fideliseknek az infidelissel egy állapotja volt, itt nagy praedát tett az német had. Az körüllevő helyeken penig az rácz csak Zemlén vármegyéből 10.000 marháknál többet hajtottak el. Az falukról is papét, barátét, úrét, nemesét, parasztét, akár volt hű vagy hűségtelen három-négy mélyföldig Patak és Tokaj körül elhajtották.

1698. die 15. augusti született isten kegyelméből egy fiu magzatocskám kit sub sequenti die 20. ejusdem mostan Radvánczon lakozó praedicátorunk Kádas Pataki uram által megkereszteltettem Gábornak, kereszt anyja Thuróczy Istvánné Bácsmegyey Éva, kereszt apja n. Ráti István uram ki Gyurkó fiamnak is keresztapja, koma asszonyok: Vonkócziné, Tótfalusiné, Ladányiné, Küszögi Györgyné, Homoki Andrásné asszonyomék ő kegyelmek, kit az isten maga dicsőségére nevelyen s éltessen Amen.

1699. die 13. és 14. január. itt körülöttünk rendkivül való rettenetes árvizek voltak, sok helt egész falut is elboritottak, az bozóti malmot fundámentumostul elvitte csak az gáttya maradt, sok becsületes embereknek szérüjökbül csürökbül csiplett életeket elseprette.

Eodem anno pro die 15. februarii kegyelmes urunk ő felsége az nemes vármegyéket az felséges József erczherczog fia, magyarországi király lakodalmára Bécsben, az egész nemes vármegyéket becsülettel convocáltatta, mely lakodalmi solennitásnak terminussa extendáltatott azután pro 22. ejusdem. Adja isten legyen édes hazánknak örömére.

1699. die 15. mensis 9bris estveli tiz és tizenegy óra között sok keserves kinlódási után az szabados itéletű isten az veres himlő és sok kelevények által Palkó fiacskámot ez világbul kiszólitotta, kit is die 29. ejusdem tisztességesen eltemettettem az báttfai templomban az leánkám Évuska mellé jobb felől.

1700. Ezen uj saeculumban ezt az földet isten valóban megverte az terméketlenséggel mert az egész vármegyében alig van oly ember ki csak vetését is maga majorságában termett őszi élettel beérje.

Ezen esztendőben die 25. julii áldván meg az ur isten egy leány magzatocskával maga jó voltából az feleségem Kasza

Borbállátul, kit subsequent. die 1. aug. megkereszteltettem Ersébethnek unghvári plebánussal.

Ezen esztendőben die 13. et 14. 9-bris csaknem két esztendőbeli ratióimat complanáltam, kitűl igen kevés restantiám maradt el bizonyos inexolvált assignátiókra nézve.

Ezen esztendőben novembris holt meg az felséges spaniai király, kinek halálával az felséges római császár Leopoldus primus és az franczia király nagy hadakozáshoz készülnek, az királyságot obtineálni kivánván pro domicibus.

1701. esztendőben 20. marcii nagy mennydörgések hallattak, ezen esztendőben az eőszi vetések magukat szípen muttak (így) az rendkivüli nagy havak minden derekas kár nélkül többire egy hét alatt mind elmentek, az ember husvétig sem reménlheti vala.

Ezen esztendőben Rákot 2000 rh. for. ez előtt circiter két esztendővel Remetét 3000 rh. for. m. Bercsényi uramtól ő nagyságától aquiráltam.

Die 12. martii az ungvári kümivesekkel egy szép kű pinczét a fundamento rakattam Remetén az majorban az kinek csak az puszta fundusa volt, ezen esztendőben penig egészlen fedett sövényekkel körül vetettem. Taval major házat, csürt, egy öreg kaput csináltattam reá. Et hoc omnia cedant ad majorem dei gloriam. Georgius Horváth de Pálócz.

Ezen esztendőben 18. aprilis insperate general Solari az ő felsége parancsolatja mellett a fejedelmet Rákoczy Ferenczet Sárost, Szirmay István uramat nagy authoritásu és emlékezetes ítélőmestert diákjával Sárosival arestum alatt behozták Eperjesre, és ottan szoros arestum alatt lévén, végre Kassára, onnan die 16. maji Buda felé vitték Vay Ádám urammal. Azután Vay Mihály uramat is Erdélybűl fogva vitték Kassára. Valamely uj machinatióval vádoltatnak, de valóságosan okát nem tudhatni. Vay Lászlót is utánok vitték. Mindezeket Nimet-Újhelyben kemény árestom alá vetették; 21. aprilis Nagy-Szombat táján postán felment Szluha Ferencz nevü ember, ítílőmester expeditora, megjelentvén gróf Bercsényi Miklós uramnak ő nagyságának azon urak casusát, azonnal elszaladott az úr az nyitrai hegyekbe, onnét Lengyelországban, az grófné pedig ment Bécsben; circa initium augusti az megnevezett

urak jószágát conventuális és capitulális személyek jelenlétekben t. nemes kamara deputátusi egészen conscribálták és sequestrum alatt usque in hodiernum diem vadnak, az res mobilisek penig pecsét alatt, az jószágokban penig az előbbeni tisztek disponálnak.

1701. die 19. septembris ez mai nemes vármegye generalis gyülésének alkalmatosságával Ungvárt solenniter publicáltatni parancsoltatott kegyelmes urunk ő felsége patenter transmittált publica citatiója, az melyben declaráltatott, miképen istennek bölcs gondviseléséből kivilágosodott volna némely magyar uraknak természet szerint való kegyelmes királyunk ellen rebelliót koholó szándékok, az mely vétekben infascinatusnak találtatott volna méltóságos gróf székesi Bercsényi Miklós uram ő nagysága és Szirmay Miklós uram is, kik mindketten Lengyelországba profugiáltanak, azért azon publica citatiót t. n. vármegye minden úton-módon publicáltassa, sőt még ad valvas is kifüggesztesse, hogy intra spatium 6. haebdomadorum coram juditio delegato praeside comite Buceleni aulae caesareae cancellario se se sistant judicium recepturi alias in casu non comparitionis ex contumatia eisdem sequeretur sententia. Az kit is homagialiter elkövetvén nemes vármegye in copiis ad valvas portae domus congregationis Homoki András uram házánál kifüggesztetett. Isten ő felsége maga tudja, mindezek után mik következnek, eleintén ugyan minden vármegyékben az német hadakat praesidiumokra vitték, az strásákat megerősitették.

Die 3. decembris 1701. Unghvárt t. n. vármegyének gyülése lévén, az holott publicáltatott kegyelmes urunk ő felsége parancsolatja, az melyben parancsoltatott: hogy mivel méltóságos fejedelem Rákóczy Ferencz német-ujhelyi árestomából. az várban levő tiszteket az fejedelem asszony corrumpálván, valami uj lájtinánnal elszaladott rájtár ruhában és utját vette Nisider felé, onnét Morva szélire Slesián végig Baraszló felé és onnan Danczka, tovább penig maga a jó isten tudja mind utját mind dolgát mint leszen, csak ne lenne az haza gonoszára.

1702. die 13. martii generalis gyülés lévén Ungvártt, kegyelmes urunk ő felsége kemény parancsolatja mellett, az

szomszéd lengyel urak instantiájára, a Krajnyárul odajáró sütögető és praedaló orosz tolvajok megfogások, persecutiójok és congrua satisfactiójok végett az kárvallottaknak. Az mely gyülésre turmatim az lengyelek commisarius Viszovszky János urammal kijöttek és exequáltattak hárman, Buza kisebbik fia, egy Deák nevű pap praevia degredatione; az ungvári dominium részéről camara praefectussa Taonat uramat rendelte és deputa (így) fiscalis causak vicedirectora nemes Meskó Jakab uramat.

Ezen esztendőben a februario szép de igen szeles s száraz tavaszi idők jártak usque ad 10. apr.

Ezen esztendőben végeztetém el nagyobbára tavaly elkezdett remetei majoromban levő első házat és pinczét. Ezen majornak csak a puszta földgye lévén, nem kevés épséget tetettem benne.

Die 1. julii délután egy óra tájban nagy záporeső után hertelen az Szatthmári házába szállván az menkü öt esztendős fiát, 18. esztendős legényét megütötte ugy hogy szörnyü halállal meghótak.

Anno eodem sok istentelen emberek sinistra delátiójokbul az felséges magyar cancellaria előtt, nemes vármegye tisztei rútul denigráltattak. Hogy némelyek privata factiójok régen nemes vármegye székit meg nem épithette, mert dominandi libidine ducti grassálnak mostani tisztek az vármegyében. A kire nézve e mult nyáron kemény parancsolat mellett ezeknek inquisitiója és a szék épités delegáltatott personalis Klubusiczki Ferencz uramra ő nagyságára, kit camerae praefectus uram apprehendálván impediálta s el is haladott egyszer a terminus, de viszont pro 27. septbr. indicáltatott Nagy-Kaposra. A hová három vármegyék színe reágyülvén szép frequentiával de igen fastuose personalis uram megépitette a széket; én pedig absolute declaráltam magamot tovább a perceptorságot nem viselem. Az sok istentelen delatiókra a cancellaria parancsolattya mellett tülem igen szoros számot vettek, három vármegyéből ellenem gyütött elmés emberek ugymint Usz Gábor uram n. Sáros vármegye notariusa, Brezinay uram assessora, és Szirmay András uram n. Zemplén vármegye assessora deputáltattak pro 27. ejusdem censurámra, sok féle involutió-

kat studio ellenem keresvén, mindazokban istenem segedelmébül oly készülettel voltam, noha négy esztendőrül a kikrül n. vármegyém előtt számot adtam vala kivánták formálni számadásomat, hogy mindeneknek csudálkozásával szépen általmentem számadásomon s adóssa sem maradtam, az kit nem liquidálhattam volna.

Midőn pedig történt ezen bestelenség rajtuk, siketségre nem vévén, ispán n. Orosz Ádám uramot noha nagy nehezen vettük reá, udvarhoz küttük, ugyan n. vármegye adott kőcséget; és először is detegálván az felséges cancellaria előtt, a cancellarius Matyasovszky uram nem engette tovább mennyen, hanem simpliciter tagadta, nem a cancellaria hirével expediáltatott ő felsége neve alatt azon mocskos parancsolat, a minthogy interpretatorio mediante revocáltatott is, és végre pro die 27. sept. tisztességesen épült a szék meg. Camerae Praefectus uram Tavenat uram ez okbul is occasione hujus restaurationis igen rút bestelen contradictiót és protestátiót tett Klubusiczki uram ellen in facto..... restaurationis. Hac occasione ispán uram notarius és szolgabiró Csató Sándor uram megmarattak, az többirül levonták. Helyettem Ráti Sigmond uram constituáltatott perceptornak, én pedig mások csudálkozására hogy megmenekettem dicsőségesen istenemnek örök hálaadással tartozom, mert noha sokan reágyültenek az sok istentelen delatiókra idegen vármegyébül censorim, de minden ratióimat liquidáltam az ki is négy esztendő alatt extendáltatott száz hatvankét ezer és huszonnégy rhenes forintokra idest fl. 162,024. — Istennek bölcs teczéséből valakiknek gonosz delatiójával deferáltattunk udvarnál, annak nyakában bestelenség, nekünk penig minden vármegyék felett való böcsületünk következett.

Anno 1702. die 23. xbr adott az ur isten jóvoltábul feleségemnek Borbély Borb. sok keserves kinszenvedése után egy fiu magzatocskát reggeli nyócz óra tájban az ki is azonnal 12. óra tájban elbágyadván alig kereszteltethettem meg. Isten viszont 24. ejusdem ártatlan lelkét gyenge tagocskáibul kiszólitotta. Keresztapja volt Homoki András, kereszt anyja Horvát Ádámné asszonyom, mult ki 12. óra tájban, neve volt Kozma.

Ezen esztendőben az ur isten az pinznek kimondhatlan szükit, mindenféle életnek, bornak, marhának és egyébb oeconomiai állapotoknak olcsóságát atta, ugy hogy sok helyeken egy véka szép buza hat poltura, rozs 3. polturán járt, 15. és 16. ft. egy pár jármos középszerü ökör, az bornak az főhelyeken az Hegyallyán 10. és 9. for. mi tájunkon öt for. s négyen.

Az bornak olcsóságát okozta az svédnek ezen esztendőben való uralkodása. Jövendő esztendőben mindezeknek nagyobb bűsége leszen.

Ezen esztendőben régi eleimtől kerestetett pálóczi két puszta telkinket m. gróf Barkóczi Ferencz uram Hegyiben lakó Bodó Zsigmond jussával itélőmester Bvornikovics János által perelvén, el nem nyerte, de más nevezet szín és praetextus alatt elfoglaltatván az juratussal, én viszont reexecutorium mellett akarván rehabeálni inhibitoriummal sokat impediáltattam, de az ur isten azokon is szerencsésen által vitt.

Georgius Horváth.

1703. die 11. junii viradóra az ur isten Gábor fiacskámat az vérhasbeli nyavala által nagy kinokal ez világból kiszóllitotta kit is 12. ejusdem bátfai templomban több gyermekim közé temettettem.

Ezen esztendőben az ur isten kimondhatlan szükségével az pénznek bennünket megostorozott, ellenben kelletlenségével mindenféle marháknak és életnek s bornak.

Ebben az esztendőben circa medium maji Kis Albert és Esze Tamás nevű tolvaj emberek nemes Beregh vármegyében, Lengyelországban az felső esztendőben elbujdosott Rákóczy és Bercsény uramék nevek alatt hadat gyüjtöttek és ebből rut tumultus támadott ugyanazon urak zászlói és passusi lévén nálok. Mostanában u. m. die 20. junii ugy hallatik, hogy jünnek nagy haddal Magyarországba.

Ugyan esztendőben (így) viszont csak hamar az időnek nagy boldogtalanságában az ur isten viszont megszomorított Gyurkó fiacskámnak az vérhas által való ki szólítatása által ki lött circa festum Jacobi apostoli, és nem az bátfai templomban tétettem, mert mindennap futás volt, szaladás és az kuruczoknak marha hajtások.

Eodem anno 17. septembris ugyan az emlitett urak parancsolatjából az praeda kedvéért kuruczczá vagy is az urak hűségire esküdt köz nemesi és paraszti rendek s kivált az ungvári Kranyárul lejött és szedett gubás orosz had az városban szállván, kit azon nap kinyomtunk, de másnap viszont beszállott, és megsokasodván, Ungvár várát körülszállotta, egy lelket sem bocsátottak be hozzánk a várban, continuálódott usque ad 15. martii bloquada. az közrend s végre az muskatélyosság is mindennap szökött, Munkács várát is azonban megadták, hasonló földképen obsideálván, az kin az commendáns is Svetlik Ferencz igen megütközvén, nagy sok dispositiónk és rationatiónk után feladta az várat. Az capitulatióra Miskolczra az urakhoz a fendrikét Orosz Ádám és Ráti Gergely uramékat expediáltuk vala, kik is az ott való delegatus Váy Ádám és Jánoky Sigmond uraiméknak könyen hívén, submittálták joszágink restitutiója iránt az bennrekedt nemesség dolgát az méltóságos fejedelem gratiájában; de megesett nekem, mert tovább félesztendőnél joszágomat viszsza nem adták, akkor is sok költségem és fáradságom után, csak a puszta földet adták meg.

Az úr isten oly rettenetes ítíletit bocsátotta reánk ez esztendőben, hogy szomszédink, jóakaróink és jobbágyink egészen felpraedáltak bennünket és ellenségesen üldöztenek, öltek, vágtak bennünket. Kitergeni Kollát György uram az nagy pinczémből rejtekemet felvevén 546. forintomat elvitte.

1704. die 15. januarii mind ennyi szorongattatásom idején viszont az úr isten egy fiu magzatocskával megáldott az kit is ugyan az várban megkereszteltettem Gyurkónak.

Ugyan ezen esztendőben die 17. martii Svetlik Ferencz unghvari német commendáns Unghvár várát nagy hoszszas disputatió után, minthogy már Munkács várát feladták vala, látván hogy az capitulatio mellett az munkácsi német egészlen ezen megyen el, feladta jó capitulatió mellett Unghvárát; az holott az bennrekedt nemesség egészlen magát az méltóságos fejedelem kegyelmességében ajánlván, azután pro praestando homagio (noha az vár feladásakor is praestálta) Eger alá ment az méltóságos fejedelemhez, az ki is szintén akkor Gyöngyösön volt, s oda is elmentünk, onnét viszont Egerre visszakisértük,

az holott is erősen bombáztatván az várat az várost elégetvén, csakugyan fel nem adta akkor az vár magát, hanem következendő uj esztendőre pro 1705. capitulált és armistitiumot nyert az fejedelemtül.

Három hét mulva az ungvári nemességnek kik várban szorultak vala jószágukat pusztán megadta az fejedelem, az kinek buzájok vagy gabonájok maradt az fiscus megtartotta és azután sollicitatióval nyerték meg.

Engem penig az unghvári nemesség és Vajda Jakab mind az méltóságos fejdelem s mind fő generalis Bercsény Miklós uram ő nagyságok előtt igen elvádoltak, de hamisan, mintha Unghvár várát az német commendánssal erősben és főképen én tartottam volna, kire nézve semmi jószágomat meg nem adták. Szégyen vallva, re infecta jöttem vissza Eger alól.

Az capitulatio mellett az várnak, resignatiója és az munitiók inventálása mikor volt, azalatt Vajda Jakab ungvári házaimat és majoromat, jó csűrömet az hadakkal elhányatta s az tüzre széllyelhordták.

Anno 1704. circa finem augusti Szeged alatt jószágomat obtineálván elfoglaltam és viszont kezdtem puszta kézzel oeconomisálni, egyszeri szántásban az mit vethettem s házaimat is valamentire felépitettem.

A. 1704. circa 10. xbris felmentem az méltóságos generalis szolgálatjára de roszkor, mert szintén Szent-István napján az némettel a magyarság Nagy-Szombatnál megütközvén, meggyőzetett és eloszlatott vala, az karácsoni innepeket Bajnóczon főgeneralisné asszonyomnál ő nagyságánál töltöttem.

Azután in anno 1705. circa 3. et. 4. tum (így) Léván tanálván az méltóságos generalis Bercsény Miklós uramat ő nagyságát, onnét negyed nap mulva ő nagyságával mentem Érsek-Ujvár felé a holott az elszállott hadakat egybe gyüjtvén, az Vág mentén Tardoskeddinél találtuk. — Azon hadakkal télnek idején is az Vágon tul helységekre szállott német ellenség ellen erősen portázott az méltóságos generalis.

Engem penig méltatlan voltomat nem tekintvén circa 26. januarii anno eodem hofmesterének tőn Nyitra városában.

Ad initium februarii az Vágh mellett levő Czetén nevü faluban (az midőn szintén az német Tornóczon az Vág mel-

lett Eszterházy Antal urammal levő hadainkat megcsapta és elszélesztette, ki mi (így) nagy lármánk volt igen elbetegedtem és onnét Lévára vittek az holott tovább két hónapnál feküdtem, igen jó gazdám volt Szombathely István uram.

Betegágyambul felépülvén, mentem onnét az méltóságos generalis uram ő nagysága bagazsiájához Nagy Tapolcsánba; de ad initium aprilis innét méltóságos generalis urammal ő nagyságával és az aszonynyal husvéti ünnepeket szentelni mentünk Nyitra várában, az holott is 6. eiusdem az méltóságos generalis tött hadibirónak, hórul hóra fizetésem lévén 96. rhenes forint.

Ad initium augusti Herbeville és Pálffy János császár hadi generálissi circa 12. regiementtel az élést Leopold várában bevitték, erős fegyverkezés alatt, népeknek nem kevés veszedelmével és az Vágon tul való földnek nem kicsiny pusztulásával, mert harmadnapig subsistálván, az körül levő faluk életjeket szalmájában az keresztekben találva, rettenetes sokat, két vagy háromszáz szekérrel behordottak többet 5000. keresztnél, marhát is alkalmast hattak és hajtottak be husnak.

Circa 8. augusti Vereskü felé vevén utját a nimet armada Budmericz és Vereskü között alatt erős helyre szállott, az magyarság circiter 50. ezer lovas és gyalog körül szállotta. Csalt vetvén az német, midőn látná magát veszedelemben lenni, mintha komolyan felé akarna szaladni, az gyalogságnak nagyobb részét eleiben rendelték ő penig az árkot maga előtt fasinal behánván, az hátulya felé való részit az magyarságnak megcsapta és confusióban hozta az egész corpust, mert az nagy árok és partok miatt csak felé sem fértek az ellenségnek, anyival inkább egyik az másik részt nem sithette, (így) ki miatt megszalattak, az magyar alkalmas szekereket (így) kevés nepeteket (így) vesztvén el, és az triumphus után más nap viszont az honnét jött vala az Csalóközben az nagy-magyari Dunán általment.

Innét olyan vélekedésben lévén az urak hogy netalán vagy Ujvárt szállja meg, az bányavárosoknak megyen, azért az haditanácsbul kiment, hogy distractióval kell az ellenséget azon intentiójától elvonni; az mint is főgenerális Bercsény Miklós uram ő nagysága az egybeszedett hadakkal circiter

8000ed magával Morvának ment és mind Perend felé s mind az bécsi hidak való alkalmas pusztitást tétetett, rettenetes marhát hajtottak ki.

Azalatt 6. regimentből álló dániai segitségek elérkezvén, addig lármáskodtak Ujvár felé hogy egykor circa finem augusti megfordulván az Csalóközbül az német és Seprösnél a nagy Dunán általkelvén Buda felé vette utját, az egész passusokról elvivén népét. Pestnél jött által az Dunán és Kecskemét felé onnét Csongrádnál az Tiszán általkölt és Túr felé utját Erdély felé vette; de az városok és faluk mindenütt elmentek úgy Debreczen is elöttük, az ki is mindenét praedára hagyván, megbecsülhetetlen nyereséget hagyott az ellenségnek; ottan egy hétig, Diószegnél is addig nyugodván és tölteződvén az méltóságos fejedelem eleiben szállott és Karikán rettenetes sánczot kerisztvén (igy) az ellenség ellen azt megmellőzte és Sibó felé ment, az holott is még el nem készülvén az sáncz vakmerőképen nekirohant, az holott is az gyalogságnak nagy kárával csak bement, és Erdélyt, az holott már Szebennél, Brassónál is Fagorasnál több erősség német kéznél nem lévén, azok is már agonisáltak insperate, annyira involválta az német hogy rövid időn egészlen magáévá tette.

Az méltóságos fejedelem mind az maga vezérlő fejedelemségének authorizáltatására nézve, mind az tovább való vagy hadakozásnak continuálására, s mind az békességnek intentálandó tractájára hogy jobb móddal indithassanak, pro 1. septembris mezei országgyülését Rákos mezejére indicaltatott szorosan és személy szerint az regnicolácat convocáltatván; de az rákosi gyülekezetet az ellenség inpediálván, transferáltatott Szécsényhez ezen gyülés, az ki is 12. septembris beállván az három ellő sessio, mind az gyülekezeteknek nevezetiben izzadozott, és azután commune voto confoederatorum pro libertate patriae statuum et ordinum Regni hungariae generalis conventusnak kereszteltetett.

Azután az egész status juramento mediante confoederaltak is és sok disseptatio után az religio dolga vármegyénkint transactione mediante véghez ment és a mellett denominált comissáriusok azután fogtak az resignatióhoz.

Nemes Ungh vármegyében ilyen transactio lett: az kis-

ráthi templom, ugy az csepeli is az catholicus atyafiaknak engedtetett, az nagy-kaposi templomhoz való parochialis ház Kis-Kaposban lévén ea conditione odaigértetett, ha az földesur per omnia cum similibus aedificiis et pertinentiis mást ad Kapost, ezt caedáljuk, mig az leszen penig, az régit szabadosan birják. Az unghvári kis templom is nekünk cum parochia et universis ad se pertinentiis viszszaadatott.

Ugyanezen szegény szécsényi gyülésben az méltóságos fejedelem magyarországi vezérlő fejedelemmel, méltóságos generalis gróf Bercsény Miklós uram ő nagysága, magyarországi főgenerálisnak declaráltatott. Az méltóságos fejedelem és generalis viszont megeskettetett, huszonnégy senator választatott papi, uri és nemesi rendekbül. Az kamarák helyett oeconomiai dichasterium és abban 12. consiliarius választatott, praeses penig Klobusiczky Ferencz uram, én is azon consiliumban pro consiliario hadi biróságombul választattam.

Ezen comitiumok székit Beszterczén rendelték, az holott is circa finem februarii instelláltattam, de viszont onnan Nagy-Szombatban hivattattam, az holott is Bezzegh Gábor halála után generalis fizető mesternek 4. martii anni 1706. tétettem Nitrán, az hadi cassát Pozsony vármegye viceispánja Sipeky Mihály uram és nitrai commendáns Ebeczky Sámuel (igy) uram assignálták.

1706. circa finem martii Nagy-Szombatban az hollandiai és angliai mediatorok által az császárral való tracta kezdetett és pro et contra in majo derekasan tractáltatott sub armistitio, de nem comportáltathatott és az tracta félbeszakadt. Az hollandiai mediatoroknak egyikének Brunicz (Bruiniux), másikának Rechteim (Rechteren) volt a neve. Az magyarországi plenipotentiarius deputatusok voltak, praeses: méltóságos főgenerális Bercsény uram, Sennyey István uram ország cancelláriussa, Kajali Pál, Lapsánszky János, Gerhárd György, Galambos Ferencz, Ráday Pál uram. Az papok közül Petes uram, Illyési uram és többek.

Ezen esztendőben circa initium maji méltóságos Rákóczy Ferenczné fejedelem asszony ő nagysága parolára urához Ujvárban bocsáttatott, az kinek is kijövetele nagy reménységet nyujtott az békességre s nagy pompával is acceptáltatott Nitrán az

fejedelem és az ország által. Más fél hónap mulva, az midőn az békesség nem succedált, viszont hasonló pompával kikísértetett.

Ezen esztendőben az magyarok capitulatióra Esztergom várát circa ultimam septembris meg vették vala az némettől, de az is viszont két hét alatt visszavette, az . . . ovai sánczban sok népünket levágta.

1707. Ezen esztendőben circa initium junii az országgyülése Ónadnál, vagy is Körömnél beállott, az holott Rakovszky és Okolicsány Christoph nemes Thurócz vármegye követei circa 8. ejusdem az ország sátorában öszvevagdaltattak.

Ezen gyülésben sok külön különféle articulusok az rézpénznek valorárúl és az által zálogos jószágoknak redemptiójárúl condáltattanak, az királyt exauthorálták és reabnuntiatiójárúl articulust is condáltak.

Ezen esztendőben az németnek két corpussa volt: Dunán innét Sarumbergh, Dunántul Rabbatin és Pálffy. Rabbatin in 8ber (így) Erdélybe ment, az miénket kinyomta.

Ezen esztendőben die 8. augusti az úr isten táborban az felföldön létemben valóban megszomorított, mert gyermeket szülvén 7. ejusdem utána való napnak 8. és 9. órája között kedves feleségemet nemzetes Kasza Borbálát nagy reménteln kiszólította. Elmaradott tüle csecsemő leánykája kit is ugyan 8. megkereszteltek Juliánnának; t. Orosz Sigmond uram kereszt apja Orosz Ádámné asszonyom keresztanyja volt. Az úr isten nevelje fel a maga dicsösségére. Az feleségemet penigh igen tisztességesen az bátfai templomban eltakarítottam, több volt 300. embernél az temetésen.

Ezen véletlen halála történvén üdvezült páromnak hon nem létemben, az mostoha leányim de kivált János deákné Rosina ungvári házamnál találtatott költségemet és ház közportékáimat, ugy ládabeli fejér ruhákat, véggel gyolcsokat és egyebeket, míg megérkeztem mind titkos helyekre elhordatta s oda is vesztette, nem kivánván az rosz asszonnyal mocskolódni és emberek nyelvére adnom magamat. Sőt talán több károkat vallottam volna, ha akkori főispán uram parancsolattyából az derék ládáim pecsét alá nem vétettek vala, igy is káraim akármi könnyen 500 flor. extendáltattak.

(Harmadfél üres lap következik.)

1708. die 15. junii midőn az egri concursusról utamot Ungvár felé vettem volna, az útban tekintetes nemzetes Mónaki Ferencz uram hajadon leányát Erzsébetet életem párjának jegyzettem, hittel köteleztettem és 16. ejusdem katonáson el is hoztam, 17. ungvári házamhoz is érkeztem vele. Az úr isten terjessze kegyelmébül áldását ezen második házasságomra is és fordítsa ostorát rúlunk.

(Következik egyik fiának későbbi jegyzése.)

Ezen második házassága szegény atyánknak igen szerencsétlen és egészen isten ostora volt, mert ez pazarló, fajtalan életű és minden gonoszságokkal megrakodott rosz asszony volt, megbizonyította éltének rosz maga alkalmaztatása, melyért a kassai apáczák közé is küldetett pro melioratione sui, onnét kihozattatván, minthogy nem felejthette el rosz fajtalan életét, miképen colludált Tarnóczi Ferencz nevü német t. Karaffa regementyebeli lajtinánttal, és hogy ölette meg gyilkosul édes atyámot, alább akár ki is megláthattya.

(Maga az atyának szintén későbbi írása.)

Anno 1709. die 3. februarii az ur isten megírt házastársamat megáldotta egy fiu magzatocskával (kit is szánkázásban feldülvén egy holnappal előbb hozott el); megkereszteltettem penigh Ferencznek die 24. febr., keresztapja volt m. Szunyogh Gáspár uram ő nga, keresztanyja Pexa Imréné asszonyom, komák Horváth Ádám uram feleségestül, Szabiné asszonyom urastul, Pekxa és Cseri Imre uramék, Ladnay István uram.

Anno eodem (1708) die 3. augusti az szabados itéletü úr isten Trencsénnél az az barát-lehotai árkok között az midőn az német ellenségnek csak cavalleriája circa 7000. számmal rajtajött volna nemzetünkön, feles számmal lévő nemzetünk fegyverét oly confusióban hozta, hogy többire in primo ingressu velitationem egy salve adása nélkül hátat adott az ellenségnek, és gyalázatosan, az holott is gyalogságunknak szinét és szivét elvesztők, az egész hadak rettenetesen elszéledtenek, kiket azután nagy nehezen összszevettek, de derék operatiót nem tehettek.

Az ellenség azután naponkint erőssödött és in junio Nitra várát is harmadfél napi obsidio után, egynehány bombát

felé vetvén ki miatt benne levő commendans Révay Gáspár uram megrémülvén feladta, és annak megvételével az egész Nitra s Trencsén és Pozsony vármegyék tőlünk elestenek. Az német Nitrától vette magát az Vág mellé, és onnat ment É. Újvár alá, erősen bombáztatta, ugy annyira, hogy három hét alatt bombát, kartácsot és tüzes koszorut 3800-at bocsátott bele, de Bertóty István uram több benne levő tisztekkel magokat igen dicséretesen viselték, az minthogy az ellenség szégyen vallva onnét elszállott de csakhamar az bányavárosokat tőlünk elvette. Viszont az télnek keménységével nem gondolván az német, Zeliznél, Mocsonoknál erős sánczokat csinált, in januario Turócz, Árva és Liptó vármegyéket tőlünk elvette.

Ezen esztendőben hallatlan kemény hideg tél volt, ugy anyira hogy az utban sok emberek, vadak és madarak megfagytanak. Az diófák és szőlők egészen, ugy más gyümölcsfák is elromlottak, az vetések országszerte de kivált e tájon egészlen kifagytak.

Ezen esztendőben többire semmi őszi vetésből való aratás nem volt, annyira hogy mind inkább tavalival kellett vetni. Az szőlőkön az mi kevés termés mutatkozott is, aratás után való esős idők ugy elvesztették, semmi szüret nem volt, ugy annyira, hogy egész szőlleinkből egy átal bort szürhettem.

1709. die 2. junii az mindeneket bölcsen igazgató és tetszése szerint cselekedő isten Julis leányomat ez világból Mogyorósi hirtelen ez világból távol létemben ki szólitotta és 19. aug. bátfai templomban eltemettettem édes anyja mellett.

Ezen esztendőben nagy szükség volt kivált az kenyérből ellenben az ellenségnek nagy progressussa, az Dunán tulsó földet és erősségeket egészben magáévá tette. Innét az Dunán is Bars és Nógrád megyéket elvette, Szécsényben, Vadkerten, Losonczon postirungot tett, Gács várát megvett minden lövés nélkül, mert a hajduság letette az fegyvert.

Itt dolgát végezvén, az gyalogsággal Hajszter ment az bányavárosoknak, onnét szándékát mondják Szepes felé lenne.

Ezen esztendőben az svetiai király, ki is az muszka czárt Lengyelországból épen Moszkában hajtotta, ott is az országban grassált erősségeit és sánczait megvette, sok népét levágta, ellenben az muszka is adég adta hátát neki, az maga országát

az svetiai had valamerre ment körülbe husz mélyföldre elégette, népét elhajtotta, ki miatt nagy éhség vala az svecus táborán. egykor rajta menvén az czár lovassa az svecuson 70. ezerig azt nyolczezered magával viszszaverte, de végre az kozákssága és számos gyalogja körülvette az svecust, egész táborát rabbá ejtette vagy levágta. Az király egy nehány század magával szállott az Neper vizén által Tatárországban, az holott ugy hallatik az Hán igen pompásan fogadta, és azután az török császár parancsolatjábul Konstantinápolyba kisértette. Az muszka czár penig egész hadaival Lengyelországot elburitotta, Augustust ki már tavaly resignálta volt az lengyel országi királyságot, az királyságban bevitte.

Stanislaus, Svecus által inauguráltatott lengyel király mellette levőkkel és az svetiai haddal Bavarián keresztül Livonia felé szaladt.

Die 16. xbris nevezett király hadi fővezére generalisát elszalasztatván Kratzán nevü svetiai generalistul és Stanislaus királytul, Potoczki ugyan némely sveciai seregekkel, tatárokkal, lengyelekkel és torarisokkal s jeles tisztekkel az országszolgálatjára és segitségére kötelezik magukat, mind össze 4000, de nagy nehezen szállottak és veszéllyel az muszka és saxo hadain magukat általvágván sok helyt lovokat igen elvesztették.

Már azelőtt erős ostromlási után Lőcsét Hajszter gyalázatosan odahagyta, az mieink Andrásy István és brigadéros Czelder uraimék vezérletek alatt derekasan defendálván.

Lyubomerszki és Sztarozta Szondeczki mellette levőkkel s circiter 3000. magukkal az nemzethez állottanak. Die 20. ejusdem Kézmárkot az német megveszi, Szomolnokot, Rosnyót sánczolja.

Die 2. decembr. ipam nemzetes Mónaki Ferencz uram meghal 9. ejusd. csak hirünk nélkül fia Mónaki Mihály el is temeti, mert igen lármás volt az idő.

Ezen esztendőben nem csak Kőrös, Kecskemét táján, azholott in junio kezdett grassálni az pestis, de egész Heves vármegyét és Pestet in augusto, septembri et 8bri elpusztítja, azután Borsod vármegyében is erősen kezde pusztítani, in novembri et decembri Miskolcz, Szikszó, Megyaszó, azután az egész hegy-

allyai városok. Táját is, ugy az Bodrogközt, itt is Eört, Darmát és Kapost, Mokcsa tájékát is ugy annyira, hogy mind három büntető ostora istennek: az dög, fegyver és éhség keményen érdekli, s majd elpusztítja maroknyi nemzetünket.

Legkiváltképen ezen 1710. esztendőbeli aprilis, majusi és juniusi havakban grassált Ungvárt és más planitiesen levő falukban az pestis annyira hogy ugy elrémültek az emberek, csak olyban tartják magokat mint az mészárszékre rendeltetett juhok.

Nékem is jó házi gazdám Lukács, 24. maji az szántóknál lebetegedvén harmadnapra meghala.

Die 16. junii reggel komám Soltovics János uram ugyan az pestis által hirtelen kimulék ez világbul azután az felesége is és unokája két hét mulva.

1710. die 9. julii viradóra áldott meg az úr isten mostani feleségemtül Mónaki Erzsébettül egy fiu magzatocskával kit az mastani isten ítéletiben die 10. ejusdem meg is kereszteltettem Farkasnak itt való praedicator Szombati Mihály uram által, keresztapja itt való commendáns Barany András uram, keresztanyja az praedicatorné, komák Zombori János uram, éltesse isten maga dicsőségére, hazája szolgálatjára.

1710. die 17. julii kisded fiacskám Ferencz 12. óra tájban megbetegedvén mostani közönséges csapásit istennek valóban megkóstolta, az minthogy 19. ejusdem szombatra nyolcz és kilencz óra között ártatlan lelkét teremtőjének nekünk szüleinek szomoruságokra meg is adá, az kinek hidegedett tetemecskéjét ugyan az nap déllyesti 5. órakor el is takarítattam tisztességesen az ungvári templomban az predikálló szék eliben. Ugy látszik meg sem szünik az isten öldöklő angyala miglen bünük ellen gerjedező haragja meg nem emészt; annyira el is holtak itt az emberek, itt ott látni egy embert az városban. Oh irgalmas isten, szünjél meg tőlünk hadd vegyünk erőt!

Die 13. aug. nemzetes Mónaki Susánna, azelütt másfél héttel férje Aragon Ferencz; 19. ejusdem jámbor jó erkölcsü sógorom is nemzetes Mónaki Mihály, az mostani szörnyü isten ítéleti által ki ragattak. Mónaki Mihályt 31. ejusdem eltemették Léken; az Isten nyugossa meg az örök életben; ezekre majd két száz for. költöttem tulajdon pénzemet.

1711. Az egerek az hegyek között nagy kárakat tettek, az oroszságnak majd minden zabját megemésztették, miatt (így) rettenetes szükség volt közöttük, ugy is kevés vetést s azt is kísün tehettek vala az rettenetes pestis miatt az emberek, azért ezen az környéken nem annyira drágaság mint igen nagy szükség lőn.

Ezen esztendöben valamint az pestis előtte valóban ugy most az marhának rettenetes dögi és betegsége volt.

(fél lap üres.)

1712. die 1. aut 2. febr. Plusinczki nevü fiscalis tiszt, Niczki István istentelen incselkedésébül nagy hamissan bevádolt méltóságos felmarschal és kassai generalis uram ő excellenciája előtt, mint ha az religio dolgában nemes vármegye deputatiója Ráti Gergely uram házánál Ungvárt elolvastatott felséges császárné Eleonora Magdalena tit. kegyelmes asszonyunk kegyelmes parancsolatja ellen becstelenül insinuáltam volna, kire nézve ő excellentiája 6. ejusdem Kassára hivatván öt hétig ottan várakoztatott mivel az előtt az bellicum consilium delatiómat megirta vala.

1712. die 25. febr. viszont az úr isten megáldott mostani feleségemtül Mónaki Erzsébettül egy leány magzatocskával, kit is azután 6. martii megkeresztöltetett feleségem itthon nem létemben Juliánnának, tekintetes Horváth Ádám uram volt keresztapja, keresztanyja ugyan az felesége elsőbbeni komám asszony, komák Ráti György uram feleségestöl.

Anno eodem in 3. aprilis felséges Károly császár spanyur és cschországi király nagy veszedelmes utakon Spanyororszagból Bécsbe érkezvén, Pozsonyban országgyülését indicáltatott az magyar királyságra való coronatióra és más országos dolgokra nézve pro 3tia aprilis, de az pestistől való félelem miatt továbbra protraháltatott.

Ezen nemes vármegye követeinek választattak vala tekintetes nemzetes Csicseri Orosz Ádám viceispán és Draveczky Gáspár notarius uramék, de az böles isten ez világbul elötte indulásoknak egy héttel circiter Orosz Ádám uramat kiszóllitván, oly defectussában ezen nemes vármegye helyette Niczky Istvánt expediálta.

Circa 20. maji nagy solennitással az király koronázatja

Pozsonyban véghez ment, azon alkalmatossággal nagy dicsőségesen köszöntvén az ország ő felségét, ezen puszta országot ajánlották kegyelmes directiója alá; ellenben ő felsége is nagy kegyelmes resolutiójával és peroratiójával igen szépen megvigasztalta az országot, és nem kicsiny reménységet nyujtott kegyelmes országlásárul. Ezen gyülésben mind maga az felséges császár és király, mind az ministeri, kik receptusok valának Magyarországban, mind magyar ruhában ültenek, ugy az német ruháju magyarok is igen nagy pompával és fényességgel. Ezen gyülés példa nélkül hoszszas időre nyult, ugyhogy a majo usque novembrem ottan tartózkodtak az követek, de egy hónapig se volt sessiójok, kikopván kőtségekből mind haza szivódtak re infecta és az gyülésben végezett articulusok meg nem ratificáltattak, hanem arra ujabban kell felgyülekezni.

Ezen esztendőben majusban hallatlan muska támadván, képtelen nagy csipéssel számtalan ökröt, lovat, tehenet, kecskét, ebet és embert is megölt az ki históriában sem hallatott.

Ebben az esztendőben sokáig tartó rettenetes dögi volt az marhának ugy hogy csak mi sem maradott sok helyeken. Igen nagy drágasága nem volt az buzának és rozsnak de hallatlan szüksége és éhel halása az pénznek szüki miatt az szegénységnek.

Ezen esztendőben Pinkóczi Zahar felől való mezőn az egész falu földgyeit conscribáltattam vala, sokaknál tapasztaltam szolgabiró uram jelenlétében földeimnek hatalmasul való bitangolását.

Ezen esztendőben építettem fel serfőző házamat Pinkóczon az Ongh parton, nagy munkával végezték el circa 20. decembr. első főzést karácsonra tettek benne.

Ezen esztendőben circa ult. maji magam is Pozsonyba mentem és ottan mostani felséges királytul feleségem léhi jószágára néhai Bodó Mária Mónaki Ferenczné testamentumára regius consensust és azon legált jószágok végett az jus regiumot is felkértem, az statutiót in septembri végeztem el; conventualis jászai praemonstratensis pater Marian uram és regiusok nemz. Szemere József és Halászi János uraimék által. Contradictorim voltak Vécsej László uram, Bodó Mária Horvát Jánosné és az fiscus neve alatt Muraközi uram, de magok sem tutták miért contradicáltak.

Anno 1713. pro diebus 10. xbris expost 26. junii Rogyovszki nevü német feleségével Pruser Susánnával processust indítván olyan okon feleségem Mónaki Erzsébet ellen, hogy az elmult revolutiónak kezdetin in anno 1703. Lőcse városát az kuruczok per capitulationem megvevén, noha az megnevezett actòrok már az huszti praesidiummal együtt kuruczok voltak, mindazáltal néhai Mónaki Ferencz mint azon bloquadának comendója Lőcsén az akkori posta mesternél in deposito helyheztetett két ládáit, abban lévő pénzét circa ad fl. 900. köves arany ezüst portékáit, drága ruháit és azokban rekesztetett sok szép clenodiumit és fejér ruháit elvitette és felharácsoltatta, az kit is limitált in toto ad fl. 4394. Ezek végett először mint comendo successorát és principálist az feleségemet kereste; de Fájban levő terminuson 26. junii az mint fellyebb említém ugy egyeztem vala itilő mester t. n. Nagy István uram előtt, minthogy ahoz több coninteressátusok is vadnak az mint neveket magok is jól tudják azért azok is certificáltassanak és extraháltassanak a végre ujabb parancsolat extraháltatott is és pro 28. mensis febr. proxime praeteriti et anno 1714. compareáltunk, az portékáiban circa ad fl. 1445. comportáltak velem együtt, vissza is adtanak, de azon evincans adattractusok hitekkel megbizonyitották, az comportált jóknak többen nem participáltak, s azokat is kotyavetyén vették. Hanem mind azon több portékát és pénzt néhai Monaki Ferencz tette az hová tette, ugy Rákóczi fejedelem udvarába is az kiket azokból küldött maga nevével külte; az kotyavetyén eladattaknak is az árát mind mahoz (így) vette, és az hadaknak sem tiszteknek ki nem atta, kire nézve noha igen exsessive (így) lenni találtatott vala az A. k (actorok) által, de ex pretio rerum tertialitas defalcálván de reliquo circa in fl. 2600. convincáltatott az feleségem, az kiben adjudicáltatott lehi portiója minden hozzá tartozó sessiókkal, praediumokkal, promonthoriumokkal és több appertinentiáival, ugy az szikszai szőlő, az baxai és cseltési portiók, ugy az ondi szőlők, kire nézve kéntelenítettem megalkudni, sok jó akaró uraim jovallásokbul in fl. 1760. imputálván Fájban anticipált 360. fl. attam ipso facto azon kivül 580. for. még restál pro festo Sancti Nicolay in hoc anno affuturo 820. for.

Ezen 1714. die 18. men. mart. áldott meg az úr isten egy fiu magzatocskával ingyen jóvoltából, kit is pater Polányi György ungvári plebánus uram által die subsequenti 22. ejusdem megkereszteltettem Jósinak, kereszatyja volt t. nagyságos Sándor Gáspár uram ki ezen t. n. vármegye székinek restaurátiójára felséges udvartúl delegáltatott vala, és keresztanyja méltóságos néhai gróf idősbik Barkóczi Ferenczné gróf Andrási Anna asszony; isten nevellye fel maga dicsőségire és nemzetének s familiájának jovára, neve penig József.

Ezen esztendőben circa 12. junii Bécsbe érkeztem, az holott is az felséges cancellarián Ráti Gergely és Draveczki Gáspár istentelen factiójából n. vármegye nevével ellenem intentált procesust semmissé tettem, ellenek penig delegátus bírót nyertem.

Die 26. julii onnét szerencsésen megérkeztem dolgaimat ottan biztam Dőri László nevü agensre.

Die 29. julii Jósi nevü fiacskám bűrvar nevü nyavalában megholt, 30. ejusdem az ungvári alsó templomban az praedikáló szék előtt eltemettetém. (Kétszer van írva majdnem ugyanazon szavakkal).

Ezen esztendő igen fátális, mind bor s buza termés iránt fajtalan esztendő, rozs tellyességgel elveszett igen nagy extremitasban és szükségben van az szegénység.

Ezen 1715. esztendő is szintén oly terméketlen vala, hanem anyival jó hogy jó boraink voltanak országszerte. Az pénznek rettenetes szüki, az szegénységnek kimondhatatlan szegénysége és adózása telyességgel elviselhetetlen.

Ezen esztendöben gyűlölséges patvarkodásink után tisztelendő pater itt való v. rector Rudolff uram hathatós közbenvetése után Ráti Gergely urammal megalkuttunk, midőn minden gonoszságiban kikopván, már az előtt becstelenül tisztiben is reformáltatott és sokat járt utánnam, keresztényi kötelességemet előttem viselvén minden igaz praetensióimat letettem, in confirmacione reconciliatae amicitiae csertészi hegyen az szőlőm mellett lévő egy darab szőlejét ki az előtt Bilchiano fiscalis lévén az n. kamarával megvétetett általa jure perpetuo, azon jussal cedálta nekem.

1716. ezen esztendő tavasz vetés után circa két holnapig jó termékeny volt, de azután egészlen többire álhatatlan hideg és sován, ugy hogy alig lehetett kitakarodni nagy kárral is majd Szent-Mihály napig, igen hátra esvén az aratás nem külömben az vetés is, Szent-Mihály nap után két héttel csak alig kezdhették is az rendkivül való és szüntelen essőktül. Az szőlők termése penigh országszerte rettenetesül el ragyált és semi se lett, és érésre sem vehette magát. Azonban circa 18. octbris rettenetes fagy lévén, egres korában mind elfagyott, ugy hát ez idei termését szőlejinknek senki calculusában sem teheti, mind elveszett.

Az buzának rozsnak alkalmas termése volt de az tavasznak kiváltképpen. Az marhák igen dühöttek (így).

Ezen esztendőben makk országszerte sehol nem volt.

Circa primum augusti ezen esztendőben viszont az ő felsége hadai nagy erőben sub ductu serenissimi ducis a Sabaudia ducis Eugenii Péterváradjánál öszszekaptak az törökkel, 4. ejusdem dicsőségesen meg is verték. Csakhamar Tömösvárát megszállotta az ő felsége népe és noha az török is igen oltalmazta, de circa initium hujus mensis octobris feladta erga capitulationem.

Ezen esztendőben die 21. mensis 7bris nemzetes Csicseri Orosz Gábor eljegyzette magának házas társul Erse leányomat és sub eo quidem 27. eiusdem mensis esküt vele, die 1. febr. lakadalmi solemnitása 1717. itt unghvári házamnál meg volt sok úri fő rendek úri és fő asszonyok jelenlétiben; előtte harmad vagy negyed nappal Vinnán Ádám fiam is ugy mint 4. ejusdem t. Draveczky Gáspár úr leányát Annicskát házastársul magának eljegyzette, meg is esküt vele.

Ezen esztendőben circa initium maji kimondhatlan sok erkölcstelenségét, rettenetes lopásit, pazallásit feleségemnek Mónaki Erzsébetnek majd emberi okosság felett tapasztalván nem tűrhettem, hanem arestomban tétetvén pro penitentia Kassára küldöttem az apáczák klastromába és ott tarték asztalt neki; mert ládáimat felvervén, majd többire mindenemből kipusztított, végre miatta életemben sem valék securus; az úr isten szánnya meg ily szerencsétlen sorso-

mat! Nyócz esztendőtől fogvást, miolta vele megromlottam, majd minden esztendőben kétszer háromszor megujított rettenetes lopási, pazarlási, és fajtalan élete után midőn megtapasztaltatott, csak az képtelen fogadásokat és megjobbulása végett tött hites reversalisit atta; de hova továb mind istentelenebb volt; azért most szent malasztyát nyujtsa isten neki megjobbúlására mert sem hitinek sem fogadásának már nem hihetek. Ebben rettenetes gonosz eszköz volt egy miskolczi Panda nevű vén szolgáló, az kit is annak elküldése után pinczém felverésében tapasztalván, arestomban tétettem és ottan hamar ládabeli és más sok drága portékámból ellopott darabokat tanáltam nála kiket már az városra is eljuttatott vala. Kiért magistratus kezébe assignáltam s törvényszéken itt Ungvártt halálra az az fő vételre sententiáztatott s exequáltatott is mások példájára.

Anno 1717. die 4. febr. Ádám fiam Vinnán jegyzette házas társul magának t. n. Draveczki Gáspár uram hajadon leányát Annicskát és ugyan az nap eőrmezei pater plebános ur által meg is esküttenek; isten adgyon boldogabb házasságot neki mint az én második házasságom volt, az ki miatt nem kevessé emésztem életem búval, szánnya meg az isten sorsomat.

Eodem anno Kassán pro 26. januarii itilő mester t. nemes Szentiványi János ur által viszont certificáltatván gróf Bercsényi Susánna asszonyom gróf Zicsi Péterné Remete és Rákó nevű orosz falukban már az előtt ugyan emlitett itélő mester uram által el nyert rata medietásokbul intercipiált fructusok végett, kikért tavaly tavasszal emlitett más rendbeli rata medietássát Remetének et Rákónak elfoglaltatta vala és birta is egy nehány holnapig; miglen a t. n. kamara recurrálva tamquam ad evictorem, seu bonorum Bercseniensium possessorem fiscum quippe regium, az mint hogy t. n. szepesi kamara azon fructusokban elfoglalt rata medietasokat vissza is foglaltatta ungvári harminczados Tormay úr által, és ipso facto én nekem resignáltatta, az kire nézve ezen processus instituálta hogy loco recuperatoris ex aliis bonis meis cum fructibus medio tempore perceptis satisfactiót impendáltasson magának. Az kire nézve sok úri rendek ugy

itélő mester úr azon praemonitióját, következendő s inde emergálható sok involutióimat, káraimat és költségeimet considerálván és tekintve, emlitett grófné plenipotentiariussával N. Vásonyi Márton urammal accordára kellett condescendálnom, és már az előtt in sortem juris sui ad sexum faemineum az ungvári dominiumból ő ngha 25. ezer rhenes forintot excindáltatott, hat falukat: Dubrincsot, Mirissót, Keztyorát, Pásztelt, Szmrekorát, Paczikát és Poreskót együtt említett Remete és Rákó nevü falukban levő úr rendbeli jussal nem külömben az felséges udvar resolutiója szerint Paszika és Lipoczh felerésziért ugyan az t. n. kamara által adjustálandó portiókat is in concreto 21. ezer magyar frton megvettem, ugy hogy ezen summa pénzt per terminus két esztendő alatt kifizetem; azonkivül igértem pro collatione fructuum a priori praetensorum ezer magyar frt. és ötszáz forintot, hat arany gombokat kik is néhai Homonnay háztul származtanak vala, két két gyémánt vagyon mindenikbe. De az fructusokért való sententia tabularis reformáltatván azon ezer frtot elengette az grófné, de az gombok oda marattak; már az jószág árában fizettem ungaricales fl. 9700.

1718. die 16. januarii két Ráti, György és Gergely (tolvajul) egynehány fegyveres emberekkel utamot állották, és midőn ungvári pater jesuiták templomábul kis nád pálczával ki indultam volna isten szolgálat után, ottan hamar az templom ajtaja előtt két három lépéssel Ráti György szolgájátul elragadva kardgyát gyilkos módon ugy aggrediált hogy megöllyön. Öcscse Ráti Gergely midőn amaz reám vagdalt széllel járt, és mind csak azt kiáltotta senki engem ne mentsen mert azonnal meghal. Jóllehet majd fél óráig vagdalt reám, de kezemben levő páczikával ellent hányván mind adégh meg nem vághatott mig el nem estem; az földön penigh halálomra igyekvén adégh vagdalt mig gondolta hogy halálig ejtett sebeket rajtam; mind az által téli vastag ruhám mentém, dolmányom és foszlánom, ugy vidra..... süvegem ugy fel vették, hogy csak az bal kezem fején ejtett nagy vágást. Kiért felséges udvarhoz recurrálva (noha sok csalárdsággal akart praeoccupálni, és Szent-György után az sebekbül mihelt Bécsbe értem ottan hamar szép delegatióna-

lis parancsolatot nyertem az m. palatinusra ő excellentiájára erga ad 8. Uladislai regis decretum 3. hogy ily enormitásokért in amissione capitis et bonorum convincállja és exquáltassa is.

1718. die 28. et 29. junii méltóságos Egrin (így) püspök ur és generalis vicariussa pater Kis uram ugy apát úr Petrik uraimékkal ez tekintetes nemes vármegyét is visitálva 29. itt Ungvárt szépen processióval és peroratióval expiáltatott, azon harangot is szentelt szép sollemnitassal, azonkivül 14. embert bérmált, engemet is Philippus Antoniusnak, feleségemet Mónaki Erzsébetet Anna Mariának, nekem keresztatyám vott Gilányi György ur ő nga, feleségemnek keresztanyja Kendeni Mihályné asszonyom Barkóczi Mária. Fiamnak attuk Joseph nevet Farkasnak k. atyja apát úr Petrik úr. Itt az püspök előtt a jesuiták collegiumában nagy controversia vala Tibárul. Tavaly pater Rudolff által az templom rongyos tornyábul el hozott nagy harangért az tibai és a'tájon levő földes urak procedálván visszaadását; az m. püspök penigh ily végzést tett hogy ha obligállyák az földes urak a tibai templom egész restaurátióját hogy véghez viszik vagy az kalvinisták az templomhoz közüket az után is nem tartják visszaadatik, ha nem, megmásáltatva az harangot fl. 60. másáját tartoznak az jesuiták megfizetni és az pénzt ide való vice archidiaconus kezébe szolgáltatván abbul azon templomhoz küssebb harangot és az templomot reparáltassa; ezen dologhoz deputálta leleszi praepost urat és engemet is arbiterként, ugy de praetitulált püspök úr már az előtt régi levele és arra deputált emberei t. itélő mester Szentiványi János és pater Gerhard egri Canonok és Topissay apát urak által magát interponálván pro accorda Rátiakal ugy most is nagy kegyességel; mondgyák nem tanáltuk hogy ezen praesumptuosus gyilkos embereknek kevélységek coerceáltassék és notabilis bűntetése ily nagy enormitásért legyen s nekem is adaequata satisfactióm impendáltassék, mert hogy ezereket adnak, praesumptiójuk azzal nem cessálna.

Die 26. junii Lehi táján hallatlan jégesső volt és tartott egész negyed napig, mind mezőket szőlő hegyeket rettenetesül meg rontotta és semmissé tette.

Ezen esztendőben tavasztul fogvást egész ad 24. rettenetes szárasság volt ország szerte, és mind őszi tavaszi vetés kiszáradván, nagy terméketlenség és szükség következett.

(Más kéz.)

A. 1715. die ultima 8bris restauraltatván tekéntetes ítélő mester Szentiványi János uram által ugy mint ő felsége deputált vagy delegált restitutora által ezen t. nms Ung vmegye, noha gyenge állapottal lévén, üdőm sem hozta volt magával, méltatlan személyemre conclamált egyenlő akarattal a t. n. vmegye és a fő notariusságbeli hivatallal megterhelt, mellyet is egy holnap nélkül circiter három esztendeig terhesen folytattam. Hivatalom folytatásának alkalmatosságával sok képtelen pazarlásokban, annyira hogy még maga asszonyi öltözetéhez való szükséges clenodiumokat is gyürübűl arany marhábul és drága ruhábul állókat eladván, mostoha anyám Mónaki Ersébeth asszony föllettébb tapasztaltatott; accedálván hozzá világos házasságtörésben lelező (így) mocskos dolga is, melyrül reversalissa is leveleink között extál; arra nézve midőn szegény atyám ezen szerint recurált sok rendbeli gonosz istentelenségit considerálta volna, hányta vetette elmejét mi tévő legyen vele; rekesztvén az alatt is édes anyámrul való ős házunk felének ódal kamarájába lakat alá, jó akaróinak közönséges teczéséből is, azután küldötte az kassai apáczák klastromába hollott is esztendeig tartatott. Az alatt pedighlen minthogy szegény atyám erős hittel eskütt volt meg hogy per absolutum mig él onnan ki nem veszi, Benczefiné nénémet vette házához gazdasszonynak, eő kegyelmével is nem levén contentus, és már húgomat is Ersébethet Orosz Gábor uramhoz adván férjhez in anno 1716. nem volt a háznál senki a kire kulcsait bizhatta volna, sok emberséges emberek által késztetett az házasságra ily declaratióval: hogy ha ugymond meg nem házasodom kéntelen lészen nekünk gyermekeinek kárunkkal mostoha anyámat az apáczák közzül ki hozni, kire nézve

Anno 1717. die 4. mensis februarii vettem el örökös házastársul magamnak t. nzths Draveczky Gáspár uram és felesége Eödönffy Susánna aszony ő kgylmek hajadon

leányát Draveczky Annát Vinnán, kivel is akkor mingyárt meg esküttem: és noha mindkét részrül költséges lakadalmu solemnitásra készültünk, mindazonáltal reméntelenül Szathmár tájára becsapván feles pogányság; hirtelen nagy rablást is tévén, oly rémülés esett ezen a földön, hogy kiki erőségekre recipiálta magát, én is azon alkalmatossággal, kimenetelit nem tudván azon árviz módgyára bejött veszedelemnek, érette rugaszkodtam feleségemnek vagy is eljegyzett páromnak és 29. mensis augusti Vinnán el is háltam és 30. ejusdem mensis augusti anni 1717. Unghvárra el is hoztam; kivel hogy az úr isten maga áldását reám terjeszteni méltóztassék, alázatos könyörgésemmel szüntelen mig élek esedezem. Eo non obstante ugyancsak szegény atyám mostoha anyámat haza hozta, még minek előtte feleségemet Unghvárra hoztam volna. Azért is kellett halasztanom haza hozását feleségemnek, hogy meg ne vesztegettessék rosz természetitül; másként a lakodalom véghez mehetett volna a tatár becsapása előtt is; kénytelenségbül hogy aztán haza hoztam az attingált lármára nézve, ottan urgeáltam szegény atyámat hogy külön residentiát assignállyon; a minthogy assignálta is pinkóczi udvarházamat azon az oldalon levő jobbágyokkal és puszta telekekkel nemkülömben az anyai egy egész falut Rákót, és az unghvári hegyen a Kühegy szőllőt, a szegnyein hasonlóképen Kis Jánoska nevü szőllőcskét, és ki is szállottam Pinkóczra 1. mensis januarii 1718.

Mely feleségemmel in anno 1719. die vero 20. mensis martii áldott meg az úr isten ingyen való kegyelmességébül egy fiu magzatocskával, kivel is gyermekágyat Vinnán feküdött az édes anyjánál; keresztsége volt azon fiucskámnak Vinnán 23. mensis ejusdem; keresztatyja volt Gombos Imre uram eő ngha, keresztanyja pedighlen idősbik özvegy Szemere Lászlóné asszonyom Illosvay Klára asszony, komák t. nemzts Kazinczy András uram, és házastársa Vinnai Borbála asszony, nemkülömben Szemere Ádám uram és felesége Mokcsay Juliánna asszony; az égi jegyek szerint sub aequinoctis éjfél tájban születvén, esett születése a halnak jegye alatt; kit az úr isten éltessen sokáig szerencséssen maga dicsőségére; romlott hazánk consolatiójára és szüleji-

nek s atyjafiainak teljes örökökre: neve pedig ezen kisdednek György.

Felgyógyulván nevezett feleségem Vimnárul a kisdeddel együtt hoztam házamhoz Pinkóczra 12. mensis aprilis anni praesentis memorati 1719. Mingyárt következő nap mentem ns vármegye generalis gyülésére Nagy-Kaposra, onnét visszatértünk minnyájan unita congregatione ugyanazon nap id est 13. mensis aprilis házunkhoz: szegény atyám is haza menvén Unghvárra, miképen történt azon éjszakán halála, a következendőkből kiki megértheti:

Anno 1719. die 13. mensis aprilis megérkezvén t. nemes Unghmgye gyüléséből N. Kaposrul Unghvárra, minthogy már annak előtte mostoha anyám egyet értett Tarnóczi Ferencz nevü inquartirizált t. Karaffa regementyebeli lajtinánttal, sok izben nógatta arra, hogy öllné avagy öletné meg szegény atyámot: a minthogy végtére azon lajtinantnak a lovászát mely Lengyel Miskának hivatott, mindketten a lajtinántal disponálták: kinek is a végre hogy ha szegény atyámot megöli maga mostoha anyám igirt 200 aranyat, Tarnóczi pedig 4. lovat és kocsit: és igy azon irtóztató fatalis napon meg lévén ezen szerint közöttök az egyezés alig várták, (noha azon lajtinántnak quartélya Solymost volt, mindazonáltal Unghvárt tekeregvén az alkalmatosság után vigyázott) szegény atyámnak gyülésre való menetelit: és mihelyen elment szegény atyám, azonnal megüzente mostoha anyám előtte való nap késő estve tett válasza szerint ezen szóval: elment már az uram, azért bátran jöhet ő kgyelme és végezhetünk a tudva lévő dologrul, a minthogy oda is menvén nevezett szolgájával együtt mostoha anyámhoz a végezésnek e vala a rendi: mostoha anyám legelsőben is ada azon szolgának egy magyar köpönyeget, és magyar nadrágot is kerestetett neki, azután vétetett egy fekete paraszt süveget, Tarnóczival együtt varrtak egy bocskort és igy tanította meg maga mostoha anyám formaliter: Miska kiséród ugyan ki az uradot által a vizen, de magad azután térj vissza: itt a város körül nézz helyet magadnak a majorok táján a hollott lovadat elrejthessed: mikor be alkonyodik vedd fel ezt a magyar köntöst magadra: és a német köntösödet kösd fel a lúra s hadd ottan; s pár puskát vévén hónod alá, jüj be a

városra : és [illegible] [illegible] [illegible] az [illegible]. a [illegible] a [illegible] hogy te már [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] rendelést és magam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] azon szerint is tám. mert [illegible] szegény atyám [illegible] positive. [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] azon nap oly [illegible] volt, hogy [illegible] [illegible] [illegible], az [illegible] vetette az [illegible] [illegible] az [illegible] [illegible] hogy [illegible] volt a piacz felé. [illegible] [illegible] az [illegible] a [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] utcza [illegible] : consequenter [illegible] hogy a gyilkos [illegible] vagyon. ugy is már [illegible] [illegible] a kis házbul [illegible] [illegible] fatalis szoba [illegible] a [illegible] [illegible] volt [illegible] ; és azoknak [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a gazdasszony szolgálót Mazarba Erzsébetet [illegible] meg magának : [illegible] is ugyanazon Tarnóczi Ferencznél [illegible] [illegible] nyavalyái-ban nyavallyogván [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] annak előtte valamely büdös kenyécskéket meggyujtottam benn a házban, hogy okot kereshessen a kimenetelre, mely büdösséget nem szenvedhetvén szegény atyám mondotta mostoha anyámnak menjen ki; csendesitette ugyan büdösségét azon kenyécskéknek, de mind addig ki nem ment valamig el nem aludott szegény atyám : ki menvén pedig azután ment abba a kis házba, melyből a cselédet már az nap kiűzte volt, de az ajtót kimenetelének alkalmatosságával nyitva hagyta, és a sarkait megkente az ablakokra pedig a firhangokat reá vonta hogy annál bátrabban a sicarius avagy gyilkos bemehessen. mostoha anyám kimenetelét várván a kis házban ezen gyilkosságnak, jólehet mind imácságait és kérését elvégezte, de ugyancsak nem sietett be, egyszer hallatik nagy lüés, melyre a gazdasszon szolgáló felugrott helyérül, noha hallatott derekasan vérrel okádozó jajgatása szegény atyámnak, azon kimenni szándékozó gazdasszon szolgálóját ki nem bocsátotta mindaddig mig szegény atyám egészen el nem csendesedett ; azután kiküldte maga előtt a szolgálót, hogy tekintené meg szegény atyámot ha meg holt-e? kimenvén a szolgáló az nagyobbik ház ajtaját (holott szegény atyám meg ölettetve feküdt) betaszitotta, minthogy nagy puskapor szag csapta meg az orrát; és látta szegény atyám lábait is lelittyegni keresztül az ágyrul; visszatért s talált a lába alatt egy uj fekete paraszt süveget, mellyet is felvévén monda az asszony-

nak, jaj asszonyom oda vagyon az ur; ez a süveg is jele hogy itten gyilkos volt; melyre mintegy megrémülvén mostoha anyám borult a nyakába szolgálójának mondván: édes Ersókom istenedre lelkedre kérlek ne mondgyad senkinek hogy az uramot az házban bent lütték meg; hanem csak azt mondjad hogy az ablakrul: és a fekete süveg felöl is csak azt mondgyuk az uram vette volt a kondások számára, és neked adta hogy oda adjad, te pedig oda adni elfelejtetted; a minthogy nagy üdö mulva költeni menvén a cselédit legelsöben is az hátulsó konyhán levö kondás fejébe tolta a süveget, és azután ugy küldött a papokért, s mig a papok elérkeztenek, ládáit szegény atyámnak felnyitogatta; 3800. magyar forintbul álló kész pénzét elragatta: azután elérkezvén a papok ugy küldött érettem ide Pinkóczra; a gyilkosság essett volt intra nonam et decimam horam noctis, emberei pedig mostoha anyámnak érkeztenek vala 2. órakor éjfél után ide hozzám Pinkóczra, azon szomoru hírrel; melyre azonnal sietve berugaszkodtam; de már édes atyámnak csak hideg tetemeit találtam; a seb a merre be lütt a gyilkos, volt a jobb lapoczkájánál, által menvén a golyóbis szegénynek testén a bal csecse alatt, a mint a rajta való ing is mutatta, mert a jobb lapoczkájánál volt circiter két vagy három tenyérnyire kiégve a puskapor lángjától, mostoha anyám mind a gollyóbist supprimálta s mind pedig az inget kimosatván a vértül. elszagatta darabocskákra. Mellyet midön e szerint nagy szorgalmatossággal ki nyomozhattam volna, minthogy azon attingált Ersok nevü szolgálóját mostoha anyámnak mások által is disponáltattam, mondaná meg asszonyának interessentiáját, de corrupta levén semmit nem akart mondani: azért meg fogattam és küldöttem épen Sztropkóra; hogy itten közel per factiones aliosque interessatores melyrül a 18. fatens in serie inquisitionis világossan fateál ne corumpáltassék; azután cum lamentatione recurráltam fölséges koronás királlyunkhoz 6. Carolus római császárhoz; a ki is kegyelmessen azonnal parancsolni méltóztatott ide való méltóságos feö ispánunknak mélt. grof Barkóczy Ferencz urnak; adjungálván melléje t. ítélömester Szentiványi János urat, Kende László urat nms vármegye substitutus vice ispányat, ob (quandam) interessatum (így) relationem ordinare; és két szolgabíráját

nemes vármegyének Berzeviczi Ádam és Szent-Iványi Sigmond uramékat; melly ő felsége parantsolattyával mihellyen le érkeztem, legelsőben is szegény édes atyám hideg tetemeit takaríttattam el, szépen fő emberi renden, mellyhez hasonló temetés Unghvár vmegyében a seculo nem volt; koporsója volt bevonva veres karmazin szín salittal gazdagon ezüst szegekkel és bötükkel fel ékesitve; sellyem czímer volt 40. papiros is 60; kik a fáklyákat tartották hatan ritu romano-catholicorum földig feketében voltanak mind régi tűs gyökeres örökös nemes emberek; a kik vitték a testet hasonlókèpen megélemedett öreg rendü örökös nemes emberek voltak; nagy concursussal isten megékesitette; két gazda hasonlóképen kik a vendégeket excipiálták ugy mint Haraszti Imre és Bot András uraimék földig feketében voltak, a latere állottak, lehajtott fővel általa acquiráltatott kilencz egész faluknak bíráji és egyéb gondviselők; az háznál mintegy oratori tisztet viselvén predikállott Korbéllyi Ferencz nevü jesuita; a jesuiták templomában pedig (a holott sirban is tetetett a férfiak utolsó két széki alatt) prédikállott Polányi György uram unghvári plebánus, kinek predicátiója ki nyomtatást is megérdemlett cum stupore predicálván ex textu: Innocentem et justum non occide... Én ugyan oly rendelést tettem volt magamban, hogy Pálóczra temettessem, de mostoha anyám összekötvén magát a jessuitákkal erga declarationem illorum hogy a testet ki nem bocsáttyák, ide temettetni kéntelen voltam; száz tallért fizetvén az engedelemtül: fekszik szegény két koporsóban, kit az isten nyugtasson békével az örök életre. — Inscriptiója pedig bötüik ez: Perillustris ac Gnosus Dnus Georgius Horváth de Pálócz ICottuum Abauj, Borsod, & Unghvariensium primarius Tabulae Iudriae assessor obiit die 13. mensis Aprilis 1719. Aetatis suae 53. és eltemettetett 2. Julii Anno ejusdem 1719.

Véghez menvén szegény atyámnak ezen szerint temetése, attingált ő felsége kegyelmes parancsolattya mellett a delegatus urak kezdették el az inquisitiót circiter két héttel utánna Unghvárt, és midőn mindenek modo praeattacto comperiáltattak volna, egyedül Mazurko Ersébet nevü gazdasszony szolgálójának hátra lévén fassiója és a solymosiaknak, az hollott quartéllya volt Tarnóczinak, elrémült mostoha anyám magában,

tartván azoknak következendő fassiójoktul is, annyival is inkább. hogy az ingét szegény atyámnak judicialiter is repetáltattam tűle, ha mind csak darabokban volna is, adná elől; elijedett: és hogy post dimisum quinque dierum Unghvárrul Pálóczra mentenek pro continuatione az urak, Mazurko Ersébetet is oda hozatván, és a solymosiakat oda citálván, mely continuatiónak hetfűn kellett meg lenni, előtte való vasárnap. insalutato hospite éjszaka kiinditván meg rakott szekereit maga is elszaladott Lék felé nms Abauj vmegyében oly véggel, hogy onnét recipiálván magát az kassai apáczák klastromában, in securo várhassa végét dolgának; de az delegatus urak fölséges királyunk kegyelmes parancsolattyát nem akarván eludáltatni, érette küldöttek ezen nemes vgyéből egynehány katonákat, a kik éjjel csak hamar megnyomván léki házainál megfogták és Pálóczra hozták arestomba; kinek arestoma ő fölsége által is kegyelmesen apportáltatott; és azon fölül meg is parancsoltatott, hogy ugy őriztessék, valami módon el ne szökhessen usque ad eventum processus, az vigyázó hajduk számát is augeálván. Csak hamar felrugaszkodtam Bécsben azon inquisitióval, s az delegatus urak pecséttye alatt benyujtottam az fölséges magyar cancellariára; melyrül elsőben ugy racionalódott a fölséges cancellaria, hogy az fiscusnak kellene prosequálni ex fundamento notae, de minthogy csekély successiót remélhetett volna a fiscus, tartottam attul, hogy lassu folytatásával ugy is meg tanál szabadulni; azért mindenképen mesterkedtem rajta hogy az actoratust magamnak revindicálhassam; a minthogy obtineáltam is; s consequenter lejüvén terminháltattam mostoha anyámnak. —

Az első terminusnak alkalmatosságával ugy mint die — mensis . . . . . Anni 1719ni in facie loci Unghvárt concurrálván az úri rendek ugymint ezen Matercának praesese mélt. gróf Szalai Barkóczy Ferencz uram eö ngha; condelegatusai voltanak teként. Szent-Iványi János nagyméltóságú gróf Koháry István judex curiae uram ő excellentiája itélő mestere, item Kölcsey Kende László nms Ungh vármegye substitutus vice ispánya, Berzeviczy Ádám és Szent-Iványi Sigmond uraimék ő kgylmek adjunctus eskűt társaival együtt minthogy Berzeviczy Ádám az pálóczi járásnak, Szent-Iványi

Sigmond uram pediglen a kaposi járásnak voltanak ordinarius processualis szolgabírái, az többit Rátiak interessentiájábul kik (tudnia illik) Rátiak de kiváltképen Ráti Gergely egy tanunak fassiójátul alkalmasint oly kinyilatkozott gyilkosa vala szegény atyámnak, hogy az ő tanácsábul folytanak minden dolgok, és egy pater Korbéllyi nevü jesuitánál, a ki akkor az unghvári collegiumban volt, tartottak helyet az correspondentiára, egymásnak mittált leveleket csak oda igazgatván; összveszövetkezett jóakarója vala ez a jesuita, mostoha anyámnak, ugy hogy mikor azután ő fölsége parancsolattya mellett kivántam a jesuiták provinciálisa által kezemre kerítenem azokat a fatalis leveleket, a vala a válaszom, hogy in criminalibus ők ki nem adhattyák; és igy megtetszik mely szentek legyenek, kik a gyilkosságnak exoperatiójára is eszközök. Valának az említett delegatus urakon kivül más szomszéd vmegyékbül convocált törvénytudó nevezetes úri rendek is, **mint nms Zemplin vármegyéből Barkóczy Sigmond uram királyi táblának akkori assessora, azután lett báróvá és in locum prothonotariorum erigált eperjessi táblának praesesévé; item azon említett nms vmegyének fő notariussa** Keresztes Ferencz úr, **és fő tábla assessora ugy is igen** nevezetes jurista Szirmay András **és Kazinczy András uraimék. Nms Sáros vmgyébűl pediglen akkori nms vmegye feö** notáriussa nagy qualitásu úri ember Kapi Gábor uram, **a ki** azután minthogy Szent-Iványi János ur ő fölsége által promoveáltatott érdeméhez képest ad tabulae baronatum ő nagyságának succedált in prothonotariatu judicatus curiae; voltanak nms Szabolcs, Beregh, és Abauj vmegyékbül is alkalmasint hivatalosok, de azok magokat elvonták, holmi impedimentumokkal mentvén magokat, meg nms Zemplén vmegyébül jelen volt Olcsváry Sigmond uram is; procuratores voltak nekem Kubinyi György és Reviczky János uraimék; leváltatván a causa mostoha anyám ellen, minthogy az egész tanuknak in figura judicij authenticáltatni kellett, másfél hétig annyira kivonta az időt, hogy a juristitium bekövetkezett; s ez uttal folyása tovább halladott ugy mint in diem *(itt megszakad, és 4. üres lap következik.)*

A° domini 1720. die 30. mensis novembris adott az

úr isten ingyen való kegyelmességébül más fiat is, kit kereszteltenek **Ádámnak**, keresztapja volt Pongrácz Ferencz uram és keresztanyja felesége ő kglmének; az úr isten nevellye ezt is maga dücsösségére, szülejinek és hazájának consolatiójokra.

Anno dni 1722. die 12. mensis aprilis lett e világra ugyan itten Pinkóczon Borcsa leányom delután circiter 4. órakor, kit meg keresztelt decima nona ejusdem mensis aprilis Géresi nevü eöri praedikátor, keresztapja volt báró Muranicz Horváth Adám uram ő ngha, tekintetes nms Ungh vármegye ordinarius vice ispánnya, s keresztanyja Ráti Christina ispán uram ő ngha felesége; komák voltak Sztankovics Márton uram felséges fiscalis, unghvári dominium udvarbírája, és unghvári harminczados Ocskay István uram; ezt is nevellye az úr isten maga dicsösségére és szülei consolatiójokra.

Anno dni 1725. die 20. mensis julii lett e világra Tereszka leányom kit is 29. ejusdem mensis itten Pinkóczon megkereszteltettem; keresztanyja volt t. nmzetes nagykállai Kállay Mária asszony, az előtt néhai Ráty mostan pediglen Fajgenputz János úr házastársa; és keresztapja báró Hager uram (a ki az Unghvári, Munkácsi, Szentmiklósi és Diós (győri) fiscale dominiumokat ő fölségétül annuatim 34. négyezer rhus ftért megárendálta nyolcz egész esztendeig) komák voltanak az asszonyok Hágerné asszonyom leányostul t. és nghos nms Horváth Ádám uram ő Ngha feleségestül és Csató Imre uram is feleségestül. lett e világra pediglen delután öt óra tájban; ezt is nevellye az úr isten mindenek felett maga dicsősségére.

Anno d. 1727. die 1ma mensis junii, a mely első pünkösd napja ebben az esztendőben, tiz és tizenegy óra között lett e világra Éva leánykám kit is 8va ejusdem mensis megkereszteltettem ugyan itten Pinkóczon. Keresztapja volt unghvári fü bellicus comissarius Spitzl Mihály és házastársa keresztanyja, komák voltanak báró Muranicz Horváth Ádám uram, és az asszony, item Fajgenputzné asszonyom a ki ennel előtte Ráty Gergellyné volt.

Anno dni 1727. die 13ia mensis 8bris atta a feleségem

Eperjest a német szó kedvéért lutheranus oskolába mind a két fiacskámot Gyurit és Adust, és ugyan oda való német praedicatornál Herrman uramnál fogadott szállást; esztendeig való tartásukért fizetni fogunk 150. magyar for. 3. hordó szerey bort és 2. verő ártányt, de inaskájuk is német leszen.

Anno 1728. die 23. mensis 7bris lett e világra Laczi fiacskám, a ki is subsequenti anno 1729. circa 29nam mensis januarii megholt, eltemettetett Bátfán szegény édes anyám mellé, a templomban szokott temető helyünkben die nona mensis 8bris praescripti anni 1729.

Anno dni 1730. die 20ma mensis februarii a kosnak jegye allatt, reggeli öt óra tájban lett e világra itten Pinkóczon a fiacskám, kit 26a ejusdem mensis februarii solenniter meg kereszteltettünk Josephnek, hogy mind az isten házának s nemzetének ugy szüleinek is Joseph áldásokkal tellyes qualitásokkal szolg. keresztapja volt Unghvárt lakozó bellicus commissarius Spitzl Mihálly uram, keresztanyja pediglen az asszony Kállai Mária, elsőben néhai Ráty Gergely mostan nemztes Faigenputz uram házas társa; komák voltanak báró Fatzin, t. Lobkovits uram regementyebeli egy compániának kapitánya, t. n. Pongrácz Ferencz uram, t. nms vármegyének ordinarius notáriussa, Keresztes László uram és mások mindkét féle sexusból elégségessen; isten nevellye maga dicsősségére, nemzetének és szüleinek consolatiójokra.

Die 27ma mensis novembris anni ejusdem 1730. éjjeli nyolcz óra tájban circiter egy heti betegeskedése után megholt és 28va mensis januarii 1731. Bátvára Laczi fiacskám mellé temetettett.

Sok dolgaim s czen t. nemes vgye részérül post hunc annum 1730. egymás után következett bécsi és pozsonyi követségeim, a debreczeni és eperjesi districtualis táblákon activa és passiva pöreim kezem ügyétül ezen diáriumot elzárták, azért a többi gyermekimnek születések a kallendáriumokban exprimált jedzéseimben marattanak, azokbul kell eruálni.

(Más irással.) A szegény atyám kallendáriumjaiban levő jedzéseiben ekképen vannak ezek: Georgius Horváth de Pálócz Adami filius.

Anno dni 1731. die 24a septbris lett e világra 8. óra

tájban éjjel Annyicska húgom, keresztsége volt 30ª ejusdem, keresztapja volt Spiszl Mihály bellicus commissarius keresztanyja a felesége, komák Kende László uram felesége notarius Keresztess László uram, substitutus v.ispán Csathó Imre uram, item Pongrácz Ferencz uram feleségestül.

Anno dni 1733. die 15. junii lett e világra délután egy óra tájban Márta hugom, kit 21ma ejusdem kereszteltek meg. Kereszt apja volt mélt. gróf Szent-Iványi Jósef uram cõ ngha ezen tkts nms Ungh ⁊ vmegyének feö ispánnya, keresztanyja Ráthy Gergelyné vagyis Fajgenputzné asszonyom tkts nmzts Nagy-Kállai Kállai Mária asszony; komák Kende Lászlóné asszonyom, Pongrátz Ferencz uram feleségestül.

Anno dni 1735. 6ª mar. lett e világra Klarcsó hugom, megholt 4ª maji anni 1736. délelõtt 11. óra tájban.

Anno domini 1737. itten Bottfalvában die 29na maji reggeli 6. óra tájban lettek e világra József öcsém, kinek kereszt apja volt Kende László uram, keresztanyja Fajgenputznė Kállai Mária asszony; és Sophi hugom, kinek keresztapja volt Csathó Imre uram, keresztanyja Kende Lászlóné asszonyom; e Sóficska félesztendõ mulva megholt, Jósefke pedig két esztendõ mulva.

Anno dni 1739. die 25ª januarii lett e világra Palkó öcsém, azért is Pálnak keresztelödött, hogy éjjeli 10. óra tájban itt Bottfalvában nevét magával hozta. Keresztapja volt akkor e vármegyében quartélyozó t. Lichtenstein dragonyos regementyének oberst leitnantya gróf De Four Ferencz, keresztanyja özvegy oberst Behmerné munkácsi commendáns özvegye Jákó Margith asszony, isten nevellye maga dicsõségére.

Ezen 1739-ik esztendõben szakaszonkint a pestis uralkodni kezdett, Zemlény vmegyében Ujhelyben, Tállyán, Tarczalt, Mádon és más helyeken, mely miatt Bécsbül tett rendelések szerint számos örizõkkel õriztetett, ugy hogy a hegyallyai szüretet circa 1ª 9-bris valamint erös strázsákkal körülvevén az infectus helyeket megeresztették, irtóztató tél kemény faggyal kezdõdött, mind folyó vizek befagytak és karácsony körül felbomlott, s a jeget is elvitte, visszont a. dni 1740. más kemény tél kezdõdött cum initio mensis januarii, ez is cum fine ejusdem a jeget másodszor egészen elvitte, harmadik tél

cum initio februarii kezdődött mely mellett még József nap után is a jegen Unghvárnál s másutt is szabadon járhattanak.

Anno dni 1741. die 26a januarii vette el jövendőbeli házastársul Borbála hugomat Kis- és Nagy- Rhédei Rhédey László uram, 30a ejusdem megesküdtek és maga lakó helyében Magyar-Jesztrebben Zemplény vmegyében 15. martii vitte el. Kinek is lakodalma sok úri rendek jeles concursusával itten Bottfalvában tartatott, kik között tktts nms Zemplén vmegyének fő ispánya méltsgs gróf Karancs-Berényi Berényi Tamás uram ő excell. jelen volt.

Anno 1742. die 11ma mensis 7bris lett Rhédey László sógor uramnak e világra Antal fia.

Anno 1743. die 24. aprilis lett e világra Klára hugom. keresztapja volt csicseri Orosz István uram és keresztanyja Kende Lászlóné asszonyom.

Anno 1743. 1ma 9bris lett Rhédeiné hugomnak e világra Laczi fia.

Anno 1744. die 15a mensis febr vette el örökös házastársul Teresia hugomat Garanyban lakozó Bégányi Bégányi János uram, kik is 16a ejusdem megesküdtek itten Bottfalvában és 19a maji haza vitte említett sógor uram kinek is lakodalma sok úri rendeknek jelenlételével condecoráltatott; itt volt mélt. gróf Sztáray Nagy-Mihályi Imre uram ő ngha a méltóságos asszonnyal együtt, a ki ezen Ungh vgyének fő ispánnya és mások is.

Mely hugomnak 9a mensis februarii született egy leánykája Hancsus anno dni 1746. de 15a febr. 1747. megholt.

Anno dni 1746. die 22a 8bris istennek bölcs itéletibül 17. órányi betegeskedés után estvéli 8. és 9. óra között bottfalussi házánál holt meg a szegény atyám Pálóczi Horváth Ádám, kinek is meghidegedett tetemit die 29na januarii 1747. temettettük el a battvi templomban általunk készíttetett kriptában nagy solemnitással. Született 1691.20a aprilis, élt 55 eszt. és 5. egész hónapokat 22. napokat, Pálóczi Horváth György.

Anno domini 1747. die 17a februarii holt meg Klára hugocskám, kit 19a temettünk el a battvi templomban.

Anno domini 1748. die 1a januarii született Rhédeiné hugom asszonynak Pali fia.

Anno dni 1748. die 1. 9bris lett Teresia hugomnak Bégányi Jánosnénak Bégányi János fia.

Anno dni 1748. die 16. maji jedzettem el magamnak örökös házas társul Bárczán tkts nmz Abauj vmgyében néhai tktes nmzts és vitézlő Bárczai Bárczay János uram ő kgylme árva hajadon leányát Máriát és 3ª junii meg is esküdtem vele az édes anyjának méltósághos és nagysághos Kemény Erzsébeth asszonynak eő nagyságának életében, kivel való életem, hogy istennek ő felségének legyen dicsőséges alázatos könyörgésemmel szüntelen esedezni és zörgetni elmulatója nem leszek. Pálóczi Horváth György s. k.

5ª 8bris minden ceremonia nélkül elháltam a feleségemet és 11ª octobris megindultam Bárczárul vele haza felé 13ª érkeztem meg Bottfalvára vele együtt.

Anno 1749. die 24ª julii megáldotta az isten egy leány magzatocskával az feleségemet, a kisdednek esett születése mindjárt éjfél után két fertálykor egy órára a skorpió jegy alatt keresztsége volt azon leánykának 27ª eiusdem. Keresztatyja volt Mokcsay János uram tktes ns Ungh vmgyének cassae bellicae perceptora, keresztanyja volt pediglen Losonczy Ilona asszony Mokcsay László uram házas társa. Komák Mokcsay László uram, Horváth Gábor bátyám uram ángyom asszonnyal együtt és Pongrácz Ferenczné asszonyom, kit is az úr isten maga szent nevének dicsiretire, dicsőségire, anyaszentegyházának épületire s lelkének pedig idvességére éltessen sokáig és szüleinek s attyafiainak tellyes consolatiójára s örömére, neve pedig ezen kisdednek Anna.

Anno domini 1750. die 5ª julii jegyzette el magának jövendőbeli házastársul Nagy-Lónyai Lónyai László uram hajadon leányát Máriát Ádám ötsém uram, ugyan azon napon meg is esküdtek. 4ta octobris innen Bottfalvárul nagy sollennitással megindultunk Vásáros-Naményba a lakodalomba, 5ta oda megérkeztünk, mely nap el is hálta. 6ª ebéd után onnan meg indultunk és 7ma jöttünk haza asszonyom anyámnak bottfalussi házához. Isten ő felsége, hogy egymás szeretetiben magának dicsőségére tartsa meg őket s attyafiainak consolatiójára, tiszta szívembül kivánom.

Anno domini 1751. die 4ª martii megáldotta az isten a

feleségemet leányi magzatocskával Bárczán tekintetes ns Abauj vgyében, kit 11a ejusdem megkereszteltettem Julisnak, keresztatyja Szécsi János uram volt, keresztanyja penig Szentmiklóssi Susánna tektts Markusfalussi Márjássi István uram házas társa. Komák voltak Demeczky Sigmond uram tktts nms Abauj vmgyének szolgabírája, Váczi István uram a kassai reformata ecclesianak lelki tanitója, Olasz Julianna asszony tkts nzts és vtzlő Cserneki Dessőffy István uram házas társa, Susztrik Esztera asszony, Tiszta Pál uram házas társa. Vass Ersébet asszony néhai tkts nzts és vtzlő Szemere Miklós ur meg hagyatott özvegye, Magyari Mária asszony, Szent-Mártoni Mihály uram házas társa. Isten nevellye a maga félelmében.

Anno dni 1751. die 13. maji eladtam nyilomban jutott unghvári házamat Apjok János nevü szabó mester embernek, mint hogy igen elpusztult állapotban vagyon, fedele semmire való, a pinczének küfala kidülöngőzött, e mellett az első háznak kemenczéje is rosz, ugyan azon háznál az ablak rámái is elrodhattak, általlátván azt, hogy ha a fogyatkozásokat reperáltatni fogom, a manualis munkákon kivül többet száz forintoknál el kellene költenem, háromszáz magyar forintokért oly conditióval, hogy mivel harmadfél esztendő alatt per partes teszi le az árát, fog tanítani a várakozásomért egy szabót számomra, adtam penig zálogban 20. esztendeig.

Anno dni 751. die 29a fbr. vettem meg Ádám ötsém urammal együt itten Pinkóczon a Pankotai uraimék telekét ötven magyar forintokon, felét a summának én tettem le, felét penig ötsém uram.

Anno dni 1752. die 14a januarii jedzette el magának örökös házas társul Éva hugomat tkts nzts és vzlő Szunogh István uram tkts ns Szabolcs vármegyének fü commissariussa derék qualificatus ember, az Ábrahámnak, Jákóbnak és Isáknak istene terjessze a maga áldását reájok hogy lehessenek isten anyaszentegyházának örökössi és szegény hazánknak gyarapitói. 6a februarii meg esküdtek 8a lakodalmi solemnitást tartott aszonyom anyám Bottfalván és 11a elvitte a sógor Ibronyba az édes anyjához.

— Az édes anyám csakhamar látván Szunyog István

uramnak szegény állapottyát a h. pállyi és köbölkuti portiót árendába kiadta ő kegyelmenek. A jószágot igen pusztítani kezdette, azért két esztendő elmulván, vissza vette a jószágot s árendába is majd semmit nem fizetett.

Anno domini 1752. die 23. februarii megáldotta isten itten Pinkóczon a feleségemet egy fiu magzattal, kit 27ma megkereszteltetett asszonyom anyám a tarnóczi predikátorral itthon nem létemben. Kereszt atyja volt bátyám Draveczky László uram, kereszt anyja penig az ángyom Darvas Ilona asszony, koma volt Pongrácz Ferenczné asszonyom, neve a kisdednek Gáspár. Isten ő felsége nevellye a maga szent nevének dicséretire és dícsőségére, anyaszentegyházának épületire s lelkének penig idvességére; adja isten hogy mind hazánknak s mind familiájának szolgálattyára lehessen és consolatiójára a szüleinek.

Anno dni 1753. die 12a januarii vette el isten ő felsége maga nevének ditséretire s ditsőségére Gáspár fiamot ez árnyék világbul, reggeli 11. és 12. óra között. Legyen meg az istennek akarattya. Az úr adta az úr elvette, legyen áldott az ő neve Amen.

Anno dni 1753. die 11a septembris áldotta meg az isten a feleségemet egy leány magzatocskával, megkereszteltettem 16a aequaliter 7bris. Volt kereszt atyja Mokcsay János bátyám uram, kereszt anyja penig az asszony Galambos Sára asszony tktts nztes és vzlő Lónyay Ferencz uram házas társa. Komák voltak Lónyay Julianna asszony tkttes Gyulaffy Miklós uram hittves társa, Bárczay Juliánna asszony tkttes Lónyay Gábor uram hitves társa, és Pongrátz Ferentzné asszonyom. Neve a kisdednek Erzsébet. Isten ő felsége nevellye maga nevének dicséretire és dicsőségére szüleinek és attyafiainak consolatiójára.

Anno dni 1754. die 5a 9bris. áldott meg isten feleségemel edjütt egy leány magzatocskával, kit 10a 9bris megkereszteltettünk. Keresztatyja volt Karner György uram ezen Ungh vármegyének fő perceptora és unghvári dominiumnak praefectussa. Kereszt anyja volt Szuhay Eszter asszony tkttes Pongrátz Ferentz uram hittves társa, komák penig Pogány István uram a tkttes Kálnokiana regmtben zászlótartó és

Bott András uram és Boronkay Susánna asszony tktes Karner György uram hitves társa. Neve a kisdednek Klára; ezt is isten ő felsége nevellye maga dicséretire és dicsősségére, s szüleinek consolátiójára. Ezen leánykámot die 1ª xbris 1755. estveli négy óra után kiszóllitotta isten ő felsége az élőknek seregébül, a kit is 4ª xbris eltemettettük. Az úr adta az úr elvette legyen áldott az ő neve Amen.

Anno dni 1756. die 29ª januarii mindjárt éjfél után megáldott isten ő felsége bennünket viszont egy leány magzatocskával a kit a szent keresztség által beavattattam az istennek anyaszentegyházába die 5ª februarii, kinek neve Klára, kereszt apja volt Bott András uram, kereszt anyja mennyem Lónyai Mária asszony Ádám ötsém uram hittves társa. Komák Szabó József uram és Bónis Sófia hugom asszony. Isten ő felsége mindnyájunknak consolatiójára és maga szent nevének dicsőségére nevellye és erősitse a hitben, hogy a mennyei boldogságban részes lehessen.

Anno dni 1757. die 5ª oktobris megáldott ujjolag az úr isten bennünket egy leány magzatocskával, kit megkereszteltettem 12ª kereszt apja volt tiszteletes mostani deregnyei predicator Albert József uram, kereszt anyja penig Szuhai Ágnes asszony tket. Pongrácz Ferencz uram házas társa; a kisdednek Theresia a neve, kit az isten maga nevének ditséretére szüleinek s atyafiainak consolatiójára tartson meg Amen.

Anno dni 1757. die 1ª decembris. Istennek bölcs tettzéséből sokáig való betegeskedése után a szegény asszonyom anyám tekintetes ns és nzts Dráveczi Dráveczky Anna asszony lelkét istennek testét penig a feltámadásig a földnek ajánlotta Bottfalván; kit is 20-dik decembris a báttvai templomban lévő kriptában szegény idvezült atyám mellé eltemettettünk.

Anno dni 1758. die 21. aprilis Hantsus leányomat isten e világbul kiszóllitotta, kit majusnak 10-dik napján a báttvai templomban levő kriptánkban temettek el; isten adta isten elvette, legyen áldott az ő neve, Amen.

Anno dni 1759. die 18ª aprilis éjfél előtt tizenegy és tizenkét óra között kedves hitves társamat az úr isten ter-

hétül megszabadította, és megáldott bennünket egy fiu magzattal kit is a szent keresztségnek sakramentoma által die 21ª aeque aprilis az istennek anyaszentegyházába béavattuk. Minthogy az úrtul nyertünk fiat, neve a kisdednek Sámuel. kereszt atyja vala tktes nzts és vzlő Kis és Nagy-Lónyai Lónyai Ferencz uram és az ur ő kegyelme élete párja Pongyaleki Galambos Sára vala keresztanyja; komák tiszteletes battvai praedicator uram Bódis István uram, és az ő kegyelme hitves társa Barcsay Juliánna hugom asszony néhai tktes nzts és vzlő Lónyay Gábor uram megmaradott özvegye és mennyem asszony Lónyay Mária asszony. Az úr isten a kisdedet maga szent nevének ditséretire s ditsőségére tartsa és nevellye szüleinek és atyjafiainak consolatiójára, Amen.

Anno 1760. die 3ª aprilis Sámuel fiacskám meghala, kit is eltemettettem a báttvai templomban lévő kriptánkban nagy pénteken az az 5ª aprilis. Csak hamar azután die 15ta Homonna felé indultam Lengyelországba Sinyava nevü várossába a holott a boraim voltak, a feleségem is bekísért és ott mulatott egy egész hétig, azután a feleségem visszajött, magam penig a Viszlának áradását ott vártam 14. hétig, augusztusnak 18-dik napjáig; addig hajót csináltattam, mely került 34. aranyomba. Hat evezőst fogadtam, egy kormányozót és egy sztirnyiket. Isten segitségével megindulván a hajón egy egész holnapig mentünk Danszka nevü várossában, ott minden hordótul le kellet tenni a két két aranyat, azonkivül a pinczétül hetenkint öt öt tallért, a szobátul egy egy tallért kellet le tenni. A borok 15. hét alat kivált a melyek legzsirosabbak és jobbak voltak ki nem tisztultak s azért is hirtelen el nem kelhettek. Danszkán való mulatásomnak idejében die 8ª julii holt meg szegény idvezült napam asszony mélt. és nghos Gyerő-Monostori Kemény Erzsébet asszony, kit is sok uri rendeknek concursusával temettek el die 17ª augusti. A feleségem előtte való napján a temetésnek lebetegedett és szült fiat, éppen mikor a hajnal hasatt, isten tisztelete után minthogy az úri atyafiak, tiszteletes actor uraimékkal már ott voltak, a kisdedet megkeresztelték Györgynek. Kereszt apja Kácsándi László uram az asszonnyal Bárczai Bárczay Kata asszonnyal

(a ki kereszt anyja vala) volt, komák az egész uri atyafiak; a kik már akkor ott voltak. Az úr isten a kisdedet a maga dicsőségére nevellje, s mindnyájunknak consolatiójára, Amen.

Tiszteletes superintendens Csai Márton uram volt az első actor, a második a sáros-pataki collegiumnak öregbik professora tiszteletes Szattmári Paxi Mihály uram, 12. tógás deákjaival edjütt, a kik harmoniával éneklették el a holtat, a kit az Alsó-Bárczai puszta templomban levő familia kriptájában szegény idvezült ipam Bárczai Bárczay János uram mellé temettek el.

20ma decembris indultam meg Danszkárul; a boroknak egy részét jó áron adtam el de nagyob részét csak tukmáért kellet elvesztegetnem, mivel a Prussiai király Fridericus a Moszqua táborát megszalasztotta, a kik éjjel és nappal költöztek a Viszla vizén által, ugy hogy a danszkiak nagy rémülésben voltak, annyira hogy minden gazda minden nap tartozott irásban beadni a város tisztének a vendégeinek számát, fegyverrel a városba senkinek nem vala szabad bejönni, és reggel kilenczedfél órakkor nyitották ki, estve penig három órakkor zárták be a kapukat. A Moszqua czárnénak residensétül vettem ki jó passust, mely ha denegáltatott volna, nehezzen kár nélkül jöhettem volna ki Lengyelországbul mivel a Moszqua kozákjai s katonái felpraedáltak volna; esett hazajövetelem Toronya felé Krakóba, onnan Szepes vármegyébe Krigbe jöttem Draveczky Imréné ángyom és néném asszonyhoz, a portékát addig magam szekere hozta, onnan osztán fogadott szekér vitte Sárosra. Sárosrul Bárczára a bárczai csigás szekér. Ott distrahálni akarván a portékámot a kassai kereskedőknek a kiknek megjelentettem bona fide hogy még én a harminczadot az eladandó portékákért nem adtam meg s nem is insinuáltam irántuk magamat s tanítsanak meg mit cselekedjek, mivel én kereskedő nem voltam soha, én a tevő leszek. Arra azt felelék a kereskedők, hogy ha a portékára megalkhatnak, ők készek lesznek a harminczadot letenni, azzal terminus napot praefigáltak, mikor jönnek ki hozzám a portékának megvisgálására, eljövén azon nap, compareál a kassai harminczados és a portékáimra reá teszi a kezét, azzal bemegyen Kassára és a kassai kamarának béád, a kassai

kamara admoneáltat és pecsétet tétet a portékáimra. Mászszor is admoneáltat, hogy a portékát adjam a bíró kezében, én ezen admonitiónak nem engedelmeskedtem, hanem admoneáltattam judicialiter a harminczadost, hogy vegye fel tűlem a harminczadot, azzal Tkáros felé az az die 12a februarii 1761. kiindultam Bárczárul az egész portékáimmal s haza ide Pinkóczra jöttem die 15a; a feleségemet itthon nem találtam, mert Bárczára hozzám ment, a ki is ottan a hűlt helyemet találta, ugy osztán 16a kiindult Bárczárul és 17a jött haza én 18va az unghvári harminczadost kihozattam ide és a portékát perlustráltattam vele, az unghvári harminczados csakhamar meghala, helyében az unghvári sós ur substituáltatik harminczadosnak, a kihez bementem Unghvárra hogy a harminczadot adjam meg, a harminczados vagyis sós ur azokbul minthogy a kamarátul parantsolattya vagyon, hogy fe ne vegye, nem vette. Esztendő mulva a kamara bírót kér ns vármegyénktűl és actiót formál ellenem s certificálta Compareálok. Semmi exceptiókra nem mentem hanem minjárt meritumba beléptem. Öt nap alatt a processus concludlódott; én convincáltattam négyezer kétszáz forintokban s appellatát meg nem engedte a bíró a ns vármegyére, hanem extra dominium a felséges királyi táblára, a mikor a bíró kijött ide Pinkóczra foglalni, oppositióval éltem. Azúta hallgat az írás. Én ugyan felséges királynénknak, a pozsonyi kamarának szép instantiát submittáltam, de semmi feleletem nem jött reá mind ekkoráig, az az . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Anno 1761. die 14ta decembris szült a feleségem egy fiat, ki minthogy majd irhatom hogy idétlen az az kilencz holnapos vala, megkereszteltettem, tiszteletes esperest Bódis uram kereszt atyja vala és hitves társa kereszt anyj

neve a kisdednek András. Tartsa meg az úr isten a maga dicsőségére Amen.

Anno 1763. die 7ma martii áldotta meg az úr isten a feleségemet szüléssel és szült egy leány magzatocskát kit megkereszteltettem 9na, kereszt apja volt Pálóczi Horváth Ádám öcsém uram kereszt anyja Szerencsy Gerzsonné asszonyom volt, a ki elsőben Szuhainé azután Pogányné volt. A kisdednek neve Anna. Az úr isten nevellye a kisdedet mindnyájunknak örömére s a maga dicsőségére Amen.

Anno domini 1765. die 15ta martii nagy égzengések és villámások voltak, az egész telünk esős és lágy időbül állott, ugy annyira mind az emberek nagy részint betegséggel töltötték idejeket, sokan meg is holtak. A marhák, juhok, sertések, szarvasok, őzek ..... etc. még tavaly az egész országunkban hon a szájakra, hon a lábaikra betegeskedtek. Sok hellyeken döglöttek és döglenek is continuative mostanság is, isten tudja mit akar velünk, légyen szent akarattya.

Anno eodem die 16ta junii reggeli két és három óra között megáldotta az úr isten a feleségemet egy fiu magzatocskával, kit 20a a keresztségnek sakramentoma által be avattuk az istennek anya szentegyházába; kereszt atyja volt a kisdednek tktes nztes és vzlő Draveczky Gáspár ötsém uram, kereszt anyja az asszony Pongrácz Ferenczné asszonyom, komák Szunyogi István sógor uram, Pál ötsém a mennyemmel és Bódis Dániel. Neve a kisdednek László. Az úr isten a kisdedet tartsa meg a maga anya szentegyházának gyarapítására szegény elalélt nemzetünknek és familiájának s atyjafiainak dicsére és teljes consolatiójára Amen.

(Más írás.)

Anno 1771. die 30a maji esküt meg tts ns nzts és vzlő Ipi Bydeskuti Imre uram a bátyám P. Horváth Ádám legnagyobb leányával Máriával és 30a el is vitte tts ns Közép-Szolnok vármegyébe Sző-Demeterre. Junior Georgius Horváth de Pálócz Georgii filius mp.

Anno 1775. die 19a aprilis esküt meg Sissári Sissáry Jósef úr ugyan a bátyám kissebbik leányával Susánnával és el is vitte tkts ns Zemplén vármegyébe Kakra.

Anno 1776. die 4ª augusti esküt meg sissári Sissáry Estván úr ugyan a bátyám középső leányával Soffiával és ugyan Kakra vitte.

Anno 1778. die 1ma novembris mentem Kassára az academiára jus patriumot tanulni.

Anno 17 . . die . . . . . vette el a bátyám P. Horváth Pál magának örökös házas társul másodszor, néhai ttes ns és vzlett Bernáthfalvi Bernáth Imre úr hajadon leányát Erzsébetet, ttes ns Zemplén vármegyében M. Jesztrebben.

Anno 1784. die 13ª septembris kedves testvér öcsém Pálóczi Horváth András, az fels. úr istennek szabad bölcs rendelésébül, hirtelen nyavalyájába estvéli 6. óra tájba lelkét teremtőjének ajánlotta, ttes ns Pesth vármegyébe Hartyán nevü hellységbe, az asszonyom anyám jószágába, és ugyanott a közönséges temetőbe cripta formán ásott sirba eltemettetett a mostoha üdők miatt csak ének szóval. Az úr adta az úr vette el. Áldott legyen az ő szent neve érette.

Anno eodem die 21ª xbris néhai boldog emlékezetü bátyám idősbik P. Horváth Ádám ur két napi betegeskedésébe lethargusba esvén, reggeli 3. és 4. órák között lelkét teremtőjének megadta és 24ta ejusdem maga neve napján a báttfai templom alatt levő familia kriptájába betétetett. Koporsóba tette tiszteletes Horváth Sámuel uram az eőri predicator predicatióval itt Pinkóczon, a báttfai templomba pedig predikált a test felett az akkori báttfai predicator tiszteletes Tóth Mihály uram. Ifj. P. Horváth György m. p.

Anno 1785. die . . . . . esküdt meg kedves néném Erzébeth kedves férjével Somlyai Szilágyi Jósef úrral. Áldja meg az Isten mind a két részt egymáshoz hív szívvel és jó gyermekekkel hosszu élettel és minden lelki testi áldásokkal.

Ugyan ezen esztendőben maradtam itthon végképen. pesti patvariámat és az ttes kir. tábla mellett viselt juratusságomat végezvén, mivel az méltóságos gróff és feő ispán urunk (Sztáray és Nagymihályi Filep János úr) eő nagysága az ttes ns vármegye táblájához feleskettetett még 1784. esztendőben circiter novemberbe. 1785-be itt januario az tractus coadjutor curatornak tett, mely megesvén azonnal az felséges 2dik Jósef ekkor dicsősségesen uralkodó császár

eő felségétül, az parochiák fundatiojiknak conscriptioja irán: parancsolat érkezvén, a többi ttes vármegyék között ezen tttes Unghvár vármegyére is, az ezen ns vármegyében levő minden reformata parochiákat conscribáltam tractus notarius tiszteletes Vályi Márton és assessor tiszteletes Jánosy György uraimékkal; az negyed napi hideglelést is, a melyet ámbár néha néha egyczer másszor a chinával való élés és az szoross dieta el hagyattak vélem, az orvosság által el nem hagyathatván magamnak a tizenhatodik hónapnak a végén, ezen parochiák conscriptiójának ideje alatt hagyatta el vélem bátyám Petrovay Jósef ur recomendatiójábul az jó féle basa-rózsa eczetbe maceralt — öszve törött fenyü-magnak a leve, három egymás után következett paroxysmusaim elein egyszerre megíva a fenyü magot, ugyanis a paroxysmus órája előtt 24. órával egy boros pohárt tele töltvén véle, megtörtem, lett törve fél pohárral és azt tele töltöttem basa-rózsa eczettel és a tört fenyü magh ezen eczetbe ázott egész a paroxysmus idejeig, ekkor kifacsartam a levét keményen, és így egyszerre megittam, ezt három egymás után következett paroxysmusokon continuálván. Áldott legyen az úrnak dicsősséges szent neve érette, hogy erre az orvosságra vezérlett, mert az hosszas negyed napos hideglelés már ugy elgyalázott és öszve rontott volt, hogy az jártányi erőm is alig volt, és az medicusok is desperáltak már felőllem. Ezen hideg lelésbül kiépülvén

1786dik esztendőben felállíttatván az ő felsége parancsolatjára az continua sedria, ennek egyik tagja lettem, és mint legfiatalabb assessor az ezen sedria előtt folyt perek taxait az régi mód szerint beszedni kötelességemmé tetetett. Megváltozván azonban ugyanezen esztendőben az vármegyék mind törvénye, mind polgári igazgatásának módja, ő felsége az főispánok helyébe az egész országba tiz királyi commissáriusokat rendelt, ide Unghvárra küldődött méltóságos báró Révay Simon (tit.) ő excellentiája királyi commissáriusnak és ezen tekintetes nemes Ungh vármegyén kivül tek. nemes Beregh, Szathmár, Ugocsa és Máramaros vármegyék is főispáni s k. komissáriussi hatalma alatt voltak. Bejövén ő excellentiája Unghvárra, csakhamar restaurált, az mely restauratio után az gyülések megtiltattak és meg is szüntek. Az publico politicumokat foly-

rint és neveztettek dirigenseknek, kikkel is szabad volt ugyan megegyezni a földes uraságoknak az mérésért, de ha meg nem egyeztek, az alcommissio határozta meg munkájoknak bérét, a melynek cassájából bőv fizetést is vettek munkájokhoz képest. Ezen mérés dolga már majd nem tökéletességre is ment, a midőn ő felsége halála előtt kevés idővel retractálta minden ujításait és a mérés munkáját is cassálta, a vármegyéket a maga törvényes régi állapotjokra is visszatette.

Ezen időben bocsátotta ő felsége ki az tolerantialis ugynevezett parancsolatját is, az melyben az helvetiai s augustai vallást tanitóknak és a nem egyesült orosz hiten valóknak is bizonyos törvények alatt szabad gyakorlását engedte meg vallásoknak. Ezen tolerantialis parancsolatnak publicatiója alkalmatosságával az mélt. grof Sztárai és nagymihályi Sztáray Fülep János ur ő nagysága mint akkor még főispáni hivatalban lévő, minden azelőtt akár pecsét, akár per alatt levő templomainkat — melyek a katholikus atyafiak birtokában nem voltak — felnyitottaknak és felszabadultaknak declarált publice, mely okon is a zahari és berei, azelőtt sok időtől fogva pecsét és tilalom alatt volt templomaink is ez időben nyittattak fel, de ezután csak hamar explanatorium parancsolatot küldött ő felsége, a melybe szorosabb határok közé szorittattunk, az felnyitott templomainknak mindazonáltal birtokában mindenütt megmaradtunk: a kath. plebános uraknak azelőtt a mi filialis helységeket lakó felekezetünk által fizettetni szokott stola és lecticale is végképen cassáltatott ő felsége által. Ekkor szabadittattak fel a cseh és morvaországi, ugy szintén az német birodalombeli lutheranusok és reformatusok is arra, hogy magok vallásu praedicatorokat vigyenek magok közé, de a kiken mindazonáltal megmaradt az kath. helybeli plebánosoknak fizetni szokott fizetések terhe is. Cseh és Morva országokban nagyobb részint innét Magyarországból mentek praedicátorok.

Magában az pápista vallásban is sok változtotásokat tett ő felsége, a processiókat, vizkereszti coledákat, ugynevezett marianum sodalitiumokat és sok innepeket is cassált; az protestánsok házassági pereit az szent széktől elvette és a törvényszékeknek adta, bizonyos törvényeket vagy rendeléseket tévén,

a melyek szerint kelljen ezen pereket itélni, sok szerzeteseket cassált, sok conventeket reducált, a leleszi és jászai conventeknél volt archivumot előbb az több cáptalanok és conventek archivumaival egyetemben Budára vitette fel, akarván világi emberek gondviselésére bizni. mint az franciscánusoktól elvett várbeli clastromba, de idővel azután a leleszi és jászai conventnek archivumokat Egerbe az káptalan archivumába vitette, az cáptalanokat archivumaikkal együtt meghagyta; az elszedett papi jószágokat pedig fundus religionis név alatt administráltatta, mely miatt miután ő felségén semmit nem vehetett az római pápa (Pius 6tus), maga jött le ő felségéhez Bécsbe, de ugyancsak semmit nem fordított a dolgokon. De ki tudná leírni voltakép a változásokat és ujításokat.

Ez időben a mérés bejövetele után ezen nemes Unghvár vármegyében is az oroszság között, de kivált Beregh, Ugocsa és Máramaros vármegyékben nagy szükség volt; a szegénység gyökerekből, kukoricza csutkákbul és fürészporból is kénytelenittetett magának kenyeret készitteni, az mely miatt éhel is, de a rosz kenyértül kapott dagadás miatt is igen sokan meghaltak, kiváltképen az hegyeken az oroszságok között. Az egész alföldön is nagy szükség volt mind az élet, mind pedig az takarmány dolgában az nagy szárazság miatt, ugy hogy az alföldrül ezekbe az felsőbb és szükebb határú vármegyékbe jöttek fel sokan telelni marhájokkal együtt. Sokan lakni, sokan nyomtatni és egyéb munkára vagy koldulni is, sokan pedig életet venni. Az gabonának köbli felment 12. váltó forintokra, egy szekér széna 15. forintra.

Ez a szükség egynehány esztendeig egymásután igy ment, hol nagyobb, hol kisebb mértékben; hanem ő felsége megértvén ezen nagy szükséget, életet szedetett be pénzen a magazinumokban és ugy osztotta hitelbe, bizonyos és igen türhető áron a szegényebb rendüeknek. Sok helyen az nemesi renden valók is vettek magoknak ilyen életet, mivel 1789. esztendőben az alföldön ki se költ a vetés a nagy szárazság miatt. Hanem épen következő esztendőben volt Hóra és Kloska nevü oláh paraszt vezérek alatt praedálás Magyar országnak az Erdély felé való részein és bent Erdélyben is. Ez a két fene paraszt bujnyik vezér alatt öszszevert sok oláhokbul állott

sereg nagy vérontásokat, pusztításokat, templomoknak, úriházaknak, királyi cassaknak és sok helységeknek felpraedálását vitte végbe, sok uraságokat egész familiástul kipusztitott, és hanemha az szomszédok és lakosok viszszaverték volna, tovább, tovább mindig erősödtek és terjedtek is volna; nemegyesült oláh papok is mondottanak hogy voltak közöttük és vélek egy értelemben. Végre ezek csakugyan megfogattatván, kerékbe törettettek elevenen és igy aztán lecsendesedtek az népei is.

Ezen fatalitásokat követték más ujabb szerencsétlen idők. A száraz időkben mindenféle sok égések történtek; ebben a vármegyében N. Kapos és Cseppely majdnem egészen, templomaival együtt megégett. Pálóczon sok házak, és köztük a Horváth Mihály és Lajos bátyámék háza is; Bátya majdnem egészen, Mátyoczon Krasznecz Sámuel és Orosz Joakim urak házai, Jenkén sok házak, Minajban s egyéb helységekben is. Nagymihály is ekkor égett meg nagyrésziben stb.

Ezek után voltak ismét menykőhullások is sok helyeken, itt Pinkóczon 1789-ben 22. junii épen hajnal előtt ütött meg egy házat, az Malankó Jankóét, egyebütt is sok helyeken.

Ezen felséges II. József császár uralkodása alatt nagy háboru tartatott az török ellen is esztendőkig. Végre a mi népünk a töröktől sok várakat elnyert, ugymint Belgrádot Otzakot, Kotzinót stb. báró Laudon vezérlése alatt.

Második királyi commissáriusnak tétetett ezen ugynevezett munkácsi circulusba, revocaltatván b. Révay Simon ő excellentiája, Rozenfeld András uram ő excellentiája.

PRO NOTA.

Az familia protocollomába be írni valók rendszerint így következnek:

1ben Az szegény atyám halála (megholt 4a martii 1787be eltemettetett maji) az azt meg előzött Bárczay Mihály András és János halálaival együtt.

2or Az én házassagom (jegyet váltottam 1788, hazahoztam pünkösd után) és Pazonyba őszre kelve történt majd nem halálos betegségem, az szűk bortermés.

3or Az Jozsef császár halála és az vármegyének törvényes szabadságának vissza jövetele. Ez alkalmatossággal Mélt. gróf Sztáray János eő nga az feő ispányságot visza kapván restaurált, ekkor nyert hivatalom.

4er Az ipamnak halála, Mariska leányom születése (született 24a sept.; megkereszt. 25a) 1790.

5ör Országgyülése; Banderium.

6or Sinodus 1791.

7er Ország gyülése, 1792.

8or Simtsu fiam születése. (sz. 6a febr. 1792; kereszt. 7a febr.) Pál bátyám halála.

9er Az ungvári —

10er Pinkóczi templomok építések kezdete.

11er Miklós fiam születése. (30a apr. 1794. keresz. 1a mai)

12er Templomok felszentelése (Pinkótzi 1a Ungvári 8a mai) és

13or Halála Miklóskánknak. (meghalt 27. apr. 1796, eltemettetett 1a maji Pazonyon).

14. Az aszszonyám halála. (megh. 22a koporsóban tétetett 24. martii 1793. temettetett 15. aprilis).

15. Juliska halála (mhlt 12a koporsóba tétetett 13a eltemettetett 27. apr. 1795.)

16. Második restauratió szbirói hivatalom.

17. A mi osztályunk és László öcsém külön menetele.

18. Az Budán exequált szerencsétlenek dolga.

19. Boriska leányom születése s halála, (született 10ª martii; mh. 15. 1796. eltemet. 17ª ejusdem a pinkóczi kriptába.)

20. Insurrectio. Az én resignatióm 9ª Janarii 1798. Laczi öcsém hivatala; vice sz. birónak tétetett.

— 16ª sept. Lasztamérban superintendes gyülés tart.

21. 3ik restauratio.

22. A franczia királyi háznak szomorú történetei, nagy háború.

23. Erős nyár, szük termés. 1799.

24. Pápának, primásnak, egri és más püspököknek halála.

25. A tractusnak kiszélesitése.

26. A kastélynak bezsindelyezése.

27. Die 20. et 21. jan. 1800. A jeget a viz nagy feltolódása miatt meg nem indithatván, itt a falu mellett egy néhány helyen az tőtéseket megházta, megszakgatta, sok helyen nagy károkat tett az kijött árviz; többnyire minden házak, kamarák, csürök és ólak is telementek vizzel, olyan helyeken is, a hová ez előtt ember emlékezetire nem ment, a templom is telement.

PRO NOTTA. (*külön kis 8-ad iven.*)

Az matricularis familia könyvébe beírni valók igy következnek:

1. 1786ban megváltozván a vármegyék törvényes és polgári igazgatásának módja, a főispányok helyett, kir. commissarius — a kiknek ezen a részen 5. megyéje u. m. (.....) volt, rendeltetett, ilyen volt elsőben itten b. Révai Simon úr, a ki ez esztendőben restaurált ugyan, de csak azokat applicálta a hivatalokra, a kik németül tudtak és a kik a despoticum imperiumot könnyen szenvedték a haszonért, ez alatt a köz- és különös gyülések megszüntek, sőt megtiltattak, continua sessiók tartattak, az el nem végzett perek is continua sedriák előtt folytattattak. Az után subalternum judicium állittatott fel: 1. praesesből és 4. assessorból, ezeknek adatott egy ordo judiciarius és ahoz tartozó forma processualis és sanctio criminalis nevü könyvecskék pro cinosura a régi törvény helyett. A földmérés is ekkor kezdődött circumscriptive.

Az Hóra villongása dolga.

2. Ur atyám halála circumstantialiter.

3. Az én házasságom; Pál bátyám halála.

4. Uj restauratio és hivatalom.

5. Mariska leányom születése és az ipam uram halála.

6. 1790. és 91be országgyülése; ezen megyék deputatusai nevek.

7. Synodus deputatusaival együtt circumstantialiter, NB. 1792. országgyülése.

8. Simtsu fiamnak születése. NB. Az asszonyámnak halála; a templomok fundantur.

9. Miklós fiamnak születése s halála.

10. Boriska leányomnak születése s halála; nb. Juliánna néném halála.

11. A pinkóczi templomnak és akkor egyszersmind egymásután az unghvárinak is felszentelése.

12. László öcsémnek külön menetele K.-Gejöczbe, stb. más hivatalom és resignatióm.

13. Az Budán exequált szerencsétlenek dolga a maga seriessében.

14. Az 1799ik esztendőnek ezen vármegyére nézve mind tavaszi életbe, mind szénába mind borba terméketlen volta az igen essős idők miatt. Az előtti fatalitások u. m. éhség, égések, menkő hullások.

15. Az unghvári tractusnak a zempléni tractusból lett nagyobbitása.

16. A kastélyt bezsindelyeztettem.

17. Az pápának, primásnak, egri és több püspököknek halála.

18. A francziák állapotja.

19. A banderium és insurrectió. etc.

(A könyv táblájáu belől).

Haec tria tabificam pellunt adverbia pestem.
Mox, procul et tarde, cede recede redi.

Bertóti Anna.

Euripides: Nullus est qui molli et vitiose vite studens, gloriam adeptus sit.
Justitia in se se virtutes continet omnes

u. o.

Ao dni 1631. die 23. decembris löttek kezesek az Szennay Szennay Soltiz Gergely, Vinnay, Pálóczy Radicz Pál, Biró György, Somogyi.

(külön lapon.)

Anno dni. 1638. eztendőbeli pozsonyi országgyülésében kértem per defectum seminis az Lónyay Menyhárt vasvári, batizi, kis-kolczi falukbeli rész jószágát, Vasváriban egy udvarházzal együtt, Eszterhas Miklós palatinustól. Ezen esztendőben aprilisnak 12. 13. napjain statuáltattam magamot. Ezen aprilisnek 15. napján referálták. Kidey János uram volt regiusom, conventuális Petrus Ciki.

Az jobbágyoknak számok nevek hasonlóképpen az pusztáknak is.

Vasvári nevü faluban egy udvarház cum pertinentiis.

jobágyok Vasváriban:

Bene Gáspár,	Kasos András puszta,
Szilva Gergely,	Kováczi Mihály,
Kováczi János,	Hragyás Máté fia,
Ludas András,	Kódis György puszta,
Kerekes Jakab,	Tóth Albert puszta,
Kasos Gergely,	Kováczi György puszta,
Zántó Miklós,	

Batiziak száma:

Elek Gábor,	Eperies Mihály puszta,
Oláh Bódizsár,	Saradi János puszta,
Orbán János,	Kerekes János puszta,
Lukáczi Jakab,	

Kis-kocziak száma:

Finta István,	Finta György,
Vaida Imre,	Vaida János,
Tiba Márton,	Tiba István,
Orosz János,	Veres Sebestyén puszta,
Orosz Máthé puszta,	

(külön lapokon.)

Acquisitiói asszonyom anyámnak ezek melyek a 22. 8bris 1746. lett.

Adott Prinyi János nagyságának bizonyos jobbágyoknak árában . . . . . mfor. 130.
Csengeriné asszonyomnak . . . . . » 200.
Darmai portióért . . . . . » 1600.
Melczerné asszonyomnak . . . . . » 320.
In revindicationem portionis H. Paliensis et Rézallyaiensis . . . . . » 1472.
Szegény atyánk temetésére az naturalékon kivül elköltött készpénzt . . . . . » 1000.

Die 22. oct. 1746. meghalván szegény atyánk Pálóczi Horváth Ádám, attúl fogva levő jószágunk proventusa e szerint következik:

Eladtunk 5 hordó ord. tarczali bort és 47. asztalag asszu szőlő borát 1065. hollandiai aranyokon facit h. fl. . 5239.80.
Sertésbül bevettünk in jan. 1747. . . . . 750.—
Tiszántul való jószágbul bejött . . . . . —.—

Az Zicsy causajában az expensák mennek e szerint miolta a szegény atyám megholt ab a° 1747. 22ª octobris.

Bosnyák uramnak három pár igen kövér sertést huszonnégy vftjával a felhajtásával együtt tesz mfor 73.44.
Praeses Dobai uramnak egy paripát ajándékoztunk mely consideráltatik 15. aranyban teszen » 74.25.
11ª sept. 1748. reasummáltatott a causánk, akkor Eperjesen laktam két egész hétig, elköltöttem » 13.20.
20ª jan. 1749. újjabban assumáltatott a causánk, akkor Eperjesen laktam egy egész holnapig, egy hétig penig megtartott az utazás, és igy az úti költséggel együtt elköltöttem . . . . . » 45.—
Sógor Orosz Gábor uram adott egy paripát, az is consideráltatik . . . . . » 74.25.
Die 20ª dec. 1750. hajtatott asszonyom anyám a prókátornak egy pár hizott sertést, ez consider. » 24.—
Az előtt Ádám öcsém urammal asszonyom anyám csigás öt lovain s szekéren voltam Eperjesen két egész hétig, elköltöttünk . . . . . » 20.40.
Die 19ª jan. 1751. Ádám öcsém uramot magát küldte asszonyom anyám ki, és három egész hétig és egy napig odajára; elköltött . . . » 30.60.

Név- és tárgymutató.

cs. = család, f. = falu, fly. = folyó, hn. = helynév, kly. = király, klyné = királyné, mv. = mezőváros, vm. = vármegye, vr. = vár, vs. = város.

Abafája hn. 16.
Acsád f. Vas vm. 149. 156. 157. 165. 166. 177. 178. 180—183.
Ádám deák 153.
Adorján Pál 42.
Akmi 113.
Albert József 285.
Almás f. Tolna vm. 183.
Alvincz f. 161.
Ambrus deák 177. 178.
Andrásy István 260.
Andrásy Anna 265.
Anna lengyel klyné 68.
Anna osztrák herczegné 6. 26.
Antalócz f. Ung vm. 205.
Apafy Gergely 17.
Apaffy Mihály idősb és ifjabb 219. 223. 236.
Aragon Ferencz 261.
Aranyosszék 38. 39.
Aszalay Mátyás 114.
Augustus lengyel kly. 260.
Azari Pál 198. 201.
Azari Péter 202.
Bács f. Zala vm. 183.
Bácsmegyei Ferencz 195.
Bácsmegyei Miklós 216. 246.
Bagy hn. 18.
Bagotai cs. 237.
Bajánházi cs. 202.
Bajmócz mv. 253.
Bajorország 13. 260.
Bakics Pál 137—139. 149.
Bakó hn. 20.
Bakony erdő 153. 154.
Baksa f. Abauj vm. 264.
Bakta f. 217.
Balásfi György és Anna 51.
Balassa cs. 28.
Balassa András 177.
Balassa János 171.
Balassa Menyhárt 168. 171.
Balaton tava 137.
Balk Lőrincz 194.
Balkáni János 204.
Ballai Pál 233.
Balog Bertalan 184.
Balog György 207.
Banchi (Bancsi, Banczi) Márton 227. 228. 230.
Bánffy Dénes 236.
Bánffy István 149. 180.
Bánffy László 149.
Bánffy Nagy-Mihályi cs. 211.
Bánócz f. Zemplén vm. 197.
Bánóczi Sándor 226.
Bányay Mihály 202.
Bányay Pál 207. 210. 211. 213.
Barani András 261.
Barani Gáspár 207. 220. 233.
Barani István 210. 214.
Barani Menyhárt 244.
Baranyay Menyhárt és Miklós 294.
Barcsay Ákos 219.
Barcsay János 42. 43.
Barcsay Julianna 286.
Bárcza f. Abauj vm. 232. 282. 283. 287. 288.
Bárczay cs. 214. 284. 286.
Bárczay András 296.

Bárczay János 282. 287. 296.
Bárczay Mihály 296.
Bárczi Judit 236.
Barkóczi (Szalai) cs. 194. 195. 199—201. 211. 213. 217. 218. 220. 222—225. 227. 229—235. 240. 251. 265. 269. 274. 276. 277.
Barlók István 248.
Barna György ítélő mester 208.
Barsten hn. 20.
Bártfa 227.
Báry Benedek 204.
Bassompier N. 245.
Basta N. 8. 41. 45. 117. 119.
Bátfa f. Ung vm. 239. 246. 259. 279. 280—283. 285. 291.
Báthory András 5. 6. 7. 47. 63. 66. 68. 71. 79. 133. 143. 149. 160. 168. 173.
Báthory Boldizsár 6. 26. 27. 82. 83.
Báthory Gáspár 192.
Báthory Griseldis 5. 6. 24. 71.
Báthory István 5. 10. 12—15. 18. 50.
Báthory Kristóf 4. 8. 16—18. 48. 50. 69.
Báthory Miklós 3. 18. 47. 174.
Báthory Zsigmond 4. 6—9. 17. 25. 26. 50. 52. 61. 63. 69. 71. 79. 81. 85—87. 90. 107—111. 116. 119. 121.
Báthory Zsófia 223. 226. 233. 234.
Batiz f. Szatmár vm. 299.
Bátor hn. 18.
Batthyányi Boldizsár 25.
Batthyányi Ferencz 149. 157. 166. 180.
Batthyányi Orbán 140.
Battyáni kastély 234.
Bátyu f. Bereg vm. 295.
Baxa István 227. 228. 230.
Baxay Zsigmond 238.
Bebek N. 17.
Bécs vs. 155—157. 169. 182. 212. 227. 229. 230. 234. 237. 245—247. 262. 265. 268. 276. 279. 280. 294.
Bégányi János 281. 282.
Behmer N. 280.
Beiczy N. 178. 179.
Békássy László 178.
Békes Gáspár 9. 12. 14. 16.
Békési Gábor és László 14.
Béldy Pál 236.
Belgrád 2. 42. 495.
Belz vs. 20.
Benczefi cs. 270.
Bendsinensis tractatio 112.
Benedek deák 169.
Benkes János 202.
Benkő Pál 207.
Benkovics Ágoston 244.
Bényey N. 199.
Bercsényi Miklós 238. 241—244. 247. 248. 251. 253. 254. 256.
Bercsényi Zsuzsánna 267.
Bérczi István 207.
Bereczk hn. 20.
Beregszász mv. 215.
Berény vr. 236.
Berényi Tamás 281.
Berizló Ferencz 138.
Berki f. Somogy vm. 134.
Berki f. Tolna vm. 183.
Bernát cs. 217.
Bernát Pál 198.
Bernáthfalvi Bernáth Imre 290.
Bertóti Anna 298.
Bertóti István 259.
Bertóti János 211.
Berzeviczy cs. 214. 215.
Berzeviczy Ádám 275. 276.
Bés f. 204.
Beszterce vs. 24.
Besztercebánya 43. 149. 240. 256.
Besztercze vize 20.
Bethlen Farkas 32. 33. 90.
Bethlen Gábor 194.
Bethlen István idősb 196. 197. 206.
Bethlen István ifjabb 194. 195.
Bezeő f. Ung vm. 213.
Bielza vs. 81. 83.
Biró György 299.
Blandrata N. 16. 25.
Bobrovnik vs. 20.
Boeskay Ferencz 153.
Boeskay István erdélyi fejedelem 9. 28. 31—34. 44. 45.
Boeskay István 225. 226.
Boeskády Ádám 226.
Bódis Dániel 289.
Bódis István 286. 288.
Bodó Lajos 200. 206.
Bodó Zsigmond 251. 263.
Bodon vr. 107. 108.
Bodoni István 27. 29.
Bodony N. 226.
Bodrog fly. 229.
Bodrogköz 261.
Bogáthi Menyhért 5. 21.
Boldogkő vr. 233.
Bololai hn. 20.
Bónis Ferencz 226. 228.
Bónis Zsófia 285.
Borbély cs. 236—239. 250.
Borbély György 8.

ıisza cs. 34.
ıisza János 194.
ıisza Pál 198. 204.
ay cs. 285.
ay Gáspár 177.
ó vs. 26. 248.
ınos 203. 208.
György 170.
› Ferencz 158.
ryőri Péter 165.
k cs. 300.
drás 275. 285.
zse 199.
örgy 201.
láté 27.
ı f. Zemplén vm. 214.
Pál 217.
Zemplén vm. 245.
vs. 30. 115. 255.
ıy N. 249.
-Bánya 224.
ıx N. 256.
N. történetiró 22.
:a vs. 20.
Miklós 6. 58. 71. 87. 89.
ni N. 248.
r. 12. 78. 140. 142. 143. 153.
255. 294. 297. 298.
izi cs. 207. 210.
István 196. 231.
. 249.
Bocsárd 40. 41. 43.
uti (ippi) Imre 289.
cardinál 111.
Gáspár.
György 227. 230.
Pál 209. 224. 233.
irton 287.
f. Veszpém vm. 183.
nyai Mátyás 113. 114.
Ferencz 221.
Gáborné 37.
István 224. 227.
Mihály 16.
öz 254. 255.
János 201.
ecz hn. 20.
Péter 194.
puszta Vas vm. 149.
figei) Imre 278. 280.
figei) József 292.
figei) Sándor 250.
ászló 177.
r. 181.
kastély 234.
szháza f. Vas vm. 184.
i cs. 300.
Csepel f. Ung vm. 256. 295.
Cseri Imre 258.
Cserneczy Márton. 202.
Csertész f. Ung vm. 216. 264. 265.
Csesovicza hn. 20.
Csicseri cs. 194. 195. 200. 204. 207—211. 214. 218. 220. 223. 229. 239.
Csiki Péter 299.
Csillag bég 42.
Csobáncz vr. Zala vm. 1.
Csomonya f. Bereg vm. 232.
Csongrád vs. 255.
Csoron cs. 3. 15. 184.
Csukath Péter 30.
Csurgó mv. Somogy vm. 151. 156.
Cyeh hn. 16.
Czakó N. 179.
Czeklin Péter 24.
Czelder N. 260.
Czeglédi István 220. 229.
Czernovicz hn. 20.
Czétény f. Nyitra vm. 253.
Daczó Bálint 200. 210.
Danczig vs. 248. 286. 287.
Dániel Ferencz 207.
Darma f. Ung vm. 200. 202. 213. 216. 222. 225. 230. 236. 261. 300.
Daróczy István. 228. 237. 239. 242.
Darvas cs. 284.
Dávid Ferencz 16. 17.
Deák N. 249.
Debreczen vs. 148. 159—164. 172—175. 233. 255. 279.
Debreczeni cs. 218.
Deés vs. 21.
De Four Ferencz 280.
Dekmár János 237.
Delney András 207.
Dely Pál 137.
Demeczky Zsigmond 283.
Dengelegy Mihály 33.
Deregnyő f. Zemplén vm. 199. 200. 285.
Dersffy cs. 147. 184.
Desőffy cs. 217. 218. 231.
Desőffy István 283.
Déva vr. 36—38. 41. 45.
Devecser mv. Veszprém vm. 1. 154. 155. 170. 184.
Diósgyőr mv. Borsod vm. 172. 184. 278.
Diószeg f. Bihar vm. 255.
Diószegi János 204.
Diszel f. Zala vm. 183.
Divini István 196.
Dnieper fly. 260.
Dnieszter fly. 21.

Dobai cs. 300.
Dobay András 227. 228. 230.
Dobay Gábor 222. 226.
Dobay Sámuel 239.
Dobó István 168.
Domahida f. Szatmár vm. 194.
Dombay cs. 133.
Don Jora Conte 33.
Dörgicse f. Zala vm. 138.
Dőry László 265.
Dragumer N. 45.
Draveczky Anna 285.
Draveczky Gáspár 262. 265—267. 270. 289.
Draveczky Imre 287.
Draveczky László 284.
Dubrinics f. Ung vm. 268.
Duka István 196.
Duna fly. 12. 77. 107. 108. 110. 140. 224. 241. 254. 255. 257. 259.
Dvornikovics János 251.
Eck Miklós gróf 155.
Ecsed vr. 206. 216. 218.
Eger vs. 252. 253. 294.
Egri káptalan 260. 294.
Eleonora klyné 262.
Enyed vs. 14. 21 40—44.
Enyedy István 237
Enyiczke f. Abauj vm. 232.
Eödönffy László 208.
Eödönffy Zsuzsánna 270.
Eőr f. Ung vm. 196. 197. 201. 203. 209. 213. 261. 278. 290.
Eőri Mihály 292.
Eőrmény Mátyás 203.
Eőrmező 267
Eperjes vs. 41. 196. 209. 219. 221. 223—225. 227. 228. 240. 247. 279. 300.
Érsekújvár 220. 253—256. 259.
Esze Tamás 251.
Eszterházy Antal 254.
Eszterházy Mária 231.
Eszterházy Miklós 202. 299.
Eszterházy Pál 233. 234.
Esztergom vs. 145. 146. 153. 257.
Facset mv. 8.
Faj f. Abauj vm. 264.
Fajgenpucz János 278—280.
Fáncsy János 136.
Farkas Ambrus 201.
Farkas Bálint 207.
Farkas Zsigmond 210.
Farkas István 227. 228.
Fátra hegy 34.
Fatzin N. báró 279.
Fáy László 201. 227.
Fehérvár (Székes) 146. 147. 153—155. 165. 166. 169.
Fehér András 292.
Fekésházi Albert és Márton 207.
Fekete János (iványi) 292.
Fekete Miklós 238. 244.
Fels Lénárd 149. 151. 152.
Fenes f. Bihar vm. 218.
Fenesi György 238.
I. Ferdinánd kly 131. 133. 136. 138. 143. 147. 156. 164.
II. Ferdinánd kly. 197. 201. 212.
Ferhát basa 110.
Fertő tava 167.
Figedi Nagy András 227. 228.
Filep deák 143.
Flancz N. 31.
Fodor Ádám 226.
Fogaras vr. 13. 36. 37. 255.
Forgács Ádám 194. 203. 218. 220. 225. 226.
Forgács András 235.
Forgács István 226. 227. 235.
Forgács Miklós 228. 233. 236.
Forgács Zsigmond 194. 203. 218. 225. 226.
Frangepán Ferencz 229.
Fráter István 3
Frigyes porosz kly. 287.
Fülek vr. 41.
Fülöp spanyol kly. 112.
Gács vr 259.
Gál Márton 238—240.
Galambos Ferencz 240. 256. 284—286.
Galambos László 208.
Gálfi János 17. 27. 29. 193. 199—201. 209.
Gálocs f. Ung vm. 213.
Galocsi cs. 207.
Garany f. Zemplén vm. 281.
Gárdos f. Zala vm. 183.
Géczi Péter 5. 21. 23. 31.
Gejőcz f. Ung vm. 298.
Gejőczi László 94. 197. 207. 211. 214. 220. 225.
Gellén Imre 37. 38. 41. 43. 45.
Gerény f. Ung vm. 242.
Gerennás puszta Tolna vm. 135.
Géresi N. 278.
Gergő birtok Zala vm. 183.
Gerhard György 256.
Gerőczi Miklós 204.
Gesztes vr. 50— 52.
Gilányi György 269.
Glach vr. 230.
Golop f. Zemplén vm. 223.

Gombos Imre 271.
Gombos László 207. 209. 211.
Gonczin N. 31.
Gonzalva Eleonora 212.
Gopp N. 233—235.
Gornicius N. 81. 83.
Goroszlói csata 8.
Göcze István 214.
Göncz mv. Abauj vm. 197.
Gönczi János 201.
Gönczi Tamás 206.
Görgey János 208. 210.
Görög Péter 239.
Görös-Gál f. Somogy vm. 15.
Gregoriáncz Pul 170.
Grodna vs. 18.
Gruio Péter 15.
Guba László 186.
Gutth Dániel 230.
Gyalu vr. 46. 218.
Gyerő-Monostor 286.
Gyöngyös vs. 232.
Gyöngyösi N. 41. 45.
Gyöngyösi Pető János 231.
Győr vs. 154. 155. 170.
György deák 180.
Györke f. Abauj vm. 233.
Györköny f. Tolna vm. 183.
Györky Pál 240.
Gyula-Fehérvár 16. 18. 20. 23—28. 30. 31. 36. 38. 41. 50—52. 62. 63. 70. 85—88. 107—109. 111. 113. 114. 194. 198. 208.
Gyulafy András 4. 47.
Gyulafy László 4. 16. 217. 233.
Gyulafy Lestár 3—124.
Gyulafy Mihály 4. 10. 15. 47. 81. 92. 94.
Gyulafy Miklós 284.
Gyulay Pál 16.
Hager N. báró 278.
Hagymási Kristóf 15.
Hajszter N. 226. 259. 268.
Haláp f. Zala vm. 183.
Halász János 263.
Halics vs. 20.
Hamburg f. Sáros vm. 215. 217.
Hannosocz hn. 20.
Haraszti cs. 210. 220.
Haraszti Imre 244. 275.
Hartyán f. Pest vm. 290.
Háry Péter 224.
Hathalmy N. 178.
Havasali Bálint 33.
Havasy cs. 242.
Hegyesd vr. Zala vm. 1.
Hegyi f. Zemplén vm. 251.
Hegyi István 243.
Helmecz mv. Zemplén vm. 197. 222. 240.
Helmeczi János 207.
Herberstein Felicián 40. 44.
Herbeville N. 254.
Hermann N. 279.
Hetruria 27.
Hofkircher Ádám János 36. 37—41. 43. 44.
Holsteini herczeg 226.
Homoky András 238. 239. 246. 248. 250.
Homonna mv. Zemplén vm. 226. 227. 286.
Homonnai Drugeth cs 194—197. 203. 204. 213. 215. 217. 219. 231. 238. 268.
Hora és Kloska 294. 297.
Horváth Márk 153—155.
Horváth Sámuel 290.
Horváth Zsigmond (terebesi) 236.
Horvatinovics Bertalan 153. 154.
Hosszufalu Somogy vm. 184.
Hosszutóti N. 178.
Hunyad vr. 158. 167.
Hunyady Ferencz 113. 115.
Hunyady János 30.
Huszt vs. 20. 21. 23. 27. 29. 206. 226. 228. 236. 264.
Huszty Menyhárt 207.
Ibrányi Ferencz 33. 240.
Ibrony f. Szabolcs vm. 283.
Illésbázy cs. 34.
Illési N. 256.
Illosvay cs. 271.
Ilyefalvi N. 231.
Imre deák 172.
Imrefi János 46.
Ispán Ferencz 233.
Istvánffy Miklós 34. 171. 172.
István deák 178.
Izabella klyné 143. 160. 168.
Jacobinus Bernát 5. 21.
Jákó cs. 280.
Jalopi mező 108.
Jancsó István 216.
Jánoky Zsigmond 252.
Jánosy György 291.
János kly 143.
János Zsigmond 4. 5. 12. 141. 160.
Jaroslav vs. 21.
Jászói convent 263. 294.
Jedzera hn. 20.
Jeleni Zsigmond 238.
Jenke f. Ung vm. 295.
Jenő f. Veszprém vm. 138. 241.

Jenő vr. 32.
Jeremiás András 26.
Jeszenő vr. 204.
Jesztreb f. Zemplén vm. 281. 290.
Jó János 34. . 235.
Joanelli N 228
Jobos cs. (csicseri) 209—211.
Jósika Zsigmond 25. 27.
I. József kly. 246.
II. József kly. 290. 295. 296.
Kácsándi László 286.
Kádas-Pataki N. 246.
Kak f. Zemplén vm. 289.
Kajali Pál 256.
Kajár f. Veszprém vm. 183.
Kállay cs. 278—280.
Kálló vr. 42. 234.
Kálmáncsa f. Somogy vm. 15.
Kálnay János 177 182.
Kálnoki N. 284.
Kálvölgy hn. Zala vm. 138.
Kamuti Balázs 41. 44.
Kápolnay Ferencz 133—135. 149.
Kapi f. Győr vm. 152.
Kapi Gábor 277.
Kapi György 224. 235.
Kaponya f. Zemplén vm. 197. 235.
Kapornaki convent 184.
Kapos mv. Ung vm. 196—198. 200—202. 204. 208. 231. 233. 235. 238. 249. 256. 261. 272. 295.
Kaposi György és János 198. 201.
Kaprara N. 237.
Kapronczai Márton 8.
Karaffa N 258. 272.
Karánsebes vs. 8. 32. 103.
Kardos Józsa 169.
Kardos Klára 175.
Kardos Pál 210. 220.
Karika f. 255.
Karner György 284. 285.
III. Károly kly. 262. 274.
Károly főherczeg 26.
Kassa vs. 31. 34. 42. 46. 193. 197. 217. 219. 220. 224. 227. 228. 231—233. 235. 236. 245 247. 262. 267. 281. 287.
Kassai Tamás 202.
Kastaldó N. 160.
Kasza cs. 237. 246. 257.
Kaszás cs. 193. 197. 198. 200. 207. 235.
Kazinczy András 271. 277.
Kávási Zsigmond 211.
Kázmér herczeg 55.
Kecskemét vs. 260.
Kecskeméti Sándor 207.
Keczer András 196. 227. 228.
Keczer Menyhárt 227.
Keczer Sándor 240.
Kemecse f. Szabolcs vm. 218.
Kemén Erzsébet 282. 286.
Kemén János 216. 219.
Kemén Simon 218.
Kemend vr Zala vm. 3.
Kemenesallya 147. 153.
Kende Gábor 232.
Kende László 274. 276. 280. 281.
Kende Márton 233.
Kende Mihály 240.
Kendeni Mihály 269.
Kendi cs. 6.
Kendi Ferencz 17. 157.
Kendi Sándor 16. 17. 23. 28. 29.
Kereki vr. 3
Kereskényi Gáspár 234.
Kérész f. Ung vm. 206.
Keresztes Ferencz 277.
Keresztes László 279. 280.
Keresztesmező 15.
Keresztúri György 9. 122.
Keresztúri Imre 136.
Keselyszög puszta Debreczen mellett 159.
Késmárki N 260.
Keszey Mihály 237.
Keszthely 137.
Kesztyora f. 268.
Kevendi Pál deák 40.
Kidey János 299.
Királyfalvay János 16.
Kirczi cs. 222.
Klobusiczky András 212. 213.
Klobusiczky Ferencz 240. 249. 250. 256.
Knehinicz vs. 20.
Kocsi János 221.
Koczinó vr. 295.
Kohári István 276.
Kokolozsányi N. 240.
Kolcs f. Szatmár vm. 299.
Kolonics N. 41. 42. 225. 242. 2
Kolozsvár 8. 17. 28. 36—38. 46. 3 1 7 168. 169.
Komárom vr. 52.
Komjáti István 226. 234.
Komjáti Judit 199. 214. 224.
Koncz Pál 40.
Konstantinápoly 16. 24. 143. 1
Koppán f. Erdély 236.
Korbélyi Ferencz 275. 277.
Korceff vs. 20.
Korcsvai Nagy-Mihályi Benc 236.

Korlát György 252.
Korlát István 207.
Korlát László 210. 211.
Kornis Ferencz 210.
Kornis Gáspár 5. 21.
Kovácsi Pál 210.
Kovacsóczy Farkas 5. 6. 20. 21. 53.
Kovásznay Péter 199. 200.
Köblény f. Baranya vm. 134.
Köbölkút f. Bihar vm. 284.
Kölcsei Kende cs. 276.
Köln vs. 123.
Körmend mv. Vas vm. 3. 34.
Körőm f. Zemplén vm. 257.
Kőrös vs. 260.
Kőszegi György 242. 246.
Köveskut f Vas vm. 149. 177—179.
Krakkó vs. 4—7. 18. 19. 25. 27. 28. 62. 81. 82. 86. 88. 98. 102. 112. 182.
Krasznecz Sámuel 295.
Kratzán N. 260.
Kratzer Lukács 5. 21. 115.
Kraznoi Ztán 20.
Krig f. Szepes vm. 287.
Krompan János 237.
Krusics János 171.
Kubinyi György 277.
Kubinyi László 228. 240.
Kulcsár István 137.
Kunovics Mihály 138.
Kurlandi herczeg 88.
Ladányi István 237. 239. 242. 246.
Ladnay István 258.
Lak vr. Somogy vm. 137. 139. 147.
Lakárt f. Ung vm. 203.
Landor-Fehérvár 242.
Lápos f. Máramaros vm. 21.
Lápos havas 21.
Lapsánszky János 256.
Laskay János 199.
Lasztomér f. Zemplén vm. 297.
Laudon N. báró 295.
Léh f. Abauj vm. 261. 263. 269. 276.
Lehota f. Trencsén vm. 258.
Leiden vs. 123.
Lelesz mv. Zemplén vm. 217. 223.
Leleszi convent 269. 294.
Leleszi János 17.
Lemberg vs. 5. 20. 24. 65.
Lendva vr. Zala vm. 166. 181.
Lengyelfalui János 202.
Leopoldvár 254.
Lepsényi N. 27.
Léva vr. Bars vm. 42. 253. 254.
Lévay cs. 243.
Lévay Pál 202.
Lezkó vr. 203.
Lichtenstein N. 280.
Likart f. 203.
Lipcsey Mihály 199. 201. 210.
Lippa mv. Temes vm. 8. 32. 159. 160.
Lippay Balázs 42.
Lipócz f. Ung vm. 268.
I. Lipót kly. 212. 234. 237. 247.
Lisbona János 40.
Liszti János 47.
Livonia 260.
Lobkovicz N. herczeg 234. 236. 279.
Loklinczky Mihály 231.
Lónyay Albert 23.
Lónyay Ferencz 284. 286.
Lónyay Gábor 223. 284.
Lónyay László 282.
Lónyay Mária 285.
Lónyay Menyhért 299.
Losoncz vs. 259.
Losonczy András 220.
Losonczy Ilona 282.
Losonczy János 204.
Losonczy István 45. 163. 229. 231.
Losonczy Zsuzsánna 212. 213. 215. 218.
Lotharingiai N. herczeg 226.
Lőcse vs. 227. 233. 260. 264.
Lővey cs. 208. 210.
Lúcz f. Zemplén vm. 233.
Lucinius Alexander Tridentinus 38.
Lugos vr. 32. 103. 241. 242.
Lyubomérszky N. 260.
Macs puszta Debreczen mellett 159.
Mád mv. Zemplén vm. 280.
Mágocsi Gáspár 23.
Magyar Bálint 153.
Magyari Mária 153.
Majos N. 235.
Majthényi János 226.
Makray István 38. 41.
Malaspina casertai püspök 112.
Malomfalva Udvarhelyszék 8. 69.
Malomsár f. Veszprém vm. 183.
Marczaly György 196.
Maria Christierna 7. 30. 115. 116.
Máriássy Islván 283.
Marinus János 109.
Marmaros-Sziget vs. 21.
Maros-Vásárhely vs. 36. 113.
Marsalek N. 215.
Martinuzzi György 140. 160.
Márton deák 151.
Martonfalvay Imre 126—176.
Máthé István 212.

Mátyás főherczeg 41. 108.
Matyasovszky N. 250.
Mátyócz f. Ung vm. 202. 210. 216. 295.
Mazovia 20.
Medgyes vs. 23. 234.
Medion Montanus 203.
Megyaszó mv. Zemplén vm. 260.
Megyersin vs. 20.
Melczer cs. 300.
Melith György 95.
Memhet bég 46.
Mérey Mihály 180. 183.
Merza, Murza N. 37. 38. 40. 41.
Mesconscio Szaniszló 25.
Meskó Jakab 240. 245. 249.
Mészáros Gáspár 40.
Meszleny f. Vas vm. 183.
Meszlényi Benedek 183. 184.
Mihály deák 162.
Mihnie N. 24.
Mikola Farkas 137.
Miksa kly. 4. 12—14.
Minaj f. Ung vm. 295.
Mínay Gábor 204.
Mirissó birtok 268.
Miskolcz vs. 252. 260. 267.
Mislye f. Abauj vm. 42.
Mocsonak f. Nyitra vm. 259.
Mogyorós f. Ung vm. 204. 259.
Mokcsa f. Ung vm. és onnét származó család 193. 196. 202. 204. 209—211. 215. 223. 228. 235. 238. 261. 271. 282. 284.
Moldva vize 20.
Mónaki cs. 259. 260—264. 266. 269. 270.
Montecucull N. 243.
Móriczhida f. Győr vm. 152.
Munkács vr 21. 213. 215. 226. 233. 234 252. 278.
Muraközi N 263.
Muralthus Julius Caesar 40. 44.
Muranicz Horváth Ádám 278.
Musztafa aga 232.
Nádasdy Ferencz 182. 224. 229.
Nádasdy Tamás 149. 153. 160. 181.
Nagy Ferencz 31.
Nagy Gergely 132. 136.
Nagy István (felső-büki) 264.
Nagy János 245.
Nagy Máté 44.
Nagy Zsigmond 133. 137.
Nagy-Bánya vs. 21. 40. 47. 237.
Nagy-Magyar f. Pozsony vm. 254.
Nagy-Mihály mv. Zemplén vm. és innét származó család 196. 198. 207. 208. 214. 222. 231. 295.
Nagy-Szombat vs. 240. 241. 247. 253. 256.
Nagy-Tapolcsán mv. Nyitra vm. 254.
Nagy-Várad vs. 17. 28. 31—33. 103. 6 2 8. 220.
Nagylábú Gáspár 134.
Náprágyi Demeter 25.
Nátafalva Zemplén vm. 245.
Nátafalusi Márton 200.
Némay N. 178.
Német János 224.
Német-Ujhely vs. 229. 247. 248.
Német-Ujvár 48.
Németfalu Zala vm. 183.
Németi István 231.
Neszter-Fejérvár 24.
Nezsider mv. Mosony vm. 248.
Niczky István 268.
Nikházy Mihály 227. 230.
Nisoczky N. 12.
Nogarella N. 25.
Nyakazó János és György 40.
Nyárády Miklós és Zsigmond 210.
Nyári Bernát 207.
Nyári Pál 33.
Nyir-Bátor mv. 194.
Nyires f. Erdély 44.
Nyíri Horváth család 211.
Nyitra vs. 253. 254. 256. 258. 259.
Nyomárkay István 202. 206. 210.
Ocskay István 278.
Ojtozi szoros 20.
Okolicsányi Kristóf 257.
Oláh Miklós 171. 172. 175.
Olasz cs. 283.
Olcsváry Zsigmond 277.
Olzanicza hn. 20.
Ondó Márton 121.
Ónod vr. 233. 257.
Oppeln vs. 7.
Orliczi mező 207.
Oros puszta Bihar vm. 220.
Orosz cs. (csicseri) 133. 200. 205. 209. 213. 215. 217. 220. 231. 242—244. 250. 252. 257. 262. 266. 270. 281. 292. 295. 300.
Oroszy György 212.
Országh Borbála 163.
Otzak vr. 295.
Ozora vr. 133. 134. 150. 151. 153—155.
Öcs f. Somogy vm. 184.
Öcsény f. Tolna vm. 183.
Ősz Kristóf 77.
Ötvös vr. Somogy vm. 134.

Pabar f. Zala vm. 183.
Paczó cs. 201.
Pákos N. 244.
Pál deák 245.
Palágy f. Ung vm. 197.
Palágyi cs. 200—202. 204. 210. 231.
Palatics Gábor 211.
Palatics János 40. 138.
Palatics Miklós 133.
Pálffy János 254. 257.
Pálffy Pál 209.
Pályi f. Bihar vm. 284. 300.
Pálócz f. Ung vm. 194—300.
Pálóczi Horváth cs. 185—300.
Pálossy N. 177.
Palotai István 207.
Pancsova vs. 12.
Pankotai cs. 195. 223. 283.
Pápa vr. 15. 133. 138. 143—157. 164—166. 169. 170. 172. 175—178. 181. 1 2.
Papmező 31. 8
Paratel szász kőzség 123.
Parnó f. Zemplén vm. 226.
Pásztély f. Ung vm. 268.
Patay Máté 210.
Pátka f. Fehér vm. 152.
Pató Menyhért 36.
Paszika f. Ung vm. 268.
Patroha f. Szabolcs vm. 244.
Paulis mv. Arad vm. 160.
Paulovszki N. 112.
Paxi Mihály 287.
Pázmán cs. 161.
Pazony f. Szabolcs vm. 196.
Pécs vs. 145. 153.
Pecsétszeg hn. 21.
Pecz Baptista 32.
Peklén f. Sáros vm. 227.
Pekri Lajos 134.
Peksa cs. 258.
Pempflinger Kata 131. 148.
Pelsőczy Balázs 204. 214.
Peltovics János 240.
Pered f. Pozsony vm. 255.
Perényi Gábor 168. 170. 171. 173—175.
Perényi György 198.
Perényi János 300.
Perneszy cs. 177.
Perneszy Gábor 41.
Pest vs. 151. 255. 260.
Pesthi András 231.
Pesthi István 232.
Pétervárad 241. 266.
Pethes N. 256.
Pethő Benedek és Péter 180.
Pethő János 231.
Pethő Zsigmond 223. 229. 231.
Petőfalvi Pethő cs. 202.
Petrik N. 269.
Petrovay János 243.
Petrovay József 291.
Petrovia hn. 28.
Petrovits Péter 14. 159.
Petrőczy István 232.
Piccolomini Silvius 30.
Pinkócz f. és onnét származó cs. Ung vm. 195. 198. 200. 202. 206—208. 210. 211. 226. 263. 271. 272. 274. 278. 279. 283. 284. 288. 290. 295—297.
VI. Pius pápa 294.
Podmaniczky János 140.
Pogány István 284. 289.
Polányi György 265. 275.
Poloczkai csata 13.
Pongrácz Ferencz 278—280. 282. 284. 285. 289.
Pongrácz Nagy-Mihályi Gábor és László 196. 208.
Pongyeloki Galambos Sára 286.
Poroszkó f. Ung vm. 268.
Poroszló f. Heves vm. 233.
Porva f. Veszprém vm. 152. 154.
Possai László és Péter 199. 201. 207. 208. 211.
Potoczky N. 215. 260.
Pozsony vs. 15. 149. 150. 162. 163. 167. 170. 171. 175. 179—181. 197. 201. 202. 212. 217. 219. 229. 230. 243. 262. 263. 279.
Pőczi István 202.
Prága vs. 112. 156. 164.
Pruser Zsuzsánna 264.
Prusinczky N. 262.
Pruth fly. 20.
Przemysl vs. 21.
Puchain N. 41.
Rába fly. 149.
Rábaköz 153—155.
Rabbatin N. 257.
Rabbi István 224.
Rácz György 44.
Rácz Mikola 137.
Ráday Pál 256.
Radicz Pál 299.
Radivil N. 26. 66.
Radulics Péter 18. 23. 24.
Radváncz f. Ung vm. 217. 242, 246.
Rákó f. Ung vm. 247. 267. 268. 271.
Rákócz f. Zemplén vm. 214.
I. Rákóczy Ferencz 222. 223. 225. 229. 256.

II. Rákóczy Ferencz 247. 248. 251.
I. Rákóczy György 194. 195. 208. 214. 218.
II. Rákóczy György 212. 214—216. 218. 219.
Rákóczy Zsigmond 43.
Rákos mező 255
Rakovszky N 257.
Ramocsa György 243.
Ráró f. Győr vm. 138.
Ráth f. Ung 256.
Ráti Gergely 244. 252. 262. 265. 268. 277. 279. 280.
Ráti György 262.
Ráti István 242. 246.
Ráti Pál 214.
Ráti Zsigmond 226. 250.
Rátkay Ferencz 196.
Rátóthi nemzetség 3.
Ravaz cs. 201.
Razman N 44.
Rechteren N 256.
Recsky György 172.
Rédey Ferencz 42. 219. 222.
Regécz vr. 225. 233.
Remete f. Ung vm. 247. 249. 267. 268.
Remete puszta Somogy vm. 136. 140. 143.
Rendes f. Zala vm. 183.
Révay Gáspár 259.
Révay Simon 291. 295. 297.
Reviczky János 277.
Rézalja birtok 300.
Rima-Szombat vs. 207.
Riolinus János 203.
Rogyovszky N. 264.
Román-Vásárhely vs. 20.
Rosnyó vs. 260.
Rostás birtok Veszprém vm. 183.
Rotbiez N. 31.
Rottal János 221. 222. 227. 228.
Rozenfeld András 295.
Rozgoni István 201.
Rózsahegy vs. Liptó vm. 173. 174.
Rutkay Ferencz 196. 240.
Rudolf kly. 6. 8. 15. 107. 109. 110.
Sabaudiai Eugen 266.
Sáka hn. 31. 32.
Salamon f. Ung vm. 233.
Salm Miklós 155. 156. 163.
Sandomir vr. 20.
Sándor Gáspár 265.
Sándor Mihály 140. 141.
Sárándy László 177.
Sári István 183. 184.
Sárközy Gergely 235.
Saród f. Sopron vm. 180. 181.
Sáros vr. 193. 247. 287.
Sárospatak vs. 10. 91. 93. 194. 198—200. 202. 203. 210. 212. 216. 218. 225. 229—231. 233. 237. 244—246.
Sárosy Sebestyén 227. 228. 247.
Sárvár 181. 182.
Sátoralja-Ujhely vs. 244. 280.
Sárviczai István 203.
Schulcz N. 237.
Segesvár 124.
Semsey cs. 201. 207.
Semsey György 227. 228.
Sennyey Ferencz 236.
Sennyey István 256.
Sennyey Pongrácz 7. 28. 32. 35. 102.
Sennyey Sándor 195. 201.
Seprős hn. 255.
Sforzia N. 161.
Sies Bálint 36.
Siklós vr. 145.
Sinán basa 77.
Sinyava f. Lengyelország 286.
Sifári István 290.
Sifári József 289.
Sniatyn vs. 20.
Solari N. 247.
Soliman török császár 140. 143. 146. 148.
Soltiz Gergely 299.
Soltovics János 261.
Solymos f. Ung vm. 272.
Solymos vr. 159.
Somogyi Berta 33. 42.
Somogyvár 132. 137—140. 143.
Soós György 227. 228. 230.
Sopron vs. 196.
Sosinus Faustus 16.
Sövényházi Móricz cs. 201.
Spankó N 228 23
Spitzl Mihály 278—280.
Spork János 226. 22
Stanislaus lengyel kly. 260.
Starenberg N. 225. 229. 231. 257.
Stelnicz vs. 20.
Suetin vs. 24.
Svetlik Ferencz 252.
Szabi cs. 258.
Szabó Balázs 29.
Szacsvay cs. 96.
Szalacsi János 238.
Szalon ay N. 244. 245.
Szamos-Ujvár vs. 36. 38. 42—44.
Szandeczki N. 260.
Szapurd birtok Tolna vm. 183.

Vass cs. 283.
Vasvári f. Szatmár vm. 299.
Vay Ádám 252.
Vay László és Mihály 247.
Veceslowcz Boldizsár 136.
Vécs hn. 115.
Vécsey László 263.
Vécsey Sándor 215. 245.
Velencze vs. 25.
Velichan bég 165.
Vereskő vr. 254.
Vesselényi Ferencz 4. 18.
Vesselényi Ferencz nádor 212. 220. 221. 224.*)
Vesselényi Pál 233.
Veszpém vs. 139.
Veszpémi István 203.
Veterani N. 241.
Viczmándy Ferencz 226.
Viczmándy György és Sándor 268.
Viczmándy Pál 194.
Vid Bálint 202.
Vid Ferencz 202. 210.
Vilna vs. 14.
Vilza vs. 20.
Vincz hn. 41.
Vinczfalva Mármaros vm. 21.
Vinna f. Ung vm. 267. 271. 272.
Vinna vr. 234.
Vinnai Ádám 266.
Vinnai Boldizsár 271. 299.
Vinnai Kristóf 208.
Visliczа vs. 5. 25. 80. 82. 86.
Visovszky János 249.
Vistula fly. 21. 286. 287.
Vitéz Ferencz 236.
Vitkay István 217.
Vonkóczy János 237. 239. 246.
Vörös Gáspár 18.
Vroceris vs. 28.
Záhony f. Ung vm. 235.
Zákány András 212.
Zakharias N. 38. 40.
Zalavári convent 184.
Zámbó István 178.
Zambor vs. 21
Zamojszk vs. 61.
Zamoscia vs. 24.
Zamojsky János 5—7. 25. 51—53. 61. 63. 71. 76. 81. 83. 98.
Zánthó N. 245.
Zavala vs. 20.
Zboró vr. 222.
Zelcz birtok 259.
Zemplén mv. 197.
Zichy Miklós 217.
Zichy Péter 267.
Zmeskál Antal 292.
Zólyomi Dávid 194.
Zombori János 261.
Zrin vr. 221.
Zrinyi Miklós 149. 151.
Zrinyi Péter 222—224. 229.
Zsibó f. 255.
Zsigmond lengyel kly. 63. 80. 81. 85. 87. 90. 95.
Zsemlér puszta Veszprém vm. 152.

*) Itt a napló iró tévedt, mert 1670-ben Vesselényi Ferencz nádor már nem volt életben; ő már 1667. márczius 25-én meghalt.

Tárkány f. Zemplén vm. 197.
Tárkányi cs. 214. 223. 236.
Tarnócz f. Ung vm. 227. 237. 239.
Tarnóczy Ferencz 258. 272. 273. 275.
Tarnovszky János 98.
Tassolos László 169.
Tatár ország 260.
Tatros hn. 20.
Tegzes Antal 172.
Telekesy Imre 154.
Teleky Mihály 224.
Temesvár 8. 78. 163. 241. 245. 266.
Tenger birtok Veszprém vm. 183.
Terebes mv. Zemplén vm. 173—175. 232.
Thardassy István 133.
Theke Ferencz 113.
Thuly Anna 182. 183.
Tiba f. Ung vm. 269.
Tibay László 197. 198. 200. 201. 203. 204.
Tifenbach N. 229.
Tilsovicz vs. 20.
Tisza fly. 34. 223. 234. 241. 255.
Tisza Pál 283.
Tkáros birtok 288.
Tlamócz hn. 20.
Tokaj mv. Zemplén vm. 12. 14. 225. 226. 233. 244. 245. 246.
Tokay Ferencz 244.
Tokay István 226—228.
Toldy cs. 43.
Tolnay János és Tamás 199. 201. 204. 214.
Tomaj f. Zala vm. 183.
Tomay Ferencz 138. 182.
Topissai apát 269.
Torda vs. 36—38. 113.
Torma István 207. 210.
Torma János 216.
Tormai N. 267.
Tornócz f. Nyitra vm. 253.
Toroczkay István 40. 43.
Toroczkó-Szentgyörgy 40. 41. 45.
Toronya vs. Lengyelország 287.
Tótfalusi cs. 246.
Tóth Mihály 290.
Tóti f. Zala vm. 183.
Tőszeki Mihály és János 200.
Tököly Imre 244. 245.
Törey Mihály 194. 204.
Török cs. (enyingi) 124—184.
Tövis hn. 41.
Trauzner Lukács 16. 38. 39. 41.
Trencsén vs. 258.
Tussay Miklós 235.
Túr mv. Szolnok vm. 255.
Túri cs. 193.
Turóczy Ferencz 240. 246,
Turri N. 30.
Ubresy (pesthi) Gábor 204.
Ubresy (pesthi) Pál 215. 218. 221. 222. 227. 228. 230.
Udvarhely vs. Erdély 4. 8. 16. 69.
Ugod f. Veszprém vm. 153. 154.
Ujfalu birtok Veszprém vm. 152.
Ujfalusi Zsigmond 227. 228. 230.
Ujhelyi Farkas 210.
Ujlaky György 196.
Uleman bég 146. 159. 160. 165.
Ung fly. 232. 263.
Ungnad N. 146—148.
Ungvár 203. 215. 219. 220. 226. 229. 231. 232. 235. 237—239. 245. 248. 252. 253. 256—258. 261. 262. 265—269. 271. 272. 275. 276. 278. 279. 281. 283. 288. 291. 294. 296.
Ungvári János 242.
Ungvári Pál 198. 201. 207. 210. 217.
Upori István 223. 235.
Usz István 196.
Usz Gábor 249.
Váczi István 283.
Váczi Márton 242.
Vadas Mihály 13.
Vademont N. 245.
Vadkert f. Nógrád vm. 259.
Vág fly. 253. 254. 259.
Vaján f. Ung vm. 195.
Vajda Jakab 253.
Vajdai Horváth András 211.
Vajkócz f. Ung vm. 195. 199. 206.
Vajnatina f. Ung vm. 198. 214. 215. 217. 236.
Vallonok 122. 123.
Valpó vr. 144. 145.
Vály István 203.
Vályi Márton 291.
Várallai Lőrincz 205.
Varanó mv. Zemplén vm. 245.
Várday Pál 149.
Várfalvi cs. 230.
Vári Mihály 242.
Varjasy István és János 207.
Varkucs György 146.
Varsó vs. 6. 20. 21. 26. 27. 89. 90.
Vas Péter 179.
Vásárhelyi Bálint deák 51.
Vásárhelyi László 146. 236.
Vásáros-Namény mv. Bereg vm. 282.
Vaskovics István 229.
Vásonyi Márton 268.

hymesi Forgách Ferencz, nagyvárad: püspök, magyar historiája 1540—1572 Forgách Simon és Istvánfi Miklós jegyzéseikkel együtt. A herczeg Eszterházy-féle kézirathól közli Majer Fédel. Bevezette Tuldy Ferencz. Egy kötet. (Monum. Script. 16. kötet.) 1866. LXXXVIII és 553. lap. 3 frt.

AGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica). *I. osztály Okmánytárak:* (Diplomataria). I—XXV. kötet. 1857—1879. 8-rét. Ára az eddig megjelent 25 kötetnek együtt megrendelve 46 frt. Tartalom:

agyar történelmi okmánytár, a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. (1441—1552. Összeszedte s lemásolta Hatvani (Horváth) Mihály. I—IV. kötet. (Monum. Diplom. 1—4. köt.) 1857—59. 89½ iv 8 frt.

agyar történelmi okmánytár, londoni könyv- és levéltárakból 1521—1717. Összeszedte és lemásolta Simonyi Ernő. Egy kötetben. (Monum. Diplom. 5. köt.) 1859. 318 lap. 2 frt.

rpádkori uj okmánytár. (Codex Diplom. Arpadianus cont.) Fejér Gy. Codex Diplomaticusának folytatása. Közzéteszi Wenzel Gusztáv. I—XII. kötet. (Monum. Diplom. 6—13. 17. 18. 20. 22. kötet.) 1860—1874. 302 iv 28 frt.

lvinczi Péter okmánytára. (Diplom. Alvinczianum.) Erdélyi visszaesatolása felett a magyar királyival és meghizottjával folytatott alkudozások történetéhez 1685—1688. Közzétette Szilágyi Sándor. 2 kötetben. (Monum. Diplom. 14. 15. köt.) 1870. I. VI és 421 lap. II. 336 és LVIII lap. 4 frt.

Pál pápa és Farnese Sándor bibornok Magyarországra vonatkozó diplomacziai levelezései 1535—1549. Közli Óváry Lipót. (Monum. Dipl. 16. köt.) 1879. XXXVI. és 214 lap. Ára 2 frt.

ázmány Péter levelezése. (Cod. Epistol. Petri Pázmány Card). Közzé teszi Frankl Vilmos I. kötet. 1605—1625. (Monum. Diplom. 19. köt.) 1873. XXV és 461 lap 3 frt.

kmánytár I. Rákóczi György svéd és francziai szövetkezéseinek történetéhez. 1652—1648. Szerkeszté és jegyzetekkel ellátta Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 21. kötet.) 1873. IX. és 491 lap. 2 frt.

kmánytár II. Rákóczi György diplomatiai összeköttetéseihez. (1648—1660. Szerkeszté Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 23. kötet.) 1874. VII és 740 lap. 3 frt.

két Rákóczi György fejedelem családi levelezése 1632—1660. Szerkeszté Szilágyi Sándor. Egy kötet, két fényvészeti hasonmással. (Monum. Diplom 24. kötet.) 1875. XII és 644 lap. 4 frt.

láh Miklós levelezése. Közli Ipolyi Arnold. Egy kötet. (Monum. Diplom. 25 kötet.) 1876. XV és 638 lap. 3 frt.

AGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica.) *II. osztály, Irók.* (Scriptores) I—XXIII. 1. 2. fele. XXIV—XXIX. és XXXII. kötet. Egy a VIII. kötethez tartozó pótfüzettel. 1857—1877. 8-rét. Ára az eddig megjelent 30 kötetnek együtt megrendelve 54 frt. Tartalom:

zerémi György. II. Lajos és János királyok házi káplánja emlekirata Magyarország romlásáról. 1484—1543. Közli Wenzel Gusztáv. Egy kötet. (Monum. Script. 1. köt.) 1857. XXXIV. és 410 lap. 2 frt.

erancsics Antal, m. k. Helytartó, Esztergomi Érsek összes munkái. Közli Szalay László (1—7) és Wenzel Gusztáv (8—12) 12 kötet. Név és tárgymutatóval. (Monum. Script. 2—6. 9. 10. 19. 20. 25. 28. 32. kötet.) 1857. 294 iv 26 frt.

Illésházy István nádor füljegyzései 1592—1603. és Hidvégi Mikó Ferencz historiája 1594—1619. Biró Sámuel folytatásával. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötet. (Monum. Script. 7. kötet.) 1863. IX és 331 lap. 2 frt.

zánynyay Dávid, az utolsó török deák, történeti maradvanyai. Összeszedte s jegyzetekkel és okleváltárral kisérve kiadta Szilágyi Sándor. Egy kötetben s egy pótfüzettel. (Monum. Script. 8 kötet.) 1867. 544 lap. 2 frt.

ltorjai B. Apor Péter munkái. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötetben. (Monum. Script. 11. kötet.) 1868. X és 484 lap. 2 frt.

mesi Forgách Ferencz, nagyváradi püspök, magyar historiája 1540—1572 Forgách Simon és Istvánfi Miklós jegyzéseikkel együtt. A herczeg Eszterházy-féle kéziratból közli Majer Fidel. Bevezette Toldy Ferencz. Egy kötet. (Monum. Script. 16. kötet.) 1860. LXXXVIII és 553. lap. 3 frt.

YAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica). *I. osztály Okmánytárak*: (Diplomataria). I—XXV. kötet. 1857—1879. 8-rét. Ára az eddig megjelent 25 kötetnek együtt megrendelve 45 frt. Tartalom:

yar történelmi okmánytár, a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. (1441—1652. Összeszedte s lemásolta Hatvani (Horváth) Mihály. I—IV. kötet. (Monum. Diplom. 1—4. köt.) 1857—59. 89½ ív 8 frt.

yar történelmi okmánytár, fondoni könyv- és levéltárakból 1521—1717. Összeszedte és lemásolta Simonyi Ernő. Egy kötetben. (Monum. Diplom. 5. köt.) 1859. 219 lap. 2 frt.

ádkori uj okmánytár. (Codex Diplom. Arpadianus cont.) Fejér Gy. Codex Diplomaticusának folytatása. Közzéteszi Wenzel Gusztáv. I—XII. kötet. (Monum. Diplom. 6—16. 17. 18. 20. 22. kötet.) 1860—1874. 592 ív 28 frt.

inczi Péter okmánytára. (Diplom. Alvinczianum.) Erdélyi visszaszatulása felett a magyar királylyai és megbízottjával folytatott alkudozások történetéhez 1665—1668. Közzétette Szilágyi Sándor. 2 kötetben. (Monum. Diplom. 14. 15. köt.) 1870. I. VI és 421 lap. II. 388 és LVIII lap. 4 frt.

ál pápa és Farnese Sándor bibornok Magyarországra vonatkozó diplomacziai levelezései. 1535—1549. Közli Óvary Lipót. (Monum. Dipl. 16. köt.) 1879. XXXVI. és 214 lap. Ára 2 frt.

mány Péter levelezése. (Cod. Epistol. Petri Pázmány Card). Közzé teszi Franki Vilmos I. kötet. 1605—1625. (Monum. Diplom. 19. köt.) 1876. XXV és 461 lap 3 frt.

mánytár I. Rákóczi György erdél és francziá szövetkezéseinek történetéhez. 1632—1648. Szerkeszté és jegyzetekkel ellátta Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 21. kötet.) 1873. IX. és 491 lap. 2 frt.

mánytár II. Rákóczi György diplomatiai összeköttetéseihez. (1648—1660. Szerkeszté Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 23. kötet.) 1874. VII és 740 lap. 6 frt.

ét Rákóczi György fejedelem családi levelezése 1632—1660. Szerkeszté Szilágyi Sándor. Egy kötet, két fényvéseti hasonmással. (Monum. Diplom 24. kötet.) 1875. XII és 644 lap. 4 frt.

h Miklós levelezése. Közli Ipolyi Arnold. Egy kötet. (Monum. Diplom. 25 kötet.) 1876. XV és 659 lap. 3 frt.

YAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica.) *II. osztály. Iróik.* (Scriptores) I—XXIII. 1. 2. féle. XXIV—XXIX. és XXXII. kötet. Egy a VIII. kötethez tartozó pótfüzettel. 1857—1877. 8-rét. Ára az eddig megjelent 30 kötetnek együtt megrendelve 54 frt. Tartalom:

rémi György, II. Lajos és János királyok házi káplánja emlékirata Magyarország romlásáról. 1484—1545. Közli Wenzel Gusztáv. Egy kötet. (Monum. Script. 1. köt.) 1857. XXXIV. és 410 lap. 2 frt.

ancsics Antal, m. k. Helytartó, Esztergomi Érsek összes munkái. Közli Szalay László (1—7) és Wenzel Gusztáv (8—12) 12 kötet. Név és tárgymutatóval. (Monum. Script. 2—6. 9. 10. 19. 20. 25. 26. 32. kötet.) 1857. 284 ív 28 frt.

lléshazy István nádor följegyzései 1592—1603, és Bidvégi Mikó Ferencz historiája 1594—1613. Biró Sámoel folytatásával. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötet. (Monum. Script. 7. kötet.) 1863. IX és 251 lap. 2 frt.

anyay Dávid, az utolsó török deák, történeti maradvanyai. Összeszedte s jegyzetekkel és okleveltárral kisérve kiadta Szilágyi Sándor. Egy kötetben s egy pótfüzettel. (Monum. Script. 8 kötet.) 1867. 544 lap. 2 frt.

orjai D. Apor Péter munkái. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötetben. (Monum. Script. 11. kötet.) 1863. X és 484 lap. 2 frt.

ina János Mihály, m. kir. történetiró magyar historiája 1490—1552. [illegible]

HARMADIK OSZTÁLY. ORSZÁGGYŰLÉSEK.

NEGYEDIK OSZTÁLY. DIPLOMATIKA.

54. sz.

LIBRARIES
STACKS
OCT 2 9 1970

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI OSZTÁLYA.

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍRÓK.

BUDAPESTEN, 1870.
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVKIADÓ HIVATALÁBAN.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍRÓK.

HARMINCZKETTEDIK KÖTET.

BUDAPEST, 1875.

A M. T. AKADEMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akademia bérházában.)

VERANCSICS ANTAL

M. KIR. HELYTARTÓ, ESZTERGOMI ÉRSEK

ÖSSZES MUNKÁI.

KÖZLIK

SZALAY LÁSZLÓ ÉS WENZEL GUSZTÁV.

M. AKAD. R. TAGOK.

TIZENKETTEDIK KÖTET.

PÓTLÉKOK

S NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ A TIZENKÉT KÖTETHEZ.

BUDAPEST, 1875.

A M. TUD. AKADEMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALÁBAN.

(Az Akademia bérházában.)

DB 932
M64
v. 32

Budapest, 1875. Nyomatott az »A t h e n a e u m« nyomdájában.

ELŐSZÓ.

Van szerencsém Verancsics Antal Összes Munkáinak tizenkettedik kötetét ezennel a tisztelt közönségnek bemutatni, mely pótlékokat, kiegészítéseket és egy függeléket tartalmaz, s melylyel az egész gyűjtemény be van fejezve. Szabadjon tehát ennek folytán most már a teljes gyűjteményre visszapillantva, még néhány szót annak jelentőségéről is mondanom, melylyel történelmi irodalmunkban bír!

Ezen gyűjtemény kiadását boldogúlt barátom Szalay László kezdte meg, ki midőn épen a hetedik kötetet bevégezte, meghalálozván, én az Akademia Történelmi Bizottságának akkori elnöke, szintén már elhúnyt báró Eötvös József különös kivánatára folytatását és befejezését magamra vállaltam.

Egészben véve Verancsics munkáinak három osztályát kell megkülönböztetni; önálló irodalmi műveit, két portai követségére vonatkozó iratait, és levelezéseit. A dolog természetében fekszik, hogy az ezen három osztályban foglalt egyes darabok különböző jelentőséggel bírnak. Mindamellett alig fog találtatni csak egy és más is, mely — nem mondom becsnélküli, hanem csak — alárendelt értékű volna. Hogy ez így van, s

hogy Verancsics munkáinak csakugyan rendkivüli jelentőséget kell tulajdonítani; annak okát az ő személyiségében kell keresni, ki akár szellemi müveltségét, akár jellemét és társadalmi állását, akár végre gyakorlati tevékenységét tekintjük, kétségkivül Magyarország XVI. századi legjelesebb notabilitásainak egyike volt.

Ennek fontos következése az, hogy történeti vizsgálódásainkban Verancsics munkáinak kellő hasznát csak úgy fogjuk vehetni, ha előbb személyisége, társadalmi állása, és viszonyai tekintetében a szükséges tájékozottságot szerezzük meg. S erre nézve ismét kétségkivül legkivánatosabb az lett volna, ha alaposan kidolgozott, s mai irodalmunknak mértékét megütő életrajzát bírnók. Ilyennek azonban két gyönge kisérleténél egyébbel nem igen dicsekedhetünk (Verancsics Faustus: Vita Antonii Werantii stb. Kovachich Márton Györgynél, Scriptores Rerum Hungaricarum Minores I. kötete Budán 1792. 194. sk. ll.; — és Podhraczky József: Néhai Werancsics Antal esztergami érseknek példás élete, Pest 1857.). A jelen előszónak tehát, noha feladata nem lehet az, hogy Verancsicsnak teljes biographiáját nyujtsa; nem csekély fontosságú hivatása mégis az, hogy az ő életviszonyait, s pályájának fő momentumait és fordúlatait egybefoglalván, egyszersmind jellemét és irói működésének mindazon mozzanatait egybeállítani igyekezzék, melyek munkáinak kellő megértésére és használására szükségesek.

Verancsics Antal 1504. május 29-én Sebenicóban született Dalmátiában, és 1573. junius 15-én Eperjesen halt meg. Egészben véve tehát 69 évig élt.

Ezen életpályájának három korszakát lehet megkülönböztetni: ifjúságát és azon életéveit, melyeket János király és a Zápolya háznak szolgálatában töltött; tevékenységét I. Ferdinánd és Maximilián királyok szolgálatában; és életének azon szakát, melyben esztergami érsek és Magyarország primása volt. Tettei és emléke pedig általán véve főleg négyes irányban fontosak: a mennyiben ő korának egyik előkelő tudósa és írója volt; a mennyiben mint diplomata, s különösen kettős portai követsége alatt a hazának hasznos szolgálatokat tett; a mennyiben a harcz mezején is nevezetes; s végre a mennyiben mint pap és egyházi dignitárius nevének kedvező emlékét hagyta hátra.

Verancsics Antalnak ifjúsági évei itt csekélyebb érdekkel bírván, elég legyen ezeknek tekintetében csak röviden felemlítenem, hogy nemes családból származott, mely egykor Boszniában lakott, de a török veszélynek közeledésével Dalmátiába telepedett által; hogy atyja Ferencz előkelő sebenicói patricius polgár, anyja pedig a trau-i eredetű Statilio Margit, Statilio János, a híres erdélyi püspöknek növére volt; s hogy ezek után több testvérei maradtak, névszerint fivérei Mihály, Gáspár, János és Péter, s — mint látszik — több növére is. Anyai nagyatyjának házánál Trauban ismerkedett meg vele anyai nagybátyja Statilius János, ki első gondját viselte *), s öt Mihály öcsével együtt magánál nevelte.**) De miután nagybátyja a családnak

*) Puerum saepe in ulnis ut filium dissuavians gestavit.« Verancsics munkái VI. köt. 87. l.

**) »Apud quem aliquot annis enutritus, primisque aetatis juvenilis rudimentis imbutus« Verancsics Faustus Kovachichnál Script. Min. I. köt. 194. l.

egy másik rokona. Beriszló Péter veszprémi püspök pártfogásának folytán Magyarországban a felső-eörsi prépostságot nyervén, Dalmatiából eltávozott, a két testvér visszatért szüleihez Sebenicóba, hol Tollimer Illés lett tanítójok.

Különben Statilius János Magyarországban nem csak egyházi méltóságokat, hanem a közügyekre is befolyást nyervén, Antalt továbbá is pártfogásában részesítette. S így lett ez még nem húsz éves korában scardonai kanonokká, és nem sokkal később a veszprémi káptalannal somogyi főesperestté*; mint ilyen pedig azon kor szokása szerint a felsőbb tanulmányok végett nagybátyja által a páduai egyetemre küldetett**.

Nevezetes változás állt be Verancsicsunk sorsában akkor, midőn nagybátyja 1528. erdélyi püspökké lett, kire János király még mint budai prépostra az olmützi congressuson jogainak védelmezését bízta volt, s ki most mint erdélyi püspök legmeghittebb publicistáinak egyike lett. Mert ez kihatott Antal állására is, kit Statilius az egyetemtől visszahíván, azt eszközölte, hogy János király őt előbb budai prépostnak, s 1530. királyi titkárnak nevezte ki. S evvel kezdődik Verancsics Antalnak közpályája.

Pályájának fent jelzett első szakában őt János király és Izabella királynénak szolgálatában, s csak-

* [illegible] Hungariae [illegible] Vesprim[illegible] [illegible] Verancsics Munkái VI. köt. [illegible]

** [illegible] Joannes Statilius [illegible] Episcopus Transilvanus, [illegible] in Patavino gymnasio studentem.« Verancsics Munkái VII. köt. [illegible]

nem kizárólag diplomacziai functiókban találjuk. Ide számíthatók némileg azon megbízások, melyekben a király meghagyásából az ország több főpapjánál és főuránál eljárt*). A mi pedig a külföldi államokhozi követségeit illeti, ezekről Verancsics Faustus így tudósít: »Ad Sigismundum Regem Poloniae cum iusta legatione est profectus. Ter in Boznam ad Husztrephum et Mechmetum Michaelem eius Provinciae Praesides. Ad Venetos Duce tunc eorum Andrea Gritti bis, semel ad Clementem Septimum eius nominis Pontificem Maximum anno Domini 1531., secundo post Caroli V. Imperatoris coronationem. Reversus ex Urbe denuo ad Sigismundum Regem ter est missus. Post has Polonicas Legationes alia Romae perfunctus ad Paulum Tertium Pontificem; ad Franciscum Galliae Regem cum mandatis profectus est. Inde statim ad Henricum VIII. Regem Anglorum in Britanniam usque secessit. Hinc reversus cum aliis Regis sui Oratoribus ad Ferdinandum Regem Romanorum Viennam est missus. Ea legatione non satis ex voto Regis subsecuta, atque etiam ipso Joanne Rege e vivis sublato, ab Isabella Regina ad Sigismundi Augusti Regis Poloniae fratris sui nuptias mittitur dato mandato, ut peractis nuptiis iis Ferdinandum Regem Pragae adeat**) stb.

Látjuk tehát, hogy a király és a királyné ügyeiben csaknem mindazon államokat meglátogatta, melyek Európában akkor a társadalmi mívelődésnek

*) »Obsidione Budensi (1530.) soluta, et Joanne Rege in Transilvaniam reiecto, initio quidem per biennium fere, annum agens circiter tertium et vigesimum, levioribus legationibus ab ipso Rege et avunculo suo intra Regni limites exercitatus est. Verancsics Faustus Kovachidinál. I. köt. 195. l.

**) Kovachich Scriptores Minores I. köt. 195. l.

mintegy szinhelyei voltak. S tekintetbe véve, hogy fiatal éveit Pádnában, és kétségkivül ekkor némi részben Velenczében is töltötte: hogy később, mint magyar királyi követ Rómát, Velenczét, Párist, Londont, Bécset, Prágát, Krakót stb. látogatta, de azonkivül saját elhatározásából Európának csaknem valamennyi érdekes vidékeit bejutazta*), és mindenütt a társadalom legmagasabb köreiben forgott: könnyen megmagyarázható, hogy ő nem csak a legfinomabb társalgási modort sajátította el magának; de hogy másrészről az akkori zavaros időkben folytonos háborúskodástól körülvéve, Erdélyben, sőt Budán is magát nem igen kellemesen érezte. Ehhez járult, hogy több személy irányában, kik Jánus király és Izabella királyné udvarán a főszerepet vitték, a fiatal diplomata talán másutt megszokott, de itt nem igen szivesen látott hajlamaiban nem ritkan terhes önmegtagadással volt kénytelen küszködni. S e tekintetben, valamint egyrészről a magasabb állásuak irányábani reservált nyilatkozatai; úgy másrészről a külföldön tartózkodó ismerőseihez intézett leveleinek elegicai hangja, itteni barátjai előtti nyiltabb, de titkos vallomásai, s neki ajánlott idegenek iránti ovatos magatartása, egyaránt figyelemre méltók.

Kétségtelen, hogy ez Verancsics Antal életpályájának legérdekesebb szaka; s a mennyiben az ezen időben rajta észlelhető psychologiai jelenségek később

*) »Ab annis ferme duobus de triginta assiduis usus sum legationibus ad diversos Principes Christianos et Turcas; suscepi praeterea privato studio tot itinera et tam longinqua, ut exceptis Hispania, Thracia, Macedonia, utraque Moesia, et quae Tanais, Pontus, mons Carpatus a Ruthenis, et Vistula flumen a Masoviis intercludit, parum quiddam restat, quod in Europa non viderim.« 1549. december 18. Verancsics Munkái VII. köt. 17. l.

nem csekély mérvben módosúltak, sőt meg is változtak; ezek személyiségére nézve sok rejtélyt fejtenek meg, sok homályt világosítanak fel, melyek különben megmagyarázhatók nem volnának.

Annyi bizonyos, hogy különösen a királyné udvarán és környezetében sokat kellett látnia és tapasztalnia, mi reá kellemetlenül hatott; s így nem következetlenség, hanem talán igen természetszerű és bensőleg indokolt következetesség volt az, midőn, főleg nagybátyjának Statilius Jánosnak halála után, magát itt már jól nem találta, s Ferdinánd királyhoz pártolt, kihez az előtt is mindig őszinte tisztelettel viseltetett. Ocsese Mihály, ki Statiliusnál vele együtt kényelmes sorsban részesült, daczára ennek már 1539., tehát mikor ez és János király még éltek, tért vissza Dalmátiába.

A jelen gyűjtemény első kötetének függeléke Verancsics Antal életének ezen fordúlatára határozott adatokat nyújt. Ezek szerint 1549. ugyanis formaszerűleg kilép Izabella királyné szolgálatából, s Martinuzzi György és Petrovics Pétertől addigi magaviseletéről és tiszti működéséről igen kedvező bizonyítványt nyer. Már 1550. Oláh Miklós, akkor egri püspök, őt egri kanonokká és szabolcsi főesperessé teszi, úgy hogy az Ferdinánd király alatti szolgálata mintegy kezdetének tekinthető. Még ugyanazon évben Ferdinánd őt esztergami olvasó kanonoknak, és később pornói apátnak nevezte ki.

Ezen új állásában Verancsicscsal már mint kész jellemmel, mint gondolkozásában és hajlamaiban teljesen kifejlett egyéniséggel ismerkedünk meg. Az ötvenedik életévéhez már közel álló férfiu fiatal korának egykori velleitásain régen túl van. Alapos tudo-

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍRÓK.

HARMINCZKETTEDIK KÖTET.

BUDAPEST, 1875.

A M. T. AKADEMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akademia bértárában.)

VERANCSICS ANTAL

M. KIR. HELYTARTÓ, ESZTERGAMI ÉRSEK

ÖSSZES MUNKÁI.

KÖZLIK

SZALAY LÁSZLÓ és WENZEL GUSZTÁV,

M. AKAD. R. TAGOK.

TIZENKETTEDIK KÖTET.

PÓTLÉKOK

S NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ A TIZENKÉT KÖTETHEZ.

BUDAPEST, 1875.

A M. TUD. AKADEMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALÁBAN.

(Az Akademia bérházában.)

EGYET. KÖNYVTÁR

ELŐSZÓ.

Van szerencsém Verancsics Antal Összes Munkáinak tizenkettedik kötetét ezennel a tisztelt közönségnek bemutatni, mely pótlékokat, kiegészítéseket és egy függeléket tartalmaz, s melylyel az egész gyüjtemény be van fejezve. Szabadjon tehát ennek folytán most már a teljes gyüjteményre visszapillantva, még néhány szót annak jelentőségéről is mondanom, melylyel történelmi irodalmunkban bír!

Ezen gyüjtemény kiadását boldogúlt barátom Szalay László kezdte meg, ki midőn épen a hetedik kötetet bevégezte, meghalálozván, én az Akademia Történelmi Bizottságának akkori elnöke, szintén már elhúnyt báró Eötvös József különös kivánatára folytatását és befejezését magamra vállaltam.

Egészben véve Verancsics munkáinak három osztályát kell megkülönböztetni; önálló irodalmi müveit, két portai követségére vonatkozó iratait, és levelezéseit. A dolog természetében fekszik, hogy az ezen három osztályban foglalt egyes darabok különböző jelentőséggel bírnak. Mindamellett alig fog találtatni csak egy és más is, mely — nem mondom becsnélküli, hanem csak — alárendelt értékü volna. Hogy ez igy van, s

zetesen csak azon nevezetesebb ismerőseit veszszük szemügyre, kikkel ő irodalmi összeköttetésben volt. Sőt ezeknél is régibb és későbbi ismerősei közt kell különbséget tenni.

Fiatalkori barátjai közűl mindenek előtt Rotterodámi Erasmust és Jovius Pált a híres nocerai püspököt kell említenünk. Ez azon idő, melyben Melanchthon Fülöp iránt is nagy tisztelettel viseltetett. Ekkor Andronicus Tranquillus dalmatiai földiével, egykor Gritti Alajos titkárával, Bornemisza Gergellyel és Pállal, Csáki Mihálylyal, Dudics Endrével, Pécsi Gáspárral, Brenner Mártonnal, Jakobinus Jeremiással, Honter Jánossal, Ephorinus Anzelmmel, Tarnovi Stipcóval, Bonerus Szeverinnel és Jánossal, Kindler Jánossal, Blandrata Györgygyel és másokkal volt barátságos viszonyban. Számos levelei tanuskodnak ezen összeköttetéseiről; azonban későbbi levelei azt is bizonyítják, hogy említett régibb barátjai közűl több nem maradt vele az előbbi bizalmas összeköttetésben, egyesekkel a régi barátság teljesen megszakadt, míg emelkedésével mások irányában pártfogói állássá lett. Későbbi barátjai közűl elég legyen egy Osius bibornokot, egy Cromer Mártont, egy Telegdi Miklóst stb. kiemelnünk; s azok közűl, kiknek tudományos pártfogója lett, egy Illicinus Pétert, sőt egy Piopius Dénest is, egy Stöckel Lénártot és Anzelmet, egy Jovius Jánost stb. felemlítenünk. A történeti tanulmányok iránti előszeretetének azonkivül igen érdekes bizonysága azon szivélyes levél, melylyel Bosznia történetére vonatkozólag még 1567. egy ennek mívelése által ismeretes egyszerű ferenczrendivel, Salineus Pállal, ő kereste a közelebbi ismeretséget.

Már ha csak ezen neveket végig tekintjük, mi

különböző jellemű férfiakra találunk azok között! Ott állnak a katholika egyház legbuzgóbb vallásos harczosai mellett olyanok, kik egyedül humanisticus tudományuk által lettek híresek, sőt az akkori vallásujítás emberei, de még határozottan prononcirizott reformátorok is. S ez lehet oka, hogy Verancsics Antalra vonatkozólag még azon kérdés is fel volt már vetve, ha vajjon nem volt-e benne is Luther és az akkori reformátorok tanaihoz oly hajlam, mint p. o. barátjában Nádasdy Tamásban, vagy Thurzó Ferenczben?

Nézetem szerint, ezen kérdés már magában véve el volt hibázva, tehát csak vagy téves, vagy legalább is meddő feleletet eredményezhetett. Ő korának volt fia, s így azon szellemi mozgalom, mely a XVI. századnak kezdetén egész Európát általhatotta, őt sem hagyta érintetlenül. S ha ő p. o. Melanchthon imposans személye irányában akkor mint ifju fellelkesedik és magasztalólag nyilatkozik, ez katholikus igazhitüsége ellen szintoly kevéssé tanuskodik, mint p. o. erkölcsisége ellen a hasonlólag többször már ellenében felhozott viszonya Orsolyához. Kétséges, ha vajjon azon időben, melyből ilyen adatok felhozatnak, volt-e már a katholika egyház hivatásos vallási bajnokai közé felvéve? volt-e már katholikus papnak felszentelve? S én igen hajlandó vagyok itt azt mondani, hogy nem. A gyulafehérvári káptalannak 1551-ki bizonyságlevele*), mely ezen tárgyban az egyetlen döntő okmány, csak azt tartalmazza, hogy ő Felvinczi János filiopolitani püspök által ott papnak fel volt szentelve; de arról, hogy ez mikor történt, hallgat. Pedig Felvinczi János minden bizonynyal csak 1553.

*) Verancsics Munkái I. köt. 359. l.

után halt meg*); s így hihető, hogy Verancsics, ki 1533. 29 esztendős volt, azon kor szokásához képest csak azon idő táján vagy később nyerte a papi felszentelést.

S ha így tekintjük őtet, ki előbb mint János királynak követe Velenczében, Rómában, Párisban, Londonban, s Europa akkori társadalmi culturája egyéb főhelyein, mindenütt a legelőkelőbb körökben megfordult; s ha az akkori Velenczének a felsőbb körökben divatozó társadalmi életét, a mint ezt egy legujabban megjelent főérdekű munka leírja (Yriarte Károly, La vie d' un patricien de Venise au seizieme siècle, Páris 1874,). vagy I. Ferencz franczia király, vagy VIII. Henrik angol király életvidám udvarainak uralkodó hangulatát figyelembe veszszük: nem nehéz ezen időre vonatkozólag benne a szeretetre méltó, kedves, elmés, sőt lángeszű és mindenütt szivesen látott fiatal abbé-re reá ismerni, milyenek akkor és máskor is, s névszerint az utóbbi századokban mutatis mutatandis a diplomatiában nem ritka jelenségek voltak. S ezt mutatják levelezései is, melyeket ő, visszatérve a hazába, nem csak előkelő férfiakkal, hanem hölgyekkel is**) folytatott. Ezeknek alapján nem lehet tőle elismerésünket megtagadni, mint oly hazánkfiától, ki a XVI. századi finomabb társadalmi formákat és szokásokat nem csak ismerte, hanem követte is, s ezen később annyira elhanyagolt kötelék által az egész előkelő és főrangú europai társasággal összefüggésben volt. Ki lenne képes ma meghatá-

*) Szeredai Antal, Notitia veteris et novi Capituli Ecclesiae Albensis Transilvaniae, Gyulafehérvár 1791. 152. l.

**) Lásd p. o. levelét, melyet Millavesi Magdolnához Velenczébe 1543. julius 20-án intézett, Munkái XII. köt. 212. l.

rozni, mi képzelmek, mi hajlamok, mi eszmények, mi vágyak támadtak akkor ezen fiatal diplomatában; s mi reményeket táplált, midőn a külföld leghatalmasabb királyai udvarainál tartózkodott; és szeme előtt lebegett még azon magas állás és túlnyomó tekintély, mely Magyarországot még pár évtizeddel előbb Mátyás király alatt illette?

De ha tekintetbe veszszük másrészről azon szomorú képet, melyet Izabella királynénak udvartartása nyujtott, s melynek egyes vonásait Verancsics maga oly ékes szavakkal azon beszédben tüntette fel, melyet 1543. májushó 9-én Krakóban Ágost II. Zsigmond lengyel király előtt tartott*); ki lenne képes azon csalódásokat megitélni, melyek ott mint mindannyi „illusions perdues," az érett férfi keblére dermesztőleg hatottak?

Szerencsés volt, hogy ifjuságában oly tiszta erkölcsi nevelést, oly alapos tudományos oktatást nyert, mikép ezen keserves viszonyok közt a zordon idők hátrányos befolyásainak áldozatúl nem esett. Valamint a nemes fém sértés nélkül állja ki a külsőleg alkalmaztatott gyúanyag tűzpróbáját, és ez által csak a salaktól tisztúl: úgy Verancsics is szerencsésen kiállta a János királynak halála után bekövetkezett zavaros idők tűzpróbáját. Midőn I. Ferdinándhoz átlépett, benne egy, minden tekintetben tiszteletre méltó, kitűnő jellemű férfira találunk; ki ennek folytán most nem csak maga magát volt képes a politikai és társadalmi mozgalmak színén fenntartani, hanem barátjai közöl is többeket az erkölcsi sűlyedés örvényéből megmentett.

Így látjuk őt hazai történetünknek azonkori

*) Munkái XII. köt. 23. l.

sötét korszakában mint méltóságteljes és tiszteletgerjesztő egyik legnemesebb alakot, kinek hátrahagyott művei szellemének és szivének egykori jelességét még ma is feltüntetik. Mint főpap ő teljesen megfelelt hivatásának és nehéz feladatának. Mert ha ő bármi tekintetben is erre nézve csak a legcsekélyebb kifogás alá esett volna, alig lett volna 1561. meghíva arra, hogy a magyar egyházat a tridenti zsinaton képviselje*). S ha ő ezen missiót főpásztori hivatásának gondjai miatt megköszönte; ez személye és emléke iránti tiszteletünket csak emelheti, mert lelkiismeretességét bizonyítja, melylyel egyházi és vallásos tisztének megfelelt. Katholikus hitének correct jellemét, s vallásos buzgoságát rendeletei és intézkedései, melyeket mint egri püspök és esztergami érsek kiadott, fényesen bizonyítják. S ha ő határozatai és intéseinek komolysága mellett is más hitüek irányában humanus, s a mennyiben a magasabb körökhöz tartoztak, udvarias és nyájas is tudott lenni: ez erkölcsi míveltségéről és társadalmi méltányosságáról, nem pedig vallásos közönösségéről tanuskodik. Ott hol erélyesen fellépni volt szükséges; p. o. azon eclatans esetben, melynek Kassa város 1562. volt szinhelye, s melyben Huszár Gál oly szomorú hőst játszott**), kellő elhatározottsággal fel is lépett.

Verancsics Antalnak tudományos érdemeiről itt bővebben szólni, miután Szalay az első és második kötetekben hátrahagyott műveit tüzetesen jellemezte, s Kovachich ezen tárgyat részletesen fejtegette***), nem látszik többé szükségesnek. Különben is tudo-

*) Munkái VIII. köt. 294. l.

**) Verancsics Munkái VIII. köt. 180. sk. ll.

***) Scriptores Rerum Hungaricarum Minores II. köt. 389. sk. ll.

mányos működésének súlypontja történelmi kutatásaiban és irataiban fekszik, melyeknek kiadását Szalaynak köszönjük. Mit én a tizenkettedik kötetben közzé tettem, az csak pótlék akar lenni, de mint ilyen is bizonyítja, hogy Verancsics a költészet terét csak fiatalsági éveiben művelte. Levelezései, nyelvészeti érdekök és történelmi főfontosságuk daczára is, tudományos érdemeinek meghatározására alkalmas támpontokat nem igen nyujtanak.

Szabadjon mindazáltal Verancsics történettudományi munkásságáról néhány adatot kiemelnem, melyek általánosabb irodalmi érdekkel bírnak.

Azon öntudat, hogy ő magyar történetirónak van hivatva, Verancsicsban — mint látszik — akkor ébredt, midőn követségei alatt idegen tudósokkal megismerkedvén, hazai történetünknek nagyobb politikai jelentőségét kezdte átlátni. Ez iránti öntudata tehát magasabb politikai képesítettségében gyökerezett, melyet később a hazában még magasabb állású férfiak is neki rossz néven vettek *). Mindamellett történetirói munkásságának eredeti szándokához képest aránylag nem igen bő eredményeit bírjuk; mert a miket e tekintetben a jelen gyüjtemény első két kötete tartalmaz, magukban véve inkább jeles tanulmányok s csak ezen minőségben nevezetes historiai dolgozatok, mintsem hogy teljesben kifejtett történelmi művet képeznének. Verancsicsnak szándoka pedig az volt, hogy az ország egyházi történetét, s a politikai történetnek azon részét irja meg, mely Mátyás király halálától idejeig terjedt.

*) Lásd e tekintetben p. o. Draskovics Györgynek 1568. október 8. alatti levelét, és Verancsics Antalnak november 10. alatti válaszát. Munkái IX. köt. 253. és 258. ll.

Ezen nagyobb két munka készítéséhez hihetőleg akkor fogott, midőn János király halála folytán tartózkodása Erdélyben állandó lett. Van tudomásunk, hogy ő Martinuzzi Györgytől akkor ezen czélra adatokat kért, és nyert is*). Ezeknél azonban sokkal érdekesebbek igyekezetei, melyeket Bonfin munkájának teljesebb összeállítására fordított.

Felette nehéz ma azon szempontot határozottan felfogni, melyet ő ebben követett. De annyi bizonyos, hogy midőn 1549. november havában Krakóban volt, ottani kutatásainak folytán azt remélte, hogy Bonfinius ötödik decásának helyreállítása neki sikerülni fog**), s hogy ő ebben később is fáradozott***). Sőt van adatunk arra is, hogy a tudományos külföld Magyarország történetéről írt nagyobb munkájának megjelenését várta is; annélkül, hogy képesek volnánk meghatározni, annak kidolgozásában mennyire haladt****). Későbbi életpályája eléggé megmagyarázza azt, hogy fontos gyakorlati teendői közt ilyen munka megirására már nem igen volt többé módja.

Van azonkivül tudósításunk arról is, hogy második portai követségéből visszatérve, a török évkönyveket is elhozta magával, melyeket Ancyrában (Angora) kis-ázsiai városban talált meg, s melyeknek az irodalomban némi fontosság tulajdoníttatik*****). A magyar történelem szempontjából különös tekintetbevételt nem igényelnek. Pray György azonkivül azt

*) Munkái VI. köt. 183. l.

**) Munkái VI. köt. 352. l.

***) Munkái VII. köt. 11. 45. ll.

****) Munkái VII. köt. 226. l.

*****) Horányi Elek, Memoria Hungarorum et Provincialium scriptis editis notorum, III. köt. Pozsony 1777. 501. l.

tartja, hogy ezen alkalommal a híres u. n. arundeli márványt is ő fedezte fel.*)

Láttuk fentebb, hogy Verancsics Antal érdemeinek megfeleltek azon kitüntetések, melyek öt elvégre a primási székre és a királyi helytartói állásra is emelték.

Kiegészítésül még fel kell említenünk, hogy Maximilián király — mint látszik 1569. — családjának régi tekintélyét visszaállítandó, ünnepélyes okmányban annak egykori előkelő állását és sorsát részletesen kifejtette, s a czimert szabályozta, melylyel éljen, és mely ezen jeles előzményeknek külső kifejezést adjon**).

Ezeknél Verancsicsra nézve még nagyobb kitüntetés volt, hogy Maximilián császár 1572. végén XIII. Gergely pápát megkérte, hogy Verancsicsot a római egyház bíbornokává nevezze ki***). Minden körülményeket egybefoglalva kétségtelen, hogy ő ezen kitüntetésben részesült volna, ha időközben beállt halála ezt lehetetlenné nem teszi.

Mindamellett nem szabad elhallgatnunk, hogy ezen nagy kitüntetések mellett is Verancsics Antalnak anyagi helyzete mégis soha fényes nem volt, s hogy a mindennapi élet gondjaival ő csaknem folyton folyva volt kénytelen küszködni. Úgy látszik, hogy már akkor, midőn követségeiben eljárt, kezdettől fogva csak szűken volt ellátva****). Később az egri

*) »Non obscurum indicium est, Marmor Arundelianum ab eo omnium primo detectum esse.« Specimen Hierarchiae Hungaricae I. köt. Pozsony stb. 1776. 182. l.

**) Munkái V. köt. 360. l.

***) Munkái XI. köt. 159. sk. ll.

****) Ez szolgáltathatott okot Verancsics Antalnak, hogy öcscse Mihály azon megjegyzésére: »O conditionem legatorum duram!« az

és az érsekújvári várak őrségei és védelmezése őtet csaknem mód nélküli áldozatokkal sujtották. Ferdinánd királytól meghíva, hogy az augsburgi birodalmi gyűlést látogassa meg, innen az uralkodó drágaságnak folytán csakhamar távozni volt kénytelen*). Ehhez járult, hogy az ő szomszédjai, sőt maga a királyi kamara is irányában szünet nélkül oly nevezetes követelésekkel léptek fel, hogy ő, a püspöki és érseki javak szük jövedelme mellett, minden erejének megfeszítésével is alig volt képes azokat kielégíteni.

S azon kivül családja is folyton folyva azt várta, hogy előkelő állásához képest anyagilag tőle segittessék. Gondoskodott is mindig róla; de sem testvéreinek, sem ezek halála után özvegyeiknek és árváiknak nevezetes segítseget nem nyujthatott. Unokaöcscsét Faustust, kit neveltetett, csak az által támogatta és emelte, hogy — mivel egyházi pályát követett — számára képesítettségének megfelelő javadalmakat eszközölt. De mit mondjnnk arról, hogy Magyarország primása, a magyar király helytartója, végrendeletileg két unokahúgának kiházasítására nem volt képes többet hagyományozni, mint külön-külön egyezer magyar forintot?**)

S most Verancsics Antal munkái XII. kötetének tartalmához visszatérve, annak öt osztályát különböztetjük meg:

I. Verancsicsnak költeményei vagyis u. n. »Otia Antonii Verantii.« Ezek fiatal korából valók, s akkor

---

válaszolta: »Imo durissimam, et nulli libero ingenuoque homini expetendam; quamvi subeundam, quo et optimis Principibus obtemperetur, et Patriae saluti, commodoque consulatur.« Munkái I. köt. 271. l.

*) Munkái VII. köt. 98. l.; VIII. köt. 56. l.

**) Munkái XI. köt. 319. l.

némi hírben álltak, söt — mint látszik — ki is nyomattak *). Későbbi időből Verancsics verselésben már nem igen gyönyörködött, s vannak, kik neki semmi költészeti hivatást nem tulajdonítanak. **)

II. Két beszéde, melyek korunkra jutottak, s melyeket világi ékesszólásának mutatványaúl közlünk.

III. Különfélék, melyeket Verancsicstól feltalálnunk sikerült.

IV. Két portai követsége azon aktái és leveleinek kiegészítése, melyeket Szalay László a gyüjtemény III. IV. és V. köteteiben közzé tett. Az itt közölt egyes darabokat csaknem kizárólag a bécsi cs. titkos levéltárból vettük.

V. Vegyes levelezéseinek, melyek a VI—XI. kötetekben találtatnak, kiegészítése. Ezeknek ismét két osztályuk van. Az előbbi részint az egri, részint a győri kéziratokból van véve, melyeket néhai nagym. Bartakovics Béla egri érsek, és Ő Eminentiája dr. Simor János bíbornok és herczeg-prímás, mint még győri püspök, voltak kegyesek velem közölni, s részint eredetiek után közöltetik, melyek a nemzeti muzeumban találtatnak. A másik (kezdve a LVII. számtól) oly eredeti példányok, vagy Verancsics sajátkezével írt fogalmazványai után készült, melyeket méltóságos dr. Zalka János győri püspöknek kegyességéből vettem. Az utóbbiak csak akkor jutottak birtokomba, midőn ezen kötetnek nagyobb része már ki volt nyomva; de tartalmok oly fontos, hogy azokat utólag még oda csatolni kötelességemnek tartottam.

*) Munkái XII. köt. 309. l.

**) Denis Mihály: Wiens Buchdruckergeschicht, Bécs 1782. 45

Az egész gyűjteménynek befejezését egy I
lék képezi, mely Verancsics Antal személyére
kozó néhány adatot tartalmaz.

Budapesten, 1875. aprilhó 22.

Wenzel Guszt

TARTALOM.

Lap.

A. Otia Antonii Verantii.

Carmina 3

B. Beszédek.

I. Verancsics Antalnak beszéde Izabella királyné nevében Ágost II. Zsigmond ifjabb lengyel királyhoz, midön ez 1543. május hava 9-én menyegzőjét tartotta Krakóban Ausztriai Erzsébet I. Ferdinánd magyar és cseh király leányával . . . 23

II. Verancsics Antal Primásnak üdvözlő beszéde Rudolf főherczeghez 1572. septemberhó 21., midőn koronáztatása végett Pozsonyba érkezett 28

C. Különfélék.

I. Az erdélyi szász városok szervezete 35

II. Verancsics Antal tanuvallomása Martinuzzi György megöletése tárgyában 39

III. Ratio viae Danubialis a Vienna Belgradum 55

IV. Ratio itineris, quod est a Vienna ad Constantinopolim . . . 57

V. Nomina Praelatorum et Magnatum Regni Hungaricae, qui Sacratissimi Imperatoris Maximiliani Regis Hungariae felici coronationi interfuerunt Posonii 1563. die 8. mensis Septembris 60

VI. In coronatione Maximiliani Regis Hungariae etc. 63

VII. Salaria Praefecti et Consiliariorum, et ceterorum Camerae Hungaricae membrorum (1565.) 64

VII. Nomina omnium Episcoporum Ecclesiae Agriensis a fundatione sua 66

IX. Breve compendium proventuum et necessariarum erogationum Archiepiscopatus Strigoniensis 68

D. Portai követségek.

I. Ferdinánd királynak Ali budai passa 1453. mart. 12. 81

II. Ferdinánd királynak utasítása Verancsics Antal és Palinai Pál számára. 1553. mart. 13. 83

III. Ferdinánd királynak Verancsics Antal 1553. mart. 24. . . 96

IV. Ferdinánd királynak Verancsics Antal és Palinai Pál. 1553. april 6. 97

Lap.

V. Ferdinánd királynak Verancsics Antal és Palinai Pál. 1555. apr. végén 10
VI. Ferdinánd királynak utasítása Verancsics Antal, Zay Ferencz és Malvezi János Mária számára. 1553. jun. 13. 11
VII. Tuigun budai passának Ferdinánd király. 1553. jun. 13. . . 12
VIII. Hrusztan passának Ferdinánd király. 1552. jun. 13. . . .
IX. Achmet passának, Ebroy passának és Haydar passának Ferdinánd király 1553. jun. 13. 18
X. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1553. jul. 22. . . . 1[illegible] 29
XI. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1553. jul. 23. . . . 1- 31
XII. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1553. jul. 25. . . 1 32
XIII. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1553. jul. 25. . . 1 33
XIV. Hrusztan passának Verancsics és Zay. 1553. aug. 28. . . 1 50
XV. Ferdinánd királynak Verancsics, Zay és Malvezi. 1553. sept. 9. 1 51
XVI. Ferdlnánd királynak Verancsics és Zay. 1553. okt. 6. . . 1 58
XVII. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1553. okt. 19. . . 59
XVIII. Valamely főúrnak Verancsics és Zay. 1553. okt. 19. . . 160
XIX. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1553. nov. 8. . . —
XX. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1553. nov. 17. . . 161
XXI. Ferdinánd királyeak Verancsics és Zay. 1554. mart. 1. . . 162
XXII. Bornemisza Pál, Kendi Ferencz és Dobó Istvánnak Verancsics és Zay. 1554. apr. 24. 166
XXIII. Ferdinánd királynak utasítása a követek számára. 1554. május 20. 167
XXIV. Verancsicsnak és Zaynak Ferdinánd király. 1554. máj. 28. 175
XXV. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1554. aug. 4. . . 176
XXVI. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1554. aug. 12. . —
XXVII. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1554. aug. 9. . 178
XXVIII. Ferdinánd király megbizó levele a passákhoz Verancsics, Zay és Busbeck Auger számára. 1554. nov. 24. 179
XXIX. Török adó. 1555. 180
XXX. Expeditio Solymani in Persiam. 1555. körül. 185
XXXI. Maximilián királynak Verancsics Antal. 1567. jul. 19. . . 190
XXXII. Verancsics Antalnak Bornemisza Pál. 1567. sept. 22. . . 191
XXXIII. Verancsics Antalnak Oláh Miklós. 1567. nov. 23. . . . 197

D. Vegyes levelek.

I. b.(LVII.)Corsinus Endre,János király titkárának. 1532. febr. 20. 296
I. Testvérének Mihálynak. 1538. jan. 20. 201
II. Bornemisza Gergelynek. 1540. mart. 1. 203
III. Testvérének Mihálynak. 1540. mart. 20. 204
IV. János királynak. 1540. mart. 24. 206
V. Nagybátyjának Statilius Jánosnak. 1540. apr. 8. 209
V. b. (LVIII.) Paris Péter Ferencznek. 1541. maj. 28. . . . 301
V. c. (LIX.) Nagybátyjának Statilius Jánosnak. 1541. aug. 15. 30
V. d. (LX.) Verancsics Antalnak Honter János. 1542. jan. 1. . . 308

Lap

V. e. (LXI.) Maureas Royzius Péternek 1542. jan. 10. 309
VI. Murany Pálnak. 1543. máj. 15. 211
VII. Verancsics Antalnak Murany Pál. 1543. máj. 22. 212
VIII. Millavesi Magdolnának, 1543. jul. 20. 212
IX. Vola Györgynek, 1546. aug. 27. 215
IX. b. (LXII.) Gregorianczi Pálnak, 1552. jan. 1. 310
X. Verancsics Antalnak I. Ferdinánd király 1557. nov. 19. . . . 216
XI. Csáki Istvánnak, 1557. dec. 22. 218
XII. Draskovics György pécsi püspöknek 1557. dec. 24. 219
XII. b. (LXIII.) Illicinus Péternek, 1558. jan. 23. 309
XIII. Lőcse város tanácsának, 1558. febr. 1. 221
XIII. b. (LXIV.) Oláh Miklósnak, 1558. mart. 3. 311
XIII. c. (LXV.) Megbizottjának Jánosnak. 1558. mart. 3. . . . 313
XIII. d. (LXVI.) Maximilián királynak, 1558. mart 25. . . . . —
XIII. e. (LXVII.) A nádudvari esperestség papságának. 1558. május 13. 314
XIII. f. (LXVIII.) Maximilián cseh-királynak, 1558. máj. 19. . . 316
XVI. Lőcse város tanácsának. 1558. aug. 28. 222
XIV. b. (LXIX.) Carpo bibornoknak, 1558. sept. 12. 320
XIV. c. (LXX.) Sebridovski Endre krakói püspöknek. 1558. sept. 22. 328
XIV. d. (LXXI.) Verancsics Antalnak Eperjes város tanácsa. 1558. nov. 13. 329
XV. Lőcse város tanácsának Verancsics Antal, Torda Zsigmond és Pesti Ferencz, 1558. dec. 30. 222
XV. b. (LXXII.) Ferdinánd császárnak. 1558. körül 331
XVI. Lőcse város tanácsának Verancsics Antal. Torda Zsigmond és Pesti Ferencz. 1559. jan. 1. 223
XVII Lőcse város tanácsának. 1559. jan. 5. 224
XVII. Serez helységet tárgyazó királyi adomány Verancsics Antal számára, 1559. jan. 10. 225
XIX. Lőcse város tanácsának Verancsis Antal. Torda Zsigmond és Pesti Ferencz. 1559. jan. 16. 226
XX. Lőcse város tanácsának. 1559. jan. 16. 227
XXI. Maximilián cseh királynak. 1559. jan. 20. 228
XXII. Maximilián cseh királynak Eger vára kapitanya 1559. febr. 241
XXIII. Verancsics Antalnak Maximilián cseh király. 1559. mart. 5. 243
XXIV. Guzman Mártonnak. 1559. april 1. 244
XXV. Torda Zsigmondnak és Pesti Ferenczek. 1559. április 1. . . 246
XXV. b. (LXXIII.) Maximilián cseh királynak. 1559. jul. 26. . . . 332
XXVI. Eperjes város tanácsának. 1560. mart. 9. 247
XXVII. Lőcse város tanácsának. 1560. apri 14. 249
XXVIII. Verancsics Antal és Zay Ferencz követségi titkára Belsius János, 1561. sept. 5. 250
XXVIII. b. (LXXIV.) Az Abauj vármegyei papságnak 1561. körül 334
XXVIII. c. (LXXV). Verancsics Antal egri püspöknek pásztori levele, 1561. körül. 336

Lap

XXIX. Verancsics Antalnak Maximilián király. 1563. april 2. . . 251
XXX. Verancsics Antalnak nyugtatványa 1564. febr. 1. 253
XXXI. A szemczi harminczadhivatalnak a magyar kamara 1566. deczember 6. 254
XXXII. A szemczi harminczadhivatalnak a magyar kamara, 1567. január 7. 255
XXXIII. A szemczi harminczadhivatalnak a magyar kamara, 1567. junius 12. 256
XXXIII. b. (LXXVI.) Frater Salineus Pálnak, 1567. jun. 24. . . 340
XXXIV. A magyar kamarának, 1567. jun. 29. 257
XXXV. Verancsics Antal nyugtatványai, 1567. 259
XXXVI. Verancsics Antalnak Stöckel Anzelm. 1568. febr. 5. . . 261
XXXVII. A magyar kamarának Verancsics Antal és Teuffenbach Kristóf, 1568. jul. 3. 262
XXXVII. b. (LXXVII.) Verancsics Antalnak gróf Zrinyi György. 1568. jul. 7. 342
XXXVIII. Reichenpach Sebestyénnek, 1569. nov. 10. 263
XXXIX. Az udvari kamarának Maximilián császár. 1569. jan. 16. . 264
XL. Verancsics Antal nyugtatványa, 1569. jan. 22. 266
XLI. A magyar kamarának Verancsics Antal, 1569. aug. 30. . . 267
XLII. Waisz S-nek Verancsics Antal, 1569. okt. 17. 268
LXIII. Verancsics Antal nyugtatványai 1569. 269
XLIII. b. (LXXVIII.) Verancsics Antalnak Maximilián császár, 1570. mart. 8. 343
XLIV. Verancsics Antalnak Maximilián császár, 1570. mart. 31. . 274
XLV. Verancsics Antal nyugtatványa, 1570. 276
XLVI. Verancsics Antalnak Maximilián császár 1570. máj. 1. . . 277
XLVII. Thurzó Ferenczneк, 1570. okt. 26. 279
XLVIII. A magyar kamarának, 1571. jun. 5. 280
XLIX. Verancsics Antal nyugtatványa. 1572. 281
L. Verancsics Antalnak Maximilián császár 1572. jun. 22. . . . 282
LI. Thurzó Eleknek, 1572. jul. 27. 283
LII. Thurzó Eleknek, 1572. aug. 12. 285
LIII. Verancsics Antal Hont vármegye főispánja, 1573. jan. 9. . . 286
LIV. Verancsics Antalnak Illicinus Péter. 1573. jan. 12. 288
LV. Maximilián császárnak, 1573. mart. 10. 292
LVI. Maximilián császár rendelete, 1574. febr. 3. 295

Függelék.

A. Verancsics Antal mint királyi helytartó 357
B. Verancsics Antal hagyatékának leltárából 361
C. Verancsics Antal, kortársainak méltatása szerint. 368

Név- és tárgymutató 385

I

OTIA ANTONII VERANCII

CARMINA.

Emendaturus multa, si per otium et vitam licebit.

Si fatum vitam, si sors dabit otia vitae,
Addetur scriptis ultima lima meis.
Si minus addetur, quisquis mihi proximus haeres
Fies, arbitrio stentque cadantque tuo.

De Transilvania.

Quae Dacia est priscis, trans haec Sylvania nostris
Dicitur.
Haec duplici et nobis nomine dicta modo.
Postea Trans dicta est propter Sylvania sylvas.

Septem castrorum nullis reticenda diebus
Terra erit, his elegis sit modo vita meis.
Cuius, ego admiror, cur non meminere priores,
Largius et scriptis inseruere suis.
Romuleo quum sit praesertim recta Senatu,
Et Latiis longo tempore culta viris.
Nemini sed prorsus, rerum qua' gesta reponunt
Palladio cestu judice culpa detur.

Nam Goticae haec eadem quondam pressere ruinae,
Et cum multorum deperiere libris.
Porro hic auricomi surgunt super aethera colles,
Serpit et argenti vena per omne solum.
Hic amnes omnes, et rivi denique cuncti,
Hic aurum late proluit omnis aqua.
Hic thermae salubres, hic sunt alabaster,
Caeditur hic ferrum, marmoreusque lapis.
Saepius et duro hic reperitur gemma colono;
Tam vario gleba est dives honore soli.
Munera tam Cereris, tam quod volo dona diei
Laeta, quod et fructus, quodve visere sales.
Agricolae tritura totum lassantur in annum,
In vinea fossor frangit ubique manus.
More sales lapidum ferro caeduntur in antris,
Fructibus Hesperidis nitet et Alcinosum.
Montibus ascendit -- — — —

Ad Magocinum.

Tempora prisca, ferunt, multos habuisse poetas,
Quod Maecenatum copia grandis erat.
Sunt nostro multi, sed non hoc unus in omni,
Extat Maecenas, praemia quive daret.
Ergo scribemus? Neqnaquam. Inique Camenas
Ingratis non sunt carmina danda viris.

Ad Faberinum.

I.

Mittimus ecce tibi non grandia carmina, sed nec
Qualia forte rogas, qualiave ipse facis.
In quibus hoc animo calamoque notamus amico,
Quod tua seu vetus est, seu nova Musa nimis.
Numina namque novem quum compato saepe sorores,
Invenio Musam non Faberine tuam.

Dicere nec magnus potuit quaesitus Apollo,
Quo genere aut coelo nata sit ista Dea.
Tu quibus ergo facis Musis et Apolline carmen,
Nescio; quodque facis carmen id esse nequit.
Sustinet hoc etenim non pes, non syllaba prorsus,
Esseque fac prosam, sensibus illa caret.
At mea, quam dudum voluisti cernere, non est,
Ecce vides, nimium splendida, tersa, gravis.
Ingenue sed te pro nostro foedere poscit,
Talia ne posthac edere metra velis.
Nec quaeras, quare? Veteri sed crede sodali;
Derident Musam cuncta theatra tuam.

2.

Quod mihi misisti, non hoc, Faberine, numisma
Pollicitus fueras mittere, dic, quid agas?
Marci erat Antoni, quod te petiisse recordor
Non Antonini, mi Faberine, Pii.
Sed si munificus, si vis et candidus esse,
Pollicitis, oro, sta Faberire tuis.
Nec te Nasonis moveat sententia vatis.
Pollicitis dives quilibet esse potest.
Quisque potest, fateor, qui vult impostor haberi;
Quare et amatores id docet ille suos.
Idque licet si forte vagae committere plebi;
Ast ratio longe nobilis est alia.

3.

Te nuper laesere meae, Faberine, Camenae,
Nec tibi iam videor carus, ut ante fui.
Laeserunt, sic est; sed non culpanda voluntas
Est mea, non odium, non simulatus amor;
Peccarunt oculi, qui non novere numisma;
Et me commorunt suspicione doli.
Hincque meum crimen culpa est maiore notandum,
Quod subitis parui motibus ipse meis.

Quodque sequuta fuit mentis manus ipsa furorem
Tam celer, officium damnat et illa suum.
Parce igitur. Luit ille graves pro crimine poenas,
Qui veniam, fasso crimine, sponte petit.

4.

Quod dignant homines nullo tua carmina honore,
Delectus facit hoc, non, Faberine, tumor;
Namque ii non laudant, nisi quae sunt digna Marone,
Pauca licet fuerint, et sine mole liber.
At tua, quae passim quam plura obtrudis amicis,
Vix duo, vix unum, creditur esse bonum.
Hocque valet, si forte valet, non arte, sed ipso
Aut furto aut casu, sive alicuius ope.
Et licet hoc animo es, quo condas optima prorsus,
Non homini tamen est hoc voluisse satis.
Seu bona fac igitur, seu, quaeso, carmina posthac
Scribe piis diuis, caelitibusque tuis.
Iis satis est animus, non curant carmina, sit pes
Aut hoc, aut quo vis syllaba fixa loco.
Docta viris compone velim, fac carmina doctis;
Expendunt docti carmina, non numerant.

5.

Quod Faberine times, non est Faberine timendum;
Hoc Faberine time, quod Faberine facis.
Carmina non facias, nunquam Faberine timebis,
Hoc timeas, edis quod Faberine mala.

De Kesso.

Quicunque alterius mores imitatur et artes,
Hic huius merito nomen habere potest.
Bacchus amat vites, haurit bene pocula Kessus:
Bacchi igitur Kessum nomen habere decet.

Ad Leinam.

Fronte, oculis, cervice, genis et pectore toto
Bella Leina places, sed probitate magis.
Et licet in vultu Veneres tibi mille vagentur,
Osque cupidineum nil nisi nectar habet;
Hoc tamen es rebus cunctis mihi carior istis,
Quod subdis formam casta pudicitiae;
Quodque mihi plus quam annis oppugnata duobus,
Concedis licitos vix in amore gradus.
Hoc ego lascivas abigo de pectore curas,
Et vetitas renuo, despicioque faces.
Intactamque tuae mea te iam casta Leina
Linquo pudicitiae, linquo Leina viro.

Bene firmatam iam felicitatem non esse periculo exponendam.

Alea fortunae non est ludenda beatis;
Saepe minus reddit, quam dedit ante, boni;
Et quae laeta fuit, tam sera revertitur omnis,
Quam facile est illi copia facta fugae.

Apud Mannicum excusat fortunae suae tarditatem.

Nostra quod exiguis vehitur fortuna quadrigis,
Et redit ad cursum lentius illa suum;
Hoc facit, excelsi mea spes quod nititur aura,
Quod nolo rerum praecipitare vices.
Praecipites nam saepe graves adiere procellas,
Fitque cito infelix, qui sua fata premit.
Ergo nemo modum contemnat, Mannice, nostrum,
Quisquis ab ingenti Mannice sorte tumet.

Ad Anestem Erronem.

Quid freta, quid terras, quid tot percurris et urbes.
Teque loco nullo continet una dies?
Hoc celerem non est, quod iactas, Caesaris instar
Esse, sed est mentis morbus Aneste tuae.
Caesar opes, nomenque sibi, regnumque paravit,
Frustratus non est ipse labore suo.
Tu nec opes, nec nomen habes, et servis, et alges,
Frustrarisque tuis cursibus atque viis.
Et populo patribusque simul rideris Aneste,
Quum redis attrito calce togaque domum.
Nec pudet hos risus totis perferre diebus,
Teque peregrinum semper adesse tuis.
Adde, quod et nati nequeunt te agnoscere patrem,
Jamque suum coniunx ambigit esse virum.
Cetera quid pergam? Sic fies Codrus et Irus,
Sic facile evertes remque domumque tuam,
Sic tua mutabit nomen castissima coniunx,
Penelope fuerat quae modo, Thais erit.
Ne volites igitur, finem fac cursibus istis;
Esse potest unsquam, quisquis ubique volet.

Ad Georgium R— — staphum.

Quod mea transcribis clam me quaecunque, Georgi,
Fidenter mitto scripta legenda tibi.
Quid sit id haud dicam, veneror tua tempora et annos;
Nulla tamen posthac iam mea scripta leges.

Pro Caesaribus Imperii Christiani inelyti Carolo et Ferdinando carmen.

Caesaribus nostris Deus, o, da Regna, precamur,
Sunt quot in aeois, sunt quot in occiduis;
Quaeque tepent austris, metuunt nec tempora brumae,
Et quae sub boreae congelat ursa polo.

Omnibus explesti nam quos virtutibus, et quos
Fraterno iunxti sanguine, lege, gradu;
Par est, ut totum dent ii sua iura per orbem,
Imperioque regant quicquid ubique patet.
Est, ais, hoc nimium. Mundi dominator et auctor
Non patitur socium, non habet ille parem.
Magnus Alexander quamquam tot bella peregit
Fortiter, at tantus non fuit ille tamen.
Roma nec est totum victrx dominata per orbem,
Concussit totum viribus ipsa licet.
Cumque homine haud fas est partiri regna tonantem:
Collegam qui fert, imperat ille minus.
At petimus, tumidos tantisper comprime Gallos,
Dum valeant Turcas debilitare truces.
Nonne vides illos coniunctos foedere, et orbem
Aequali studio perdere velle duos?
Frangitur alterius fastu tutela tuorum,
Et tua religio seditione labat.
Alterius passim iam subdit cuncta tyrannis,
Cuncta vorant enses, servitiumque gravat.
Confirma hos igitur, fac hos in utrosque potentes,
Aut hostes coelo confice rite tuos.
Terrestre imperium ruit, o, regnator Olympi,
Turca trahit totum sub sua iura ferox.
Et qui succurrant, vel qui tua damna requirant,
Quive tui curent vulnera tanta gregis.
Hos praeter nemo est, genuit quos Austria fratres,
Qui soli in Turcas fortia bella gerunt.
Hos habet, hos inquam, suspectos barbarus hostis,
Nec reliquos tanti barbarus ille facit.
Conditor his vires dona tantummodo rerum,
Iis populos, reges, conciliesque duces.
Caesaribusque tuam victricem porrige dextram,
Qua reparent tandem vindice iura Crucis.
Otia nam dominos rerum torpentia quosdam
Consumunt, quosdam ludicra, vana tenent.
Luxuries alios, alios Venus occupat ardens,
Sacra fames alios, curaque raptat opum.

Nobile Martis opus nonnulis vile videtur,
Vile putant forti bella ciere manu.
Sunt alii pestes, damnosaque pondera terrae,
Longe et temporibus perditiora suis.
Talibus haud horum foedatur Regia monstris,
Non his ii nugis inclyta corda terunt.
Ardua quaeruntur, curae solatia praestant,
Et media somnos linquere nocte placet.
Anxia vita iuvat, libet et caruisse quiete,
Et gratum pro te est multa pericla pati.
Denique sunt soli, tua quos et gloria tangit,
Et sua qui temnunt, dum tua salva velint.
Exaudis si tanta, pater sanctissime, vota,
Si vacuas nostras non sinis esse preces :
Spes est, quod nondum lapsos proieceris abs te,
Et quod vis salvos, quos Solimanus habet
Sin minus, iratum video te gentibus, et iam
Ultima quod mundi rumpere fata paras.

Ignorati authoris ad viatorem.

Heus tu, scelestum concipit cuius nefas
Pectus, prophanas admolier manus
Sacris resiste. Si latere numeras
Scelera putas, erras. Nullum scelus
Sinet relictum templa compilantibus,
Post terga diris imminet Nemesis minis.
Si liberis, si prospicis nepotibus,
Si vita fortunaeque sunt tibi tuae
Carae, Deorum opibus, auroque tempera.
Hoc te, viator, ut scias moneo.

Huic contrarium ex mandato factum.

Heus age, cui complet vir maxima pectora virtus
Cuique animi vera nobilitate vigent :
Ne vereare in opes sacras extendere dextram,
Neu trepides uti, quae petis, usque bonis.

Stulte agis, ex alto si iam tibi tradita non vis
Sumere, non dantur caelica dona manu.
Quod si crimen ais, templis aufferre nefandum est,
Erras, largitur sic sua dona Deus.
Imminet ergo tibi Nemesis crudelis et atrox,
Si parcis templis, reditibusque sacris.
Verum si natis, carisque nepotibus optas
Ipse tuis vitam, propitiosque dies;
Sique tuae tibi sunt fortunae munera grata,
Fac utare auro, divitiisque Deum.
Plura quid expectas? Hoc sit dixisse viator
Sat tibi, quo possis noscere, quod moneo.

Epitaphium Kessii.

Hic situs est Kessus magno vir corpore et ausis,
Quique fuit clara nobilitate domi.
Hoc tamen est secum saxo tumulatus Iacchus,
Et quaecumque pater nomina Bachus habet.

— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

Fragmentum de filio Joannis Regis.

— — — — — — — — — — —

Spes nostras firma, nascere magne puer,
Nascere, terque senis superes o Nestoris annos,
Et nobis Regum semina certa feras.

De felici nativitate Joannis II., Serenissimi Joannis Regis filii.

Nascitur ecce puer soboles generosa Joannis,
Cui pulchro Hectoreus spirat ab ore vigor.
Quidni? iam sese gestit sociare parenti
In Regno similis curaque pectus habet.
Quodque humeris sceptrum propriis feliciter olim
Haesit, et illius purpura sensit opem.

Huic quoque et iste suos, qui in cunis vagit, et infans
Stat rudis, ac vitae limina prima tenet.
Subducit, seriemque suam cognoscit ad ostrum,
Et vice sperata Regna paterna petit.
Quare o lanificae felicia fata sorores
Dicite ei, longas et sine nube dies.
Aurea quandoquidem nobis hic secula reddet,
Hic referet patriae nomina prima suae.
Asseret hic Istrum, pereuntis vincula Savi
Solvet, et a Dravi tela fugabit aquis.
Longaque Pannoniae reparabit damna ruentis,
Restituet leges, justitiamque loco.
Et dubios rerum populos solabitur unus,
Firmabit Regnum, constituetque diu.
Haec est nostra fides, hanc spem concepimus omnes,
Amissae pacis pandet et iste viam.
Et quos disiungit proceres furibundus Enyo,
In partes Regum iunget amore, fide.
Ergo dies, o laeta dies, ter dicite mecum,
Ingeminate quater, laeta sit ista dies.
Hunniacum quicumque genus, qui Pannona Regna
Stare volunt, dicant: festa sit ista dies.
Nulla quidem nobis Matthiae a tempore magni
Illuxit melior, candidiorque dies.
Hanc cantu celebrate diem, visuque, iocisque,
Absit cura, dolor, sollicitudo metus.
Addite thura focis, festi cumulentur et ignes,
Distincto laeti cingite flore caput;
Induite et Tyrio saturatas murice vestes,
Quilibet exultans et pede pulset humum.
Cunctaque laetitia resonent loca, flumina et urbes,
Atque his procidui solvite verba modis.
Pannoniae hunc superi natum servate Joannis,
Eius et aspiciat pignora uterque parens.
Hic ili statuat, deducatque ordine Regum
Continuam seriem, perpetuumqu genus.

Madregále.

Sì tolta è la speranza,
Et sì in me cresce ogn' hor il gran disio,
Che mai pace non trovo al vivo mio.
O crudel vita, o dispietata morte!
L' nna m' adduce in sin al ultima hora,
L' altra non vuol ch' io mora.
Così la vita è ria
Così la morte è pia.
Ma la sua gran pietade
È istessa crudeltade,
Che mi tien vivo a si maluaggia sorte.
Tal che potria ben dire,
Chi scorye il mio martyre,
Che maggior male se trova del morire.,

Conversum in Latinum.

Sic spes sublata est mihi,
Sic desiderium et cupido crescit,
Ut vitae inveniam haud meae quietem.
O mors impia, vita et insuavis!
Quarum me altera pene dat sepulcro,
Ut vivam, vult altera.
Sic vita haec est pessima,
Sic certe et mors est pia.
Ast illius pietas
Ipsa, inquam, est crudelitas,
Quae me tot miserum malis reservat.
Quare qui poenas meas
Sentit, posset dicere
Maius morte malum, quod invenitur.

Ad filium Joannis Regis.

Regia progenies, puer o carissime, maius
Nostra quidem de te Musa movebat opus.
Sed mors saeva tui, nec adhuc matura parentis,
Carminis heu coepti vix bene ademit iter.
Cresce tamen, firmisque animis evade pericla
Plurima, quae ex fatis progenitoris habes.
Nostra tibi soli vigilabunt plectra, tibique
Hippocreneas quippe bibemus aquas.

Ad Hungaros.

Per vim, Pannonii, vestrum dum quisque seorsum
In ditione sua regia sceptra gerit;
Intestina domi crudeles bella fovetis,
Et vestras frustra debilitatis opes.
Taurunum periit, servit Slavonia Turcae,
Cumque Istro missa est sub iuga Buda suo.
Nec vestros animos, nec fortia iungitis arma,
Tanquam Danubius, Budaque salva foret.
Quid dicam vobis, vestri Diadematis hostes
Pannonii, quondam gens bona, Marte potens?
In promptu ratio est. Exemplo Graecia fiat.
Vultis vos omnes nempe perire simul.

Ad eosdem.

Pannonii vestros quid adhuc saevitis in artus,
Et patriam vestram perditis atque genus?
Ne tantum sudetis, adest Turca ecce tyrannus,
Excidio vestro qui satis unus erit.

Ad annulum scorti.

Annule dispereas, ferrum muteris in atrum,
Indignus gemma, nobiliumque manu.
Replesti digitos scabie mihi, luride, dum te
Pro domina amplector, pro dominaque fero.
Sanguine cum careas, cum sis sine carne metallum,
Credere quis possit, quod tibi morbus inest.
At bene successit, quod mi Dorothaea negavit,
Distulit et lusus nequitiasque suas.
Namque lues nostrum foedasset Gallica corpus,
Illi iunxisset si mea membra Venus.

De Lypsa et Dorothaea.

Perdere non curo, quod non reperire laboro,
Vivat Lypsa mihi, tu Dorothea peri!

De eodem annulo.

Venerat ad nostras aedes Dorothaea puella
Candida, venali quae sub amore meret.
Protinus unius petii solatia noctis,
Copia seu primae, sive sequentis erit.
Dixit: Amatori promissa est prima, sequensque,
Tertiaque, et poscit balnea quarta sibi;
Quinta tibi dabitur. Promissus sumitur aureus
Annulus in pignus noctis, et e digito.
Imposuit fallax, nec quod promiserat egit,
Et iam quinque diu praeteriere dies.
Sed fraudes laeti meretricum saepe solemus
Spernere; nam fraudem fraude rependit amans.
At dolet, e duro scabies quod tetra metallo
Articulos potuit commaculare meos.

Epitaphium sacerdotis lenonis.

Flete [illegible] Tartarus imus.
Et [illegible] domat.
Quippe [illegible]
[illegible]
Hanc [illegible] per annos.
[illegible] Dei.
Iusta igitur [illegible]
O [illegible] mea.

Epitaphium eiusdem.

Quis iacet hic, Manes? iam fessa aetate sa[illegible] :
Nomine tumba viri qua ratione caret?
Ignotum voluit, quod gessit turpiter, esse.
Et Stygias nequam tutus adire domos :
Addemus mores, nec plura require viator :
Leno puer, iuvenis, virque senexque fuit.
Sed tu parce probris, ne impugnes triste cadaver.
Exstincto, ut larvis, proelia vana moves

Ad Nigridum paediconem.

Cuilibet addixit veterum prudentia patrum
Peccato poenam pro ratione sua.
Igne, rota, furcis, tauroque et carcere quoddam,
Compedibus quoddam punit, et ense, et aqua.
Parcere honestati consuevit pagina nostra;
Quum bene, qua peccas, Nigride, parte sciam.
Sed tu non lymphis, ferro, nec fune peribis ;
Ignea namque tuum, Nigride, poena manet.

De eodem.

Ignis summa petit natura, Nigride; sed vim
Hanc mutat, quosdam punit ubi ille reos.
Quod facias si forte sciet; te tollet in altum,
Nec tua, crede mihi, summa, sed ima petet.

Epitaphium Aelii fratris Petri Vaivodae Moldavi.

Aelius infelix Moldavo Principe cretus
Bogdano, hac iaceo contumulatus humo.
Carnificem fugio dum Petri fratris, et iram
Vaivodae saevi, et Turcica Regna peto.
Atque hinc longinquas alieno sub aethere gentes
Emetior misera conditione vagus.
Evasi toties extrema pericula fraudum
Latronum, belli, carceris, hostis, aquae.
Heu heu, sed frustra mortales fata cavemus.
Fraude mali capior fratris, et ense cado.
Sic ubi non speras morieris, fratris in ense
Inveniunt postquam tetrica fata viam.

Magnifico Messer Pietro da Chartagine.

Non sei terreno spirit', alma gentile,
Che si legiadra div' in danza godi,
O, Pietro da Chartagine, a cui sodi
Dona vert' honor' e valor non vile.
O, che cangiar di pass' in vario stile
I' vidi, quai tu cogl' è piegh' è innodi,
E poi risogl' accort' è spieghi, è snodi,
Volgendo dolce Div' in bel monile.
N' ella legiadra men se mov' in danza
Con gir velocc', e saggi', ardite', e presenta
Più atta in danzar, ch' incorrer Atalanta
E contrasta con noi, ma non v' avanza
Pur ove' voi vestigi', et essa in presenta
De perl' e fior' assai fiera se vanta.

Latine.

Non es terrenus spiritus, tu anima nobilis,
Petre de Chartagine, qui Divum te sentis
In laeto saltu, et cui donat virtus
Honorem, et valorem non vilem.
O, quem vidi mutare passus variis modis;
Mirum, ut tu colligis, implicas, involvis, et mox
Resolvis, explicas, et evolvis rotando
Dulce divinum in pulchro circulo.
Quam illa laeta vix se movet in saltu
Vertens in loco, et probat audax, et se praesentat
Acta magis in saltum, cum incurrit Atalanta.
Et luctatur tecum, sed te non promovet,
Nisi rotando et ipsa in praesentia
Unionum et florum se nimium iactat.

De imagine Philippi Melanchthonis.

Arte Melanchthonem pinxit Durerus ad unguem,
Solo animo, motu, vocequr imago caret.
Frontis at expressit tanto splendore vigorem,
Divina ut possis dicere mente virum;
Namque oculi, cervix, facies et denique tota
Illius hac muta vivit in effigie.
Quodque animo motuque caret, nec fatur imago;
Absolvit nondum nobile pictor opus.

Strena Michaeli Ciachio.

Strena novis quamquam non his tibi magna calendis
Mittitur, at Ciachi candide, sume tamen.
Fallere magna solent nonnunquam munera; sed sunt
Signa animi semper munera parva boni.

Ad Justum Decium de amore, nummo, nocte et Bacho.

Urges, Juste, nimis, quod nil moderabile suadent
Quattuor haec: nummus, noxque, merumque, et amor.
Concedo immodicas depravat copia mentes;
Magna tamen non res, sed malus usus obest.
Improba, tolle igitur nummum, succedet egestas,
Saepe bonos etiam quae facit una malos.
Absit amor, nil dulce potest mortalibus esse,
Pax et sancta ruit, surgit et omne nefas.
Subtrahe dona meri, moerebunt laeta, iocique
Corrumpet genas pallor et ora sitis.
Nox si non certos cursusque vicesque tenebit
Inquies occidet, continuusque dies.
Namque haec per somnum tenacem inibi sepultos
Restaurat sensus, restituitque sibi,
Et quos lassat opus longo sudore dierum
Nox omnes gratis sola labore levat.
Quare haec si vitam, si dant solatia, Juste,
Aes male damnatur, noxque, merumque et amor.
Quumque mari terraque simul per magna pericla
Pax, nummus, Bachus quaeritur atque Ceres.
Prorsus erit stulti tantorum nolle laborum
Fructibus optatis, redditibusque frui.
Si sapis ergo dies, dum possis, exige laetos,
Istaque cui sordent, sordidus ille homo est.

Vanitas vanitatum, et omnia vanitas.

Heu, male consulti, quid toto frangimur aevo,
Dum quaeruntur opes, gloria, laus et honos:
Si mors nec miseros audit, nec surda beatos;
Extinguitque prius, quam meliora videt,
Nec parcit plebi, nec Regum sceptra pavescit,
Et juvenes pariter corripit atque senes.
Frustra igitur tumidas spes nostrum quilibet urget,
Nostrae sub fato vitaque spesque iacet.

Epitaphium Adriano Volfardo.

Hac Hadrianus humo corpus mortale reliquit,
Ingressus vitae prosperioris iter.
Dogmata quem patrum, quem Caesaris inclyta iura
Extulerant titulis, Palladiumque Dei.
Quem patriae studium, rectique maxima cura,
Et Verbi Aetherei nobilitarat amor.
Quippe quod instructus Divino munere pectus
Assertor verae religionis erat.
Hoc igitur merito proceres deflete cadaver,
Quocum virtutes tot periere simul;
Dicite et: O nimium, nimium mors fervida nobis
Quae tam praeclarum surripis una virum.

Ad se.

Hic ubi sum, non sum, nec qui loquor ipsemet hic sum,
Atque ibi ubi esse velim, non licet esse mihi.
Sic mea fata volunt, nec mores ista merentur;
Impedit, o pereat, quae mea vota precor.

II.

BESZÉDEK.

I.

Verancsics Antal, akkor gyulafehervári prépost'nak üdvözlő beszéde Izabella királyné nevében Ágost II. Zsigmond ifjabb lengyel királyhoz, midőn ez 1543. május hava 9-én menyegzőjét tartotta Krakkóban ausztriai Erzsébet, I. Ferdinánd magyar és cseh király leányával.

Gratulatio Reverendi Antonii Wrancii Praepositi Transilvani in nuptiis felicibus clarissimi Sigismundi Augusti Regis Poloniae nomine Serenissimae Isabellae Hungariae etc. Reginae habita VII. idus Maii 1543.*)

Quoniam inusitatum est et humanae naturae prorsus contrarium, clarissime ac praestantissime Rex, posse in eadem cordis sede laeta atque tristia aequo iure commorari: grave equidem ac difficile munus videor mihi hodierna die suscepisse. Etenim optimae Isabellae, Hungariae Reginae-viduae, Principis meae clementissimae, Tuae Maiestatis amantissimae pariter ac studiosissimae sororis, gaudium et gratulationem ad Te de his faustissimis Tuis, ac inclitae sponsae Tuae Elisabeth affero nuptiis. Sed cum eius in pereunte Regno — ne luctuosae viduitatis intempestivius commemorem incommoda — dubium statum, adflictam conditionem, et paene omnes meliores spes accisas,

*) Nyomtatva ugyanakkor Krakkóban (1533. május 25.) Viet Jeromosnál.

ceteraque adversa, calamitates ac pericula, quibus iam pridem acerrime fatigatur, intueor: quod gaudium, quam laetitiam ei tribuere debeant, non facile reperio. Ubi vero alia ex parte amorem eius incomparabilem, sinceram voluntatem, et propensum pietatis affectum, quo utrumque parentem pientissimum, Te fratrem unicum eumque suavissimum, perspicuis indiciis et manifestis argumentis prosequitur, mecum expendo: nullum apud eam tristitiae locum esse, certissimo iudicio contenderim. Nam cum Tua Maiestate nihil habet in vita dulcius, nihil amabilius; nihil huius Tuae nuptialis laetitiae fructu habuit exoptatius: citra omnem ambiguitatem credibile est, omnes eam suas afflictiones seposuisse, et praesenti Tuo gaudio ac iucunditate animum exhilarasse; quippe quem ea cogitatione et desiderio videndi absentem complectitur, ut exosculari paene coram videatur, habens incolumitatis Tuae felicitatisque longe maiorem, quam conditionis ac vitae suae rationem.

Quapropter etsi fraterni iure vinculi semper, quamdiu communium parentum Maiestates, ac Tua Claritudo immortalis Dei beneficio superest, semper inquam laetatur, et minus humanis casibus tangitur: hodierna tamen Tuae Maiestatis nuptiarum celebritate ita gaudet et laetatur, ut exultet potius, et laetitia nimis quidem redundanti in iubila etiam quodammodo rapiatur.

Quo fit, ut mihi quoque tanto gaudio gratulationique Eius Maiestatis exprimendae ardua prorsus res est, et ingens negotium, nec ullo me humano conatu iniunctae provinciae pro magnitudine ac dignitate sua puto satisfacere posse; praesertim si Tua Maiestas plus meam dicendi ieiunam facultatem, quam iucun-

dissimae sororis propensissimum certe in Te animum et praecipuam fidem ac singularem observantiam attendere voluerit. Nemo enim dubitat, alienae mentis conceptus, ipsamque animorum energiam referre sua efficacia, imprimis esse difficile. Quod et in me quamquam Serenissima Regina credidit cadere, enixurum tamen ad officium debite exequendum confisa est.

Igitur quoniam haec ipsa laetitia, cum sit Tuae Maiestatis ac Serenissimae Eius sponsae prima et propria, suam tamen secundo loco praecipuam et peculiarem ducit sic, ut ad hanc vestri auspicatissimi coniugii festivitatem facile et libentissime per se venisset, ut eam praesentia sua cumulare, suisque vocibus gaudium et gratulationem coram exprimere, Vestrisque Maiestatibus omnia fausta, felicia, optimorumque successuum sempiternos cursus precari potuisset.

Verum postquam id per statum suum adversum, profecto plenum periculi, et incerta spe fluctuantem consequi ac praestare non potuit, me ad Maiestates Vestras cum hoc gratulationis munere designavit ac misit, et adiiciens in mandatis, ut clarissimis vestris conspectibus admotus omni cum honore ac veneratione, et quam plenissima cum laetabundi cordis significatione vicem Eius Maiestatis in gratulando diligenter obirem.

Quare, Sigismunde Auguste, augustissimae expectationis Rex, magnorum ac fortium Regum Ducumque gentis Jagellonae vetustissimae et nobilissimae certissima spes, dignaque proles maioribus! Tuque Elisabeth Regina amplissima, multorum tum Imperatorum, tum Regum Principumque ac Domus Austriae inclita, optima et pulcherrima soboles, nunc iam et

clarissimi Regni Poloniae singulare ornamentum! habetote persuasum, quod Vestra isthaec hodierna coniugalis necessitudinis celebritas diuturnum suae luctum ac moestitiam Reginae meae, qua iam inde ferme a triennio non solum languet et frangitur, sed qua dudum vix etiam non contabuerit, complevit et abstersit. Utinam et melioris fortunae initium afferat! cum alioqui nihil tam amplum, nihil tam gloriosum, nulla tam insignis ei felicitas contingere possit, quam sibi cum Vestris Maiestatibus communem non putet, suaque omnia laeta, omnia summa atque optima ex vestra communiumque parentum salute non metiatur.

Eius itaque Maiestatis nomine, Sponsi, Principes amplissimi! Vobis de hoc faustissimo connubio, deque hac corporum, animorum, voluntatum, familiaeque Austriacae cum Jagellona, ad Catholicae fidei conservationem ac Christianae rei firmitudinem coniunctione auctae affinitatis gratulor. Gratulor etiam tam Tuis, Sigismunde Auguste, quam Eius, quos Tecum habet communes, charissimis parentibus, quibus licuit Te, tam insigne pignus certissimae posteritatis genti suae procreasse, et trium iam liberorum vidisse ac celebrasse hymenaeos, hosque potissimum, quos quidem ad commodum, tranquillitatemque, et nostrae Hungaricae nationis (sic enim speramus et non paucorum populorum, ac huius imprimis nobilissimae Tuae patriae salutem, consolationem, quietem ac decus hodierna dies copulavit: gratulor, inquam, vobisque summis ac omnibus votis precor, ut Deus Optimus Maximus, omnium gentium ac rerum creator et perfectorum donorum largitor, sicut Vos hodie et Christiane pro sua Divina providentia nexu matrimoniali atque amore coniunxit, ita omni prosperitate

rerum, omnibus pro voto successibus, eaque incolumitate, eaque foecunditate donet, ut et filios vestros, filiorumque vestrorum filios, quive nascuntur ab eis, videatis et inoffensam diuturnitate generationis, longissimam, laetissimamque nepotum seriem cum Regni huius vestri, tum totius reipublicae Christianae beneficio feliciter propagetis.

Quod vero reliquum est, Elisabeth, Regina Serenissima, nullum dubium est Clementissimae Reginae meae, Maiestatem Tuam et scire, et contemplari, quo statu rerum ab obitu carissimi coniugis sui Joannis Regis sit conflictata et exercita. Unde si acerbissimorum casuum varietates, fortunae mutationem, immo assidua et suprema paene singula eius discrimina, labores, angustias, moerores, gemitus, lacrimas, curas, metus, ac ingentia detrimenta recensere voluero; gratulatorii muneris, quod praesentis laetitiae celebritas postulat, excedam limites, cum eius vita procul dubio (mihi credite) ipsa est cum duris, tristibus et adversis colluctatio. Quid enim existimari debet optimi mariti statim paene ab ipsis taedis tam repentina privatio, quam incredibilis dolor et perpetuus luctus? O quantum mox illa Budensis obsidio aetati eius detraxit! quantum eiusdem urbis, Regiae sedis eius, tam indigna ac fraudulenta interceptio opum, Maiestatisque ademit! quantum item cum parvulo filio suo, orphano nepote vestro, nec pro dignitate, nec pro commodo etiam nunc incertis et male tutis sedibus peregrinatio! quantum postremo intestinae seditiones domi, foris multorum hostium, ac praesertim Valachorum insultus, ac superba Turcarum imperia captionesque, verius, quam fideles amicitiae, affligunt, vexant, conficiunt! Moderabor equidem verbum. Sed ea Maiesta-

tem Ipsius nunc habet conditio, ut si et Vobis, et progenitoribus suis faciem eius iutueri daretur; principem esse vix agnosceretis. Verum Eius Maiestas, habita ratione tam sui, quam carissimorum parentum, ac Maiestatum Vestrarum honoris, et quid eam deceat in hac praesenti celebritate, tantorum Principum et summorum virorum illustrato consessu, non ignara; munus hoc, non quale debuit et voluit, sed quale potuit, ex afflictae viduitatis solitudine misit ex corde Tuae Maiestati Serenissimae; quod ut hilari animo, et quo carissima soror a sorore carissima solet, accipiat, eoque in recordationem ipsius amanter utatur, etiam atque etiam cupit et petit. Dixi.

II.

Verancsis Antal prímásnak üdvözlő beszéde Rudolf főherczeghez 1572. septemberhó 21., midőn koronáztatása végett Pozsonyba érkezett.

Antonii Werantii Archiepiscopi Strigoniensis oratio, qua nomine Ordinum ac Statuum Regni Hungariae Rudolphum Archiducem Austriae venientem Posonium ad ineundam coronationem excepit anno Domni 1572. die vero Septembris 21. *)

Si unquam alias nos Hungari per haec nostra afflictissima, et multiplicibus aerumnis pressa tempora, quibus totus quoque orbis gravissime conteritur,

*) Nyomtatva ugyanakor 1572. Velenczében apud Franciscum Rampazetum.

magnam aliquam in rebus nostris laetitiam habuimus: eam, Serenissime atque Augustissime Princeps, hoc praesenti sane habemus, cui parem diu iam nec sensimus nec experti sumus, eaque multo etiam nobis venit amplior et cumulatior, quae olim maiores nostros habuerat, quum hoc ipsum Inclitum Regnum Hungariae summa eorum virtute, ac fortitudine bellica sibi et nobis, Deo comite, fortunaque favente, comparabant. Audientes enim morum ac virtutem tuarum vere Regalium, et quae semper in prosapia tua felicissima floruerunt, amplissima praeconia, laudesque rarissimas; eo desiderio, atque ea etiam voluntate intenti sumus, ut Te omnino in Regem nostrum haberemus. Sperantes, quod post Deum Optimum Maximum, ac genitorem tuum, omnibus numeris absolutissimum Principem, neminem alium aptiorem nobis Dominum essemus habituri, quam, quem huic fama publica commendaret. Inde tot Ducum, Archiducum, Regum, Imperatorumque generis tui sanctissimi nobilitas, magnitudo, disciplinaque, et imagines, ac viva nomina ad recte, rite, iusteque regnandum instruerent, et adhortarentur.

Idque voluntatis ac studii nostri ardentissimi contendentes ad effectum ipsum perducere, quo superstite adhuc Sacratissimo Imperatore, patre suo, Divina et prudentia et providentia praedito, ac ut Caesarea et Regia dignitate omnium, qui nunc in orbe Christiano rerum potiuntur, maximo, ita et summis sane virtutibus atque animi dotibus, quibus est uberrime ornatus, nulli secundo; talem nobis asciscceremus Regem, qui et paterna, et avita, totque aliorum maiorum suorum in regendis populis peritia instructus, nobis de status nostri diuturniore firmitudine securi-

tatem faceret. Ultro curavimus, ut Te nobis Sacra Sua Caesarea, ac Regia Maiestas revocaret ex Hispaniis; revocatumque ac reductum, ut primum aspeximus, et Te nobis alloqui licuit, eaque omnia, quae de Te tanto omnium consensu praedicata fuerant, agnovimus, in Regem etiam nobis dari Comitiis proximis, omnium Ordinum ac Statuum nostrorum suffragiis, nemine prorsus nostrorum secus sentiente, postulavimus.

Qua postulatione nostra non frustrati, postquam vidimus Te nobis a Caesarea ac Regia Maiestate Sua tam clementer esse concessum, ut quae semper magnis etiam interdum aliis curis suis sepositis, sedulo studuit gratias suas in nos uberrime ac benignissime effundere, et saluti nostrae mirabili quadam, et plus quam paterna sollicitudine prospicere; dici non potest, quanta nos laetitia habuerit, quantam spem quoque conceperimus, Te demum aliquando (sic rebus nostris dudum attenuatis, et prope accisis) eum ipsum Rudolphum Austrium Hungariae nostrae futurum assertorem, qui primus Augustale fastigium in prosapiam tuam induxit, debellatisque, et suis, et Imperii hostibus, res quoque Germaniae, per quam intestini tumultus Imperiali Majestate orbatam latissime grassabantur, pacavit, et Imperialem decorem per eam imposterum studiosissime colendum, observandumque docuit, atque effecit.

Quapropter iidem nos omnes Hungari, Praelati nimirum, ac Barones, totaque Nobilitas, et ceteri Ordines ac Status Regni, sperantes, Te nobis Regem ut iustum, et clementem, ita et fortem, et libertatum nostrarum amatorem, conservatoremque futurum: quotquot ad hanc felicissimae coronationis tuae celebritatem ex hoc desolatissimo Regno, summa interim con-

finiorum custodiendorum cura ac ratione habita, convenire potuimus, convenimus, et hic (ut cernis) Augustissimo conspectui tuo exhibentes nos, Te proni ac venerabundi, singularique, et eo quidem certe omni cum affectu, qui fideles subditos decet, excipimus, et salutamus, Tibique hodierna die Regnum hoc Hungariae nostrae, quod iam coelitus habes, liberis, et spontaneis suffragiis, pro vetere libertate nostra, ipso Divino Numine consulto atque invocato, et Caesarea ac Regia Majestate, patre tuo amplissimo annuente, ut decrevimus, ita et tradimus, et ius, ac regimen nostri, lege, moreque maiorum nostrorum deferimus.

Quod ut et Tu, Rudolphe Serenissime, feliciter ineas, diutissime obeas, sitqee Tibi et ex Te propagandis diuturnum, firmum, ac stabile, et nos industria, virtute, ac providentia tua a Turcico iugo iam tandem aliquando vindicemur, et in pristinum rerum nostrarum ac fortunae nostrae statum restituamur, Deum Altissimum Omnipotentemque obsecramus. Te vero uno ore omnes petimus: Sume hanc in Te nostram et voluntatem et devotionem ea animi Tui magnitudine, qua es vel in ista prima iuventute Tua summa cum opinione, et amplitudine pulcherrimae laudis assecutus. Inque iam hoc Regnum tuum Hungariae desideratus succede, et Sacram eius Coronam Tibi tanto omnium nostrum consensu, Patris vero Tui et in Te, et in nos pientissimi voluntate concessam, recipe, atque ea quam maxime longaevus ac felix fruere.

Leges postremo, et iura, et libertates nostras, iuxta veterum Divorum Regum nostrorum instituta, oramus Te, oramus, inquam, complectaris, serves, tueare, et verbo Tuo Regio nobis robores atque confirmes. Religionem quoque Catholicam iures nobis sub

levandam, iuvandam, conservandam. Nobiscum item in Hungaria, sic iam certe Tua, ut magni Patris Tui, in qua Te sibi consortem cooptare pientissime voluit, maneas ac resideas, eamque et Tibi, et nobis sic regas, sic promoveas, ut peregrinis nos non subiicias, ut nostris, ac nostrae gentis ministeriis quum in domesticis Tuis, tum etiam in civilibus ac militaribus rebus summa cum laude Tua, et satisfactione nostra usus, merito Tu et sis, et dicaris Rex Hungariae; nos vero in spe, quam de ista Tua spectatissima indole, ac de praestantissimis Tuis virtutibus concepimus, confirmemur; ex tot quoque angustiis, quibus diu iam obsessi detinemur, resurgamus, Regumque nostrorum veterum, quos fortes, bonos, iustosque habuimus, memoria ac desiderio posthac non sollicitemur. Dixi.

III.

KÜLÖNFÉLÉK.

I.

Az erdélyi szász városok szervezete.

Magistratus septem Civitatum Transylvanarum.

1) Cibinii rerum et omnium negotiorum curam gerit Consul senior Magister civium, cui subiecti sunt Magistratus reliquarum Civitatum. Quem ordine sequitur Judex Sedis; hunc Villicus qui portarum urbis curam gerit; munitionibus praeesse solet Aedilis. Hos sequuntur Cives Jurati duodecim. Quando plebey accersiri solent ad communem consultationem, ultra centum nunquam immittuntur, et illi jurati.

Judex Regius a solo Rege eligitur, et donatur, vexillo publice et ingenti cum pompa; et vexilli cura in acie in ipsius est manu.

2) Brassovie Judex Civitatis et Villicus; non habent Magis(trum civium); hunc sequuntur duodecim Cives Jurati, et centum homines ex plebeis.

3) Bistriciae similiter.

(Coloswarij Judex Civitatis et Judex Regius; inter quibus (igy) tamen alia observatur in deligendo Magistratu ratio quam inter Saxones; totidem cives et plebey, Villicum non habet).

4) Zazsebess similiter, Judicem Regium habet,

5) Zaszwaross praeest Judex Regius; reliqui similiter.

(6) Megyessii Wyllicus praeest; postea Judex, totidem cives et plebey, ut in reliquis Civitatibus, et praefatum est.

(7) Segeswarij Magister Civium praeest; quem Judex Sedis sequitur; Judex deinde Regius, duodecim Cives, Centumviri.

Omnes tamen isti Magistratus subiecti sunt Magistro Civium Civitatis Cibiniensis, a quo pendent; nec quicquam peculiare concludere audent ipso inscio.

Si quae negotia seria contingunt concernentes (igy) Universitatem vel omnes regnicolas; tum Magister Civium Cibiniensis indicta Diaeta, ex singulis Civitatibus conveniunt, et se Cibinium conferunt.

Si quae postulationes aut mandata Principis eorum ad Magistrum Civium Cibiniensem; huic enim Regis voluntas indicatur: extunc nuncios mittens expensis publicis ad singulas Civitates et septem Sedes, illos reddit certiores de omnibus negotiis.

Item quia omnia vectigalia ex omnibus praefatis locis ad ipsum deferuntur, qui ea erogare solet; semel in anno autem circa festum Divae Catharinae cogitur reddere rationem regnicolis Saxonicis de omnibus perceptis et extradatis.

Magister Civium eligitur vocibus, hoc est omnes plebei nomina dant seorsim. Nam in quatuor dividuntur partes; postea simul egrediuntur dantes nomina. Cui contigit plures habere voces, aut nomina et suffragia, ille mox eligitur. Qui postea electus, una cum Judice Sedis, qui eadem ratione eligitur, constituunt aut sibi assumunt inprimis Villicum; deinde duodecim cives. A quibus tandem Centumviri eliguntur.

Si quis cum aliquo in jus descendit, citatur imprimis coram Villicum; inde appellatio fieri potest ad Judices; inde ad Senatum; a Senatu ad Regnicolas Saxonicos, conveniunt enim ordinarie quatuor vicibus in anno Cibinii; a Senatu fit appellatio ad Regem.

(Quemadmodum Magister Civium quasi Princeps est reliquorum).

Duodecim civibus divisa est Civitas; unde quilibet ex sua Civitatis parte censum et trobutum exigit, rationemque earum habet.

Item. Quilibet habet villas Vallachicas et Saxonicas, quarum curam habet; et si quando bellum aliquod imminet et indicitur, quilibet assumptis suis rusticis procedit, illisque praeficitur; etiam in castris observatur ordo, ut seiunctim quilibet castra metetur, Quemadmodum in civilibus negociis summam rerum gubernat et sustentat Magister Civium Cibiniensis, sic in bellicis Judex Regius Cibiniensis dux reliquorum est et belliductor, qui eo tempore omnibus mandat Judicibus Regiis reliquarum Civitatum et Sedium. Nam quaelibet Sedes habent Judicem Regium, quemadmodum Civitates; sed Magistros Civium nulla habet: nam villicus praeficitur: Hunc sequuntur Judices Regii cum suis turmis, cui praefertur vexillum Regis, quod eo tempore illi traditur cum eligitur.

Plura adderem; sed non vacat.

Sedes Saxonum:

Zaazváros.
Zaazsebes.
Zerdahel.
Zeben.

Heltha. Olthyan.
Senk. Syngh.
Kyady. *)

Sedes Siculorum:

Udvarhel.
Keresztur.
Chyk.
Giurgió.
Maros.
Kysdy.
Sepsy.
Orbay.
Aranyos.

---

*) Találjuk itt a száz municipiumoknak még két más jegyzékét is: t. i.

1) Zaazváros
Zaazsebes.
Rewsmark. Rayzmark. Zerdahel.
Segeburgen. Sespurgh.
Olzna.
Schenkestal.
Reps, Kehalom.
Regeni város qte.

2) Zaazváros 4 c.
Zaazsebes 4 c.
Zerdahel 4 jurati.
Zeben 4.
Olzona 4. Gerendj Péter.
Senk 4. Morgondj János.
Kyhalom 4. Peps Benedictus Sikesdj.
} pro quavis Judex Regius cum posteris proprius est.

II.

Verancsics Antal tanuvallomása Martinuzzi György megöletése tárgyában.

Processus de morte violenta Reverendissimi fratris condam Georgii S. R. E. Cardinalis et Episcopi Varadiensis, item Reginae Isabellae et Principis Joannis Sigismundi Tutoris, Gubernatoris Regni Transylvaniae, eiusdemque Thesaurarii, facta in arce propria Al-Vintzensi anno MDLIII.)*

A tanuk vallatása 87 kérdőpontra történt, melyeknek fejtegetése ide nem tartozik. A mennyiben mindazáltal Verancsics Antalnak nyilatkozatai határozottan ezen tanuvallatás formájában történtek, czélszerünek látszik, ezen formától itt el nem térni. A perirományok erre vonatkozó tartalma a következő:

Actum die 13. Maii. 1553. Sopronii. Testis 14-us. Reverendus dominus Antonius Verantius.

Reverendus dominus Antonius Verantius, Sibenicensis Dalmata, Commendatarius Abbatiae Pornensis, annorum 49 vel circa, habens ex proventibus ecclesiasticis circa 600 florenos singulis annis, Aulicus Regiae Maiestatis, testis citatur, iuratus, et de importantia iuramenti admonitus, a nemine doctus vel instructus, sed citatus venit ad testimonium dicendum. Interrogatus, an fuerit unquam inquisitus vel condem-

*) Az eredeti őriztetik Rómában a vaticanumi levéltárban. Egészben még kiadatlan; egyes töredékeket közöltek Pray György, Epistolae Procerum Regni Hungariae Pars II. 369. sk. ll., és Podhraczky József, Magyar Történelmi Tár. I. köt. 246. sk. ll.

[illegible] de aliquo crimine, vel diffidatus, vel bannitus, vel excommunicatus? — respondit: quod non. Interrogatus, an hoc anno confessus fuerit et sacram eucharistiam sumpserit? — respondit: quod sic, in sua Abbatia. Interrogatus, an fuerit aliquid sibi datum vel promissum, vel aliquod lucrum speret ex sua depositione? — respondit: quod non. Interrogatus a quanto tempore cognoverit fratrem Georgium? — respondit: anno, quo exercitus Regis Romanorum duce Willelmo a Roggendorf obsedit Regem Joannem, una cum Aloysio Gritti, cum ego essem Praepositus Budensis Veteris et Secretarius Regis Joannis, cognovi fratrem Georgium, qui tum monachus familiariter versabatur cum Rege Joanne.

Interrogatus, an fuerit inimicus vel malevolus fratris Georgii, aut ab eodem aliqua iniuria affectus? — respondit: Cum essem Secretarius Regis Joannis, et Joannes Statilius, Episcopus Transylvaniensis avunculus meus, Consiliarius Regis Joannis, adversaretur fratri Georgio, qui se in gratiam Regis insinuaverat; non poteram eum amare, quamvis nulla me iniuria affecerit. Et deinde cum ego Consiliarius Serenissimae Reginae, numquam destiti illi adversari, una cum iis, qui Reginae partium erant, cum quotidianis querimoniis et lacrymis Reginae molestabamur, et aperte videbamus, quibus Regina affligebatur a fratre Georgio, et ipse frater Georgius, quantum poterat, resistebat meis profectibus, quamvis extrinsecus ille ostenderet, se non odisse me. Sed ego illum profecto nunquam amavi nec publice, nec privatim.

Super secundo articulo (Való-e, hogy 1541. fr. György kerítette Budát II. Szulejman kezébe?) dixit: Eo tempore, quo Regina mortuo Rege

Joanne Budae obsidebatur ab exercitu Romanorum Regiae Maiestatis, ego in Transylvania eram; sed ex publica fama audivi: quod, cum ipsa Regina mallet mediocrem etiam fortunam cum Christianis tolerare, quam magnam cum Turcis, demum aliis etiam rationibus persuasa, induxerat animum ad deditionem faciendam arcis Budensis Sacrae Romanorum Regiae Maiestati, paternis oratoribus mediantibus, videlicet Illustri domino Andrea a Gorka Castellano Poznaniensi ac Superioris Poloniae Capitaneo, et Reverendo domino Andrea Cyarnahorzki Praeposito etc. Idque in hunc modum, ut secreta quadam porta arcis noctu aperta, per eamque intromissis Regiae Maiestatis gentibus, tam arcis quam civitatis Budensis scilicet dominium occuparetur. Perlato hoc paulo ante noctem, qua res debebat peragi, ad fratrem Georgium, idem frater Georgius re tanta permotus communicat periculum cum Petrovich, et summa celeritate occurri huic ipsi rei perpetrandae, increpita Regina verbis etiam minus decentibus, habita etiam ipsa Regina strictius quam eius dignitas exigebat. Praeterea sub huius rei cognitione, cum ipsi Oratores Regis Poloniae venissent ad Reginam in arcem, monachus magno fervore et manifesto dedecore iussit illos excedere et expelli extra arcem et civitatem Budensem per portam, quae vocabatur Zombot, urgentibus a tergo satellitibus quam plurimis. Et haec omnia, et his etiam plura, idem testis dixit, se inter ceteros audivisse a domino Paulo Savorgnano Forojuliensi, qui tunc temporis Serenissimae Reginae Isabellae erat ab epistolis Italicis.

Proinde quod attinet ad occupationem Budae, idem testis in hunc modum se dixit accepisse: Quum Buda exercitu Regiae Maiestatis gravissime obside-

retur, nec eius retinendae ulla spes restaret; consilio, quantum dicebatur turgentissimo fratris Georgii, Petrovich, Stephani Verbuzy, et quorumdam aliorum ex Consilio, persuasum est Reginae, ut imploraretur Turcae auxilium. Regina, ut quae dudum aversa erat, quantum dicebatur, Turcae, plurimum adversabatur huic consilio; evicta tamen consulentium rationibus, acquievit, ut Turca advocaretur. Sic, quantum dicebatur, educto Turca satis aegre, cum iam Budam advenisset, et fratris Georgii, Petrovich, et aliorum, de quibus supra, monitis clandestinis, invasissent exercitum Regiae Maiestatis in monte Divi Gerardi, et delevissent. Tandem vocatis ad se Reginae Consiliariis fratre Georgio, Petrovich et aliis, filium Reginae adduci ad se fecit. Dubia Regina de salute filii diu restitit; persuasa tandem a praedictis personis et filium dimisit, et Consiliarios. Eodem die filius Reginae remissus est, Consiliarii vero ad octo ferme dies retenti apud Turcam fuerunt. A quibus assidue Budam postulavit; illi, quantum dicebatur, diu restitere diversis usi rationibus, ne Buda in Turcae manus deveniret. Demum misso Petro Marcus Consiliario Reginae, et Nicolao Turcovich Judice Budensi, iussit Turca, ut irent in civitatem, eamque statim dederent, nisi voluissent ferro et flamma excindi. Profectis iis missae sunt aliquot cohortes militum peditum Janizerorum, qui in ipsa porta civitatis assequuti vestigia Petri Marcus et Nicolai Turcovich, una cum eis irruerunt in civitatem, eaque sunt potiti.

Duobus diebus post petierunt hostes arcem, in qua cum Regina esset sola, nec sciret quid agere deberet in tanta rerum consternatione, postquam vidit, omnia sibi et filio suo tuta fore cum adiectione

Transylvaniae, noluit contendere; et ita conditione accepta, Bassae, cui tunc cura Budensis erat commissa, omnes claves arcis Budensis misit. Interim et Consiliarii alii liberati, alii in Turciam missi, ut Valentinus Turcus; et Stephanus Verbuzy, qui Budae juri dicundo Christianae nationi fuerat designatus; Regina cum eremita fratre Georgio et Petrovich Lippam abierunt, Turcis Buda relicta.

Idem testis dixit, quod cum frater Georgius hospitaretur in eius Albae Juliae Praepositurae domo, et quodam tempore sub prandio varii sermones haberentur de illo excidio Budensi, meminit se audivisse dicentem fratrem Georgium: quod si scivisset, Turcam intercepturum, vel petiturum a se Budam, nunquam ad eius castra descendisset, nec alios Consiliarios descendere permisisset; adiiciens, quod ad mensem adhuc Budam sustentare potuisset. Verum cum iam cepisset consilia de deditione Transylvaniae, quam fecit Regiae Maiestati, Conventus agebatur, quantum audivit, Thordae; ad quem Conventum noluit Petrovich interesse, sed misit suos oratores, per quos regnicolis disuaderet fratris Georgii consilia. Inter alia nunciavit: Viderent quid essent facturi, cum non ipse Budam hostibus prodidisset, sed ille, cuius illi consilia sequerentur; et caverent, ne idem Transylvania pateretur, quod Buda passa fuit. Dicens ipse testis, se non interfuisse hisce rebus, sed a diversis personis accepisse. Et si quid ad hanc rem faciat, illud quoque idem testis adiecit: quod cum quodam tempore pranderet frater, et haberet convivas, iusserat suos adolescentes quemdam scurram suum nomine Georgium Nagh vexare et percutere. Qui accedens ad fratrem Georgium, plorans: cur, inquit,

facis me percutere, numquid ego Budam prodideram? Iratus ob haec verba frater diu est scurram adversatus, expulso tunc a mensa scurra a furore suorum.

De origine autem tributi pro Transylvania persolvendi, idem testis dixit, se nihil scire peculiariter. Hoc tamen non ignorat, quod communi consensu Regina, frater Georgius, Petrovich, et domini Transylvanienses, Turca, uti dicebatur, postulante, tributum pendere in Conventibus, quibus ipse testis interfuit, decreverunt; idque ipsum tributum, quod fuit promissum, missum fuit per Joannem Zalanzy, quando Turca ipse expugnavit arces Valpo et Soclos cum Quinqueecclesiensi Civitate. Interrogatus, an illud impedimentum factum Reginae, de quo supra dixit, ne arcem militibus Regiis aperiret, culpa vel causa fratris Georgii provenerit? respondit: esse publicum sermonem, culpa ipsius fratris Georgii et Petrovich, qui superiores erant.

Super tertio articulo (de causa odii inter fratrem Georgium et regnicolas) dixit: quod quantum ipse testis hinc inde intellexisse potuit, cum Joannes Rex fratrem Georgium evexisset in primis ad ordinem Magnificorum, deinde ad Thesaurariatum, post ad Episcopatum et ad curam plurium arcium et civitatum, et postremo moriens curam idem Joannes ei reliquisset uxoris, et filii, ac posteritatis eius reliquae; hinc incendebatur odio multorum, inde ambitione propria. Nam cum etiam praeterea, quantum intellexit idem testis, plurima secreta Joannis Regis sciret, quibus ipse agebat cum Turcis; intendit omnem animum, ut administrationem dudum per Joannem sibi creditam sustineret, praesertim Transylvaniae, et reliquae ditionis Reginae et filio eius traditae. Quocirca egit

medio aliorum inprimis apud Reginam, ut ipse, una cum Petrovich, postquam essent Joannis Regis testamentarii, plenam administrationem haberent, si rem tam Reginae quam filii deberent gerere; et nisi Regina peculiarem personam huic officio praeficeret, omnium rerum confusio esset sequutura. In hoc negotio imprimis usus est opera Joannis Statilii Episcopi Transylvani; postea etiam quorundam Transylvanorum, quos in favorem suum illexerat.

Petrovich, quum volebat et nitebatur, uti etiam eius natura exigebat, ex aequo cum ipso fratre Georgio illa administratione fungi, nihil peculiariter sibi vindicabat frater Georgius; cum videret competitorem non habere in Petrovich, et Valentinus Turcus iam in captivitate Turcica teneretur, qui aeque gubernationem ambire dicebatur. Nam et Budae audivit testis, eos mutuo fuisse obiurgatos, antequam Turca advenisset. Praefatam administrationem diligenter coepit appetere, et quaerere diversis mediis, cum ante hoc tempus oderant eum vel de nomine omnes Transylvani. Quid interim et quomodo factum fuerit, eidem testi dicere difficile est. Inducta tamen Regina ad confirmandum eundem fratrem Georgium in veteribus officiis, inprimis indicto Conventu Generali creavit Locumtenentem suum et filii sui, et paulo post, cum nescitur quidnam vellet, optavit ut scriberetur Locumtenens Regius, ex quo Turca puerum Regem scribebat, vel quod etiam alibi hoc titulo aliquid venaretur. Consecuto hoc officio vel dignitate, coeperunt afferri litterae ab Imperatore Turcarum, quibus frater Georgius Reginae commendabatur ut bonus et fidelis servitor, confirmando eum in ea dignitate, et Nationibus illis etiam jubendo, ut illi obedirent post Reginam et filium eius,

quod alium eis praeesse nollet. Post non multo elapso tempore accepta ansa majoris gradus, cum iam plurium animos sibi adjunxisset, inventus est modus, ut aliqui ex provincialibus Gubernatorem peterent. Ex quo multorum ingenia Locumtenentis dignitas non posset compescere, opusque esset plena aliqua auctoritate, vacante Sede Regis, quae eam provinciam recte gubernaret. Testis igitur nescit de hac re omnino dicere. Tandem ad hoc inducta Regina, inducti Transylnani, a Turcarum quoque Imperatore tempestive supervenere litterae tam ad Reginam, quam ad illos regnicolas vel provinciales, promotionem fratris Georgii suadentes et imperantes. Coacto itaque Conventu Generali, in quo etiam testis dicit se interfuisse, ad dignitatem, et officium Gubernatoris promotus est. Verum, cum de titulo, quo uti deberet, ageretur ipse frater Georgius Gubernator appellari cupiebat; sed Statilius, Transylvaniensis tum Episcopus, praesentis testis avunculus dehortatus est eum, ne hunc titulum ambiret, qui in Hungaria semper pene funestus fuerit, et dubio procul mirifice odiosus. Sic appellavit eum Judicem Generalem, et deinde usus est hoc titulo usque ad mortem et dominio.

De injuriis et gravaminibus, idem testis dixit: quod licet frater Georgius ostenderet, se diligenter officio suo satisfacere in providenda Regina et sua aula rebus necessariis, tamen ex quotidianis et perpetuis eius querimoniis ac lacymis, quibus semper deplorabat suos defectus et quasdam alias injurias, quas ipsa Regina non omnibus explicabat, rem aliter se habere intelligebat. Propterea etiam aliquoties dedit operam per Publicos Conventus, ut privaretur officio, reddita ratione suae administrationis. Nam idem

testis meminit, quod aliquando in arce sua vix habuerit vinum pro familia unius diei: ethoc contigit, cum quodam tempore Colosvarii esset Conventus Generalis in eum finem coactus, ut privaretur administratione et officio. Nec ausus est ex Abbatia Colosmonostra civitatem intrare, ut interesset Conventui; sed ficta aegritudine tam diu in ipsa Abbatia decubuit, donec Conventus ad Reginae vota perficeretur, relinquereturque ipse frater Georgius gratiae ipsius Reginae. Conventu confecto et dissoluto, in quo decretum erat, ut ipse frater Georgius redderet rationem suae administrationis, habereturque cura de aliis ad sua officia subrogandis; duobus diebus post reversa Regina ad arcem suam Gyalu, venit eodem et frater Georgius petita venia, et fere salvo conductu, ut ei tuto Reginam liceret adire. Cum igitur obtinuisset, quae petierat, venit ad Reginam plorans muliebriter, humi prostratus ipsis genibus, advolutusque ad Reginam, vestis fimbriam osculabatur, supplicibus verbis postulans, ne crederet suis delatoribus; et si quis defectus fuisset commissus, dignaretur ei parcere, eam culpam in alios detorquens. Tunc Regina quoque effusa in lacrymas simili modo, fratri Georgio exprobrabat, reducendo illi mariti beneficia, suam gratiam, et memoriam, testamenti, quo erat illi credita, vel commissa cum filio. Sic illic jussus assurgere et assidere, post multas querimonias fuerunt reconciliati, promittente Regina indefessam suam gratiam, ille meliore servitia. Ea die laetissime vivebant in hospitio. Monachus die sequenti ex his locis, quae administrabat, ferme ad 200 currus victualium invehi fecit in arcem Gyalu. Erant tunc temporis aliquot viri Transylvani praecipui partibus Reginae faventes, et qui cupiebant everti

fortunam monachi; ubi viderunt, eum restitutum in pristinum statum, et in Reginae gratiam, abominati Principis (ut quidam ex eis dicebant) levitatem, recesserunt ab eius studiis, et deinde adhaesere ipsi fratri Georgio. Multi ex eis hoc exemplo perturbati, minus postea curavere Reginam, et in dies alii atque alii monacho adhaerebant.

Sic Regina paulatim in contemptum veniebat, monachus autem perspecto eius ingenio, semper postea usus est his praxibus, quando voluit adducere Reginae voluntatem ad aliquas suas accessiones; ita, ut arces etiam eius in Transylvania dotalitias omnes ad manus suas accipere contenderit. Quo plurimum Petrovich semper est offensus; et nisi idem Petrovich obstitisset, dudum eas obtinuisset, cum jam tres obtinuerat. In quem hoc finem fecerit, difficile est judicium; sed communis fama male interpretabatur. Ad haec illud etiam dicendum est, quod idem testis aliquoties viderit Reginam ipsam tanta premi pecuniarum inopia, ut modo 100, modo 200 illos Portugallenses ducatos, quorum 10.000 attulerat ex domo paterna marito, miserit huc illuc per Capitulum Albae Juliae, quaerens aliquam summam ad illud pignus. Istae necessitates cum fuissent perlatae ad monachum, et vix inveniret Regina, qui ei accomodarent, cum etiam Petrovich ad hoc pignus negaverit mutuum; veniebat monachus ad Reginam, aut scribebat, orans, ut animadverteret, quam ipse ceteris esset melior, qui ei servirent; adducens sub hoc in odium et Petrovich, et alios, quibus sciebat Reginam favere; tum missis ad illam aliquot millibus ducatorum, videlicet tribus, quatuor, quinque millibns, obtinebat ab illa, quidquid volebat in suis progressibus. Et istis commentis

semper illam circumduxit. donec eam eduxit ex Transylvania.

Super quarto articulo (frater Gyōrgynek kemény kormánya) dixit: Erat publica querela in Transylvania colonorum et subditorum, quod multis et variis oneribus gravabantur ab ipso fratre Georgio. Interrogatus, quae et qualia onera, et an specialiter posset narrare? — respondit: Ipse frater Georgius quamdam quasi mercaturam exercebat vini, frugum, salis, et in istis angariabet ipsos pauperes: et audiebam, quod publice conquerebantur de his. Alia magis particularia nescio. Idem testis dixit, fratrem Georgium fuisse cautissimum in irrogandis vituperiis, aut verberandis hominibus, vel morte afficiendis. Quo factum est, ut ex maximis inimicis amicos sibi reddiderit, largitione adiecta, quod potissimum instrumentum fuit eius apicis consenquendi, ad quem conscenderat. Tamen cum quidem cives oppidi Rivuli Dominarum fuissent Lutheramismi accusati, et adulterinae monetae, quantum idem testis dixit se audivisse, profectus eo frater Georgius, et cognitione ac iudicio talium rerum habito, quosdam comprehendi fecit et pecunia mulctavit, et ut audivit etiam capite; non enim adfuit rebus praesentibus.

Super sexto articulo, in quo continetur, fratrem Georgium in indignationem Principis Turcarum incidisse; dixit se nescire.

Super 7. et 8. articulis, quibus continetur: Cum frater Georgius se in regimine Transylvaniae sine auxilio Regiae Maiestatis conservare non optuit, ad eius patrocinium concurrit orando, ut Sua Maiestas Transylvaniam ad manus suas reciperet, contentando filium Regis Joannis ratione patrimonii, et

Reginam ratione dotis; protestando, quod si Regia Maiestas id facere regligeret, Christianitati damnum inde emergeret, quod absque sua culpa eveniret etc.; item quod se totum obtulit Regiae Maiestati et Christianitati de cętero fideliter serviturum, — dixit se quam saepissime audivisse annis superioribus dicentem fratrem Georgium, cum sermo fieret, ut animum suum ad studia Serenissimi Regis Romanorum applicaret potius, quam in Turca spem firmam et diuturnam collocaret in his, quae ad statum tam provinciae illius, scilicet Transylvaniae et suum quoque, ac filii Joannis Regis, et Reginae; quod ipse, scilicet frater Georgius, id potissimum procurasset, ut ea in re Christiane ageret; nunquam tamen se posse credere Serenissimo Regi Romanorum, et in manus eius committere, priusque moriturum, quam ut id faceret. Et adducebat in exemplum Petrum Pereni, qui cum Eius Maiestatis coronationis maxima pars fuerit in afferenda corona deserto Ioanne Rege, in ejus tamen Maiestatis carcere decessit. Hoc autem in eum finem dicere videbatur, quod agnosceret, se in Eius Maiestatem deliquisse. Afferebat et alios servitores Eius Maiestatis, ut Ludovicum Pekry, et Joannem Cotzyaner, et aliquos alios; in quo ostendere videbatur, metuendum etiam sibi fore ab ipsa Regia Maiestate. Tandem cum testis haec saepius prolata ab ipso fratre Georgio cognovisset, audivissetque, postremis temporibus in fidem Regiae Maiestatis Romanorum concessurum, plurimum secum mirabatur; et, cum causas tantae mutationis, et fidei eius causas inquireret, et scire conaretur, dixit, se ab aliis intellexisse, quod vero zelo Christianae pietatis, Transylvaniam, et se ipsum, in Eius Majestatis fidem coniiceret; alii vero

secus, scilicet quod cum certo perspexisset Turcam in gratia Reginae sibi capitaliter indignari, facturumque compotem Reginam voti sui, de deponendo ipso fratre. Georgio ab officio; ideoque necessitate convertit sua studia in Regiam Maiestatem, quam sciebat semper summa cura ad dominium Transylvaniae anhelasse; et eo magis, quod semper spebus huiusmodi, uti dicebatur, per nuncios et litteras tenuerit. Dicebatur etiam, quod id ipsum hac occasione nacta faciebat, ut Cardinalitiam dignitatem obtineret.

Super 9° et 10° articulis dixit: Audivi, quod Regia Maiestas creavit eum Vajvodam Transylvaniae, et pro confidentia, quam Sua Maiestas in illo collocaverat, suis aliis Commissariis et Capitaneis mandaverat, ut nihil sine eius consilio facerent, deferendo illi omnes primas partes.

Super 12° articulo, quod Regia Maiestas, quo sibi hunc fratrem Georgium et Christianitati magis devinctum redderet, apud Beatissimum Summum Pontificem intercesserit, ut in coetum Cardinalium cooptaretur; — dixit: Hoc ita fuisse intellexi; et etiam audivi, cum Beglerbegus transiisset Danubium, rebellarent Rasciani, et Themesvar ac Lippa periclitarentur, fratrem Georgium coactum fuisse exire cum exercitu obviam hostibus, donec certior fieret de dignitate Cardinalitia.

Super 37° articulo, dixit: Id quoque communi sermone audivisse, quod si ipse frater Georgius tempestive misisset auxilia illarum partium Capitaneis, populi inibi incolentes non recedebant ad hostes, prohibebaturque etiam transitus ipsis hostibus. Interrogatus, an ipse testis sciret vel existimaret, quod frater potuerit subsidio venire, et tamen noluerit; —

respondit: quod, cum habuerit Transsilvaniam in potestate sua totam, credibile est, eum praestare potuisse. Sed quo animo illi populi tunc temporis ad parendum ei fuerint, se nescire; dicens testis, se hoc audivisse, quod idem frater Georgius adhuc antea nunciasset Regiae Maiestati, ut in Transsilvaniam mitteret mediocres copias tantummodo propter Regiae Maiestatis existimationem, reliqua per se ipse effecturum, cum et gentes et pecunias esset habiturus.

Super 39° articulo dixit: De particularitate se loqui nescire; sed pro opinione communi, fretus Beglerbegus accessione Rascianorum securius usus est suis progressibus; quia dicebatur, quod nisi Rasciani ad Beglerbegum accessissent, partes illae periclitatae non fuissent.

Super 49° articulo dixit: Ista ita facta fuisse audivi. Et fuit fama publica, quod dominus Castaldus instabat plurimum, et frater differebat.

Super 58° articulo dixit: Ita factum est, ut audivi. Et hoc insuper, quod si Lippa ita oppugnabatur, ut ipse frater Georgius instituerat, nemo capiebatur; sicut ego audivi ex Francisco Litterato Pestiensi, servitore tunc fratris.

Super 60° articulo dixit: Audivi, quod miserit Gasparum Peruscitz suum servitorem, consentiente etiam domino Castaldo, una cum ipsius Castaldi homine.

Super 61° et 62° articulis dixit: Ita audivi, quod Turcae deditionem facere volebant, si salui cum rebus suis dimitterentur, ut ita fieret; asserens, hoc esse beneficium publicum et Suae Maiestatis.

Super 67° articulo dixit: De hac particularitate ego nescio. Hoc tamen scio, quod frater Geor-

gius pro se procurabat liberationem Turcarum eo diligentius, ut beneficium beneficio compensaret, quod eum ipse Ulymabegus iuvisset opera suorum amicorum apud Turcam, quando Buda intercepta, in castris ipsius Turcae frater Georgius erat detentus.

Super 70° articulo dixit: De hoc etiam nihil possum dicere, nisi quod vulgo audivissem, litteras Regiae Maiestatis fuisse datas dominis Commissariis et aliis Capitaneis, ut quae frater Georgius fieri vellet, acquiescerent; et quod hac ratione fuissent inducti ad subscribendum.

Super 71° articulo dixit: Audivi, quod frater ipsum donaverit, et comites equestres ei tribuerit.

Super 80° articulo dixit: Audivi, quod indictus fuerit conventus per ipsum fratrem Georgium ad diem Sancti Thomae, sed an inscia Maiestatae Regia nec ne, non sat scio.

Super 83° articulo dixit: Se intellexisse, quod cum dominus Locumtenens Bellicus petiisset ab eo nomine Regiae Maiestatis arces quasdam; tunc primum venerit in dubium rerum suarum, et poenituerit facti. Inde postea secum alia moliri incoeperit. Postea ex his, quae per illum acta sunt, venerit in suspicionem de his, quae illi opponuntur. Propter quae illi etiam mors fuit irrogata, eo quod sic morte intercipi debuerit, ne ea pars Regni periclitaretur. Haec sunt quae testis audivit. Interrogatus, a quibus ista audiverit? — respondit: Ita vulgariter audivi. Interrogatus, an etiam eodem tempore plures essent qui contrarium tenerent? — respondit: Ipse frater habuit etiam suas virtutes et sua vitia, propter quas a multis laudatus fuit, a multis improbatus. Et ad hanc praesentem diem dicunt, quod melius fuisset; et maxime hi, qui

pendebant ab eius auctoritate. et sentiebant commodum ex eo, ut milites et familiares eius. Interrogatus, an sit verum. quod ipse frater Georgius quam plura opera fidelitatis erga Suam Maiestatem, ac etiam optimi Christiani. ac defensoris fidei fecerit publice et palam? — respondit: Quo pacto serviverit Regiae Maiestati, nescio: nisi hoc solum. quod bene incoeperat, quando tradidit Transylvaniam Regiae Maiestati; et quod ipse frater Georgius saepe concionabatur, et quotidie missam audiebat, et tuebatur religionem Catholicam contra Lutheranos, iuxta ea quae foris apparebant.

Super 84° articulo dixit: Audivi. quod nisi frater Georgius e medio sublatus fuisset, cum iam haberet suas practicas cum Turcis, uti dicebatur, Transylvania adiisset periculum. Interrogatus, quales practicas diceretur habere? — respondit: Se particulariter nescire, sed vulgo audivisse

Super 85° articulo dixit: Se audivisse ex vulgari voce, quod non ita occidi debuit, sed judicio mediante, si prius detentus extitisset. Interrogatus, an ipse testis sciret vel iudicaret. quod sicut interfectus fuit, ita etiam capi, et in Judicium duci potuisset? — respondit, quod res illa perfici non potuisset sine difficultatibus. Interrogatus, ut eas difficultates explicaret, et rationes redderet; — respondit: Quia pecuniosus erat, potens, dives, habebat amicos, fautores et clientes. Interrogatus, quare hae difficultates non emerserunt post mortem eius, vel eum effectum mortis impediverint? — respondit; Ego nescio de eventibus dicere quicquam specifice. Interrogatus, an vocatus a Rege ad aulam venisset, et ita potuissent ei manus iniici? — respondit: Nescio certe, quamvis audiverim

se dicere esse venturum ad aulam. Interrogatus, an ipse testis habeat notitiam odii aut aemulationis inter fratrem Georgium et dominum Joannem Baptistam Castaldum? et quod propterea dolose et false fuerit delatus ad Regiam Maiestatem, ut Sua Maiestas decepta talibus delationibus ipsum interfici fuerit? — respondit: De hoc se aliud nescire, quam ea quae in articulo 83° dixit.

Super 86° articulo dixit: Ego semper intellexi dominum Castaldum in aula Caesareae Maiestatis magno loco fuisse, et magna existimatione habitum, et virtute praeditum in re militari, et pro viro bono, religioso et Christiano; alioquin hominem non cognosco de facie. stb.

III.

Ratio viae Danubialis a Vienna Belgradum.

A Vienna ad Posonium	milliaria	8.
A Posonio ad Comaromium . . .	milliaria	10.
A Comaromio ad Strigonium . . .	milliaria	5.
A Strigonio ad Budam	milliaria	8.
A Buda ad Raczkewy oppidum in insula Czeppel	milliaria	5.
A Raczkewy ad Fewldwar	milliaria	5.
A Fewldwar ad oppidum Pax . . .	milliaria	3.
A Pax ad oppidum Tolnam . . .	milliaria	6.

A Tolna ad Baiam castellum . . . milliaria 5.
A Baia ad oppidum Zeremleniam . . milliare 1.
A Zeremleaio ad Veresmarth oppidum milliaria 6.
A Weresmarth ad Erdewd arcem. intra quod spatium Dravi fluvii ostium est, milliaria 12.
Ab Erdewd ad arcem Valkowar . . milliaria 4.
A Valkowar ad Atthiawar arcem dirutam. Ochinum indigenae vocant . milliaria 2.
Ab Atthiawar ad Vylak arcem insignem. et indigenis Illok nominatam . milliare 1.
Ab Vylak ad Banmonostra. olim Syrimiensis Episcopi sedes et Ecclesia; nunc omnia diruta. et indigenis Banowci noncupata . . . . . milliaria 2.
A Banmonostra ad Czerwgh . . . milliare 1.
A Czerwgh ad Kamonz. olim Acumincum appellatum . . . . . milliaria 4.
A Kamonz ad Varadinum Petri. arcem et Abbatiam insignem . . . . . milliare 1.
A Varadino Petri ad oppidum Karom. Karlowci indigenis dictum. ac magnum et frequens . . . . . milliare 1.
A Karom ad arcem et oppidum Szalonkemen. indigenis Szlani Kamen hoc est salsus lapis; est autem arx magna, cui ex opposito Tybiscus fluvius incidit in Danubium . . . milliaria 3.
A Szalonkemen ad Belgradum. intra quod spatium arx fuit Zemlinium; sed

IV.

Ratio itineris, quod est a Vienna ad Constantinopolim.

A Vienna ad Raikam	milliaria	11.
A Raika ad Owar	milliaria	2.
Ab Owar ad Jaurinum	milliaria	5.
A Jaurino ad Strigonium	milliaria	9.
A Strigonio ad Budam	milliaria	5.
A Buda ad Adom	milliaria	4.
Ab Adom ad Fewldwar	milliaria	5.
A Fewldwar ad Tolnam	milliaria	4.
A Tolna ad Ettinum	milliaria	2.
Ab Ettino ad campum Mohacz clade Ludovici Regis memorabile . . .	milliaria	4.
A Mohacz ad Laszko	milliaria	4.
A Laszko ad arcem Valko	milliaria	2.
A Valko ad Ezikum oppidum muratum in ripa Dravi, Joannis Cozianeri clade memorabile	milliaria	2.
Ab Eziko ad Zattam arcem dirutam .	milliaria	3.
A Zatta ad oppidum Dmitrowci nominatum, et in Savi ripa positum, olim Syrmium appellatum	milliaria	5.
A Dmitrowci ad Karlowci	milliaria	3.
A Karlowci ad Belgradum	milliaria	3.
A Belgrado ad Grodzka	milliaria	4.
A Grodzka ad Samandriam veteribus Tricornium appellatum	milliaria	4.
A Samandria ad Clenovaz	milliaria	4.
A Clenovaz ad Bathicznam	milliaria	8.

A Bathiczna ad Jagodnam, oppidum amplum et frequens	milliaria	3.
A Jagodna ad Parathinum oppidum .	milliaria	2.
A Parathino ad Bolivanum	milliaria	6.
A Bolivano ad oppidum Nys, Nessum olim, cum amne Nissava satis magno	milliaria	5.
A Nys ad Cliazuricam	milliaria	5
A Cliazurica ad oppidum Pyroth magnum et frequens cum arce diruta .	milliaria	3.
A Pyroth ad Collatinum	milliaria	3.
A Collatino ad Bilicze	milliaria	4.
A Bilicze ad oppidum Sophiam, olim Ulpianum appellatum, magnae amplitudinis et frequentiae	milliaria	2.
A Sophia ad Bilam Carquam, hoc est Albam Ecclesiam	milliaria	4.
A Bila Carqua ad campum Ictimanum sub Rodope monte, et pagum Stippos	milliaria	2.
A Stippos Rodope conscenditur, ubi pagus nominatus Vasiliza et Vetren, hoc est Regius et Ventosus . . .	milliaria	5.
Ex Rodope descendit in Thraciam ad oppidum Tatar Pazarczith magnum et frequens, dictumque Tartarorum emporiolum	milliaria	2.
A Tatar Pazarczith ad Philippopolim civitatem, olim Trimontium appellatam a tribus collibus, inter quos posita est, ad ripam Nesi sive Nesti fluminis, quod nunc Marizam indigenae vocant	milliaria	4.
A Philippopoli ad Konyws pagum .	milliaria	3.
A Konyws ad pagum Kaiali . . .	milliaria	3.

A Kaiala ad pagum Hawrali . . .	milliaria	8.
A Hawrali ad Muztaphae pontem supra Marizam positum, ubi est oppidum satis frequens	milliaria	3.
A Muztaphae ponte ad Hadrianopolim civitatem antiquam, muratam, adhuc extantem, et cum maximis et amplissimis suburbiis, quae tres amnes alluunt non exigui Arda, Tunczia et Mariza, amboque illi superiores in Marizam influentes, simul cum Orbello monte in Aegeo mari desinunt	milliaria	3.
Ab Hadrianzpoli ad pagum Awza .	milliaria	3.
Ab Awza ad pagum Ezkibaba . . .	milliaria	4.
Ab Ezkibaba ad pagum Bergaz . .	milliaria	2.
A Bergaz ad Ciwrly oppidum . . .	milliaria	6.
A Ciwrly ad civitatem muratum Selymbriam, intra quod spatium Hebrus fluvius, Graecis et Turcis Ergiene nuncupatus fluit, alluens pagum Carizteranum; compluresque amnes per totum cursum suum a monte Haemo in se recipiens, lacum efficit Bystonium; deinde ad Aegeum effunditur	milliaria	5.
A Selymbria ad magnum pontem Turcis Biwk czekmegze vocatum, ubi magnum est oppidum . , . . .	milliaria	4.
A magno ponte ad parvum pontem Turcis dictum Kwczwk czekmegze	milliaria	3.
A parvo ponte ad Constantinopolim .	milliaria	2.

Summa milliarium Hungaricalium est 192.

V.

Nomina Praelatorum et Magnatum Regni Hungariae qui Sanctissimi Imperatoris Maximiliani Regis Hungariae filii coronationi interfuerunt Posonii 1563. die 8. mensis Septembris

Nicolaus Olahus Comes Hontensis. Archiepiscopus Strigoniensis Supremus Regni Cancellarius. ac Locumtenens Regius etc.

Antonius Verantius Comes Comitatuum Heves iensis Perpetuus, Borsodiensis Administrator. et Pestiensis Locumtenens. Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius.

Paulus Bornemizza Episcopus Transsilvanus. et Nitriensis Commendatarius. ac Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius etc.

Paulus de Gregoriancz Episcopus Jauriensis. postea 1564. mense Septembri factus Electus Colocziensis Archiepiscopus. Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius.

Franciscus Forgach Episcopus Varadiensis. et Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius etc.

Andreas Duditius Sbardellatus, Episcopus Chanadiensis, postea Quinqueecclesiensis factus, Consiliarius Caesareae ac Regiae Maiestatis.

Andreas de — — — Episcopus Vesprimiensis. Consiliarius Caesareae Maiestatis et Regiae.

Joannes ab Wylak Episcopus Vaciensis et Praefectus Camerae Hungaricae, ac Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius.

Michael Merey Palatinalis Locumtenens, Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius.

Stephanus Dobo de Rwzka, Vaino da Transsiluanus, sed ammissa Transsiluania Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius.

Petrus Erdwdy Comes Com — — Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Banus, Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius.

Andreas Bathory Comes Comitatus Zabolcz et Zathmar, ac Judex Curiae Regiae, et Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius.

Comes Nicolaus Zriny, Tavernicorum Regiorum Magister, Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius, et Supremus Vltra Tibiscamus Capitaneus.

Ladislaus Banffy Comes Comitatus — — — — Janitorum Regiorum Magister, et Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius.

Stephanus Banffy Comes Comitatus — — — —, Dapiferorum Regiorum Magister, et Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius.

Christophorus Bathyany Pincernarum Regiorum Magister, et Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius.

Franciscus Tahy Agasonum Regiorum Magister, et Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius.

Franciscus Bathyany Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius.

Gabriel de Peren Comes Aba Wyvariensis, et Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius et Capitaneus,

Nicolaus de Bathor Comes Comitatuum Zabolch et Zathmar.

Franciscus Zay de Chemer Supremus Capitaneus Partium Superiorum et Cassoviae, Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius.

Gaspar de Hommona } consobrini et adolescentes.
Nicolaus de Hommona }

Stephamus Comes Francapanus de Terzaach adolescens.

Ladislaus Kerecheny Capitaneus Giulensis, Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius.

Dominicus Dobo.

Joannes Chorom.

Joannes Giulay adolescens.

Gaspar Alapy adolescens } fratres.
Stephanus Alapy adolescens }

Comes Georgius Zriny } filii Comitis Nicolai adolescentes.
Comes Christophorus Zriny }

Balthasar Tahy } Francisci filii, adolescentes.
Gabriel Tahy }

— — — Banffy Ladislai filius, puer.

Franciscus Terek de Enyng Capitaneus, Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius.

Joannes Periny de Nyalab, adolescens.

Joannes Balassa de Giarmat Comes Zoliensis, et Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius.

Franciscus de Periny de Nagy Ida.

Matthias Keglewyth } fratres.
Petrus Keglewyth }

Stephanus Desffy (Dersffy) Caesareae et Regiae Maiestatis Cis Danubianus Supremus Capitaneus.

Christophorus Nadasdy iuvenis.

Stanislaus Twrzo.

Paulus Czobor } fratres iuvenes.
Emericus Czobor }

Michael de Rewa
Joannes de Rewa } Comites Turocienses, fratres et iuvenes.
Franciscus de Rewa

Wolffgangus Bathyany iuvenis.

Michael Bwdy Comes de Bereg iuvenis.

Petrus Zay de Chemer, Francisci filius, adolescens.

Nicolaus Chassar Olahus, Archiepiscopi Strigoniensis nepos, iuvenis.

Balthasar Balassa, Melchioris filius, adolescens.

Paulus Bakyth, Petri filius, adolescens.

Christophorus Vgnod (Ungnad) etc. Germano Hungarus.

Joannes Kerecheny Praepositus Budae Veteris.

Gregorius Bornemissa Praepositus Scepusiensis, postea Episcopus Chanadiensis factus.

Numero 58.

VI.

In coronatione Maximiliani Regis Hungariae etc.

Dominus Franciscus vacante officio Palatini, cuius hoc est officii . . . . . Coronam;

Dominus Andreas de Bathor Judex Curiae . . . . . sceptrum;

Dominus Comes Nicolaus Zryny Magister Tavernicorum . . . . pomum;

Dominus Franciscus Forgach Episcopus Varadiensis . . . . . pacem;

Dominus Petrus Erdeody Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae Banus . . . crucem;

Dominus Franciscus Tahy Magister Agazonum . . . gladium

Dominus Gabriel de Perea . reconditum in vagina ensem S. Stephani;
Nicolaus Bachory . . . . vexillum Hungariae;
Georgius Comes de Zrynio . vexillum Dalmatiae;
Ladislaus Banffy Magister Tabicorum . . . . vexillum Croatiae;
Stephanus Bodo . . . . vexillum Sclavoniae;
Ladislaus Kerecheny . . vexillum Serviae;
Comes Thersaczky . . . vexillum Boznae;
Mathias Kegiewych . . . vexillum Bulgariae portavit.

Rama est quae nunc Bozna dicitur,
Servia olim nunc Rascia.
Gallicia maior Valachia.
Lodomeria est Ruscia.

Comania est pars Valachiae a Comanis nigris dicta, quae est sita inter fluvium Olth, Alpes et Danubium versus Tartariam; hodie est pars Transalpinae et Moldaviae.

VII.

Salaria Praefecti, et Consiliariorum, ac ceterorum Camerae Hungariae membrorum (1565.)

Reverendissimo domino Joanni ab Wylak, Episcopo Waciensi, Praefecto Camerae Hungaricae, salarii nomine penduntur, qui et soluti . . . . . flor. 800.

Magnifico domino Joanni Libero Baroni a Kharling Consiliario Camerae solvuntur, et soluti . . . . . flor. 560.

Eidem pro ultima angaria anni proxime praeteriti 1564. salarii dimidiae partis, quod in Camera Austriaca habuit, soluti flor. 50.

Egregio domino Sigismundo Thordae Consiliario Camerae pro annuo salario solvuntur et sunt soluti . . . . . flor. 400.

Egregio domino Joanni Zermegh Consiliario solvuntur, qui et soluti . . . flor. 400.

Egregio domino Georgio Hozzwthoty Consiliario Camerae solvuntur et soluti . flor. 400.

Egregio domino Joanni a Sinczendorff Consiliario Camerae solvuntur et soluti . . . . . flor. 400.

Eidem pro ultima angaria anni praeteriti 1560. salarii dimidiae partis, quod in Camera Austriaca habuit soluti sunt . flor. 20.

Valentino Ernnleutnero Magistro Rationum pro salario suo annuo solvuntur et sunt soluti . . . . . flor. 200.

Ladislao Mossoczy Perceptori Generali apud Cameram salario suo annuo floreni 400, et scribae suo floreni 80 solvuntur et sunt soluti, facientes . . . . . flor. 480.

Joanni Forstetero Contrascribae iam dicti Perceptoris pro salario suo annuo floreni 200, pro scribae sui salario floreni 50 solvuntur et soluti sunt, facientes . . flor. 250.

VIII.

Nomina omnium Episcoporum Ecclesiae Agriensis a fundatione sua.

1. Catapanus.
2. Petrus.
3. Laurentius.
4. Cletus, Abbatiae trium fontium de Beel fundator.
5. Andreas.
6. Martinus.
7. Czanadinus.
8. Nicolaus, qui fundavit carthusiam apud Tarkan, et fuit etiam Cardinalis.
9. Michael.
10. Emericus Czuder.
11. Joannes, qui fuit etiam Archiepiscopus Strigoniensis.
12. Stephanus Czyko.
13. Thomas Wasffew.
14. Stiborius Polonus.
15. Petrus de Rozgon.
16. Dionisius de Zech, qui fuit etiam Archiepiscopus Strigoniensis.
17. Simon de Rozgon.
18. Ladislaus de Hederwara.
19. Joannes Vitezius, qui fuit et Archiepiscopus Strigoniensis.
20. Gabriel Italus, qui fuit etiam Cardinalis.
21. Urbanus de Naghlewch, incola insulae Czalokewz, auri salisque fodinarum Praefectus, The-

saurariusque et Propalatinus Regni Huugariae, ac Jauriensis et Viennensis Episcopus, moritur Agriae 1491.

22. Thomas de Erdewd, qui fuit etiam Archiepiscopus Strigoniensis, Cardinalis et Patriarcha Constantinopolitanus.
23. Hippolitus Princeps Hestensis, qui fuit et Cardinalis.
24. Georgius, qui antea fuit Quinqueecclesiensis, postremo etiam Archiepiscopus Strigoniensis.
25. Ladislaus Zalkanus, qui fuit etiam Archiepiscopus Strigoniensis et Summus Cancellarius.
26. Paulus de Varda, qui fuit prius Vesprimiensis et Jauriensis Episcopus, ac Supremus Regni Thesaurarius, et demum Archiepiscopus Strigoniensis ac Locumtenens Regius.
27. Simon de Erdewd, qui cessit Agriensem Episcopatum Zagrabiensi, et potitus est Banatu Maritimo.
28. Thomas Zalahazy, qui fuit Electus Archiepiscopus Strigoniensis, contentusque Agriensi Archiepiscopatum cessit; sed postea extrusus ex Episcopatu Agriensi a factione Joannis Regis Vesprimiensem obtinuit, supremoque est potitus Cancellariatu.
29. Antonius Grittus, Aloysii Gritti natione Veneti, spurii, et sub Joanne Rege Gubernatoris Hungariae filius, similiter nothus.
30. Franciscus de Frangepanibus, monachus Sancti Francisci de observantia; qui fuit etiam Electus Archiepiscopus Collociensis.
31. Nicolaus Olahus, generis Vaivodarum Transalpinensium, qui ex Zagrabiensi Agriensis factus, postremo ad Archiepiscopatum Strigoniensem, ad

Summum Cancellariatum, et ad Locumtenentiam Regiam provectus est.

32. Franciscus ab Wylak, qui fuit Jauriensis Episcopus, postremo etiam Locumtenens Regius fuit.

34. Antonius Verantius Sibenicensis Dalmata, qui prius fuit Quinqueecclesiensis, et bis Orator in Turciam; postremo fuit Archiepiscopus Strigoniensis, et Locumtenens Regiae Maiestatis.

IX

Breve compendium proventuum et necessariarum erogationem Archiepiscopatus Strigoniensis *).

Proventus.

1. Ex arendis solitis.

Comitatus Gheomeriensis arandari solet Suae Maiestati ad praesidium Muraniense .	fl. 1000.
Comitatus Thornensis Suae Maiestati ad praesidia Superiorum Partium Regni .	fl. 500.
Comitatus Zoliensis Suae Maiestati ad praesidia antemontana	fl. 1000.
Comitatus Thurocziensis Suae Maiestati ad eadem praesidia	fl. 1800.

*) Ezen kimutatás Verancsics Antal kéziratai közt találtatik a nemzeti muzeumban (fol. Lat. 422. sz. a. III. köt. 183. lev.); s ámbár aláirása »Posonii 21. Aprilis anno 92.« a Verancsis halála utáni időre látszik mutatni, egész tartalmánál fogva mégis azt az ő munkáinak gyüjteményébe felveendőnek tartjuk.

Comitatus Arwensis et Lyptoviensis circiter	fl. 500.
Comitatus Nogradiensis similiter eiusdem praeses (?) circiter	fl. 600.
Comitatus Strigoniensis similiter eiusdem praeses circiter	fl. 150.
Comitatus Barsiensis similiter eiusdem praeses circiter	fl. 750.
Comitatus Comaromiensis similiter eiusdem praeses circiter	fl. 250.

In Comitatu Nitriensi.

Districtus Sassin et Holicz dominis terrestribus	fl. 1000.
Districtus Baymocz dominis terrestribus .	fl. 1600.
Districtus Berencz similiter dominis terrestribus	fl. 240.
Districtus Zakolcza eidem Civitati . . .	fl. 889.
Districtus Korlatkeo dominis terrestribus .	fl. 100.
Districtus Chejte et Wyhel medietas domino Trinchiniensi ex inscriptione . .	fl. 500.
Districtuum Sempte, Galgocz et Baneczka medietas domino terrestri	fl. 1000.
Diversi pagi diversis bene meritis personis, aut ex dominis terrestribus, Suae Maiestatis servitoribus, nec non officialibus huius Archiepiscopatus circiter . . .	fl. 500.

In Comitatu Posoniensi.

Civitatis Posoniensis medietas domino arcis Posoniensis	fl. 600.
Duo pagi eiusdem eidem Civitati . . .	fl. 64.

Döwen cum Horvathuifalu et Hidegkut dominis terrestribus	fl. 1000.
Oppidi Reche medietas eidem	fl. 100.
Pertinentiarum arcis Zenth Giörgh medietas domino terrestri	fl. 300.
Pertinentiarum arcis Bozin medietas eidem	fl. 300.
Oppidi Modor medietas bene meritae personae	fl. 350.
Pertinentiarum arcis Weöreskeo medietas domino terrestri	fl. 700.
Pertinentiarnm arcis Zomolian integre similiter domino terrestri	fl. 400.
Pertinentiarum arcis Sempthe medietas domino terrestri	fl. 500.
Pertinentiarum arcis Eleskeo tota similiter domino terrestri	fl. 120.
Pertinentiarum arcis Jokeo tota similiter domino terrestri	fl. 125.
Pertinentiarum arcis Detrekeo tota similiter domino terrestri	fl. 250.
Pertinentiarum arcis Stompha medietas similiter domino terrestri	fl. 150.
Districtus Diozegh tota ex inscriptione similiter domino terrestri	fl. 120.
Diversi pagi diversis bene meritis personis, Suae Maiestatis servitoribus, nec non officialibus huius Archiepiscopatus, aut etiam dominis terrestribus circiter .	fl. 515.
Pactaty pagi solvunt	fl. 77.

Summa pecuniae arendatoria constituit florenos 17,200.

2. Ex decimis.

His ita positis restant decimae, demptis aliquot gis supra in arendationibus comprehensis in specie lligendae, quae sequuntur:

In Comitatu Nitriensi.

Districtuum Cheite et Wyhel medietas, quorum ɔventus decimales faciunt anno mediocri circiter

tritici et siliginis . .	capetias	500.
vernalis	capet.	200.
vinorum	urnas	500.

Districtus Maior Tapolchan totus, ius proventus faciunt circiter

tritici et siliginis . .	capet.	300.
vernalis	capet.	50.
vinorum	urnas	100.

Districtus Minor Tapolchan totus, :iens circiter

tritici et siliginis . .	capet.	700.
vernalis	capet.	150.
vinorum	urnas	800.

Districtus Chehy totus faciens circiter:

tritici et siliginis . .	capet.	250.
vernalis	capet.	50.
vinorum	urnas	50.

Districtus Comaron extra aquas us faciens circiter

tritici et siliginis . .	capet.	4[illegible]
vernalis	capet.	

In Comitatu Posoniensi.

Civitatis Posoniensis decimarum medietas, quae anno mediocri efficit

tritici et siliginis . . . capet. 5.
vinorum . . . . . urnas 800.

Oppidi Reche medietas, quae facit anno mediocri

tritici et siliginis . . capet. 5.
vinorum . . . . . urnas 300.

Pertinentiarum Sancti Georgii et Bozin medietas faciens circiter

tritici et siliginis . . capet. 300.
vernalis . . . . . capet. 100.
vinorum . . . . . urnas 1200.

Oppidi Modor medietas, quae facit circiter . . tritici et siliginis . . capet. 50.
vernalis . . . . . capet. 10.
vinorum . . . . . urnas 600.

Pertinentiarum arcis Weoreskeo medietas faciens circiter

tritici et siliginis . . capet. 600.
vernalis . . . . . capet. 200.
vinorum . . . . . urnas 1000.

Pertinentiarum arcis Sempthe medietas faciens circiter

tritici et siliginis . . capet. 1000.
vernalis . . . . . capet. 200.
vinorum . . . . . urnas 1000.

Pertinentiarum arcis Stompha medietas faciens circiter

tritici et siliginis . . capet. 1000.

vernalis	capet.	200.
vinorum	urnas	200.
Districtus Korompa cum On et		
ɔssolt integri facientes circiter		
tritici et siliginis . .	capet.	200.
vernalis	capet.	100.
vinorum	urnas	200.
Insula Challokeoz tota faciens circiter		
tritici et siliginis . .	capet.	1500.
	metret.	140.
vernalis	capet.	500.
	metret.	140.
Summa decimarum facit circiter		
tritici et siliginis	capet.	6860.
	metr.	140.
vernalis . . .	capet.	1810.
	metr.	140.
vinorum . . .	urnas	6750.
Ac insuper in locis incertis mellis		
citer mediae		20.
ɔae librae		5.

ɔ bonis Archiepiscopatus iuxta urbarium.

Census et pensiones diversae faci-		
t circiter	fl.	1400.
cerae	libr.	24.
Telonium Vyuariense circiter . .	fl.	900.
sales		1500.
Telonium Werebeliense et Niarhi-		
ɔnse circiter	fl.	10.

Nonae et decimae circiter

tritici et siliginis . .	capet.	600.
	metr.	500.
vernalis	capet.	100.
	metr.	250.
vini	urnae	3000.
Jus montanum circiter vernalis .	metr.	60.

Proventus molendinorum circiter tritici . . . . . metr. 1600.

Proventus allodiaturae circiter

tritici et siliginis . . .	capet.	300.
vernalis	capet.	100.
vituli		20.
agni		201.
lanae centenarii		4.
casei vaccae		100.
ovis		100.
butyri mediae		80.
anseres		160.
gallinae		200.
foeni	orgiae	300.

Lucrum educillationis vinorum una cum eiusdem redemptionibus circiter . . fl. 1000.

Summa proventuum iuxta urbarium ex bonis Archiepiscopatus percipiendorum facit pecunia . . . . . fl. 3310.

tritici et siliginis . .	capet.	900.
	metr.	2100.
vernalis	capet.	200.
	metr.	310.
vinorum	urnas	3000.
sales		1500.
vituli		20.

agni . . . . . 201.
lanae . . . . . cent. 4.
casei vac. . . . . 100.
ovi . . . . . 100.
butyr. med. . . . . 80.
ansares . . . . . 100.
gallinae . . . . . 200.
foeni . . . . . org. 300.
cerae . . . . . libr. 24.

Ex pertinentiis Officiolatus Sanctae Crucis.

Proventus molendinorum faciens circiter metretas tritici . . . . . 800.
Census et accidentia facientes circiter . . fl. 850.
Lucrum educillationis faciens circiter . . . fl. 500.
Summa facit circiter tritici met. 800.
pecuniae fl. 1350.

Ex proventibus curiae Thyrnaviensis.

De decimis circiter tritici . . . . . capet. 150.
vernalis . . . . capet. 20.
mellis . . . . mediae 20.
cerae . . . . . librae 5.
Ex allodiatura circiter tritici . . . capet. 200.
vernalis . . . cap. 50.
vituli . . . . . 20.
porci . . . . . 50.
anseres . . . . . 50.
pulli . . . . . 200.
pavones . . . . . 10.
formagia . . . . . 120.

butyri	med.	30.
foeni	orgiae	150.
Ex censibus	fl.	50.
Ex lucro educillationis circiter	fl.	100.
Summa facit tritici et siliginis	capet.	350.
vernalis		70.
mellis	med.	20.
cerae	libr.	5.
pecuniae . . .	fl.	150.
vitulos		20.
porcos		50.
anseres		50.
pullos		200.
pavones		10.
formagia		120.
butyri	mediae	30.
foeni	org.	150.

Summa omnium facit

florenos 22010

tritici et siliginis	capet.	8110	tribus capetiis totidemque metretis aestimatis	fl. 1 fl. 4560.
	metr.	3040		
vernalis. . . .	capet.	2080		
	metr.	450		
vinorum urnae	9750	fl. 1 ½ aestiman. .		fl. 14,625.
sales . . .	1500.	4 fl. 1 aestiman.		fl. 375.
vituli . . .	40.	pro floreno . .		fl. 40.
agni . . .	201.	3 fl. 1 . . .		fl. 67.
lanae centenarii	4.	pro fl. 4 . . .		fl. 16.
casei vaccei .	100.	4 fl. 1	. . .	fl. 50.
ovilis .	100.	4 fl. 1		
formagia . .	120.	10 fl. uno . .		fl. 12.

butyri mediae	110.	pro denariis 10	fl. 11.
porcelli . .	50.	pro fl. 2 . .	fl. 100.
anseres . .	150.	pro den. 10 .	fl. 12.
pulli . . .	400.	pro den. 5 .	fl. 20.
pavones 10		pro ornamento	
foeni orgiae .	450.	pro fl. 2 . .	fl. 900.
melllis mediae	50.	pro den. 8 .	fl. 3 den. 20.
cerae librae .	34.	pro den. 20 .	fl. 6 den. 80.
			20,798.

Aut omnibus istis ad pecuniariam aestimationem redactis fl. 43,608.

Ex his proventibus solvenda quotannis ut sequitur:

Salaria domini Administratoris et contrascribae faciunt	fl. 1900.
Pensio domini Reverendissimi Quinqueecclesiensis tamquam Administratoris in spiritualibus	fl. 3000.
Domino Supremo Capitaneo Magnifico domino Palffi solvendi quotannis . .	fl. 3000.
Pensio militum Germanorum facit .	fl. 5200.
Seminarii Ecclesiae Strigoniensis .	fl. 616.
Solutio dominorum militum utriusque ordinis ipsorumque plebani, nec non bombardiorum et carpentariorum una cum victualibus ad praefatam aestimationem computatis facit	fl. 27,8 0.
Solutio familiae arcis facit . . .	fl. 250.
Familiae allodii Thardoskedwensis .	fl. 40.
Procuratorum	fl. 120.

Expensarum ad litteras judiciales et Judiciorum celebrationes et alia negotia forensia. . . . . fl. 1

Expensarum ad tabellarios et itinera fl. 2

Ad decimationes, triturationes, invectionem victualium, nec non curam vinorum et hospitiorum, donec convehuntur . fl.

Ad necessitates vinorum in arce depositorum, utpote operam vietoris et atractorum. . . . . fl.

Ad scriptorias materias . . . . fl.

Ad quotidianas restauratienes aedium Archiepiscopalium . . . . . fl.

Item molendini arcis . . . . . fl.

Ad emptionem vasorum locis omnibus fl.

Ad emptionem candelarum . . . fl.

Ad hospites occurrentes . . . . fl.

Ad expensas et solutiones circa curiam Posoniensem necessarias omnibus computatis circiter . . . . . fl. 1

Officialium pertinentiarum Sanctae Crucis, et molae aediumque Cremniciensium . . . . . fl.

Curiae Archiepiscopalis Thyrnaviae fl.

Summa erogationum necessariarum facit fl. 45

Hinc superat erogatio ipsos proventus fl. 2

IV.

PORTAI KÖVETSÉGEK.

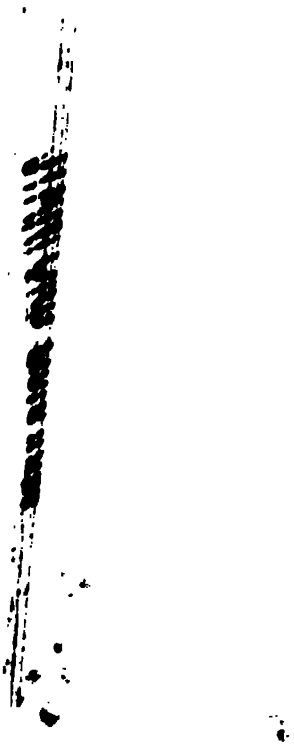

I.

Ferdinánd királynak Ali budai passa *).

Magasztas király, a messiási törzsnek legked- 1553. mart. 12.
veltebbje és legnagyobbja, a nagy Istennek kegyelméből Németországnak, s a többi, hatalma alatt álló országoknak királya.

Mindenek előtt készségemet és üdvözleteimet. Továbbá tudtul adom Neked, hogy nem régiben Töled nekem három levél adatott át; az egyik a magam számára, a másik kettő azon meghagyással, hogy azokat a felséges padissah-hoz, és Ruztan passához juttassam. Én azokat akkor parancsodhoz képest elküldöttem. De miután az utak hóval felette el voltak borítva, futárom csak most érkezett vissza; úgy hogy hosszan tartó elmaradásáért már fejét akartam levágatni. A mi tehát a leveledben foglalt békeügyet illeti, magam is nagy buzgósággal a mellett fáradoztam. A padissáhtól hozzám leérkezett bepecsételt rendeletet, saját kapudsi bassi által küldöm át. Én padissah-mnál vezérnek (vezírnek) kineveztettem, az ország dolgában uramnak portájához (udvarához) megyek, s még csak leveledet várom. Részesíts tehát

*) Az eredetiben törökül írt levélnek magyar fordítása.

azon kegyedben, hogy ne várassad emberemet, hanem küldd azt vissza feleleteddel és követségeddel. De az én padissáh-m Erdélyt kivánja: s jelenleg onnan követek is vannak a magas portánál. Míg Te Erdélyt át nem engeded, a béke lehetetlen. Légy hozzám ezen kegygyel. Eddig csak szomszédod voltam: most magához a padissahnak portájához megyek, s ez után a magam részéről is mindenképen azon leszek, hogy ügyed óhajtásodhoz képest intéztessék el. A meddig azonban hajduid nem fognak rendet követni, hanem most úgy mint elébb garázdalkodni; a mi örkatonaink sem fognak féken tartatni. De minden padissah-m által szolgainak hübérbe adományozott falvakról (timare) is szükségkép le kell mondanod. S ha Isten úgy akarja, ezen ország szandsakbégjeihez azután padissáh-mtól én is rendeletet fogok kieszközölni és nekik elküldeni, mely szerint minden bég, kinek szandsákságában alattvalóidnak valamelyike elveszne, fejével lakoljon. Egy szóval, mostantól kezdve ezen fontos ügyet én ismét minden erőmmel támogatni fogom, s dolgaid óhajtásod szerint fognak eldöntetni. Mivelhogy a nem-török iráshoz nem értek, levelemet török nyelven küldöm. Irva Budán 960. a rebi-ül-ewwel hó 26-kán (1553. martiushó 12-kén.)

II.

Ferdinánd királynak utasítása Veranesics Antal és Palinai Pál számára.

Instructio pro Verantio et Paulo Litterato.

Ferdinandus Divina favente clementia Roma- 1553. mart. 13.
norum, Hungariae, Bohemiae etc. Rex.

Instructio pro venerabili et egregio fidelibus nobis dilectis Antonio Verantio Praeposito Borsiensi nostro Secretario, et Paulo Litterato de Athyna (corr. „Palyna"), nunciis nostris de iis rebus, quas nostro nomine apud Spectabilem ac Magnificum virum Aly Passam, et Serenissimi Imperatoris Turcarum Budae Locumtenentem, vel, casu quo iam Buda discessisset, apud eius successorem, summa fide et diligentia agere et expedire debent.

Primo omnium Verantius accepta hac instructione nostra debet se absque longiore mora magnis itineribus Jaurinum ad Spectabilem et Magnificum fidelem nobis dilectum Sfortiam Marchionem Pallavicinum, nostrum Consiliarium et Supremum per Regnum nostrum Hungariae Bellicum Marescalcum conferre, ubi nimirum collegam suum praedictum Paulum Litteratum inventurus est, ibique tunc ambo operiantur, donec a praefato Passa Budensi vel eius successore responsum et litterae securitatis vel salvi conductus pro ipsis afferantur. Iis autem allatis a praefato Bellico

Marescalco nostro admoniti statim Budam proficiscantur, et obtenta audientia Passae Budensi post exhibitas litteras nostras credentiales aptis et convenientibus verbis nomine nostro salutem dicant, et Regiae nostrae erga ipsum benignitatis propensionem declarent.

Deinde subiungant, nos clare intellexisse ea, quae nobis in diversis vicibus, et praesertim in novissimis litteris die XXV. proxime praeteriti mensis Februarii datis scripserit, de pace vel induciis pro universali et publico bono, et cumprimis afflicti Regni nostri Hungariae commodo inter Magnitudinem Serenissimi Imperatoris sui atque nos ineundis; quod videlicet non solum se mediatorem ac sedulum pacis vel induciarum promotorem penes domini sui Magnitudinem exhibere velit; verum etiam sua ex parte contentus sit, sub quibusdam conditionibus inducias nobiscum serio et firmiter observare; quae omnia nos grato clementique animo acceperimus, atque adhuc propensi simus, easdem inducias cum ipso inire, si nobis honestae et tollerabiles conditiones proponantur. Atque licet postremae litterae suae nonnullas conditiones significabant, sub quibus induciae firmari deberent; nos tamen ex illis mentem ac voluntatem ipsius satis perspicere non potuisse; et propterea nobis visum fuisse, nuncio ipsos nostros ad eum expedire, qui magis differenter ac in specie cum eo de modo ac conditionibus induciarum istarum agant, tractent et concludant, quoad negotium hoc pacis vel induciarum per Oratores nostros ad Portam Serenissimi Principis Turcarum cum eius Magnitudine vel suis Passis penitus conficiatur et componatur. Itaque nobis persuasum esse, quod ipse Passa Budensis pro animi sui aequi-

tate non sit propositurus aut postulaturus ullas conditiones, quae vel rationi ac honestati, vel dignitati nostrae Regiae repugnent; sed ita se exhibiturus sit, ut quemadmodum nos, ita et ipse nihil magis hac in re, quam miserorum subditorum utriusque partis refocillationem, quietem et securitatem, nec non ad constituendum inter nos et dominum suum amicitiam et bonam vicinitatem spectasse videatur; prout nobis nec dubium sit, quando Oratores nostri ad Sublimem Principis Turcarum Portam advenerint, nullas ipsis minus honestas, vel minus dignas conditiones propositum iri.

Postea vero iidem nuncii nostri ei amplius declarent, quod cum non dubitemus, ipsum non solum in ista induciarum tractatione se facilem exhibiturum; sed etiam pro sua authoritate, qua apud dominum suum plurimum pollet, singulari studio adiuturum et operam daturum esse, ut firma, bona et honesta pax sub conditionibus, quas optamus, inter praelibatum dominum suum et nos ineatur; ideo nos ipsi hoc munus (quod tunc ei nuncii nostri offerant) in signum nostrae in eum benevolentiae ac gratiae Regiae mittere voluisse, ac si induciae iuxta optata nostra concludantur, quod per Oratores nostros ad Sublimem domini sui Portam tractandae pacis causa expediendos ei aliud munus mille ducatorum in praesenti et parata pecunia transmissuri, et postea pace conclusa ultra hoc quotannis, dum pax illa firmiter et illaesa perduraverit, pro annuo munere quingentos ducatos realiter et cum effectu benigniter persoluturi simus.

Et priusquam ad particularem aliquam tractationem vel conclusionem nuncii nostri condescendant, ipsum Passam interrogent, an habeat plenam authoritatem et facultatem, observationem induciarum ista-

rum omnibus Sanziakis, officialibus, militibus ac subditis Turcicis in omnibus confiniis tam Hungaricis et Transylvanicis, quam Sclavonicis, Croaticis et aliorum Regnorum ac Provinciarum nostrarum, et praesertim quae sunt circa Agriam, committendi; ne quando illi post conclusionem sub praetextu, quod ipsi Passae Budensi non teneantur parere, huiusmodi inducias observare detrectent, prout antea quoque tempore antecessorum suorum allegatum fuit.

His autem propositis, et cognita facultate seu authoritate dicti Passae, nuncii nostri petant, quod Passa ipsis animum suum brevibus declaret, sub quibus omnino conditionibus has inducias nobiscum inire velit, omnia negotia eo velut ad propositum scopum dirigentes, ne quid contra dignitatem vel existimationem nostram tractetur vel concludatur; a quo scopo nullo modo discedere, sed eum diligenter tenere studeant. Quod tum potissimum fiet, si subsequentibus conditionibus firmiter institerint, sicuti plane eisdem instare et inhaerere, nec quicquam contra illas consentire vel concludere debent.

Volumus enim, quod induciae istae ineantur, ac firmiter pro omnibus nostris confiniis tam Transylvaniarum et reliquarum Regni nostri Hungariae partium, quam Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae, et aliis omnibus ceterorum Regnorum ac dominiorum nostrorum finibus, sive maritimis sive terrestribus, ita quod ex utraque parte in omnibus iam dictis finibus et partibus intra id tempus, de quo inferius dicemus, ab armis et damnificationibus cessetur; in quo temporis spatio confidimus pacem cum ipsomet Principe Turcarum in Excelsa eius Porta ad optatum finem ac conclusionem deduci posse.

Deinde statim debent praefati nuncii nostri pro nobis expresse reservare, ut durante hoc induciarum tempore non solum omnes nostrae, verum eti m omnes Praelatorum, Baronum, Nobilium ac quorumlibet subditorum nostrorum civitates, arces, oppida, villae, possessiones et quaevis res mobiles et immobiles in cunctis supranominatis finibus, Regnis, et provinciis nostris sita, et quae nostris vel ipsorum subditorum nostrorum praesidiis tenentur, tuta, secura et ab omni invasione, oppugnatione vel expugnatione ac hostilitate libera existant, adeoque in nostra et ipsorum subditorum nostrorum tam ecclesiastici quam saecularis status potestate permaneant. Ita namque omnia quoque loca, quae in potestate Principis Turcarum nunc existunt, et Turcico praesidio custodiuntur, inposterum quoque manere, et ab omni hostilitate tuta esse debebunt; quin etiam ipsimet domini Praelati, Barones, Comites, Vicecomites, ceterique universi subditi nostri in omnibus supranominatis confiniis, Regnis et provinciis nostris iura et libertates suas retineant, ac contra easdem a Turcis nullo colore vel ingenio quaesito graventur aut turbentur, sed in pacifica possessione tam iurium ac privilegiorum, quam bonorum suorum mobilium et immobilium, ac ubilibet existentium cum usufructu eorum permittantur.

Postea quoque saepedicti nuncii nostri ostendere debent, praedicto Passae Budensi, ex quo ipse in praedictis litteris suis libertatis mercatorum etiam mentionem fecit, nos contentos esse, quod de negotiatione mercatorum eaedem conditiones observentur, quae in prioribus induciis quinquennalibus observatae fuere.

Sin autem praenominatus Passa Budensis difficultatem aliquam circa partes Regni nostri Transyl-

vanas interpositurus esset, adeoque diceret, inducias nullo modo firmari posse, nisi provinciae illius nostrae possessione cedamus; respondeant nuncii nostri, quod nos provinciam illam non vi aut dolo aliquo, vel in praeiudicium praefati Serenissimi Turcarum Principis occupaverimus, sed eam iam antea ab initio regiminis nostri Hungarici tanquam Hungariae membrum iure optimo obtinuerimus ac pacifice possederimus, ac postea ratione illius cum Serenissimo quondam Rege Joanne etiam tractaverimus et concordaverimus; quin etiam eandem novissime a Serenissima Priucipe domina Isabella Regina Hungariae etc. vidua, sorore et consanguinea nostra carissima, atque Illustri eius filio, nec non quondam fatre Georgio et Petro Petrowyth nobis spontanee et libere cessam et traditam, rursus in fidem nostram receperimus, et quod propter cessionem vel resignationem illam praefatos Serenissimam Reginam Isabellam et Illustrem filium eius, fratrem Georgium, et Petrum Petrowyth plene et integre contentaverimus; demum vero ipsi quoque Serenissimo Principi Turcarum nos obtulerimus non unis in litteris idem tributum pro provincia illa nostra Transylvaniensi quotannis persolvere, quod antea Magnitudini Suae tempore dictorum quondam Regis Joannis, Reginae Isabellae, eiusque Illustris filii, olim fratris Georgii et Petri Petrowyth inde persolvi consueverat; prout non diffidemus, cum Magnitudine Sua per Oratores nostros, cum ad tractandum de pace vel induciis in Sublimi Magnitudimis Suae Porta ventum fuerit, amicabiliter convenire et concordare, ita quod supervacaneum sit, ipsum Passam causa Transylvaniae in tractatione induciarum aliquem scrupulum iniicere, aut se diffici-

lem exhibere. Nam eum facile coniectura assequi posse, si induciarum causa Transylvaniam relinquere deberemus, quod tales conditiones graviores essent, quam ut easdem acceptare possemus. Quia nos provinciam illam, quam ab initio imperii nostri Hungarici pacifice et optimo iure possedimus ut eiusdem Regni nostri Hungariae membrum, atque nuper iterum tot sumptibus tantaque diligentia ad manus nostras recepimus, et Divino assistente auxilio hucusque defendimus, tam leviter e manibus nostris haudquaquam dimissuri simus. Eaque propter praenominati nuncii nostri Passam Budensem hortentur, ut dimissa ista difficultate, quam provinciae illius nostrae causa faciat, ad iustas et aequas istas oblationes et conditiones nostras descendat.

Ceterum si idem Passa Budensis gravaretur Agriam restaurari, quemadmodum in litteris ad praefatum Supremum Bellicum Marescalcum nostrum gravatus est, et peteret, restaurationem et fortificationem loci illius intermitti; nuncii nostri respondeant; hoc ipsum Passam minime gravari debere; Agria enim nunquam in potestate Principis Turcarum fuit, sed semper in nostra potestate et dominio directe extitit, atque adhuc existit Et propterea nuncii nostri debent cum eodem Passa agere et concludere, ut liceat nobis illa loca, quae antiquitus tenuimus, iuxta exigentiam nostram, et prout libitum nobis fuerit, induciarum tempore restaurare et communire; possint enim et ipsi Turcae fortalicia sua, quae habent, pro lubitu, durantibus iuduciis, reparanda et validius communire curare; siquidem nos in eo nullum gravamen praetendere velimus, adeoque liberum sit cuique parti in ditione sua pro arbitrio et libitu munire ac fortificare.

Porro cum saepe nominatus Passa Budensis in litteris suis postremo ad nos datis mentionem fecerit de subditis atque colonis utriusque partis, quomodo in exactionibus et impositionibus censuum tractari debeant; nuncii nostri petant, ut mentem suam hac in re aperte ipsis declaret; quam si talem esse intelligerent, qualem litterae eius praeseferunt, nempe quod universi illi coloni sub ditione domini sui Principis Turcarum existentes ab omni censuum et exactionum tam ordinariarum quam extraordinariarum solutione et contributione immunes et exempti sint; eidem respondendo modeste subiungere debent, quod ista ratione nobis ac fidelibus nostris subditis magnum praeiudicium fieret, si omnes illi coloni et subditi, qui in libro Serenissimi Principis Turcarum descripti esse dicuntur, vel alias sub ditione Principis Turcarum agunt, et ad utramque partem usque ab obsidionem Agriensem solverunt, a solutione censuum nobis vel subditis nostris facienda eximerentur, cum multi in talem librum inscripti, ac sub ditione Principis Turcarum constituti esse videantur, qui ad nos vel subditos nostros pertinent, nobisque et iisdem subditis nostris perinde ac Turcis hactenus censum dare consueverunt. Postquam autem ipse Passa Budensis in tractatione ista induciarum magnum miserorum colonorum et subditorum utriusque partis respectum habere videtur (quem eius egregium animum nos maximopere laudemus et probemus), nos tales sane conditiones de solutionibus colonorum inire et pacisci desiderare, per quas non solum subditi utriusque partis novis et insolitis exactionibus non nimis premantur et graventur; verum etiam tum regnicolae ac subditi nostri iis, quae hactenus habuerunt et tenuerunt, in

posterum quoque fruantur et gaudeant, tum etiam serenissimi Turcarum Principis officiales, milites et subditi in pacifica possessione illorum, quae hucusque percipere soliti sunt, permanere queant; videlicet quod illi subditi ac coloni, qui sub ditione Principis Turcarum degunt, et, ut dici solet, possesionati sunt, aeque ad arees, civitates et loca nostra, vel regnicolarum et subditorum nostrorum pertinent, nec quidpiam nobis aut subditis nostris penderunt, ad nullam solutionem census vel dicae ordinariam vel extraordinariam nobis aut regnicolis subditisque nostris faciendam cogantur; si autem nostri alicubi in ditione Turcarum Principis census habuerunt, eodem posthac quoque, non obstantibus induciis istis, habere possint et debeant; similiter etiam nec nostri subditi et coloni immediate seu directe sub nostro dominio et ditione existentes, qui tempore obsidionis Agriensis et post eam Turcis nihil pendere consueverunt, ab ipsis Turcis ad aliqnam solutionzm sive ordinariam sive extraordinariam compelli debebunt. Qui vero subditornm et colonorum in finibus existunt, et usque ad obsidionem Agriensem et Zolnocensem utrique parti tributum penderunt, id etiam inposterum nobis et Turcis solvant, ita ut cuilibet parti dimidia et aequalis ordinarii tributi portio cedat, nec alter alterum hac portione sua defraudet, nec ipsi miseri coloni ultra ordinarios census, quos prius solverunt, cogantur. In hanc igitur conditionem tanquam omni rationi et aequitati consentaneam, praedicti nuncii nostri negotium colonorum et censuum utriusque praestandorum cum antenominato Passa Budensi agere et concludere diligentiam adhibeant, et ipsum ad amplectendam eam omni studio hortentur.

De pertinentiis Zolno censibus autem, prout dictus Passa Budensis eas nominat, id est de arcibus, oppidis, villis et quibuscunque locis, quae ad arcem illam post eius occupationem a Turcis annexa fuerunt, ideo in talem modum nuncii nostri cum Passa Budensi concludere studeant, ne de iis ita observetur, sicut in praecedente articulo de reliquorum colonorum servitiis expressum est. Ideoque nuncii nostri eundem Passam hortentur, ne quid difficultatis circa istas pertinentias moveat, sed dimidium censuum inde nobiscum percipere contentetur.

Quantum vero ad decimas attinet, quae utrinque a colonis exigi ac percipi solent, nuncii nostri pro sua industria et rerum gerendarum dexteritate de earum collectione quoque eodem modo cum saepetacto Passa Budense agant, tractent et concludant, ut de censibus seu tributo utrinque exigendo dictum est; nempe ubi hactenus nostri officiales et subditi decimas soli collegerunt, ibidem deinceps etiam easdem soli colligant atque recipiant, ubi vero Turcae eas soli receperunt, ibi inposterum quoque soli recipiaut, ita tamen, ne coloni praeter id, quod iustum est, premantur, nec iniustis et immodicis decimis graventur. Ceterum ubi utraque pars ante obsidionem Agriae et Zolnock eas percepit, et in futurum illas aequaliter percipiat, neque in eo altera pars alteri impedimentum aut molestiam exhibeat, sed omnia utrinque amicabiliter et recto bonoque ordine gerantur.

Quando vero contigerit, post conclusionem induciarum per praedones aut malos homines alterutrius partis militibus, subditis et ditioni latrocinia ut deprae. dationes fieri, aut alioquin a subditis vel militibus aliquibus quidpiam contra iuducias attentatum et

factum esse appareret, vel alias controversiae utrinque emergerent; circa hoc saepe fati nuncii nostri cum ipso Passa Budensi expresse pacisci et convenire curent, ne propterea statim prorsus violatae et fractae esse intelligantur, sed utraque pars sedulo operam det, ut tales praedones et damnificatores debitis poenis afficiantur; quin etiam licitum est, si ipsi Turci (igy) tales praedones ac raptores deprehenderint, qui subditi nostri sint, ut ab ipsis Turcis puniantur; vel si eosdem deprehendere non possent, illos ipsorum capitaneis, officialibus et superioribus, sicubi eos esse compererint, indicent, qui eos punire a nobis in mandatis habebunt; si vero a nostris capitaneis non puniantur, tum nos ea de re informati ipsos bene puniri faciemus. Attamen idem debet ex altera quoque parte omnino fieri. Sin autem magnae aliquae differentiae orirentur, quae maturam compositionem omniuo requirerent, tunc eo casu statim aliqui commissarii utrinque deputentur, qui in loco aliquo opportuno convenientes omnes et singulas huiusmodi emergentes controversias decidant et amicabiliter componant; et in summa talis ordo et ratio ineatur, ut utraque pars suos homines et subditos sub gravissimis poenis ad integre, firmiter et inconcusse obscrvandas dictas inducias compellere teneatur.

Verum si saepefatus Passa Budensis aliqua gravamina causa arcis nostrae Thatae, et Capitanei nostri Egregii fidelis nobis dilecti Mathiae Ally propositurus esset, et propterea aliquam difficultatem faceret; nuncii nostri ei affirment, quod post conclusionem induciarum ita de iis prospicere velimus, ut nullam ipsi molestiam exhibituri sint.

Has itaque praescriptas induciarnm conditiones

nuncii nostri praedicti omni studio obtinere contendant; obtentis vero iis agendum et curandum ipsis erit, ut inducias debita dexteritate cum saepe nominato Passa Budensi a die qua concordaverint. usque ad primam diem futuri mensis Novembris, vel adminus usque ad medium Octobrem huius 53. anni ineant et concludant.

Porro ut omnis difficultatum et differentiarum materia, quatenus a nobis fieri potest. resecetur; nuncii nostri curent omnes praescriptas conditiones induciarum in scriptum redigi, ut illae postea utrinque a nobis tanto commodius confirmari queant. Atque idcirco harum serie eisdem nunciis nostris plenam facultatem et potestatem damus et concedimus, illas inducias sub conditionibus suprascriptis concludendi, easdemque tum per nos ipsos tum per capitaneos, officiales, milites et subditos nostros firmiter et inconcusse usque ad primam diem dicti mensis Novembris proxime venturi, vel pro minimo ad medium Octobrem observabimus; confidentes, ipsum quoque Budensem Passam eas pari candore, integritate et constantia per se et suos homines ubique observaturum esse. Eaque propter nuncii nostri ipsum Passam hortentur, ut statim universis et singulis sanziackis, capitaneis, officialibus, militibus et subditis Principis Turcarum ubique in supranominatis confiniis existentibus firmissime mandet vel inhibeat, ne quis ipsorum a die, de qua inter ipsum Passam et nuncios nostros conventum fuerit, usque ad primam futuri mensis Novembris, vel ad medium mensem Octobrem neque militibus et subditis nostris arma, vim vel ullam hostilitatem inferre, nec eosdem ad arma lacessere praesumat, sed potius amicitiam et bonam vicinitatem cum eis

servent; id quod nostris quoque capitaneis, officialibus, militibus et subditis strictissime mandaturi simus.

Si autem dictus Budensis Passa ad accipiendas tales induciarum conditiones nullis modis, rationibus aut persuasionibus induci posset, aut praefatis nunciis nostris tales difficultates obiicerentur, quas explanare nequeant, nisi uberiore informatione a nobis habita, et de quibus omnimo certiores reddendi esse videamur, adeoque propter hanc causam ipsis etiam diutius isthic Budae haerendum foret; tunc omni diligentia studeant negotia, quam proxime possunt, ad conditiones nostras praescriptas attrahere et moderari, et quo melius de iisdem informari possimus, rem omnem, quousque deducta fuerit, scriptis comprehendant, et alter eorum per postas celerrime cum iisdem scriptis ad nos festinet, alter vero isthic Budae adventum collegae et ulteriorem a nobis resolutionem ac commissionem expectet, et agat quod nihilominus omnia negotia ita maneant et consistant, sicut nunc consistunt, donec alter cum mandatis Regiis revertatur.

Casu vero, quo Aly Passa iam Buda discessisset, et novus Passa aliquam de tractandis induciis commissionem haberet, adeoque ipsis nunciis nostris salvum conductum Jaurinum transmissurus esset; id quod a Bellico Marescalco nostro Marchione Sforcia Pallivicino intelligent, tum ab eodem Marchione iussi nihilominus Budam se conferant, et praescripta omnia cum novo Passa vigore litterarum nostrarum credentionalium ad ipsum datarum fideliter et diligenter agant, tractent atque expediant; et demum rebus omnibus ita confectis atque expeditis ad nos revertantur, et nobis ea, quae egerint, singillatim ac in

specie referant. In his etenim executuri sunt hanc gratam ac expressam voluntatem nostram omni Regia nostra gratia erga ipsos recognoscentes. Datum in oppido nostro Gratz die XIII^a^ mensis Martii anno Domini M^i^ D^i^ L^i^ III^i^, Regnorum nostrorum Romani XXIII^i^, aliorum vero XXVII .

Ferdinandus mp.

Ad mandatum Sacrae Regiae Maiestatis proprium.

(P. H.)

J. Jonas D. mp.
Vice-Cancellarius.

M. Sinkhmoser mp.

III.

Ferdinánd királynak Veranesics Antal.

Serenissime ac Sacratissime Rex!
Domine, domine mihi gratiosissime!

1553. mart. 24. Ego iam auspice Deo veni Jaurinum, ubi ex mandato Vestrae Serenissimae Maiestatis ad Magnificum dominum Marsalcum Belllicum dato subsistam, donec aliud a Maiestate Vestra accepero. Quamquam audita Turcici nuncii ad Maiestatem Vestram profectione nos quoque cum domino Marsalco id ipsum decrevis-

semus, sperantes ex eius legatione talia haberi et cognosci posse, ob quae maiore cum existimatione gereretur nostra. Quod ut fiat, concedat Deus Omnipotens, Vestramqve Serenissimam Maiestatem, una cum Serenissimis et charissimis liberis suis salvos et felices perpetuo conservet. Jaurini 24. Martii. 1553.

Eiusdem Vestrae Serenissimae ac Sacratissimae Maiestatis Regiae

servitor subiectus
Antonius Verantius mp.

Kívül. Serenissimae ac Sacratissimae Divina favente clemeetia Romanorum, Bohemiae et Hungariae etc. Maiestati, domino et Regi meo clementissimo.

IV.

Ferdinánd királynak Verancsics Antal és Palinai Pál.

Sacratissima Regia Maiestas!
Domine, domine et Princeps nobis clementissime!

Ut Vestrae Sacratissimae Maiestati omnes actio- 1553. aj
nes et progressus nostri noti sint, prima die Aprilis, dum adhuc Jaurini essemus, iam sub vesperum accepimus litteras Vestrae Sacratissimae Maiestatis cum salvo conductu nostri itineris et litteris credentiae ad Passam, statimque accincsimus (igy) nos ad prose-

quendum iter Budam versus, uti a Maiestate Vestra iubebamur. praemonito domino Joanne Paxy, ut nos expectaret quamprimum, et faceret etiam Passam certiorem nos venire. Post exacto die Paschae Jaurini propter tanti festi reverentiam, insequenti ad Komaron pervenimus. Quum autem salvus ille conductus Passae visus est nobis nimis brevis, mancus, imbecillis, et qui aliis etiam nunciis Vestrae Maiestatis accomodari posset, nobis suppressis, si ita Turcicae perfidiae libuisset, quod aliquando facere solent; alium salvum conductum formavimus ad huius similitudinem, licet uberiorem; eoque misso cum nostris litteris petiimus Passam, ut huius ipsius formae salvum conductum nobis sumittere non gravaretur, idque eo praetextu, quod in suo non exprimebantur nostra nomina. Haec autem omnia facta sunt, donec haesimus in Komaron, expectantes tam hunc salvum conductum, quam eos, qui nos essent excepturi et Budam deducturi. Fecimus hoc bona ratione, et nonnihil etiam casu, quod ad salvum conductum pertinet; qui etiamsi datus nobis non fuisset, primo tamen usi fuissemus omni studio insistentes mandatis Vestrae Maiestatis. At res bene cessit; quia Passa non aegre praefatum salvum conductum misit, suo et signo et sigillo obsignatum, nuncians insuper se iussisse Strigoniensi Praesidi, ut unum agam nobis obviam mittat usque Marchyshaza. Nos igitur hoc mane summo bonis angelis et auspiciis Vestrae Sacratissimae Maiestatis hinc discedimus, mittentes Vestrae Maiestati exempla tam huius salvi conductus quem obtinuimus, quam litterarum nostrarum, quibus eum postulavimus. Haec gessimus hactenus.

Praeterea visum est, nostri esse officii, ut supplicaremus Vestrae Sacratissimae Maiestati, quo

dignaretur arcius praecipere horum suum capitaneis, continerent suos milites, neque grassari eos permittant in ditione Turcica, donec nos erimus apud hostes, ne periclitaremur, et negotia Vestrae Maiestatis et Regni impediantur. Quidam milites Jaurienses in adventu nostro huc praedas in Turcis egerunt, abductis etiam captivis quibusdam. De qua re scripsimus etiam Illustri domino Sfortiae, ut eiusmodi fieri prohibeat, et si res ita se habuerit, ut dicitur, curet et praedas illas, et captivos illos ad manus suas recipere, quo restitutio fieri possit exigentibus Turcis. Et Deus Omnipotens Vestram Sacratissimam Maiestatem una cum Serenissimis dominis nobis clementissimis salvam et incolumem quam diutissime tueatur et conservet. Cui et fidelia servicia nostra humillime commendamus. Ex Komaron sexta die Aprilis 1553.

Eiusdem Vestrae Sacratissimae Regiae Maiestatis

servitores subiectissimi
Verantius mp. et
Paulus de Palyna mp.

Kívül. Serenissimae ac Saeratissimae Romanorum, Hungariae, Boemiaeque etc. Regiae Maiestati, domino et Regi nobis clementissimo.

V.

Ferdinánd királynak Verancsics Antal és Palinai Pál.

Sacratissima Regia Maiestas!
Domine, domine nobis clementissime!

aprilén. Nos Antonius Verantius et Paulus Litteratus de Palyna, humiles et fideles servitores Vestrae Sacratissimae Maiestatis, profecti ad Budensem Passam Ally nomine, tractaturi et conclusuri inducias inter eundem Passam pro eo tempore, quod praescripserat nobis, uti in instructione nostra continetur, septimo die mensis huius currentis videlicet Aprilis Budam pervenimus, ibique excepti pro Celsitudine Vestrae Sacratissimae Maiestatis satis honeste, octava ad curiam Passae summo mane deducti sumus. Erat circum Passam frequens summorum Turcarum consessus, et inter hos quatuor Zanchyakij Strigoniensis, Hatwaniensis, Newgradiensis et Vesprimiensis. Jussi itaque assidere et dicere, adnixi sumus omni studio, ut pro mandato Vestrae Maiestatis omnem rem gereremus eo ordine, quem in instructione habueramus. Tunc dicta charissima salute Passae nomine Vestrae Sacratissimae Maiestatis uti amico et vicino, et precata etiam bonae fortunae incrementa, litteras quoque credentiae illi porreximus, et munera, quod ea tenere diutius in eo spectaculo non ferebat. Mox inde orsi dicere de adventus nostri causa; dantes omnem operam, ut servaremus legationis nostrae ordinem, et nihil praetermitteremus. Vix ad medium primi articuli

verba produxeramus, quum Passa pro sua natura morae impatiens coepit interrogare, num nos ita ad eum missi venissemus, ut secum ad Portam Domini sui proficisceremur acturi de pace. Respondentibus nobis, nos non esse ad ipsius Dominum missos, sed ad ipsum, ut secum tractaremus, et concluderemus parvi temporis inducias, uti ipse Passa sese Maiestati Vestrae per litteras plures, et praesertim per postremas die 25. Februarii datas obtulerat; idque in eum finem, ut donec in Porta Domini sui per Oratores, quos Maiestas Vestra est missura, de firmiore et diuturniore pace statueretur, fines omnium Regnorum et Provinciarum (singulas nominando), qui ubicumque locorum sunt Vestrae Maiestatis cum Domino ipsius, tuti et pacifici forent, ac similiter illi. qui ad eius Principem pertinerent.

Vix haec et alia huc pertinentia iuxta instructionem nobis datam eloquuti, mox Passa furiosus: „Et verum, iniquit, est, quod me pacis huius inter Dominum meum et Regem vestrum componendae obtulerim mediatorum, nempe petitus; et binas litteras, quas ad me proximis diebus misit, ut earum alteras ad Imperatorem, alteras ad Hrwzthanum miserat, summa certe cura et diligentia statim ad Portam misi, et assecuravi etiam ipsum Imperatorem dominum meum, Regem vestrum paratum esse ad pacificandum secum, missurumque quamprimum suos Oratores pro eadem pacificatione tractanda, quodque eosdem oratores ipse essem ad illum mecum deducturus. Quae etiam causa hactenus et Dominum meum detinet ab expeditione, et me hic detinuit. Alioqui si secus res se habuisset, dudum Buda discessissem. Nunc quum vos ad me tantum venistis, mihique abeundum est ad Dominum

meum, nec deducam mecum Oratores vestri Regis, quos promiseram me deducturum; quonam pacto ad praesentiam Domini mei perveniam? Nonne me mendacem dicet?"

Et hac indignatione in maiorem versus, et: „Ad litteras, inquit, illas Domini mei, quas ego proxime per nuncium meum miseram ad vestrum Regem, nunciavitne per vos aliquid mihi, quidnam in illis litteris fuerit, et quid me apud ipsum Dominum meum in promovenda ista concordia oporteat agere, num edocuit?"

Respondentibus nobis, nihil nos de his in mandatis accepisse, perturbatione commotus est, et: „Cur ergo, inquit, saltem per meum nuncium nihil mihi nec scripsit, nec nunciavit?"

Tunc nobis subiungentibus, Regem nostrum esse ipsi domino Passae bonum et benevolum amicum, et magnam habere fiduciam in eius amicitia, nihilque in hoc aut maligne, aut per neglectum commisisse; sed forsan finem harum induciarum, de quibus nunc tractaturi sumus, expectasse, et statuisse per Oratores, quos ad Portam est missurus, tam ipsi scribere, quam Domino suo respondere. Quo eius Illustrissima dominatio ne indignetur; quum „si res est tanti momenti, uti si non esset, dominatio Vestra non excandesceret, intra sex dies voto Vestrae Illustrissimae dominationis poterit nobis curantibus quam celerrime satisfieri."

Haec querimonia huius responsi tenuit per maiorem partem unius horae; ita ut iam nos taederet, et vereremur, ne minus commode possemus rem gerere: saepius eandem querimoniam homine iracundo replicante, nec sciente se ex ea explicare, quum postea in omnibus duorum dierum audientiis, quas octavo

et nono die habuimus, assidue hac ipsa contentione conflictati et prope oppugnati fuerimus.

Verum ad primam revertimur audientiam.

Nondum adhuc a primo articulo progressu facto, texente eodem Passa per plura intervalla multum et sine fine sermonem eiusmodi, nobis vix etiam pauca interloquentibus, et dantibus tantam operam, ut hominem leniremus, et primos eius impetus vitaremus, quos breves illi esse edocti fueramus: et coepit quaerere ac queri, hinc Velibego inde Halombego Zanchyakiis eum stimulantibus, quonam vultu de pace agere venissimus. In tanizra, quod vulgo dicimus, ferentes capita, si quotidie haydones et finittimi militas Vestrae Maiestatis fines illorum infestarent et depraedarentur; nominatis praesidiorum stationibus, ut Lewensem, Wywariensem, Jauriensem, Komaromiensem, Thatensem, et alia. Et simul dicente: „Se statim, intellecta voluntate Maiestatis Vestrae de pace ineunda, praecepisse omnibus Zanchyakiis, officialibus, militibus, ceterisque universis dominii sui confinia tenentibus, ut cessarent ab armis: quod et Regem vestrum fecisse intellexeramus; sed effectus huiusmodi mandati Regis vestri nullos apparere, quum quottidie in finibus Domini mei grassentur et praedas agant.“

Ad haec nos respondimus, grassationes huiusmodi utrinque hactenus extitisse, quod induciae nullae fuissent; iamque in posterum non futuras ex parte hominum Regis nostri, si hae induciae, sub quibus pax cum ipso Imperatore Turcarum debebit componi, concludentur. Nam et Maiestas Regis nostri praecepit suis, ut conquiescant; et si comperti fuerint aliqui in his grassationibus; accidit hoc propterea, quod forsan nondum ad omnium notitiam tale mandatum

pervenit, quia limites ditionum Eius Maiestatis late sunt diffusi, et nos etiam nimis festinanter ad hoc iter expedivit. Pollicemur tamen nos, quod ubi primum hoc mandatum Maiestatis Regis nostri omnibus innotuerit, nihil turbulentum in fines Imperatoris Turcarum molituros. Esse praeterea in commissis nostris, quonam pacto ii puniri debeant, qui turbatores iuduciarum deprehendentur; reperisse enim Regem nostrum bonam et viam et modum, quo servari utrinque facile poterunt, modo eius Illustrissima Dominatio patiatur nos ordine legationem nostram exponere, et distincte omnia eloqui, quae ipsarum induciarum ratio postulat. Nec dicemus alia, quam quibus ut Maiestas Regis nostri contenta est, ita et eius Illustrissima Dominatio poterit (quod speramus) contentari.

Hic mox exposuimus articulum de praedonibus. Verum invectus Passa in parvam obedientiam nostrorum, quam se dudum fuisse expertum diceret. „Scio, inquit, Regem vestrum bonum et iustum esse Principem, et bonum observatorem eorum, quae cum quopiam alio Principe pepigerit. Subditi tamen eius minime illi parent; praesertim vero primates nobilitatis et militiae duces, qui quandocunque volunt, non dubitant Eius Maiestatis mandatis refragari. Si tamen utrinque peccantes et milites et subditos ad unum omnes conficere voluerimus, hoc et nobis et Regi vestro facile erit. Verum nunquam nec pax sic recte servabitur, neque comprimemus malefactores. Igitur si Rex vester rite et inducias mecum, et cum Domino meo pacem fieri desiderat; idem Rex vester puniat inobedientes tam Primates Regni sui, quam Capitaneos in limitibus suis existentes, quorum vel subditi vel milites latrocinia exercebunt; idque sic, si ipsi Primates

et Capitanei eosdem delinquentes homines suos non puniverint. Aliter si fecerint, frustra et pax et induciae fient. Adiecit hic exemplum. „Habet, inquit, Dominus meus nos alios Passas alios Zanchyackos, qui gubernamus provincias et res bellicas; et nisi subditos et milites nostros in disciplina tenuerimus, puniverimusque pro demeritis, nobis per quemcunque etiam vilem hominem capita amputantur, nec audemus resistere, sed ultro etiam cervices damus."

Ad haec aliud respondere noluimus, quam quod Maiestas Vestra constituisset meliore modo huiusmodi erroribus occurrere, quemadmodum habemus in commissis; dabitque operam, ut quam minimi tales errores in posterum committantur, modo etiam Illustrissima dominatio cum Maiestate Vestra sic concludat inducias, et componendam pacem cum Domino suo adiuvet, ut Maiestes Vestra desiderat, et miserorum colonorum afflictissimi Regni Hungariae postulat necessitas.

Et post multas huiusmodi colloquutiones adhuc diximus, nullo pacto legationem nostram intelligi posse, nisi de omnibus articulis ordine fuerimus auditi. Tunc permissi dicere diximus, nos missos esse inducias cum Dominatione sua Illustrissima facere, ad quas se dominus Passa postremis litteris suis obtulerat; adiicientes reliqua, quae in instructione nostra continentur; idque ad breve tempus, nempe ad primam diem Novembris, quo sub idem tempus commode possit Maiestas Regis nostri debito modo oratores suos expedire ad tantum tamque magnum Principem, et pacis ipsius negotium tractare et perficere, manentibus interim finibus omnium dominiorum Vestrae Maiestatis securis et pacificis, praesertim vero Agriae.

Hic Passa iterum insurrexit, et coepit queri de ipsius Agriae instauratione; dicens, Maiestatem Vestram propterea has inducias secum facere desiderare, ut interim Agriam communiat, et postmodum parum de Oratoribus mittendis et de pace cum Domino suo facienda curet. Nullo demum pacto has inducias fieri posse, si Maiestas Vestra Agriam esset munitura; et nisi dedisset sibi spem huius pacis cum Domino suo faciendae, habuisse se paratum exercitum, et dudum ipsam Agriam denuo obsidere voluisse, fuisseque conatum, ut eam Domino suo subdidisset.

Hoc loco nos occasione nacta totum de Agria articulum recensuimus, propter hominis intemperiem, et quia res postulabat, coacti omnino institutum dicendi ordinem non servare. Instabat nobis Passa instabant quatuor Zanchackii, instabant et reliqui hinc inde Assessores, Agriam restaurare Regi vestro non licere, donec cum Imperatore Principe suo pacem Vestra Maiestas non haberet. Et si has optat inducias, Agriam sic permanere debere immunitam, donec de firma pace cum Principe illorum concludatur. Nos contra praescriptas nobis rationes obiicere, nec aequum esse, hoc interdicto Regem nostrum prohibere, ne Agriam et illa loca communiat vel propter domesticos aut fures aut raptores; et si cuipiam domus perplueret, libertatem adimi a nemine, quo eam tegat et ab aquis tutam reddat. His et similibus usi rationibus inciderunt in articulum colonorum, coactique nos ulterius tumultuarie de rebus nobis commissis agere, interrogavit Passa, quidnam de colonorum censibus et servitute fieri vellet.

Hic nos ad dicendum denuo revocati rogavimus, ut audiremur aequis auribus. Tum facta nobis lo-

quendi facultate, duximus nos ex mandato Vestrae Maiestatis a Passa quaerere, an de his induciis faciendis habeat a Principe suo plenam authoritatem, potestatemque iubendi omnibus Zanchiakiis, officialibus, militibus, et ceteris omnibus sui dominii subditis, ut praefatas inducias inviolabiliter observent. Respondit se habere, et iam dudum praecepisse omnibus, ne arma tractarent, nec quemquam eorum ausurum, ad facienda damna extra suos fines prodire.

Ad haec nos idem et Regem nostrum fecisse subiunximus, rogareque eius Illustrissimam Dominationem, ut nobis brevibus dignaretur declarare, quibusnam conditionibus has inducias velit cum Maiestate Vestra inire. Respondit: Cum his, ut limites utrinque quieti, securi et pacifici sint, ut Agria non muniatur, ut mercatores libere commorari possint, ut in Thata et in aliis finibus nostris Capitanei designentur, qui probi sint, et a tumultuando alieni. Ceterum ut in posterum coloni, in ditionem Principis sui vel deditione vel framea sua redacti, nullos census nec Maiestati Vestrae, nec subditis aut suis regnicolis pendant, nulla exhibeant servitia. Quod autem hactemus utrique parti servierunt et census persolverunt, Principem suum nescivisse; quumque id proxime rescivisset, dixisse illum, terram illam non esse, suam quae duobus dominis possidetur. Ideo strictissime illi mandasse, ne id fieri ulterius pateretur.

Novam et maximam difficultatem attulit nobis h'c articulus, quia impacti et illi et nos in conditionem, quam nec ipsi nobis remittere, nec nos illis concedere modeste concedentes volebamus, Zanchiackiis plurimum nobis in hoc articulo insultantibus; quod videlicet nostri homines colonos eiusmodi dediticios exhauri-

rent, non ipsi Turcae. et quod ipsorum Turcarum esset officium, ex mandato etiam Domini sui ex his gravaminibus vendicare.

Ubi nos videntes, nobis maximum nodum esse iniectum, dedimus omnem operam, ut modeste diluentes argumenta et rationes illorum, ne hunc potissimum articulum, in quem ipsi fortius incubuerant, concederemus, et ut rem omnem ad vota Vestrae Maiestatis perduceremus.

Tandem diligenti cura diximus, Maiestatem Vestram, primates suos, nobiles suos, et alios varios eius subditos habere in finibus arces, castella ac domus cum colonis circumadiacentibus; et nisi colonis suis eiusmodi loca sustententur, quos propterea dedititios fieri, et utrique parti contribuere permiserunt: nos quoque nescire, quomodo ea loca conservari possint, aut quo pacto vel pax vel hae induciae componi poterunt; quia tot etiam Regi nostro, et primatibus, et nobilibus nostris ademptis subditis et colonis, quid restaret aliud eis faciendum, quam ut de reliquo Hungariae ultro Principi Turcarum cederent, aut in desperationem et iram irritati ad ultima experienda converterentur. Quo in casu, quantum simulata virtus valeat, facile cognosci posse.

Hic aliud Passa non respondit, quam quod nollet cum quibuspiam partiri, quae essent Domini sui. Nos vero, uti supra diximus, modeste circueundo furentem hominem: mirum diximus esse, si quum Deus Optimus Maximus Principi suo maiorem Regni Hungariae partem concesserit, non posset Rex ab illo obtinere quid minimum; nempe ut ii coloni limitanei sic serventur utrinque, ut hactenus. Nam quid aliud est hos deditícios colonos alteram partem sui census Turcis pen-

dere, quam tributum quoddam, quod Regna, provinciae et civitates potentibus consueverunt solvere. Quo tributo persoluto in reliquum praefatis Regnis, provinciis et civitatibus nulla vis infertur. Sic diximus debere quoque de colonis nostris fieri, qui in eum finem dediderunt se, ut persoluta Turcis parte censuum suorum dominorum, in reliquum liberi forent, et ex dominis suis penderent. Subrisere ad haec et Passa et Zanchyakii, et dixere, nos frustra agere, nunquam id posse fieri, et sic Principem eorum decrevisse.

Et quia diutius eramus de his colloquuti sine ulla bona conclusione; advertimus, quod nos ad hospitium esset Passa dimissurus (nam hoc iam in secunda erat audientia); identidem replicando suam indignationem, quod Maiestas Vestra nihil ad eum scripsisset de litteris Imperatoris Turcarum, et dicendo, nescire se, quomodo nos expedire debeat, et qua fronte ad praesentiam Domini sui veniet, si nec litteras eiusmodi habuerit, nec Oratores, de quibus iam promiserat, secum duceret.

Nos tunc visa (igy) nostri negotii magna ex parte in hoc versari, rogavimus Passam, ne tantopere turbaretur; Maiestatem Regis nostri non longe abesse, nosque offerre ad mittendas ad Maiestatem Vestram litteras, pollicerique, quod intra quinque vel sex dies responsum essemus habituri, Vestraque Maiestas eius voto satisfecisset. Placuit illi haec nostra oblatio. Verum quum interim non videbamus modum, ut nos ex ordine de omnibus articulis Passa audire voluisset, dum alia ex aliis in medium profert, ut quaeque illi magis placebant; idque certe non aliam ob causam, quam propter responsum ad litteras Imperatoris nullum illi factum; ex quo sermone punctum nunquam

recedebat, adeo hoc spiculo (nescimus quare) pungi videbatur: petiimus, ut scripto legationem nostram acciperet, eamque curaret Turcice verti. Sic enim omnia facilius intelliget, nobisque non gravate ad singulos articulos responsum dabit. Ceterum si qui erunt articuli, quos nec ipse Passa voluerit admittere, nec nos concedere poterimus; referet nobis, nosque aut scribemus Regi nostro, aut alter nostrum (uti habemus in mandatis) curret ad Maiestatem Vestram pro ampliore talis rei informatione, curabitque etiam litteras inde reportare, quas tantopere habere desiderat. Hoc quoque Passae placuit tunc eteius Assessoribus, nosque ad hospitium dimisit.

Ea postmodum adhuc die redacta legatione nostra in aliam formam quam brevissime fieri potuit, non recedendo tamen ab ea quae est nobis tradita, quod offendebatur Passa prolixitate narrationum, et quod ipse nunquam loqui desinebat; eamque ad illum misimus, simulque rogavimus, ut mitteret aliquem ad nos ex suis quem haberet secretissimum, quod nobis essent, quae palam secum loqui non possemus. Tunc haud mora misit ad nos Saffer Agam nazadistarum Capitaneum, hominem senem, Rascianum, probum, ut videbatur, et honesta dignitate apud Passam; quem etiam Buda discedens ibidem sui loco dimisit ad adventum novi Passae.

Hunc nos secreto alloquuti nunciavimus Passae, qualia illi munera Maiestas Vestra miserit, et quod, si ipse Passa inibit iuducias, dabitque operam, ut etiam cum Domino suo pacem possit componere his conditionibus, quas Maiestas Vestra desiderat, Maiestas Vestra missura est illi per Oratores suos, quos ad Portam delegabit, mille ducatos; et postea durante

praenominata pace esset quotannis quingentos numeratura, idque non in alium finem, quam in signum benevolentiae et certae amicitiae; quare hortaretur dominum Passam, ut in hoc eniteretur amicitiam suam Vestrae Maiestati declarare, quam saepe eidem offerre studuit et pollicitus est, quod et nunc apparenter ipsi cerneremus. Maiestatem Vestram Sacratissimam non esse Principem immemorem amicorum, et suo tempore, si haec ipsa pax sua opera inter Maiestatem Vestram et Imperatorem Turcarum coaluerit, maiora signa amicitiae erga ipsum Passam ostensura.

Hic adiecimus, diceret Passae idem Saffer Aga, nos non ad Zanchiakos esse missos (nam ii vid bantur Vestrae Maiestatis conditionibus adversari), sed ad ipsum dominum Passam. Ideo qua ipse dominus Passa in aequis et iustis rebus est, et auctoritate apud suum Principem pollet, gerat se, quod rogamus, in hoc negotio Regis nostri amicabiliter, praesertim vero in commodum et quietem afflictissimi populi Regni Hungariae. Pluribus eundem Saffer Agam, quae huc faciebant, edoctum dimisimus ad Passam.

Hoc ipso tempore, licet paulo post, summisimus ad Passam hemeth quendam Vaywodam, hominem juvenem Ragusinum et clientem intimum Passae, cum quo et dominus Sfortia, quando adhuc Budae erat in captivitate, contulerat de initio tractandae huius pacis; isque Mhemeth, quantum coniicere potuimus, non parvum momentum attulit nostris conatibus, privatim agendo cum Passa.

Ad tertiam tandem audientiam sequenti die, quae fuit Aprilis nona, deducti, eadem quae prius coeperunt nobis proponere, de colonis scilicet, et de litteris Imperatoris supra nominatis; simulque allata est

nostra legatio versa iam in Turcicum. et per Zanchiakum Strigoniensem lecta. Visi sunt nobis nonnihil esse aequiores, comprobantes quaedam etiam capitum aclinatione. Haesere tamen in Transylvaniae negotio, moxque Passa solito more ingenii sui commotus: „Et de Transylvania, inquit, quid dicitis? Nonne illam contra omne fas et jus Rex vester intercepit, et nunc etiam tenet in maximum praeiudicium Principis mei et sine ullius tributi pensione. Ceterum Reginae quoque Isabellae et Transylvanorum nuncii proxime ad Portam profecti sunt, repetente Regina ipsam Transylvaniam, et Transylvanis offerentibus se expulsuros Regis vestri praesidium, modo ipse dominus meus velit ipsis esse subsidio."

Ad hoc tempus tacente Passa de Transylvania, nos quoque tacueramus iuxta mandatum in instructione nobis datum, credentes aut oblitum esse huius articuli, aut illum ad Portam distulissent. Verum coacti aliquid dicere, totum diligenter, quantum in nobis fuit, hunc articulum de Transylvania exposuimus, eumque hanc ob causam ascripsimus in fine eius scripti, quod, ut nunc Maiestati Vestrae porrigimus, ita iam antea Passae dederamus. Et quia non videbantur omnino satisfacere, quae dixeramus, adiecimus: „Mirari nos et Passam Regi nostro, et Imperatorem Turcarum succenseri, si modo succensentur de hoc Transylvaniae negotio. Si enim Rex noster nec dolo, nec vi ipsam Transylvaniam recepit; sed Serenissimo Joanne quondam Rege sic de ea statuente, quod affirmaret se ex scitu ipsius Imperatoris Turcarum id facere; et uxore sua Isabella Regina, fratre Georgio, et Petro Petrowyth eandem post ultro Transylvaniam eidem Regi nostro dedentibus et tradentibus, quid culpae in

Regem nostrum coniici possit, si membrum sui Regni hac oblata occasione recuperare non praetermiserit? Sed ut dicamus et alia. Num ipsi Regina, frater Georgius et Petrus Petrowyth ipsum Imperatorem Turcarum non prodiderunt? Quum igitur frater Georgius Deo volente poenas dederit sui maleficii; et adhuc Regina et Petrowyth vivunt, cur potius illis et Tu, domine Passa, et Imperator, Dominus tuus, irasci non debeat, ac in eos culpam de Transylvania contorqueat? Postquam itaqae Deus ita voluit, ut ipsa Transylvania deveniret in manus Regis nostri, Tua Illustrissima Dominatio curet efficere ex amicitia apud Dominum suum, ut ipsa Transylvania in posterum quoque in manus nostri Regis remaneat, cum pensione eiusdem tributi, quod Regina pendebat. Quem quidem Regem nostrum, si Imperatori Turcarum ita videre et cognoscere aliquando contigisset, quemadmodum Joannem vidit et cognovit; certe longe magis etiam nunc Eius Maiestatem diligeret, quam Joannem dilexerat." Et de his mutuo plura alia.

His auditis comprobavere, verum esse quod nos diceremus, reiecta verbis apertis in Reginam, fratrem Georgium et Petrum Petrowyth culpa. Ceterum ommisso de Transylvania sermone, dixit Passa, se non posse Budae immorari. Ideo non opus esse litteras ad Maiestatem Vestram mitti, sed velle nos adhuc a prandio ea die expedire. Sic tunc ad hospitium remissi et pransi, praenominatus Mhemeth attulit nobis munera, duas talares vestes Turcicas; et simul adductis equis ad curiam clamidati profecti sumus. Ubi ex Zanchiakiis et prioribus Assessoribus nemo aderat Passae, praeter Zanchiakum Vesprimiensem. Moxque jussi subscribere et obsignare scriptum legationis

nostrae. quod apud se retinuerat, ut illud ad Dominum suum mitteret; petiimus. ut ipse quoque huic, quod simile nos ad Maiestatem Vestram attulimus. nomen et signum suum apponeret. Quod et fecit in eum finem. ut interim fines utriusque partis quietos esse iussisset. et induciis, de quibus agebamus. esset subscripturus. ubi a Domino suo consensum accepisset, quem nobis certum promittebat. Sic demum iussi ad Maiestatem Vestram properare. Eandemque suo nomine salutare. hortarique, ut maturet post se mittere hominem expeditum. de quo supra, et litteras de his rebus. quas Dominus eius ad Maiestatem Vestram scripserit, ut iam saepius replicuimus. Dicebat enim: „Si Rex vester ita mihi confidet, me amat, et me vere habet pro filio, ut iam accepit, cur harum litterarum continentiam me celavit? Nam ut belli inter nos proximi extiti auctor. ita omnino et pacis esse volo.“ Et cum his ad hospitium remissi sumus.

Paulo post venit ad nos Saffer Aga. de quo supra; qui dixit, Passam nunciasse, grato se animo et praesentia munera se accepisse, et promissa futurorum. „Ceterum quum ad omnia quae attulistis, ipse pro nunc tam repente nequiverit deffinitive respondere sine Domini sui consilio, statim ex itinere porrectam sibi legationem nostram mittet ad Portam Domini sui, instabitque totis viribus, imo et pro certo affirmat, quod ipse Dominus eius ad omnia illa, quae Maiestas Vestra desiderat, consentiet, acquiescet, ac ad ipsum mittet, anteqnam perveniet Belgradum. In quo itinere quum ob hanc causam, tum ut a Maiestate Vestra possit accipere responsum ad litteras Imperatoris Turcarum, de quibus iam toties, et hominem quem praemittat Constantinopolim expeditum, ut testi-

monium faciat, Oratores Vestrae Maiestatis venire, consumet plures quam quinquaginta quinque dies; quo haec omnia commode perfici possint."

Eodem vesperi venit ad nos et Mhemeth Vaywoda, de quo supra meminimus; et dixit venisse se ad nos Passae mandato. Ac iurare ipsum Passam ad Deum, ad fidem, ad caput suum: quod omnino efficiet, ut non solum omnia, quae Maiestas Vestra desiderat in his induciis cum ipso Passa, ut in pace cum Imperatore, sed etiam ut Transylvania illi libera et pacifica permittatur eo cum tributo, quod pendebat Regina. Sic enim eum sentire, et velle etiam Imperatori suo dicere, feminam non posse Regnum gubernare. Quod in ultima audientia etiam ipse Passa iussit nobis referri. De censibus ac reliquo negotio colonorum idem Mhemeth retulit nobis similiter, quod scilicet esset Passa effecturus apud Imperatorem, ut Maiestas Vestra postulat; modo velit sine mora mittere hominem saepe iam memoratum, et litteras, et Oratores, qui eum consequantur; ipsosque Oratores diligenter edoceret, ut quum erunt in Porta sui Domini, et tractabunt cum Passis, constanter persistant in sententia tam de colonis et Transylvania, quam de aliis conditionibus, nec ulla ratione dimoveantur a proposito.

Haec fuerunt, Clementissime Rex, (quantum meminisse potuimus) quae cum Budensi Passa tractavimus. Ceterum summa rei totius haec est: Credebat Passa, quod Maiestas Vestra mox missura esset Oratores, qui secum ad Portam proficisci debuissent. Ideo dixit, se tamdiu Budae expectasse; quum Dominus etiam eius serius in expeditione, quam molitur, procederet, cupiens prius scire, quid de pace Hungarica sequatur.

Non credebat praeterea inducias, quas Maiestati Vestrae ex se obtulerat, cum tot conditionibus debere fieri, quae viderentur esse eius momenti, ut in Porta Domini sui tractarentur.

Et quum huc accessisset, quod Maiestas Vestra nec de litteris Imperatoris Turcarum per nuncium suum missis quicquam ad eum scripsisset, quod supra modum desiderat; dubitans (quod arbitramur), ne huius pacis futurae alius quispiam palmam illi praeripiat, cuius ipse coepit esse auctor, eiusque gloria ipse potiri vellet, praesertim quum et Dominum suum de ea iam assecuravit; nullo omnino pacto efficere potuimus, ut nunc, antequam discederet, praefatas inducias debito modo et definitive nobiscum conclusisset; sed distulit, donec consensum Domini sui accipiat. Idque (nostro iudicio) non ob aliud, quam ut praefatarum litterarum Imperatoris continentiam intelligat, et de Oratoribus Vestrae Maiestatis ad Portam mittendis pro praefata pace tractanda certus fiat. Quapropter dixit, se parvis itineribus ambulare velle, et interim adhuc de via Vestrae Maiestatis postulata ex parte harum induciarum ad Portam mittere, ut ea Dominus eius videat; ad fidem suam pollicitus, effecturum se, ut ad ea omnia idem Dominus eius consentiat, atque ad se prius remittat, quam Belgradum perveniat.

Jam hic plurimum hortatur, imo etiam urget Vestram Maiestatem, ut si animus ei est de hac pace facienda; tunc statim, ubi nos intellexerit, Oratores expediat, ad saepe dictas Imperatoris Turcarum litteras ei aliquid scribat, et summittat quamprimum ad illum unum hominem expeditum, quem ipse quoque ad Portam possit praemittere verum praenuncium de adventu Oratorum.

In signum autem, quod a Domino suo certum consensum de harum induciarum conditionibus pollicetur, obsignavit et ipse hoc exemplum legationis nostrae, quam nos Vestrae Maiestati porrigimus, ut fecit nos illud obsignare, quod apud se retinuit, et missurus est Domino suo.

Dixit postremo, se iussisse omnibus Capitaneis et Praefectis, ceterisque confinia Imperatoris Turcarum tenentibus, ut a tractandis armis desistant, et se intra suos fines contineant. Quod petit, et obnixe petit, ut idem Vestra quoque Maiestas suis praecipiat, eosque coerceat maioribus mandatis, quam hucusque fecerit; ne, si qui ex hominibus Vestrae Maiestatis nollent conquiesci, Turcae quoque cogantur id idem facere, non ferentes iniurias.

Ad quae nos pro Maiestate Vestra ea omnia respondimus Passae, quae convenire cognovimus.

Redeuntes ex Buda mense Aprili anno Domini 1553.

Quum de Agria ageretur, Thapolcham quoque in medium Zanchiaki attulerant, quod illa quoque muniretur; cum alias nunquam ibi castellum fuisset. Adiecere, quod et Sagh, et Gyarmath iussisset Maiestas Vestra instaurari. Ad quae cum respondissemus, in Thapolcha dudum fuisse castellum circum ecclesiam, nunc quoque, si repararetur, dominum Passam et Zanchiakos non debere offendi; de instauratione vero Sagh et Gyarmath ne crederent, quia nos non audivissemus Maiestatem Regis nostri id habere voluntatis: sic post longiorem colloquutionem de reparatione huiusmodi castellorum, quae nunquam fuissent in potestate Turcarum, evicimus; et instaurari, ut libuerit Maiestati Vestrae, permiserunt.

VI.

Ferdinánd királynak utasítása Verancsics Antal, Zay Ferenc és Malvezi János Mária számára.

Instructio ad Turcam pro Episcopo Quinqueecclesiensi, Francisco Zay et Joanne Maria Malvezio.

jun. 13. Ferdinandus etc. Instructio secundum quam Oratores, Consiliarii et Commissarii nostri, Reverendus Anthonius Vrancius Episcopus Quinqueecclesiensis et Praepositus Pornensis, ac Magnificus Franciscus Zay Nazadistarum nostrorum Generalis Capitaneus, nec non Nobilis Joannes Maria Maluezius pristinus apud Excelsam Portam Orator noster, fideles nobis dilecti, cum Serenissimo et Potentissimo Principe domino Swlthano Soleymano Imperatore Turcarum ac Asiae et Graeciae etc., ac suis Passis et Consiliariis nomine nostro de pace perpetua vel induciis ad aliquod tempus Nobiscum, ac pro Utriusque Nostrum filiis, haeredibus et successoribns ineundis, summa fide et omni possibili studio, cura et diligentia agere et tractare debent.

Inprimis maiori qua fieri potest celeritate sese Budam ad Spectabilem et Magnificum Toygon Passam, qui nuper eo venit, conferant, illique in prima et publica visitatione exhibitis litteris nostris credentiis salutem verbis nostris dicant, ac subinde gratiam ac benignitatem nostram in se Regiam declarent.

Deinde vero referant, se in certis negotiis nostris ad Serenissimum Imperatorem et Dominum suum a

nobis expeditos esse, rogando ipsum nomine nostro, ut eos iuxta litteras ipsius Imperatoris Turcarum, et sub salvo conductu suo quantocyus per homines suos tuto et secure ad Excelsam Portam praefati Imperatoris et Domini sui perduci et comitari faciat.

Postea vero in secunda audientia, quam sibi privatim et secreto dari petere debebunt, iidem Oratores nostri praefato Passae declarent, se a Nobis cum pleno mandato expeditos esse agendi, tractandi et concludendi inter Nos, atque Potentissimum Turcharum Principem pacem perpetuam vel inducias, sub conditionibus scilicet honestis, aequis et tollerabilibus. Et quoniam Nos magnam in ipso fiduciam collocaverimus, quod pro sua humanitate res et negotia nostra sua authoritate, qua plurimum pollet apud Serenissimum Dominum suum, singulari studio promoturus et adiuturus sit. Idcirco Nos hortari illum etiam atque etiam vehementer, ut dictos Oratores nostros litteris suis nostri intuitu apud primarios Passas et Consilarios atque amicos suos cum Turcarum Principe existentes quam accuratissime commendare simul et negotia nostra ratione adipiscendae huiusmodi bonae pacis et amicitiae promovere velit. Nos enim quicquid nostra causa fecerit, erga eum omni gratia et munificentia nostra compensaturos esse; atque adeo ei clementer polliceri et recipere, quod si opera, diligentia, intercessione, adiumento et promotione sua bonam et honestam pacem iis conditionibus, quas nos optamus, a Serenissimo domino Imperatore suo Turcharum obtinuerimus, tunc ipsi, quamdiu in officio Budensis Praefecturae manserit, quotannis realiter et cum effectu persolvi faciemus mille ducatos aureos, idque eo ordine, ut quarta quaeque anni parte elapsi ducentos

et quinquaginta ducatos recipere possit, pace nimirum ipsa obtenta, ac firma et illaesa permanente. Atque ut nostram in se gratiam ac munificentiam evidenti et certo aliquo signo cognoscat, nos ipsi hoc munus etiam nunc mittere voluisse. Id quod tunc Oratores nostri ei offerre debebunt; petentes, ut id in signum benignitatis nostrae grato animo accipiat.

Si vero Passa iste Budensis sciscitaretur, quaenam sint illae conditiones, sub quibus pacem vel inducias obtinere cupiamus, quo melius postulata nostra promovere et fovere possit? — Oratores nostri eas ipsi non exponant; sed se modeste excusent: quod vereantur sibi vitio datum iri, si illas ipsi prius, quam Serenissimo Turcarum Principi declararent; praesertim cum nullum de hoc a nobis mandatum acceperint.

Ceterum cum dicti Oratores nostri ex Buda cum litteris salvi conductus et comitibus itineris expediti et dimissi ad Portam Turcarum Principis pervenerint; ante omnia curare debent, ut eis aditus et accessus ad Illustrissimum Rustanum Passam, qui primas tenet apud Principem Turcarum, patefiat; quo convento exhibitisque ei litteris nostris eredentionalibus, tamquam amico et fauturi nostro salutem et omnis boni incrementum precentur.

Deinde vero ipsi ostendant, nos recenti memoria tenere ea, quae Nobis plures oratores et nuncii nostri, quos antehac in Excelsa domini sui Turcharum Imperatoris Porta habuimus, retulerunt, de egregia ipsius erga Nos voluntate, ac propenso animo ad promovenda et procuranda omnia, quae ad quietem, pacem et amicitiam inter Nos ac dominum suum, et Utriusque Nostrum Regna, dominia, populos ac subditos syncere constituendam pertinent, et quod fere ad ipsius tantum

persuasionem et diligentiam pax quinquennalis a Magnitudine Domini sui Nobis concessa fuerit; et ideo Nos de animo in se nostro hoc ei polliceri, quod in omnibus, quae ad honorem et commodum suum spectant, Nos quoque semper habiturus sit benevolos et suorum officiorum non ingratos aut immemores. Et quia idem Rustanus Passa hactenus plerumque consuevit Oratores nostros, antequam ad Turcharum Principem admittantur, in primo statim congressu interrogare de substantia et summa legationis ipsorum, ut eo melius postulata et negotia nostra promovere sciret et possit; ideo poterunt et debebunt Oratores nostri, vel ultro vel interrogati, ipsi priorem legationis partem, quam, ut paulo infra sequetur, ipsi Principi Turcarum in prima audientia declarare debebunt, maiori qua possunt modestia et facundia ordine recensere, eidemque summo studio, ac omnibus denique quibus poterunt rationibus et argumentis exquisitissimis atque efficacissimis persuadere conari, ut istiusmodi causam et petitionem nostram, iustam nimirum et honestam, apud Magnitudinem Domini sui promovere velit, quod optatam pacem vel iuducias conditionibus honestis iuxta votum nostrum sua opera, authoritate, intercessione et auxilio consequamur; quod ut lubentius et diligentius faciat, dicant Oratores nostri, se ipsi a nobis attulisse munus, quod ipsi veluti signum gratitudinis ac munificentiae nostrae existat; quod ipsum ei tunc quoque praesentare debebunt subiungentes, nos non dubitare, quin nostra causa omnia sedulo facturus, atque adeo omnem suam authoritatem, operam et diligentiam adhibiturus sit, ut negotium pacis iuxta vota et optata nostra ipsius medio et promotione conficiatur et concludatur. Si enim ipsius

opera et promotione pacem perpetuam, restituta nobis Hungaria cum omnibus pertinentiis obtinuerimus, cum quibus eam olim Rex Ludovicus sororius noster charissimus piae memoriae tenuit, tunc ipsi pro praestito Nobis favore pro primo anno dabimus realiter et cum effectu 40 millia ducatorum, et deinde singulis annis 20 millia; sub illis vero limitibus, sub quibus eam Rex Joannes tenuit, pro primo anno 20 millia, et postea singulis annis 10 millia. Sin autem induciae ad aliquot annos nobis concessae fuerint, restitutis ad manus nostras omnibus et singulis locis, quae superiore anno amisimus; tunc offerant et promittant ei Oratores nostri pro primo anno quinque millia, et deinde in singulos annos sequentes tria millia ducatorum. Quam pensionem ipsi durantibus pace et induciis certe numeraturi et transmissuri sumus

Porro cum Serenissimus Turcarum Princeps praeterito anno quinquagesimo primo post interruptas quinquennales inducias Oratorem nostrum, Nobilem Joannem Mariam Malvezium, qui aliquot annos negotia nostra in Sublimi Magnitudinis Suae Porta gessit, incarcerari iusserit; nos autem a Magnitudine Eius non unis litteris enixe petiissemus, ut illum relaxari ac liberum dimitti iuberet, ut imposterum quoque negotia nostra, sicuti prius, apud Excelsam illam Magnitudinis suae Portam agere et tractare posset; et ignoremus, num ad praesens quoque captivus teneatur nec ne: ideo saepedicti Oratores nostri quamprimum ad Excelsam Serenissimi Turcarum Imperatoris Portam appulerint, quaerant, num adhuc captivus detineatur. Nam si eliberatus et relaxatus fuerit; volumus, quod Oratores nostri omnia et singula communi cum ipsius consilio et opera peragant. Cum enim

modum tractandi in Porta Principis Turcharum tanto temporis spatio exacti didicerit, non dubitamus, quod opera et praesentia ipsius rebus nostris multum adiumenti allatura sit. Sin autem adhuc in custodia et captivitate detineretur; Oratores nostri illico in primo congressu eliberationem eius summo studio tractandam promovendamque apud supradictum Illustrissimum Rustanum Passam, tum ubicunque commodum fore videbunt, suscipiant; ostendentes, utcunque se res in ruptione induciarum quinquennalium habuerint, tamen Oratorem illum nostrum ad Portam Magnitudinis Eius residentem nihil deliquisse; ut qui nihil omnino egit aut fecit, quam id quod a Nobis in mandatis habuit, adeoque non commeruisse, ut in carcerem coniiceretur. Praesertim cum Jure omnium Gentium, cuiuscunque religionis Oratores et Nuncii semper liberi, tuti et securi esse soleant et debeant, et tanto magis apud Excelsam Serenissimi Turcarum Principis Portam, quae, ut litterae Magnitudinis Suae pleraeque omnes sonant, tam inimicis quam amicis semper patere et liberum accessum et recessum praebere solet. Ac sicuti id omnium Gentium Juri, ac aequitati honestatique conveniat, ita etiam antea, dum inter Nos et Magnitudinem Suam bellum gereretur, Oratores nostri semper illaesi admissi et dimissi fuerint; prout ista pro praedicto Malvezio, ut ministro nobis grato et fideli, tractatum iri non dubitamus.

Insuper praefati Oratores nostri dictum Rustanum Passam rogare debent, ut eis apud Imperatorem et Dominum suum celerem, benignam ac gratiosam audientiam impetrare velit; ut possint scilicet coram Magnitudine Eius legationem suam referre.

His itaque apud Illustrem Rustanum Passam gestis, Oratores nostri debent alios quoque Passas nempe Achmath. Ebray et Haydar. vel alios, si qui nuper praeter hos Passae Vesirii creati essent, nomine nostro suo loco et tempore invisere. eorumque singulorum opem. favorem et auxilium aptis et idoneis verbis. post redditas unicuique litteras nostras, saluteque convenienti modo dicto requirere, et cuilibet seorsim ostendere. se attuliss a nobis ipsis munus in signum nostrae erga eos benevolentiae grataeque voluntatis; quod eis nomine nostro ipsi Oratores nostri tunc exhibeant. adiungentes, non dubitare Nos, quin omnem operam authoritatemque suam adhibituri sint. ut negotium pacis iuxta vota et optata nostra ipsorum medio et promotione conficiatur et concludatur. Quodsi eandem in perpetuum ipsorum medio, commendatione et promotione obtinuerimus, ipsorum singulis pensionem annuam, restituta nobis Hungaria sub terminis ac finibus, sub quibus eam praefatus olim Serenissimus Rex Ludovicus habuit, quatuor millium; verum sub illis terminis, quibus quondam Rex Joannes tenuit, duorum millium; si vero induciae tantum ad decem vel duodecim annos Nobis concessae fuerint, facta infrascriptorum locorum (értetnek „in inferioribus partibus Temeswar, Lippa, Solymos, Szolnok et alia, in superioribus Wesprimium et alia") restitutione mille ducatos Oratores nostri Nos eis quotannis transmissuros et daturos esse polliceantur.

Impetrata vero benigna audientia ab Imperatore Turcarum, Oratores nostri credentionalibus exhibitis Magnitudini Suae tanquam amico, vicino et confoederato nobis honorando, salutem rerumque suarum omnium prosperitatem verbis nostris reverenter offi-

cioseque precentur, nostrumque erga Eius Magnitudinem amorem et propensum animum declarent, ac subinde munera Illius Celsitudini in signum et testimonium huiusmodi benevolentiae et observantiae nostrae offerant et praesentent.

Postea vero Magnitudini Eius exponant, quod nos iam dudum inceperamus colere amicitiam Magnitudinis Suae. Et propterea superioribus annis summo studio pacem illam quinquennalem cum Illius Magnitudine iniceramus; sicut haec procul dubio Magnitudini Eius apertius constant, quam ut necesse sit, ea hic pluribus repetere. Licet autem pax illa ante statutum tempus interrupta fuerit; Nos tamen nihilominus in pristina illa bona erga Magnitudinem Eius voluntate animique propensione constanter perseverasse, atque etiam nunc persistere; nihil magis optantes, quam interruptam pacem cum Magnitudine Eius renovare ac instaurare, et arctioribus etiam vinculis confirmare, nec quidquam praetermisisse, quod ad stabiliendum inter utrumque nostrum amicitiam et bonam vicinitatem pro universali et publico bono et commodo, nec non pro utriusque nostrum pauperum colonorum et subditorum, qui iam diu multumque magnas calamitates et oppressiones perpessi sunt, quiete et tranquillitate stb. stb. (a többi megegyezik a martius 13-ki alaputasitással, mint fentebb.) Datum Viennae die 13ª Junii 1553.

VII.

Isigin budai passának Ferdinánd király.

Passae Budensi.

1553. [illegible] 11. Ferdinandus etc. Spectabilis et Magnifice syncere Nobis dilecte. Commisimus his Oratoribus nostris. Reverendo Anthonio Verantio Quinqueecclesiensi Episcopo et Praeposito Pornensi. ac Magnifico Francisco Zay Nazadistarum nostrorum Generali Capitaneo. fidelibus nobis dilectis. quos ad Excelsam Potentissimi Imperatoris Turcarum domini vestri Portam expedivimus. ut quaedam Vobis verbis nostris referant. sicuti ab eis coram recognoscetis. Quare a Vobis clementer petimus et requirimus, ut eis in iis, quae nomine nostro Vobis dixerint. plenam indubitatamque fidem praestare velitis, et nostram erga Vos gratiam, liberalitatem et munificentiam Vobis certo pollicemur. Nos enim vicissim de Vobis omnia bonae vicinitatis et amicitiae studia indubitanter expectamus. Datum Viennae die 13. Junii 1553.

VIII.

Rusztán passának Ferdinánd király.

Rustani Passae.

1553. jun. 13. Ferdinandus etc. Illustrissime et praestantissime syncere Nobis dilecte. Commisimus Oratoribus, Commissariis et Consiliariis nostris, Reverendo Anthonio

Verantio Episcopo Quinqueecclesiensi et Praeposito Pornensi, ac Magnifico Francisco Zay Nazadistarum nostrorum Capitaneo Generali nec non Nobili Joanni Mariae Malvezio nostro pristino isthic Oratori fidelibus nostris dilectis, in negotio tractandae et concludendae firmae et stabilis pacis ordinatis deputatisque. ut imprimis Vos accedant. et nonnulla tam de ipsa pace et amicitia firmanda et constituenda. quam de nostra fiducia in vestra tum authoritate tum etiam erga nos benevolentia et studio iam pridem in rebus nostris a Nobis cognito et perspecto. collocatam habemus. verbis nostris Vobis exponant. ac nostram vicissim gratiam, amicitiam et munificentiam deferant. sicuti ab eis coram cognoscetis. Quamobrem Vos gratiose hortamur et requirimus. ut praefatis Oratoribus nostris in iis, quae nomine nostro dixerint, non tantum plenam indubitatamque fidem adhibere; verum etiam summam vestram authoritatem, qua apud Serenissimum Potentissimumque Imperatorem vestrum jure merito propter excelsas vestras virtutes polletis, atque egregiam erga miseros pauperes in Regno Hungariae subditos et colonos iam satis superque multis afflictionibus agitatos clementiam et compassionem, ut scilicet posthac inita optata pace in quietiori statu vivere, et refocillationem capere possint, ostendere et exhibere velitis. In quo praeterquam quod a Deo Optimo et Maximo praemium habebitis; etiam Nobis ita gratum facietis, ut id omni syncerae amicitiae studio, nostraque erga vos munificentia recognituri et compensaturi simus. Datum Viennae die 13. Junii 1553.

IX.

Achmet passának, Ebroy passának és Hajdar passának, Ferdinánd király.

Tribus Passis Achmat, Ebroy et Haydar cuique separatim in simili.

1553. jun. 13. Ferdinandus etc. Spectabilis et Magnifice syncere Nobis dilecte. Quum ad Serenissimum et Potentissimum Imperatorem Dominum vestrum in negotio tractandae et constituendae firmae et stabilis pacis Commissarios, Consiliarios et Oratores nostros, Reverendum Anthonium Vrancium Episcopum Quinqueecclesiensem et Praepositum Pornensem, ac Magnificum Franciscum Zay Nazadistarum nostrorum Generalem Capitaneum, fideles Nobis dilectos, mandaverimus, adiungentes illis etiam Nobilem Joannem Mariam Malvezium Consiliarum pristinumque Oratorem nostrum; iniunximus eis inter alia, ut Vos accederent et nomine nostro nonnulla, tam de pace ipsa firmiter constituenda, quam de petenda vestra in eo negotio promotione, et de nostra erga Vos gratitudine et remuneratione exponerent, eamque Vobis afferrent atque promitterent, sicuti ab eis coram intelligetis. Quapropter Vos impense affectuoseque hortamur et requirimus, ut eisdem Oratoribus nostris in relatibus suis non solum plenam indubiamque fidem adhibere; verum etiam Vos superinde ita erga Nos gerere et exhibere velitis, ut cognoscamus Vestram authoritatem et promotionem Nobis et publicae miserorum in Regno

Hungariae subditorum, iam diu multumque afflictorum, tranquillitati et refocillationi plurimum profuisse. Id quod erga Vos omni gratia et munificentia nostra Regia recognoscemus et compensabimus. Datum Viennae die 13. Junii 1553.

X.

Ferdinánd királynak Veranesics és Zay.

Sacratissima Regia Maiestas!
Domine, domine nobis clementissime!

Etsi dum adhuc ego Verantius essem proxime in Comaron, satis diligenter scripserim ad Maiestatem Vestram ex parte pecuniarum, rerum et cuiusdam Rasciani senis servitoris Muzthaa Vaivodae, qui ad Batam captus erat per homines domini Volfangi Dersffi, et per nos ad hunc Magnificum dominum Passam Budensem remissus; fecerim etiam postea in aliis litteris mentionem, quas pro negotio Zynan alterius Turcae ad Eandem dederamus: tamen quoniam is Muzthaa Vaivoda est homo Magnifici domini Passae, durumque illi videtur, quod amissis omnibus rebus et pecuniis, quae ipsius domini Passae erant, hic idem servitor eius nudus redierit, et ipse Passa damnum acceperit. Hortatus itaque est nos diligenter pro fiducia, quam dicit se iam concepisse de amicitia et bona vicinitate Maiestatis Vestrae, ut ad Eandem scribe- 1553. juli 22.

remus, supplicaremusque: dignetur benigne operam dare, quo et pecunia illa, mille scilicet et ducenti floreni, decem equi, et res quaedam aliae, quae omnia apud Castellanos Zyghethenses existunt, reperiantur, et simul cum illo sene Rasciano huc Budam ad ipsum dominum Passam transmitti mandare. Quare nos ut domino Passae gratificemur, dedimus has ad Maiestatem Vestram litteras, Eidemque supplicamus humiliter, ut dignetur in hoc complacere ipsi domino Passae, qui (quantum iudicio nostro perspicere possumus) homo est capax humanitatis, referreque, pares vices per occasiones non omittet. Ceterum si Maiestatem Vestram in privatos homines gratiam suam conferre paratam semper esse ex sua innata clementia non dubitamus: quantum merebitur ea benevolentia, quam in ipsum dominum Passam pro peculiari eius beneficio conferet, facilis est consideratio. Igitur ut pro sua benignitate dignetur hunc Magnificum dominum Passam voti sui compotem facere, etiam atque etiam humillime supplicamus. Et Deus Omnipotens Maiestatem Vestram Sacratissimam incolumem et felicissimam quam diutissime conservet. Ex Sicambria ad Budam die 22. Julii 1553.

Eiusdem Vestrae Sacratissimae Maiestatis

servitores subiectissimi
Quinqueecclesiensis mp.
Franciscus Zay de Chemer mp.

Kivül: Sacratissimae Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Maiestati; Domino, Principi et Regi nobis Clementissimo.

XI.

Ferdinánd királynak Veranesics és Zay.

Sacratissima Regia Maiestas!
Domine, domine semper Clementissime!

Scripserat Maiestas Vestra Sacratissima hisce elapsis diebus ad Budensem Passam, quod Sangzacchus Strigoniensis hoc induciarum tempore miserit litteras ad Corponenses praecipientes eis, ut ad se deditionem facerent, ac census importarent, nisi vastari vellent. Super qua re cupidus Passa edoceri, quaesiverat a Sangzacchio, an id ita se haberet? Misso itaque proprio homine ad Passam Sangzacchus excusavit se tam apud ipsum Passam, quam apud nos; quod scilicet id ex mandato suo non sit factum, nec in animo habuerit, ut id faceret, verum nec in posterum quoque facturum. Et si forte hoc audaciae quispiam ex Vaciensibus aut aliorum commisisset, Passa Budensis strictissime mandavit, ut omnes in sui dominii limitibus abstineant sese ab eiusmodi factis; quia inducias vult illaesas et inviolatas sancteque ubique observari. Et haec ut Maiestati Vestrae Sacratissimae scriberemus, ab ipso Zangzaccho Strigoniensi rogati sumus in excusationem suam. Ex Sicambria ad Budam die 23. Julii anno 1553. 1553. juli 23.

Eiusdem Vestrae Sacratissimae Maiestatis

servitores subiectissimi
Quinqueecclesiensis mp.
Franciscus Zay de Chemer mp.

Kivül: Sacratissimae Romanorum, Hungariae, Behemiae etc. Regiae Maiestati, Domino domino semper Clementissimo.

XII.

Ferdinánd királynak Veranesics és Zay.

Sacratissima Regia Maiestas!
Domine, domine nobis clementissime!

1553. juli. 25. Die XXII. huius Julii, dum expectaremus naves ex Comaron stb. (mint a III. köt. 39—42. ll.) Datum die 25. Julii 1553 ex Sicambria ad Budam.

Mellékelve (Veráncsics kezével.)

Post scripta. Pro certo dictum est nobis, Passam misisse Belgradum XX saykas pro globis et pulveribus bombardicis; et sex aliae, quae nos comitabuntur, hisdem globis et pulveribus onerabunt, et redibunt Budam. Hoc autem eo, ut si opus fuerit, ad usum subsidii Joannis filii expendantur. Ideo Maiestas etiam Vestra non omnino insistat his, quae nobis benignius Turcae loquuntur.

XIII.

Ferdinánd királynak Veranesics és Zay.

Sacratissima Regia Maiestas!
Domine domine nobis Clementissime!

Decima septima die mensis praesentis Julii Stri- 1553. Jul. 23.
gonium, Budam decima octava pervenimus, et utrobique excepti, habiti et honorati sumus, ut decuit Oratores Vestrae Sacratissimae Maiestatis. Verum Passa Budensis, quanto est Strigoniensi Sangzaccho maior, tanto maiori honore pro more gentis suae in excipiendis et tractandis nobis usus est. Deducti post die sequenti ad tentorium Passae, assidentibus multis viris insignibus, assurrexit et perreverenter porrecta manu sua nos excepit, ac sibi ex opposito sedere fecit, primumque, ut valeremus, et quale iter habuerimus, interrogavit; demonstrata humanis verbis laetitia, quod utrumque nobis ex voto contigisset. Post haec orsi a salutatione ac felicium rerum precatione, et oblatione munerum; cum benevolentia devenimus ad narrationem nobis commissam, eaque exposita et attente audita, respondit nobis dominus Passa ad omnia summa cum humanitate et lenitate, agendo gratias pro omnibus quae tunc obtulimus, dicendoque omnia se facturum quae petebamus, tam scilicet in deducendis nobis secure, quam in commendandis apud Passas et suos amicos. Subiunxit post, quod quum ipse esset a parvulo parva admodum pecunia Imperatoris Turcarum emptus, et in eius Porta educatus, haberetque a suo

Principe et honorem et non exiguas opes, non curaret tam ea quae alii homines, quam ut misera plebes (igy) secura esset, non opprimeretur, nec esset inter Principes, id est Dominum suum et Maiestatem Vestram, constituendorum dissidiorum auctor; hocque studium semper se habiturum, si modo et Maiestas Vestra animum suum ad id applicaverit, regetque et gubernabit suos ita, ut tot querimoniae de illius limitibus non afferantur. Homines enim sui Principis nullam adhuc causam laedendarum induciarum dedisse; sed Vestrae Maiestatis tam milites quam hajdones nunquam ad id tempus a grassatione cessasse, et cognovisse se hoc a Maiestatis Vestrae hominibus, qui praedatum ab Agria, a Corotna, a Kapwswywar et Zygeth, et ab aliis quibusdam locis profecti atque intercepti sunt, fateantur; et inter alios Joannes Fodor, qui praecipuus inter ceteros hajdones habeatur, palamque declamitat, a domino Wolfgango Dersffy se missum fuisse praedatum. Ceterum idem dominus Passa dicebat, non dolere se, nec Principem suum, quod Maiestas Vestra Castellanos et Praefectos viros bonos pro custodia locorum suorum in suis finitimis arcibus teneat, sed quod in eisdem arcibus foveantur hajdones et similis praedonum colluvies, quodque facta praeda aut latrocinio in easdem arces admittantur, ut in perfugium tutissimum, ibique ex aequo inter se praedam partiuntur. Quod si duraverit, nec Maiestas Vestra providere dignabitur, quod haec licentia aliquando tandem sopiatur; dicit Passa, nescire se, quomodo aut praesentes induciae, aut futura pax poterit constitui.

Dicebamus nos, non ex arcibus eiusmodi fieri latrocinia; quia Maiestas Vestra constituisset in eis novos Praefectos, eosque bonos viros, et Maiestati

Vestrae morigeros. Sed esse quosdam vagabundos homines, sine dominis et stipendiis, qui eiusmodi committunt, et exercent furtim facinora. Respondit, id negari non posse, quum habeat hajdones et alios homines captos, qui certam fidem de his faciunt. Ad quae iterum nos subiunximus, omnino haec non perpetrare arcium, de quibus querebatur, milites praesidiarios, sed praefatos latrones vagabundos; hique inducturi arcium illarum custodes in invidiam et odium, vobis, domine Passa, culpam hanc in eos ab se transferunt. Verum ubi dixit, se etiam illum habere in manu, qui Hamzabeghum ceperat, et plures alios, quos proferre nolebat; nobis renuentibus, quid respondere illi potuerimus aliud; Maiestas Vestra consideret; vertimusque ad alia sermonem. Itaque supplicamus, ut Maiestas Vestra dignetur his obviare, si vult rite (ut dicebat Passa) cum Imperatore Turcarum pacificari.

Venimus ab his sermonibus ad alia, quae post dicemus suo ordine. Verum mox ad tentoria nostra ab hac prima audientia reversi, venit ad nos Adrianus Litteratus, et pro clam produxit nobis litteras Clementis Artandy (٭), et regestum nominum quorundam dominorum regnicolarum a Regina Isabella missum (٭٭), ad quos hortatus Passa ab eadem Regina Isabella per proprium nuncium, dedit litteras praeceptorias, ut ad ipsam Reginam et Johannis filium deficerent, sub gravissima poena qui noluissent. Has autem litteras mittere ad Maiestatem Vestram statim curare studuimus, sed non occurrit certus modus. Verum Maiestas Vestra ex hac sola Reginae cum Turcis intelligentia facile perpendet eius perfidiam, consilium et conatum, et quod una cum filio longe alia ratione tractari debebit, quam verbis et clementia, putamusque in simili-

bus et consanguinitatis et pietatis obliviscendum esse: his praesertim, qui regnare volunt.

Ceterum quoniam ad eas litteras, quas proxime Maiestas Vestra miserat Passae ex parte tumultuum Transylvanorum, quibus idem Passa magis videbatur incendium suppeditare, praecipiendo Themesvariensi et Zolnokiensi Sangzaccho, ut conspiratoribus eius infamae factionis opitularentur, nihil interim respondere voluerit, ut scripserat domino Paxy, donec Oratores ad eum pervenissent: nos in secunda audientia, praemissis multis aliis sermonibus provocati, et ipso Passa his de litteris (quantum arbitramur) mentionem omnino supprimente. de industria et praehabito consilio rem silentio praeterire noluimus.

Ubi igitur orsus est queri de finitimorum hominum Vestrae Maiestatis, praesertim vero de hajdonum Corotnensium, Zygethiensium, Kapuswywariensium et Agriensium grassationibus, nosque excusaremus diversis rationibus praefatos, ut edocti sumus: devenimus tandem in illud argumentum, quod quum Maiestas Vestra, initura amicitiam tam diuturnam, sinceram et firmam cum Imperatore Turcarum, omnem animum et mentem suam appulisset ad eiusmodi inquietorum hominum in confiniis suis, qui turbulentius haberentur, licentiam et excursiones comprimendas, iamque et Praesides suos aliquot hac de causa commutasset, et nonnullos etiam milites in quibusdam locis praesidiorum suorum morte multasset, qui in his Eius Maiestatis et suis ducibus non parebant; ecce motus Transylvani, ecce conspiratio, immo et rebellio multorum, qui non ita pridem novis iuramentis fidei Maiestati Regiae sese obstrinxerant et addixerant. „Et id ausi (quantum ad Serenissimum Regem nostrum mul-

tis ex locis affertur) Tua, inquientes, Magnifica dominatione, domine Passa, suppeditante huiusmodi facinorosis hominibus animos ad tumultuandum; nempe data commisione Themeswariensi et Zolnokiensi Praesidibus, ut iis ad peragendum, quod aggressi perhibentur, ferrent subsidium. Quo motu concitato, adductaque ea Provincia cum vicina parte Hungariae Maiestati Regis nostri subdita in eiusmodi contumaciam et rebellionem, quantum credis, posse iam Eius Maiestatem et has et alias praedictorum hominum insolentias, de quibus Vos, domine Passa, conquerimini, sopire et comprimere?"

Hic Passa: „Bene, inquit, fecistis, quod hac de re in mentionem incidistis. Quid enim aliud et Transylvani, et hii qui foris existunt Transylvauiae adiacent, facere debuissent, quam insurgere, et tueri se ab iis, qui contra se a vestro Rege mittebantur armati? Nam Dobo, cum Episcopis Transylvano et Varadiensi noviter factis, exercitum coeperat conscribere, et in Transylvaniam hostiliter intrare pergebat. Illi, ut hiis resisterent, tutelae suae gratia obsistere voluerunt; quod iure ob acceptam causam non datam eos fecisse debet iudicari."

Nos ad haec: „Si sic res se haberet, domine Passa, ut narras; certe posses et apud Principem tuum et apud nostrum excusari, motusque coniuratorum aequior haberetur. Verum quia male informatum Te esse his de rebus perspicimus; necesse est nonnulla dicere nos, quae ad veritatem huius rei aperiendam, et Te edocendum pertineant; rogamusque, ut nos aliquantulum patienter audire velis."

„Rem igitur ab origine exponemus, et cognosces motum coniuratorum scelus esse, ac Te magnopere

et Imperator Dominus tuus, et Hruztan Passa, ac Tu subscripsistis, datis litteris ad Regem nostrum Serenissimum."

Et in hanc sententiam quum plura dicere pergeremus, ostensuri Transylvaniam fuisse in manu Vestrae Sacratissimae Maiestatis multo antequam induciae factae fuerunt, habuisseque praecipuum locum Transylvaniam in articulis, qui ad Principem suum per Aly Passam missi sunt: tanquam ipse nimis multa familiariter nobiscum colloqueretur, nec opus esset tam copiose de his hic loqui, nos quoque excusavimus nos de longiore oratione; adiungentes alioqui, opus fuisse ut hic illi exponeremus, eumque admoneremus, ne quid in hoc attentaret suo consilio, et ante scitum sui Domini ac Hrustani, et donec nos Imperator eius cum Hrustano ipso audierit; quando sciret Rex noster, aliam esse voluntatem Turcarum Principis, quam ut hoc pacto, dum secum de solida pace tractat, detrudatur sensim a possessione Transylvaniae.

Subiunxit hoc interim Passa aliquoties: „Et cuius esset Transilvania? ad quemnam pertineret eius protectionem gerere, mittere in eam Praefectum?"

Nos non ignari captionis, et quo deduceremur ab eo: „Quidni? Certe ad Regem nostrum. Ceterum ne credas, domine Passa, Regem nostrum adeo esse parum circumspectum, ut non intelligat et Hungariae et Transylvaniae statum, et quantum Imperator Turcarum habeat tam in Hungaria quam in Transylvania potestatis. Et ob id amicitiam quoque cum eo ac vicinitatem colere, eumque quotannis honorario munere prosequi contendit, sicut iam ab aliquot annis facere inceperat, summo studio perseverasset, nisi delatorum hominum et Vobis et Principi vestro malitia menda-

ciis odiosum reddere conaretur; prout nunc quoque videre id manifeste potes, dum nos ad ipsum Imperatorem vestrum mittit Sua Maiestas cum muneribus ad pacem cum eo faciendam, ii quos jam saepius nominavimus scelestissimos homines, accusant apud Vos, quod nec inducias servat constanter, nec sincero animo pro pace agit. Verum, domine Passa, quid decedet Imperatori Vestro, si Rex noster pro Hungaria et Transylvania illi est quotannis honoraria dona collaturus, ut conferrent alii? immo etiam si in hoc laborat, ut nemo alius id faciat quam ipse, ad quem jure et Hungaria et Transylvania pertineat; quum ob id et Dobo non est missus de novo occupare Hungariam et Transylvaniam, sed ut succedat in officio domino Bathory; cur adversari Vobis videatur, non intelligimus."

Alia autem quaedam verba intercesserunt de ultronea discessione Reginae, et Petrowyth, et monachi ex Transylvania; et de Transylvanorum studiis, ut ad fidem Regis nostri devenirent. Verum quoniam festinabamus persuadere Passae, ne in hoc proposito perseveraret iuvandi coniuratos supra nominatos, pluribus et quam melioribus modis potuimus; cum rogavimus, ut declararet erga Maiestatem Vestram benevolentiam facta prohibitione Themeswariensi et Zolnokiensi Praesidi, ac etiam coniuratis, ut cessarent a tumultuando, donec Oratores Maiestatis Vestrae peragerent res in Porta sui Domini, liberumque esset interim Vaywodae et Episcopo Transylvanis ad sua loca proficisci.

Ubi tandem respondit: „Libenter volo Eius Maiestati gratificari, daboque mandatum et ad Themeswar, et ad Zolnok, et in Transylvaniam, ut abstineant ab-

his [illegible] et sint omnino quieti. donec vos in Porta Imperatoris mei permanebitis: modo et Rex vester itidem suis praecipiat. sicque mutuo pacifici alliique ab aliis abstineant. Nec unquam licet ter et quater mentionem fecerimus efficere potuimus. ut diceret. insuper se. se ingressum domini Dobo et domini Episcopi impediret: tantummodo generaliter locutus est. ut utrique sint quieti.

Quod autem ad pacem attinet: dicebat se sperare futuram. sed sic si rei non aurem solam. sed totum caput amplecteremur: et ita omnia perficeremus. ut revera inter nos et ipsos pax sisteretur. et utrique suos limites scirent. Nesciens. quibusnam conditionibus essemus pro pace acturi: quum ne verbo quidem idem Passa a nobis fuerit sciscitatus (tanta est usus modestia . qualemnam pacem essemus petituri: et ideo hac in parte parcius extendimus nos in loquendo. Ceterum dicebat etiam. in Vestrae Maiestatis esse manu et pacem et bellum: dummodo obtenta ipsa pace. turbatores eius non foveat in finitimis arcibus. sed castiget.

De captivorum etiam liberatione plura est locutus. Impium esse. dicens (nam audivimus hominem studiosum esse litterarum. et minime crudelem atque avarum). diu carceribus detinere. et cogere ad maiora pretia redemptionis. quam quorumdam fortunae patiantur. Ideo offerebat. se velle afferre ad eorum citam et facilem dimissionem suam operam. defalcaturumque etiam de pretiis eorum, qui solvendo non essent quod ab illis peteretur, modo et Maiestas Vestra idem de Turcis quoque faceret, qui per Hungaros vincti tenerentur, libereque posse pro hiis homines ad se mitti, eosque vel solis litteris Vestrae Maiestatis fore securos.

Ceterum vigesima quarta Julii, quum discessum nostrum appararemus, nunciavit nobis Passa, venisse ad se Sangzacchum Zolnokiensem, qui diceret, undique gentem magno numero Vestrae Maiestatis mandato ad Dobo confluere, iussisseque eum per vim in Transylvaniam irrumpere. Quod si verum sit, se quoque non permissurum, ditionem et amicos Imperatoris sui opprimi, et daturum operam, ut defendantur.

Nos scientes, unde haec tempestas oriretur, renunciavimus rem magni momenti esse, nec per internuncium agi de illa posse; quod tam ad nostram, quam ad ipsius Passae satisfactionem foret. Igitur petere nos, ut ad se venire jubeat. Annuit, et mox ad eum deducti haec ad verbum exposuimus quae sequuntur:

„Ad ea, Magnifice domine Passa, quae nobis Tua Dominatio Magnifica nunciavit ex parte gentium, quae congregantur contra eos, qui in Regem nostrum Serenissimum conspirarunt, haec respondemus:

„Proximo anno superiore secundo Rex noster nec vi nec dolo intercepit Transylvaniam, sed a Regina Isabella, a filio suo, a fratre Georgio, a Petrowyth, et ab omnibus Transylvanis ultro et communi consensu tradita est; quod etiam Potentissimo Imperatori notum est, cui Rex noster non semel, sed pluries per litteras, et amicum se et bonum vicinum velle esse, et quotannis ad Eius Maiestatem pensionem muneris, quantam ipsa etiam Regina persolvit, daturum se obtulit. Tunc Eius Maiestas misit in eandem Transylvaniam Vayvodam suum dominum Bathory, misit et alias gentes suas, nec interim a quopiam in possessione Transylvaniae molestata est Sua Maiestas. Sicque existente Transylvania in manu Eius Maiesta-

tis, fecit cum Potentissimo Imperatore Turcarum inducias, in quibus etiam Transylvania continebatur; prout in articulis apparet, quos dominus Aly Passa miserat ad Excelsam Eius Portam. Quieta igitur in hunc modum stante Transylvania, jure tam vetere. atque eo quod ultro Eius Maiestati tradita est, quam etiam ratione induciarum ab ipsa Maiestate Imperatoris sui acceptatarum et confirmatarum. Cur igitur illi perversi et turbatores patriae coniurarunt in Principem et Dominum suum Naturalem, audeantque contra inducias agere tam firmiter factas et conclusas? Et si in eos Maiestas Regis nostri vult animadvertere, et illorum temeritatem corripere, nihil certe agit contra Potentissimum Imperatorem tuum, sed contra subditos suos, sibi sua sponte fide per iuramenta obstrictos. Igitur hortamur et rogamus Magnificam Dominationem Vestram, ne se ingerat in hos horum coniuratorum motus, antequam a Principe suo Invictissimo accipiat mandata, nosque ad Eius Maiestatis conspectum amplissimum proficiscemur; feratque interea Sua Magnifica Dominatio aequo animo quicquid Rex noster in infideles suos subditos agere intenderit. Alioqui hoc in manu Altissimi Dei et Potentissimi Imperatoris tui erit, cui concedetur Transylvania; quum Serenissimus Rex noster illud cum Imperatore tuo statuit inire amicitiae vinculum, ex quo, si Deus Optimus Maximus annuerit, non honorem solum maximum, sed etiam quam maxima commoda et perpetuam famam, eaque sine impensis et iactura rerum suarum percipiat. Haec ut Tua Magnifica Dominatio, domine Passa, bene secum perpendat, oramus, neve aliquid tanta in re aggrediatur, quod possit eidem secus in posterum cadere, ubi legationem nostram Invictissimus

Imperator audierit, quam humana mens cogitare potuisset."

Quae quum ad finem usque audisset, etsi fortasse intra se agnovit et consensit veritati; tamen inte multa verba nulli horum locum dedit; affirmans in summa: Domini sui et Hungariam et Transylvaniam esse, et ita Transylvaniam filio Joannis dedisse ut suam, et ut patri etiam dederat eius, quod amicus Imperatori suo fuerit, et illi serviverit; post quam suam mortem ad neminem alium ipsum Regnum pertinere, quam ad Imperatorem Turcarum. Ideo nescire se, quo pacto, quando, vel quibus privilegiis Regi vestro ipsum dederit Regnum. Petendo penes haec, ne de his tam profunde secum colloqueremur; quum hic nullus finis fieri possit. Nos quoque diximus, nihil nos loqui de summa nostrae legationis; sed tantum de his, quae hoc praesens negotium in medium adduxit. Ideo scire debet, quod Regnum totum a Joannis filio nemo alius alienavit, quam initio ipse pater eius, et postremo mater cum monacho et Petrovich, uti iam audistis. Et hic brevibus exposuimus tenorem concordiae Joannis cum Maiestate Vestra de successione Regni, simulque diximus, Maiestetem Vestram libenter usuram gratia et amicitia eius Imperatoris, modo illum ab se non reiiciat. Sed utcunque huiusmodi se habeant, diximus: rogare Maiestatem Vestram, ne ipse Passa impediat officiales suos ad curam Transylvaniae proficisci, et iubeat tam Zolnokiensibus, Themeswariensibus, et Transylvaniensibus, quam etiam Petrovich, ne interea temporis tumultuentur, donec nos Constantinapolim proficiscimur.

Ad quae omnia respondit, facturum se pro voto nostro; ceterum nolle dominum Dobo pati intromitti.

„Sed postquam dominus Bathory iam intromissus est et gerit officium bene ac pacifice; Maiestas Vestra non curet alium illi surrogari, sed in eundem dominum Bathory denuo Vaivodatum reiiciat et inbeat gerere," donec nos redeamus. Caveat autem maxime, ne quae Eius Maiestas arma moveat, vel in Transylvaniam intendat, quia alioqui nos parum feliciter ambulabimus, ut dicebat.

Quae quum ita se habeant, et ipse Passa iussurus est suis, ut quieti sint; quid consulere debeamus Maiestati Vestrae, nescimus: tamen postquam tantum tardavit intrare dominus Dobo, revocetur; et commissa denuo cura domino Bathory, si cum Maiestate Vestra sentit, quod non dubitamus, perseveret vel hoc maxime tempore in fide et commodo Vestrae Maiestatis.

Non praetermittemus et privatorum verba. Heri quum accepto commeatu a Passa ad tentorium nostrum proficiscimur, nunciassemusque Velibego de quodam captivo; inter alia renunciavit, amicum se nobis esse, verum si pro Transylvania laborabimus, etiam Hungariam amittemus.

Idem et Safferaga, de quo alias Maiestati Vestrae Verancius locutus est, per nunciūm rogavit me Franciscum Zay, ubinam habeam matrem et uxorem, et ut curarem earum quietem et salutem; quia nesciret, quid de pace sequuturum esset.

Haec nos non terrent, Clementissime Rex, sed voluimus scire Vestram Sacratissimam Maiestatem, ut occurrat tumultibus non tam armis quam artibus. Nec Polono omnino fidat; quia hic saepius nominatur, et quaerimur, an constantem cum eo habeat Maiestas Vestra amicitiam.

Haecque sunt, quae hic egimus; iamque Deo duce hodie Danubio discedimus; quae est dies Julii 25. 1553.

Eiusdem Vestrae Sacratissimae Maiestatis.

servitores subiectissimi
Quinqueecclesiensis mp.
Franciscus Zay de Chemer mp.

Mellékletek:

1. Illustris et Magnifice Domine, et domine domine nobis gratiosissime. Post salutem ac perpetui servitii nostri commendationem. Az my kegyelmes Azonywnknak kyralyne Azonnak Ew felssegenek, the Nagysagodhoz egy zolgaya menth mynden thelyes thanwlsságal. Az zolnoki Zanchak Mahmwthbegh irth woth Ezel mwlth napokban kyralyne Azonynak egy zolgajanak, Twdny Illyk Therewk Janos Warassara Dewbrewczenre, mely waros myndenkor kyralye woth mosthes kyralyne Azonyra nyz; de Therek Janossnak chak valamy summa penzert wagyon. Es ennek okaerth Irth woth hogy megh hodolyon az waros. Ezth penygh byzonyal Irhathom Nagy-nak, hogy Terek Janos az hathalmas chazarnak es kyralyne Azonynak Ew felssegeknek zolgaja es hywe. Azerth kenyergek es keremm Nagy-dath mynt kegyelmes wramath, hogy The Nagy-hod hagya meg az zolnoky zanchaknak, hogy legyen Bekesseges Belewlc, merth my nekewnk Azonywnk Ew fel-ge kyralyne azony megh parancholtha, hogy myndenben the Nagy-ti th. megh lelywk, es the Nagy-hod mynekewnk mynden dolgaynkban otalmwnk es gondwysselewnk lezen. Annak ohaerth fö walazth warok Nagy-twl mynth kegyelmes

wramthwl. Isten tarcha megh Nagy-dath. Datum ex arce Kereky Sabbato post festum Visitationis Mariae anno Domini 1553.

Az hatalmas chazarnak es kyralyne Azonynak Ew fel-nek es az kyraly fyanak zolgaja es hywe

Arthandy Kelemen

Kívül: Illustri ac Magnifico Domino, domino domino Thwyghon Passae Budensi, ac Imperatoris Turcarum in Hungaria Locumtenenti etc. domino nobis gratiosissimo.

℣. Venerabiles dominos Capitulares.

Waradiensis.
Mathias Episcopus Waradiensis.

Magnifici.

Mihael de Warda.
Andreas de Bathor.
Georgius de Bathor.
Andreas Bathory de Somlyo.

Egregii.

Petrus Karoly.
Lucas Thegzes.
Michael de Kend.
Sigismundus Karoly.
Ladislaus Kwn.
Petrus de Kend.
Stephanus Seredy.
Franciscus Korossy.

Michael Jakchy.
Michael Sarmassagy.

Spectabiles et Magnificos dominos.

Gabriel Pereny Perpetuus Comes Comitatus Abawywariensis.
Franciscus Bebek.

Magnifici.

Michael de Chak.
Nicolaus
Wolffgangus
Paulus de eadem Chak.
Thomas Warkoch de Zekelyhyda.

Egregii.

Michael ac
Nicolaus de Thelegd.
Franciscus de Bayon.
Nicolaus ac
Michael de Thold.
Petrus ac
Gaspar Pazmany.
Franciscus Deznw Iwany.
Georgius Kazkffy de Pawlocz.
Stephanus Abranffy.
Nicolaus Zekely de Bodogh.
Georgius Bochkay.
Sigismundus Forgach.
Gaspar Makochy.

Ad Comitatus Universitati Nobilium

Byhoriensis.
Zarand.
Bekes.
Zakmar.
Zabolth.
Wgocha.
Borssod.

XIV.

Hrustan passának Verancsics és Zay.

Antonius Wrancsics et Franciscus Zay
Hrustano Passae Primario salutem.

8. Quoniam sunt qaedam res peculiariter considerandae, quae ad hanc nostram pacem perficiendam restant, eas tibi, Passa amplissime, transcribere volumus, ut de his quoque prius tractetur ac deliberetur, quam Joannes Maria Malvecius collega noster discedat. Id autem propterea fecimus, ut, si in his etiam rebus esset aliquid, quod Regi nostro non concedi possit, per eundem Joannem Mariam Maiestati Eius nuncietur. Te itaque vehementer petimus et oramus, ut postquam plura alia non illi conceduntur, haec saltem non denegentur, quandoquidem et in priore pace haec fuere concessa, et in hac praesente, si etiam con-

cedentur, nihil Imperatori tuo decedet. Hoc autem patrocinium Rex noster potissimum abs te expectat, ut ab eo, quem sibi amicissimum putat. Vale. Vigesima octava August 1553. Constantinopoli.

XV.

Ferdinánd királynak Veranesics, Zay és Malvezi.

Actio Antonii Verantii, Francisci Zay, et Joannis Mariae Malvecii Oratorum Sacrae Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Maiestatis apud Principem Turcarum anno 1553. mense Augusto habita. *).

Sacratissima Regia Maiestas!
Domine, domine nobis Clementissime!

Ubi primo Buda discessimus, ursimus iter omni 1559. sept. 9.
soliditate et studio stb. (mint a III. kötetben 49 -79 ll.)

67. l. 1. sor. — – dixit: Nescire humaniter.

72. l. 10. sor. — — Et licet ipsum scriptum adhuc die praecedenti per dragomanum Passae mise-

*) Itt az u. n. Actio prima Constantinopolitana azon példányát használtuk, mely a bécsi cs. titkos levéltárban őriztetik, és melyre Szalay is vonatkozik (III. köt. 82. l.). Látjuk, hogy Szalay közleménye a 49—79. lapokon avval szószerint megegyez. Az, mit Szalay a 79. laptól kezdve (»Clementissime Rex, hoc obliti« stb.) végig közöl, a bécsi, eredeti példányban nem foglaltatik; s annak helyén a tervezett »Articuli pacis« állnak, melyeket itt közzé teszünk.

ramus ut prius cuncta cognosceret, quam nos ad eum veniremus: tamen — — — —

74. l. 16. és 17. sor. „Expectanda — omnia" hiányzik.

79. l. 25. sor — — — omnia de nobis sibi generose polliceatur, quae de fidelissimis servitoribus expectari debent.

Articuli pacis quinque annorum, quae inter Magnitudinem Imperatoris Turcarum Zulthani Zulimani ac Asiae, Graeciae etc. Principis, et Serenissimum Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Regem Ferdinandum renovatae.

Pax annorum quinque, quae inter Magnitudinem Imperatoris Turcarum Zulthani Zulimani, ac Asiae, Graeciae, et multarum aliarum Provinciarum ac Regnorum Principis etc: et inter Serenissimum Ferdinandum, Divina favente clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Regem, per Antonium Verantium Episcopum Quinqueecclesiensem et Praepositum Porniensem, ac Franciscum Zay Nazadistarum Suae Regiae Maiestatis Generalem Capitaneum, nec non Joannem Mariam Malvecium, fideles et obsequentes servitores et Oratores suos conditionibus infrascriptis, prout habent in mandatis, renovari et concludi debet; quum praefata Maiestas Regia dudum iam incepit amicitiam Eius Magnitudinis amplecti, deditque omnem operam, quemadmodum etiam nunc dat, ut cum Eius Magnitudine uniatur, quietique et conservationi populorum Regni sui Hungariae consulat et prospiciat.

Primum igitur est, ut ab utraque parte remotis et oblivioni traditis omnibus causis, propter quas elapsis temporibus inter Suas Maiestates incessanter fuerunt dissidia et discordiae; sit denuo inter Suas Maie-

states, ut prius, vera pax, fida vicinitas et sincera amicitia; utque his hominibus, qui hactenus turbarunt practicis suis unitatem et consensum huiusmodi pacificationis inter Magnitudinem Suam et Maiestatem Regiam, nulla in posterum adhibeatur credentia, sed mutuo de his vel per litteras vel per nuncios certificentur.

Ut munus honorarium 30,000 ducatorum, quod Serenissimus Rex Ferdinandus tempore elapsae pacis quotannis persolvebat Suae Magnitudini, nunc iam hac ipsa pace renovata quindecim tantum millia ducatorum solvat. Et hoc non ob aliam causam, quam quod multa sunt Eius Maiestatis hoc anno proximo tam in Hungaria et Slavonia, quam etiam in aliis Regnis sive Partibus adempta, eaque causa etiam proventus Eius Maiestatis multum sint diminuti et distracti. Magnitudo autem Eius Maiestatis, quae non tam curat pecuniam, cuius ingentem copiam Deus Optimus Maximus ei dedit et dat quotidie, quam honorem et famam, et bonam cum vicinis Principibus vicinitatem et amicitiam, speratur, quod facile dignabitur summa quindecim millium ducatorum contentari.

Ut durante ista pace quinquennali sint utriusque partis limites et confinia; tam ea, quae sunt in Hungaria, in Slavonia, in Croatia et Dalmatia, quam in universis earundem partium et Maiestatum aliis Regnis, dominiis, provinciis ubilibet existentibus, et ad praesens in utriusque earundem potestate constitutis, sive sint terrestria, sive maritima, sive aquatica, tuta sint, et ab armis otiosa.

Ut postquam Magnitudo Sua nullam ditionem, aut fortalicia, quae iam subdidit suae potestati, vult de manu sua emittere; saltem in gratiam Serenissi-

mae Regiae Maiestatis velit castellum Zechen destruere et solo tenus complanare; quum hoc castellum eo loco positum sit, ut multis etiam aliis malefactoribus propter ipsius commodum situm ad malefaciendum occasio praebeatur; quo facto facile tolletur magna pars earum causarum, quae controversias et turbationes inter partes solent concitare.

Ut praeterea miseri subditi, cuiuscunque conditionis existant, et coloni partis utriusque, in exactionibus et impositionibus censuum et servitiorum nimis non graventur, neve aliquo casu jurisdictioni Regiae Maiestatis in his, quae in sua ditione continentur, fiat praeiudicium; statuatur, ut subditi et coloni utriusque partis non solum novis et insolitis exactionibus non premantur; verum etiam, ut subditi Regni Hungariae in his, quae hactenus tenuerunt et habuerunt, non molestentur, sed ut posthac hys illi libere uti, frui ac gaudere possint; similiter Magnitudinis quoque Illius officiales, milites et subditi in pacifica possessione illorum omnium sint, quae hucusque habuerunt et percipere soliti sunt.

Et haec sic, ut illi subditi et coloni, qui in ditione Magnitudinis Suae degunt et possessiones habent, neque ad aliquas arces, civitates, aut loca Regiae Maiestatis vel aliquorum subditorum suorum pertineant, nec quippiam hactenus Regiae Maiestati aut subditis suis solverunt, ad nullam solutionem censuum vel dicarum, aut extraordinariam ipsi Regiae Maiestati aut subditis Eius facere cogantur. Et si essent aliqui subditi et coloni Regiae Maiestatis, qui alicubi in ditione Magnitudinis Suae census habuerunt aut alias utilitates, ut eosdem census et utilitates posthac quoque habeant et percipiant sine ulla contradictione.

Ut similiter subditi et coloni Regiae Maiestatis, immediate sub duo dominio et ditione existentes, qui et tempore obsidionis Agriensis, et post eandem quoque obsidionem nihil consueverunt Turcis solvere, ab ipsis Turcis ad aliquam solutionem vel ordinariam vel extraordinariam compelli non debeant.

Ut subditi et coloni, qui in finibus utriusque partis existunt, et ante Agriensem et Zolnokiensem obsidionem utrique patri tributa penderunt, hy etiam in posterum tam Regiae Maiestati quam Turcis pendant. Sed ita, ut cuilibet parti dimidia et aequalis ordinarii tributi portio cedat, nec altera pars alteram hac sua portione privari curet, nec ipsi miseri coloni ultra ordinarios et solitos census solvere cogantur.

Ut quoniam castrum Zolnok nullas unquam habuit pertinentias, sed illa omnia, quae ad ipsum Zolnok possessa sunt, ad Agriam pertinerent, et a Regia Maiestate ad Zolnok fuerunt translata ad tempus propter eius conservationem, non solum dictae pertinentiae, sed etiam arces, oppida, villae, et quaecunque alia loca, quae ad castrum Zolnok post suam occupationem per Turcas annexa sunt, utrique parti et census et servitia solita exhibeant.

Ut decimarum quoque ratio similis habeatur, quae habetur in censibus et servitiis; videlicet ut ubicunque hactenus officiales Regiae Maiestatis et subditi decimas soli collegerunt, ibidem etiam deinceps soli colligant atque percipiant; ubi vero soli Turcae eas perceperunt, ibi in posterum quoque soli colligant atque percipiant; sed ita ut coloni iniuste non premantur, neque graventur insolitis decimis.

Ut utraque pars ubicunque ante obsidionem Agriensem et obtentionem Zolnok eas percepit, ibi et

in futurum illas aequaliter percipiat, neque in eo altera pars alteri impedimentum aut molestiam exhibeat; sed omnia utrinque amicabiliter et bono ordine gerantur.

Ut si aliquando contigerit ex inproviso et insperato per praedones et malos homines alterutrius partis militibus, subditis et ditioni latrocinia vel depraedationes fieri; aut simili modo, si a subditis vel militibus aliquibus quippiam contra pacem istam attentatum aut commissum fuerit; vel alias, si controversiae et differentiae aliquae ex alterutra parte emergerent, ut accidere solet: pax propterea non statim violata et rupta esse intelligatur; sed ut utraque pars sedulo det operam, ut tales praedones et mali homines debitis poenis afficiantur. Quin etiam licitum esto Turcis tale hominum genus punire, si eos in sua ditione deprehenderint, qui Regiae Maiestati subditi forent; vel si eosdem deprehendere non possent, illos ipsorum Capitaneis, Officialibus et superioribus indicent, si illos alicubi esse cognoverint. Iis enim a Maiestate Regia data est talium puniendorum facultas. Si vero a Capitaneis Regiae Maiestatis non punirentur, Regia Maiestas admoneri debebit, et ipsa omnino puniendos curabit. Verum hoc idem etiam ex altera parte fieri debebit.

Et si magnae aliquae et arduae differentiae orirentur, quae prorsus celerem compositionem requirerent; tunc eo casu statim aliqui Commissarii, qui sunt spectatae probitatis et experientiae viri, in numero aequali utrinque deputentur, et ii in aliquo loco oportuno convenientes, sine exercitu omnes et singulas motas huiusmodi controversias decidant et amicabiliter componant. Et talis ordo ac modus constituatur, ut

utraque pars suos homines et subditos citra omnem simulationem vel praetextum compellere teneatur, sub gravissimis poenis ad firmiter et inconcusse praefatam pacem tenendam et observandam.

Ut transfugae, qui antea tot Christiani vel Turcae fuissent, utrinque, nempe Christiani apud nos, et Turcae apud Turcas admittantur, et neutra pars ad talium transfugarum restitutionem teneatur. Sed e converso Christianis ad Turcas, et Turcis ad Christianos transfugere nequaquam liceat; et ideo ad talium restitutionem omnino faciendam ut utrinque fieri oporteat, quo et religioni utriusque partis consulitur, et subditi eo facilius in officio fidelitatis centinebuntur.

Ut postremo utriusque partis Principes, postquam pax haec facta, rata, grataque et accepta fuerit, universis et singulis Regia Maiestas Supremis Capitaneis, Praefectis, officialibus, militibus et subditis suis; Magnitndo vero Imperatoris Turcarum Potentissimi Magnificis Passis, Beglerbegis, Zangzachis suis sub poena capitali mandent strictissime et praecipiant, quo pacem istam quinquennalem renovatam firmiter, inviolabiliter et sanctissime observent.

Constantinopoli nona Septembris anno Domini millesimo quingentessimo quinquagesimo tertio.

Eiusdem Vestrae Sacratissimae Regiae Maiestatis

servitores et Oratores subiectissimi
Quinque Ecclesiensis mp.
Franciscus Zay de Chemer mp.
Joannes Maria Malvetius mp.

XVI.

A királynak Verancsics és Zay.

6. Laetus nobis stb. (III. köt. 100—109. ll. Quinta Octobris Constantinopoli 1553.

Melléklet: 1) De Matthya Aly spem habebamus; sed interceptus est, die 18. Septembris infirmitate correptus, et elinguis factus, vix raptim initio testamento facto 21. discessit. Causant mortis eius causam alii pestem, alii venenum. Sed pestis signum nullum visum est, nec de veneno constat. Sic nos dissimulamus, et cogitamus id eo factum, quod nobiscum concordabunt; verentesque, ne illum impetrassemus, sustulere. Sed haec omnia in Deo sita. Nos satis timemus; sed nihil omittimus officii nostri.

2) Maiestatem Vestram adhuc rogamus, ut dignetur recordari servitorum et creditorum domini Petri della Vecchia; cuius homo etiam nobis in mittendis iis hominibus et litteris multum inservit. Vestra Maiestas faciet rem dignam, quando eum contentabit.

(Verancsics.)

XVII.

A királynak Veranesics és Zay.

Causam ei successum stb. (III. köt. 115 -118.) XIX. Octobris Constantinopoli.

Utóirat: 1) Post scripta. Accepimus, dominum Hruztan Passa missum ab hoc Principe Scutarum in exilium; qui locus est oppositus Constantinopoli et Galatae, ubi templum et aedes habet sua impensa ampliter factas.

Dictum etiam est, quod Princeps occiso filio miserit domum eius Capitaneum Zolakorum, ut matrem quoque et uxorem, et reliquum liberorum eius, ac demum omnes suos extinguat. Adeo exarserit in crimen filii.

2) Vostra Maesta se degnara per Soa gratia questo Zuane Raguseo portator di presente gratiosamente vestir, e donarlo de qualche danari et altre cose; acio lo possiamo haver al nostro commendo. L' e homo da bene, praticho et espedito, e servito altre volte Vostra Maesta.Heri misimus breves per hominem Bassae Budensis in notis.

Quinque Ecclesiensis mp.

XVIII.

Valamely Horvát Veranesics és Zay.

Magnifice Domine. compater salve. Rogamus dominationem Vestram. ut quamprimum has litteras acceperit. statim ad Suam Maiestatem mittat. Petrum mittere non sumus permissi. Nos bene sumus. Imperator filium Mustapha fecit occidere. et Hruztanum privavit officio. eiusque in locum Ahmat Passam subrogavit. Nostra expeditio erit. quum Joannes Maria redibit. Nec plura possumus propter festinationem tabellarii. Vestram dominationem Magnificam cum suis omnibus bene valere optamus. Constantinopoli 19. Octobris 1553.

servitores
Quinqueecclesiensis mp.
Franciscus Zay de Chemer mp.

XIX.

A királynak Veranesics és Zay.

Nunc hui quoniam stb. (III. köt. 131—136. ll.). VIII. Novembris Constantinopoii.

Melléklet: Si Regina induci possit et Petrowyth, ut scriberent suo et pueri nomine hunc Prin-

cipi, se contentos fore conditionibus transactis cum Maiestate Vestra ratione Transylvaniae, quod soli Turcae dicunt, id fieri initio adhuc debuisset; omnia melius haberentur. Et non esset tanta difficultas, aliquid pro voto cum his conficere: „Sed quum et Regina ingenter de Rege vestro conqueritur, et ipse Rex vester semper scribat, composuisse cum Regina; non cohaeret.“ Sed et de hoc dominus Joannes Maria.

(V.)

XX.

A királynak Verancsics és Zay.

Heri fuimus apud Hhruztanum stb. (III. köt. 138—139. ll.) dedimus de multis viis. 1553. nov. 17

Melléklet: 1) Paulo postquam discessimus a colloquo Rustani Pasche, intelleximus caedem quandam factam in Turcis ab hominibus Maiestatis Vestrae, eamque non parvam. Quae res magni forsam referet. Ideo supplicamus Maiestati Vestrae, ut dignetur celeriter nos de omnibus edocere, ut sciamus occurrere, si quae nobis opponerentur.

2) Hunc etiam hominem Lucam Radum Raguseum dignetur Maiestas Vestra gratiose remittere expeditum, ut se laudare possit de Maiestate Vestra.

(V.)

XXI.

I. Királynak Ferencsics és Zay.

Sacratissimae Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Maiestati, domino Regi et Principi nobis clementissimo.

Proxime vigesima octava Februarii binas uno tempore accepimus litteras Maiestatis Vestrae ex Venetiis, prout paucis diebus ante scripsimus. Erantque primae 22 ' Novembris datae, et indicabant appulsum ad Maiestatem Vestram Joannis Mariae; postremae vero 5 ' Decembris, quae earum exemplum referebant, quas proximi Chiaussi Budenses attulerant circa excusationem tardioris ipsius domini Joannis Mariae expeditionem. Ad quas quod copiosius respondeamus, aliud non est, quam ut Maiestati Vestrae humillime agamus gratias, quod tam benigne dignata est nobis declarare fidem, sed et servitutem nostram gratam habere. Quocirca nos quoque Deum laudamus, cuius beneficio sic agitur nobiscum; quique semper a nobis facere agemus in servitio Maiestatis Vestrae et Regni sui, quae maxime a nobis expetuntur, quaeque nobis commissa sunt. Ubi vero jubet nos bene inceptis diligenter insistere, et omne studium pro fide et industria nostra adhibere, ut res Maiestatis Vestrae promoveamus Eiusque geramus sententia, curemusque enixe, ut Rustanum nobis conciliemus, cum reliquis Passis. Clementissime Rex! quod ad primum, ut Maiestatem Vestram minus poeniteat nos huc misisse,

modo severiores essemus; et tamen sic etiam in custodia habiti, agimus, tentamus et experimur omnia, ut inutiles servi non simus; quod iam ex aliquot litteris nostris potuit Maiestas Vestra cognovisse. Ad secundum respondemus, impossibile esse diabolum baptisare. Loquimur de Rustano; et dicimus, eum nec muneribus, nec amicitiae officiorumque iactatione posse Maiestatem Vestram amicum habere; quippe qui omnium turbarum anni proximi author et sollicitator et fautor fuerit; et in quo casu vipera haec restituetur in pristinum, eiusque Princeps redibit victor e Persia, infestissimum habitura est Maiestas Vestra. Favet Gallo plurimum, et paratus est neminem Principum Christianorum laedere, ut huic gratificetur. Ideo orandus Dominus est, ut hunc in finem usque confundat. Et quoniam ab hoc coepit nostra epistola, expediemus. Initio quidem eo habemus. Tria ab adventu eius Constantinopolim opera socrus et uxoris et filiae a Principe expetivit. Primum ut in pristinam dignitatem restituatur; secundum ut Marsam proficisci liceret; tertium ut in Aegyptum sive in Hungariam Passa designetur. Nec ad primum, nec secundum, nec tertium quicquam aliud responsum, quam ut in pace penes uxorem sedeat, si vexat nemo. Ceterum ubi desiderare se ostendit provinciam Hungariam, Ahmath Passa in sinistrum vertit; et egit apud Turcam, ne mitteretur, quod fortasse ut homo desperatus transfugere ad Christianos cogitaret; haesereque huiusmodi apud Principem. Haec nobis amicus ille secretus nunciavit, affirmavitque etiam, litteras super hoc apud se esse. Nunc iam alia de eo feruntur, et quidem feliciora; quod scilicet vocatur ad dignitatem pristinam. Nec est quod de eodem affirmemus, adeo varias

vices in alicuius rei exitu fatum et fortuna; et cum omnes rationes et rumores vulgi percurrimus, uxore et socru stat, ut confundatur superbissimi et furiosissimi hominis spiritus; qui post gratiam tanti Principis et tantas opes muliebri ope indigeat, ut vevat, Anglicis nuptiis ita offenditur, ut nuper coram quibusdam non sine suspirio dixerit: „En tandem sporgit ille canis". Quod pace Maiestatum Vestarum dictum velimus; obtinuit Angliam, et qnid iam facturus Gallus est?

Sed de Rustano satis; et iam ad Ahmat Passam veniamus.

Is summo Passatu fungitur apud Turcam, nec adhuc ordinarios habet officii collegas, praeterquam unum Poray (?) Passam. Hunc Ahmat, dicit amicus ille secretus, plurimum Maicstati Vestrae favere.

Nunciavit et hoc, venisse nuper paulo post hyemis initium nuncium Petrowythii ad Turcam, cum litteris eius et Reginae Isabellae, quibus opem obnixe implorabant, et petebant eius gentium auxilio in Transylvaniam restitui. Haec Ahmath intellexisset, mox sine accomodato et vultu et verbis accedens Principem retulit, quae Regina Isabella et Petrowyth postulabant. „Ceterum quid, inquit, isti leves et stulti homines Maiestatem Tuam vexant? qui insaniunt, et fabulam de se concitant. Tu pro clementia tua, et amicitia quam erga Joannem Regem habuisti, prout etiam facturum te iuraveras, posteris eius dederas Transylvaniam, eosque benigne tuebaris contra omnes qui illis adversabantur. Igitur ipsi beneficio tuo uti noluerunt, imo recesserunt a te, et ad hostes tuos transierunt, acceperuntque pro Transylvania alias provincias, et pro Themeswar et Lippa alias arces, et pe-

cunias. Quo alio nomine tibi sunt habendi, quam rebellium et perfidorum? Quare postquam et tu usus es pietate et munificentia in eos, qua debuisti, et illi te contempserunt; destituendi mihi videntur esse, amicitiaque Regis Ferdinandi complectenda.“ Principem prope annuisse ad haec, deiecto in terram obtutu. Nunciavit idem amicus, obticuisse paululum, postea dixisse, id cognitionis esse differendum in aliud tempus.

Qualia sunt haec, et quantum fidei eis adhibendum, non audemus affirmare: Visum tamen est ex officio nostro, Maiestati Vestrae significare.

Is idem amicus saepe nobis significat, tempus iam adesse, ut Joannes Maria rediret. Posse multa contingere, quibus haec nostra pax impediretur, si differretur compositio; quod nobis quoque idem videtur. Nam et Orator Galli Codognatus nomine, domino Joanni bene notus, venit his diebus Hadrianopolim. Et quidam existimant, eum per Hellespontum sive Gallipolim traiecturum in Asiam, et iturum ad Turcam. Qui procul dubio, ut amici opinantur, ad aliud non venit, quam ut turbet res Maiestatis Vestrae et suam pacem; et suadeat pacem cum Persa, cum Maiestate vero Vestra bellum, vendendo suos fumos, ut fecerunt hactenus. Quare supplicamus stb. (A többi mint III. köt. 205—209.)

XXII.

Bornemissza Pál, Kendy Ferencz és Dobó Istvánnak Veraneics és Zay.

. april 24. Reverendissime, Spectabiles et Magnifici Domini nobis observandissimi, salutem et servitiorum nostrorum commendationem. De his quae hic acta sunt et aguntur, non est opus nos multis perscribere; quum neque ita facile liceat ob conditionem temporis; et Joannes Veg nuncius Dominationum Vestrarum coram sit cuncta relaturus, qui et interfuit et praefuit (si Diis placet) rebus omnibus, quando etiam gladio parum abfuerit. Illud solum Dominationes Vestrae a nobis habeant; quod si nunquam alias (quantum ex praesentibus rebus coniici potest) nunc maxime opus est bonis consiliis Regiae Maiestati et Dominationibus Vestris, ut non solum Transylvaniam retineamus, sed ne reliqua etiam Regni in periculum adducantur. Joannis enim Mariae Malvezii serior expeditio multa turbavit, et nos quia impedit „sic volo sic iubeo“ „sit pro ratione voluntas,“ non valde multa hactenus videmur profecisse; nisi deinceps quodpiam felicius nobis sydus effulserit. Litterae autem Dominationum Vestrarum extitere nobis gratissimae cum suis novitatibus; nec ad eas ita respondere possumus, ut vellemus. Quare ignoscent et navabunt operam Patriae; quia quorundam conatibus eo misera corripitur, unde eam paulo post reducere frustra contendant. Et hic erit ille lapis ab insano quodam (ut loquamur proverbiis,) in puteum proiectus, quem multi sapientes eximere non poterunt.

Deus Vestras Amplissimas dominationes feliciter conservet. Et meminerint nostri. Datum XXIIII. die Aprilis MDLIIII. Constantinopoli.

Earundem Dominationum Vestrarum Magnificarum.

servitores
Antonius Verantius Quinque Ecclesiensis mp.
Franciscus Zay de Chemer mp.

Kivül: Reverendissimo, Spectabilibus et Magnificis Dominis Paulo Bornemizza Episcopo, et Francisco Kendy, ac Stephano Dobo Vayvodis Transylvaniae etc. amicis nobis observandissimis.

XXIII.

Ferdinánd királynak utasítasa a követek számára. *)

Instructio, iuxta cuius praescriptum nobilis fidelis nobis dilectus Joannes Maria Malvezius Consiliarius noster, una cum Devoto ac Magnifico, fidelibus nobis dilectis Antonio Verantio Episcopo Quinqueecclesiensi Praeposito Pornensi, ac Francisco Zay Nazadistarum nostrorum Generali Capitaneo, Consiliariis, Commissariis et Oratoribus nostris, inchoatam tractationem pacis cum Serenissimo et Potentissimo Principe et Domino domino Swlthano Solymanno

*) V. ö. a III. kötetet 427. sk. ll.

Imperatore Turcarum, ac Asiae et Graeciae etc. prosequi et ad finem deducere debebit.

Máj. 20. Imprimis Orator noster sese Budam ad Spectabilem et Magnificum virum Thoygon Passam Budensem conferat stb.

Ubi vero a Passa Budensi cum litteris et comitibus itineris expeditus fuerit stb. (siessen Konatantinápolyba.)

(Konstantinápolyban) debebunt ipsi omnes (tres Oratores) una Synan Passam. vel quicunque locum Imperatoris isthic tenuerit adire stb. (ki előtt magukat követeknek mutassák be, s kivánják, hogy a távol lévö császárhoz utazhassanak). Ahmat Passae, qui in locum Rustani successit, et primas tenet, promittant, si induciae in plures annos coalescant, primo anno quinque millia ducatos, dein vero omni anno donec pax vel induciae duraverint tria millia ducatos stb.

(Erdélyt illetöleg); quando ad tractationem deventum fuerit, eadem utantur arte in respondendo atque replicando, qua Turcae uti solent in interrogando et obiiciendo. Qui si acrius viderentur urgere negotium Transylvaniae specie commiserationis, dicendo puerum illum non tam indigne cum matre sua tractari debuisse; neque nostrum fuisse, ut nos in provinciam Imperatoris Turcarum introduceremur, sicut hactenus fecerunt: ipsi quoque Oratores nostri replicent, nos puerum illum regium cum Serenissima matre sua non vi e Transylvania expulisse, neque ipsius opprimendi causa, sed frequentibus precibus ac postulatis praefatorum Serenissimae Reginae Isabellae, quondam fratris Georgii, ac Petri Petrowyth quodammodo compulsos tales tractatus suscepisse,

vel potius tractatus ante annos aliquot cum quondam Rege Joanne ad eius instantiam inchoatos et conclusos ad executionem atque effectum perduxisse, ita quod ea ratione dicto quondam Regis Joannis filio bene et prorsus paterne a nobis prospectum atque consultum fuerit, ipseque nunc extra omne periculum omnemque molestiam positus quietam eandemque honestam et Principe dignam vitam agere queat. Ad haec Serenissimam Reginam Isabellam Petro Petrowyth expresse commisisse, ut nobis vel Commissariis nostris Themeswarium, Lippam, Solmos, Beche et Beczkereke, aliasque quasdam finitimas inferiorum Regni Partium arces traderet, idque ab eo citra tergiversationem lubenter factum; nisi enim id voluntarie fecisset, multo facilius et commodius ea loca Turcis dare potuisset, quos cum exercitu in propinquo, scilicet Nandoralbae, aliisque vicinis Turcicis locis habebat. Cum itaque praedictos Serenissimam Reginam, quondam fratrem Georgium, ac Petrum Petrowyth nihil eorum quae commemorata sunt invitos agere perspexissemus, nobis equidem omnino persuasum fuisset, tales illorum tractatus consensu et voluntate ipsius Serenissimi Turcarum Imperatoris nobiscum agitari, neque Magnitudinis Suae referre, quicunque provinciam illam teneret, modo ipsa solito censu annuatim inde percipiendo non defraudaretur: neque enim cogitasse Nos, quod eiusmodi quidpiam inconsulta aut insciente Magnitudine Eius tractandum suscipere possent. Qui si nunc post talem conclusionem et contentationem mutata voluntate initos tractatus retractare aut irritos reddere vellent ac conarentur, adeoque se gravatos esse apud ipsum Serenissimum Turcarum Principem conquerentur, cur toties et tam

vehementer expetiverint? cur demum iniverint tales tractatus? cur Statibus Ordinibusque Regni Transylvaniae, cum illinc excederet, in publica Regni Diaeta iuramentum fidelitatis et inobendiae, quo sibi et filio suo illustri obstricti erant, relaxaverit, eosdem adhortando et monendo, ut in futurum Nos pro Rege et Domino suo recognoscerent, ac Nobis debitam fidem et obedientiam praestarent? quam ob causam coronam Regalem Nobis transmiserit et restituerit? quare Cassoviam etiam, ubi aliquamdiu morata est, libere ad manus officialium nostrorum consignaverit, illis quoque civibus a debita sibi et illustri filio suo fide et obedientia absolutis? eosdemque ad praestandam Nobis fidem et obedientiam perinde ac Transylvanos hortata sit? quare acceperint assignata a Nobis dominia? quamobrem erectos iam tractatus litteris suis obligatoriis approbaverint et confirmaverint? quis eos coegerit, ut talia facerent? Sed non dubitare Nos, quin Serenissimus Princeps Turcarum rei istius statu penitus cognito Serenitati Eius non adhibiturus sit fidem, si illa, ut dictum est, conquereretur, et Magnitudinem Eius contra nos incitare conaretur, ne pacem Nobiscum nisi restituta ipsi ac Illustri filio suo Transylvania iniret. Nam nullam Serenitati Eius iustam conquerendi de sua contentatione causam existere; sed si iniuriam illatam sibi putet, propterea quod summam centum millium ducatorum, quam Serenitati Eius pro sua dote ad proxime praeteritum festum Epiphaniarum Domini solvere debeamus, numerata non sit, eam iniuriam non Nobis, sed Serenitati Eius adscribendam esse; siquidem parati fuerimus huiusmodi pecuniam ad terminum constitutum solvere, nisi Petrus Petrowyth practicas et motus illos bellicos, de quibus manifeste

constat, sub nomine et auspiiciis Serenitatis Suae excitasset; rem itaque absurdam futuram fuisse, imo fidelibus subditis nostris maximopere etiam perniciosam, si Serenitati Eius data tanta pecuniarum summa vires ad prosequendum adversus Nos bellum subministravissemus, et hanc ob causam solutionem illius pecuniae nonnihil dilatam esse, ex qua dilatione ad Serenitatem Eius nullum dampnum redundavit, ex quo fructum et reditum iuxta morem et consuetudinem ubique per universam Christianitatem observari solitam annuatim inde percipiat. In promptu tamen fore, pecuniam illam Serenitati Eius ad terminum, de quo cum oratore eius ad praesens penes Nos existente tractaverimus, numeratum iri.

Eam autem spem et fiduciam, quam conceperamus de voluntate et consensu ipsius Senenissimi Turcarum Principis, vehementer confirmatam fuisse a quondam fratre Georgio, ut qui prae ceteris sese voluntati Magnitudinis Suae accomodaturus, nec quicquam contra eam facturus aut attentaturus esse videbatur; ab eo namque Nos indesinenter instigatos et monitos fuisse, ut saepedictam Reginam Isabellam cum illustri filio suo contentaremus, ut provinciam praenominatam cum inferioribus Regni partibus ad manus nostras reciperemus; quem postea tamen animadvertentes id potissimum agere, ut utraque parte exclusa ipse solus Transylvania potiretur, pro demerito puniri fecerimus.

Quandoquidem vero ex postremis litteris, quas Serenissimus Princeps Turcarum ad Nos ex Alepo dedit, cognovimus, Magnitudinem Eius ob id maxime graviter ferre, Nos Transylvaniam possidere, quod ipse provinciam illam jure belli, gladio scilicet a se

occupatam Serenissimo quondam Regi Joanno tradiderit, et eo defuncto ipsius quoque Illustri filio concesserit, et putet nunc honori, famae et reputationi Magnitudinis Suae aliquid detrahi per id, quod Nos ipsam ad manus nostras aeceperimus: idcirco Oratores nostri omni loco et tempore in hoc maxime incumbant, ut Magnitudini Suae et Passis talem opinionem et persuasionem eximant; dicentes, quod cum eam provinciam non vi aut armis ex potestate et manibus Magnitudinis Eius eripuerimus, sed eandem multoties rogati, voluntarie et libere Nobis a praedicta Serenissima Regina cessam atque resignatam, sicuti superius memoratum est, receperimus, id in labefactationem aut diminutionem honoris et reputationis Magnitudinis Suae cedere non posse; quin maximo ipsi fore honori et gloriae, tam apud omnes Principes huius saeculi, quam apud posteros, si Nobis eam tam liberaliter, ut Serenissimo quondam Joanni Regi concedat, et annuo munere a Nobis, tanto Christianitatis Rege, honoretur, mutuam cum Sacra Imperatoria Maiestate ac Nobiscum amicitiam habeat; maxime cum nunquam intellexerimus vel sciverimus, quod Magnitudo Sua aliquid iuris sibi in Transylvaniam praetenderit, et propterea non Nos, sed dictam Serenissimam Reginam ac Petrum Petrowyth incusari et ingratitudinis coargui debere, qui accepta competenti compensatione, quodammodo in contemptum Serenissimi Turcarum Principis beneficia a Magnitudine Eius liberaliter accepta aspernati, Nobis vendere non dubitaverunt. Non ita enim affectum esse animum nostrum erga Magnitudinem Eius, quod illius honori quidpiam derogare, sed potius plurimum addere cupiamus, utpote cuius amicitiam candide expetamus stb.

(Igérhetnek nagyobb adót) in duplumus, imo etiam ad viginti quinque millia ducatorum.

Si itaque Serenissimus Princeps Turcarum isti honestae petitioni nostrae benevole annuerit, et pacem seu inducias Nobiscum, Transylvaniae quoque, et inferiorum atque ultra Tybiscum existentium Partium nomine acceptaverit; Oratores nostri eas iuxta articulos instructionis nostrae ipsis antea datae concludere studeant, maxime vero instent et laborent, ut Serenissimus Princeps Turcarum Waivodis Moldavo et Transalpino firmissime mandet, ut ab omni hostilitati sese contineant, et cum fidelibus subditis nostris sibi conterminis in bona vicinitate et quiete vivant, nec ulli turbae stb.

(Ha panasz volna, hogy a fegyverszünet nem tartatik) quod non solum ab officialibus nostris violatores induciarum capite plecti iusserimus, sed etiam cuidam insigni militi ad instantissimas frequentissimasque nonnullorum militum humillimas preces non pepercerimus; quin vinctum (quod nullo Jure, nec ullis pactis tenebamur) ad Passam Budensem transmiserimus, ut de eo meritas violatarum induciarum poenas sumeret; qui ipsum tandem ad intercessionem plurimorum militum tam Turcarum quam Christianorum liberum dimiserit; eoque severitatis et diligentiae nostrae exemplo nos consectutos esse, quod nunc induciae ex nostra parte firmiter observentur stb.

(A többi kérdésekre nézve) — — gravamina nostra ratione arcium illarum desertarum, quas Turcae in partibus Regni nostri Croatiae occupare et communire praesunt stb. (ezen sérelmek elintéztessenek).

(A hódoltságban lévő parasztnép a fennálló status quo-ban maradjanak.)

(A határok szabályoztassanak.)

(Ha ezen úton czélt nem érhetnek; igyekezzenek a követek belátásuk szerint más módot alkalmaztatni) ut (Transylvania) Nobis pacifice dimittatur stb. Ubi multum fortassis proderit, si ipsi Oratores nostri praedicaverint etiam maximam et memorabilem Magnitudinis Suae liberalitatem, quae scilicet non dubitavit, Budam cum aliis locis, quae tunc occuparat, Serenissimo olim Regi Joanni elargiri, et tenenda possidendaque concedere; item utrique Waivodae Moldavo et Transalpino Moldaviam et Transalpiniam, recipiendo ab eisdem annuum munus seu tributum, item Illustri Venetorum Dominio Regnum Cypri, Januensibus Chium, Ragusinis vero Ragusium; et denique urserint vicissim et sedulo inculcaverint nostram quoque singularem fiduciam, quam de Magnitudine Eius conceperimus. Siquidem omnino Nobis persuasum habeamus, imo petimus et optamus, quod Magnitudo Sua non minori Nos benevolentia prosequatur, quam eundem olim Regem Joannem, et alios supranominatos prosequuta sit stb. Datum in civitate nostra Vienna die XX. Maii anno M. D. LIIII. Regnorum nostrorum Romani XXIIII. aliorum vero XXVIII.

Ferdinandus mp.

— — — — mp.
Vice Cancellarius.

Ad mandatum Regiae
Maiestatis proprium
M. Singkmoser mp.

XXIV.

Verancsicsnak és Zaynak a király.

Oratoribus Constantinopoli existentibus.

Ferdinandus etc.

Reverende ac Magnifice, fideles Nobis dilecti. 1554. má
Quoniam sub discessum Joannis Mariae Malvezii expedivimus ad vos per viam Budae quendam tabellarium cum litteris tam ad Principem Turcarum, quam ad Zynan Passam et vos datis, operae pretium fore duximus, vobis illarum exempla sive duplicam per viam Venetam transmittere; quod, si tabellarius ille ad vos non posset pervenire, aut litterae in itinere interciperentur, nihilominus sciatis ea, quae scripta a Nobis fuerint, et quae sit nostra de expeditione praefati Malvezii deliberatio, quidque vobis etiam desuper sit agendum, statuere possitis.

Praeterea ne ignoretis, quae litterae post discessum Joannis de Rado Ragusini, qui 24. proxime praeteriti mensis Aprilis hinc abiit, Nobis redditae fuerunt; significamus vobis, Nos quinas accepisse de prima, de decimasexta et vigesima septima nuper praeteriti mensis Martii, quas homines Passae Budensis attulerunt; praeterea alias de prima, et postremas de vigesimaquarta Aprilis, per Joannem Vegh nuncium Transylvanum allatas. Ad quas hactenus nihil respondimus propterea, quod expeditio Mallvezii iam tunc instabat, qui de rebus omnibus bene informatus existit. Datum Viennae 28. Maii 1554.

XXV.

A királynak Verancsics és Zay.

Sacratissima Regia Maiestas!
Domine nobis Clementissime!

aug. 12. Hodie intelleximus, missum esse a Principe Turciae oratorem ad Reginam Isabellam et Regem Poloniae, cui nomen est Monsieur dalla Ciambra; qui alias oratori Monsieur de Romon, qui hinc decessit, proxime erat a secretis; inde postea per Moldaviam venturus est Constantinopolim. Hominem observare quid oberit? Sed quid 'erit faciendum Maiestati Vestrae sit consilium. Datum Constantinopoli XII. Augusti MDLIIII.

Eiusdem Vestrae Sacratissimae Maiestatis

servitores subiectissimi
Antonius Verantius Quinqueecclesiensis mp.
Franciscus Zay de Chemer mp.

XXVI.

A királynak Verancsics és Zay.

aug. 4. Nuncius Reginae Isabellae stb. (mint a III. köt. 302—308. ll.) Reliquum est, si quo pacto res praesentes secus ire inciperent quam speramus, nosque stri-

ctius detineremur quam hactenus, aut etiam, quod Deus avertat, sicut Joannes Maria, essetque quorumpiam consilium, ut ii Chiaussi et dragomani, aliique capuciae sordes Turcarum, qui isthuc mittuntur, ut nostra causa similiter detinerentur: supplicamus Maiestati Vestrae, ne dignetur his consiliis assentiri; quia prius nobis eveniret, cum eis daretur causa, quam adhuc nullam habent, ut in nos inhumanius aliquid committerent. Chiaussi vero isti, et reliqui quos nominavimus, centum certe pro unoquovis nostrae familiae non valent, quorum apud hunc barbarum tata copia est ad iacturam et ad iniurias, ut pecus aequent. Videtur itaque nobis, quod humiliter dicimus, ut omnes tales bene habeant et honeste, atque incolumes expediantur. Nam in nos quoque hic adhuc nihil est commissum, quod non deceret; esto quod pro suo more sub custodia sumus. Et de hoc, et in Transylvania, et ubique alibi mandato Maiestatis Vestrae tuendum est, ne quid tale committatur. Maiestatem Vestram quam felicissime valere optamus. Datum Constantinopoli IIII. Augusti MDLIIII.

Eiusdem Vestrae Sacratissimae Maiestatis

servitores subiectissimi
Antonius Verantius
Episcopus Quinqueecclesiensis mp.
Franciscus Zay de Chemer mp.

XXVII.

A királynak Verancsics és Zay.

Sacratissimae Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Maiestati, Domino Regi et Principi nostro clementissimo.

1554. aug. 9. Quum iam praesens Baili Veneti tabellarius esset recessurus, supervenit novus a Venetis, per quem binas litteras Maiestatis Vestrae receepimus, unas eiusdem exempli, quas via Budensi nuper homo Maiestatis Vestrae attulit Stephanus nomine, alias vero 21. Junii datas. Quare idem tabellarius a Bailo tantisper adhuc remoratns, donec ad easdem etiam litteras responderetur, quae recens intervenerant; nobis quoque ad alteras litteras nostras appendicem adiungendi facta est opportunitas.

Primum itaque, ad litteras Maiestatis Vestrae responsum dignabitur scire, quas ad nos tum via Turcica tum Veneta hactenus litteras dedit. Incolumes tam duplicatas quam simplices accepimus, et ad easdem respondimus per Venetias. Imo post eas, quas X. Maii dedimus, et gratiose dicit se Maiestas Vestra recepisse; dedimus et alias postea, nimirum eiusdem mensis Maii XX. et Junii XXIIII., Julii vero etiam XXI., quarum unas peculiaris cursor noster tertius Radosor Gallo nomine et homo Raguseus indicio instructionis Oruch Chiaussi portavit, nec tamen adhuc cognovimus, an eas pertulerit. Uno enim tempore expedivimus illum via Segniensi, qua hinc expeditus

fuit cum Oruchio Joannes Vegh. Litterae ad Hebray datae sero sunt missae. Ideo alias Maiestas Vestra dare dignabitur per alias occasiones; quia nunc nulla occurrit secum agendi, donec a Principe litteris Maiestatis Vestrae respondebitur, de quo aliis nostris latius scripsimus.

Ea autem authoritas apud ipsum Hebray non est, de qua nos ad Maiestatem Vestram scripseramus, nobisque falso amici persuaserant. Nihil agit, quod prius Principi non constiterit, et cum Rustano clam omnia communicat, videturque ab eius consiliis parum recedere. Bonus tantummodo et sedatus homo est, nec putamus eum aliter quam pro forma quadam huc missum. stb. (A többi mint III. köt. 309—312. ll.)

XXXIII.

Ferdinánd király megbizó levele a passákhoz Veranesics, Zay és Busbeck Auger számára.

Ferdinandus Divina favente clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Rex.

Magnifice vir, syncere Nobis dilecte. Iniunximus 1554. nov. 24
Reverendo, devoto, Magnifico et Nobili Anthonio Verantio Episcopo Quinqueecclesiensi et Praeposito Pornensi, Francisco Zay de Chemer Generali Nazadistarum nostrorum Capitaneo, et Augerio de Busbeck Aulae nostrae Regiae familiari, nostris Consiliariis et Oratoribus fidelibus nobis dilectis, nonnulla Vobis

nomine nostro referenda; sicut ab ipsis coram cognoscetis. Quare Vos gratiose hortamur et requirimus, ut ipsis Oratoribus nostris in iis, quae Vobis verbis nostris dixerint, plenam indubitatamque fidem adhibere, atque Vos desuper ita, ut confidimus, gerere, et de Nobis vicissim gratiam liberalemque remunerationem expectare velitis. Datum in civitate nostra Viennae die XXIII. Novembris anno Domini M. D. LIIII.

Ferdinandus mp.

J. Jonas mp.
Vice Cancellarius.

M. Singkmoser mp.

XXIX.

Török adó 1555.

Tributum Caesari Turcari etc.

Summa pecuniae, schiphorum argenteorum, horologiorumque, quae per me Andream Schnätterl Caesareo Solutore Bellico D. Max. ad Turcarum Imperatorem dominis Oratoribus Suae Maiestatis nomine tradita sunt.

Primo in decem doliolis, quorum
singula continent sex millia tallerorum,
facit sexaginta millia tallerorum, id est 60,000 talleri.

Item in sacco uno quingenti et tuaginta talleri, id est . . . . 570 talleri.

Postremo in sacco uno quinque lia quatringenti et viginti ducati ei, id est . . . . . 5420 ducati.

merus schiphorum, pondus, et valor eorundem.

Primus ponderat cum oper- o marcas viginti quinque ias tredecim cum dimidia; timatio marcae extenditur sedecim florenos, facit . . 413 fl. 30 kr. —

Secundus est duplex, pon- at marcas 17 uncias 12 qu. aestimatur marca 18 flore- , facit . . . . . 320 fl. 20 kr. —

Tertius est simplex, pon- at marcas 17 uncias 14; timatur marca 18 florenis, it . . . . . 321 fl. 45 kr. —

Quartus est duplex, pon- rat marcas 13 uncias 1 ½; timatur marca 15 florenis crucigeris, facit . . . . 206 fl. 13 kr. —

Quintus item duplex pon- rat marcas 13 uncias 15 ½; timatur marca 15 florenis 45 icigeris; facit . . . . . 204 fl. 15 kr. —

Sextns simplex cum oper- lo ponderat marcas 7 uncias qu. 3; aestimatio marcae 17 reni, facit . . . . . 128 fl. —

Septimus ponderat marcas 6 uncias 9 qu. ½; aestimatur marca 15 florenis 45 crucigeris; facit . . . . . 103 fl. 29 kr. —

Octavus superioris ponderis et aesimationis . . . . 103 fl. 29 kr. —

Nonus ponderat marcas 9 unciam ½; aestimatur marca 20 florenis, facit . . . . . 191 fl. 52 kr. 2 d

Decimus ponderat marcas 8 uncias 5½; aestimatur marca 20 florenis, facit . . . . 166 fl. 52 kr. 2 d

Undecimus ponderat marcas 8 uncias 10; aestimatur marca 20 florenis, facit. . . 172 fl. 30 kr. —

Duodecimus ponderat marcas 9 unciam ½; aestimatur marca 20 florenis, facit . . 180 fl. 37 kr. 2 de

Decimus tertius ponderat marcas 8, aestimatur marca 20 florenis, facit . . . . . 160 fl. — —

Decimus quartus superioris ponderis et aestimationis . 160 fl. — —

Decimus quintus cum operculo ponderat marcas 7 unciam ½; aestimatur marca 20 florenis, facit . . . . . 140 fl. 37 kr. 2 de

Decimus sextus ponderat marcas 16 uncias 4 qu. 1; aestimatur marca 18 florenis, facit . 292 fl. 46 kr. 2 de

Decimus septimus ponderat marcas 14 uncias 11; aestimatur marca 16 florenis, facit . 235 fl. — —

Decimus octavus ponderat marcas 6 uncias 5 qu. 2; aestimatur marca 15 florenis 45 crucigeris, facit	99 fl.	33 kr.	—
Decimus nonus ponderat marcas 7 unciam 1 qu. 3; aestimatur marca 15 florenis 45 crucigeris; facit	111 fl.	27 kr.	—
Vigesimus ponderat marcas 13 uncias 7 qu. $\frac{1}{2}$; aestimatur marca 15 florenis 45 crucigeris, facit	196 fl.	1 kr.	—
Vigesimus primus ponderat marcas 10 unciam $\frac{1}{2}$; aestimatur marca 20 florenis, facit.	200 fl.	37 kr.	2 den.
Vigesimus secundus ponderat marcas 8 unciam 7; aestimatur marca 20 florenis, facit.	168 fl.	45 kr.	2 den.
Vigesimus tertius ponderat marcas 8 uncias 5 $\frac{1}{2}$; aestimatur marca 20 florenis, facit.	166 fl.	52 kr.	2 den.
Vigesimus quartus ponderat marcas 6; aestimatur marca 20 florenis, facit	120 fl.	—	—
Vigesimus quintus ponderat marcas 7 uncias 8; aestimatur marca 20 florenis, facit.	150 fl.	—	—
Vigesimus sextus ponderat marcas 7 uncias 15; aestimatur marca 20 florenis, facit	158 fl.	—	—
Vigesimus septimus ponderat marcas 6 uncias 10; aestimatur marca 20 florenis, facit	132 fl.	48 kr.	3 den.

Vigesimus octavus ponderat marcas 6 uncias 8; aestimatur marca 20 florenis, facit 130 fl. — —

Vigesimus nonus ponderat marcas 6 uncias 5; aestimatur marca 20 florenis, facit . . . 126 fl. 15 kr. —

Trigesimus ponderat marcas 10 uncias 5 qu. 1; aestimatur marca 15 florenis 45 crucigeris, facit . . . . . 162 fl. 33 kr. —

Ultimus ponderat marcas 10 uncias 8 qu. 1; aestimatur marca 15 florenis 45 crucigeris, facit . . . . . 165 fl. 40 kr. —

Numerus horologiorum cum aestimatione eorundem.

Primi horologii aestimatio est ducentorum quinquagintá florenorum Renensium, id est . . . . . 250 fl. —

Secundi quae (igy) speculum continet, aestimatio est . . . . . 166 fl. —

Tertii aestimatio est . . . . . 145 fl. —

Ultimi aestimatio est . . . . . 160 fl. —

A. Schnatterl mp.

XXX.

Expeditio Solymani in Persiam.

Quum primum imperator Turcarum ingressus est fines Regni Persiae, hostes statim apparuere, eique modo a fronte, modo a lateribus et a tergo improvisi occursantes non parum Turcarum numerum quotidie carpebant, unisque tantummodo castris Turcas praecedendo, ita illos singulis horis, diesque noctesque per momenta molestabant, ut quo tempore potissimum expectari debuissent, ignorarent. Et tamen ubicumque Persae pridie castra metati fuissent, ibidem postridie Turcae metabantur, et in iis castrorum locis singulis semper vel quingenta, vel sexcenta, vel septingenta suorum capita offendebant, quae quotidie a Persis illata, prae tabernaculo Principis sui abiiciebantur. Hunc autem in modum Turcis tanquam per manum penitius in Persiam usque ad flumen quoddam perductis, quod Ciboan Chysopryszy, hoc est pastorum pons coniungit, utrique exercitus dies aliquot in stativis insumpsere; Turca interim proelium iusti congressus poscente, et Persa eum non detrectante, modo sine bombardis fieret. Sed demum ubi Turca animadvertit, Persam nihil minus quam de dimicandi iusta acie cogitare, sed tergiversare, ac solita vafricie tempus extrahere; cupidus etiam ipse in omnem iam fortunam proelium committere, quippe qui partim propter iacturam militum, quos multiplices morbi et quotidianae velitarium militum dimicationes conpartim vero propter pabuli et commeatu 1555. köl

belli finem quaerere cogebatur. Subito consilio flumen transgreditur, delectoque duplice agmine ex Asiatico et Thracico milite, cum duobus suis Beglerbeghis utrumque iubet praecedere et in hostem ire; ipse cum machinis et reliquo exercitu lentius subsequitur, donec ad urbem quandam Nachinanum nominatam monti cuidam adiacentem appellerent, quo loco Persa castra sua munierat, et ab initio continuerat. Prius itaque quam Turca ad memoratam urbem apropinquare coepisset, Persa antesignanis occurrit, eosque in fugam versos ad exercitum usque caecidit, nec inde ante retulit pedem, quam bombardis esset aversus. Tunc Turca adito gradu celerius ad urbem progredi maturavit.

Persa vero destituta civitate omnem peditatum in vicinum montem conscendere iubet, quem dudum destinaverat et accomodaverat stratagemati suo, quo hostem circumveniendum sibi proposuerat; ipse cum toto equitatu post eundem montem abit, perinde ac fugitans, quoniam neque alioqui montis asperitas equitatum admittebat. Turca igitur sine negotio urbe capta, quam vacuam pene invenerat, et subinde incendio solo aequata, ratus ex divisione Persici exercitus oportunitatem rei feliciter gerendae oblatam, montem oppugnare confestim aggreditur, et simul partem copiarum late per eam regionem ad populandum et terrorem incutiendum emittit. Frustra utrumque fecit, quia et populatores fusi sunt, et ad montem, aliquot dierum insumptis conatibus, omnes ei impetus vani cessere. Quippe eam aiunt esse montis conditionem, tamque oportunum eorum praesidio, qui illum primi insederint, ut quinquaginta milites Persiani e superiore nixi mille Ottomanicos ab imo ad ardua emican-

tes citra vel unius suorum iacturam, quotiescunque ad manus ventum est, fugarint et fuderint. Sed Persa, qui antea non dubitabat, quin Turca hoc ipsum facturus esset, simul ac Nachinanum attigisset, et exercitum suum tanquam vera fuga divisum esse cognovisset, circuito monte cursu haud praecipiti, ut maiores animos ea mora hosti attolleret, et oppugnatione montis fatigaretur, a tergo, unde minime etiam suspectus esse poterat, erumpit, et Turcas invadit. Dumque in montem omnes intenti pertinacius peditem urgent, Persa premebat ultimos, et ad stationem Principis Turcarum nitebatur iter faciendo.

Consternatus Princeps Turcarum hoc impetu, perturbatique etiam militum eius ordines, extemplo a monte in hostem tumultuarium conversi, eum et machinarum et scloporum ignibus simul reiiciunt, et ad desistendum a conatibus adigunt, conclamantque infestum sibi id temporis et Deum et fortunam esse vociferantes, nec obauditi militum fremitus, ut in re trepida et quasi omnium animos subiisset vincendi desperatio. Subito nutu signa concrepuere receptus et fugae minime simulatae, acceptoque itinere versus eundem fluvium, per quem venerant, recesserunt. Quos Persae insecuti postrema agmina non destiterunt affligere, priusquam Turcae ipsum flumen attigerint et traiecerint. Traiecto vero flumine civitatem quandam offendunt, in qua dum in Persiam Turca transiret, aliquot cohortes reliquerat, quae tutarentur Georgianos, qui in exercitum eius commeatus importabant. In eadem tunc quoque, ut ab omni impedimento vacuus esset, atque eo levior ad eripiendum sese hosti foret, reliquit machinas omnes, et Beglerbeghos duos cum valido equitatu et aliquot janicherorum cohortibus

qui et machinis intra urbem essent praesidio, donec secure efferri possent, et foris Persam a se insequendo tardarent, quousque cum fatigato exercitu sine periculo ad Erzran urbem perveniret.

His cum Turca in hunc modum actis, Persa nec eum eo tempore insequi, nec praesidium apud machinas relictum oppugnare voluit; sed in Georgianos, qui Turcas commeatibus pluribus in locis sustentaverant, plenus irarum, et memor prioris iniuriae, qui secum initio fidem coniunxerant, et postea a se defecerant, maximis itineribus profectus, omnes maxima caede, et quidem, ut aiunt, ad anniculos usque infantes multat, ignique simul ac multiplici vastitate illa provincia castigata, opinione celerius, et praeter spem omnem revertitur ad Turcam iter adhuc agentem, strictisque gladiis ad Erzrom usque eum prosequutus, non minorem in exercitu eius fertur tunc quoque edidisse caedem, quam antea ediderat, cura nec praedae nec captivorum habita, sed vulnerum at caedis. Sic Turca, quem graviter aegrotum esse ferunt, coactus est ab hoste se recipere, eidem impedimentorum etiam ac tabernaculorum parte relicta, quae colligi prae discessu subito nequierunt.

Quamquam alioqui hoc postremo Persae impetu neque aciem struere et pugnare potuisset, quod neque janicheros neque bombardas apud se habuerat; huc accedente et meliorum militum absentia, et eorum qui aderant consternatione, quos iam soli fugae inclinatos haud facile erat armare vel in ordinem redigere. Verum irrequietus adhuc Persa, ob maioris victoriae oblatam occasionem hic Turcam deserit, raptimque in eos regreditur, quos a tergo reliquerat.

Hi duo Beglerbegii dicuntur esse Schender et Ally Passae, de quorum reditu Turca plurimum sollicitabatur. Quia iam tunc nihil aliud desiderabat, quam ut adessent, quo haberet, quibuscum ad Erzrom recedere, et angustias quorundam montium pertransire possit; quandoquidem in iis copiis, quas secum reduxit, parum roborris inesset. Itaque sat bene cum eo agetur, si Aleppum salvus evaserit. Nam diu iam Turcae maiora in bello detrimenta non acceperunt, nec magis suis de rebus dubium habuere, quam hoc; ita ut supra numerum et ferro, et inedia ac morbis consumpti fuerint, nusquam vel unica dimicatione prospere gesta. Quo magis animis deiecti sunt; mutuo colloquentes, Persae causa se pessum ituros.

Porro de Tartaris, qui ad devastandam Syrvanam provinciam ire iussi fuerant, constat, quod Persae eos sine resistentia et studiose simulata incuria admiserant; verum ubi populabundi latius vagari incoepissent, eodem fere tempore quo et Turcae, circumventi sunt, et magna pars caesi. Eos vero, quos fuga ei cladi eripuerat, Circassorum arma excepere, nec ex triginta ferme hominum millibus valde multi in patriam rediere.

De Turca fertur, quod adhuc in Erzrom haereat, magisque illud affirmatur in dies, quod non veniet Constantinopolim, quam quod veniet. Ceterum quoniam anno superiore totam annonam territorii Aleppini etiam in insequentem exercitum eius consumpserat; afferunt nunc in Amasia, Sanchiakatu olim Muztaphae filii, hibernaturum cum parte una exercitus, reliquis vero alio distributis per illorum finium loca uberiora, et tenentibus praesidia aptiora. Vulgatur iam paulo latius, quod hac strage amiserit multo

pra etiam ducenta hominum millia, partim ferro h stium, partim morbis, et potissimum dissenteria. I equis vero et camelis, ac reliquis iumentis onerarii tanta iactura facta est, ut ea dolentius pene feratu quam homiuum — — — — — — — —

XXXI.

Maximilián királynak Veranesics Antal.

87. jul. 19. (Azt jelenti, hogy Belgrádba szerencsésen érke zett. Kelt ugyanott julius 19. 1568.)

Melléklet. Navigatio Oratorum Sacrae Cae sareae Maiestatis Romanorum etc. in Turciam pe Danubium.

Discesserunt

die Julii	milliaria
IX. ex Comaromio X. ex Strigonio	5.
XIII. ex Buda	8.
XIIII. ex Fewldwar	10.
XV. ex Tolna	9.
XVI. ex Weresmarth	12.
XVII. ex Walkowar	14.
XVIII. ex Karom	10.
Belgradum venerunt	7.

XXXII.

Veranesics Antalnak Bornemisza Pál.

Reverendissime Domine, frater nobis observan- 1567. sept. 22.
dissime, salutem et servitii mei commendationem. Credimus dominationi Vestrae Reverendissimae constare, quomodo anno superiori, tempore obsidionis Zigetiensis, Franciscus Doczy, filius domini Nicolai Doczy, per Turcas captus fuerit. Id licet hactenus nemo scivit, ubi sit; nunc tamen ex Constantinopoli scripsit huc ad patrem et alios litteras, quibus signibat, se esse captivum Mehmet Passae Supremi Vezirii. Et quia ab hominibus rerum Turcicarum peritis intelligimus, homines captivos Passarum facilius quam alios redimi posse; rogati ab eius patre domino Nicolao, voluimus has ad Dominationem Vestram Reverendissimam dare, Eamque rogare, ut quo meliori et cautiori potest modo, velit habere diligentem curam illius eliberandi, sive id suo sive alicuius servitoris sui nomine aggredi voluerit, prout videlicet Ei commodius visum fuerit. Nam Dominatio Vestra Reverendissima, quae ibi est constituta, et cui omnes Turcarum mores sunt cogniti, ex sua prudentia facilius modum inveniet, quam nos qui absumus. Quicquid autem Dominatio Vestra Reverendissima insumpserit, pollicetur dominus Nicolaus Doczy, se id Dominationi Vestrae Reverendissimae in reditu cum maxima gratiarum actione persoluturum. Sperat autem ipse, quod forte Dominatio Vestra Reverendissima illum etiam pro aliquibus muneribus liberare poterit sub

induciarum istarum tractatu. In hac re tum pium opus Dominatio Vestra Reverendissima faciet; tum vero tale, quod tam ipse dominus Nicolaus Doczy, quam sui omnes Dominationi Vestrae Reverendissimae in perpetuum reservire conabuntur. In reliquo Reverendissimam Dominationem Vestram prospere valere optamus. Datum Nitriae 22. Septembris anno Domini 1567.

Eiusdem Vestrae Reverendissimae Dominationis

deditissimus frater et servitor
Paulus Episcopus Transylvanus manu sua.

Kívül: Reverendissimo Domino domino Anthonio Vrancio Episcopo Agriensi, ad Excelsam Portam Imperatoris Turcharum Oratori Suae Sacratissimae Maiestatis Domini nostri Clementissimi etc. Domino et amico nobis observandissimo.

Constantinopoli.

XXXIII.

Veranesics Antalnak Oláh Miklós.

Reverendissime Domine, et uti frater nobis ho- 1567. 1
norandissime, salutem et nostri commendationem. Non possumus nunc Dominationi Vestrae Reverendissimae quicquam novi scribere. Sumus in eo statu, in quo eramus discedente Dominatione Vestra Reverendissima; et expectamus, ut Dominus Deus dominationem Vestram Reverendissimam reducat quamprimum incolumem cum optato responso, quod sit ad commodum Patriae, et Maiestatis Suae Caesareae domini nostri clementissimi. Ceterum anno superiori, tempore obsidionis Zigethiensis, captus fuit per Turcas Franciscus filius domini Nicolai Doczy, ac dono datus Memhet Passae Supremo Vesirio, qui ex captivitate scripsit huc ad patrem. Is vero rogavit nos, ut pro filio eius eliberando ad Dominationem Vestram Reverendissimam scriberemus. Quamobrem rogamus Dominationem Vestram Reverendissimam, ut eo quo meliori et cautiori potest modo suo nomine laboret, quo iuvenis ille, nondum ibi agnitus, suis restituatur et eliberetur. Dominatio Vestra autem Reverendissima, quae in aula illa diu est versata, melius novit, qua via et modo id fieri et confici possit. In hoc faciet Dominatio Vestra Reverendissima opus pium, ac Deo et hominibus gratum. In reliquo Eandem feliciter valere cupimus.

Tyrnaviae 23. Septembris 1567. Dominationis Vestrae Reverendissimae.

uti frater
Strigoniensis
manu propria.

Kivül: Reverendissimo domino Antonio Verantio, Episcopo Agriensi, ac Sacratissimae Caesareae Maiestatis ad Turcarum Principem Oratori etc. Domino, et uti fratri nostro honorandissimo.

V.

VEGYES LEVELEZÉSEK.

I.

Testvérének Mihálynak Verancsics Antal. *)

Antonius Wrancius Michaeli Wrancio fratri S.

Diu est, frater, quod me hortaris, ut epistolas, 1538. jan. 2?
quas accuratiore studio ac meditatione scribo, colligendas servandasque, ac in librum perinde, ac luce, ut ais, dignas elucubrari curem; praesertim quod his de rebus ac tumultibus Hungariae et Transsylvaniae multa, donec tu in Italiam et in Gallias excurris, memoraverim. Obsequor, vides, honestissimo, et quidem pleno amoris desiderio tuo. Sed vereor, ne cum humiles, indisertae, inelegantes, parum latinae, nimis verbosae, rudes, inpolitae, informes, nec ea iucunditate sint, ut saepe relegantur, et ipse arroganter memoriam posteritatis re neutiquam tanti ambire iudicer, et his epistolis meis in unum duntaxat diem exaratis, ut Megarensibus aut Aequinensibus, olim usquam ratio, usquam numerus sive locus existat. Scribimus enim passim multa docti ac indocti, hoc praesertim nostro aevo, et incudi tradimus, omnesque eadem ratione remoto pudore legi atque haberi cupimus. Quo fit, ut

*) Szalay ezen levelet számos hézagokkal és igen hiányosan közölte. (VI. köt. 3 l.) Itt annak teljes szövegét adjuk.

lectores nostri alii risum, alii somnum saepe vix continere possint. Verum quid, quaeso, iuvat, totos dies ac noctes ea in re desudare, et omnem operam in librum contulisse, qui, velut pictura aut imago quaedam, semel aut bis visa intuenti satietatem afferat, nec in se reliqui fecerit, quod saepius homines ad videndum invitat? Etenim, nisi genium liber habuerit, frustra quis labores, vigilias ac foetus suos huic quasi diuturnitatis suae ac nominis custodi crediderit. At ne refragari tibi, et ipse mecum dissimulare videar, quum id equidem non invitus facio, ad quod cogi honestius omnino esset: annuo voluntati tuae vel eo solo argumento, et quidem vulgari ductus, nullum librum adeo humilem, adeo trivialem esse, in quo quod placeat, aut addiscas, non invenias, iuxta carmen Martialis: „Triginta toto mala sunt epigrammata libro, si totidem bona sunt, Lause, liber bonus est.“ Addo praeterea, humanae infirmitatis vitio cuique sua placere, omnino natura ipsa posteritati studere, nec cuiusquam ingenium commendandum, nisi quod delirat et a recto discedit. Ceterum phrasim et stilum omnium scriptorum diversum multum habere, et scientiam artemque ex institutione hominibus accedere; modum dicendi unicuique suum ac proprium cum natura insitum et ingenitum esse, nemo it inficias. Nam si infinitorum authorum scripta percurras, iudicio doctorum alii erunt breves, obscuri, insuaves, sine sententiis, nullo lepore, antiquarii, scabri, difficiles, exoleti et Delii, ut aiunt, natatoris indigi; alii prolixi, disiuncti, difflui, vani, affectati, nec tamen cum mille calamistris satis culti; quidam vero pressi, maturi, politi, ornati, urbani, dulces, et in omni ferme parte elaborati ac luculenti; multi inflati, tumidi, enerves, elumbes, pleni impetu,

fastu, ostentatione. Demum hic ieiunus et humilis, ille altus et copiosus; nec duos a tot saeculis reperies, quibus simili oratione ac stylo favit Minerva. Imitatione autem Ciceronem, Sallustium, Caesarem, Livium accedere multis datum, assequi et evadere adhuc nemini. Porro sic hae nostrae quoque epistolae si suis naevis laboraverint, nec Ciceronianam aut Plinianam redolebunt fragrantiam, varietati ingeniorum ascribas velim, et eas alioqui pro genii sui conditione voluisse saltem Latine loqui, si nequiverint, existimato. Quicquid igitur, frater, id est, quod me subire cogis; do fraterno amori tuo, do humano utriusque nostrum studio, et epistolas meas, licet sine nitore, sine sale, neque Mentorea aut Phidiaca manu expolitas, collegi tamen, et in ordinem congessi. Eas doctis legendas non obtrudo; eruditiores, cultioresque eruditi, et quae, ut dicitur, quadrigis vehantur, invenient. Meae suis terminis et sua pellicula contentae sunt, eruntque testimonio saltem, otio nos ac desidia aetatem non egisse, si nullo numero, nullo loco censebuntur. Vale. Budae XII. kalendas Februarii M. D. XXX. VIII.

II.

Bornemisza Gergelynek Veranesics Antal.

Ursulam meam tibi, ut me ipsum, et si quid me mihi charius esse possit, etiam atque etiam commendo. Negotium illius quonam pacto actum sit, aut, si adhuc pendet, quomodo sese habeat, vehementer ex te scire 1540. mart. 2.

cupio. Ut autem bene et ex sententia perficiatur, conserveturque ab indignatione viri, et a publica infamia, Deum etiam ac omnes superos precor et exoro. Donec enim eius rei exitum optatum intelligam, vix crederes, quantum doloris suffero, quantum molestiarum ac moeroris devoro. Neque mireris; quandoquidem, ut ommittam, quam obsequens, quam morigera in omnibus mihi semper extitit; tantam eius fidem, tantum erga me amorem sum expertus, quantum nullius hominis alterius amicae a nativitate mea. Juva igitur eam opera, studio, re atque industria tua, et utrumque nostrum salvum reddes, altero conservato. Vale. Albae Juliae Transylvaniae kalendis Martii M. D. XL.

III.

Testvérének Mihálynak Verancsics Antal.

mart. 20. Non sum divtnus, sed praescivi, tuum superioris anni abitum ex Hungaria cruces istas tibi allaturum stb. (mint VI. kötetben 84—88. ll.) Tu autem homo adolescens, et velut navis in vasto et dubio alto incertis ventis exposita, voluntatis salubrioris impotens, et firmioris consilii nondum capax, tuo ipsius ductu, abiecta avunculi, imo parentis nostri optimi disciplina, fruendo omnibus quae placuissent putasti te non collapsurum, et evasurum, quae aetas immatura per imprudentiam saepenumero incurrit? Is enim, si nos

mollius, si indulgentius educasset, nonne dudum fuissent mentes nostrae fractae, et corpora ipsa in delicias ac luxum resoluta! Quandoquidem iuvenum ingenia, si labore non exerceantur, si desidia torpeant, curis careant, et a quo metuant prorsus non habent, periclitantur profecto, et in inprobitatem degenerant, potiundoque virtutum triumpho, quod sudore paratur, inepti redduntur. Durat siquidem mari corpus navita; ligone et stativa manus fragit agricola; miles aestu atque agitationc artus exercet, ut alius bello, alius navigationi, alius agrorum cultui fiat idonens: omnes vero una, quasi subactis, quae aspera videbantur, fortius et placidius novos dolores ferant inposterum. Facit huc Laconum exemplum, qui a Diis Optimis Maximis tolerantiam precabantur; putantes imprudentium esse alienumque ab iis, qui aut sibi prodesse, aut res magnas obire vellent. Referam et Lycurgi educationem, qui ab infantibus etiam desiderabat patientiam, cum iis pannos infantiles et delicatiores cunos subtraxit, eosque ad solitudinem at tenebras intrepidos reddidit. Subiungam et pueritiam, quam diutina flagellatione formabat ad fortitudinem. Quid de iuventute dicam, quam volebat erudiri laborando, venando, luctando, currendo, saltando, esuriendo, sitiendo, in arundineis toris cubando, et interdum aestuando, ut omne difficile perinde ac praemansum grandaevi facilius excipiant. Quid de virginibus, quarum nudata corpora cursu, luctus discordiarum ac pilorum iactu cum adolescentibus nudis exercuit, ut ad virile robur per hanc ruboris patientiam asuefierent et aptae redderentur, quae solae viros Lacedaemoniis parerent. Vide, quantum etiam in procurandis magnis viris sapientissimus legum lator tolerantiae laborisque

asuetudine existimavit opus esse. Sed o! si tunc altius haec tecum expendisses, patientiae certe usum non abiecisses, et parva tua illa Gallica incommoda, quae (verius tu velut e musca elephantum faciens) maxima et intolerabilia vociferas, faciliora putavisses, neque avunculi tam pii cura fuisses abusus, eidemque tam temere non restitisses, qui te forte saeveriore correctione voluit emendatiorem cautioremque facere; quippe cui aut parebas in Galliis permanendo, aut inde, cum redieras, modeste concedebas, nullos cruciatus experiebare, superior fortiorque patientia vel ipso Sacrate.

Quod ad me attinet stb. Vale. Albae Juliae Transylvaniae XIII. kalendas Aprilis M. D. XL.

IV.

János királynak Verancsics Antal.

Antonius Verancsics Joanni Regi.

1540. mart. 24. Probe humano ingenio comparatum est, ut severitate senum juvenes gubernentur, hique maxime obtemperent, maxime illi imperent; quodque senibus pro eorum aetate aliquando licuit, juventuti suae negent licere, ac eam froeno etiam coerceant: nempe ut iam securi a vitiis, et destituti ab omnibus voluptatis incitamentis, quae adhuc nobis a fronte sunt, et evincenda supersunt. Verum saepenumero et ipsi metas aucto-

ritatis excedunt, resecantes in juventute etiam illa, quae successivis temporibus natura ipsa indulsit, et omnium sapientum scholae permisere. Hic multa exempla, rationes, argumentaque ad id facientia referre possem, si causa mea disputando magis quam supplicando salvari deberet. Etenim excessus nostri, qui maiorum disciplinae subiacemus, horum praesertim, a quibus exspectamus, multo graviores putantur; damnabilioresque efficimus, si aut excusatione diluimus, aut defensione denegamus. Igitur, Clementissime Rex, sit mihi in spontanea confessione venia, sit in tua clementia perfugium, sit in Maiestate protectio. Adamasse me superiore anno Ursulam mulierem, civem Budensem, et ex ea filium suscepisse, non eo inficias. Is nempe amor mihi non tam studio, quam casu obtigit, nam aedes, aetas, voluntasque nos coniunxerat; si et corpora copulantur quis damnet, qnod evitare neque Hippolitus ipse potuisset, si hanc facultatem habuisset. Ob id avunculum meum capitaliter mihi indignari, Tuaeque Maiestati gravissime queri, deque beneficiorum meorum privatione, tamquam qui et amore eius et gratia Tua essem indignissimus, vehementer agere audio. Retulerunt etiam pientissimum responsum, quod illi Maiestas Tua dederit: pro quo ego, si mille saecula superero, si mille mortes obiero, nunquam me satisfacturum certo scio; verum quoad vixero, fideli ac sedula servitute conabor me semper deditissimum et promptissimum Illi mancipium exhibere, Eidemque vt non reprehendendis moribus, quocunque modo his annis lapsus sim, probari possim, quemadmodum hucusque studui, advigilaturum posthac enixius polliceor. Quamquam autem illud, quod avunculus meus publicum fecerit, vel ipso crimine gravius

accidit; quum sciam apud gentem tuam longe maioris flagitii esse liberae mulieri amatorie commisceri, quam e vivis hominem tollere, aut fortunas spoliare: omnia tamen feram aequo animo, et voluntati eius morem geram, meque illius correptioni non invitus subiiciam. Quandoquidem non dubito, levem ac indulgentem mihi in hoc etiam, ut in aliis commissis affulsurum. Porro illud a Tua Maiestate supplici oratione peto, velit pro regali sua voluntate avunculi etiam mei in me severitatem atque indignationem benignitate ac mansuetudine, qua est genuina, temperare, ne penitus ab eo proiiciar. Est enim acerrimus censor et castigator delictorum, praesertim si haec in suis cognoverit, quos sine dubio virtute probitateque ceteros antecedere mirifice desiderat. Quodsi et apud Te quispiam malevolus, praeter ipsum avunculum beneficentissimum (nam ipse paterne mecum agit) causam hanc meam difficiliorem iniquioremque reddidisset; itidem oro, velis aures huic obturare, et mihi pro humano huiusmodi excessu ea clementia veniam dare, quam in omnes homines, ut hostes, sicarios, insidiatores, proditores, et jure damnatos praeteream, omni tempore, cum exemplo admirando animi magnitudinis, quotidie diffundis. Cui Deus Optimus et Omnipotens omnia fausta, prospera atque felicia cum optata incolumitate concedat. Albae IX. kalendas Aprilis M. D. XL.

V.

Nagybátyjának Statilius Jánosnak Verancsics Antal.

Antonius Wrancius Joanni Statilio avunculo S.

Quam ingens dolor est diplicere, cui quis aliquando placuerit, et placere debeat, si vitam velit; tua me nunc edocuit indignatio, quae nisi a rigore suo, in me pravissime concepto desierit, ipse quoque desinam vivere, quandoquidem nulla potest mihi fieri onerosior sarcina quam ira tua, nulla maior iactura quam gratiae tuae, nec infelicitas quam segregari abs te. Quum enim fortuna mea ex tua semper fuerit; quum felicitas ipsa, honores, ornamentaque ex tuis prodiere; qui possum in te et tecum non esse? si solus nequeam, nec si quirem volo. Quapropter age, avuncule pientissime; scis generosi esse animi, parcere sponte confessi criminis ad veniam currentibus. Nam et leones prostratis parcunt, et Divina ira submissione delinquentis in gratiam convertitur. Fateor equidem me domi tuae, in qua tu celeberrimas virtutes exerceas, cui per me summa reverentia exhiberi debuerat, amoribus operam dedisse; partumque Ursulae ex me, nisi me ipsa fallit, meum esse non inficior, neque mentiendo alienum facio. Malo siquidem etiam mori, quam vel semel tibi negasse veritatem, cui nemo unquam feliciter dixit mendacium. Mulier enim formosa sub unis meum tectis morabatur, utrique aetas integra, anni virides, amor mutuus, loci copia, et perage rei facultas aderat; soloque ipso obtutu reum, arguebat marmoreum, urgebat i 1540. apr. 2.

et indignabatur ut statuae ac stipiti, nisi amore respondissem. Accedebat ad haec, qui Budensis erat, quod a praesentia mariti, et ab omni teste iam annum libera; nec aliud certe fuit sperandum a muliere iuvene, quam et venustas multum commendabat, et in oculis nequitiae totius libidinis oberrabant, et feriae Veneris nimis longae taedio verterentur; quam quod peperit. At de me quid dicam? Si sic amabar, non redamassem? Si vocabar, non respondissem? Si complectebar, non complecterem? Ais, non! Assentior. Verum ubi fuit Salomonis sapientia, Davidis sanctitas, Aristotelis philosophia, Alexandri fortitudo, ceterorumque notae virtutis heroum constantia, quando de eis amor triumphabat? Profecto non omnes illum contentissimum Scipionem Africanum Minorem, non castissimum Xenocratem imitatione attingimus. Valde etenim difficilem ac periculosam humani corporis provinciam administrandam Deus animis nostris assignavit. Divinus est animus, humanum corpus; et quo pacto in profano habitaculo Divinus hospes aliquando succumbat? quam assidue, quamdiu in terris commoratur, velut consertis manibus inter sese praeliantur, neque ipsa senectute, quae vel solo tempore victor esse consuevit, si virtute non potuit, dirimuntur. Verum enimvero tu, qui pro aequitate tua non solum alienis impunita delicta non remittis, sed etiam tuorum eorumque propinquissimorum acerrime vindicas: oro et obtestor per integritatem tuam, per fortunam qua es felicissima, per mutuam demum nostri sanguinis necessitudinem, velis te avunculum pium et indulgentem his in hunc modum expensis demonstare, et hanc noxam, ut homo homini condonare; sciens, quam difficile sit sedare cupidinem, ubi iuvenilis ardor, lasciva modestia, pul-

chritudine et facilitate tam scitae mulieris permolliatur. Etenim operam dabo, ut in posterum vacuum me ab his offensis contineam, neque indignationem tuam unquam exstimulem. Hac tantum sola vice pro magnitudine animi tui paterne agas mecum, teque mihi, tibi me restituas, et id criminis quicquid id est, humane aestimes. Vale. Albae Gyulae IV. nonas Aprilis M. D. XL.

VI.

Murany Pálnak Verancsics Antal.

Antonius Verancsics Paulo Murany S. P. D.

Cur gratulationis huius meae in nuptiis Sigismundi Augusti Poloniae Regis habitae tam pertinaciter exemplum ad te mitti contenderis, non video Nihil enim habet in se dignius, quam quod ex sententia Reginae meae habitam putem. Misi tamen, ut mutuae nostrae amicitiae, cui ambo nihil unquam negavimus, morem geram. Ceterum oro vehementer, ne cuipiam eius feceris copiam. Nam etsi fortasse aptius recitata placuit: vereor tamen, ne pensitatius lecta displiceat. Porro judicia publica, quibus non omnes litterati scripta sua feliciter committunt, quam varia semper, quam saepe iniqua consueverunt esse, non ignoras. Vale. Cracoviae XVII. Kalendas Junii 1543.

VII.

Verancsics Antalnak Murany Pál.

Paulus Murany de Torna Antonio Verantio S. P. D.

Iniecit mihi cupiditatem legendae orationis tuae in pompis nuptialibus Serenissimi Principis Sigismundi Augusti Regis Poloniae habitae, non aliqua curiositas, sed ipsum ius amicitiae, quo honesta omnia nobis ducimus esse communia. Habeo igitur tibi gratias, quod eam mihi communicaveris. Accidit tamen, ut domestici quidam mei, praeter opinionem omnem ac voluntatem meam trasscribandam aliis traderent. Eam cum intellexissem per eos esse publicatam, aegerrime admodum tuli. Sed quod iam factum fuerat, cogitavi infectum fieri non posse. Et concessi tandem petentibus ipsis, ut imprimeretur. Rogo igitur, ut hanc meorum importunitatem, quae quidem incuria mea accidit, nostrae mutuae amicitiae, pro tua modestia condones. Vale. Cracoviae 22. die Maii anno 1543.

VIII.

Millavesi Magdolnának Verancsics Antal.

Antonius Verantius Magdalenae Millaversiae

1543. jul. 20. Quod a decennio nihil ad te de vitae ac status mei ratione vel semel nec scripserim nec nunciaverim, Magdalena, quemadmodum veteres auctores nostri,

illique jucundissimi postulabant, causa est, quod iam quum propter annos, qui mihi in dies VIII. lustro ad IX. properant, tum propter tristissimas et graves difficultates, in quas horrendae et continuae Magni Turcae Zulimani victoriae nos abiecerunt, factus sim semisenex, et ferme totus barbarus, quod inter hanc pervicacem, sylvestrem et alpinam gentem tam intime, tamque diu, velut aeternum a vobis solum venissem, degam. Et quamquam me hominem ex vultu membrisque agnoscam, quod et os fero sublime, et coelum videam, quippe qui nondum omni ex parte destitutus sum ratione, humanitatis tamen atque urbanae conversationis perinde ac oblitus; quum hic ubique pene paganus sim ac montanus, non alium me, quam Cyrcaeam quandam Metamorphosim factum putem, tuncque magis adhuc credam, id mihi contigisse, quum intentius priorem vitam, et nobilissimae stirpis consortia, amicorum convictus et consuetudines, contubernia, sodalitatesque mecum recolam, quibuscum in ista urbe Veneta summa voluptate studiorum litterariorum juventutem excolebam. Quod quam verum sit, tam tibi mirandum videri minime debet. Quandoquidem ut plantae et semina, quod Cyrus ad suos Persas campestres olim sedes peroptantes, fertur dixisse: sic et hominum mores ac ingenia regionum similitudinem trahunt. Verum nec has ob res, Tui me, meum suavium, oblivisci ullo tempore posse existimes; quamvis et pulchritudo Tibi Tua praeterit, et ipse iam eo Cupidine, qui nos coniunxerat, destitui videar. Maiora certe ego amabam et admirabar, delicium! quam aut formae praestantiam, aut adaptissimae aetatis florem mores imprimis ab omni avaritia Corynthiae modestiam dein jucunditati, comitatemque

copulatam; musicae postea scientiam, in qua sic voce, sic pollebas fidibus, ut quum seu Lydios modos, seu Jovios addam, et reliqua, quibus facile cedunt, Venetos movere maluisses, Arionа vincere et Argum sopire posse haud dubie mihi videbaris; ingenuitatem postremo ac elegantiam actionum, quam in Te tam solidam tam raram cognovi, ut a Trojana nobilitate, a qua multi Reges, plurimaeque nationes remotissimam originam ac fastuosas magnitudines non tam mutuare, quam trahere contenderunt, prodiisse Te censuerim. Hincque est, quod licet externa imagine, gestuque ac decore bellam et famigeratam laudem perspicue referres; supra etiam nescio, quid magis tam suave, tam delectabile ex ore, ex oculis spirares, quo mihi ad ipsam quoque Venerem propius accedere videreris: tamen postmodum ad internam et penitiorem Tuam consuetudinem reductus, pudicam et verecundam pene Lucretiam Romanam apparenter in Te deprehendebam. Quapropter et voluptates illas Tuas hoc honestatis velo sic restrictas, et cum frugalitate quadam concessas, procul dubio chariores. optabilioresque reddebas, longeque maiorem ipsarum existimationem pretiumque apud amantes excitabas; sciens omnem copiam vilem esse, et ad vulgus pertinere. Sed excusationum, blanditiarumque satis! Ad veniam avocor, quam ut mihi concedas, non sis dura; eam enim promerui vel hac epistola, qua vives, ipsa si vivet. Ceterum memineris amici, et amantem licet absentem, redama, aevoque fugitivo fruere! Nam autumnus, veris ac aestatis bonorum spoliator, iam adest, et bruma instat, quae mihi, si reliquum ex eo fecerit nihil, meos casus solabor ex alienis, tuisque saltem pascar virtutibus, quibus quum per omnes aetates fuisti hucusque

amabilis, tum in senectute, quod erit cumulatius, fies etiam honorabilis. Vale. Albae Juliae Transsylvanae XIII. kalendas Augusti MDXLIII.

IX.

Vola Györgynek Verancsis Antal.

Antonius Wrancius Georgio Volano S.

Jam nulli posthac amico, Volane, credam stb. 1546. aug
(mint a VI. kötetben 202. sk. ll.) Deinde exclamas: hui! qui ego id sceleris atque impuritatis perpetrare in te potuissem, quando et huius ipsius amoris fuerim tibi magna ex parte author, et alios saepe multos procuraverim. Et tantum sane abest, ut hunc tibi laeserim, aut ingratum efficere curarim; ut etiam fere quotidiano officio memoriam tui apud eam sustentarim. Utinam, Volane, tam recte haberet sese isthaec res, ut argute eam tuearis! Et fateor ecquidem, solere sic falli simplices et probos; qui cum praeter probitatem nihil norint, omnes alios sibi similes credunt. Verum quid ea mihi referuntur, atque adeo etiam enumerantur omnia et singula, quae et ego solus cum sola, ne lucerna quidem teste, saepe pro amantis languore non ingrato transegerim, et ea tibi, remoto tibi arbitrio, fide tantum, ac silentio tuo sempitermo imperato, peramanter communicarim? Ais tamen adhuc, ni fallor, malevolorum esse hoc delicti, et tuam culpam deprecaris. Forte profecto crederem, si res tantum hactenus

processisset. Sed quum et a multis, non uno, omnia quae egeris, quaeque effutiveris, audiverim, et ipsamet mihi non sine gravissimo fletu singula plane enarravit; qui illi, idque eo loci exprobrare non dubitaris, ubi non potuit non erubescere. Vis ut non credam? Et causa sane, ut facilius de perfidia tua in me habeam fidem, in promptu est. Supellectilem enim meam cubicularem et coquinariam inter te et illam partitus sum; tu totius, non dicam impudenter, quod tantus amicus esses, sed omnino parva ratione possessor esse contendebas. Quod quam verum sit stb. Vale. 27. Augusti 1546. Cracoviae.

X.

Verancsics Antalnak I. Ferdinánd király.

1557. nov. 19. Nos Ferdinandus etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod nos pro ea, qua in confirmandis legitimis et idoneis Ecclesiarum Dei Pastoribus et Ministris ex officio nostro Regio tenemur, cura atque sollicitudine, perpendentes eruditionem aliasque praeclaras animi dotes fidelis nostri Reverendi Anthonii Verantii, Episcopi Agriensis et Consiliarii nostri, quibus ipsum Divino munere, non solum certorum fidelium nostrorum commendatione, sed etiam propria nostra experientia, praeditum esse cognovimus, eidem jus Patronatus nostrum Regium, quod in eadem Ecclesia Agriensi, collegiatisque Ecclesiis ad eam pertinentibus, sicut in

caeteris Regni nostri Hungariae Ecclesiis more praedecessorum nostrorum, Divorum quondam Hungariae Regum habere dinoscimur, animo deliberato et ex certa nostra scientia, tamdiu donec in eadem Ecclesia Episcopi munere fungetur, duximus dandum ex conferendum, damusque et conferimus, ac in eum transferimus praesentium per vigorem. Annuentes, ut ipse ad omnia Beneficia Ecclesiastica, Dignitatesque, Canonicatus ac praebendas in eadem Ecclesia Agriensi per temporis successum quacunque causa vacaturas; exceptis Praepositura Maiore et Archidiaconatu de Pankota, quorum collationem et omnimodam dispositionem Nostrae Regiae Personae reservamus, dicti Juris Patronatus nostri Regii authoritate personas idoneas ac bene meritas, ecclesiasticaque functione dignas, fide, vita, moribus, honestaque conversatione et eruditione praestantes, eligere, nominare et acceptare, ipsisque de iisdem disponere, ordinare ac providere valeat atque possit; immo annuimus, damusque et conferimus harum nostrarum vigore et testimonio litterarum. Datum Viemae decima nona Novembris anno Domini millesimo quingentesim quinquagesimo septimo

Ferdinandus mp.

Nicolaus Olahus
(P. H.) Archiepiscopus Strigoniensis mp.
Joannes Listhius mp.

XI.

Csáki Istvánnak Verancsics Mihály.

Stephano Chiacchio de Mihal.

1557. dec. 22. Egregie Domine, amice nobis honorande, salutem. Grato animo perdices a vobis accepimus, vicissimque Eidem amicitiam nostram offerimus, quandocunque tulerit occasio. Ceterum quod ad fratrem suum attinet, diu iam de eo nihil intellexi. Neque, ut verum fatear, nimis multam illius curam gessi; postquam vidi obduratum in ea factione, quae, nisi resipuerit, haud dubie primum sibi, deinde omnibus nobis aliis, perniciem est extremam paritura. Et maxime miror, quod idem dominus frater eius, homo prudentia summa et singulari, sum seditiosis habeat commercium; ibique fortunae suae incrementa quaerit, ubi nemo nisi Turca dominatur. Non ita mihi de eo antea pollicebar, et sperabam cum meliore usurum consilio. Sed fecit aleam; nec scio, quam sit ei feliciter casura. Haec ideo ad Eam scripsi de antiquo fratre meo, quod eius vices fraterne doleam; et non solum vices ipsius, sed etiam Dominationi Vestrae, cui me amicum et fautorem offero. Viennae 22. Decembris 1557.

XII.

Draskovich György pécsi püspöknek Veranesics Antal.

Reverendissimo Domino Georgio Drascovicio
Episcopo Quinqueecclesiensi.

Reverendissime Domine et frater mihi observan- 1557. de
dissime atque amantissime, salutem et servitiorum meorum commendationem. Quod attinet ad negotium meum de re Agriensi, de cuius statu nemo poterit melius iudicare, quid erit faciendum et quomodo transigendum, quam is Magnificus dominus Stephanus Dobo Vaywoda Transylvaniae, Reverendissimam dominationem Vestram vehementer rogo, ut quum de hac ipsa re mea apud Suam Maiestatem aget, velit non gravate Eidem Maiestati cum dexteritate suggerere, dignetur etiam ab hoc ipso domino Dobo de eo ipso negotio Agriensi informari; quum quidam ex fratribus nostris parum, aut omnino nihil soleant curare de fratrum et amicorum suorum incommodis, dum se quibuscumque inventis suis, speciem tantummodo, non rem utilitatis cuiuspiam habentibus, sese Principibus insinuant. Quod quantum a generosis animis alienum esse debeat, certus sum dominationem Vestram Reverendissimam non ignorare; eaque causa Eandem quoque magnopere peto, velit huic negotio meo adesse, mihique illud ita expedire, ut possim quandoque dicere, in sola me Dominatione Vestra Reverendissima conquievisse. De confirmationis nostrae procuratione, quid fieri debeat nescio. Litterae Suae Maiestatis ad Pontificem datae apud me sunt; dominus etiam Don

Diego abitum post festa parat. Nostri tratres confirmandi et consecrandi, ad sua quique dilapsi sunt, vel minima quidem tantae rei deliberatione instituta; quo nequeo non sollicitus esse, dum Ecclesiae meae necessitatibus cupiam prospicere, et nolim in eas censuras incidere, quae imposterum aliquot paucis elapsis mensibus omnia nobis ingruent graviora. Peto itaque in maiorem modum, ut Dominatio Vestra Reverendissima scribat huc ad nos omnes confirmandos, quid facto opus sit, ut ipsa etiam absente nos hic et nostri et ipsius curam geramus. Praeterea rogo Dominationem Vestram Reverendissimam, non gravetur mihi expedire unas litteras Regiae Maiestatis ad Cassovienses praefectos, ut quum illinc Agriam versus proficiscar, comitentur me, quousque infesta hostibus loca praeteriero. Quum autem novos Agriae praefectos et Capitaneos substituere me oportebit, non remanentibus iis in officiis suis, qui nunc illic agunt; decrevi inter ceteros, qui mihi ad haec loca idonei offeruntur, Stephanum Zolthay eo transferre ex Comaromio, ut virum et probum, et militarem. Dominationem Vestram Reverendissimam similiter rogo, faciat de hoc Suae Maiestati meo nomine mentionem, atque Eidem supplicet, dignetur eum mihi gratiose concedere; in eum scilicet eventum, si eum mihi adiungere voluero. Comaromii enim facilior est inventu hominum huiusmodi copia, quam Agriae; et alioqui loco illi longinquiori etiam securiores sunt praesidiarii, quam qui inibi sedes habent, ob iniquitatem praesentium ipsorum et rebellium violentias, quorum vicinia etiam probos ne ad improbitatem cogat, timendum est, et providendum, ne his necessitatibus obnoxii simus. Ad reliqua sua erga me officia, hoc etiam cumulatissimum

accedet. De rebus aliis nihil occurrit, nisi ut Magnificum dominum Stephanum Dobo habeat apud Suam Maiestatem commendatum. Bene feliciterque valeat. Viennae 24. Decembris 1557.

XIII.

Lőcse város tanácsának Verancsics Antal.

Egregii Domini, amici nobis honorandissimi, salutem et nostri commendationem.

Quod Vestrae Dominationes tandem diligentiam adhibuerint in perferendis ad nos litteris Magnificorum dominorum Commissariorum Regiae Maiestatis, magnas eisdem agimus gratias; vicissim nos Dominationibus Vestris offerendo omni amicitia et officiis nostris, quibus in rebus prodesse, et gratificari eisdem poterimus, nullo tempore defuturos. De responso autem Magnificis dominis Commissariis per postam referri curavimus, propter tabellarii moram, qui diutius in itinere tardatus est. In reliquo nos Dominationibus Vestris commendatos esse volumus, et easdem feliciter valere oppamus. Posonii prima Februarii 1558. 1558.febr. 1.

Antonius Verancius
Electus Agriensis m.p.

XIV.

Lőcse város tanácsának Verancsics Antal.

Prudentes ac circumspecti domini et annici nobis honorandi, salutem, et nostri commendationem.

1558. aug. 28. Quemadmodum nos et per litteras, et per hominem vestrum nobilem Jacobum Gulden rogastis, in rebus vestris apud Maiestatem Regiam, Dominum nostrum Clementissimum, diligenter laboravimus, et quantum conditio praesentis temporis exegit id apud Suam Maiestatem effecimus. Quod vobis non possit non utilitati esse; idque ex eo maxime praestitimus, quod vestrae infelicitati compatiamur, et de cetero nostra opera vobis non deerit, dummodo ne vos vicissim amicitiae nostrae olim obliviscamini. Quos in reliquo optamus valere feliciter. Augustae 28. Augusti 1558.

Agriensis manu propria.

XV.

Lőcse város tanácsának Verancsics Antal, Torda Zsigmond és Pesti Ferencz.

Prudentes et circumspecti domini et amici nobis honorandi, salutem et nostri commendationem.

1558. dec. 30. Cum peditum contribationem civitates inter se nondum definiverint, et instet summa necessitas, Dominationes Vestras prudentes et circumspectas nomine

et auctoritate Sacrae Caesareae Maiestatis hortamur et requirimus, ut duos fratres suos e Juratorum numero ad proximam dominicam, primum scilicet diem Januarii, plena cum potestate statuendi huc mittant, ut mature haec res concludatur; ne per cunctationem Dominationum Vestrarum respublica affligatur, et detrimenta irrecuperabilia Sacra Maiestas Caesarea capiat. Secus igitur nullo pacto fecerint, et bene valebunt. Datum Eperies penultima Decembris anno Domini 1558.

Sacratissimae Caesareae Maiestatis Commissarii:
Agriensis manu sua,
Sigismundus Torda mp.
Franciscus Pestiensis mp.

XVI.

Lőcse város tanácsának Veranesics Antal, Torda Zsigmond és Pesti Ferencz.

Brudentes et circumspecti domini, amici honorandi, salutem et nostri commendationem.

Quoniam Dominationes Vestrae ad requisitionem 1558.
nostram hic comparere noluerunt, committimus Dominationibus Vestris nomine et auctoritate Caesareae et Regiae Maiestatum, ut cognitis litteris Serenissimi Domini, domini Regis Maximiliani, Domini nostri Clementissimi, mox eam — — sententiam exequantur.

Quidquid autem ceterae hic Civitates concluserint, earum deliberationi etiam Dominationes Vestrae se accomodent, et eam re quoque ipsa ad effectum ducant. Praeterea sine mora Dominationes Vestrae equis aliisque attinentibus instrumentis praeparatam ac provisam falconetam unam in castra expediant, quam reiectis hostibus, et periculo discusso recipient; quod ita fore nos Dominationibus Vestris promittimus, secus ne faciant, quantum indignationem Sacratissimae Caesareae Maiestatis et Serenissimae Regiae Celsitudinis evitare student. Optamus Dominationes Vestras Prudentes et Circumspectas bene valere. Datum Eperies calendis Januarii 1559.

Serenissimae Caesareae Maiestatis Comissarii
Agriensis manu sua,
Sigismundus Torda mp.
Franciscus Pestienssi mp.

XVII.

Lőcse város tanácsának Verancsics Antal.

Prudenses et circumspecti Domini, amici nobis honorandi, salutem et nostri comendationem.

1559. jan. 5. Accepimus litteras vestras, et prompitudinem vestram, quam pro mandato Suae Maiestatis in conferendo subsidio vobis imposito libenter declarastis, grato animo a vobis accepimus, una cum domino

Sigismundo Torda et Domino Francisco Pestiensi; relaturi vicissim vobis suo tempore, quidquid coram Maiestati Sua vobis prodesse poterimus. In reliquis nos vobis commendámus, et bene valere optamus. Eperiesii 5-a Junuarii 1559.

Antonius Verancius Episcopus Agriensis
Comes perpetuus Hevesiensis.

XVIII.

Serez helységet tárgyazó királyi adomány Verancsics Antal számára.

Anno Domini 1559. die 7-a Januarii Augustae Vindelicorum. Donatio super totali possessione Sercz in Comitatu Borsodiensi habita, quae alias fuerat religiosorum fratrum Carthusianorum in Claustro Vallis Auxilii Beatissimae Virginis Mariae supra Tarkan fundato degentium, et quam superioribus temporibus Capitulo Agriensi durante beneplacto Suae Maiestatis concesserat, Reverendo Anthonio Verantio Episcopo Agriensi et Ecclesiae suae etc. (A Liber Regiusból.) 1559. jan. 10

XIX.

Lőcse város tanácsának Veranesics Antal, Torda Zsigmond és Pesti Ferencz.

Prudenses et, circumspecti Domini, amici nobis honorandi, salutem et nostri commendationem.

1559. jan. 16. Supervenerunt hodie ad nos litterae Magnifici domini Emerici Telekessy, quibus summa instantia sollicitat nos, ut de submissione omnis generis commeatuum in castra Sacratissimae Caesareae Maiestatis, et Vestras Dominationes et alia vicina loca diligenter requireremus, ac adhortaremur, eo quod iam exercitus Suae Maiestatis tum copiis istarum civitatum, tum aliorum Comitatuum non mediocriter auctus esset, et in dies augeretur, maiorique omnium rerum abundantia plurimum indigeret. Quapropter Dominationes Vestras hortamur summo studio, et auctoritate Suae Caesareae Maiestatis eisdem diligenter committimus, ut statim sine longiori quapiam mora victualia omnis generis, quo maiore copia fieri poterit, curent apud se ordinare, et in ipsa castra pro urgente necessitate exercitus Maiestatis Caesareae confestim expedire debeant. Nec in his aliter ullo modo sese gerant, si publico bono, et partium istarum Suae Maiestatis saluti consulere cupiunt; recepturae Vestrae Dominationes olim a Maiestate Sua Sacratissima et per se, et nostra commendatione maiorem gratiam, si in hoc ultimo, et eo quidem felici, uti speramus, eventu rerum sollicitae ipsorum industriae et prudentiae nihil, quod

ab eisdem expectari debeat, praetermiserint. In reliquis easdem bene valere optamus. Datum Eperiesii 18 Januarii 1559.

Comissarii Sacratissimae Maiestatis
Agriensis mann sua,
Sigismundus Torda mp.
Franciscus Pestiensis mp.

XX.

Lócse város tanácsának Verancsics Antal.

Egregii Domini, amici honorandi, salutem et nostri commendationem.

Fratrem habeo hic germanum, qui contraxit 1559. jan
aegritudinem a paucis diebus, et quia caremus medico, Dominationes Vestras rogamus, velint non gravate ad nos pro paucis diebus mittere nostris impensis, quod Dominationibus Vestris reponere amicitia nostra non praetermittemus per occasiones. Domino autem doctori suo erimus ea gratitudine, quae et suo merito, et personae nostrae congruerit. Bene ac felciter valeant. Agriae 16. Januarii 1560.

Verancius Agriensis mp.

XXI.

Maximilián cseh királynak Veranesics Antal.

Sacra Regia Maiestas, Domine domine mihi semper clementissime.

1559. jan. 29. Post fidelium ac perpetuorum servitiorum meorum in gratiam Vestrae Sacrae Maiestatis humillimam commendationem. Ad XXII. diem huius mensis veni Agriam cum domino Francisco Pestiensi stb. (mint a VII. köt. 353. sk. ll.)

De Turcis quod hic in adventu meo offendi exemplum litterarum cuiusdam hominis in medio Turcarum commorantis, mihi, non praefectis meis noti, hic inclusum ad Maiestatem Vestram misi stb. (U. o. 326. sk. ll.) Agriae 29. Januarii 1559.

Eiusdem Vestrae Sacrae Regiae Maiestatis
servitor subiectissimus
Agriensis.

Mellékletek:

1) Traductio litterarum ex Turcia ad Antonium Verantium datarum.

Quod itaque ad Tattae amissionem attinet, quae capta est sub induciis, doleo. Sed ii ob illatam a suis vobis hanc iniuriam semper dubitaverunt, quod Caesarea Romanorum Maiestas, ubi September accessisset, esset eis motura bellum; aggressique ob hunc metum artificia et praxes suas, sedulo ostentarunt id captivitatis Tattae plurimum suo displicuisse Principi,

quo interim ab apparatu belli contra se faciendi supersederetur, nec nostris armis vexarentur. Hisque de causis mandaverant suis finitimis, ut quieti studerent, nec excursiones facerent; summa adhibita diligentia, ne Caesarea Maiestas ad movendum ei bellum provocaretur, veritus incommoda, quae sibi ex hoc accidere potuissent, quodque plus fortasse detrimenti, quam utilitatis retulisset. Et tametsi decrevisset ab armis sese continere hoc tempore, quod haudquaquam pro praesenti rerum suarum satis adverso statu habeat modum finitimis suis succurrendi: propterea tamen non intermisit commeatuum et munitionum curam. Mox enim in istos fines mitti Danubio mandavit pulveris tormentarii magnam copiam, et globos ferreos pro maioribus machinis, quorum minimi XVIII, maximi XXIV occharum essent ponderis; duodecies mille et ligones et palos; et idgenus alia instrumenta usibus fossilibus in bello necessaria, saccosque crassiores telae centies et octogies mille tumulis excitandis ad obsessorum murorum altitudinem superandam et conscendendam; postremo fusores quoque bombardarum misit Budam. Et hinc multi coniiciunt, quod sit anno insequenti oppugnaturus Viennam.

Verum pro opinione secretorum ac familiarium quorumdam amicorum, maxime vero N. nostri, tui peculiariter studiosi, qui ait se ab N. quodam affine suo, intimo et domestico ministro Turcae intellexisse, animum eiusdem esse propius ad Transilvaniam accedendi; quod omnino eam provinciam apud se delibe ravit obtinendi, et basilicae suae, quam aedificavit recens, submittendi; sic eam nomine suo dotaturus et ditaturus proventibus eius, ut aeque ac reliquae maiorum suorum eleemosinas erogare possit. Quapropter

mirifice doleo. Reginam has tam magni momenti res non perspicere, neque providere, vitareque, ne ipsamet suum evertat tandem dominatum. Deberetque sane sedulo cogitare et prae oculis habere Szokolis, Raduli, et eiusdem tertii primariorum hominum Walachiae Transalpinae casum, quos hic Princeps. fide et salvo suo conductu ad se perductos, mari haud ita multo post iuxta vicinas huic urbi insulas submergi fecit.

Sic vereor Reginae quoque ipsi eventurum. si Deus quodpiam remedium non interposuerit, quo hic Princeps propositum mutet. Quippe quem audio dixisse, quod ipsemet Bebecchi mortem et sanguinem ulcisci, ac eius bona tanquam servi sui occupare velit. Nam ipse Bebek ductorem se eius exercitui futurum receperat, persuasus quod hac ratione ad summam quampiam rerum esset evasurus; nimirum si effundendo humano sanguini. variisque formis excogitandis, quibus alienos status perturbaret et fortunam everteret, operam daret. Quapropter iusto etiam Dei iudicio ad tam ignominiosam mortem cum complicibus suis perductus est. Neque ex his considerat Regina subtiles horum astutias et occultas direptiones. Qui simulantes et persuadentes illi, primum se Zygetum, Comarum, Viennam, et dein Agriam oppugnaturos. Utinam potius Gywla et Zygetho pertentatis, Transilvania non sit prima quam experiantur, et eam sine evaginatione gladiorum fidei, amicitiae et benevolentiae colore sibi vendicent. Quia ii summa sunt dexteritate, summo artificio ad inveniendas occasiones, quibus aliena Regna intercipiant. Nec plura de hoc dixerim, quamquam haec etiam, quae sum hucusque persequutus, in bonum, et quidem in eum finem exposui, ut ob oculos ponerem, quae fieri possent.

Sed propterea ex parte altera nihil habemus certi, nec firmum facere possumus iudicium, si hic Princeps ad bella extra sua Regna poterit proficisci; ob diversos respectus, de quibus iam deinceps dicam. Et primum pro eo, quod videmus palam, scito eum magna indignatione, et imaginationibus novarum rerum esse succensum, quum sit homo elatus, iracundus et intollerabilis; unde fit, quod perturbationes etiam accipiat non mediocres, quippe cui tot etiam intra tam breve spatium temporis supervenerunt insperatae res, haeque adversae omnes, ut bellum, quemadmodum ex bono loco habeam, quod meditabatur apud vos gerere, meo et eorum hominum iudicio, de quibus supra memoravi, longe nunc est alia gerendi voluntate, quam eum diebus proximis fuisse cognosci potuit. Et videntur eius consilia et conatus frigidius procedere, metu eventuum, qui controversia, et tam manifesto bello filiorum accidere possent, maximoque ex his angore aestuat, recogitando assidue secum, quam miros, quamque etiam adversae qualitatis effectus haec ipsa filiorum controversia, quae est habenda maxima, posset producere.

Quum enim pater utrumque filium, Zelimum et Baiasittum, longius ab se, et distantius alterum ab altero collocare voluisset, ut et ipse securius regnaret, et ipsi agerent inter sese quietius; iusserat maiorem Iconium in Ciliciam, quae nunc Caramania dicitur, minorem vero natu Amasiam in Cappadociam proficisci, hisque in locis Zangzacatus suos gerere. Maior nomine Zelimus patri parere non recusavit; minor etiam contempsit. Et quia Zelimus ex priori Zangzacatu, quem Magnesiae in Mysia Phrygiae habuerat, per ea loca Bythiniae in Caramaniam transire coge-

batur, quae tenebat frater multo copiis maioribus instructus, quam esset ipse; metuebat sibi. Ne tamen patris mandatum praeterisse videretur, et dissimularet metum; movit Magnesia cum IIII dundaxat millibus hominum, et ingressus iter tam lente illud agere coepit, ut vix milliare unum in die promoveret, crebro consistendo et extrahendo tempus digressibus; donec fratrem hiisdem locis excessisse, ibique tutum iter reliquisse cognovisset. Qui vicissim tantum abest ut eo proficisci voluerit, et potius extemplo pedem firmaverit, et aggressus fuerit omni ex parte earum regionum maiorem militem contrahere. Coactoque XII vel XV circiter millinm hominum equestrium lectissimorum numero, non ex solis Turcis, sed etiam ex Persis, Curtis, aliisque nationibus, et progressus nonnisi biduum, denuo constitit eo animo, ut passum ultra nequaquam faceret.

Quo mirifice offensus parens, ter ad eum per janitores suos, quos cappiczios vocant, nunciavit, ut Amasiam tandem proficisceretur. At ille vicissim suis ad patrem missis nunciis oravit summo studio, ut in Zangzacatum, quo frater erat excessurus, liceret ei proficisci, ibique gerere Zangzacatuum, aversatus Amasiae mansionem, ut fatalem locum omnibus, qui ei ex Ottomana stirpe retroactis annis praefuerunt; quod nimirum omnes fuissent ab adversa fortuna vehementer infestati, et sortiti demum eventus infelices.

Verum hac ille facultate a patre non concessa, mox ad necessitatem conversus, tres filios, et tres filias, cum reliquo foeminarum suarum gynaeceo, et tota supellectile Amasiam expedivit, servato apud se quarto filio aetatis suae annos nato XII, qui cognita utcunque perturbatione parentis, divelli ab eo-

nulla potuit ratione, quum insuper magnis vocibus profiteretur, se cum patre suo et vivere et mori velle, tantoque animo pueri motus pater eum apud se retinuit. Postea, quasi magno quopiam exoneratus esset pondere, ab se familia amandata, vertit animum ad fratrem bello insequendum, urgendumque ad conserendas manus, studio contentionis, quae est inter eos, finem attingendi. Zelimus, cui et animus, et vires desunt, Prusam cum admodum parva existimatione venit, esto quod sit et natu major et patri charior; unde ut est vino deditus, ita etiam avarus habetur ab omnibus. Bajazettus contra, qui et fratre est liberalior, et a tota gente sua diligitur, decrevit eodem omnino potiri, vel vivo, vel mortuo, utcumque Prusam sese subduxerit, et in ea civitate securitatem sibi constituerit. Fit itaque ex his, ut omnes qui habent rerum gerendarum peritiam, judicent jam nec rationem ullam esse redeundi Baiazettum cum patre in gratiam, posteaquam ei sese tum aperte, enseque stricto inobedientem declaravit, nec deinceps in quiete vitam acturum, ulloque loco sine suspicione, quoad vivet, mausurum, donec aut ipse fratrem, aut ipsum frater confecerit.

Quem pater adeo magnum ignem exstincturus, misit passam Pertanum ex quatuor ultimum ad Baiasettum cum trium vestium aurearum munere, eumque nomine suo moneri jussit, pareret patri, et Amasiam in designatum sibi Zangzacatum sine mora proficisci non recusaret, in eoque pro sua voluntate, et mandato moraretur, alioqui sciret, postea, errore jam commisso, omnem illi poenitentiam fore frustraneam.

Passa Pertanus legationem hanc subiturus tur in discessu, testamento condito de ul-

suis statuisse metu, ne eum Bajazettus partim existimationis suae amplificandae causa necaret, partim ut populis de se incuteret pavorem. Simili ratione ad Zelimum quoque Prusam legatum misit Mehmetum quatuor Passarum tertium cum simili trium vestium munere, et mandato, incumbens totis viribus, ut memoratos filios in mutuam concordiam revocaret. Quod quidem difficile factu erit, quia opinio est, Bajazettum cum Persa conjunctionem et occultum foedus habere, eiqne omnium locorum restitutionem promisisse, quae pater ab eo acceperat elapso tempore, si ei amicus fuerit, et paterno imperio ejus auxiliis potiretur. Et tametsi res hujusmodi non sint in hoc statu permansurae, Bajazetti tamen superbia ea est, quae iam paternam exsuperat, palam et animose ostendens, quod in Amasiano Zangzacatu manere nolit. Et sic, legationem hanc ii duo Passae qnonam sint effectu peracturi, adhuc ignoratur.

Hic vero Princeps dubius ex his admodum de motu Persae opportunitatibus suis consulere non omittit, apparatus intendendo, et expediendo, quo ad resistendum paratus et praesto esse possit, si forte inter eos bellum exardesceret. Quum diebus proximis jam Zkender passa, summus praefectus Turcae eorum finium, qui sunt ad Persiam, scripserit huc, se ex quibusdam signis colligere, et quasi jam plane cognoscere, Persam omnino motum aliquem armorum ineunte vere tentaturum, victoria tumefactum, quam nunc obtinuit de Tartaris. Ii enim eum LXXX millibus familiarum ingressi in provinciam Syruanam, summos ejus regionis montes insederant; Persa vero e regnis suis aversurus hanc nationis hujus colluviem, filium in eos immisit pleno cum imperio. Qui

XIII. die Augusti mensis habito cum hiisdem Tartaris praelio rem feliciter gessit. Amissis enim ex suis IIII dumtaxat millibus hominum, CXX hostium millia confecisse fertur. Qui vero tantae cladi superfuerant, in montes illos ad familias suas fuga facta, salvos se fore crediderunt; sed hac fiducia frustrati sunt, quia idem Persae filius hiisdem conscensis montibus, novum in eos impetum fecit, ubi post aliam victoriam omnibus maribus ac impuberibus interfectis, uxorum ac filiarum et servarum greges in captivitatem abegit.

Hoc novum verum est, et merito hic idem princeps secum in animo suo discruciari, et semetipum rodere debet, quod scopum, quem destinaverat sibi, nequeat attingere, quum destinata hujusmodi non semper eventus obtineant, quos conceperat. Unde expeditionem aliquam contra exteros, maxime in Hungariam, educere non erit ei facile; quum modo res ipsius in aliam formam commutatae sunt, alium cursum tenent, haedemque pro iudicio meo, si hoc statu fuerint quo sunt in praesentia, haud quoquam poterit proficisci; esto quod hoc tempore nullibi bellum gerat, et minus ipse etiam credo, quod illud vel per exiguum habere desideret. Quandoquidem omnes et orae Graeciae maritimae consumptae sunt fame, et plurimis affectae malis, et respectu filii Baiasetti, contra quem immortali odio commotus est, laboratque etiam maximo metu, ne occasione suae absentiae Constantinopolim veniret, et in thesauros invaderet. Quapropter homines iudicio praediti omnia huiusmodi secum expendunt, agnoscuntque eundem ne Adrianopolim quoque hoc anno proficisci [illegible]ris elatius animum gerat, et sese [illegible]

confusus ad postremum remanebit, maxime si pax inter Philippum Regem et Gallum consequetur, uti hic consequuturam omnes iudicant; quod iis ea esset parum e re et intempestiva.

Ad Algerum vero quod attinet, superioribus diebus a Hazzan aga filio Barbarossae ejus loci summo praeside venerant duae triremes, et per has nunciarat caedem nostri exercitus, quem ducebat Orani comes, cujus ob audaciam nimis temere fortunae sese identidem exponendi, accidit id erroris, et clades earum copiarum accepta est. De qua sane debemus non immerito dolere, Deusque tam illorum, qui occisi, quam qui sunt capti, misereatur. Hazzan autem aga tanta victoria elatus, classem integram petiit ab hoc principe, quo mox, ubi navigandi tempora subierint, expeditionem contra Oranum ducat. Cui responsum est, ut a quibusdam Turcicae classis praefectis amicis meis accepi, quod ei X triremes ad futurum navigandi tempus idoneum mittentur, et si contigerit principem hunc in Hungariam cum expeditione non proficisci, ad has X addentur quinquaginta; sin vero proficiscetur omnino, hoc etiam eventu fore, ut eadem classis emittatur, sed maritimis duntaxat provinciarum suarum custodiendis oris. Utque hactenus intelligere potui, jam injunctum est scribis, quibus haec incumbit cura, ut expediant mandata ad evocandos remiges, et caeteram classi turbam necessariam, nec id pro majore quam pro LXXX triremium numero; doleoque ipse mirum in modum quod iis tantum fortuna faveat. Nam proxime etiam classis XLVII triremium, quae ab expeditione rediit, vix duos remos singulae triremes per omnes foros habuerunt, et quicunque hostis obviam illis isset, haud dubie superior eorum

exstitisset; quia vacuae erant hominibus, aegreque suffecerant salvis et incolumibus domum reducendis. Licet autem satis magnam nostrorum hominum fecerint praedam, tamen de illis etiam desiderati sunt maximo numero, partim tabe diversarum aegritudinum confecti, partim vi hostium in depraedationibus et in locorum oppugnationibus caesi.

De Gallo autem oratore, Vigna nuncupato, credo, quod ei brevi succedetur; quamquam ipse dicat. se non hinc recessurum, nisi cum classe, quam promissam sibi esse jactat. Quod illum eo animo spargere existimo, ut vox in vulgus exeat, regi suo Turcae amicitiam non defore etiam imposterum, quo facilioribus et honestioribus rex ejus conditionibus pacem faciat cum Philippo. Qui orator Vigna argutis suis inventionibus, et occultis libellis supplicibus crebro huic principi exhibitis effecit, ut oratores Genuensium spe et consilio suo frustrarentur, dimitterenturque parum decore et infectis rebus.

Conqueruntur autem, quod hic princeps verbo et promissis suis quae illis fecerat, non stetisset. Quumque de his apud Hrustanum Passam agerent diligentius, responsum habuerunt, quod libelli eorum supplices, quos a Francisco Franco, cognominato Turturino, acceperant, non fuissent a principe intellecti; verum, postea intellectis, et cognito, quod uterentur vexillo Philippi regis, cruce rubea insignito, eum haudquaquam cum illis foedus habere velle, nisi statuerint se et amicorum amicos et inimicorum ejus inimicos fore; conditioneque hujusmodi ab oratoribus non accepta, mandatum illis est, ut intra dies VIII, interdicta omnium etiam rerum mercatione, Constantinopoli recederent

gesto. et eodem ad diem exequuto, solverunt hinc, eoque jam Chium pervenisse intelleximus. Franciscus vero Turturinus, qui legatus civitatis ejus diu jam hoc foedus curaverat, et crediderat, Hruztanum se pugno tenere clausum, uno momento tanta spe dejectus est, eique omnis labor, omnis industria redundavit in nihilum, nec id ob aliud quam ob avaritiam, imbecillitatem, et fastum ejus urbis magnatum. Quorum animi plane sunt hoc experimento cogniti. et haud scio, qua justa et legitima ratione has suas praxes apud Philippum regem salvabunt, quove easdem ipse ab eis est accepturus animo; ea re potissimum, quod promiserant Turcae, se intra biennium, ubi tres milliones aureorum nummorum a Philippo rege, quos ei mutuo dederant, exegissent, Genuae classem imperialem ammoturos, ab eodemque Philippo defecturos, quandoquidem ea essent facultate et fiducia, quod tot triremus adornare possent, cum quibus cuivis principi opponere sese non dubitarent.

Unde meo quidem judicio iidem Genuenses continendi erunt bonis verbis, et quadam quasi comitate restituendam illis pecuniam suam esse censerem, quod interim cogentur in officio persistere, et sese bene affectos demonstrare, fientque hunc in modum sub manu multo meliores, et quales esse oporteat, quamquam cum Hruztano passa mira quaedam de maximis rebus, et quae universae Christianitati, quemadmodum dictum est mihi, cessura essent in praejudicium, contulerunt. Hisque modo honestatis gratia silentio commissis, prosequor alia, quippe qui dum cum eodem Turturino essem una hospitatus, et animadvertissem nimis crebro et intime, et occulte illum cum passa agere, suspectum habui, decreviquc nego-

tiationem ejus intelligere, quam cautissime potuissem; modumque assequutus avertendi et perlegendi scripta ejus in cubiculo, quo pene simul utebamur, reperi schedam unam ad passam exaratam, qua illi declarabat, esse sibi facultatem agendi et concludendi de induciis inter Philippum regem et Magnum Turcam faciendis observandisque terra et mari. Postea idem Turturinus, quia amicus esset mihi, quum jam in procinctu esset discedendi, contulit mecum de omnibus, quaecunque egerat et transegerat, pariterque confessus est peramanter, quod cum Hruztano passa convenisset, quodque jussisset, ut reverteretur ipse ad Philippum regem, et edoceret eum, decrevisse principem suum inducias cum eodem Philippo facere, et arma terra marique suspendere. Eniteretur propterea summa diligentia, ut a Philippo rege cum responso per totum Martium Constantinopolim recurreret, quo cognito Philippi animo, princeps etiam ejus tempore deliberare posset, an expeditionem in Hungariam sit prosequuturus, nec ne.

Atque his hunc in modum actis Turturinus hinc recessit, et jam vigesimus dies est a discessu ejus. Iter autem acturus erat terra Ragusium versus, inde mari Anconam transmissurus, et demum promoturus Romam, gratia de hiis colloquendi cum domino Barkas oratore Philippi regis, qui Venetiis eodem erat venturus, uti ex ejus literis, quas ex eadem urbe ad eum dederat, iter parans cognoverat. Et quantum ipse Turturinus judicabat, in magnam venerat spem, quod hoc induciarum negotium perventurum esset ad effectum. Nec defuit per me, quin in dies tam de his, quam de omnibus aliis similibus rebus diligenter et minutim dominum Augerium edocerem,

ob ejus singularem erga me benevolentiam; qui quidem summa se prudentia et regit et gerit, illud non mediocris gratiae divinitus assequutus, quod Philippus Baldus, unicus solator ejus aerumnarum ac solitudinis, summissus ei fuerit; quandoquidem chaus custodiae ejus excubator neminem ad illum tam Turcarum, quam Christianorum ingredi permittit, tametsi habeam ipse modum dandi ad eum fere quotidie literas meas, et illius recipiendi Venetias destinatas; cui quidem operae nunquam hactenus defui, nec defuturus sum etiam in posterum.

Ceterum habita ab eodem domino Augerio facultate, si modo eam mihi concesserit, ipsemet istuc veniam, singillatim coram de omnibus rebus hujusmodi rationem expositurus, veniente hoc principe in Hungariam; ubi tam cum Majestate Caesarea quam cum Serenissimo Rege Bohemiae communicabo meam quandam opinionem, idque (uti jam dixi) si Turca Viennam et ad vicina ejus loca voluerit venire; contendamque omni studio, ut uno mense ante sim istic quam ipse aderit, quum sit mihi tale quiddam, quo, uti ipse existimo, maxime hostis exercitus poterit disturbari, quamquam alioqui omnes communiter, qui sunt ingenio praediti, judicant, quod propter causas et res superius enumeratas, haudquaquam inpraesentia, quod videmus manifeste, venire poterit. Hisque hic fine posito, reliqua quaecunque successivis diebus consequentur, perscribere curabo diligenter.

Nec harum literarum XX. Novembris proximi Galatae datarum fuere alia, quam salutationes, commendationes et officia. etc.

2) (Verancsicsnak sajátkezű utóirata a fentebbi tudósításhoz.)

Quum autem, clementissime Imperator, cavendum est amicis nostris, qui haec ad nos scribunt ex Turcia, suppressi nomina. Author tamen litterarum harum Lucianus Caboga est, homo Ragusinus, cuius alias etiam Maiestas Vestra litteras legit. Primum autem N. Zolak est, homo alias Oratoribus Maiestatis Vestrae Sacratissimae fidelis; secundus vero Agga est, huius ipsius Zolakij affinis. Occha autem apud Turcas pondus est duarum librarum et mediae.

XXII.

Maximilián cseh királynak Eger vára kapitányai.

Serenissima Regia Maiestas, Domine Domine Clementissime!

Cum nos a multis iam annis Maiestati Vestrae Serenissimae et huic Regno Hungariae in arce Maiestatis Vestrae Agria fideliter hactenus servivimus, nihil unquam in omni rerum et temporum varietate, nec personis nec rebus nostris parcentes, in futurumque servire parati sumus, ut qui etiam nulli antea, praeter Sacratissimam Caesaream, et Regiam Maiestatem Vestram servitii adstricti fuerimus, et eo modo quod scilicet: 1559. febr.

Ego Franciscus Gymes equites sex et pedites centum et quinquaginta sub capitaneatu meo habui, quibus arcem exteriorem providi et custodivi

Ego vero Philippus sub Capitaneatu meo habui equites sex et pedites centum, quibus civitatem Agriensem custodivi.

In arce vero interiori sub Capitaneis et Praefectis arcis Agriensis pedites ducenti et quinquaginta tenebantur.

Nunc vero — ut intelligimus — Reverendissimus dominus Episcopus Agriensis et numerum peditum illorum nobis diminuere, et alium quemdam ordinem quoque nobis instituere vult.

Et quoniam nos ab initio a Maiestate Caesarea et Regia dependentes, semper informationem et voluntatem clementem a Maiestate Vestra expectabamus, nolebamus a Maiestate Vestra, nisi prius clementi Maiestatis Vestrae voluntate cognita, veniam petere. Quapropter nos Maiestati Vestrae Serenissimae, tanquam domino et Principi nostro clementissimo humillime supplicamus, quatenus Maiestas Vestra Serenissima nobis litteras dare dignetur, ut et eundem numerum peditum tenere, et eodem, ut antea, ordine iuxta Maiestatis Vestrae Serenissimae clementem voluntatem et informationem his periculosissimis temporibus arcem Maiestatis Vestrae Agriensem custodire felicissime possimus. A Maiestate Vestra Serenissima gratiosum exspectamus responsum.

Serenissimae Maiestatis Vestrae

humillimi servitores perpetui
Franciscus Gimes mp. et
Demetrius Philip mp.
Capitanei peditum Agriensium.

XXIII.

Veranesics Antalnak Maximilián eseh király.

Maximilianus Dei gratia Rex Bohemiae, Archidux Austriae etc.

Reverende, devote, fidelis dilecte! Cum his litteris nostris habet dominatio Tua supplicationem fidelium nobis dilectorum (Centurionum) peditum Agriensium, qui — ut ex ea supplicatione apparet — summopere verentur, ne dominatio Tua vel numerum militum, quibus iam inde a multo tempore praefuerunt, diminuat, vel ipsis alium aliquem ordinem serviendi praescribat; petentes humillime, ut cum nostra voluntate et permissione liceret ipsis posthac ordine inter ipsos observato servire. Ne igitur eos responso inconvenienti a nobis dimitteremus, petimus a dominatione Tua maiorem in re informationem; quos scilicet pedites diminuere, vel quem serviendi ordinem Centurionibus ipsis praescribere vellet; Centuriones vero interea in priori ordine reliuquat. In quo bene gratam voluntatem nostram executura est. Datae Posonii die quinta mensis Martii anno Domini millessimo quingentesimo quinquagessimo nono, Regni nostri Bohemiae undecimo. 1559. mart. 5.

Maximilianus mp.

Ad mandatum domini Regis proprium
Gebhardus Wellzer mp.
H. Piezinger mp.

XXIV.

Guzman Mártonnak Veranesics Antal.

Ad Illustrem Martinum Guzmanum.

1559. april. 1. His diebus perlatae sunt ad me litterae Magnificae Vestrae dominationis, quae quidem mihi quantum laetitiae attulerunt, partim ob gratissimum de incolumitate sua nuntium, partim quod officiis meis liberius et familiarius uti non sit dedignata; tanto profecto me dolore etiam affecerunt, quod hiis longius eandem a nobis abitum parare cognoverim. Quem ut incommodum Maiestati Caesareae domino nostro clementissimo futurum facile credam, ita sane mihi quoque, et mecum multis, qui favore et patrocinio apud Eandem Maiestatem Illustrissimae dominationis Vestrae fovebamur, molestissimum fore non dubitet. Utcumque tamen id profectionis facere constituerit, quod non puto, nisi magno consilio facturam, otio fortasse et quieti, iam annis suis ingruescentibus consultura; ego, ut ille qui semper singulari studio dominationem Vestram Illustrissimam et coluerim, et observaverim, precor eidem omnes tum destinatos tum optatos successus, et Dei Optimi Maximi benedictionem valedico obnixe orans, ut me sic absens gratia et benevolentia prosequi non recuset, ut fecit praesens, et cumulate, et meo magno cum decore. Ubi autem isti suo itineri equum aliquem idoneum postulat, nequeo equidem id petitionis suae, nisi magni erga me favoris sui nomine accipere. Sed ad humanitatem meam iuro, me hoc tempore nonnisi unicum equum equitatorium habere,

huncque altero pede ex prioribus et infirmum et imbecillem esse, nullaque alia re magis hos fines egere sciat, quam hoc genere iumentorum. Nec rumoribus credat, qui vulgo fuere nuper dissipati, proxima de Turcis victoria in his finibus obtenta; magnam et opinam Agrienses praedam non hominum solum, sed et equorum retulisse. Non id quidem fortunae accidit Agriensibus, sed domino Bebeck et Cassoviensi praesidio. Nam Agrienses sero et iam fugientibus ac dissipatis hostibus eruperant, non ausi longius ab hac arce excurrere, ut qui nec a domino Bebeck, nec a Telekessio partim de hostium incursu, partim ut concurrerent, moniti fuerant; quod quidem praetermitti non debuerat. Igitur quicquid obtigit ex vagis et pilatis hostibus, obtigit parum, et id solum scilicet, quod fugere nequierat, vileque et imbecillum remanserat. Ex hac autem praeda quum Serenissimo Regi Bohemiae iidem Agrienses duos duntaxat equos miserant dono, haud quaquam satis usu ac Regia sessione dignos; mihi unicum dederunt, in quo non ita multo post vitium, quod astrictum hyemis frigora occultaverant, nova veris gramina detexerunt; quum verno tempore in hominibus etiam veteres morbi consueverunt aut omnino recrudescere, aut insinuare sese saltem hiis causis, quam facilius phisici reddere possunt, quam nos. Verum si quis mihi occurrerit, dum Illustrissima dominatio Vestra venerit Viennam, nec petitionis eius, nec officii mei obliviscar; Eidem omni felicitate precata et obsequiis meis diligentissime commendatis. Agriae prima Aprilis 1559.

XXV.

Torda Zsigmondnak és Pesti Ferenczuek Veranesics Antal.

Ad Sigismundum Tordam et Franciscum Pesthiensem.

1559. april. 1. Superiore anno assignaveram dominationibus Vestris nomine Suae Sacratissimae Caesareae Maiestatis decimas florenorum 3557; hoc vero 6521. Quare videant, oro, an defuerim verbo meo et promissis, quae ego ipse motu meo proprio Maiestati Suae feceram Experiessio, non insciis dominationibus Vestris, nihil tale cogitantibus, nec a me sperantibus. Feci tamen beneficio patriae et commodo Suarum Maiestatum. Unde quum hoc anno prioris anni summam satis egregie cumulateque dupplicarim: non est, cur me heaedem Vestrae dominationes ulterius urgeant; quandoquidem Maiestates quoque clementissimorum nostrorum Principum contentas fore non dubitem, quae sciunt Agriam quoque commeatibus esse providendam Quibus autem mandatis absterritus sim ante etiam, quam veni Experiessium, dominationes Vestrae non ignorant. Hincque fit, quod hoc anno unius denarii decimulam, nedum maioris pecuniae decimam, cuippiam mortalium meo nomine dare possim. Idque omnino facere cogor, ut aemulorum et delatorum meorum ora obturem. Quicquid itaque privatim dominationes Vestrae a me decimarum petunt, id a domino rationista Suae Maiestatis et provisore meo requirant, ipsique viderint, quomodo administrabunt Episcopatus huius redditus, quum interim ne ipse quoque caecutiam. Alioqui tam dominationes Vestras amo, quam

me, mirificeque doleo, quod his angustiis intricatus omnibus meis et minor sum, et quicquid a quocunque dissipetur, Episcopum splendoris studio prodigere declamitant. Ubi autem de paucitate queruntur vini; certe arbitror, sexcentorum viginti novem florenorum decimas vini non parum ab Agria fuisse collatum, si locus datur aequitati. Alioqui quum ipsa Agria nequeat et suis et alienis necessitatibus satisfacere, conferant et aliae Ecclesiae. Ceterum quum dies Divi Georgii iam instet, expectamus pretiorum dimidiam partem. Milites enim vix continemus, et nisi pecunia istinc nobis suppeditabitur, turbabitur hoc praesidium; a quo ita nos iam quotidie turbamur, ut vix ei resistimus. Vestrasque dominationes curaturas loci huius quietem non dubitamus. Haec ad communes earumdem rescripsi litteras; excusari et sane etiam miserari cupiens, quod is mihi esse videar, qui quum in potestate mea habeam omnia, nihil obtineam, nihil stringam. Quumque dimensum cum servitiis aeque capiam; videant, quantum largiri possim. Valete. Agriae prima Aprilis 1550.

XXVI.

Eperjes város tanácsának Verancsis Antal.

Egregii domini amici nobis honorandi, salutem 1550. márt. 9
et nostri commendationem. Ex capsa clenodiorum Ecclesiae nostrae Agriensis, quam cum ipsis clenodiis apud vos superioribus mensibus nos et nobiscum

fratres nostri, Venerabiles Franciscus de Pankota Vicarius noster et Benedictus Orossy Canonici nostri. deposueramus, nunc iidem nostri praefati fratres excepturi sunt ex memorata capsa mitram unam, et huc ad nos portaturi. Propterea hortamur vos benevole, ut sine omni difficultate dictam capsam illis apperire et mitram excipere permittatis. Nec moveat vos, quod id facturi sunt sine nostra praesentia, et sine sigillo nostro. Nam cum per hos dies et litteras assidue expedire cogimur, et hinc nos absentare non possumus; sicut nos Eisdem dominis fratribus credidimus. ita et vos credere facile poteritis. Interim autem pro cautione vestra has patentes litteras nostras, nostra manu scriptas, ac sigillo nostro solito obsignatas habebitis. Et demum, ne in hoc vel dimidium diei morae concedere velitis, etiam rogamus; quia res est importans, nec differri potest. Ceterum excepta mitra memorata iidem nostri praefati domini fratres denuo capsam obsignabunt suis sigillis, et vestrae in repositio committent fidei. Bene valete Agriae 9. Martii. 1560.

Ant. Verantius
Electus Episcopus Agriensis manu sua.

Kivül: Egregiis dominis Judici ac Juratis Civibus et toti Senatui Eperjesiensi, amicis nobis honorandis. Eperiesini.

XXVII.

Lőcse város tanácsának Verancsics Antal.

Egregii Domini, amici nobis honorandi, salutem 1560. aprii. 19
et amicitiae nostrae commendationem. Quoniam Caesarea Maiestas, Dominus noster Clementissimus, benigne dignata est pro defensione et necessitate huius finitimae arcis Agriensis 50 centenariis cupri rubri, pro fundendis bombardis necessarii providere, illudque Novisolii deputare: propterea volentes in eius rei conductura Vestrarum Dominationum et aliorum bonorum iuvamen requirere, quos aeque studiosos publici commodi et huius arcis finitimae crederemus: rogamus diligenter Vestras Dominationes, ut pro intuitu amicitiae nostrae, et totius patriae futuro pro commodo, velint in devectura praefati cupri totius Communitatis nomine suis curribus et iumentis Cassoviam usque nobis auxilio adesse. In quo non solum nobis ipsis Dominationes Vestrae gratificabuntur; sed etiam patriae et huius confinii utilitati plurimum inservient; vicissim a nobis eandem amicitiam exspectantes, quam semper praestare libentissime volumus: quos etiam bene valere optamus. Agriae 19. Aprilis 1560.

Antonius Verantius, Episcopus Agriensis
Comes Hevesiensis perpetuus
et Borsodiensis mp.

XXVIII.

Verancsics Antal és Zay Ferenczuek követségi titkára Belsius János.

1561. sept. 3. Ego Joannes Belsius ad latus Reverendissimi domini Antonii Verantii et Francisci Zay, Oratorum in Turcia Secretarius, recognosco et fateor per praesentes, me a Reverendissimo ac Egregiis Praefecto et Consiliariis Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Maiestatis ratione provisionis meae annuae, quae est in florenos sexaginta, per singulos menses florenos quinque computando, subducta mecum ratione et computo ad ultimam diem Augusti anni millesimi quingentesimi sexagesimi primi ad florenos centum octo, levavisse et percepisse in eadem Camera florenos Hungaricos quinquagintaquinque. De quibus eos quietos et expeditos reddo. Harum vigore et testimonio litterarum, quas sigillo et chirographo meo proprio consignavi et corroboravi. Actum Posonii die tertia Septembris anno Domini millessimo quingentesimo sexagessimo primo.

(P. H.)

Idem qui supra manu propria.

XXIX.

Verancsics Antalnak Maximilián király.

Maximilianus Secundus Dei gratia Rex
Romanorum Semper Augustus.

Reverende devote sincere nobis dilecte. Venerat 1563. apr. 2.
ad nos Vitus Peninger Agriae rerum armamentariarum praefectus, et supplicando declaravit nobis, licet isthic extructum esset molendinum pro conficiendis pulveribus; salnitrum tamen ad eam rem inprimis necessarium desset; petebatque submissius, ut eius quantitatem aliquam Agriam mitteremus. Deliberantibus autem nobis, quid in hac parte faciendum esset; occurrit, te aliquando scripsisse, quod in Debreczenio salnitri magna copia coqueretur; simul ac spem fecisse, illius quantitatem aliquam consequendi ab eius oppidi incolis loco alicuius servitii seu contributionis, quam Agriae praestare tenerentur. Quare clementer petimus, quid in hac re egeris, vel acturus sis, postea nobis quamprimum significes; signanter vero in eo sis solicitus, ut Agria salnitro isthic muniri queat; quandoquidem abhinc vix pretio, quo isthic emitur, devehi posset.

Retulit praeterea idem Vitus Peninger, quod nullum extaret inventarium super bombardis et aliis rebus bellicis, quas in sua custodia haberet; et hinc ficret, quod [illegible] potestatem vendicaret in domu[illegible]randi. Quare abs te cle-
m[illegible]rebus universis duo
m,

quod ipsius Viti manu et sigillo munitum sit, nobis ad manus Consiliariorum Bellicorum transmittas, alterum vero tua manu subscriptum ipsi relinquas. Praeterea potestatem in eam domum imperandi omnibus, te vel in absentia Castellanis exceptis, adimas; et si quid ex ea deprompseris, quicquid illud fuerit, chirographo etiam Vito assignando, comprehendas, atque Castellanis, ut idem faciant, iniungas; ne in sola Agria fiat confusio, sed observetur ordo, quem passim in omnibus domibus armamentariis Suae Maiestatis observare consueverunt.

Supplicaverat etiam pro aliis quibusdam rebus vilissimis, Cassoviae aeque ac hic venalibus; pro quibus emendis ad Franciscum Pestiensem mandatum dedimus. Reliquum est, quod tibi Regio nostro favore inclinati sumus. Datae Viennae secundo die Aprilis anno Domini M° D° LXIII,° Regnorum nostrorum Romani primo, Bohemiae decimoquinti.

Maximilianus mp.

Ad mandatum domini Regis proprium
H. E. Fieringer mp.

Kivül: Reverendo Anthonio Verantio Episcopo Ecclesie Agriensis ac Perpetuo Comitatus Hervesiensis Comiti, Sacrae Romanorum Imperatoriae Maiestatis Consiliario sincere nobis dilecto.

(Redditae 29. Aprilis 1563.)

XXX.

Verancsics Antal nyugtatványa a számára egyezményileg meghatározott évenkénti 8000 forintnak első illetményéről.

Nos Anthonius Verantius Episcopus Agriensis 1564. febr. 1
Comes Comitatuum Hewesiensis et Borsodiensis ac Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliarius etc. fatemur et recognoscimus praesentibus litteris nostris, quod nos ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae eiusdem Sacratissimae Caesareae Maiestatis in rationem pensionis nostrae annuae octo millium florenorum Rhenensium, qui pro nostra rata tertiae partis proventuum Episcopatus nostri Agriensis, et vi transactionis nobiscum per praefatam Sacram Caesaream et Regiam Maiestatem Dominum nostrum clementissimum initae solvuntur, acceperimus pro primo termino calendarum Februarii florenos Rhenenses quatnor millia, facientes Hungaricos in monetis ter mille et ducentos; harum testimonio litterarum nostrarum. Actum Posonii prima die Februarii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto.

(P.H.) Idem Agriensis
manu propria.

XXXIII.

A szemeri harmincadhivataluak a magyar kamara tanácsa.

567. jun. 12. Egregii domini amici honorandi salutem. Scitis vobis prius quoque esse commissum, ut residuum pensionis florenorum 1400 Reverendissimi domini Episcopi Agriensis quamprimum conficeretis, eique assignaretis. Et quidem vos, domine contrascriba, ante aliquot dies spem certam fecistis solutionis plenae intra quatuordecim dies, qui iam abiisse videntur, sine dubio futurae. Proinde cum dictus dominus Agriensis profectionem suam in legatione Constantinopolitana accelerare cogatur, idemque pro solutione plenaria apud nos vehementer instet: itaque vos hortamur denuo serio nomine Sacrae Maiestatis Caesareae vobis committentes, ut dictam residuitatem pensionis domini Episcopi Agriensis quamprimum conficiatis, eamque statim, non obstante alterius cuiusvis deputatione huc statuatis, illi a nobis reddendam. Secus non facturi. Datum Posonii die XII. Junii anno M. D. LXVII

Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis
Camerae Hungaricae Consiliarii.

Post scripta. Domine Tricesimator. Saepius iam dominatio Vestra commonefacta est de restantiis suis persolvendis. Hodie accepimus a Sacra Caesarea Maiestate, domino nostro clementissimo mandatum, quo iubemur omnes restantias statim exigere, et in necessitates pernecessarias convertere. Quamobrem dominationi tuae iterum atque iterum nomine Maiestatis

Suae iniungimus, ut persolutionem suarum restantiarum nullo modo longius differat; sed exactas integre quamprimum adferat et satisfaciat.

Kivül: Egregiis dominis Christophoro Aranyassy Rationistae, et Christophoro Jezerneczky Contrascribae Tricesimae Zempciensis Sacrae Caesareae Maiestatis, amicis honorandis.

XXXIV.

A magyar kamarának Veranesics Antal.

Reverendissime, Magnifice, Generosi Domini, amici et fratres nobis observandi. Quoniam nos debitores remansimus pro pretio vini Egregio domino Emerico Saghy provisori Archiepiscopalis domus Posoniensis florenis ducentis Hungaricis, quos ei propter magnitudinem expensarum, et apparatum ad hoc iter nostrum, ex pensione nostra, quae nobis pro calendis proxime futuri mensis Augusti iam est per Dominationes Vestras exoluta, reddere non potuimus: ideo nolentes eum in absentia nostra pecunia sua carere; Dominationes Vestras Reverendissimam, Magnificam et Generosas obnixe rogamus, velint eidem domino Emerico Saghy praescriptos ducentos florenos ex pensione nostra pro futuris calendis mensis Februarii anni sequentis 1568. nobis reddenda persolvere. Faciemus autem a Dominationibus Vestris di
has nostras litteras pro sufficienti quieta

1567. jun. 2

velint. Ubi autem nos Deo volente reversi fuerimus, redimemus has sufficienti quietantia perceptori Camerae per nos expedienda. In qua re Dominationes Vestrae nobis facturae sunt rem gratissimam, et amicitia nostra reponendam. Datum Posonii 29. Junii anno Domini 1567.

Reverendissimae, Magnificae et Generosarum Dominationum Vestrarum

uti frater deditissimus
Agriensis mp.

Kivül: Reverendissimo, Magnifico et Generosis dominis Praefecto et Consiliariis Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis, dominis et amicis nobis observandissimis.

(Prima Julii 1567. exhibitae fuerunt.)

Hátirat: Domine Perceptor. Egregio domino Emerico Saghy Provisori domus Archiepiscopalis Posoniensis iuxta litteras hasce Reverendissimi domini Episcopi Agriensis, florenos illos ducentos Hungaricos, quibus idem dominus Agriensis ipsi Emerico Saghy pro pretio quorundam vinorum ab ipso sumptorum debitor permansit, ex pensione sua annua exolvatis accepta quietantia. Actum Posonii die vigesima nona Octobris anno 1567.

Ex Consilio Camerae Hungaricae
Sacrae Caesareae Maiestatis

Vaciensis mp. Joannes Zermegh mp.

XXXV.

Verancsics Antal nyugtalványai a magyar kamara pénztáránál számára utalványozott pénzekről.

1. Nos Anthonius Verantius Episcopus Ecclesiae 1567.
Agriensis, Comes Perpetuus Comitatuum Hevesiensis et Borsodiensis, Sacratissimae Caesarcae Regiaeque Maiestatis Hungariae Consiliarius etc. fatemur et recognoscimus per praesentes litteras nostras, nos accepisse ab Egregio domino Christophoro Aranyassy Tricesimatore eiusdem Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis in Zempcz constituto in completionem pensionis nostrae, quae nobis iuxta transactionem per Suam Maiestatem Caesaream nobiscum factam ad proxime futuras calendas Februarias deponi debuisset, florenos Hungarici numeri mille nongentos et octoginta. De quibus eundem dominum Tricesimatorem et quorum interest quietum et expeditum reddimus. Harum nostrarum vigore et testimonio litterarum, quas sigillo nostro et manus nostrae subscriptione consignavimus. Actum in Zempcz decima quinta Januarii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo septimo.

Idem Agriensis
manu propria. (P. H.)

Joannes Förstetterus mp.

2. Nos Anthonius Verantius stb. quod nos in sortem pensionis nostrae ad secundum terminum anni praesentis sexagesimi septimi calendarum nimirum

Augusti nobis solvi decretae accepimus ab Egregio domino Ladislao Mossoczy proventuum Camerae Hungaricae eiusdem Maiestatis Suae Caesareae Perceptore florenos sexingentos Hungarici numeri stb. Posonii vigesima quinta mensis Februarii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo septimo.

Idem Agriensis manu propria. (P. H.)

Joannes Förstetterus mp.

3. Nos Anthonius Werantius stb. quod nos ad completionem pensionis nostrae accepimus pro secundo termino anni praesentis sexagesimi septimi calendarum nimirum Augusti nobis debita ab Egregio domino Ladislao Mossoczy proventuum Camerae Hungaricae eiusdem Maiestatis Suae Caesareae perceptore florenos bis mille et sexingentos Hungarici numeri stb. Posonii decima nona die mensis Junii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo septimo.

Idem Agriensis manu propria. (P. H.)

Joannes Förstetterus mp.

XXXVI.

Verancsics Antalnak Stöckel Anzelm.*)

Reverendissimo atque amplissimo Praesuli domino Antonio Verantio Episcopo Agriensi, domino et fautori suo colendissimo salutem.

Virtutum tuarum incomparabilium amplitudo, Reverendissime Praesul, et benevolentiae tuae erga me singularis propensio atque liberalitas immensa impulit, ut poetico, vero tamen non ficto, argumento me inter Scythicae feritatis sanguinolentas belluas, Turcas scilicet, exercitaturus de nulla re potius quicquam versuum componerem, quam laudum tuarum ineffabilium praeconium Panegyridi non assentatione institutae, sed consilio mei ut hominis grati (licet hoc genere beneficiis tuis in me cumulatis gratiae referri nequeant) ostendi suffultae includerem: tametsi ingenii tui dotes multo numerosiores esse rear, quam ut a me plene commemorentur, nedum digne ac satis praedicenter erudite. Laudatorem enim Homerum merentur, et baccinatorem Maronem exigunt. Inde fit, ut neutiquam profitear, me decantando tuo encomio satisfecisse, vel assecutum esse, ut exacte omnes et singulas tuas virtutes in meo poemate recensuerim; sed sic potius praelusisse, ut id, cui iam explanando, veluti expectabat, non responderim, tempore locoque accomodatiori copiosius explicem. Leges itaque nartum hunc meum Hadrianopolitanum, nunc q[illegible] 1568. febr. 5.

*) A »Chilias Hexametra Verantii« czímü munka ajánló le

musae foetum, quem ipsa nondum lamberit, eundem olim visurus amplificationibus uberrimis, et flosculorum cultu venustiori elegantem. Confido Illustrem Tuam Amplitudinem hanc opellam suscepturam eo animo (maiora quippe de me sibi promittentem), quo Augustus Virgilii Culicem, ab eo diuinam Aeneidem expectans. Hadrianopoli in Thracia V. Februarii anno M. D. LXVIII.

Reverendissimae Amplitudini Tuae

addictissimus cliens
Anselmus Stoekelius mp.

XXXVII.

A magyar kamarának Veranesics Antal és Teuffenpach Kristóf.

Magnifici domini nobis observandissimi!

1568. jul. 5. Quatuor ii aurigae ex illis sunt, quos Camera Hungarica conduxerat ad vehendos currus, quibus munera ad Principem Turcarum per nos destinata, commissa fuerant. Quoniam vero (uti dicunt) nondum sunt illis plenarie salaria sua persoluta, tametsi a nobis etiam, donec fuerunt nobiscum, aliquid acceperunt cum nostris aurigis: supplicant pro mandato ad eandem Cameram Hungaricam, ut cum eis ponatur ratio, et contentarentur, si quid esset, quod adhuc habere deberent. Nos autem Magnificas dominationes

Vestras non molestaremus hoc negotio; nisi quotidie nobis imminerent, ut hanc eorum necessitatem apud Easdem promoveremus. Quas optime et felicissime valere optamus.

Magnificarum Dominationum Vestrarum

servitores

Episcopus Agriensis mp.
Christophorus a Teuffenpach mp.

Kivül: Camerae Hungaricae mittatur 5-a Julii (15)68.

XXXVIII.

Reichenpach Sebestyénnek Veranesics Antal.

Egregie nobis dilecte, salutem. Remisimus vobis 1569. nov. 10
a s litteras, quas super 2500 florenis ad subscribendum et obsignandnm vobis dederatis; quas nec subscribere nec obsignare volebamus. quod nos eam pecuniam non receperimus. Et quum nos summam illam, quam vobis mutuo dedimus, et deputavimus vobis in ista Camera. non sumus deinceps ab ipsa Camera nomine nostro expetituri; ut fit in aliis pecuniis, quae in proprias manus nostras assignantur: propterea nihil posthac interest nostrum, quietantias ipsi Camerae dari nomine nostro, sed vestro, qui eam summam vel in una. vel in pluribus solutionibus reci-

XL.

Verancsics Antalnak nyugtatványa az ennek folytában neki fizetett 500 forintról.

1569. jan. 22. Nos Anthonius Verantius Episcopus Agriensis ac Sacrae Caesareae Maiestatis Consiliarius etc. fatemur et recognoscimus per has praesentes litteras nostras, nos ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore Camerae Hungaricae Sacratissimae Caesareae Maiestatis ratione satisfactionis mancipii Turcici per Sacratissimam Caesaream Maiestatem nobis ademti et Chawzio Turcorum Imperatoris donati levasse florenos Hungaricos quingentos. In cuius rei testimonium dedimus hasce litteras manu propria ac sigillo nostro corroboratas. Actum Posonii vigesima secunda Januarii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria. (P. H.)

Joannes Förstetterus mp.

XLI.

A magyar kamarának Veranesics Antal.

Reverendissime, Magnifice et Egregii domini mihi observandissimi.

Egregio Sebastiano Reichenpach, olim secretario meo, deputavi in ista Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis Camera ex reliquo pensionis meae anni praesentis talleros ducentos. Quare Easdem rogo, velint eidem praefatam summam nimirum ducentorum florenorum meo nomine, ac ad meam rationem non gravate numerare. Accepta tamen prius ab illo sufficienti recognitione. Et feliciter valeant. Posonii 30. Augusti 1569. 1569. aug. 30

Deditissimus
Agriensis mp.

Kivül: Reverendissimo et Egregiis dominis Praefecto et ceteris Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Maiestatis Consiliariis etc. Dominis et amicis observandissimis.

19-a Septembris 1569.

Soluti sunt Reichenbachio ex 200 florenis floreni centum.

XLII.

Waisz S-nak Verancsics Antal.

Generose ac Magnifice domine mihi observandissime.

Mandaverat clementer Sacra Caesarea Maiestas pensionem meam anni instantis totaliter sub tempus huius Diaetae mihi doponi. Cuius reliquum, quum non sit magnum, et ea non mediocriter opus habeo: rogo Magnificam dominationem Vestram, velit committere huic Camerae non gravate, ut memoratum reliquum citra aliam dilationem deponat; postquam sumus iam in conclusione ipsius Diaetae. Et felicissime valeat.

Generosae et Magnificae dominationis Vestrae

uti frater et servitor

Agriensis mp.

Rendelet: Reverendissimo domino Praefecto ceterisque Camerae Hungaricae Consiliariis. Ac velle Suam Maiestatem ut domino supplicanti iuxta prius Maiestatis Suae decretum iam absque ulteriori mora satisfaciant. 17. Octobris (15)69.

Kivül: In proprias manus Generosi et Magnifici domini S. Waysz etc. domino et amico observandissimo.

Hátirat: Domine Perceptor. Reverendissimo domino Antonio Verantio Episcopo Agriensi et Consiliario Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis in

rationem annuae suae pensionis iuxta commissionem ad latus harum litterarum asscriptam date florenos Hungaricos quingentos accepta Suae Reverendissimae dominationis quietantia. Actum Posonii die XVIII. Octobris anno M° D° LXIX°.

Ex consilio Camerae Hungaricae.

Varadiensis mp. J. L. Baro à Kharling mp.

XLIII.

Veranesics Antal nyugtatványai a magyar kamara pénztáránál számára utalványozott pénzekről. 1559.

1) Nos Anthonius Verantius stb. quod nos in rationem pensionis trium millium et ducentorum florenorum ad diem primam Februarii praesentis anni nobis cedentis accepimus ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae Sacrae Romanorum Imperatoriae Regiaeque Maiestatis florenos Hungarici numeri centum stb. Actum Posonii undecima die Maii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria. (P. H.)

Joannes Förstetterus

2) Nos Anthonius Verantius stb. quod nos in rationem annuae pensionis nostrae accepimus ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae dictae Sacratissimae Caesareae Maiestatis florenos bis mille Hungaricos stb. Actum Posonii decima nona die Augusti anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria. (P. H.) Andreas Wienner contrascriba mp.

3) Nos Anthonios Verantius stb. quod nos in rationem pensionis nostrae accepimus ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis florenos Hungaricos quadringentos stb. Actum Posonii octava die mensis Julii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria. (P. H.) Andreas Wienner contrascriba mp.

4) Nos Anthonius Verantius stb. nos in rationem annuae pensionis nostrae ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae dictae Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis accepisse florenos centum Hungarici numeri stb. Actum Posonii vigesima die mensis Septembris anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria (P. H.) Andreas Wienner contrascriba mp.

5) Nos Anthonius Verantius stb. quod nos in rationem pensionis nostrae annuae accepimus ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis florenos Hungarici numeri quingentos stb. Actum Posonii vigesima sexta die Septembris anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria (P. H.) Andreas Wienner contrascriba mp.

6) Nos Anthonius Verantius stb. Egregium dominum Ladislaum Mossoczy Perceptorem proventuum Camerae Hungaricae eiusdem Sacrae Caesareae Maiestatis dedisse Sebastiano Reichenbachio in rationem illorum ducentorum flonerorum sibi per nos ex pensione nostra deputatorum florenos viginti quinque Hungaricos stb. Actum Posonii die septima Octobris anno Domini 1559.

Idem Agriensis manu propria. (P. H.) Andreas Wienner contrascriba mp.

7) Nos Anthonius Verantius stb. quod nos in rationem annuae pensionis nostrae accepimus ab Egregio Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Maiestatis florenos Hungaricos quingentos stb. Actum Posonii decima octava die Octobris anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria. (P. H.)

8) Nos Anthonius Verantius Electus Archiepiscopus Strigoniensis etc. quod nos in rationem restantis nostrae pensionis ratione Agriensis Episcopatus accepimus ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Regiaequae Maiestatis florenos Hungarici numeri quingentos stb. Actum Posonii die ultima Octobris anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Electus Strigoniensis manu propria. (P. H.) Andreas Wienner contrascriba mp.

9) Nos Anthonius Verantius stb. quod nos pro diurnis expensis, quas hic in Judiciis facimus a die vigesima prima usque hodiernum, diem videlicet vigesimam octavam Maii, accepimus ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Maiestatis florenos sedecim Hungaricos in diem singulum florenis duobus computatis stb. Datum Posonii die vigesima octava Maii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria. (P. H.) Joannes Förstetterus mp.

10) Nos Anthonius Verantius stb. quod nos pro diurnis expensis, quas hic in Judiciis facimus a vigesima nona die Maii usque diem hodiernam decimam Junii in diem singulum binis florenis Hungaricis computando accepimus ab Egregio domino Ladislao Mos-

soczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis florenos Hungarici numeri viginti sex. stb. Posonii decima die Junii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria. (P. H.) Andreas Wienner contrascriba mp.

11) Nos Anthonius Verantius stb. quod nos in rationem diurnarum expensaram nostrarum, quas hic in Judiciis facimus ab undecima die usque vigesimam primam praesentis mensis diem, finem videlicet Judiciorum, accepimus ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis florenos Hungaricales viginti duos, in diem singulum florenis duobus computatis stb. Actum Posonii vigesima prima die Junii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria. (P. H.) Andreas Wienner contrascriba mp.

XLIV.

Veranesics Antalnak Maximilián császár.

Maximilianus Secundus Dei gratia Electus Romanonorum Imperator Semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc.

1570. mart. 31. Reverendissime in Christo pater, fidelis nobis syncere dilecte. Ea quae in commendationem cuiusdam Georgii Fabii Dalmatae nuper ad Nos scripsistis, ex litteris vestris cognovimus; et simul etiam illa, quae Serenissimus Rex Poloniae pro eodem pluribus apud Nos per litteras suas egit, intelleximus. Quamvis autem Serenissimo ipsi Regi, suisque postulatis quovis tempore propensi simus ad gratificandum, ipsumque hac etiam vice haud libenter intermitteremus: quum tamen hominis illius persona nobis ita sit cognita, ut gratiam nostram minime mereri videatur certis de causis, Suae Serenitati hac in re complacere non possumus. Praesertim quum et alioquin homo ille extra ditionem nostram hactenus vagatus; non satis sciamus, quare nunc demum nostram quaerat gratiam, qua cum pluribus iam annis carere voluit, carere etiam imposterum poterit. Quantum itaque ad illum, hoc vobis clementer respondere voluimus. Ceterum quum his praeteritis diebus praecipua quaedam beneficia in Ecclesia vestra Strigoniensi vacare contigerit, et vacatura sint etiam imposterum: admonere vos clementer voluimus, ut conditionis, quam litteris donationis Juris Patronatus Nostri inseruimus, memores sitis, atque in collatione talium beneficiorum ita agatis,

ne peregrinos aliquos homines, sive Italos sive Dalmatas, Venetis subditos, ad illa promoveatis; sed Hungaris, aliisque Coronae nostrae Hungaricae subiectis ea conferatis; ut et regnicolis praecidatur ansa propterea conquerendi, et Capitulam ipsum vestrum absque turbis in quiete maneat. Secus non facturi. Datum in arce nostra Regia Pragensi ultima die mensis Martii anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo.

Maximilianus mp. (P. H.)

Joannes Listhius mp.
Vesprimiensis etc.

Kivül: Reverendissimo in Christo patri domino Anthonio Verantio Archiepiscopo Ecclesiae Strigoniensis, Primati Hungariae, Legato Nato, Summo et Secretario per Hungariam Cancellario, et Consiliario nostro etc. fideli nobis syncere dilecto Posonii.

Cito
ito
ito
ito

Redditae Posonii 7. Aprilis 1570.

XLV.

Verancsics Antal nyugtatványa a magyar kamara pénztáránál számára utalványozott fizetésről.

1570. apr. 20. Nos Anthonius Verantius Archiepiscopus Ecclesiae Strigoniensis, Primas Hungariae, Legatus Natus. Summus Secretarius Cancellarius, et Consiliarius Sacrae Romanorum Imperatoriae Regiaeque Maiestatis etc. recognocimus per praesentes has nostras, quod nos in rationem pensionis nostrae ratione Episcopatus Agriensis ad primam usque diem Februarii anni praesentis cedentis accepimus ab Egregio domino Ladislao Mossoczy proventuum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Maiestatis Perceptore florenos Hungarici numeri mille et nonaginta. De quibus dictum Perceptorem reddimus quietum et absolutum testimonio praesentium litterarum nostrarum mediante. Actum Posonii vigesima tertia die Aprilis anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo.

Idem Electus Strigoniensis manu propria. (P. H.)

Andreas Wienner contrascriba mp.

XLVI.

Verancsics Antalnak Maximilián császár.

Maximilianus secundus Dei Gratia Electus Romanorum Imperator Semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc.

Reverendissime in Christo pater, fidelis nobis syncere dilecte. Quum sicuti aliis ex litteris nostris vos cognovisse putamus, Serenissimum Principem dominum Carolum Archiducem Austriae etc. fratrem nostrum charissimum in nostra hac absentia vice et loco nostro Viennae reliquerimus, ut ibi rebus Regni nostri Hungariae fideliumque subditorum nostrorum attendat, Nostroque nomine sedulo cum omni sollicitudine eas procuret; necessarium autem sit, ut aliquos ex fidelibus Consiliariis nostris Hungaris, quorum consilio et opera in his utatur, continue secum habeat; praeter duos autem Praelatos, Episcopos Quinqueecclesiensem et Tininiensem, qui residere possit, nullus sit; et hi quoque, quod nullis adhuc consiliis interfuerint, rerum tractandarum adhuc imperiti: commisimus Quinqueecclesiensi, ut statim se Viennam conferat, ibique resideat, expleto autem mense Tiniensis illi succedat. Quare fidelitati Vestrae committimus et mandamus, ut ubi has nostras acceperitis, Viennam ad dictum fratrem nostrum vos conferre, ibique per spatium duorum mensium residere debeatis, ut vobis praesentibus dicti Consiliarii novicii modum consilii et rerum gerendarum addiscant. Quod si forte maioris alicuius momenti nostra vel publica n 1570. máj. 1.

cum tempore occurrerent, propter quae omnes simul Consiliarii vocandi forent, tunc quoque venire non negligatis. Mandavimus etiam Camerae nostrae, ut vobis de expensis diurnis, more antea solito providere non omittant. Secus non facturi. Datum in arce nostra Regia Pragensi vigesima prima die mensis Maii anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo.

Maximilianus mp.

Joannes Listhius
Vesprimiensis mp.

Kivül: Reverendissimo in Christo patri domino Antonio Verantio Archiepiscopo Ecclesiae Strigoniensis, Primati Hungariae, Legato Nato, Summo et Secretario per Hungariam Cancellario et Consiliario nostro etc. fideli nobis syncere dilecto Tyrnaviae.

Cito
ito
ito
ito

Redditae Tyrnaviae 28. Maii 1570.

XLVII.

Thurzó Ferenczuek Verancsics Antal.

Magnifice domine, amice, frater observandissime, 1570. okt. 26
salutem et servitiorum meorum commendationem. Certe ut video, nec dominatio Vestra Magnifica me hospite, nec ego hospitalitate sua carui, usus hic per hos dies tam bono pane, vino et vivariis suis. Gratias itaque habeo eximias, quod per iter quoque, quod ad sex dies sum ingressurus, de eodem vino suo mihi prospexerit. Quo nisi succurrebat egenti meo cellario, sane non mediocriter laborabam. Sed laudetur Deus, qui me bonis vicinis non destituit, quibus si quid ego vicissim gratificari potero, maxime enitar, ut omnem compensem amicitiam. Ceterum thecam suam lagenariam remisi: Et me Illi ad omnia servitia offero. Hinc recta ad Serenissimum dominum Archiducem profecturus; ubi si quid me per occasionem voluerit, iubeat, et utatur secure omni mea opera. Ac feliciter valeat. Ex arce nostra Znyo 26. Octobris 1570.

Magnificae Dominationis Vestrae

uti frater et servitor
Electus Strigoniensis mp.

Kivül: Magnifico domino Francisco Thurzo de Betthlenfalva, Comiti Comitatus Arvensis, Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, ac in Hungaria Magistro Curiae etc. Domino amico tamquam fratri nobis observandissimo.

XLVIII.

A magyar kamarának Verancsics Antal.

Reverendissime, Magnifice et Egregii domini, amici nobis honorandissimi, salutem et officiorum nostrorum commendationem.

1671. jul. 5. Quoniam Egregius Albertus Zylwa ab aliquot annis hucusque nobis inservivit; volentes autem illius merita condigna satisfactione recognoscere et compensare: deputavimus ac decrevimus illi in sortem huiusmodi servitiorum suorum ex residuo pensionis nostrae Agriensis, quae apud istam Cameram nobis debetur, mille florenos Hungaricales. Propterea Reverendissimam, Magnificam et Egregias dominationes Vestras diligenter petimus, velint primo quoque tempore hanc summam praefatam ipsi Alberto Zylwa nostro nomine exolvendam et reddendam curare. In quo facient nobis rem gratam valde, et officiis nostris apud Easdem per omnes occasiones promerendam. In reliquo Vestras Dominationes feliciter valere optamus. Ex horto nostro Posoniensi quinta die Junii 1571.

Reverendissimae, Magnificarum et Egregiarum Dominationum Vestrarum

uti frater propensissimus
Electus Strigoniensis mp.

Kivül: Reverendissimo, Magnifico ac Egregiis dominis Praefecto ceterisque Consiliariis Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Maiestatis etc. dominis, amicis nobis observandissimis.

XLIX.

Verancsics Antal nyugtatványa a bizonyos tizedbér után kifizetett illetékről.

Nos Anthonius Verantius Archiepiscopus Strigo- 1572. sept. 4
niensis etc. recognoscimus per praesentes nostras, quod nos ab Egregio Domino Hieronimo Strauz Tricesimatore Tyrnaviensi Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis per manus familiaris nostri Egregii Stephani Baranyay in rationem dimidietatis decimae nostrae Districtus Wyhel et Cheythe levavimus in paratis florenis Hungaricis ducentos et quinquaginta stb. De quibus eundem dominum Hieronimum Strauz quietum expeditumque reddimus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Posonii die quarta Septembris millesimo quingentesimo septuagesimo secundo.

Idem Srigoniensis
manu propria. (P. H.)

Andreas Wienner
contrascriba mp.

L.

Verancsics Antalnak Maximilián császár.

Maximilianus Secundus Dei gratia Electus Romanorum Imperator Semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc.

jun. 22. Reverendissime in Christo pater, fidelis nobis syncere dilecte. Meminisse potestis, qua instantia et sollicitudine in proxime celebrato Generali Conventu Posoniensi fideles nostri, universi Status et Ordines Regni nostri Hungariae unanimiter nobis supplicarint, pro coronando in legitimum successorem nostrum, Regem scilicet Hungariae, Serenissimo Principe Rudolpho, Archiduce Austriae etc. filio nostro charissimo. Quod tunc ab eisdem omnibus grato et clementi animo accepimus, simulque benigne respondimus, eius rei quamprimum ad optatum finem deducendae nos sedulam curam habituros. Cum igitur nunc quoque eius animi simus, ne ulterius ea solennia differantur; sed primo quoque tempore rite peragi queant: visum est Nobis, ut quemadmodum in novissimo isto Conventu mentem superinde nostram eisdem fidelibus Statibus significaveramus, ad festum Nativitatis Beatissimae Virginis Mariae proxime futurum universis fidelibus nostris Praelatis, Baronibus, Nobilibus, ceterisque Statibus et Ordinibus Regni nostri Hungariae Generalem Congregationem seu Diaetam in Civitate nostra Posoniensi celebrandam, ibidemque ipsam coronationem (quam Deus Optimus Maximus fortunare velit) debito modo perficiendam promulgaremus; cui quidem

Diaetae nos ipsi, Deo volente, personaliter interesse in animo habemus. Fidelitati itaque Vestrae harum serie committimus et mandamus, ut sub ea poena, quae in decreto continetur, ad dictum festum Nativitatis Beatissimae Mariae Virginis Posonium personaliter venire, et coronationis ipsius solennitati eo ordine et apparatu, qui huiusmodi celebritatem maxime decebit, interesse non negligatis. Tractaturi eodem tempore etiam de aliis omnibus, quae ad publicam Regni nostri salutem et tranquillitatem pertinere videbuntur. Secus non facturi. Datum Viennae vigesima tertia die mensis Junii anno Domini MDLXXII.

Maximilianus mp. Vesprimiensis mp.
Nicolaus Isthuanffy mp.

Kivül Reverendissimo in Christo patri domino Antonio Verancio Archiepiscopo Strigoniensi locique eiusdem Comiti Perpetuo, Primati Hungariae.

Redditae Viennae 9. Julii 1572.

LI.

Thurzó Elecknek Verancsics Antal.

Magnifice domine, amice nobis honorandissime, salutem et officiorum nostrorum commendationem. Hesterna die quum huc Vienna a Sua Maiestate Caesarea domino nostro clementissimo appulissemus, 1572. jul. 27.

litteras dominationis Vestrae Magnificae de negotio quartae accepimus et intelleximus. Meminerit igitur dominatio Vestra Magnifica, quod nos quibuscunque litteras expeditorias de decimis nostris damus, quartas Archidiaconorum et sedecimas Plebanorum demendas ubique volumus. Quum itaque quarta illius Districtus Baymociensis pertineat ad Michaelem Kapornaky Canonicum Ecclesiae nostrae Strigoniensis; eam ab illo pro nobis pecuniis nostris coemimus, ex qua sedecimas Plebanorum dare non recusamus; iis videlicet, qui sunt Catholici et Ecclesiae Romanae professores, legitimeque in vineam Domini Sabaoth missi. Non est igitur, cur dominationi Vestrae Magnificae de hoc negotio aliqua subsequeretur iniuria: quum nos, qui etiam ipsam decimam habemus, simus propinquiores ad quartas, quam domini terrestres. Sit igitur contentus sua parte, quam Illi concessimus. Et sic decimatores nostri procedant in decimatione, ne tam nos, quam etiam dominatio Vestra Magnifica aliquod patiamur damnum. In reliquis quibus possumus dominationi Vestrae Magnificae libenter gratificabimur. Quam feliciter valere optamus. Posonii 27. Julii 1582.

Magnificae dominationis Vestrae

uti frater deditissimus
Strigoniensis mp.

Kivül: Magnifico domino Alexio Twrzo de Betthlenffalwa, Comiti Comitatus Scepusiensis etc. domino amico nobis honorandissimo.

LII.

Thurzó Elekuek Veranczics Antal.

Magnifice domine, amice nobis honorandissime, salutem et officiorum nostrorum commendationem. Non bene intelligit dominatio Vestra Magnifica, ipsane an nos propinquiores simus nostrae decimae. Donec enim fructus terrae in ipsa terra haerent, in potestate sunt terrestris dominii; ubi vero ex eis decima desumpta, et ministris Antistitum indicata atque assignata fuerit, ea iam in potestate est sui Antistitis, non terrestris domini. Et praeterea, quum quartae Archidiaconorum, qui sunt oculi Antistitum per suas Diaeceses, ex ipsis decimis Antistitum desumentur; ratio ostendit, Antistites hiisdem quartis propinquiores esse, quam terrestres dominos. Quum itaque nos quartam istam Baymocziensem nostris usibus hoc instanti anno arendavimus: dominationem Vestram Magnificam rogamus, ne nos in ea turbet, et sit contenta parte decimae nostrae, quam Illi elocavimus. Alioqui si nos eandem quartam pro nobis noluissemus colligi; Magnificae esset dominationis Vestrae, ut ei post nos propinquioris omnibus aliis. Sed quia nos eam usibus nostris applicavimus; petimus, velit favere huic nostrae rei. Et felicissime valeat. Posonii 12. Augusti 1572. 1572. aug. 12.

Magnificae dominationis Vestrae

uti frater deditissimus
Strigoniensis mp.

Kivül: Magnifico domino Alexio Twrzo de Betthlemfalwa Comiti Comitatus Scepusiensis etc. domino amico nobis honorandissimo.

LIII.

Verancsics Antal Hont vármegye főispánja.

1573. jan. 9. Nos Maximilianus Secundus Dei gratia Romanorum Imperator Semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Marchio Moraviae, Comes Tyrolis etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod nos habita clementi ratione fidelium et gratuitorum servitiorum fidelis nostri Reverendissimi in Christo patris domini Anthonii Verantii Archiepiscopi Metropolitanae Ecclesiae Strigoniensis, Primatis Hungariae, Legati Nati, Summi et Secretarii per Hungariam Cancellarii nostri; quae idem Sacrae in primis Regni nostri Hungariae Coronae, et deinde Maiestati Nostrae in omni rerum et temporum eventu, inde ab initio felicis regiminis nostri fideliter et integriter praestitit ac impendit, Honorem Comitatus Hontensis, simul cum sua solita jurisdictione, privilegiis, utilitatibusque et emolumentis quibuslibet, eidem domino Anthonio Verantio durante nostro beneplacito duximus dandum et conferendum; tali modo, quod ipse juramentum Comitum solitum et consuetum praestet; judicium et justitiam citra personarum delectum in Jurisdictione sua omnibus ex aequo administret; omnes Status et Ordines, qui in praedicto Comitatu sunt, in iuribus et libertatibus suis conservare debeat et teneatur; attendatque et invigilet, ut omnes et singuli proventus Camerae Nostrae Regiae de eodem Comitatu provenire debentes, Nobis et ad eandem Cameram

nostram fideliter administrentur; et quod mandata nostra legitima tam ipsemet observet, quam per omnes in eodem Comitatu existentes observari faciat; inimicis nostris resistere, et cum amicis nostris amicitiam servare debeat; immo damus et conferimus praesentium per vigorem. Quocirca vobis fidelibus nostris universis et singulis, Egregiis et nobilibus, ac alterius cuiuscunque status et conditionis hominibus, in praefato Comitatu Hontensi commorantibus harum serie firmiter committimus et mandamus, ut a modo deinceps praefatum Archiepiscopum, durante, ut praemissum est, beneplacito nostro, pro vestro legitimo et indubitato Comite habere, tenere et recognoscere eiusque Jurisdictioni in omnibus licitis et consuetis ac honestis rebus, nec non in his etiam, quae nostro nomine vobis facienda commiserit, obedire et obtemperare debeatis et teneamini. Secus, non facturi praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Civitate nostra Vienna Austriae nona die mensis Januarii, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo tertio: Regnorum nostrorum Romanorum undecimo, Hungariae ac aliorum decimo, Bohemiae vero anno vigesimo quarto.

Maximilianus mp.

(P. H.)

Joannes Listhius
Episcopus Jauriensis etc. mp.

LIV.

Verancsics Antalnak Illicinus Péter.

Reverendissimo, et Illustrissimo in Christo Patri, et domino Antonio Verantio, Archiepiscopo Strigoniensi, Primati Hungariae, Legato Nato, et eiusdem Regni Supremo Cancellario, Patrono suo observando, Petrus Illicimus J. U. Doctor et Canonicus Olomucensis S. D.

1573. jan. 12. In hoc nostro tam admirandae compagis, et fabricae corpore (Illustrissime atque amplissime Archipraesul) sicut de membrorum omnium salute caput est sollicitum, et illis patientibus graviter afficitur, ita et membra ipsa, si quid capiti discriminis immineat, pro eius tutela sese communiter interponunt: quia sicut absque membris caput, ita membra sine illius conservatione consistere minime possunt, et si quid unum membrum patitur, (ait Paulus) et reliqua compatiuntur.

In Ecclesia quoque Dei, quae unum itidem corpus ab eodem Apostolo praedicatur, idem animadvertimus; in qua, ut invisibile unum est caput Christus Jesus, sic et visibile illius vicem atque legationem, et regimen tenens, et universorum Christi caetuum sollicitudinem gerens, et illi subiectum, Ecclesiae singulae ab eo regulam accipientes proprium habent caput Episcopum; atque ut omnium illud Ecclesiarum et praefectorum curam agit, ita et singuli Antistites et Pastores suorum ovilium defensionem, salutemque procurare debent, qui non se ipsos, sed oves pascere eant: et qui sunt horum regimini ac providentiae commissi, debent (quemadmodum Beatus Petrus apud Clementem commonefecit) ipsorum non minus incolu-

mitatem, et integritatem quaerere, proque ipsis dimicare in unam sententiam convenientes. Quod si unquam necessaria haec inter Pastores gregesque officia extiterunt, hoc sane tempore quam maxime: quando tam multae, tamque inter se, et a nobis discrepantes haereticorum familiae, sectaeque a Martino Luthero, ut a Socrate illo quondam philosophorum dissentientium diatribae, profectae orthodoxam religionem oppugnant, ut non magis Catholicos Ariani sint quondam persecuti. Nam et illorum, et Sabelii, et Samosatensis Pauli, et Eunomii, et Nestorii, et Eutichetis blasphemiae sunt ex inferis revocatae, pluresque aliae abominationes horrendae nostram aetatem vexant. Itaque sicut Pontificum Praesulumque vigilantia, et intrepidum pro suis gregibus certamen postulant; ita et qui horum subsunt regimini, ad suum debent caput concurrere, ac pro eo stare, pugnareque audacissime, ut, perinde ac adhortatur Paulus, cum gaudio, et non gementes operentur.

Hoc ego intelligens, in istud vestrum Pannoniarum Regnum ante annos viginti, a Venerando tuo Collegio de Academia Viennensi accitus, et a sanctae memoriae Principe Ferdinando in idem Collegium lectus, et beneficiis ornatus, dedi pro mea virili operam, ut caput meum Archiepiscopum, et eius Ecclesiam adversus haereticorum improbitatem et impetus defenderem docendo, concionando, juventutem Catholice instituendo, et tum privatim, tum publice in Synodis disserendo, et scribendo, quemadmodum vestro in Regno norunt omnes, et tu ipse Archipraesul Illustrissime, si vis, testis esse potes, qui non semel in illa Ecclesia, dum Agriensem administrares, interfuisti, et labores conspexisti meos. Annis octo de fidei nostrae

controversiis, per haereticos impugnatis, pro suggestu sermones feci, qui adhuc apud me sunt, et Romae, atque in Germania descripti, a nonnullis amplissimae dignitatis, et insignis doctrinae viris, et visi sunt, et approbati; et in his fuerunt Illustrissimi Cardinales Saracenus iam defunctus, et adhuc superstes religiosissimus, et doctrinae consummatissimae Stanislaus Hosius, et Archiepiscopus Lancianensis, et Cornelius Theologus Franciscanus, Bipontinus tunc Episcopus. Quod si temporum iniquitas vigiliarum, et lucubrationum, laborumque meorum cursum nequaquam interpellasset, seu potius fregisset, certo scio, plurima Ecclesiae tuae ab illis commoda provenire potuissent.

Quicquid tamen contra me patratum ab inimicis fuerit, qui justi sunt judices, considerent. Sane ut intelligant, perspectumque habeant omnes, qualis in Ecclesia Strigoniensi fuerim, et quid egerim; verum panem (quod aiunt) gratis comederim, et an bene de Ecclesia illa meritus fuerim, quietem apud Illustrissimum et Reverendissimum, ut religionis, ita omnis eruditionis, praesertim Christianae, et honestatis, cunctarumque virtutum Antistitem Olomucensem Joannem Grodecium, in hac mea senectute nactus: edere in lucem meas contra haereticos disputationes decrevi, apud vos factas: et a paraenesi, quam principio, cum in Hungariam et Transylvaniam veni, ad vestri Regni Proceres conscripseram, et a sermonibus de rectae fidei dignoscendae regula, Cardinali praenominato Stanislao Hosio perlectis, et approbatis, postea etiam a Theologica facultate Viennensi, et ab Antonio, haereticae pravitatis inquisitore, Archiducis Caroli, et Viennensis regiminis jussu examinatis, editionem exordiri volui.

Cum vero Amplitudo Tua Ecclesiastici teneat in Hungaria Praesidis et Principis locum, egoque tua in Ecclesia tot annos agens, haec et alia plura composuerim, merito debui nomini tuo inscribere, quem ante annos viginti quinque in Regno adhuc Poloniae noveram, et pro tuis virtutibus dilexi, et sum veneratus; tum in Hungaria multis fulgentem honoribus observavi, et singularis patroni loco habui, et officiis meis sum prosecutus. Et quidem pro Christiani nominis, et Imperii Romani bono et commodis, tuique Regni salute, ea, tu variis obeundis feliciter apud Turcarum Imperatorem Solymannum legationibus pertulisti, et tua prudentia, tuisque consiliis tantum profuisti, ut quemadmodum Imperatores tuas exornarunt summis praemiis virtutes, ita linguae quoque doctorum hominum laudes, et honorem tibi debeant, ut eas reddant illustriores, et posteritati proponant imitandas; quae vera, et propria cuique pariunt laudum praeconia magis, quam vel opum, fortunarumque abundantia, vel generis nobilitas (ut vel Plato scribit), quae tamen tua in antiquissima familia eminenter extiterunt, quae et Episcopos laudatissimos, praesertim Statilium illum Transsylvaniae Praesulem, Regni Hungariae columen, et generosos alios in militari ordine praestantissimos habuit, et honoribus floruit. Cum vero ad revincendos et cohibendos haereticos ista tibi sit a Domino in Ecclesia collata sublimitas, studebo etiam absens conatus tuos meis lucubrationibus adiuvare, si meum in ea re studium non aspernabere. Accipe nunc alacriter hos ingenii mei foetus, paulo post uberrima acceptu-rus, si nostrae tantos sumptus facultates sustinebunt. Olomucii, 12. Januarii, anni 1573.

LV.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

1573. mart. 10. Non dubito, me etiam tacente stb. (lásd a XI. kötet 264. lapján.) Posonii 10. Martii 1573.

Melléklet:

Turca vocatus Hanza, qui anno superiore 1572. Wyvarium Strigonio transfugerat, hanc causam transfugii sui examinatus retulit.

Ante festum Pascatis excurreramus ex castello Parkan versus Lewam, et quum venissemus in possessionem Endred, tertiusmet intraveram in domum cuiusdam nobilis in eadem possessione commorantis, ut ibi pedites seu numadas quaereremus, ex qua domo nobilis ille cum universa familia sua effugerat, et iam desertam reliquerat. Unde nos domum reversi, idem nobilis intra paucas dies sequutus est nos, et Strigonii Haczyaga, cuius protectioni Tezdar Budensis dictam possessionem commisit, conquestus est graviter, quod domum eius depraedassemus. Qui Haczyaga statim Vayvodae nostro Parkaniensi Mustaphae de nobis similiter conquestus est, et nos in compedibus positi sumus, ubi exquirendo a nobis: quis nostrum pecuniam, privilegium quoddam, et unum cantarum plumbeum eiusdem nobilis abduxisset, cantarum apud manus ex sociis cuiusdam nostris reperierunt, et sic dimissi sumus. Propter hanc igitur causam indignabar dicto Haczyaga, quod me indigne detulerat. Waywo-

dae, proposueramque mihi, ut ubicunque nacta aliqua bona occasione eum offenderem, et si fieri poterit, interficerem. Post paucos autem dies videns illum, quod Strigonio versus castellum remigio tendit, quo viso subito equum meum sella oneravi, ascendi, et agressus sum; qui quum exivisset de nave, statim gladio evaginato super caput eius ictum dedi, ita ut pathyolath in terram decidit, solus fugam consulens per spem quandam in hortum salit, quem sequi volens, supervenerunt duo bessiae, vocabant me, ut in castellum cum illis intrarem. Sed ego recusavi, nec sum ingressus verendo, ne etiam me, prout ceteros malefactores, ex comissione Caesaris Turcarum ad navigandas triremes Constautinopolim mitterent. Quibus exposui, quod in possessione Gyarmath haberem unum debitorem, et illum adire me oporteret. Ipsi consentientes comitarunt me usque ad Gyarmath, et ibi in taberna, ubi vinum educillabant, aliquot pocula eum illis exhauriens, dixi tandem illis, vellent me ibi expectare, nisi secundum debitorem meum in Kemend accederem. Ipsi manserunt ibi, ego vero equum ascendens Wyvarium versus viam mihi velociter aperui. et quum attigissem oppidum Udward, ibi quidam notus adiunxit mihi nocte unum hominem, qui me iluc direxit nocte media, ubi hactenus constanter perseveravi.

Decreveram quidem ad Lewam venire, sed quoniam certo constabat, quod Wywarii praestantiores sunt milites, qui excursiones continuas faciunt, quam in Lewa, inter quos victum quotidianum facilius acquirere potero, quam stertendo in Lewa frustra tempus conteram; propterea istuc me contuli. A quo tempore excursiones viginti cum Blasio Hydwegy peregi, pharahonesque ex tali abduxi loco, quo nullus mi-

litum Christianorum post expuguationem arcis Strigoniensis, illuc se conferre ausus est. Turcam similiter servitorem Vayvodae moderni non procul a castello cepi; secundum etiam Arnothhazon nuncupatum in Gyarmath captivavi. Si igitur esset mihi praxis aliqua cum Turcis, impossibile est, quod hactenus scintillam aliquam in tam multis excursionibus non animadvertissent. Sed Deus ita me adiuvet, quod nullam habeo; nec est alia causa, quod huc venerim, quam quod superius declaravi. Dominatio Vestra Illustrissima habet liberam in me potestatem, quia sum in manibus eiusdem, sive capite, sive pelle privare, aut aliud quodcunque tormentum in me exercere iubebit, perpeti cogor, quoniam aliud dicere seu fateri nequaquam possum.

Videntes autem iidem Turcae, quod ad partes ipsorum ita prope soleo excurrere, studeṇt omni eorum posse, ut me perdant, nunciaveruntque per rusticos. et etiam ore tenus in campo Wywariense praesente Joanne Geregh mihi dixerunt, quod quamprimum me capere poterunt, subito usque cincturam in terra me imponendo, sagitis iaculare non negligent. In cuius signum, cum adhuc Wywarii essem, nocte attulerant unam hastam; quod cum quibusdam amicis pari retulissem, nisi Capitaneus permisisset iam etiam post captivitatem meam duas sagittas et unam lanceam, quam ob causam, pro duellari dimicatione, aut pro exercitio hastiludii, ignoro.

Ceterum Paulus etiam Dochy, nomine domini Forgach aliquoties me vocabat, sese offerens, quod ubi primum ad servitium ipsius venero, solutionem duorum equorum mihi praestabit; similiter etiam ceteri milites, si me servitio illorum volo addicere; sed

ego nolui. Nec ignorat Dominatio Vestra Illustrissima, quod talibus, qui semel fidem abnegaverit Mahometanam, et iterum reverteretur in pristinum eorum locum, nulla adhibetur illis fides, sed ii demittentur in Turciam .ad partes maritimas. Ego vero semper in confiniis mansi, et excursionibus continuis quotidianum victum acquisivi; hactenus etiam, nisi supervenisset indignatio Dominationis Vestrae Illustrissimae, maiorem fortunam, quam hactenus attentassem, quomodocunqûe mihi successisset. Malo tamen penes fidem Christianam mori, quam perversam Mahometanam.

LVI.

Maximilián császárnak ezen törökre vonatkozó rendelete.

Stephano Fejerkewy Vesprimiensi, et Zachariae Mossoczy Tinniniensi Episcopis.

Maximilianus Secundus Divina favente clementia Electus Romanorum Imperator Semper Augustus, ac Hungariae Bohemiaeque etc. Rex etc.

Reverendi fideles nobis dilecti. Cum Turca qui 1574. feb
dam Hanissa dictus ante aliquot menses in arcem Ujwar transierit, eique demortuus Archiepiscopus Strigoniensis ob suspicionem fraudis in carcerem posito equum cum ornatu et framea ademerit, et uni servitorum suorum donaverit; nos autem, habita inquisitione comperti simus, ab illo omnem fraudis et malitiae suspicionem abesse, atque ideo etiam libertate

illum donaverimus; vobis mandamus, ut pro equo illo et ceteris rebus ademptis ex rebus ab Archiepiscopo relictis praefato transfugae florenos quinquaginta Rhenenses solvatis; totidem etiam illi ex Camera nostra Hungarica quoque donari iussimus; quo modo satisfiet benignae voluntati Nostrae. Viennae tertio die Februarii anno millesimo quingentesimo septuagesimo quarto, Regnorum nostrorum Romani duodecimo, Hungariae undecimo et Bohemiae vigesimo quinto.

Maximilianus mp.

Ad mandatum domini Electi Imperatoris proprium.

Hueber mp.

LVII. (I. b.)

Corsinus Endre, János király titkárának Verancsics Antal.

Antonius Verancius ad Andream Corsinum Joannis Regis Hungariae Secretarium in Curia Regis Galliae.

f. br. 20 Domine Audreas frater amantissime salve. Litteras ad te nudius quartus dedi nimis breves ob eas causas, quas ex eisdem litteris potuisti intelligere. Visum autem est, ut tibi omnino legationem meam ad Sanctissimum Dominum nostrum exponerem; licet nullum responsum adhuc habuerim. Non ignoras,

Maiestatem Regiam, Dominum nostrum clementissimum, iam pridem ad pacem ineundam cum adversario suo, non tam intuitu privati quam publici boni atque commodi, esse valde inclinatam, et ab aliquot annis per oratores suos quam diligentissime quaerere, et medio Christianissimi Gallorum Regis, et Angliae, et Poloniae Daciaeque, ac multorum aliorum Principum Christianorum totis viribus institisse; idque non quia de Regno suo in totum obtinendo desperaret, si viribus et violentia adversariorum more uti vellet; sed ut omissa iniuria ac bello, sine strepitu, quod suum est, recuperaret; et toti Christianitati innotesceret, Maiestatem Suam esse Christianissimam, et Christiani nominis conservandi atque etiam propagandi esse cupidissimam. Nunc itaque postremo, quum videret se Sua Maiestas haec omnia incassum (ut existimo) laborasse, et suos adversarios patientia et humanitate, qua utitur erga eos, magis elatos, ac in eorum pertinacia duriores reddi, ob idque Turcam et versus Italiam et versus Austriam magnis conatibus ac ingenti saevitia adventare, totique Christianitati extremam internecionem minari. Quod quidem nec adhuc credunt, nisi cum Thoma, quod dicitur, digito tangant. Considerans etiam Maiestas Sua, et certo sciens, haec omnia fieri in defensionem Suae Maiestatis, et in hostium suorum destructionem; non potuit pati, ut respublica Christiana, quam semper vel testibus adversariis a cunabulis usque tutatus est, ipsius gratia, et hostium duritia ac inclementia aliquod detrimentum pateretur: miserat Maiestas Sua Oratorem ad Imperatorem Turcarum, ut eum medio Illustrissimi Ibragni Bassa, et Illustrissimi domini Aloysii Gritti Electi Agriensis et Supremi sui Thesaurarii induceret ad

aliquam mansuetudinem, quo ob respectum Maiestatis Suae a proposito immutaret, et a tanta caede, quam in Christianos parat, temperaret; existimans neforte, quod saltem nunc, post tot inducias, diaetas, comitia, conventusque elapsos, quibus de pace ista tractari et concludi debebat, vellent eam adversarii accipere. Qui quidem Imperator binis suis litteris per Oratorem suum nuper in discessu meo ad Maiestatem Regiam datis pollicebatur, id se lubenter facturum, paratumque esse ad omnia, quae Sua Maiestas cuperet; modo adversarii eiusdem iam tergiversari cessarent. In quibus litteris testatus est etiam, quod quicunque ex Principibus Christianis Maiestati Suae amicus sit, vel amicus esse velit, eum se quoque pro bono et fideli amico habiturum; et quicunque secum pacem et concordiam inire concupierit quaesiveritque, libenter accessurum, ob respectum tamen, et medio Serenissimi Joannis Regis Hungariae, Domini et Principis nostri clementissimi.

Exposui itaque haec omnia Sanctissimo Domino nostro, assistentibus testibus Reverendissimo domino Cardinale Medices, et Magnifico domino Gregorio Casalio, et domino Francisco Marsupino, hortatusque sum Sanctitatem Suam, velit interponere se authoritate sua, tanquam pater et pastor et caput Christianorum, apud Carolum et fratrem suum, ac etiam apud alios Principes Germanos, ut considerent quantum statum reipublicae Christianae in omnibus membris fractum et dispersum, religionem Catholicam in plures partes divisam, Principes vero Christianos capitalibus odiis et apertis et occultis inter se ita dissidere, ut in Christianitate nihil sani, nihil incorrupti, nihil non vitiati esse videatur. Nolint itaque amplius in eorum pertinacia cupiditateque non

honesta persevera re; sed pacem a Serenissimo Principe nostro superioribus aliquot annis semper oblatam, nunc vero, possum dicere, adductam et allatam admittant; sciantque, Maiestatem Suam nihil maius, nihilque Christianitati conducibilius praestare potuisse, quam quod pacem, qui eam vellent, a Turca procuraverit. Ubi etiam existentibus praefatis testibus protestatus sum Sanctissimo Domino nostro, nomine Regis et Domini nostri clementissimi, quod Maiestas Sua iam a quinquennio multis modis, multis viis, suasionibusque, ac etiam precibus adversarios suos ad sanctissimam pacem et vinculum concordiae toti Christianitati salutiferum semper invitavit, nec aliquid intentatum reliquit, quo credidit eos ad id posse inducere. Nunc vero, si nec hanc postremo pacem tam amplam, tamque oportunam amplecti voluerint, Maiestati Regiae Domino nostro clementissimo non impingant, si quidquam adversi et ipsis, inquam adversariis, et Cbristianitati contigerit. Maiestas anim Sua scit, se iam et apud Deum, et apud homines excusatum fore, et deinceps pro iusta sua ac Regni eius defensione omnia attentabit, quae profutura cognoscet, nec se amplius deludi patietur.

Omnibus expositis aliqua in parte adversarios moveri ad pacem coniicio et spero; quia etsi eam in praesentia concludere non potuerimus, in quo alioquin totis nervis insto, saltem aliquod principium dabitur. Multos autem Reverendissimos dominos Cardinales visitavi, quibus etiam protestatus sum eodem modo, quo et Sanctissimo Domino nostro; quos revera invenio Principi nostro valde favorabiles, et justitiae studiosissimos, atque a respectibus alienissimos; quorum nomina si aliquando scire volueritis, dominus

Joannes Marsupinus te advocabit. Sanctissimum autem Dominum absque dubio cognosco Principi nostro ex animo favere, et omnia cupere, quae ad bonum et auxilium Suae Maiestatis faciant. Sed ut ex quibusdam nutibus intellexi, longe maiora vellet erga Suam Maiestatem, quam possit exhibere; obstant enim etc.

Quid igitur? Nonne, mi Andreas, tametsi inimicorum nostrorum invaluerint vires, totumque orbem subiugasse, et iam coelo minari; poterunt perire, sicut perierunt olim omnes illi, qui in brachio suo spem habere consueverunt. Spes enim nostra in Domino est, et Deo volente videbunt adhue adversarii nostri nobis viventibus, in quem transfixerunt; nisi quam celerrime resipuerint.

Haec volui te brevibus intelligere, existimans non parvi referre, si te non laterent. Si quid autem novi istic habeas, quod scis Maiestatem Regiam Dominum nostrum clementissimum scire oportere, ad me quamprimum perscribas, quum brevi ad Hungariam proficiscar. Et litteras tuas dirigas ad Magnificum dominum Casalium; qui, si ego hinc iam discessero, Venetias eas post me mittet. Et si quid etiam de domino Broderico, et domino Laski habes, fac omnia plane intelligam. Ut autem in hac re celeritate utaris; scias, me mutatis iumentis per postas velle currere. Vale et me ama. Romae 20. Februarii 1532.

LVIII. (V. b.)

Paris Péter Ferenczuek Veranesics Antal.

Petro Francisco Parisio S.

Etsi praesentium amicorum uberiores sint fructus amicitiae, Parisi carissime, quotidianaque eorum consuetudine plenius oblectemur: mutua tamen etiam absentium officia, ac frequens recordatio grata est et iucunda carissimis. Tuae igitur litterae, quibus me tibi amamtissimum esse, teque mei plurimum meminisse declarasti, non solum gratae, verum etiam gratissimae vel ob id extiterunt, quod salvum te, et optimo loco, ac fortuna non poenitenda esse attulere. Id ego quum tibi semper a Deo Optimo Maximo optarim dari propter summam et veram inter nos ferme a pueris amicitiae animorumque nostrorum coniunctissimam necessitudinem, tum ob eximias virtútes ac mores tuos, et ingenium modestissimum, confirmari nunc tibi, augerique cum pulcherrima et optata prole parenti non dissimile mirifice cupio, petoque existimes non me tibi amicissimo assentari. Sed scito, te nunquam iam inde a discessu istinc meo memoria mea decessisse, quod ut vel in parte saltem testatum apud te facerem, quotiescunque contigit me ex his Hungariae claustris in Italiam excurisse, non praetermisi, quin ad te dedissem litteras. Quam diligentiam haud gravatim hinc etiam sedulo hucusquo praestitissem, si belli difficultatibus non laboraremus, quemadmodum laboramus, et intercludimur ab hostibus, quibus Dii malefaciant, per quos etiam ab amicis secludimur. Verum postea- 1511. máj. 28.

quam tum terra, tum coelum Christianum iter nobis ad nostros prohibent: Turcae utamur solio, et quantum fieri possit, vicissitudine litterarum, suffagantibus nobis vestris mercatoribus efficiamus, ne vetus illud in nos cadat: „Non sunt amici amici, qui degunt procul.“ Tuus enim, ac tecum saltem animo et cogitatione nequeo semper non esse, quum amor tui ingenitus est mihi, non captus tempore. Sed quod ad reliqua litterarum tuarum attinet; avunculum meum Joannem Statilium ab isto Amplissimo Senatu omni humanitate ac raris honoribus susceptum et prosequutum fuisse, gaudeo equidem, non tam ipsius avunculi mei, quam Patriciorum Ragusinorum gratia; qui veterem et solitam praeclare laudabilem consuetudinem in magnis viris accurate honestandis non intermittunt, Etenim ampliores honestioresque fore haud dubie se meminerunt, si dignos honoratosque digne atque honorifice habuerint; quod vere Regium ac Caesareum est, eisque ipse quoque huius rei gratiam debere volo, tametsi ad referendam non sim tanti. Extulit hic Civitatem istam, ac eius Nobilitatem ita, ut hanc legationem suam proximam, quas vidit, multis praetulerit, aequarit optimis. De Archiepiscopo autem, Maecenate nostro singulari, deque eius hospitalitate, digna profecto magnitudine Trivultia retulit omnia summa atque optima. Quae res tanta me voluptate afficit, quantam vix effari possum; praesertim quod de facie sese alter proximus meus, alter avunculus cognoverint, et mutuam in amicitiam venerint. Ubi vero ipse Archiepiscopus me avunculo huic meo, tam saepe ac diligenter filium appellans, commendavit; fecit pro integritate sua pium ac partum officium, meo non sine beneficio. Quandoquidem, ut compertum est omnibus, plerumque maiores nostri largiores

amantioresque redduntur in nepotes, si ad domestica de eorum virtute ac moribus experimenta exterae quoque commendatione s accesserint. Nam laudari commendarique a tanto Praesule, potissimum a Philippo Trivultio heroe laudatissimo, quid maius, quid beatius opportunusve mihi contingere potuisset, et quidem apud eum, qui me habet filii loco. Verum enim vero, quum ego illi gratias coram agere per absentiam nequeo; tu cum Idina nostro pro me agito, luculenter etiam atque etiam rogo, donec cum proposita in Gallias legatione (si dabitur) istac transibo; quod avidissime desidero, ut ipse per memet apud patronum de me egrigie meritum officio meo ad unguem defungar. Jam pro tuo, ut ais, tugurio, in quo et totum offers, et modicum esse invenis, laetum tamen fore polliceris; est certe cur et gratias habeam tibi ingentes, et domum tuam, non tugurium, sed amplissimas aedes nuncupaverim. Quam enim aliam domum amicis suis, aut etiam ipsi Alexandro Magno Diogenes ille obtulisset, in qua tauta sapientia animi commorabatur, quam dolium? Quid aliud Petrus Apostolns pro Christo reliquit, quam rete, ultra quod nihil possidebat? Et tamen, quia nihil sibi retinuit, etiam gratiam promeruit, ut duodecim tribuum Israelis affidens iudici. Ne sis igitur hac de re sollicitus; quod si nos una mens, unus animus, unum cor habeat, nec anguste sedemus, cur tuguriolum istud tuum, Parisio domino nitidissimum et cultissimum, quod immerito extenuas, tecum me non capiat? At ne iam nimius esse incipiam articulate litteris tuis respondendo, veniam ad Ambrosium nostrum Gottium, quem, ut debui, amanter vidi, et fraterne excepi; ipse me non secus, quum suo imprimis, tum deinde tuo, atque Idi-

nae nostri nomine est amplexatus. Errore praefecti curiae avunculi mei assignatum erat illi plebei hominis hospitium. Quod cum mihi indignum videretur eum a me abesse, essetque illius commodo quietique minus consultum; effeci, ut in domo mea collocaretur. Meus itaque contubernalis est, et conviva tam iocundus, quam gratus. Et quid ultra quaeris? Venetias frequenter, crebro in Gallias, creberrime in Angliam, octo millibus scutatorum insigniter memorabilem, saepe ac saepissime Ragusium excurrimus; nec aliud ad reliquam, ita me Deus amet, voluptatem, quam ex his colloquiis cepimus, restat, quam tua atque Idinae nostri praesentia atque convictus. Ubi autem ipsum Ambrosium mihi commendas, commendas oculum oculo, cor animo, et fratrem fratri. Dabo tamen operam, ut si alias Ambrosium Gottium dilexerim, nunc etiam amem. Sed illud doleo, quod difficillimo tempore Aulam Hungaricam expetierit, quam nunc et luctus pernecessarii ac optimi Principis Joannis Regis deformat, obsidio premit, et seditio Procerum intestina distrahit; nec facies tantae olim purpurae in ea agnosci possit. At forsan fato ipsius fit, ut ad cetera vitae genera, quibus sese hactenus exercuit, militare quoque adiungat. Venere et Mercurio itaque, cum Marte commutatis, cum quibus ei existere non sufficit; sequitur in dies castra, nec scio quam facile, quibus ne ipse quidem adhuc assuefieri potui, pene iam veteranus miles, et dudum illis assuetus, tanquam inter amendum quoddam; quum nihil minus libenter ago, quam arma versem. Et certe saepe maluissem obscurior fieri, et mihi ipse duntaxat notior, quam in hoc albo multis cognitus assidue cum spe ac metu colluctari. Ea enim, Paris suavissime, Procerum Regni huius natura est, ut

ec priorem cum Caesare Julio, nec parem cum Pom-
io ferre possint, ac Principes quos memorem, quo-
ie pro libidine suo pessimo instituto saepe sub eodem
ademate perniciosissime alternare. Quo fit, ut et ip-
mutuis sese odiis ac vulnerilus conficiare, et nos
ostraque omnia mille periculis reddant obnoxios
mque minime securos, quum quam maxime rem au-
rimus. Sed ohe, finem iam poscit epistola, nec assen-
or facile, quum me abs te tanquam a praesente di-
lli videam. Revocat tamen et tabellarius, qui moram
n patitur, et Ambrosius noster secum vult, ut deam-
lans, quae restant de te deque aliis amicis nostris
ferenda ratiocinemur, idem itaque sit mecum. Unde
quo animo et nunc has litteras amice accipe, donec
t alias accipias, aut me ipsum excipias. Vale. Albae
liae Transsilvaniae quinto kalendas Junias 1541.

LIX. (V. c.)

Nagybátyjának Statilius Jánosnak Verancsics Antal.

Ant. Wran. Jo. Statilio avunculo s.

Abeuntes Consiliarii Saxosabeso cum Regio Cor- 1541. aug. 15.
re in Hungariam, dederunt ex itinere ad nos litteras,
ibus scribunt se indixisse Conventum Publicum
hordae, pridie idus Septembris celebrand
urque omnino interesse, ut qui alii, adi
secus facere praesumeremus. Cur sic

Ibimus tamen, nihil praeterea interrogantes propter innocentiae conscientiam. Audimus Vaivodas iam non parum coeptos negligi, utpote homines non tanti, quorum conatus respici debeant. Nam et a sociis, et a militibus quibusdam sensim deseruntur.*) Opinamur procul dubio datam esse Consiliariis magnam spem revocandi hoc Conventu Transsilvanos ab errore; nisi potius concludatur eos promissis, ut Regno celerius excedant. Quamquam autem vis in Vaivodas non mediocris quotidie hinc illinc intenditur, et nbique omnibus eorum technis occurritur; rogantur etiam, ut desinant ab incoeptis. Honestissimas tamen conditiones, quae illis saepius oblatae sunt**), accipere noluerunt, nec prorsus adhuc constanti (modo) animum declararunt, cameleontem in his omnibus, quae cum ipsis aguntur, referentes, dum subinde personas variant, ut imponant. Huius rei gratia adiunctis Caspare Dragfi ac Joanne Vitezio a Kalo, Balthasari Bornemiszae, qui strenue potitur jam Magistratu suo, injunctum est, ut una cum omnibus copiis, de quibus proxima epistola, non intersint modo, verum etiam praesint his Comitiis, serioque contra has Erynnas ineant consilia. Utissenius, qui rem pueri atque Hungariae videtur fortiter et fideliter capessere, cum P. Petrovio et Val. Turco in Hungariam celeriter contendit, tumulaturus Corpus Regium, et Budam praesidiis bellicoque apparatu firmaturus; quia iam moueri Ferdinandicam factionem nunciatur. Paulus Bancus, arcis Balvani Praefectus, oppidanos Busae, qui Stephanum

*) Kereszttel itt áthúzva: »Mailadus et Balassa iam nonnihil coeperunt haberi contemptii, utpote homines non tanti, quorum conatus magni fieri debeant, qui et a sociis sensim deseruntur«.

**) Kereszttel áthúzva »quibus ad Reginam et Regis filium invitantur«.

Croatam, Regis veteranum et non extremae conditionis militem, oppidi Administratorem in gratiam Balassae per hos dies necaverunt, magno numero variis et horribilibus mortibus affecit. Michael Somboreus, qui arcem Almasium paulo ante contra Regiam obsidionem ignaviter defenderat, cupidus publici nominis, cum melius latuisset homo nihili, ipse quoque ad hanc Vaivodarum tragoediam accesit, ad olus scilicet corchorus; domum enim suam in Somboriano pago, fretus amicitia Balassae, in cuius castris etiam nunc meret, fossa, ceterisque operibus munire aggressus est, et ascitis sibi aliquot suae faecis hominibus, in omnes, qui illac transeunt, crudeliter grassari coepit. Vicinorum etiam nemini non iniurius est; in rusticos vero Asiatici cuiusdam Reguli more immanissime saeviit, dum argentum extorquet. Diceres sub cavasia Caspari Seredio, seu Ladislao Moro egisse tirocinium, jam ex arte novit expilare. Jussum igitur est Almasii Praefectis, ut Somborianum ita invadant, ut deleant, ne illic unquam posthac Somborianis luceat focus, ant gallus cantet; eumque ipsum Michaelem et suos omnes, quibuscum exercet id facinoris, si capere poterunt, diris prius cruciatibus lacerent, mox digna caede conficiant. Reliqui Transsilvanorum, qui modeste in viam revocati non redeunt, neque alieni mali exemplo permoventur, simili pavore deterrentur, ut pernitiosis studiis desistant. Obitum Regis, uti ad nos scribitur, tota Hungaria deflet, et pubilico luctu, ut Publicolam, prosequitur. Solus Petrus Perennius, provolutis aliquot in publicum doliis vini plenis, advocatis suorum magna celebritate, pulsato ubique omnium campanarum aere, et passim ignibus per comp' Patachij oppiduli sui excitatis, genialem et f diem egit. Nos omnes tristes ac pa'

cessamus a lachrymis. Oratores in Turciam missi Lyppae substiterunt, donec a Caesare Solymano litteras accipiant publicae fidei, et pulla veste famulicium vestiant, quo lugubres et attrati lagatione defungantur Quidquid deinceps consequetur, et erit per quem faciam te solita diligentia certiorem. Vale. XVIII. kalendas Septembris 1541. Albae Giulae.

LX. (V. d.)

Verancics Antalnak Honter János.

1542. jan. 1. Pax Christi. Reverende Domine! Commiseram superioribus diebus domino Caspari Pesthiensi, ut li bellum cosmographicum Reverendae Dominationi Tuae meo nomine offerret; cuius nuper pauca quidem exemplaria impressi, nondum tamen edidi. Nam cum idoneis censoribus in patria destitutus essem, diffcili erat libellos toties descriptos diversis amicis castigandos mittere. Cumque per alias occupationes mihi tum non satis licuerit a mendis repurgare; nihilominus tamen imprimendum curavi, quamvis vitiis et erroribus (ut passim deprehendi) plus nimio scateat, ut scilicet hac occasione ad manus eruditorum facilius perveniret, a quibus, quae correctu digna essent, mihi subindicarentur. Quod si contigerit huic operi extremam manum inponere, adiungam forma enchiridras chorographicas diversarum regionum excidendis iam prorsus sum occupatus.

quicquid vitii aut erroris Reverenda Dominatio Tua in eo carmine deprehenderit, etiam atque etiam obsecro, ut idipsum mihi aliquando indicare dignetur. Quin et Egregij domini Michaelis Vrannj censuram libentissime cognoscerem; stomachus meus iudicia doctissimorum virorum non fastidit. Dominum Doctorem Paulum Physicum, compatrem meum charissimum, praesentium litterarum exhibitorem Reverenda Dominatio Tua meo nomine commendatum habeat. Ex eo quaecunque volet, Eadem copiosissime poterit cognoscere. Reverenda Dominatio Tua feliciter valeat. Ex Corona die Circumcisionis (igy) Domini anno Salutis M. D. XLII.

Joannes Honterus Coronensis mp.

Kivül: Reverendo Domino Antonio Wrancio Praeposito Ecclesiae Albensis, Domino et amico observandissimo.

Ascribam, me eius epistolas meis inserere. (Verancsics kezével.)

LXI. (V. b.)

Maureas Royzius Péternek Verancsics Antal.

Antonius Wrancius Petro Royzio Maureae S. D.

Erasmus meus necessarius, vir in me non mediocriter semper officiosus, nimis festinanter, et me inscio, ineptos hos, et tumultuarie dudum factos versiculos dedit in lucem, et Gamrate Praesuli amplissimo dedi- 1542. jan. 10.

cavit, tamquam fortasse meruissem ego a doctis legi, qui vix aspici dignus sim. Equidem vereor, ne hoc officio offecerit potius, ac detraxerit meo nomini, quam profuerit, aut quippiam commendationis addiderit; quippe quod versus hi aliquot mendis non carebant, utpote qni in manus authoris vix semel redierint, propter repentinam et minime expectatam mortem parentis pueri. Nam insuave et iniucundum erat festas Musas lugubribus miscere, quum et parenti sepulchrale carmen eodem fere tempore edebatur. Quacunque tamen ratione Erasmus meus egit mecum, boni consulam, nec hos versiculos qualescunque luci subtraham; sed quemadmodum pro tuo in me ardentissimo studio flagrantissimoque amore peroptasti, recognovi, et mea manu adiecto etiam uno ad puerum epigrammate perscripsi, atque ad te ut ad hominem doctissimum meique amantissimum mitto. Eos tu, Mauree suavissime, ubi tua quoque littera et iudicio examinaveris gravissimo, Praesuli tuo Gamrato velim reddito. Me vero, ut coepisti diligito. Valc. Cracoviae X. die mensis Januaris M. D. XLII.

LXII. (IX. b.)

Gregorianczi Pálnak Veranesics Antal.

Anthonius Wrancius Paulo Gregoriancio Episcopo Zagrabiensi salutem.

1552. jan. 1. Diu haesimus de Beglerbego et Vlymano n exercitus victoriam expectantes, quem tam

Cardinalis noster Waradiensis conflasse et eduxisse e Transsylvania dicebatur; et quum utrumque iam haesisse hostem in casses nostras crederemus, alter elapsus, alter dimissus est. Nec quicquam vel huius commilitonibus detractum, vel illius copiis ademptum est, posteaquam ab altero Lyppa recepta est, alter ab obsidione Temeswarina repulsus. Ambo itaque evasere ultima, ut voluere, ac Deum Maximum precati sunt. Et licet Vlymanus in Lyppensi arce situ debili, et vetere atque infirmo opere constructa cum mille circiter et quingentis hominibus, Beglerbegus in ea ipsa munitione, in qua se ad Tibisci ripam iuxta arcem Bechew metu nostrorum circumsepserat aggeribus, obsiderentur, iamque ultimis annonae difficultatibus laborarent, essetque tam certa de deditione Vlymani spes, et de profligatione Beglerbegi, vel fugere vel pugnare voluissent; quam erat verum, quod ille captivitatem, hic calamitosum et turpem casum effugere minime poterat, si Heremitae fides desiderata non fuisset: frustra igitur has omnes per opportunas et coelitus datas occasiones bene merendi tam de hoc afflictissimo Regno Hungariae, quam, ni fallor, etiam de tota republica Christiana, nemo est in universo populo nostro, qui nunc elapsas non lamentetur. Magis rem perspicue nequeo tibi recensere, nisi quod utrumque hoc facinus commisit nefandissimus homo Heremita, Rege prorsus inscio et inconsulto. Et Castaldo, Nadasdino, Bathoreo, Sforcia, Lossoncio, reliquisque omnibus Ducibus, qui eius expeditionis consilia tractaverunt, refragantibus et prohibentibus, et simul rogantibus, quid ita? aut quo consilio? quove commodo publico id perpetrare vellet? Scire se et Regnum, respondisse fertur, et patefacturum Regi suo

tempore, sperareque collaudaturum Regem, quod sic egisset. Regi quoque dicitur nunciasse, causam esse tam arduam, ut nec litteris, nec nunciis committi posset, eamque a se ipso intellecturum, ubi coram advenisset. Quid plura? Mirantur et stupent audaciam hominis omnes Optimates, immo et ipse Princeps, et quantum audio, etiam verentur. Miros enim scrupulos iniecit de se in animis omnium; sed ferendum etiam cum periculo omnes existimant, quod ad tollenda tam repente nulla nec honesta, nec satis tuta atque idonea via reperitur; quandoquidem hinc potentiam eius suspectam habent, illinc beneficium ingratitudine pensare iniquum ducunt. Vereor tamen Castaldum et Sfortiam machinari, et tendi casses tanto proditori, ne conceptum scelus perducat ad finem. Habes de Beglerbego, Vlymano et nostro exercitu. Accipe iam de nostro Francisco Tahio, Zigetti Praeside. Diebus proximis cum insigni quodam Turca milite praesidii arcis Geresgally hastis ex condicto et mutua provocatione concurrerat ea lege, ut uter alterum equo deiecisset, is deiecti equo potiretur; idque duntaxat victoris proemium foret. Confodit hostem Tahius, et deiecit equo, equusque prostrato domino in suorum profugit aciem. Petere ex pacto equum incoepit Tahius, nec obtinuit; ortaque ex hoc ibidem inter utrosque prius verborum disceptatione, mox devenere in iurgia; et demum infestis armis concurrere, nostra cohorte in hostes priore invadente, ut prior appetita iniuria equi denegati. Nec iustae irae defuit Deus. Felicissime cessit certamen Tahio; caesi, et vulnerati et capti sunt multi Turcae, paucis nostris afflictis. Sic debitum, quod inventum unum erat, viris et suo sanguine pensaverunt. Nec per id temporis humani

quicquam aliud novi. Brevi plura offerent se. Vale. Ex Porno calendis Januarii 1552.

LXIII. (XII. b.)

Illicinus Péternek Veranesics Antal.

Antonius Verantius Episcopus Agriensis Reverendo atque Eximio Doctori domino Petro Illicino Praeposito Sancti Thomae et Canonico Ecclesiae Strigoniensis amico uti fratri suo S. P. D.

Eo tarditas responsi mei, quod me ad humanis- 1558. jan. 23.
simas et amicissimas litteras tuas par erat vel subito tuis acceptis facere, ut ea dudum et excusationis modum amiserit, et sane iam non tarditas, sed summa et plus quam plebea dici debeat negligentia. Incidi enim in hunc scopulum, impulsus quonam vento equidem nescio; ita tamen sensim, et perinde ac iustis quibusdam rationibus vectus; ut non prius naufragium me fecisse sensi, quam feci. Admonitus interim saepenumero, quod minime nego, et a genio meo tanti officii, qui me ab humanitatis partibus nunquam recedere, nunquam a colendis amicis studio refrigescere sinit, et ab usu vetere, qui mihi fuit semper, cumulate pensandi accepta officia. Verum iam aut me tua absentia, aut meis publicis occupationibus excusa; quum et tu domum diu redieris, et cum Serenissimo Rege nostro omnium quoque id genus occupationes abierunt; nedum meae, tam utrumque iam et [illegible] ordum

factum esse video, ut non putem me alia ratione veniam poenae obtenturum, quam ultro confessa culpa. Et id quidem eo securius, quod ambo Christi Mystae simus, inter quos pietas, non jus summum dominatur. En itaque sontem me tibi sisto, en delinquentem profero; petoque, ut facilis mihi indulgeas, et persuadeas tibi, ea me deinceps hanc negligentiam sarturum diligentia, quam in exemplum poteris vertere, agnoscesque, multo magis te fuisse a me amatum, quam hactenus credideris. Ad tuam vero de incolumi meo a Turca reditu gratulationem habeo maximas gratias, vicissimque tibi omnes precatus et Divinas, et humanas, tum gratias, tum honores, vitamque sine ullis incommodis quam longissimam, et quam laetissimam. Scito, me non apud Cyclopas solum Ulyssem fuisse, sed etiam apud Cacos, Minotauros Centaurosque et infernales Cerberos; et sic saepe apud eosdem ipsemet etiam de me ipso dubitasse, ut non mirer, praeter omnium vestrum, qui desiderabatis, expectationem, vobis me rediisse. At redii tamen Deo misericorde industriam meam ac meorum collegarum adiuvante et vectante. Verum non Ulysses; quum et gratia optimi amplissimique Regis mei munificentissime clementissimeque quod ceperit, et in oblivionem amicorum non fuerim, tanta me videlicet sospitem agnitione complexi sint et exosculati, quemadmodum abs te quoque, uti ipse polliceris, expectem ac indubie sperem. De Joanne autem affine tuo Briccio Illicino, egi ut petieras, et amice, et diligenter; sed serum fuit meum patrocinium iam elapsis occasionibus; non tamen alienum, quod repereram, Reverendissimum Dominum nostrum Strigoniensem satis ad lenitatem in eo datum. Sed, ut dixi, amissa opportunitate bene conficiendae

rei necessaria, eaque in novas occasiones delata, curam intermisi eodem Briccio tuo accurate commonito, ut aequo animo novam aliquam operiretur occasionem. Prudentis esse, temporis, fortunae, ac Divinorum providentiae sese accomodare, nec isthaec tria conari antevertere; quum neque a Regibus quidem, nedum a principibus viris omnia uno atque eo ipso tempore, quo nos vellemus, exigi debeaut; quando ultro et opportunius non porriguntur. Nimirum quod aeque ipsorum etiam facultates patiuntur saepenumero deliquia, ut hominum privatorum. Pira fuerunt optima et gratissima. Et hic fine his litteris imposito, brevi plura coram; quum iam hinc ad vos abitum adornem. Vale, vive, felix esto, et me, ut facis, ama, mi Doctor Illicine charissime et humanissime. Viennae 23. Januarii 1558.

LXIV. (XIII. b.)

Oláh Miklósnak Veranesics Antal.

Ad Reverendissimum Dominum Strigoniensem.

Agriam ego Dei gratia sabbato proximo perveni, 1558. mart. 3.
et ingressus sum. Die lunae sequenti claves arcis accepi, et Episcopatus huius mei possessionem inivi. Nunc iam statui tam meo, quam ipsius arcis Agriensis constituendo operam navo. Quem ubi primum constituero, et in ordinem omnia red
Vestram Reverendissimam

Zylwa me nondum est assequutus. Reverendissimum dominum Chanadiensem hinc istuc redeuntem Cassoviae tantum vidi. Rem Praepositurae nepotis Vestrae Reverendissimae Dominationis, mei vero fratris, curam adhuc non attigi, Agriensi, et mea peculiari occupatus primas partes debere videor propter multas arcis huius rationes, quae mature suo loco reponi postulant. His autem omnibus initio bene exequutis et constitutis, secundo loco rem Praepositurae memoratae expediam.

De novis Turcicis aliud adhuc non accepi, nisi quod a plebeis, quos nobiscum communes habent, sedulo sciscitantur fluminum incrementa et decrementa; et si viae glacie lutove liberatae itinerantes patiantur. Quo coniicimus, eos expeditiones meditari, et mox aggressuros, ubi his impedimentis caruerint. Non demum praetermitto, Nicolaum etiam a Monozlo plebanum Tyrnaviensem adhuc Vestrae Reverendissimae Dominationi commendatum dare; ne spe misero homini de gratia Vestrae Reverendissimae Dominationis praebita, verba eidem dedisse videar. Propterea vehementer rogo, dignetur eius paterne misereri. Satis enim correptum et mulctatum sua virga existimo, qui tamdiu publice pudorem delicti sui tulit, et iam tandem sanatum esse puto, ut benignitas Dominationis Vestrae Reverendissimae magis elucescat; ipse vero, qui deliquit, vivat. Deus etc. Agriae 3. Martii 1558.

LXV. (XIII. c.)

Megbizottjának Jánosnak Verancsics Antal.

Joannes salve. Ad 26. diem Februarii, quum pervenissem Agriam incolumis, possessionem quoque eius inivi; quod Deus Optimus Maximus felix ac faustum faxit. Nunc quia sum in constituendo statu meo, plura ad te scribere nequeo; sed brevi copiosius scribam, et describam etiam omnem rationem, qua me hic exceperint. Tubam, quam mihi miseras, apud Galgocz recepi. Nec postea vel unas tuas litteras accepi. Propterea officii tui soliti erit, saepius tuis me invisere, et edocere de his, quaecunque intellexeris ad publicum pertinere. Eo enim iam loci sum, quo raro vel Germanica, vel Gallica, vel Italica perferantur, nisi a peculiaribus amicis et hominibus. Reverendis dominis Praeposito Kerecheny, Paulino, et Archidiacono Abstemio, fratribus meis charissimis, me officiose commendabis. Vale. Agriae 3. Martij 1558. 1558. mart. 3.

LXVI. (XIII. d.)

Maximilián királynak Verancsics Antal.

Sacratissima ac Serenissima Maiestas Regia!
Domine Domine mihi semper clementissime!

Quum hos fratres Divi Pauli Heremitae professores proxime per fac[illegible]rtis adversae ex claustro Sanctae Job, [illegible] Varadinum, 1558. mart. 25.

pulsos, semper Maiestatum Vestrarum fideles fuisse intelligo, versenturque hoc etiam tempore sub dominio et alis Vestrarum Maiestatum in ditione Agriensi et Dyosgewr: bona sua Echyeg nuncupata, et non longe ab Agria prope Tibiscum sita, nomineque haud admodum probabili, uti mihi dicitur, impetrata, existimavi posse ex gratia et pietate Maiestatum Vestrarum illis restitui; si modo Eidem placuisset. Qua etiam causa eosdem fratres Maiestati Vestrae Sacratissimae non dubitavi commendare. Et quia assidue ad protectionem meam accurrunt, nec possim ipse contra litteras Maiestatis Vestrae possessori eorundum bonorum datas ulla in parte esse auxilio: jussi denuo gratia eiusdem Vestrae Maiestatis; (quae si) pro aequitate miseris affulsisset, tantum opus in posterum eis praestabo, quantum mihi ab Eadem Maiestate Vestra fuerit mandatum. Quam Deus Optimus Maximus incolumem et felicem conseruet. Agriae 25. Martii 1558.

LXVII. (XIII. e.)

A nádudvari esperestség papságának Verancsics Antal.

1558. máj. 25. Antonius Verancius Episcopus Agriensis, Comes Perpetuus Hewesiensis, ac Sacrae Caesareae et Romanorum, Hungariae, Bohemiae Regiae Maiestatis Consiliarius etc. universis Ecclesiarum Dei Magistris et Parrochis in Districtu Nadwduar existentibus,

bus in Christo nobis dilectis salutem et paternam benevolentiam. Quum ab aliquo iam tempore illam pensionem Cathedratici, quam nobis ratione Archidiaconatus de Zabolch ex antiquo et usitato more vestri de medio exigere et administrare deberetis, apud vos insolutam praetermisistis: propterea, quum iam nos etiam ex Dei benignitate ad hunc Episcopatum nostrum provecti sumus, unde vobis viciniores facti multo quam antea, et prospicere vobis et pro nostro erga vos paterno affectu prodesse poterimus; requirimus vos harum serie, paterneque hortamur, ut totum illud Cathedraticum, quod nobis tam anno praesenti, quam etiam de praeterito conferre debetis, sine longiori mora exigere inter vos, et per hunc Egregium dominum Raphaelem Zymy, Curiae nostrae Magistrum, vel eius specialem hominem ad id deputatum remittere et praesentare nobis filiali obedientia curetis. In quo et officio vestro debito optime satisfacietis, et nobis gratum imprimis obsequium exhibebitis.

Ceterum, quum instat terminus nostrae confirmationis apud Sanctitatem Sedis Apostolicae; quo quidem in processu istius rei, inter alias permultas et angustas necessitates nostras, mediocri sumptu opus habere nos, vestra charitas bene perpendere potest; propterea vos tanquam filios dilectos duximus admonendos et postulandos, ut, quemadmodum et Capitulum nostrum Agriense, et reliqui parochi nostrae Ecclesiae adhaerentes, pro facultate rerum suarum non invite, nec gravate subsidium charitativum in hoc praesenti nostro defectu conferre nobis polliciti sunt; ita quilibet vestri quoque ordinis sive praedicatoris, sive alterius dignitatis, non gravabitur hac in re nobis quidem perquam necessa[illegible] olim etiam

perutili, pro possibilitate vestra propensissime, et ea qua id praestari solet charitate, quaque nos prosequi filialiter sane vos decet, huic nostrae postulationi, instantique rei necessariae succurrere et adesse. Quod officium vestrae charitatis vicissim nos etiam paterno nostro in vos studio atque benevolentia quandocunque per occasiones refundere non praetermittemus. Vosque in reliquo bene valere optamus. Agriae 13. Maii MDLVIII.

Idem Agriensis manu propria.

LXVIII. (XIII. f.)

Maximilian királynak Veranesics Antal.

Ad Maiestatem Serenissimi Regis Bohemiae.

1558. máj. 19. Quod Catholicae Caesareae et Regiae Maiestatis felicem reditum, et Eandem ad summum Imperium tanto omnium Electorum, et reliquorum totius Germaniae Principum ac Statuum consensu fuisse electam et proclamatam, clementer ad me Maiestas Vestra scribere dignata sit, habeo, Clementissime Rex et benignissime Domine, Maiestati Vestrae Serenissimae maximas gratias. Quid enim aut universo Orbi Christiano laetius potuisset hac tempestate accidere, aut genti nostrae melius atque optatius, quam Maiestatem Suam Sacratissimam ad hoc fastigium condescendisse, et has tanti Imperii habenas in tam pii, sapientis, fortis, munifici, et sanctissimi Regis manus tum ab hominibus esse

traditas, qui per omnem hactenus actam vitam his virtutibus institit, his actionibus studuit, huic animo et voluntati operam dedit, ut et religio nostra Catholica floreret inconcussa, et omnes Christiani Status pace atque otio fruerentur, sola ipsa Eius Maiestate omnibus sese curis, laboribus ac vigiliis exponente, ut una ex aeqvo omnibus, pro rara et vix effabili sua bonitate prospicere et prodesse potuisset. Quare incredibili affectus gaudio et gratulatione oro Divinam Maiestatem, ut hunc optimum, ac diu Caesarem omnium hominum votis expetitum et expectatum faciat felicissimum; et primum Vestris Maiestatibus, liberis suis Serenissímis Dominis nostris clementissimis, deinde nobis Hungaris, postremo toti reipublicae Christianae, quam semper singulariter et amavit et protexit, summa cum immortalis gloriae ac laudis, victoriarumque de hostibus amplificatione diutissime conseruet atque custodiat. Ego vero si tempestivius ad litteras supra memoratas, ac ad hunc tam laetum nuncium Maiestati Vestrae Serenissimae, uti debui, non responderim; supplico humillime, dignetur mihi pro benignitate sua clementer veniam dare, et excusationem meam accipere. Superioribus enim diebus, quum Agriam iter Vienna instituerem, et Maiestati Vestrae valedicerem, pollicens, me acies illas Turcicae rei militaris in picturam relaturum, concepta spe, quod Agriae maius otium essem habiturus, quam tunc Viennae habueram publicis negotiis intentus; Maiestas Vestra quodam sane mirabili, et eo certissimo vaticinio subridens quaesivit, an ad otium Agriam venirem; quod quidem quam vere Maie
divinaverat, ut ex hoc agnosci
raro, non ad Maiestatem Ves

sed etiam ad alios, quibus officio astringor, litteras dederim. Tantum enim abest, ut hic aliquid otii quietisve nancisci potuerim, ut nomen etiam eius non audiverim. Et audeam dicere, hanc Agriensis Episcopatus functionem Regnum esse quodpiam, quod perpetuo circumstrepunt negotia et controversiae. Et mearum occupationum huiusmodi assiduitatem vel a pictore suo Maiestas Vestra dignabitur cognoscere, cui profecto iam a tribus mensibus, quibus hic ago, vel unicum biduum vacare minime poterim, quemadmodum, quum adero, intelliget, benigneque mihi veniam dabit. Ceterum quod ad ea adjiciam, quae Caesareae et Regiae Maiestati de rebus, et statu horum finium largius exposui et attigi, ea me soli Caesareae et Vestrae Regiae Maiestati perscripsisse, unum est; fines hos magnopere periclitari latrocinio, et confidentia Tokainy grassatoris. Nec posse illis commode prospici, nisi conatu bellico, et si praeclarus aliquis vir cum singularis authoritatis Suae Caesareae et Regiae Maiestatis Imperio eosdem ab imminenti periculo et a multorum licentia tutaturus eis praefuerit. Hisque de rebus quomodo aliunde ad Maiestates Vestras perferantur, non intelligo. Sed certe, quanto plures hic rectores gentium earundem habuerimus, sine uno quoppiam praecellenti et dignitate pollenti viro Suae Caesareae et Regiae Maiestatis summo vicario, frustra sane omnes et conatus nobis intendentur et impensae fient. Res enim tot capitum ducta auspiciis, singillatim omnia in diversum, atque, quod dolendum est magis, in obliquum trahunt. Cuilibet sua probatur sententia; nemo pro aliena quicquam agit quod agendum esset; hisque ex causis omnium contentione suscitata et in dium producta, nihil prorsus geritur, nedum

e re foret. Et hoc hostes quum non ignorent, ac Magnates quidam nostri, quos vix retinemus, optime cernant; et illi ardentius in ditionem Maiestatum Vestrarum incalescunt, et ii in algorem magis resolvuntur, aliique palam, alii clam cum hostibus amicitias foederaque contrahentes, illud et aperte et sine pudore profitentur, nolle se cuiuspiam causa fortunas et bona sua amittere, nec in hostes Suae etiam Caesareae et Regiae Maiestatis insurgere, si, cum quibus, non sit. Quasi Agriense et Cassovianum praesidia, castraque Telekessiana nihili ducerent. Sic his in locis, Clementissime Rex, tumultuantur, et satis incommode omnia. Quibus nisi mature solida et bene instituta ratione providebitur, timendum erit huic ditioni. Reliqua, quum Deo dante rediero, copiosius demonstrabo. Cum effrenatis enim et efferatis hominibus geritur nobis res. Et sane militandum est. Quia nisi vi et virtute, et providentia Principis subiugabuntur, tenebunturque in officio; frustra humanitate, clementia, largitioneque regentur, aequitatis omnino immemores, quum vis adsit. Nos si eorum more innocentem plebem vastare voluerimus, haud dubie vincemus; quum ne nobis quoque ad id patrandum viri desint. Sed si hoc pacto vicerimus, quid vincemus? ubi quod tueri et servare iussi simus, desolaverimus. Ideo, quod humillime dico, mature est rebus succurrendum. Quia si nos rei gerendae curam diutius remittemus; hostes eam intendent, et praeripient victoriam.

De novitatibus, quas hic habemus, haec sunt. Aiunt Reginam cum filio Varadinum propediem venturam ad habenda cum Transtibiscana Nobilitate Comitia. Franciscum Bebeck reiectum a Regina, et in Turciam profectionm parare. T

cum convehere, eique de injciendo ponte infra pagum Warkon animum habere; vererique a pluribus, ne quid experiantur in Giulam. Ceterum etsi nobis exploratores in diversas partes assidue mittantur; nihil tamen adhuc quippiam certi retulerunt; nisi voces tumidae de magno apparatu Beglerbeghi Graeciae, et unius Passae Vescirij contra Zigetum. Quodque in maritimam expeditionem totum Turciae Imperium incubuerit, Hrustanum quoque Passam, Principis eius sepulta coniuge Eszekia, non adeo iam florere, et dubitari de suo successu.

Misimus et Belgradum hominem primis adhuc diebus Aprilis, quem in dies expectamus; isque quicquid retulerit, Praefecti Agrienses Maiestatibus Vestris significabunt, quod ego iam accinxi me itineri, nec hic eum me assequuturum putem. Deus Optimus Maximus Vestram Maiestatem Serenissimam felicem atque incolumem diutissime servet, Agriae 19. Maij 1558.

LXIX. (XIV. b.)

Carpo bibornoknak Veranesics Antal.

Ad Cardinalem Rodulphum Pium de Carpo.

Illustrissime ac Reverendissime in Christo Pater. Domine Domine semper colendissime.

1558. sept. 12. Fama celeberrimi nominis Vestrae Reverendissimae ac Illustrissimae Dominationis, et felicissimi

virtutum suarum preconis magnifici Tranquilli Andronici, gentilis et conterranei mei studium, quo Illam diligentissime prosequitur, diu iam movere me, idque ab annis ferme XV, ut Eandem et cognoverim, licet de nomine tantum, et inter omnes alios Sacrosancti Collegii sui Reverendissimos et Illustrissimos dominos Cardinales delegerim, quem pro meo haberem, unumque per omnem vitam peculiariter mihi colendum observandumque et suspiciendum esse ducerem. Quare subnixus magna, eaque certa fiducia, meum hoc erga Vestram Reverendissimam et Illustrissimam Dominationem affectum diu iam apud Eandem benignissime esse receptum; praesentes litteras meas pusillus homo ad Suam Amplitudinem dare, et Eam suppliciter orare, dignetur annuere, me et pro vetere hac mea in Eam voluntate, deliberationeque constantissima frui suorum consortio, benignoque Eiusdem et favore et patrocinio potiri. His enim proximis mensibus, quum Sacratissimus Imperator, Dominus et Princeps meus Clementissimus, Divino potius spiritu monitus, et sua bonitate motus, quam meis meritis adductus, me quoque in huius temporis electorum vocatione ad Agriensem Episcopatum elegerit ac nominaverit, Sanctissimoque Domino Nostro pro Sanctae Romanae Ecclesiae Apostolicaeque Sedis authoritate duxerit praesentandum, rite ab eadem confirmatione mihi postulata; Vestrae Reverendissimae ac Illustrissimae Dominationi humillime supplico, dignetur mihi in hac ipsa confirmatione apud Suam Beatitudinem clementer obtinenda favorabiliter patrocinio et intercessione sua adesse, qua omnibus ad Se accurrentibus vel publico testimonio, famaque latissime celebrata prodesse consuevit. Huc et illa ope apposita, ut gratuito eadem confirmatione cum

Dei et Suae Sanctitatis benedictione potiamur. Idque non alia de causa, quam quod Episcopatus Regni nostri iam haud quaquam ea sunt facultate, ut, quas priscis pendebant temporibus Annates, his possint pendere. Ac ut ipso de Agriensi loquar, cuius mihi commissa est provincia; hic enim quum hinc inde ita sit vallatus hostibus, ita solitis imminutus redditibus, ut ne suo quidem per annum dimidium sufficiat praesidio sustentando; idque etiam, quod videtur ei factum esse reliquum, non certe aliter colligi ac reponi possit, quam armatorum opera. Et nisi custodia etiam eius Principis auxiliis iuvaretur, dudum illum aut destitui, aut in hostium potestatem cadere contigisset. Quod quidem, quia et publico multorum testimonio constet, qui statum Regni huius non ignorent, et Caesareae Maiestatis litterae fusius explicabunt, isque etiam nuncius noster Franciscus Belgramonius, eiusdem Ecclesiae Agriensis Canonicus et Capellanus meus oretenus narrare poterit, nihil sane hoc Regno nostro tempestate hac in toto orbe Christiano calamitosius esse inveniet. Quo ex omni fere iam parte, hinc a Turcis, illinc a seditiosis cum Turca sentientibus, labefactato ac prope sub iugum misso, ita publice ac privatim omnium ordinum attriti sunt opes, promiscue interim ab omnibus etiam mediocribus hominum conditionibus usurpata passim grassandi licentia, committendique quicquid libido suasisset, ut Ecclesiis nostris quoque praeter solos titulos ac nuda nomina nihil ferme sit relictum; magisque eas aliunde iuvari conveniret, quam ex sese ipsa vel exiguam stipem in alios conferre possent. Faciet itaque Amplitudo Vestra Reverendissima et Illustrissima rem profecto sublimitate sua dignissimam, opusque plenum pietatis; si mihi in

hac confirmatione cum benigna et liberali relaxatione Annatae obtinenda, quam humillime postulo, paterne dignabitur adesse et patrocinari gratiose. Referret autem plurimum, si et ego, et electi fratres mei celerius confirmabimur, sanctaeque confirmationis benedictione potiemur. Quia quum nec sacerdotes necessarios habeamus, quos Parrochiis praeficere deberemus, deficientibus in dies partim Turcarum saevitia, partim diversis aliis casibus, et confirmatorum Episcoporum penuria ac ab Ecclesiis absentia, in qua sese diutius cogantur continere metuentes, ne quid contra Sacros Canones committerent; plura multo sane alia incommoda, quam quae enumeravi, haedem capiunt nostrae Ecclesiae, ac nostri cleri cum populis. Degenerantibus interim a disciplina etiam iis, quos iam habemus, et beneficiis funguntur; quum cessante rectorum praesentia et providentia, quam rite vel officia ipsa Divina in templis exequantur, vel reliquae ordinationes Catholicae observentur, iudicavi Vestrae Reverendissimae ac Illustrissimae Dominationi, quae est sapientissima, supervacaneum esse cuncta singillatim percensere. Quarum finem facio, Deum Optimum Maximum precatus, ut Reverendissimam et Illustrissimam Dominationem Vestram dignetur incolumem felicemque quam diutissime conservare. Datum Viennae XII. die mensis Septembris 1558.

LX. (XIV. c.)

Sebridovski Endre krakói püspöknek Veranesics Antal.

Ad Reverendissimum dominum Andream Sebridovium Episcopum Cracoviensem.

1558. sept. 22. Superiori aetate, quum primum rediissemus ex Turcia, litteras nostras ad Reverendissimam Dominationem Vestram Egregio viro domino Christophoro Lassottae nobili Polono dederamus, idque eo animo, ut Ei significato nostro salvo reditu ex tanta summorum periculorum voragine, in quam publicorum Regni nostri commodorum causa deducti fueramus, veterum etiam officiorum nostrorum, quibus Dominationem Vestram Reverendissimam semper summo studio ac summa voluntate voluptateque coluimus, memoriam renovavimus, deque futuris etiam tum certam, tum securam faceremus. Ad quas litteras quum nullum responsum ad hoc tempus habuimus, eas aut perditas esse, minusque ob id fuisse redditas, aut prorsus nos ex animo Eius excidisse cogitavimus. Quorum tamen alterum ut accidere facile potuerit, quum huiusmodi casus magnis etiam aliquando thesauris ac rebus pretiosissimis evenire soleant, nedum litteris unis; ita alterum accidisse ut credamus, haud quaquam induci possumus; quandoquidem nobis benevolentia Dominationis Vestrae Reverendissimae, qua nos semper est ab initio complexa, nihil unquam fuerit aut certius, aut perspectius. Nunc itaque hoc ipsum argumentum eodem studio repetentes, placuit vel id solum ad Vestram Reverendissimam Dominationem scribere, nos

Eandem, et Eius dignissimam multarum virtutum et singularis humanitatis Amplitudinem omni tempore observare, ac magni facere, plurimamque Illi incolumitatem felicitatemque precari, propensissima etiam officia cum servitiis exhibemus et addicimus. Viennae XXII. Septembris 1558.

LXXI. (XIV. e.)

Verancsics Antalnak Eperjes város tanácsa.

Reverendissime ac Magnifice Domine, Domine nobis gratiosissime. Post servitiorum nostrorum paratissimam commendationem. Ad postulationem Reverendissimae Magnificentiae Vestrae in medio nostri in civitate hospitium ordinavimus. Quod etsi Reverendissimae Magnificentiae Vestrae alibi magis conveniens, quam apud nos ordinari potuisset: tamen, quia Reverendissimae Magnificentiae Vestrae sic visum est, ut apud nos in civitate ruinosa potius, quam alibi, divertat; Reverendissimae Magnificentiae Vestrae, cui multum servitiis nostris debemus, potulationi Eiusdem morem gerentes, domum parochialem concedere constituimus. Quia vero diversorum rumoribus, qui subinde ad nos perferuntur, Reverendissimam Magnificentiam Vestram inusitatam quandam immutationem religionis nostrae et rituum ecclesiasticorum in templum nostrum introducturam, contra receptum ordinem a multis annis cum Civitatibus Liberis nobis 1558. nov

communem: Reverendissimam Magnificentiam Vestram ut Dominum nostrum gratiosissimum retinendae communis pacis et tranquillitatis studio in plebe nostra, quae difficulter id, quod longo usu receptum est, sibi eripi patitur, summopere oramus, dignetur per litteras animum et voluntatem suam hac in re quamprimum nobis aperire, ut malo imminenti sine periculo et motu publico hoc praesertim tempore subveniri possit. Id quod tam ex re Reverendissimae Magnificentiae Vestrae, quam nostra fore existimamus; Eidem servitia nostra commendantes. Datum Eperyes die 13. mensis Novembris anno Domini 1558.

Gratiosam superinde a Reverendissima Magnificentia relationem expectamus.

Eiusdem Reverendissimae Magnificentiae Vestrae

observandissimi
Judex et Jurati Cives
Civitatis Eperyes.

Kivül: Reverendissimo ac Magnifico Domino, domino Antonio Verancio Episcopo Agriensi, Comiti perpetuo Hewesseiensi etc. Consiliarioque Sacratissimae Caesareae Maiestatis etc. Domino nostro gratiosissimo.

LXXII. (XV. b.)

I. Ferdinánd császárnak Veranesics Antal*)

Sacratissima Caesarea Maiestas!

Domine, domine nobis clementissime!

1558. körül.

Proxime post felicem Sacratissimae Maiestatis Vestrae in Bohemiam et Germaniam a nobis discessum; quum Serenissimus Rex Bohemiae, Dominus noster clementissimus, dedisset literas suas ad quosdam ex nobis, et ad plures alios Maiestatum Vestrarum fideles subditos, qui finitimas arces per Hungariam teneremus; tria potissimum gratiose mandavit nobis: Primum ut praefatas arces nostras sufficienti commeatu instrueremus. Deinde ut annonam omnis generis non solum evehi ex nostris finibus in ditionem Turcae prohiberemus; sed etiam ut ei annonam ipsam et jumenta et plaustra, quibus veheretur, interciperemus. Postremo ut per milites nostros, et quibuscunque aliis opportunis rationibus fieri posset, omnes villas per Turcarum ditionem, quae intra Tibiscum et Danubium est, incipiendo a longinquioribus, exurere, pecoraque omnia abigere, et quicquid uspiam esset, quo homines et jumenta victitarent, corrumpere deperdere curaremus, quae videlicet avehi et asportari commode ac tuto nequirent; idque in eum finem, ut praesidiis Turcae finitimis, atque etiam eiusdem expeditioni, cuius iam tot et tantis rumoribus solliciti simus, solita ad hoc tempus commeatuum facultas diminueretur.

Quas ego quidem litteras quum pro fide et subiectione mea omni honore et reverentia, qua par fuit, et quam Maiestatibus Vestris debeam, recepissem, dili-

*) Úgy látszik, hogy ezen levél el nem küldetett.

genter legissem et intellexissem; duo priora, quae his mandabantur nobis, agnovi ea fuisse, de quibus jam tum Maiestas Vestra Caesarea, dum hic adhuc existeret, decreverat, et praeceperat etiam, ne in exequendis primo quoque tempore moram minimam committeremus.

In tertium nonnihil haesimus, ut non intellectum antea; et ea rei visa difficultate ac magnitudine, ex qua complura et varia viderentur et Regno et Maiestatibus Vestris reduntatura esse incommoda; immo quod veremur insuper, ne quod malum satageremus avertere longius et maturius, aliud accerseremus celerius, si rem videlicet eandem subita fortassis deliberatione transactam, exequeremur simplicius, nec ad eam, quae viderentur nobis, nostrae etiam considerationis aliquid afferremus, ut fideles Consiliarii, amantesque et studiosi eorum subditi, quae ad honorem et commoda Maiestatum Vestrarum pertinere sciremus.

Hoc autem, quum eiusmodi esse censeamus, quod et honorem, et commoda Earundem Maiestatum Vestrarum pro judicio nostro —

LXXIII. (XXV. b.)

Maximilián királynak Veranesics Antal.

Serenissimo Regi Bohemiae Maximiliano.

). jul. 26. Maiestas tandem Caesarea mutavit sententiam de Constantiensi itinere, disuasa aestuum magnitudine et

incommodis aurae. Constituit autem in horum Comitiorum Imperalium exitu Monachum proficisci; uti Serenissimis Reginis, filiabus suis charissimis, quas eo dicitur Eniponto accersivisse, salutatis, et aliquot diebus cum genero suo Illustrissimo Duce Bavariae venationibus datis, Isaro amne in Danubium descendet, Danubio vero Viennam revertetur. Sic modo stat consilium, nisi interim secus quid aliud inciderit, quo hoc etiam immutatum erit in tanto negotiorum concursu. quae nunquam Suae Maiestati desunt.

De Pontifice Summo meliora nova sunt allata, Sanctitatem Suam satis commode convaluisse, et Patavium iter parare. Apponensium thermarum causa, quibus esset usurus medicorum consilio. Prius tamen Lauretanam Beatam Virginem inviset.

Aiunt, Sanctitatem Eius magno animo polliceri sibi eorum annorum vitam. qui illi ad centesimum restant. Et hoc patris sui exemplo. quem iactat simili infirmitate sub decrepita laborasse. et nihilo minus attigisse centesimum. Ceterum ne Deum quoque [illegible] eum interim erepturum. donec labefactatam tot abusibus Ecclesiam reformet. et haereticos ab ea propulset. Quid tandem? Omnibus et admirationi et terrori est.

De legationibus autem [illegible] batur: nescio iam an ulla contingent [illegible] time habet. In Galliam [illegible] lielmus Truczez frater [illegible] legatione condolendi de [illegible] quatriduo. In Angliam [illegible] stan, vir dignus et [illegible] niter, neque hic [illegible] eius confierit [illegible] tum sit, ut eo potius [illegible].

hoc praesertim cius Regni statu, quo nunc nostris Catholicis vel in unico illius angulo nec locus, nec gratia reliqua sit; multo id consilium magis laudo, quod ante inierant. Romana vero impegit in silentium, postquam cessavit ea causa, quam Maiestas Vestra novit. Nec prius denuo cura illius, uti audio, resumetur, quam aut ex Urbe quippiam eiusmodi affulgeat, quod a paterna Eius Sanctitatis pietate expetitur.

Haec sunt post alias litteras meas hic apud nos nova consequuta, quae ad Maiestatem Vestram perscribere volui, ne officium intermitterem. Deus Optimus Maximus Maiestatem Vestram incolumem, et felicem servet. Augustae Vindelicorum 26. Julij 1559.

LXXIV. (XXVIII. b.)

Az abauj-vármegyei papságnak Verancsics Antal.

. körül. Antonius Verancius Divina miseratione Electus Episcopus Ecclesiae Agriensis, Comes Perpetuus Hewesiensis et Borsodiensis, nec non Consiliarius Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis etc. universis et singulis Parrochis in Comitatu Abaujwariensi existentibus, nobis in Christo dilectis, salutem et paternam benedictionem. Quum varios constituit Spiritus Sanctus in Ecclesia Catholica Rectores, qui non modo gregis dominici curam haberent, sed etiam eius ministris praeesse, diligenterque attendere deberent, quo pacto et se ipsos in ministerio Dei gererent, et plebem

sibi commissam instruerent, ne ab officio ipsorum deviantes subditis etiam ovibus perditioni forent.

Propterea Reverendus dominus Matthaeus Zerdaheli Praepositus Mislensis et Archidiaconus Abawywariensis, nostrae Ecclesiae Canonicus, voleus suo officio, quo fungitur satisfacere, constituit vos, qui in eius Archidiaconatu diversorum locorum Parrochiis praeestis, fraterne visitare, deque vestrum omnium bona inter homines conversatione atque sana doctrina pie cognoscere; ut si quid forte inordinati et alieni ab officio Dei ministrorum in vobis comperiretur, illud emendatum vobis bono modo relinqueret; quo deinceps tam vos ipsos, sicut Dei ministros deceat, gèrere possetis, quam plebem pastorali officio vobis commissam rectius informare valeatis.

Hortamur vos itaque, et quemlibet vestrum in Domino paterne, atque etiam nostra auctoritate, qua fungimur, requirimus, et vobis omnibus in virtute sanctae et salutaris obedientiae mandamus, ut praefatum dominum Archidiaconum vestrum honore quo decet recipiatis, et illi in omnibus, quae vestra requirit obedientia, dicto audientes atque obsequentes esse debeatis; nec vos secus, praesentibus perlectis exhibenti restitutis, facientes, et tanquam praepositis vestris reluctantes, merito animadvertere patiamini — —

— — — — — — — — —

LXXV. (XXVIII. c.)

Verancsics Antal egri püspöknek pásztori levele.

1562. körül. Antonius Verancius Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus Agriensis, Comes Comitatuum Hewesiensis Perpetuus, Borsodiensis Administrator, Pesthiensis Locumtenens, ac Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliarius etc. universis et singulis huius nostrae Dioecesis, quorum animarum curam gerimus, gratiam et pacem a Deo, qui prope adest omnibus invocantibus se in veritate. Quum veri pastoris officium sit, Divina atque Apostolica sententia testante, super gregem suum sedulo invigilare, ne rapaces lupi gregi non parcentes in eundem intrent et exurgant, viri loquentes perversa, ut abducant post se discipulos, et constituant sectas; cogimur super Ecclesiam commendatam nobis adeo esse solliciti, ut eam, quam Dominus noster Jesus Christus pretiosissimo suo sanguine acquisivit, nos quoque solerti cura et singulari diligentia in suo (quantum nobis a Domino Deo concessum fuerit) nitore et nulla macula contaminatam servemus ac retineamus. Et in ea, nisi fidem, conversationem moresque singulorum pro possibiltate nostra diligenter exploraverimus, inspexerimus, et ad bonam frugem composuerimus, Divinam ultionem semper nobis imminentem, denunciatamque diu antea per Prophetas, haud quaquam effugere poterimus. Quicunque pastor enim non adest ovibus suis, et earum necessitates non cognoscit; non pericula providet, non denique tutelam ac salutem procurat; quomodo is infirmas consolidabit, aegrotas sanabit, confractas

alligabit, abiectas reducet, et dissipatas perditasque inquirere valebit? Unde nos pastorali nostro muneri sedulo insistentes, et omnem diligentiam adhibentes, ut non solum gregis commissi nobis notitiam haberemus, sed etiam infirmitates ac pericula eius perspiceremus, et eidem modis omnibus quibus possemus melioribns primo quoquo tempore consulerimus; animadvertimus plerosque, qui aut diaboli instinctu, aut malorum perversorumque sectariorum suasione et librorum eorundem lectione, et conventiculorum adversantium Spiritus Dei unitati frequentatione illecti, tanquam pro cuiusque arbitratu Catholicam et Apostolicam Ecclesiam per angelos pseudomagistrorum temere circumduci, et ex ea, quae iam dudum columna et firmamentum veritatis Apostolico ore est appellata, aliam atque aliam formare liceret, haereses, schismata, sectasque ab omni veritate alienas, immo verbo Dei contrarias, et unioni, concordiae ac paci Christianae infensas, perniciosasque hauserunt, promovereque contendunt. Propterea dirigentes oculos mentis nostrae primum ad Divinam institutionem officii pastoralis, quod video nobis esse impositum, deinde ad salutem et conservationem animarum nostrae curae commissarum; merito tales, qui in huiusmodi errores prolapsi sunt, non modo arguendi et corripiendi sunt nobis, sed etiam monendi obsecrandique, et paternis rationibus trahendi, ut ab hisdem erroribus rescipiscant, emendentur, et in gremium Sanctae Apostolicae Romanae Matris Ecclesiae revertantur. Et quamquam hucusque nimis diu patienter, quum locorum et tem[illegible]tum etiam personarum quarundam ob resp[illegible] debita et opportuna remedia dist[illegible] non cessantes interim quoti[illegible]

ne eiusque veritate sermonibus sollicitare ad resurgendum lapsos: immo etiam movere et cohortari, ut perspicerent, unde excidissent, ad poenitentiam redirent, et priora opera facerent: nunc tamen idipsum malum, ne omnino nostra quapiam conniventia magis in seductis firmaretur, ac diutius depravati et obdurati in pervicaciam haeresis patientia et modestia nostra abuterentur, eorumque peius perirent conscientiae, et malum ipsum redderetur incurabile, cum venerabili Capitulo, fratribus nobis in Christo dilectis, maturo consilio ac deliberatione praehabita decrevimus, Muneris et Ministerii nostri Pastoralis Spiritu Sancto moniti atque adiuti, authoritate fungi, Decretoque nostro infrascripto ultra poenas in Sacris Canonibus contentas, tantae hominum nostrorum licentiae occurrere. Nos igitur praefatus Antonius Verancius Episcopus Agriensis authoritate ordinaria nostra, et Caesarea ac Regia nobis commissa, qua in his partibus fungimur, statuimus, ordinamus, et praesenti publico sancimus: Quod nullus tam in hoc nostro oppido Agriensi, quam ubique locorum in tota hac valle similiter Agriensi nobis subdita inhabitans, cuiuscunque status conditionisque existat, ad concionatores Lutheranos vel sectarios, ubi contigerit eos commorari, audiendae concionis gratia declinare; item libros haereticorum aut suspectos haeresis legere vel apud se servare, congregationes et conventicula vel in propriis vel in alienis domibus agere; item pro suscipiendis Ecclesiae sacramentis, pro benedictione, pro praesentatione impetranda alios, praeterquam Catholicos et a nobis institutos ac missos ministros adire de cetero audeat.

Et quicunque, cuiuscunque conditionis fuerit, ausu

temerario praemissis his statutis nostris contrarium facere praesumpserit, pro prima transgressione in poenam florenorum viginti ipso facto incurrat. Si vero etiam secundo idipsum perpetraverit, florenorum triginta poena mulctetur. Ac si tertio obidentiae terminos insolenter transgressus fuerit, poenam florenorum quinquaginta subire cogatur. Denique si de cetero quoque et ultra, tanquam contumax et incorrigibilis quispiam perget talia attentare, et pro voluntate sua erronea ac depravata committere, secundum inobedientiae qualitatem et contumaciam volumus eum arbitrio nostro relinqui puniendum.

Quum autem eiusmodi flagitia et contumaciae scelera contra huiusmodi Episcopalium Decretorum et Statutorum Generalium normam perpetrata saepe saepius remanere solent impunita, si incuriae et negligentiae tradita fuerint ab iis, quorum interest, illis obviam ire: volumus, ordinamus atque sancimus, ut huius mulctae pars tertia, quae infligetur Decreti huius nostri violatoribus, denunciatori talium delinquentium et inobedientium conferatur. Assecurantes ipsum denunciatorem, quicunque fuerit, quod semper secretus apud nos habebitur. Duae vero mulctae partes residuae applicentur ad fabricas tam Ecclesiae Porochialis Sancti Michaelis oppidi nostri Agriensis, quam hospitalis propediem fabricandi; immo per hanc nostram ordinationem exnunc pro tunc, et extunc pro nunc applicatas esse volumus. Omnibus igitur et singulis subditis nostris significamus hanc esse animi nostris expressam sententiam et seriam voluntatem. In cuius rei memoriam et testimonium praesentes nostras publice affigendas, denunciandas, et omnibus notificandas curavimus et serio demandavimus. Datum in arce nostra *Agriensi etc.*

LXXVI. (XXXIII. b.)

Frater Salineus Pálnak Veranesics Antal.

Ad fratrem Paulum Salineum Boznensem.

jun. 24. Quum Reverendissimus dominus Nicolaus Ugrinius Samandriensis Episcopus venisset ad has nostras regiones per hosce dies in Politianorum suorum negotio, eumque familiarius sciscitaremur de situ Boznae, deque Cronicis Regum ac gentis eius: etsi non pauca nobis quidem auditu gratissima retulisset; plura tamen cupientibus subiunxit de vobis, quam multa omni laude et honore digna. Illudque maxime, quod mirifico studio teneremini, immo operam etiam summa diligentia navaretis, ut res eius gentis ac Regni memorabiles in historiam describeretis, et traderetis posteris.

Quum vero nos etiam eundem lapidem volvimus in Hungaricis rebus, quantum nobis temporis datur a Reipublicae curis vacui: subito amicitiae vestrae capti desiderio ob eiusmodi studiorum similitudinem, quae est potentissima ad eos etiam conciliandos in amicos, qui sese mutuo nunquam conspexerunt; has ad vos dare animum induximus, petentes fraterno studio, ut amicitiam nostram et complecti velitis, et non recusetis eam nobiscum vicissitudinem litterarum inire et conservare, qua crebro vel magnis locorum discreti intervallis, una esse possimus: utque speramus, vos vestris huiusmodi partibus satisfacturos, ita nos quoque vicissim de nostris ingenue vobis pollicemur, quod nimirum quotiescumque occurrerint, qui hinc ad vos iter habebunt, eos sine litteris nostris nunquam dimittemus.

Ne vero hunc affectum erga vos nostrum novum esse putetis, qui certe iam pervetus est, cum fratre etiam Mariano, qui ad Segniensem sinum in coenobio vestro Tarsatici municipii commoratur, superioribus annis in hac urbe similiter de vobis multa honorifice contulimus, nosque etiam commodis vestris fraterne obtulimus pro ea fortuna et benedictione Domini, quam ex alto consequuti sumus. Qui quidem frater Marianus, si functus est officio pro voluntate nostra in his vobis referendis; agimus illi gratias. Sin minus, quod fortasse una ab eo tempore non fueritis, is Reverendissimus Dominus Samandriensis frater noster, nobis iam oppido charus, et nos et officia nostra tam pro se, quam pro ipso quoque fratre Mariano insinuabit, nostrisque partibus satisfaciet.

Nec plura hic de liberalitate nostra erga vos addere volumus, quum ex eodem Domino Samandriensi omnem animum meum abunde cognoscetis. Et si qua in re opera nostra uti placuerit; invenietis nos semper paratos ad commoda vestra. Vos vero, si vicissim aliqua in parte historias vestras, et quae de Boznensi situ topographice descripsistis; maxime autem de Lodomeria quid sit, et quo loco sit, quove nomine ea pars Bozne nuncupabatur priscis temporibus, communicare mecum non gravabimini. Eo sane sibi nos devincietis vinculo, quo maiore non poteritis, si quod etiam beneficium ipsi vitae nostrae praestassetis. Tanto desiderio tenemur res Boznenses cognoscendi.

Quod reliquum est, videre etiam vos admodum cupimus. Idque si fieri poterit Constantinopoli cum eodem Reverendissimo Domino Samandriensi. Erit

hoc nobis et gratum et iucundum. Et Vestra Charitas valeat in Domino quam feliciter. Viennae 24. Junii. 1567.

LXXVII. (XXXVII, b.)

Verancsics Antalnak gróf Zrinyi György.

jul. 7. Reverendissime Domine et patrone michi observandissime atque confidentissime salutem et servitiorum meorum commendationem, Quod venia non accepta, ac insalutata Dominatione Vestra Reverendissima proxime elapsis diebus discesserim; id non negligentiae aut protervitati, verum arduis negotiis meis ascribat, quae me opinione celerius descendere coegerunt. Antequam autem discessurus fuissem e Vienna, quidam iniuriosi et malevoli apud Caesaream Maiestatem me detulerunt, ut qui retinuissem et servassem pro usu et commodo meo quendam nomine Joannem Skarummczam, quem Vestra Reverendissima Dominatio bene novit, ut qui classes Christianas adortus fuisset in mari, ac maximam praedam in Castrum meum Buccari attulisset. Quem iuxta clementem commissionem Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis vinctum Viennam transmisi. Rogo itaque Reverendissimam Vestram Dominationem, dignetur ei apud Sacram Caesaream et Regiam Maiestatem suo patrocinio et bono auxilio causa nostrae servitutis adesse, ne miser per Zoylos in suis iustis iuribus op-

primatur. Id quod Reverendissimae Dominationi Vestrae maiori officio amicitiae recompensare studebimus.

Praeterea rogamus Rererendissimam Dominationem Vestram, ut dum et quando relatio in negotio Wylytth Aghe a Budensi Bassa Suae Maiestati Caesareae venerit, potissimum vero de sui animi sententia nos certiores reddere dignetur. In reliquo Vestram Reverendissimam Dominationem bene valere opto. Datum ex nostra Monyorokerek 7. die mensis Julii 1568.

Georgius Comes
Perpetuus de Zrynyo mp.

Kivül: Reverendissimo Domino Verancicio Episcopo Agriensi, Sacrae Romanorum Imperatoriae Maiestatis Consiliario, domino et patrono nobis semper consideratissimo.

LXVIII. (XLIII.)

Veranesics Antalnak Maximilian császár.

Maximilianus Secundus Dei gratia Electus Ro- 1570. mai
manorum Imperator Semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Marchio Moraviae, Comes Tyrolis etc. fidelibus nostris vniuersis, et singulis, Spectabili-

bus, Magnificis, Egregiis, et nobilibus, prudentibus item et circumspectis, dominis Baronibus, Comitibus Vice-Comitibus, Capitaneis, Praefectis, Castellanis, Officialibus, Provisoribus, et eorum vicesgerentibus; item Civitatum, oppidorum, et villarum, tam nostrarum, quam aliorum quarumcunque, Magistris Civium, Judicibus et Rectoribus, cunctis etiam aliis cuiuscunque status, dignitatis, et conditionis hominibus vbiuis in Regno nostro Hungariae, et partibus ei subiectis commorantibus, praesentes nostras visuris, vel earum notitiam habituris salutem et gratiam. Quum intelligamus post exortam in partibus Regni nostri Hungariae Transilvanis haeresim Trinitariorum, renovatum videlicet Arianismum, esse plerosque non solum, qui libros haeresim illam continentes passim dispergant, et vel etiam publice venum exponere audeant; verum etiam, qui impiae et ante aliquot saecula, totius Orbis Christiani consensu, damnatae doctrinae applaudentes, aliis quoque illam vel publica praedicatione commendare, vel privatim in suum eos errorem protrahere non vereantur: haud omittere pro officio nostro Imperiali, et Regio voluimus, quin huic tanto, et tam horrendo malo debita ratione quamprimum obuiaremus; ne inter tot et tam graves miseri huius Regni nostri calamitates, quas Deum ob maxima et plurima alioquin populi sui delicta immisisse nullum est dubium, maior et grauior in nos, et Regna nostra Divinae suae Maiejtatis ira exardeat. Quapropter dedimus in mandatis fidelibus nostris, Reverendissimo in Christo Patri domino Antonio Verantio, Archiepiscopo Ecclesiae Strigoniensis, Primati Hungariae, Legato Nato, Summo, et Secretario per Hungariam Cancellario et Consiliario nostro etc., et aliis personis ecclesiasticis,

in Dioecesi Ecclesiae eiusdem commorantibus, ut venditores et dispersores librorum talium, haeresim videlicet Trinitariorum, sed et Sacramentariorum, seu Zwinglianorum, in se continentium, investigare, et ab investigatis, non solum libros quoscunque, apud illos inventos, auferre et confiscare; verum etiam assistente illis brachii nostri Regalis auctoritate, bibliopolas eiusmodi, vel qui haereses illas publice praedicant, auxilio fidelium Capitaneorum nostrorum, Judicumque et Magistratuum, sub quorum jurisdictione tales reperti fuerint (quibus vt requisiti officium in hoc suum faciant, et mentem, ac voluntatem in hoc nostram seriam fideliter exequantur, his nostris praesentibus strictum damus mandatum) incarcerare, et in corpore quoque graviter puniri facere debeant. Privatim autem impiis istis et damnatis doctrinis adhaerentes, et illas profitentes, admoneant, ut resipiscant et veram fidem ac religionem Catholicam ab ipso Saluatore nostro et eius Apostolis, eorumque successoribus Sanctis videlicet Orthodoxis Ecclesiae Patribus traditam, illorumque sanguine et morte confirmatam, et ad haec usque saecula in posterum transmissam sequantur. Id autem facere recusantes, et in sua impietate obstinate permanentes, nobis indicent, ut in eos pro officio nostro et etiam auctoritate veteribus Regni decretis, ac legibus, publicisque constitutionibus Regnicolarum nobis attributa, condigno modo etiam abdonatione bonorum et iurium possessionariorum, si nobiles sint personae animadvertere possimus. Quapropter vobis et vestrum singulis, harum serie firmissime praecipientes committimus et mandamus, ut nemo cuiuscunque conditionis, libros haeresum supradictarum exponere, vel legere, et apud se retinere

communicare, neque impiam et damnatam illorum doctrinam publice et privatim praedicare, aut ei quoquo modo adhaerere; eius vero professores, et sequaces nedum fovere, et in bonis suis retinere audeat et praesumat, ut potius illos, ut crudeles homicidas fugere, omnibus modis pellere et exterminare debeat et teneatur. Ne, si secus factum fuerit, iustam habeamus causam in tales modo praedeclarato irremissibiliter animadvertendi. Secus igitur nullo modo facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in arce nostra Regia Pragensi die octava mensis Martii anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo.

Ugyanaz egykoru forditásban.

Masodic Maximilianus Istennec kegyelmessegeböl az Romai Birodalomnac mindenkoron öregbetö Chaszara, es Nemet orszagnac, Magyar orszagnac, Cheh orszagnac etc. kirallya, Austrianac fö herczege. Burgundianac herczege, Moruanac markolabia, Tirolisnac grofia etc. közönseggel es egygyenkent minden hiueinknec nagysagosoknac, vitezlöknec es nemesseknec, touabba bölcheknek es tekenteteseknec, zaszlos vraknak, fö ispanoknac, vice ispanoknac, capitanoknac, vartisztartoknac, porkolaboknac, vduarbiraknac es vtannoc valo vice tisztartoknac; annak fölötte kulchos varosoknac, mezöuarosoknac, faluknac, ki vagy mi magunke vagy egyebek volnanac, polgar mesterinec, birainac es igazgatoinac, es minden egyebfele rendbe, meltosagba es allapatba kic volnanac, akarhol ez mi Magyar orszagunkba es hozza tartozo tartomanyokba lakozoknac, kiknec ez mi leuelünc latasokra es tuttokra leszen, köszönetünket es kegyel-

messegünket iriuc. Mint hogy ertünc sokakat lenni ez mi orszagunkban, kic az vtan hogy Erdelyben az Szent Haromsag ellen valo eretnekseg tamadot, es az Arriusnac tevelygese meg viult, nem chac mereszlenec oly konyueket, mellyekben affele eretnekseg vagyon, szellyel hinteni es nilyuan arulnj; hanem annac fölötte effele istentelen es az tellyes közönseges anyaszentegyhaznac egyenlő akarattyabol regen karhoztatot tudomannak örüluen vgyan azon eretnekseget egyebeknekis közöseggel praedicalnac, auagy titkon sokakat az v̈ teuelygesekre vonsznac. Azert semmikeppen nem miuelhettük, hogy az mi chaszari es kiralj tisztünc szerint, ez nagy rettenetes veszedelemnec io modon eleit ne vennöiöc. Hogy ez mi szegeny orszagunknac enni soc es nehez nyomorusagi közöt, kiket ketseg nelkül az isten az v̈ nepenec nagy es sokasagos büneiert bochatot, eddiges reianc v̈ Istensegenek ennelis nagyob ne geriedezzen. Annakokaert meghattuc az tisztelendő vrnak Verantius Antalnac Esztergomi Egyhaz Ersekenec, Magyar orszag Primasanak, az Szent Apostoli Szeknec Legatusanac, Magyar Orszagban nekünc fő secretariusunknac, Cancellariusunknac es Tanachunknac etc. egyeb egyhazi nepeknekis az felül meg mondot Esztergomi Egyhaz megyeieben lakozoknac, hogy valaki effele könyveket arulnanac, auagy szellyel hintenenec, mellyekbe az Szent Haromsag ellen valo hamis tudomany, es az sacramentariusoknac avagy Zuinglianusoknac eretneksege volna, ki keressec; es hogy nem chak a könyueket vegyec el tülöc, es a fiscusra foglallyac; hanem az mi kirali hatalmanac ereien
kony arusokat es eretnek praedic
gokat is az mi hiw capitanin

toknac, a kiknec birodalmokban e felee talaltatnac segetsegeuel meg fogiac es testekbenis erössen meg büntettessec. Mics peniglen erössen parancholluc ez leuel altal ugyan azon capitanoknac, biraknac és tiszttartoknac hogy mikoron errül meg talaltatnak, az v̈ tisztekben el iarianac, es azon el vegezet akaratunkat e dologban hiuen és valoban meg chelekedgyec. A ki tovabba v̈nemmagokba effele istentelen es karhoztatot tudományokhoz ragaszkottanac volna, es azokat tartananac, affeleket inchenec, hogy meg terienek, azt az igaz hitet es az közönseges keresztyenn tudomant, mely az mi idueztönktől, az v̈ apostolitul, es vtannoc valo szent atyaktul ki adatot, verekcel halalokcal meg erössettetet es az v̈ maradekokra mind ez ideiglen szallot, vegyec es köuessec. Akic peniglen azt nem akarnanac chelekedni, hanem az v̈ istentelensegekbe vakmerőkeppen meg maradnanac; azokat mincküne meg ielenchec, hogy v̈ ellenec tisztünk szerint ez orszagnac regi decretomi auagy törvenj es az orszagbelicknec közönseges vegezesi altal nekünc adatot hatalommal meg joszagoknac el adasaualis (ha nemessec lesznec) az melto büntetesbe el iarhassunc. Annakokaert tinektek es mindenteknec ez leuel altal erössen hagyuc es parancholluc, hogy senki akar mely rendbeli ember legyen, ez meg mondot cretneksegrül valo könyueket arulni auagy oluasni, maganal tartani es egyebekel közleni, se kedig azoknak karhoztatot tudomanyat nilyuan vagy titkon praedicalni, auagy valamimodon ahoz ragaszkodni ne merien. Azokat vegezetre, kic illyeten cretneksegeket es teuelygő tudomanyokat vallanac es köuetnec, nem chac hogy joszagokban valakic ne mereszlyec tartani, a vagy taplalni; de inkab vgymint

kegyetlen lelki gyilkosokat el tauoztatni, es mindenkeppen ki vzní közülöc tartozzanac; hogy külömben chelekeduen melto okot ne adgyanac mi nekünc, az meg mondot büntetesben valo el iarasra. Ebben senki egyebet ne tegyen. Ez levelet meg oluasuan, es annac a ki elő adgya viszontac hattra aduan. Ez leuel költ Pragaban az mi kiraly varunkban Böyt mas honac nyolchadic napyan, az vr születesenek MDLXX. esztendeieben.

Maximilianus

Joannes Listhius
Episcopus Vesprimiensis.

LXXIX. (XLVIII. b.)

Veranesics Antalnak szakácsa Márton mester.

Illustrissime ac Reverendissime Domine!

Domine mihi semper gratiose!

Quod me Dominatio Vestra Illustrissima officio meo coquendi et praeparandi cibos reprehendit, et, si forsan aliquid minus recte conditum est, culpam imputat; id non mea culpa, sed potius eorum condimenta reservantium factum esse, pro certo sibi persuadeat. Nam si mihi pro necessitate et ciborum copia satis condimentorum suppeditaretur, modis veram saporis ac cibi praeparati 1572.

iucundissimam observarem. Id itaque Dominationem Vestram Illustrissimam humiliter oro, ut hanc potius culpam aliorum, quam meam accidisse arbitretur. Ac facile spero, Dominationem Vestram Illustrissimam verbis meis fidem adhibituram. Quod si aliter de me senserit, ego quidem contra malevolorum obtrectationem resistere non possum. Sed si forsan officia mea hactenus fideliter ac summa cum diligentia et fidelitate praestita Eidem non satis probabitur; id quod mihi jure debetur, non tantum solvat, verum etiam bona cum gratia dimittat. Nam ego non solum pro honore meo retinendo; verum etiam pro utilitate, ac in posterum pro defensione mihi conferenda cuilibet a puero servivi; deinceps quoque serviam. Gratiosum expecto responsum.

Eiusdem Reverendissimae ac Illustrissimae Dominationis Vestrae

humilis ac fidelis
perpetuus servitor
Martinus
magister cocus.

Kívül: Illustrissimo ac Reverendissimo Domino, domino Antonio Verancio Archiepiscopo Strigoniensi locique eiusdem Comiti Perpetuo, Primati Hungariae, Legato Nato, Summo Cancellario, ac Consiliario Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis etc. Domino et patrono meo perpetuo gratiosissimo.

LXXX. (XLIX. b.)

Kubinyi Jakabnak Verancsics Antal.

Ad Egregium Jacobum Kubiny.

Ad litteras Dominationis Vestrae 18. Junii ad me datas ratione debiti Andreae Litterati de Diwek, non potuimus prius rescribere, quod multis et magnis negotiis publicis fuimus occupati. Nunc itaque aliquantulum ab his liberati; sciatis, Andream memoratum iam inde non plures debere florenos, quam septuaginta quinque. Pro his itaque. curetis, ut nobis mittat tot rates cum scandulis pluribus quam asseribus, quot aequabit summam hanc pecuniae. Dirigetisque easdem rates ad possessionom nostram Zerdahel. Quod a Dominatione Vestra accipiemus bono animo, et vicissim illi gratificabimus in quibus poterimus. Et bene valeat. Vicmae 3. Julii 1572. 1572. jul. 3.

LXXXI (LIV. b.)

Telegdy Miklósnak Verancsics Antal.

Nos Antonius Verancius etc. memoriae commendamus etc. quod nos inducti meritis et virtutibus litteralisque scientiae sufficienti peritia ac rerum ge- 1573. febr. 1.

rendarum experientia Reverendi Nicolai Telegdini Ecclesiae nostrae praefatae Strigoniensis Maioris Praepositi et Canonici, quibus ipsum ab Altissimo non solum alienae vocis testimonio, sed etiam propria nostra experientia insignitum et decoratum esse cognovimus; Eundem igitur, tanquam personam idoneam et Ecclesiastica functione dignam, ad Officium Vicariatus sive Locumtenentiae in Spiritualibus nostrae, quod in praedicta Ecclesia nostra Strigoniensi per translationem ad — — — — — — — — — — — venerabilis Andreae Mindzenti, liberamque et spontaneam ad manus nostras resignationem vacare dinoscitur, Juris Patronatus et ordinaria authoritatibus nostris durante beneplacito nostro, duximus eligendum, ac instituendum, immo eligimus et instituimus praesentium per vigorem; dantes et concedentes eidem plenam et omnimodam potestatem in Dioecesi sive Jurisdictione dictae Ecclesiae nostrae Strigoniensis causas ecclesiasticas audiendi, cognoscendi, finiendique et exequutioni demandandi, examinandi, corrigendi, et pro excessibus eorum merita poena castigandi, ac omnia et singula ea faciendi, gerendi, exercendique, quae alias Locumtentes Ecclesiae nostrae praefatae in eadem a priscis temporibus de iure, vel annuentia praedecessorum nostrorum Archiepiscoporum agere et exercere consueverunt. Quocirca vobis venerabilibus in Christo fratribus nostris Lectori, Cantori, Custodi, ceterisque Canonicis, et toti venerabili Capitulo Ecclesiae nostrae praefatae Strigoniensis, ac universis et singulis Praebendariis, Rectoribus Altarium, et Ecclesiarum Plebanis, nec non Presbyteris et Clericis, ac aliis quibuscunque Jurisdictioni nostrae subiectis ad ipsam Ecclesiam nostram Strigoniensem

pertinentibus harum serie firmiter committimus et mandamus, ut praefato Vicario sive Locumtenenti per nos, ut praemissum est, durante beneplacito constituto, in omnibus licitis et honestis parere et obtemperare, eidemque debitam reverentiam et honorem exhibere debeatis et teneamini. In cuius rei fidem praesentes nostras fieri, sigillique nostri Archiepiscopalis appressione fecimus communiri; quas exhibenti post earum lecturam reddi semper iubemus. Datum Tyrnaviae prima die mensis Februarii anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo tertio, Archiepiscopatus vero nostri quarto.

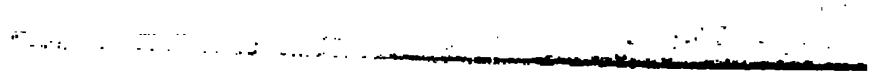

FÜGGELÉK.

A. VERANCSICS ANTAL MINT KIRÁLYI HELYTARTÓ.

B. VERANCSICS ANTAL HAGYATÉRÁNAK LELTÁRÁBÓL.

C. VERANCSICS ANTAL KORTÁRSAINAK MÉLTATÁSA SZERINT.

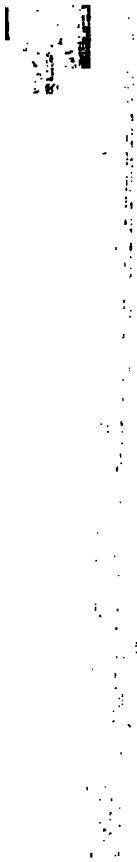

A.

Verancsics Antal mint királyi helytartó.

I.

Maximilianus stb. damus pro memoria, quod cum in quadam causa alias inter fideles nostros Magnificos Bernardum Thurzo, filium alterius quondam Bernardi, fratris carnalis Magnifici olim Christophori Thurzo de Bethlenfalva ut actorem ab una; parte vero ab altera Stanislaum, Hyeronimum et Alexium similiter Thurzo de dicta Bethlenfalva in termino celebrationis Judiciorum diei dominicae Laetare proxime praeteritae, ad quem videlicet terminum universae causae fidelium Regnicolarum nostrorum partium praedicti Regni nostri Hungariae Transdanubialium, et aliorum nonnullorum huc vicinorum Comitatuum iuxta continentiam articulorum novissimae constitutionis publicae, *authoritate Locumtenentiae fidelis nostri Reverendissimi Anthonii Werancij Archiepiscopi Ecclesiae Strigoniensis, nec non Locumtenentis et Consiliarii nostri* adiudicari solitae *per eundem Archiepiscopum et Locumtenentem nostrum* generaliter fuerunt prorogatae, per Mathaeum Muraközy legitimum procuratorem dicti actoris quaedam ternae litterae nostrae stb. coram eadem Personali Praesentia nostra in Judicio exhibitae fuissent stb. stb. Datum Posonii feria quinta proxima post dominicam Judica anno Domini 1573. 1573. mart. 12

II.

Nos Emericus Czobor de Czobor Zenth Myhal Locumtenens Officii Palatinatus Regni Hungariae ac Sacratissimi Principis et Domini domini Maximiliani stb. Consiliarius damus pro memoria: quod nobis feria quarta proxima post dominicam 1573. mart. 27

Judica proxime praeteritam, ad quem scilicet terminum universae causae dominorum Regnicolarum Comitatuum Transdanubialium ac aliorum etiam nonnullorum Cisdanubialium huc vicinorum *authoritate Locumtenentiae Reverendissimi domini Anthonii Verantii Archiepiscopi Ecclesiae Strigoniensis, Primatis Hungariae, Legati Nati, Summi et Secretarii Cancellarii, ac Consiliarii, nec non in Hungaria Locumtenentis praefati domini Imperatoris et Regis nostri,* iuxta contenta articulorum publicarum constitutionum adiudicari solitae, vigore eorundem articulorum *per eundem dominum Archiepiscopum et Locumtenentem* generaliter fuissent prorogatae, una cum nonnullis Praelatis et Baronibus, Magistrisque Prothonotariis ac Regni Nobilibus, Sedis scilicet Judiciariae praefati domini Imperatoris et Regis nostri Juratis Assessoribus hic Posonii in eadem Sede Judiciaria pro faciendo moderativo judicio causantibus pro Tribunali considentibus et constitutis, Egregius Nicolaus Sandorffy Secretarius praefati domini Archiepiscopi et Locumtenentis ad faciem praedictae Sedis Judiciariae Regiae, nostram scilicet et praefatorum dominorum Praelatorum et Baronum, Magistrorumque Prothonotariorum ac Regni Nobilium Assessorum veniendo in praesentiam, nomine eiusdem domini Archiepiscopi et Locumtenentis proposuit eo modo: qualiter decedente superiori tempore ex hac luce Egregio quondam Damiano de Aranyan alias Personalis Praesentiae Prothonotarii domini Imperatoris et Regis nostri in Judiciis Locumtenentis, quaedam quatuordecim litterae stb. apud dictum olim Damianum de Aranyan habitae ad manus praefati domini Archiepiscopi et Locumtenentis conservationis, illisque tandem, ad quos eaedem litterae legittime pertinere dignoscuntur, restitutionis gratia fuissent perlectae et assignatae; pro quibus sibi restituendis nunc Egregii Martinus et Albertus Rakowzky de Rakow ab una, ac Generosa domina Magdalena Tharnoczy, alias relicta Egregii quondam Joannis Rakowzky de dicta Rakow, nunc vero consors Egregii Nicolai Ostrosych ab alia, nec non Ambrosius Apony, et Joannes Wyffalwssy de Dywek Wyfalw, et nobiles dominae Margaretha quondam Urbani Kereskeny, ac Christina olim Lucae Balogh Egregiorum relictae a tertia partibus apud dictum dominum Archiepis-

copum et Locumtenentem instarent, qualibet earundem partium annotatas litteras ad se pertinere praetendente ; et ob hoc ipse dominus Archiepiscopus et Locumtenens hanc differentiam ratione praeattactarum litterarum partes inter praefatas subortam, quam utpote earundem partium litterae ipsae concernerent, juridicae revisioni praenotatae Sedis Judiciariae Regiae submittere vellet, et his dictis idem Nicolaus Sandorffy Secretarius praescriptas litteras in facie eiusdem Sedis Judiciariae Regiae coram nobis ac praenotatis dominis Praelatis et Baronibus Magistrisque Prothonotariis ac Juratis Assessoribus in Judicio producere et exhibere curavit. Quo audtio mox Egreguis Magister Blasius Joo de Kazahaza Fiscalis Sacrae Coronae Regni Hungariae et Director Causarum praefati domini Imperatoris et Regis nostri, nostram exurgendo in praesentiam, nomine et in persona eiusdem domini Imperatoris et Regis nostri, Fiscique sui Regii paria praescriptarum litterarum iurium praefati Fisci Regii ulteriorem ad cautelam in transumto litterarum nostrarum per nos sibi dari postulavit. Quarum primarum stb. tenor talis est stb. (átiratban kiadatik a 14 okmány, melyeknek elseje III. Endre királynak azon érdekes 1291-ki adománya, melyet az Árpdkori Uj Okmánytár V. kötetében az 1. lapon közzé tettünk) stb. Datum Posonii feria sexta proxima ante dominicam Quasi modo anno Domini 1573.

III.

Stephanus Radecius Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus Ecclesiae Agriensis, et Domini domini Maximiliani stb. Consiliarius et per Hungariam Locumtenens stb. honorabilibus Capitulo Ecclesiae Nittriensis salutem cum favore. Dicitur nobis in persona Egregii Thomae Wyzkelethy, quomodo idem dominus exponens in dominium totalium portionum possessionariarum nobilis olim puellae Catherinae, filiae Egregii Martini Spaczos de Spacza ex nobili condam domina Margaretha Thorda consorte sua porgenitae, in possessionibus Wozokan et Raychan, ac totalis praedii Nemechke, nec non portionis, domus et curiae nobilitaris in possessione Lypolnyk alias Lypownyk omnino in Comitatu Nittriens existentium

habitarum, totius item et omnis juris Regii in eisdem qualitercunque habiti, ipsum exponentem *ex donatione et collatione Reverendissimi olim domini Anthonii Verancij Archiepiscopi Ecclesiae Strigoniensis, et nostri in munere Locumtenentiae praecessoris* eidem exponenti titulo defectus seminis praenominatae puellae Caterinae Spaczay facta tangentis et concernentis, per Regium et vestrum homines legittime vellet introire. Super quo stb. (iktatási parancs). Datum Posonii quinta die Februarii anno Domini 1574.

B.

Verancsics Antal halála után hagyatékának leltárából.

Regestum super inventarium post mortem Reverendissimi quondam domini Archiepiscopi Strigoniensis factum.

Ratio super inventarium dominorum Consiliariorum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis post mortem Reverendissimi quondam Archiepiscopi factum, a die decimaquinta Junii usque primam Aprilis 1574. per Egregium Stephanum Barranyay provisorem domus Archiepiscopalis Posoniensis facta.

Vina omnia ex commissione dominorum Consiliariorum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis nepotibus et testamentariis Reverendissimi Antonii Verantii Archiepiscopi Strigoniensis assignata sunt.

Item omnia genera frugum et bladorum, ubivis inventata. Praeterea omnes res mobiles, exceptis nonnullis domus clenodiis, sunt eisdem assignata.

Omnia victualia, ut sunt agnelli, pullastri, capones, gallinae, anseres, casei, larda, pisa, lentes, piffa, caules et similia; exceptis aneribus 20 et gallinis 12, quae pro allodio reservantur. Alia omnia per eosdem dominos executores, nepotes ac servitores sunt consumpta.

(Agnelli 32, pullastri 34, capones 4, gallinae 30, anseres 82, gallinae Indiacae 3, casei comunes 10, larda media 2, lentium metreta 1, pisonum metreta $^1/_8$).

Restant anseres . . . 20
gallinae . . . . . 12.

Introitus salis.

Fuerunt inventati sales . 98.

Exitus salium.

A 15. die Junii usque primam Octobris

per executores ac nepotes, servitores, et domus Archiepiscopalis familiam erogati ad communes necessitates culinae et pistationis panis in toto . . . . . sales 32½

A prima Octobris anni 1573. usque primam Aprilis anni 1574. ad culinam provisoris et pistationem panis erogati sunt . . . . . sales 19

A 20. Octobris ad salsationem caulium salsatorum erogati sunt . . . . . sales 5

8. die Decembris duo larda sunt sale condita, ad quae erogati sunt . . . . . sales 1¼

9. die Decembris unum lardum est sale conditum, ad quod erogati . . . . . sales ¾

Summa exitus salis facit sales . . . 58½.

Restant sales . . 39½.

Introitus aceti

In curia domus Archiepiscopalis inventae sunt:

aceti boni . . . . . urnae 34¼

aceti foetidi . . . . . urnae 18½

Ex pressura fecum vinorum ad usum domus erogatorum diversis vicibus sunt ad aceta repletae . . . . . urnae 1½ p. 2

Summa introitus aceti facit urnas 54 p. 2.

Exitus aceti.

Ex foetido aceto melioratae sunt urnae 9½; reliquae autem nullius usus erant et sunt efusae . . . . . urnae 9

Item a 15. die Junij anni 73. per dominos executores, nepotes, servitores et familiam domus ad communes necessitates sunt erogatae aceti . . . . . urnae 7

A prima autem Octobris 1573. usque primam Aprilis anni 1574. ad mensam provisoris et praebendariorum erogatae sunt aceti . . . . . urnae 3 p. 2

Summa exitus aceti
facit urnas 19 p. 2.
Restant in domo Archiepiscopali
aceti urnae 35.

Introitus foeni.

Inventae sunt foeni in allodio — — — orgiae 51.

Exitus.

A 15. die Junii anni 1573. usque primam Octobris anni eiusdem equi Reverendissimi quondam Strigoniensis una cum equis dominorum executorum testamenti eiusdem consumpserunt foeni orgias 41

A prima autem Octobris anni 73. usque primam Aprilis anni 74. equi quatuor provisoris et duo allodiales seu domestici consumpserunt foeni orgias 6

Summa exitus foeni
facit orgias 47.
Restant in allodio foeni orgiae 4.

Res mobiles per nepotes Reverendissimi quondam domini abductae, quae videlicet inter clenodia domus connumerari possunt:

Ahenum unum magnum cum tripode est abductum per nepotes Reverendissimi condam domini Archiepiscopi; nam erat ex alia domo diruta huc allatum.

Mensa rotunda 1
quadratae . . 4
Sedilia . . . 5
Duae spondae, simplex una, altera viatica.
Teca lagenarum una.
Duo cancelli ferrei ad fenestram dirutae domus Archiepiscopi pertinentes.

} Haec fuerunt ex diruta domo Archiepiscopali huc allata, et propterea per nepotes abducta.

Res dominorum curialium inventatae, postea per eosdem abductae.

Ex stuba in opposito capellae.

Sponda 1
mensae oblongae . 2
scamnum longum . 1
sedilia 4

} Haec fuerunt domini Joannis Zalwzky propriis pecuniis emptae, et sunt per eundem abducta.

Ex cubiculo stubae judicialis

Sponda
Diversarum herbarum aquae in vitris
Lagena pro oleo
Candelabrum ligneum cum forfice
Instrumentum ad capiendos muros
} Haec fuerunt Joannes Baptistae, et abduxit.

Ex stuba secretariorum.

Duae mensae oblongae. — Fuerunt domini Michaelis Tapolczay et abduxit.

Ex domo sacellanorum.

Una mensa et duo scamna. — Fuerunt capellani et abduxit.

Reliqua clenodia domus restant in domo Archiepiscopali.

Ratio vasorum vacuorum inventatorum.

Inventae fuerunt in allodio vasa vacua vinaria . 66
In domo doleatoris vasa 13
Ante stubam Magistri Curiae 21

In domo Archiepiscopali sunt inventa
Caulium vascula 13.

Item supra tectum domus Archiepiscopalis Posoniensis fuerunt, quorum pretium ex commissione dominorum Consiliariorum Camerae, doleatori Viennensi Abraham Solcz provisor persolvit; facit vasa vinaria vacua 104

Summa introitus facit vinaria vasa vacua . 204
item vascula caulium 13

Exitus vasorum vacuorum.

Per dominos executores testamenti Reverendissimi condam domini Episcopi restituta sunt ex allodio Egidio Fayer doleatori Viennensi vasa continentia urnas 591. Quorum pretio Reverendissimus condam dominus Archiepiscopus Strigoniensis eidem obligabatur vasa . 55

Reliqua vasa vinaria restant tum vacua, tum vero in cellariis plena vino Maiestati Caesareae videlicet vasa 149

Caulium autem vascula restant:

vilissima vacua . . . 5
vasa vacua meliora . . 2
plena caulibus vasa . 5

Ratio asserum inventatorum.

In curia Archiepiscópali et allodio inventati sunt asseres 1466:

Exitus asserum.

Ad refectionem domus doleatorum erogati sunt . . . . . asseres 110

Ad resarcinationem horrei allodialis erogati . . . . . asseres 50

Pro fundo duorum doleorum . . . . asseres 4

Ad refectionem ruinae ante domum judiciariam . . . . . asseres 16

Ad cubiculum provisoris in stuba ex asseribus facta . . . . . asseres 45

Ad culinam provisoris in prostibulo stubae ex asseribus factae . . . . . asseres 28

Ad portam hortus (igy) Archiepiscopalis erogati . . . . . asseres 12

Trabes in allodio sunt tecti asseribus, ne propter pluviarum densitatem putrescerent, ad quod opus erogati . . . . . asseres 160

Stabulum magnum lapideum in allodio existens est tectum, ad quod opus erogati . . asseres 539

Summa exitus asserum facit asseres 964.

Restant in allodio asseres 402.

Item apud Reverendissimum dominum Vesprimiensem Stephanum Feyrkewy restant mutuati . . . . . asseres 100

Ratio trabium.

Trabes trabiorum ex quercu inventati fuerunt . . 118

Trabes longiores inventati 123

Summa introitus facit trabes 241.

Exitus trabium.

Ex quo iam ab aliquot annis sine tactura trabes per pluviam iacuerunt, fuerunt plurimi putrefacti et nullius usus erant.

Qui autem ex trabibus bevioribus valebant adaptari, fecit ad usum hortus Archiepiscopalis pro lwghas, videlicet . . . . . trabes 88

Ad refectionem domus doleatorum . . . trabes 4

Ad stubam allodii noviter erecti, et post obitum Archiepiscopi in parte saltem penes caminum, ut non corruat, scandulis tecti, sunt erogati trabes 12

Ad refectionem ruinae ante domum judicialem . . . . . trabes 8

Ad portam novam hortus Archiepiscopalis trabes 2

Putrefacti et combusti sunt, quia nullius usus erant . . . . . trabes 28

Summa exitus trabium
facit trabes 146.

Reliqui restant in allodio asseribus tecti
videlicet trabes 95.

Ratio clavorum, tegularum et scandularum.

Ex domo thavernicali Reverendissimi quondam Archiepiscopi tempore inventationis domus perceptor assignaverat manibus provisoris tres tunellas, in quibus erant clavi tegularum 10,870

clavi scandularium 50,000

Exitus.

Ad reparationem domus doleatorum erogati tegularum . . . . . clavi 400

Prima vice ad arcem Posoniensem dati sunt tegularum . . . . . clavi 3,000

item scandularum . . . . . clavi 10,000

Secundario ad arcem Posoniensem dati sunt tegularum . . . . . clavi 2,000

item scandularum . . . . . clavi 10,000

Tertia vice ad arcem Posoniensem dati sunt scandularum . . . . . clavi 10,000

Ad resarcinationem horrei in allodio, item parationem portae Archiepiscopalis hortus, refectionem ruinae ante domum judiciariam, parationem camerae et culinae provisoris, nec non tectionem trabium asseribus, praeterea circa lwghas in horto Archiepiscopali, et alias necessitates circa domum erogati sunt tegularum . clavi 3,420

Item fecit partem unam allodii noviter

erecti tegere scandulis, ubi videlicet caminus
erectus erat, ad quod opus erogati tegularum . clavi 2,050
item scandularum clavi . . . . . clavi 10,000

Summa exitus facit
clavos tegularum . . . 10,870
scandularum . . 40,000
Restant scandularum clavi . . 10,000

(P. H.) Stephanus Baranyay.
domus Archiepiscopalis Posoniensis
provisor mp.

C.

Verancsics Antal, kortársainak méltatása szerint.

I.

Verancsics Antal születési évét jelző chronosticon.

Natalis retroscripti annum 1504. continens

AnthonI, te DIgna DeDIt bona PannonIs ora,
Te parat, ornat honor, prospera fata beant.

Aliud carmen numerale:

SaLVe Laeta DIes qVa aVras VerantIVS haVsIt,
HVngarICVs PraesVL, prospera CVnlta DeVs.
(Stoeckel Anzelm V. alatti munkájából).

II.

Verancsics Antal akkor egri püspöknek szólló csillagjóslat.

Episcopi Modrussiensis et Fabricii Doctoris Mathematici pro Episcopo Agriensi Verantio.

Authore Paulo Fabritio Mathematico Viennensi anno 1564.

Reverendissimus Dominus dominus Antonius Verantius Episcopus Agriensis natus in hanc lucem sub hac coeli constitutione:

(Figura nativitatis)

Anno 1504.
mense Maio
die penultimo
sub ipsum
solis exortum.

De positione totius coeli, planetarumque in signis Zodiaci, deque eorum ad se invicem habitudine, aspectibus et fortitudine.

In omni radice aut figura nativitatis iudicanda non tantum utile, verum etiam necessarium est, (ut) coeli totius faciem diligenter, secundum omnes circumstantias expendamus; quia huic considerationi tanquam fundamento superaedificari debet iudicium cum enunciatis futurarum rerum. Quare et hic hoc faciemus.

Horoscopum occupat decimus octavus gradus et medius sequens geminorum. Dominus horum est Mercurius in eodem signo, potens in proprio domicilio. Hic positus bonus est et fortis.

Aspicit autem ex leone Mars horoscopum radio sextili; et hoc quidem non malum est.

Accedit aliud adhue melius, quod Sol in ipso horoscopo potens constitutus est, nullius planetae malis radiis afflictus.

Medium coeli occupat decimus septimus gradus aquarii. Dominus eius Saturnus est cum Jove. Id mediocrem significatum habet.

Solis autem Trigonus ad illud bonus est; sicuti et Veneris quadratus. Verum Martis oppositio mala est.

Saturnus, planetarum supremus, in secunda est domo in signo cancri, cadens et debilis.

Jupiter in secunda etiam est domo, in signo cancri, in sua exultatione potens et bonus; in sextili Veneris habet optimi significati argumenta.

Mars in leone decurrit, in signo suae natura[illegible] mediocriter bonus, nec malus est, quod sit [illegible] drato, et Solis sextili. Hoc incommodi habet, [illegible] spide quartae domus.

Sol in ascendente ex horoscopo effulget in signo masculino in sextili Martis; bonus, potens et felix.

Venus in propria domo est in tauro, potens et benifica, in bono sextili Jovis. Hoc eius robori, potentiae et bonitati nonnihil derogat, quod in duodecima domo est, et in Martis quadrato.

Mercurius in propria domo est in geminis orientalis, neque derogat ei quicqum de suis, significatis positio in duodecima domo.

Luna in capricorna domo sui casus decurrit. Hoc facit, ut sit debilior. Sed quia in angulo occidentis est, et lumine plena et cum parte fortunae potentior evadit et fortunatior. Atque hoc per accidens; quia nullius malefici planetae radiis male afficitur.

Caput et cauda draconis, quia longius a planetis absunt, nihil significant.

Haec est prior pars huius laboris, qua conspecta tanquam fundamento posito iudicium nunc ordine ex decretis astrologorum superstruam.

De vita.

Soliti sunt astrologi de progenitoribus et parentibus non tantum, verum etiam de atavis et avis multa iudicare; quae cum valde suspecta et impossibilia videantur, aeque ut alia multa in astrologicis nunc consulto praetereo. De vita tamen ex eorum decretis iudicaturus.

Sol in hac genitura in horoscopo constitutus, quia potens et felix est, vitam diuturnam, valetudinem firmam et corpus robustum promittit. Astipulantur huic significato Mars et Mercurius; neque est ullus planeta qui offendat.

De temperatura corporis.

Illae ipsae causae, quae vitam significabant, temperaturam corporis etiam indicant felicem ac bonam. Humores autem erunt ex fervido et calido bono sanguine constituti; quibus luna ex signo frigido et terreo nonnihil melancholiae immiscet, tenuis tamen et non admodum crassae.

De morbis et corporis accidentibus.

In hac figura cum corpus firmum et humores bene constituti sint; non est, quod multos morbos timeamus. Mars tamen, qui dominus sextae est, aliquos calidos morbos, utpote ardentissimas febres portendit. Alias potius extranea etiam pericula a bestiis, gladio, vulneribus, igne et similibus minatur mala aliqua frequentiora. Verum quia Mars a sole recipitur, non erunt ita noxia, ut natura ipsa non facile superare possit.

De bonis animi, ingenio, intellectu, indicio et sermone, ac postea de aliis affectibus.

Mercurius generalis est significator ingenii. In hac autem figura cum ipse sit dominus horoscopi, et versetur in propria domo potens orientalis; significat excellentissimo ingenio praeditum, praebet sapientiam, iudicium, et magnum ingerit amorem litterarum et artium. Deinde eas feliciter discere facit. Eloquentiam etiam in dicendo et scribendo laudabilem, et in magnis rebus utilem affert.

Quoad affectus, et mores qui affectus consequuntur: Mars efficit iracundiorem, in negotiis minime cunctatorem; sol magnanimum; Saturnus et Jupiter prudentem; Venus et Jupiter beneficum, comem et mitem; Mercurius versipellem et astutum. Amorem etiam ergo muliebrem sexum non exiguum Venus Jupiterque ingenerant.

De bonis fortunae, dignitatibus, divitiis, coniugio, liberis, itineribus, amicis, adversariis, fato ultimo et morte.

Dignitates Saturnus exiguas pollicetur; Jupiter autem contra, cum sit in exultatione, amplissimas; cumque sit conunctus domino medii coeli et nonae domus, Saturno scilicet, erunt dignitates ecclesiasticae, et propter Saturnum sero evenient. Mars autem, quia medio coeli opponitur, has ipsas dignitates per magnates praesertim bellicosos et bellicis negotiis deditos, saepe turbabit. Sed videtur quod frustra; quia sol potens est, et Jupiter cum Saturno optime collocatus. Divitias magnas pollicetur Jupiter in secunda feliciter in exultatione positus, in bono sextili Veneris; Saturnus tamen etiam has serius praebet; luna vero in angulo septima vel ex con-

iugio, vel ex propinquis mulieribus, praesertim grandioribus aetate, accessionem bonorum in re pecuniaria significat. Hereditas paterna, in primis vero bona immobilia et fundi, per ignem, bellum et similes calamitates a Marte in quarta domo constituto devastabuntur.

Coniugem si duxisset, aut sero duxisset, aut iuvenis vetulam; id quod luna in septima, in domo Saturni significat.

Liberos autem suscepisset utriusque sexus.

Itinera in hac figura longiora quidem a Saturno et Marte significantur, breviora a Jove et luna. Breviora quidem tutiora et omnino fructuosa vel lucrosa erunt; longiora vero multis periculis et terriculamentis exposita, in quibus et Mars in leone, domo Regia constitutus, et dominus exultationis in cuspide novae domus in 29. gradu capricornu existens, Regum ac Principum mandata in negotiis bellicis exequi facit. Idem Saturnus in rebus ecclesiasticis significat.

Mercurius autem expeditum oratorem ac legatum efficit.

Amicos habebit nobiles, senes potissimum et ecclesiasticos; adversarii eius etiam erunt nobiles et potentes. Evenient tamen ei ratione mulierum aut muliebrium negotiorum guerrae variae; nec erit illi tutum, sine periculo famae et aliarum rerum cum mulieribus familiarius et frequentius conversari.

Mortem Saturnus significat; is quia cum Jove est, honestam mortem significat, ex morbo circa pectus, vel nimio sanguinis profluvio. Chronicos tamen patietur etiam morbos ante tempus mortis in articulis, praesertim podagram. Capricornus enim et luna fluxus et humiditates superfluas ad inferiores partes corporis et in pedes decumbere facit.

Haec sunt, quae notatu digna ex hac figura mihi annotare libuit. Deus autem liber coeli ac fatorum conditor, pro sua sapientia, bonitate et omnipotentia regere, mutare et augere potest. stb.

Jegyzet. Következik még négy u. n. »figura revolutionis«; t. i. 1564. die Maii 29. Fabritius Pál által, s 1565. Maii die 29., 1566. Maii die 29. és 1567. Maii die 29. Piopius Dénes modrusi püspök által az astrologia szabályai szerint magyarázva.

Általán véve megjegyezzük, hogy ezen egész astrologiai

fejtegetés mint azon kornak egyik jellemvonása a történelem szempontjából felette érdekes. Hogy Verancsicsunk mi súlyt fektetett azokba, arról közvetlenül tőle kiindúlt tanúságunk nincsen. De Piopius Dénes modrusi püspöknek Verancsicshoz intézett két kelet nélkūli levele, az egyik latin (Verancsics külső megjelelése szerint »Exhibita Episcopo Agriensi 6. Martii 1567.«), a másik olasz nyelven, mindkettő közvetlenül a második konstantinápolyi követség előtt, azt gyanittatják velünk, hogy Verancsics maga kérte ezen astrologiai vélemenyeket. Úgy látszik azonban, hogy ő is Pasqualino által megüzente Piopiusnak kételyeit. Erre Piopius azt felelte: »che non tutti che sanno calcolare, sanno giudicare«; s hogy igaz, miszerint »quelli oppositioni ne le nativita significarebbono in universale quanto diceva egli: ma bisogna avertire a gli altri aspetti aiutanti, che ne le rivolutioni altramente significano non solo i pianeti, ma ancho i segni et siti celesti. Come per esempio vediamo di Saturno, il quale in una nativita riposto in settima mostra nemicitie de potenti et religiosi, et nella rivolutione significa prosperita ne matrimonij; cosi la una nelle nativita posta in quinta, significa copia de figlioli, et nelle rivolutioni mostra legationi utili.« stb.

Ehhez képest az 1567-diki magyarázat azt mondja: »Quoniam signum virginis in hac revolutione pervenit ad locum, in quo sol in nativitate fuerat, videlicet in horoscopo, significat annum honorificum. Ita et viceversa idem significatur, imo ampliores honores consuetis ostenduntur ex eo, quod signum geminorum, quod in nativitate fuerat ascendens, in revolutione medium coeli obtinet. Mercurius etiam soli iunctus in medio coeli significat dignitatem et honorem a Rege datum vel habendum. Et Venus in undecima huius revolutionis domo constituta ostendit, quod natus sibi conciliabit novos non abscuros amicos; et quia redit ad signum, in quo fuit Jupiter in nativitate, scilicet in cancro, significat itinera ratione legis, ac emendationem in ipsa lege per natum efficiendam.« stb.

Nem érdeknélküli Piopius latin levelének, Verancsics követségére vonatkozó közleménye is: »Inveni in oriente Jovem cum capite draconis, qui in revolutione legationem et honorata itinera promittebat; Mercurium et Venerem prope ad

nonam domum, quae ad itinera spectat, coniunctos in ipsius Mercurii domicilio, qui et solem recipit. Quibus aspectibus gratiam maximam cum armigeris, principibus ac delicatis personis Dominationi Vestrae Reverendissimae promitti non ambigo. Cauda tamen draconis in septima ostendit contradictiones non modicas in actionibus Dominationis Vestrae Reverendissimae affuturas; sed caput cum Jove omnia impedimenta tollet. A collera maxime caveat Dominatio Vestra Reverendissima, quae unica sibi in hoc itinere nocere poterit Felicissimi tamen successus omnino sperandi.« stb.

III.

VERANTIUS.

Chilias Hexametra continens Panegyricum Illustrissimi et Reverendissimi Principis, domini Antonii Verantii Episcopi Agriensis, et Augustissimi Romanorum Imperatoris Maximiliani Secundi Consiliarii, ac apud Selymum Secundum Turcarum Caesarem Legati, eiusdem nomine inscripta.

Autore Anselmo Stoekelio.

(Kézirat. L. alább VI. alatt.)

Dextra mihi nuper versu resoluta vacabat
Scribendo; meditabar opus laudabile nullum,
Otia sopito prope sensu pigra terebam,
Nec, prius ut, tenerum formabam carminis orsum,
Pierios sed torpor iners hebetaverat aestus.
Nec tamen hoc mirum, quis enim se scire negabit,
Quod locus et mores hominum mortale repente
In diversa trahunt studium, rapiuntque seorsum
A solitis, actu suadent aliena priore.
Scilicet audiri Graiorum verba rotunda
Non erat; horrisoni potius Symplegades oris,
Et circum rauca e stridebant sibila linguae.

Interea fessus curis, et taedia quaerens
Lenta levare, thoro dum membra fovenda dedissem;
Protinus insomnis astat facunda Thalia,
Hosque ferens monitus vellit Dea Thespias aurem:
Surge, mihi iuvenis dilecte, relinque soporem,
O fuge segnitiem, concessis utere donis.
Non tibi contribui vires in carmina; non te
Numine Pierio frater replevit Apollo,
Ut stertas recubans, extendas brachia lectum stb.
Ergo tuum studium reviviscat; laurea si te
Grata iuvat, duce me versus ordire; supersunt
Carmine quos ornes clario, meritaque per orbem
Laude vehas. Largo manabunt gurgite lymphae
Hippocrenaeae, si multis deligis unum.
Caniciem celebra, canta virtutibus amplum
Praesulis ingenium, quo Pannonis Agria gestit,
Quo cum legato Turcarum degis in aula.
Materies sublimis adest et digna Camaenis.
Finiit ut monitus, cum somno Diva reliquit
Me vigilem, cupidumque sibi parere, Veranti,
Exurgo atque tuis accingor laudibus stb.
Maxmylianus stb. — — — pacisci
Cum Solymanniade praetorva tenente Selymo
Legatos igitur selegit, et addidit aurum,
Quod ferrent ipsi, missum sibi munus haberet
Ardua tum mandans tractanda negotia pacis
Jussit abire duos, iuvenum comitante caterva
Insigni, Mysos legatio vecta per Istrum
Introiit, Rhodope superata venit in urbem stb.
Unus es ex illis legatis, nobile complens
Par, Colophoniaco versu celebrande Veranti.
Te mea iure sonet iam barbitos; ô mihi saltem
Summa tuae liceat fastigia tangere laudis stb.
Ergo canam, nec te, dum vivo silebo, Veranti.
Non gustata velim mihi pocula suavia fontis
Bellerophontaei, Phoebi nec dicar alumnus,
In tua consurgam si non praeconia stb.
Mirantur Turcae attoniti pro pace loquentem;
Consultore ferunt tali nos esse beatos

Qui [illegible] consilio [illegible] [illegible] [illegible] armis:
[illegible] sollicitus [illegible] agmina per ungues sub.
Si quis mereretur [illegible] doctrina fideque
[illegible] te [illegible] [illegible] auro.
[illegible] qui [illegible] [illegible] illas [illegible] [illegible]:
[illegible] [illegible] qui [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] te [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fractus.
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] quem ad [illegible] [illegible] [illegible] benignos
[illegible] Nestoreo [illegible] [illegible] verba leporis
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dare.
Sive [illegible] [illegible] [illegible] seu [illegible] Quiritum
[illegible] seu [illegible] [illegible] venustum
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] loquelae.
[illegible] haud [illegible] Regum te scriberet acta:
[illegible] [illegible] [illegible] monumenta probandae
[illegible] [illegible] [illegible] te [illegible] [illegible].
Verius haud [illegible] [illegible] quae ubique per orbem
[illegible] [illegible] Mars et Fortuna peregit sub.
Palatii [illegible] [illegible] moenia Budae.
Te [illegible] Sigismundus [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] esses.
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Carthae
Te [illegible] [illegible] [illegible] post Pacta [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aequa
[illegible] [illegible] Quis [illegible] [illegible] [illegible]?
A[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Nemo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] probavit.
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Fortunam [illegible] servavit in arce [illegible].
Nemo tumescentem nemo cognovit avarum,
[illegible] servari te nemo coarguit aequi
[illegible] divitias ferratis abdidit arcis

Dextera, iustitiam violantis muneris expers,
Non loculis abscondit opes, ditare volebas
Subiectos potius, quam tu pinguescere gaza.
His perspecta fides, ratio coniecta regendi
Principiis maius momentum tradere fecit,
Ut per Pannoniae tractare grandia Regnum
Conciliis Procerum dux et gravis autor adesses stb.
Te tulit in cunctas mundi legatio partes.
Sarmata miratus Pylio iucundius ore
Dicentem stupuit, cursum dulcedine vocis
Vistula continuit; Demosthena credidit esse
Bosnia; nescivit quid respondere deceret,
Hustrephus, nec non Bekowythius acer in armis;
Ad tua verba iugis Thuscorum profluus amnis
Constitit immotus Tybris, Rhodanusque meatu
Decurrens celeri, Ligeris, rapidusque Garumna;
Fluctisonum fervens compescuit Hadria murmur
Mercurium fari, diducta Britannia nobis
Dum putat ore tuo dulci stupefacta pependit,
Te non facundum magis audivisse Vienna,
Danubius late quam sparsis alluit undis
Flexanimam Pitho te censuit atque Casurgis,
Thracica nunc bis habet de foedere Curia pacis
Legatum, referes quam mox caduficer oris
Pannonicis nostri cunctis ac finibus orbis.
Laetitiae quis erit modus? ô quae gaudia dicam
Esse tuo cunctis reditu fulsura sereno?
Adportabis enim contractae nuncia pacis,
Laeta salutatrix occurret quaelibet aetas.
Excipient gratis Satrapae complexibus, alta
Voce canent hilarem Paena; videbis ovantes
Laetitia magis ac si ferres montibus aurum
Quod latitat, quas Pactoli stillantia stagna
Despumant venas, rutilans quibus enitet Hernus,
Indus odorifera quod decutit arbore, Seres
Quas patulae pectunt Sycomori palmite lanas.
Afficiet quanto te Caesar honore VERANTI?
Si mihi centeno doctas e gutture voces
Fundat Atlantiades, dictis haud promere possim,

Quae species festiva, novus qui plausus amorum,
Disperget lucem melior coma solis equorum;
Laetius attollent temonem crine repexo;
Sol, qui luciferi currus moderator habenas,
Blandior excendet radios, ignemque micantis
Efflabunt roseum fumantia frena iugalis.
Non apparebunt tunc astra minantia fatum
Triste, nec ardebunt acies, inimica videmus
Sidera discordi face quas opponere quondam.
Fortunate senex, ergo tua fama manebit.
Vera vetustatis nequaquam nube tegetur
Gloria, perpetuis hominum sermonibus aures
Implebis, te fama vehet trans aequora constans
Laudabit praesens, neque te ventura tacebunt
Saecula; persolvent grates: te nesciet aetas
Nulla; tuis meritis deerit non praeco perennis stb.
Desinet ante globos iaculari Trinacris Aetna,
Nec posthac montana voment incendia flammas;
Euxinas Hebrus citius se volvet in undas,
Vertet ad Aegaeas frondosa cacumina celsus
Haemus, de gelida Thrace Pangaea recedent;
Sarmatico Tanai Germanica ripa madebit;
Cimmereae fauci Maeotidis influet Ister;
Cancer Hyperborei torrebit climatis arva;
Algebunt Afrique gelu Stymphalidos ursae:
Quam meminisse tui, quam te memorare vetustas
Cesset lethaeos nunquam sorptura liquores.
Ipse tuos cineres ornabo virentibus herbis,
Carmina ceu grati pro teste futura clientis
Apponam. Dij dent obitum superesse patroni
Me tanti, maioris opus tentabo laboris,
Postea quid clari cognoscat ut egeris aetas
In Parnassiaca simul atque resedero cyrrha,
Ac Aganippaeas ubi largius hausero lymphas.
Interea facilis tenues has sume Camaenas,
Aestatis dabo dona meae, iam veris habeto.

Hadrianopoli in Thracia VIII. eidus
Februarii anno M.D.LXVIII.

IV.

Ad eundem idem auctor.

(kézirat.)

Aethere sol citius cessabit spargere crines,
N ec coelo pallens luna tenebit iter,
Tunza suas undas Orpheio subtrahet Hebro
O mina naturae iura cadentque prius,
Non erit in toto iustus tenor ordine rerum
I n se discordes terra polusque ruent:
Vincet equus gryphem, lepores vulpesque Molossum,
S uccumbent ovibus praeda voranda lupi;
Vallibus ex imis retro volventur in altum
E xcelsae cautis lapsa fluenta iugo.
Rupibus e nudis segetes nascentur opimae
A rboribus nidum nulla parabit avis.
Non adamas hirci rumpetur sanguine durus,
T e quam destitero concelebrare semel.
In mea vel veniant oblivia pectora, vera
V el cessem tantum tollere laude virum.
Scilicet es qualis, quantum te novimus omnes
E sse liquet facto teste, probatque genus.
Plus tamen insignem reddit te diva, VERANTI,
I ngenio virtus addita, vita, fides.
Summus honor si cui detur, tibi competit apte
C ongruit amplificum praecipuumque decus.
Omina pro voto tibi par est cedere, factum
P raemia compensent uberiora tuum.
Vnus es ex illis, quos totus praedicet oribis
S uscipiat superas quos Deus inque domos.
At quia Theutonicas a me discedis in oras
G ratia tendenti sit comes alma Dei.
Res bene gessisti commissas Caesare nostro
I nsigni mentis dexteritate tuae.
Exibis liber Thracum crudelibus oris
N on ut difficilis res remoretur iter,

Suscipiere foris quovis plaudente reversus
I n reditum fient plurima festa tuum,
Suscipiere, senex, laetante Principe, sancte,
I n te Caesareas accumulabit opes,
Laudabit studium, curas laudabit et acta
L audatus capies dona statumque novum.
Vera tibi duo, tibi maiora precorque
S cilicet haec animi sunt pia vota mei.
Te commendo Deo, salvum te quippe reducet
R estituet populi sedibus ille sui.
Incolumem multis clementer provehet annis
S ospes quaproter Thrace recede sero.
Vive valeque diu Turcis abiture VERANTI,
C aesaris officio vive valeque diu,
Vive valeque diu sacrati gloria Coetus
Nobilis ingenio vive valeque diu.
Vive valeque diu multorum clarior usu
Doctrinae dives vive valeque diu.
Vive valeque diu, Regi gratissime, plebi
Utilis eximie vive valeque diu.
Vive valeque diu Patriae studiose fidelis
In domini rebus vive valeque diu.
Vive valeque diu proaviti nominis auctor
Fama tuae gentis vive valeque diu.
Vive valeque diu per longas cognite terras,
Cognite Principibus vive valeque diu.
Vive valeque diu moderator Jazygis olim
Vir fidei priscae vive valeque diu.
Vive valeque diu latos laudate per Hunnos
Dalmatiae splendor vive valeque diu.
Vive valeque diu Venetis audite, Britannis
Gallis, Romuleis, vive valeque diu.
Vive valeque diu persaepe probate Polonis
Caesare Theutonico vive valeque diu.
Vive valeque diu summis exercite rebus
In Thraces aula vive valeque diu.
Vive valeque diu decus haud effabile turbae
Longaevae foelix vive valeque diu.

Vive valeque diu, dignissime Praesul, Olimpo
Digne diu Pylio vive valequc diu.
Vive valeque diu vel corvis rarior albis
Integer et frugi vive valeque diu.
Vive valeque diu tandem victure beato
In grege perceleber vive valeque diu.
Vive valeque diu rutila cingende corona
Stellarum caneus vive valeque diu.
Vive valeque diu clarorum prime virorum
Virtutis fautor vive valeque diu.
Vive valeque diu nostri non immemor, utque
Sed meminisse velis vive valeque diu.
Vive valeque diu tenerem non excute vatem
Meme corde tuo vive valeque diu.
Vive valeque diu me conspecture clientem
Addictum semper vive valequc diu.
Vive valeque diu subiture palatia coeli.
Incola certe Poli vive valeque diu.
Vive valeque diu, Phaenicis saecula vince
Ut domino prosis, vive valeque diu.

V.

Illustrissimo Principi Magnifico Antistiti ac Domino, domino Anthonio Verancio Agriensi Episcopo, Comiti Comitatuum Heueswariensis et Borsodiensis Perpetuo, Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatum Consiliario Primario etc. Patrono suo benevolentissimo, clementissimo, Georgius Tornoander Constantiensis, Sacrae Paginae Licentiatus servitiorum suorum obsequia commendat humilia.

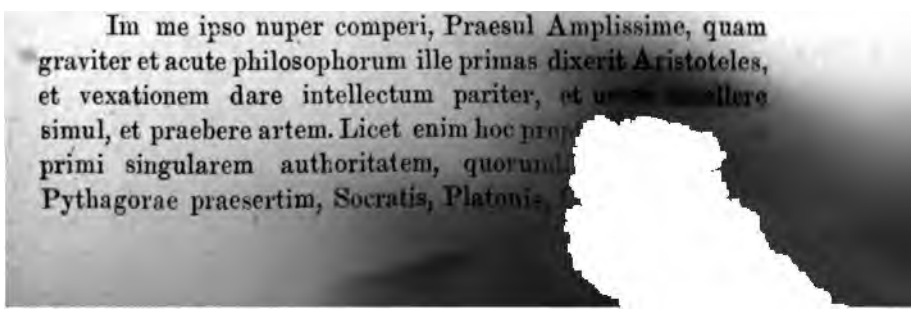

Im me ipso nuper comperi, Praesul Amplissime, quam graviter et acute philosophorum ille primas dixerit Aristoteles, et vexationem dare intellectum pariter, et u[illegible]llere simul, et praebere artem. Licet enim hoc pro[illegible] primi singularem authoritatem, quorum[illegible] Pythagorae praesertim, Socratis, Platonis,

que Graeciarum sapientum praeclaram quam addiderunt fabam, ut Philosophiae candidatus semper crediderim; quinimo, quod Christiano cuilibet augustius esse debet et religiosius, vehementia illa tonitrua, quibus totam carnis nostrae fiduciam deturbat salutis nostrae unicus actor Jesus Christus, aliis multoties inculcaverim, tanquam Ecclesiae indigna vox, cum dicit: »Si quis venit ad me non tollens crucem suam, et abnegans semetipsum non potest esse meus discipulus«; et iterum: »Disiste a me, quam mitis sum et humilis corde«; item: »Venite ad me qui laboratis non otiosi, et onerati estis, quos premit pondus mundi, et refocillabo vos«; hisque infinita similia, quibus a pernicioso mundi gaudio avocat, et per Prophetam etiam Regium: »Nolite, inquit, confidere in filiis hominum«; sin dixerit post eum Heremias: »Maledictus qui ponit carnem brachium suum«. At tanta est nostrorum sensuum vesania, ut instar panthera huius mundi vanis illecebris, sicut illa speculis, facile dementemur ac detineamur; quo tardius ea quae fructuum intersunt, vindicemus et disquiramus, ut nisi tribulationibus compellamur et revocemur, nunquam redeamus ad officium et annotamus animum, sicut non sine pudore et detrimento nunc fateri cogor, quod dum aliis pluribus consiliis et sanis satisfecerim, meipsum negligerem. Licet enim de efficacia et necessaria imitatione, quod diu perseveranti et patienti conclavatione Sacrosanctae Crucis Salvatoris nostri Christi a Summo et verissimo Pontifice Paulo Apostolis omnibus commendato alios multis monuerim, quantum quidem sacrosanctus tunc suggerebat et ferebat infantile indiciolum; tamen ut ea omnia in tam altum inducerem animum, nedum ut operi tanto manus admoverem officiosas, fieri inter mundi prospera non potuit; placido enim mari iucundum est navigare. Sicut autem scribendo discimus scribere, sic patiendo discimus pati. Ideoque conversio illa miraculosa aquae in vinum tunc facta est gloriosior, cum iam sentitus est moestus ille vini defectus; seu ut traditionem vitae oportet arcescere, prius cucurbitam non sentitur; quia non petitur auxilium dum et Crucis Christi fructus donat, filum illud Circes oblectatio carnis reseretur. Ad quod quia prae omnibus aliis, Moecenas gratiosissime, me Vestra est Amplitudo cohortata, dum multiplicia alia in me indignum collata beneficia omnia Vestrae Magnificentiae

debeo: hoc praecipue gratitudinis meae specimen tanquam fructum agriculturae nostrae, dum aliud exhibere per fortunam non liceret Clarissimae Amplitudini Vestrae sacrare et debui et volui. Hoc etiam nomine, ut si qui essent tam carnales, qui spiritualia illa contemnerent; esset qui ea tanquam mirabili praeditus iudicio et modestia a tantis rhinocerontibus defenderet. Cum et Paulus etiam glorietur, quod in sermonis altitudine non venerit. Quod reliquum est, dominationem Vestram Magnificam Divinae commendo tutelae; et hoc quiequid est mecum, vestrae gratiae subiicio. Valete et foelicissime vivite.

Dominationis Vestrae Reverendissimae

promptissimus semper
Georgius Tornoander
Sacrae Paginae Licentiatus.

ΑΔΩΝΗΔΟΣ ΚΗΠΟΣ

NOVAE PARADYSI ET ARBORIS VITAE MYSTAGOGICA.

ex sacra potissimum Veteris et Novi Testamenti scriptura, probatisque tam Hebraeorum, quam Doctorum Ecclesiae testimoniis; et succincta adumbratio, una cum Sanctae Crucis trophaeo, et trium crucium pulchra figura ad veram inducens inter poenitentiam et viam salutis demonstrans. Per Georgium Tornoandrem Constantiensem S. P. L., iam primum Domino cooperante religiose meditata.

(A munkának tartalma tisztán hittani és asceticus; s Verancsics Antal személyére közelebbi vonatkozással nincsen.)

VI.

VERANTIUS.

Panegyricus Antonii Verantii Archiepiscopi Strigoniens[illegible] [illegible] Auctore Anshelmo Stoecelio Tyrolen[illegible]

Viennae Austriae Blasius Ebervs excudebat.

M.D.LXXII.

A—D.

Contigeram facili Byzantia moenia cursu stb.
Aestatis dabo dona meae iam veris habeto.

E.

Ad eundem Reverendissimum et Illustrissimum Prae[illegible] Dialogus sacer Istri et Grani Georgii Purkircheri.

Ister. Grane quid has lacrymas fundis stb.
Coepta iuvet Christus, requiem tribuatque beatam

TÁRGYMUTATÓ

VERANCSICS ANTAL MUNKÁIHOZ.

(A római szám a kötetet, az arab a lapot jelenti.)

A.

Aba-Uj vármegye katholikus papsága XII. 334.

Abrudbánya VII. 124.

Achmet passa I. 232, 254. — III. 79, 111, 119, 125, 135, 150, 170, 173, 182, 192, 203, 254, 257, 261, 303, 313, 326, 335, 343, 350, 359, 365, 371, 437. — IV. 6, 22, 28, 97, 104, 139, 151, 177. — XII. 128.

Achmet esztergami bég III. 13, 16.

Achmet szécheni bég V. 127.

Ádám (Adamus Francus nobilis Chius), V. 182.

Adorián deák III. 22.

Adrianopolis, l. Drinápoly.

Aelius, Péter moldvai vajdának testvére XII. 17.

Afrika III. 78.

Ágost szász választó fejedelem IX. 206.

Ágostai bibornok (Cardinalis Augustanus) VIII. 50. — XI. 237.

Ajándékok, a törököknek V. 49. — XII. 180.

Ajasz passa II. 43. — III. 354.

Alagy János VII. 308. — VIII. 63, 212.

Alatháry Ambros VIII. 158.

Alba herczeg IV. 243. — V. 196. — IX. 237, 262.

Albert lengyel király II. 4.

V. Albert bajor herczeg XII. 333.

Albilacus János VII. 104.

Aldanus Bernát VII. 109.

Alegri János, orvos IX. 251. — XI. 237.

Aleppo III. 118, 137, 165, 217, 440. — IV. 377.

Alexandriai bibornok (il cardinal Alexandrino) IX. 248, 249, 310

Algier III. 278. — IV. 227.

Aliatus Endre VII. 255.

Ally Mátyás III. 86, 90, 106, 113, 152, 159, 161, 177, 233, 411.

Ál-Musztafa IV. 81, 96, 236, 261.

Aly passa I. 254, 258, 274. — II. 98. — III. 27, 36, 38, 42, 43, 56, 292, 259, 419. — IV. 98, 116, 204, 214, 269, 349, 388, 393. — V. 118. — XII. 81.

Aly aga VIII. 11.

Aly csausz III. 302.

Aly nevű török III. 30.

Amasia város III. 336, 348, 364, 373, 390. — IV. 75, 81, 295.

Amulioi bibornok (il cardinal Amulio). IX. 243, 248, 297, 309. — XI. 48.

II. Amurat török szultán I. 137.
Anaxius l. Huszár Gallus.
Ancona, város IV. 35.
Andreffy János VIII. 155, 283. — X. 79, 81, 193, 260, 291, 307. — XI. 102, 201.
De Andreis Ferencz X. 152. — XI. 82.
De Andreis Jeromos IX. 54, 158, 275.
Andronicus Tranquillus, dalmatiai tudós VI. 16, 20, 30, 32, 62. — VII. 21, 42, 49. — IX. 60. — X. 3, 40, 215, 236, 251. — XII. 325.
Angol házasság (II. Fülöp spanyol király és Mária angol királyné közt.) III. 191. — IV. 21.
Anna, II. Ulászló király leánya, I. Ferdinánd királynak neje I. 9. — II. 4.
Anna, Maximilián király leánya; házassága II. Fülöp spanyol királylyal. V. 385. — X. 91. 108.
Annates, pápai adó. XII. 325.
Antenor, volterai püspök, florenczi követ X. 36.
Apulia III. 311, 317.
Arabok III. 221.
Aramon l. Ramon.
Aranian Damián ítélőmester IX. 200. — XII. 358.
Aranyos folyó I. 142.
Aranyos hegy I. 142. — VII. 150.
Aranyosy Kristóf X. 194.
Archy Mihály I. 232.
Arcó gróf, Maximilián császár és király követe XI. 148.
Armpruster Kristóf VII. 102.
Árokszállás VIII. 384, 388.
Arsatius Vitalis. VII. 40.
Arszlán bég I. 257. — IV. 101, 380. — VIII. 246.
Artandy Kelemen II. 98. — III. 22. — VII. 216.
Artandy Pál II. 30, 139. — VI. 185.
Athina vára I. 154.
Athinai Deák Simon I. 153. — II. 33, 45.
Attila I. 143.
Augsburgban (Augusta Vindelicorum), birodalmi gyülések 1550. VII. 84, 95, 98, 102. — 1555. IV. 124. — 1559. VIII. 57. — XII. 333.
Aurius l. Doria.
Austriának elzálogositott magyarországi várak IX. 64.
Ausztriai ház hatalma V. 98.
Ausztriai párt Magyarországban VI. 17.

B.

Babocsa vára I. 262. — III. 372, 387. — IV. 122. — V. 29, 126. — VII. 215.
Babay Kis Péter VII. 55, 69.
Bács vármegye II. 7.
Bácsy Benedek II. 51. — VIII. 188. — IX. 7.
Badoero Frigyes velenczei követ. III. 188, 199. — IV. 18. — VII. 142. — XI. 42.
Baja (castellum) I. 290.
II. Bajazeth török szultán I. 86. — II. 257.
Bajazeth II. Szolimán szultánnak fia III. 167, 169, 277. — IV. 177. — VII. 353. — XII. 231.
Baicius Antal IV. 26.
Bakabánya X. 206, 336.
Bakács Tamás I. 10. — II. 3. 50.
Bakay Miklós komáromi alparancsnok X. 214.
Bakcsy Ferencz VI. 11.
Bakics Pál II. 38, 40.
Baksay Tamás, egri katona V. 320. — IX. 24.
Baky Pál III. 251.
Bala Lukács IX. 273.
Bala Szent-Miklós VII. 326.

Balassa János VII. 107, 110, 168. — VIII. 333. 337. — IX. 149, 201, — X. 259.
Balassa Imre I. 106, 196. — II. 44, 70. — VI. 23, 75, 83. 94, 104, 115, 133, 135, 136, 144, 147, 148, 162, 163, 168. — VII. 50.
Balassa Menyhért II. 87, 102. — V. 35, 121. — VI. 150. — VII. 190, 240. — VIII. 106, 170, 174, 333.— IX. 8, 134. — XI. 73, 259.
Balassa Zsigmond III. 380. — VI. 150, 159. — VIII. 63, 90, 171, 316. l. Fánchy.
Balaton I. 243, 258.
Baldus Fülöp VIII. 14.
Baleari szigetek IV. 227.
Balibég, török hadnagy II. 17.
Balkan hegyek (Hoemus) I. 317. — IV. 1.
Balog Lukács X. 365.
Balogh Ferencz V. 264.
Balthus Bonifácz VII. 68.
Bálványos vára I. 142. — VI. 83, 168.
Bánffy Boldizsár I. 42. — II. 78. — IV. 206.
Bánffy Jakab II. 18. — IV. 206.
Bánffy István IX. 200.
Banisius VI. 41.
Bank Pál VII. 108, 112.
Bányák, bányavárosok IV. 156.
Baranyay István X. 130, 131.
Barbyr Lénárt III. 43.
Barbarossa, kalóz VII. 87. — XII. 236.
Barch helység V. 156.
Barczaság VI. 74.
Bárdy István II. 19.
Bárdy László I. 15.
Bars mezőváros VII. 127.
Bars vármegye XI. 203.
Barthos István X. 340.
Baryus (Bánfalvai) István és Endre VIII. 316.
Basó Bálint VI. 34.
Bassano János VII. 335.
Bassano Péter VII. 257, 335.
Bátaszék III. 30.
Báthory Endre I. 11, 262, 288. — II. 21, 27, 60, 89, 108. — III. 25, 39, 43, 410, 445. — VI. 105. — VII. 107, 110, 115, 118, 124, 135, 139, 175.
Báthory György II. 109. — VII. 190.
Báthory István (Ecsedi) I. 10, 19. — II. 10, 17, 30, 133. — V. 33, 45.
Báthory István (Somlyói) VI. 185. — VIII. 331. — X. 105.
Báthory Kristóf VII. 214.
Báthory Miklós V. 35. — IX. 8.
Báthory család VIII. 393. — IX. 69.
Báthy Ferencz III. 381.
Bathycz Mihály X. 156.
Batthyány Ferencz II. 38.— VII. 83.
Batthány Orbán I. 168, 184. — II. 45, 58, 68, 197. — VI. 212, 243, 251. — VII. 55.
Baychy János X. 288, 293, 311, 365.
Beatrix királyné I. 4.
Bebek Ferencz I. 45, 62, 106. — II. 48, 100. — III. 370. — IV. 182, 214, 261, 269. — VI. 150, 159. — VII. 109, 239, 329.
Bebek Gergely II. 101, 103, 110. — IV. 182.
Bebek György IV. 214. — V. 18, 136. — VII. 192, 263. — VIII. 23, 63, 90, 127, 169, 171, 178. — IX. 24. — XII. 230 l. Patóczy.
Bebek Imre I. 46. — VI. 168. — IX. 190.
Bécs I. 238, 284. — II. 32, 79. — III. 76. — IV. 101. — VI. 177.
Bécsi egyetem VI. 88.
Bécs-Ujvár III. 6.
Becse III. 76. — IV. 348. — VI. 106, 187, 196, 218. — VII. 103.

Becskerek IV. 348. — VI. 106. 187. — VII. 103.
Beicsi Ambros VII. 37. 83.
Békessy Gáspár X. 205.
II. Béla király VII. 168.
IV. Béla király IX. 280.
Belay Borobás II. 14. 123.
Belény Albert VII. 342.
Belgium V. 196. — IX. 206, 210. 237, 262.
Belgrád I. 12, 269, 296. — III. 16. 39, 49, 76, 87. — VI. 185. — XII. 132. l. Nándor Fehérvár, Lándor Fehérvár.
Belgramonius Ferencz VII. 258. 333. — VIII. 94. — IX. 159.
Belhonor Angelo sebenicoi apát XI. 43.
Belsius János, követségi titkár XII. 250.
Bembo VIII. 255.
Beniczky Gáspár IX. 109.
Beniczky Miklós IX. 91.
Benkő Miklós I. 157.
Berebista a gétek királya I. 124.
Bereczk I. 108.
Bergomas orvos VIII. 132.
Beriszlo Jeromos Domitius IX. 79.
Beriszlo Péter I. 10. 335. — II. 217, 221. 248. 254. 271. — VIII. 68, — IX. 236. 254.
Bernát, sz.-györgyi apát Velenczében IX. 239. — X. 11.
Berzencze V. 29. 126.
Berzeviczy XI. 45.
Beszterczе, Erdélyben I. 81.
Bethlen Farkas VII. 112. 120.
Bethlen Gábor II. 98.
Bethlen Gergely III. 40. 43. — V. 103.
Biglia Menyhért, apostoli nuncius X. 99. 152, 190.
Bihács II. 274.
Birthalomban 1540. erdélyi diéta VI. 153, 166.
Blandrata György VI. 212, 256.
Boccapaludius Antal, római pol VIII. 285.
Bocskay György IV. 209.
Bodó Ferencz I. 243. — II. 40.
Bodó János II. 18.
Bodrog vármegye II. 7.
Bogaucius Miklós VI. 7, 22.
Bogdan István, moldvai vajda V 104.
V. Bogdán, moldvai vajda V.
Bona lengyel királyné III. 337. VI. 48, 79, 80, 94, 171. — 164.
Bona György VII. 101.
Boner János VI. 170, 172, 306, 336.
Boner Szeverin VI. 170, 299.
Bonfinius Antal VI. 352. — 11, 45.
Bonifacius raguzai barát IV. 54
De Bonis Marin IX. 305.
Bonvicinius Afronius, a jogtu mány doctora XI. 298.
Borbás, budai jegyző II. 48.
Borbás, pap II. 7.
Bornemisza Benedek II 102. VIII. 82.
Bornemisza Boldizsár II. 74. — 123, 133. — VII. 99.
Bornemisza Farkas III. 104. VII. 58. — VIII. 330.
Bornemisza Ferencz X. 130.
Bornemisza Gergely II. 48. — 78. — V. 335. — VI. 69, 146. VII. 1. — IX. 7. — X. 131, 1 163. — XII. 203.
Bornemisza János II. 8. 11. 264
Bornemisza Pál I. 280. — III. 1 — V. 138. — IX. 68. 238. — XI. 100. — XII. 166. 191.
Bornemisza Péter X. 354.
Bornemisza Tamás II. 48, 193.
Borotty Albert II. 19.
Bosith Radics II. 19. — VIII.
Bosnyák Jakab II. 19.
Bosnyák Mátyás II. 260.

Bosznia IV. 318. — V. 266. — X. 259. — XII. 341.
Boszniaiak III. 303.
Boszniai passa III. 81, 236, 318. — IV. 205, 214.
Boszniai zandzsak III. 244.
Brassó I. 83, 109, 118, 140. — III. 418. — VI. 24, 74.
Brener Márton VI. 177.
Brodarics István I. 41, 57, 68, 106, 180. — II. 41. — VI. 6, 44, 48, 353.
Bruncau János, nagyszombati polgár XI. 298.
Brussa V. 114.
Bubalics Lőrincz XI. 105.
Buccari XII. 342
Bucentanro, velenczei díszhajó VI. 193.
Buda I. 118, 154, 162, 173, 186, 198, 207, 210. — II. 9, 31, 40, 42, 48, 62, 77, 97, 195, 265, 304. — III. 4, 19, 258, 292, 310, 314, 318, 427, 435, 459. — IV. 131, 238, 245, 256, 287, 371. — V. 7. 66, 114, 275. — VI. 25, 73. 123, 133, 151, 159, 185, 248. — VII. 106, 338. — VIII. 89, 135, 244, 377, 385. — IX. 5. — X. 176. — XII. 100, 132.
Buda kapui és utczai II. 61, 69.
Budai passák I. 274. — III. 3, 4, 10, 16, 19, 31, 81, 92, 101, 103, 114, 147, 171, 175, 184, 192, 236, 245, 287, 349, 369, 370, 387, 411, 419, 426, 433, 454. — IV. 38, 131, 184. — V. 1, 73, 188, 195. — VIII. 15, 160, 181, 189, 253, 336, 348, 355. — IX. 5. — X. 181, 303. — XI. 46, 47, 52, 114, 157. — XII. 443
Budai prépostság VI. 87.
Buday Balázs IX. 162.
Bulgaria I. 128. — V. 75.
Buoncompagno bibornok (Philippus Cardinalis Buoncompagno) XI. 163. 194.
Busbecq Auger, I. Ferdinánd királynak követe Konstantinápolyban, a III. és IV. kötetekben általán véve; különösen pedig III. 427, 436. — IV. 6, 19, 28, 46, 54, 66, 130, 176, 400. — VII. 227. — VIII. 5, 357. — X. 105. — XII. 179.
Bussaeus VI. 334.
Butrisius Ferencz VII. 24.
Büdy Mihály X. 150, 361.

C.

Caballo Marin VI. 175, 173 b.
Caboga Lucian VII. 232.
Caboga Marin VI. 54.
Caffa II. 304. — III. 341.
Cagnollini Baldisera IV. 68, 71, 94.
Calcedon l. Skutari.
Calinicus VI. 290.
Cambray, Izabella királyné követe Konstantinápolyban IV. 161.
Camugliano Jakab IX. 127. 154.
Capelli Ferencz VI. 189, 259, 269.
Capelli János VII. 238.
Capelli Károly VI. 176, 172 b, 182, 186, 259, 268.
Capelli Lőrincz VI. 263.
Capelli Pál VI. 263.
Capelli Péter VI. 195, 263.
Cappadocia III. 251, 348.
Caprino Ferencz X. 96, 124.
Caravayal Lopez V. 148.
Don Carlos, spanyol infans. IX. 237.
Carpo bibornok (Cardinalis Rudolphus Pius de Carpo) XII. 334.
Cassitius Tamás VI. 60.
Castaldo tábornok. VII. 171.
Castillegius Miranda IV. 11.
Casul l. Kazul.
Cavas Kristof I. 42.
Cayro IV. 98.

Cazsun vajda I. 234, 252, 256.
Cesi bibornok (il cardinale Cesi) XI. 55.
Chartaginei Péter (messer Pietro da Chartagine) XII. 17.
Cherny Tamás X. 340.
Cherödy György X. 136.
Chersonesus l. Krim.
Chestingier hadnagy. II. 13.
Chios szigete III. 461.
Choka Endre IX. 303.
Choron Devecseri János XI. 100, 177, 242.
Chylimanus (v. Kylmanus) IX. 200.
Circassia III. 123.
Ciunteta Ferencz VII. 291.
Clissa I. 65. — II. 249, 279. — IV. 381. — V. 44.
Clissai zandsak. III. 81.
Clocucius Istváu, IV. 21.
Codognac (Condognatus), franczia követ Konstantinápolyban III. 210, 219, 281, 288, — IV. 251.
Collecius VI. 339.
Colonna Mark Antal X. 205.
Comenduno bibornok (il cardinal Comenduno) IX. 219, 262.
Condé, franczia herczeg IX. 263, 286.
Conrat Márton VI. 257.
Copessius Lőrincz VI. 283.
Corcyra szigete X. 89, 95.
Corsica szigete V. 134.
Corsinus Endre, János királynak titkára XII. 293.
Corvinus János I. 4, 6, 30. 36. — VI. 184.
Covalovius Felix IX. 118.
Crassinius Ferencz IX. 118.
Crepovics Miklós (Rascianus), II. 62. — VII. 121.
Creta szigete X. 89, 95.
Cromer Marton VII. 181. — VIII. 235, 289. — IX. 198.
Csaba, Ethele hun királynak fia. I. 143.
Csabrag vára II. 89.
Csákán (castellum) V. 5.
Csáky István VII. 58. — XII. 218.
Csáky Mihály VI. 148. 238, 239. 242, 316. — VII. 18, 31, 35, 43, 51, 53, 63, 83. 104 — VIII. 332. — XII. 18.
Csáky Miklós II. 6.
Csáky Pál II. 102.
Csallóköz IV. 170. — XI. 306.
Csanád VII. 108, 111, 126, 131, 134, 147.
Csapy Kristof IX. 156.
Császármadarok XI. 68.
Csaszma III. 82.
Csepel szigete III. 44.
Cseresnye (cerasi öreg szemü fekete cseresnye, cerasi fekete ewlwdi cseresnye) XI. 271.
Cserkeszek III. 341. — IV. 236, 262.
Csernovics Mihaly V. 46.
Csetti kőbánya II. 52.
Csicsó vára I. 91, 99, 115, 142. — — IV. 121. — V. 264. — VI. 60.
Csík I. 159.
Csobáncz III. 431, 450.
Csúszy Pál X. 290
Cuculius Péter VII. 179.
Cyppirus Péser, dalmatiai nemes V. 105.
Cyprus szigete III. 461. — V. 76. 99. 142, 169, 171, 197. — VI. 262. — X. 47, 73. 89, 95, 108. 230, 246, 258.
Czegléd VIII. 255.
Czerey Lénárt I. 345.
Czerneky Gáspár IV. 165.
Czibák Imre I. 71, 149. — II. 26.35.
Czigányok IV. 249.
Czobor Imre XI. 62. — XII. 359.

D.

Dacia I. 125.
Daczó Tamás VII 240.
Dákok I. 123.

Dalmady Endre V. 138. — VIII. 152. 267, — IX. 170.
Dalmatia. I. 24, 38, 66, 309. — VI. 42, 84. — IX. 68
Dániel festész. VII. 26, 29.
Dánok (moldvaiak) I. 126,
Darnley Henrik skocziai király, Stuart Maria féje. IX. 204.
Davila. XI. 166.
Deák Gelért (Gerardus Litteratus) VIII. 125. 160.
Deák Gergely (Gregorius Litteratus), II. 97. — III. 383, 390, 393, 424. — IV. 92, 104, 381, — VIII. 85.
Deák Márton (Martinus Litteratus) IX. 149.
Deák Mihály (Michael Litteratus de Lyndva.) X. 126, l. Lindvai.
Deák Péter (Petrus Litteratus nuncupatus) VIII. 194.
Deáky Benedek. XI. 102, 104, 168, 179.
Debreczen I. 45. 63. — II. 40. — VII. 98. — VIII. 84. 99. 276, 327, — IX 25.
Debregezd III. 310.
Decebalus a dákok királya I. 127.
Decius Justus XII. 19.
Delfin bibornok (il cardinale Dolfino). IX. 142, 183, 197, 242, 311. — X. 16, 31.
Dellavechia Antal IV. 68.
Dellavechia Péter, kereskedő. III. 200, 262. 286, 308, 311, 329, 352. — IV. 3, 68.
Dellavigne, franczia követ Konstantinápolyban IV. 251.
Derecskey János X. 227.
Dersffy Farkas III. 21, 35, 45.
Dersffy Istvan II. 107. — VIII. 303, 313. — IX. 82, 177. — X. 276.
Dervisbég I. 257, 263. — III. 388. — VIII. 80.
Dessewffy János VIII. 292. — IX. 205.
Déva VI. 123.
Devecser. III. 100.
Dévén. III. 380.
Dévy János, IX. 217.
Diomedes, (Diomede guardiano delle persone del Turco) III. 204.
Diósgyőr VIII. 326.
Diotalevi Ferencz IX 243, 248. 250, 296. — XI. 147.
Divék Endre. IX. 148.
Dobó Domokos. II. 99.
Dobó Ferencz XI. 203.
Dobó Istvan I. 281. 288. — II. 99. — III. 24, 26, 34, 39. 233, 410. — VII. 109, 209.
Doboka vármegye I. 150.
Dobronyiva vára. III. 372.
Dóczy Ferenoz, V. 111.
Dóczy Gábor V, 110.
Dóczy János II. 30.
Dóczy Miklos V. 110.
Dóczy Pál. X. 279.
Dolfin bibornok l. Delfin.
Dolfino Zakár VIII. 37. 212. — IX. 89, 115.
Dombrinus Peter X. 111.
Dombó I. 236. — III. 310.
Domitius Jeromos VII. 295. — VIII. 68. 102, 102. — IX. 94.
Don folyó III. 339.
Donzellini Jeromos VIII. 24.
Doria Endre IV. 278. — V. 263. — VI, 43. — X. 89, 94.
Dornberg Vid. V. 167, 245. — IX. 225.
Drágfy Gáspár II. 60. — VI. 133.
Drágfy Jánus I. 10.
Dragulák (havasalföldiek). I. 126.
Dragut Reis, kalóz VII. 87,
Drailing budai polgár II. 51.
Draskovics György II. 219. — VIII. 41, 61. 65, 138. — IX. 89, 159, 198, 236, 253, 258. — X. 84, 86, 144, 164, 201, 242, 300, 329, — XI. 89, 129, 205. XII. — 219
Dráva I. 179. 225, 228, 290.

Drégely III. 81.
Drinápoly II. 97. — IV. 227, 264. — V. 142, 181.
Druget (Homonai) István VI. 108.
Dubovi Mihály X. 117. 221. — XI. 67, 68, 81.
Ducagin passa IV. 239.
Dudics (Sbardellatus) Endre V. 138. — VII. 248. — IX. 74, 132, 219, 262, 267. — X. 270.
Duna I. 84, 87, 123, 128, 174. 180, 199, 204, 207, 218, 225, 269, 284, 288, 301. — II. 7, 13, 62, 86, 105, 125, 304. — III. 16, 19, 39, 44, 266, 284. 387, 456. — IV. 11, 34, 102. 227. — V. 92. — VI. 14, 25. 27. — VIII. 54, 101, 244, — IX. 297. — X. 231, 256. — XI. 157, 209, 230, 306. — XII. 55. 229, 333.
Dunai hajóraj III. 6. — IV. 226 264.
Durgut (Thorgut) török tengernagy III. 107, 144, 195, 299. 340, 353. — IV. 11, 34, 102, 227.

E.

Ebeczky X. 291.
Ebroy passa XII. 128.
Eck Gyula l. Salm.
Eger I. 158, 256. — III. 119, 304, 316, 388. — IV. 101, 122, 285, 317. — V. 96. — VII. 138, — VIII. 4, 86, 163, 287, 303, 313.
Egerben a parancsnokok birászkodása VIII. 315.
Eger vára IX. 40, 59, 67, 134. — XII. 241.
Egri egyház IX. 193.
Egri káptalan IX. 81, 273, 279.
Egri püspökök XII. 66; — sírjaik IX. 28.
Egyház szegénysége Magyarországban XI. 50.
Egyiptom IV. 112, 116.
Elfenstein György XII. 333.
Ellebrodi Nikaz X. 19, 30.
Elver Ernő VI. 289.
Ennius Verulamus bibornok VI. 34
Enyed VI. 148.
Enyey Miklós VII. 342.
Eördög Mátyás II. 93.
Eötvös Péter III. 256.
Eperjes XI. 133, 284, 290, 302, 307. 311. — XII. 247, 329.
Ephorinus Anzelm orvos VI. 249, 253, 348.
Epirus III. 126.
Erdely I. 50, 75, 97, 108, 119, 171, 229, 252 278, 285. — II. 35, 42, — III. 1, 23, 38, 51, 56, 73, 84, 87, 90, 91, 111, 138, 139, 143, 153, 160, 185, 192, 204, 209, 211, 215, 218, 235, 243, 257, 284, 286, 291, 305, 314, 318. 344, 358, 376, 386, 398, 406, 417, 438, 460. — IV. 45, 50, 67, 99, 108. 120, 134, 154, 159, 168, 177, 182, 191, 209, 215, 223. 254, 263, 271, 283, 286, 290, 306, 248, 357, 378, 387, 393, 396. — V. 34, 70, 96, 120, 161, 252, 264. — VI. 48, 88. 239, 291, 357. — VII. 99, 119. 124, 239. — IX. 104, 108. — X. 50, 58, 181, 305. — XII. 3, 36. 141.
Erdélyiek VI. 163.
Erdélyi országgyűlések VI. 95, 153, 166. — VII. 212.
Erdélyi püspök III. 24.
Erdélyi prépostság VI. 87.
Erdélyi Sebestyén V. 100.
Erdőd I. 290.
Erdődy Sebestyén IV. 272.
Erdődy Simon II. 38. — X. 189, 248.
Ermolao l. Hermolao.
Ernő főherczeg XI. 307.
Errones Anestes XII. 8.
Érsek Ujvár IX. 38, 49, 152. — X. 87, 121, 133, 159, 174, 206, 228, 361. — XI. 10, 31, 196, 245, 285.

Erzerum III. 326, 331, 342, 348, 353, 359.
Erzsébet angol királyné. IX. 263.
Erzséket lengyel királyné XII. 24.
Erzsébet franczia királyné X. 91, 108.
Erzsébet (Valois-i) spanyol királyné. IX. 262.
Espan György III. 44.
Eszék I. 65, 156, 180, 228. — II. 16.
Eszéki János I. 68, 107, 153, — II. 45, 64, 196. — VI. 112.
Esztergam I. 227, 238, 284. — II. 80, 86, 305. — III. 13, 16, 19, 258. — V. 65. — X. 87.
Esztergami káptalan X. 141, 315. — XI. 81, 103, 165.
Esztergam vármegye XI. 155.
Eszterpami gandsak III. 19.
Esztherí Deák György I. 47, 61.

F.

Faberinus VI. 276. — XII. 4.
Fabinus János V. 263.
Fabinus Jeromos V. 263.
Fabius György IV. 126. — V. 383. — X. 109.
Fabricius Pál XII. 368.
Fáczánok XI. 68.
Famagusta X. 89, 230, 258, 303.
Fánchy Borbála Balassa Zsigmond özvegye VIII. 316.
Farkas, zweibrückeni herczeg IX. 286.
Farnad mezőváros III. 432, 456.
Farnas Mihály VI. 34.
Farnese Sándor bibornok (il cardinal Farnese) VII. 56. — IX. 248, 257.
Fazzini Bertalan III. 350. — IV. 4.
Fegyvernek II. 21.
Fehérvár Gyula I. 141. — VII. 285. — VII. 103, 129, 132, 155, 166.
Fehérvar Landor II. 21, l. Belgrád
Fehervár Nándor I. 8, 12, 27. 228, 298 l. Belgrad.
Fehérvár Neszter I. 298
Fehérvár Székes I. 157, 227, 238, 244, 298. — II. 14, 25, 84, 86, 297. — IV, 101, 205, 220, 380. — V. 44. — XI. 230.
Fehér vármegye I. 150.
Fekete János I. 229.
Fels Lénárt II. 45.
I. Ferdinand crászár és király, a III. IV. VI. VII. VIII. kötetekben általán véve ; különösen pedig I. 38, 51, 68, 198. 208, 224. — II. 27, 41, 105, 108, 196, 280. — III. 1, 3, 7, 9, 14, 16, 18, 19. 30, 31, 32, 33, 76, 144. — IV. 44, 48, 97. — V. 15. — VI. 22, 58, 61, 84, 127. — VII. 3, 23, 267, 345. — VIII. 46. — XII. 8,
Ferdinánd ausztriai főherczeg V. 9. — VIII. 43, 197.
Ferdinand Aragoniai, nápolyi király I. 5.
Ferdinánd bajor herczeg XI. 148, 295.
I. Ferencz franczia király I. 38, 41, 51, 66, 77, 119. — III. 78, 85, 89, 105, 112, 145, 175, 206, 211, 215, 234, 241, 253, 281, 288, 312, 344, 357, 368, 395, 460. — IV. 20, 21, 50, 60, 106, 262. — VI. 34, 43, 87, 128, 309. — VIII. 53. — XII. 333.
Ferencz deák II. 58.
Ferera Mihály III. 121.
Ferhat Hungarus, török tiszt. III. 236, 246.
Ferthal pasa IX. 168.
Fertő VII. 40.
Filek vára III. 81, 351, 369, 370, 380, 383, 455. — IV. 153, 170, 271, 380. — V. 44. — VIII. 10.
Fiume III. 120. — XI. 147.
Flandria VI. 48. — VII. 228, 238.
Fodor János III. 21.
Fogaras vára I. 140. — IV. 246. — VI. 105.

Fonód vára X. 87.
Fons Belaeus (Fontainebleau) VI. 309.
Fontico (németek háza Velenczében) IV. 29.
Forgács Ferencz VIII. 370. — IX. 213, 262, 272.
Forgács Simon. V. 91. — VIII. 55, 63. — IX. 56, 201, 227. — X. 93, 174, 197, 208, 240, 251, 267, 276, 278, 304, 343. — XI. 10, 112, 180, 196.
Francziák IV. 33, 59, 95. — V. 182, 253.
Franczia kémek Bécsben IV. 266.
Franczia követek. IV. 21, 266. — V. 98, 135.
Francziaország I. 118. — IV. 1. — VI. 18, 85. 127. — VII. 217. — VIII. 5. — XI. 226.
Frangepán Ferencz egri püspök, utóbb kalocsai érsek I. 41, 57, 68, 106, 196. — VI. 11, 123, 159.
Frangepán Gergély kalocsai érsek II. 8. 15.
Frangepán Kristof II. 21.
Frangepán Tersacti Gáspár XI. 207.
Frangepán Zluini Ferencz XI. 199, 207.
III. Frigyes rajnai várgróf (Palatinus Rheni) és választó VIII. 41, 57.
Frigyes János száz herczeg és választó VI. 231. — VII. 84. — IX. 207.
Frigyes szász-gotai herczeg (der Mittler) IX. 206, 210.
Fuggerek Magyarországban VI, 282.
Fügedy János VIII. 188.
II. Fülöp spanyol király III. 191. — IV. 21, 277, 288, 290. — V. 98, 148, 164, 186, 192, 264, 385. — VII. 84, 223, 228, 365. — VIII. 53, 247. — X. 47. 91, 94, 108, 178, 205, 246. — XI. 227. — XII. 237.
Fülöp hassiai gróf VI. 231. — IX. 207.
Fülöp Demeter egri hadnagy V. 307. — XII. 242.

G.

Gagliani Benedek V. 168. — IX. 225.
Gagliani Domokos. IX. 226.
Galassus Vincze IX. 299.
Gall Ádám V. 113.
Gallus Anaxius l. Huszár.
Gamrat Péter VI. 42, 54.
Garam folyó I. 257.
Garhay X. 80.
Gáspár doctor VIII. 267.
Gastaldo János II. 88. l. Castaldo.
Gaztelu Domokos III. 149, 154, 169, 181, 190, 197, 199, 289. — IV. 3, 13, 29, 32, 66, 81, 86, 89, 96, 115.
Gechey Márton I. 47. 61.
Gelley Zsigmond VI. 38, 200.
Gellyény Sebestyén II. 20.
Genua III. 461.
Genuaiak IV. 34, 277.
Georgiaiak III. 221, 253, 326, 342, 373, 378, 386, 395, 399. — IV. 102, 261.
Gera Ferencz XI. 300.
Geréb Péter VI. 164.
Gerendi Márton VI. 106, 121, 154.
Gerendi Péter V. 133.
XIII. Gergely pápa XI. 159, 169, 227.
S. Germain en Laye-i békesség X. 109.
Gesztes vára. I. 158. — III. 81.
Gétek I. 123.
Gewrski VII. 181.
II. Géza magyar király I. 146.
Ghebultovski Szaniszló IX. 115.
Ghyczy György érsekujvári kapitány X. 73. 272, 304, 351, 364 — XI 13. 145, 171, 275.
Giurminich Ferencz IX. 62.

Gluceyich kapitány IX. 302.
Goletta III. 166, 171, 195, 213.
Gonzaga Ferdinánd VI. 299.
Gonzaga Péter Alajos VI. 299.
Gorka Endre VI. 225, 234, 246.
Gotha város IX. 206.
Gothok I. 123.
Gömör Ferencz egri hadnagy V. 307.
Görög János X. 290.
Görög Mihály X. 28.
Görögország III. 228.
Görögök III. 326, 303. — IV. 50. — VII. 95.
Gradonico Pál VI. 213.
Grandchamp Vilmos V. 262.
Grätz város X. 91.
Graussiupulo Antal IX. 144.
Gravellingi ütközet VII. 228,
Gregoriánczi Pál I. 280. — VII. 159, 160, 163, 171. — VIII. 54, 58. — XII. 310.
Grisentius Vincze X, 14.
Gritti Alajos I. 52, 69, 93, 149, 336. — II. 31, 35. — VI. 16, 18, 21. — VII. 108. — XII. 297.
Gritti Endre II. 31.
Grosutto Antal IX. 178, 179, 181,
Grumbach Vilmos IX. 206, 210.
Gusith Endre IV. 23, 72.
Gusith Katalin V. 112.
Gusith László V. 112.
Guspari Gáspár V. 147.
Guzman Márton IV. 51, 89. — VII. 231, 364. — XII. 244.
Gyalu I. 142. — VII. 151.
Gyergyó I. 150.
Gyerlahouzki Erasmus VI. 14.
Gymes Ferencz egri hadnagy IX. 227. — XII. 239.
Gyógy, fördőhely VII. 13.
Győr I. 252. — II. 116. — III. 457. IV. 100, 170. — VI. 198.
Győri káptalan X. 122.
György markuláb, azaz brandenburgi őrgróf II. 21.
György frater l. Martinuzzi.
György, Georgius haereticus XI. 24.
III. Gyula pápa VII. 56.
Gyula vára I. 288. — II. 115. — III. 80, 148, 154, 316. — IV. 199, 297, 332. — V. 30, 179. — VIII. 4, 260, 276. — IX. 168, 180, 185, 188.
Gyulafehérvár l. Fehérvár.
Gyulaffy László V. 266. — IX. 272.
Gyulay István X. 111, 143. — XI. 86.
Gyury Mihály IV. 48, 58.
Gziaffar Kara török katona VIII. 375. 388. 375, 388,
Gziehangyr, II. Szolimán szultán fia III. 165, 169.

H.

Hadi tanács XI. 95, 111.
Hadumus VII. 167.
Hajdarpassa III. 83, 92, 119, 123, 167. — XII. 128.
Hajduk VII. 167.
Haldenberg Gáspár X. 185.
Halymás Kristóf X. 205.
Hamzabég II. 97. — III. 17, 22, 54, 92, 312, 369, 371, 380, 424, 433, 454. — Boszniai passa V. 63, 66. — VIII. 10, 262.
Hamza kara, szécheni zandsak IV. 10, 39, 343, 380.
Hanza nevű török XII. 292.
Haramia Péter III. 280.
Haranglab Miklós VI. 152.
Hasenberg János VII. 60, 71, 78, 80, 92, 102.
Hassathya II. Szolimán szultán neje I. 193, 229. — III. 115, 135, 167, 169.
Hatszeg I. 143. — VII. 161.
Hatvan III. 401. — IV. 101.
Hatvani gyülés II. 19.
Havasalföld I. 73, 85, 100, 119. — II. 39. — III. 461. — IV. 378. — V. 27, 118, 226. — VIII. 6, 11.
Haydenreich Erasmus IX. 199.

Hazzanbégh, tolmács IV. 149, 152.
Hazzanbég hatvani zandsák VIII. 70, 77, 79.
Hazzan aga, Barbarossa fia XII. 137.
Hebrai passa III. 272. 435.
Heder Dely VIII. 126.
Hederváry Ferencz I. 11, 15. — II. 266.
Hederváry László IX. 82.
Hellespontus III. 278.
Helm Remigius VI. 235.
Helytartói királyi törvényszékek XI. 258, 281, 287.
VIII. Henrik angol király I. 38. — VI. 87.
II. Henrik franczia király IV. 288. — VII. 223. — VIII. 5, 41, 50, 67.
Henrik Valois-i lengyel király XI. 158.
Henrik braunschweigi herczeg VII. 238.
Heraclides Jakab samosi dezpota, moldvai vajda VIII. 103.
Herberstein Zsigmond II. 56.
Herczegovina I. 309.
Hermolaus Jeromos IX. 114, 122, 125.
Heves vármegye IX. 77.
Heyczey Mihály VIII. 147.
Hobordánszky Kristóf IX. 56.
Hódoltság török V. 128. 176, 201. — VIII. 69.
Hoffinger Gáspár X. 189.
Hollókö III. 81.
Homonnai Ferencz II. 30.
Homonn.i Imre VII. 122. l. Drugeth.
Hont vármegye XI. 197. — XII. 286.
Honter János VI. 13, 26, 71, 73, 174. b. 288, 316. — XII. 308.
Hooz Gáspár VIII. 14.
Horváth Bertalan I. 264.
Horváth Petropolyai Ferencz egri várnagy V. 315, 319. — VIII. 324, 346, 391. — IX. 35.
Horváth György VIII. 156.
Horváth István VI. 134.
Horváth Márk II. 96. — IV. 245.
Horváth Mátyás I. 43. — II. 39.
Horváth Mihály VI. 139. — VII. 13. 85.
Horváth Miklós III. 205.
Horváth Péter III. 95, 100, 113, 127, 232.
Horvátinovics VIII. 8.
Horvátország III. 458. — IV. 269.
Hosius l. Osius.
Hosszutóti György V. 7. — XI. 143.
Hothin vára I. 91, 136.
Hraztovicz vára Boszniában IX. 236, 253.
Hruztan passa I. 169, 216, 254. — III. 25, 27, 42, 43, 50, 101, 108, 109, 111, 115, 119, 120, 123, 126, 131, 134, 137, 141, 148, 149, 150, 159, 161, 167, 169, 179, 192, 196, 202, 232, 243, 261. 268, 269, 278, 280, 288, 290, 298, 306, 309, 338, 344, 364, 399, 406. — IV. 7, 10, 24, 40. 99, 147, 157, 165, 177, 185, 200, 263, 269. 282, 285, 306, 333, 393. — V. 118. — VII. 75, 241, 358. — VIII. 7, 14, 69, 79, 100, 160. 181, 189, 253, 336, 348, 355, 374, 393. — XII. 126, 161.
Hueber udv. kamarai tanácsos XI. 140.
Hugi Antal IX. 143.
Hugonoták V. 134, 196, 260, 263. — IX. 237. 262.
Hnma nevü török III. 281.
Hunok I. 121, 143.
Hunyad vára I. 30, 45, 63, 142. — II. 40.
Hunyad vármegye I. 150.
Hunyadi János I. 138, 143. — VI 174.
Hurem Mészáros, török vezér. VIII. 160.
Husayn Dede VIII. 130, 160.

Huszár Gál (Anaxius) VIII. 188, 190, 197, 206, 213, 222, 237, 250.
Huszárok I. 149.
Huszt vára I. 42. — IV. 379. — V. 19, 200, 252.

J.

Jachimovics IX. 120, 166.
Jacuinus Jeromos VI. 111, 243.
Jakabházy Gáspár X. 365.
Jakimozky Pál X. 173.
Jakobinus Jeremiás VI. 12, 25, 48, 71.
Jaksics II. 6.
Jakussics Ferencz VI. 115, 199. — VIII. 21.
Jamboly helység V. 181.
János (Zápolyai) király I. 44, 50, 68, 97, 137, 151, 153, 196, 229. — II. 26, 43, 48, 66. 77, 302. — III. 38, 58, 96, 105, 243, 254, 451, 460. — IV. 45, 50, 60, 94, 110, 177, 349, 386. — VI. 22, 27, 45, 60, 65, 88, 97, 104, 111, 141, 185. — VIII. 6. — IX. 27. — X. 168. — XII. 206.
János ausztriai (don Juan d' Austria) X. 205, 315.
János brandenburgi őrgróf VII. 238.
János Endre Bálint krakkói prépost VI. 49.
János londoni püspök I. 41. — II. 41.
János lundeni érsek I. 59, 67. — VI. 58.
János l. Corvinus. Hunyadi.
János Zsigmond választott király erdélyi fejedelem I. 216, 287. — II. 44, 45, 56, 66, 108. — III. 23, 35, 57, 78, 84, 93, 146, 162, 211, 218, 236, 246, 248, 255, 298, 305. — IV. 45, 134, 177, 290, 349, 357, 386, 397. — V. 15, 103, 200, 218, 264. — VI. 133, 142, 151, 154, 167. — VII. 3, 5. 54, 103, 111, 116, 120, 169, 241, — VIII. 296, 330, 362. — IX. 25, 108, 188. — X. 178, 181. — XII. 11, 14.
Jászok-kunok V. 125.
Jász-Berény VIII. 134, 186, 246, 271. — IX. 175.
Jazyges Metanastae I. 125.
Ibrahim passa I. 52, 69. — II. 20. — III. 263, 265, 267, 269, 278, 288, 290, 307, 329, 348, 369, 387. 397, 426. — IV. 10.
Ibrahim tolmács III. 51, 91, 158, 173, 192, 333, 355. — IV. 151. — V. 23.
Jeruzalem III. 168, 178, 196.
Igel Vilmos zólyomi kamaragróf, XI. 71, 269.
Illés moldvai vajda VII. 112, 116.
Illicinus Péter VII. 233. — VIII. 228. — IX. 157, 211. — X. 234. — XI. 67. — XII. 288, 313.
Illosvay Péter VIII. 373.
Illyrek I. 128.
Illyr nyelv I. 120.
Imbrahor passy IV. 140.
II. Joakim brandenburgi választó IV. 37.
Jovan czár II. 26.
Jovius János IX. 282. — X. 21, 150, 175.
Jovius Pál noverai püspök I. 178. — VI. 29, 255.
István moldvai vajda I. 96.
Istvánffy Miklós XI. 62.
Junusbég III. 355.
Justinopolis város IV. 172.
Juszupf aga III. 216, 235.
Ivancs vára III. 82, 95.
Izabella királyné I. 118, 127. — II. 44, 66, 99, 195. — III. 18, 22, 35, 40, 43, 84, 103, 114, 138, 170, 173, 174, 193, 211, 232, 240, 254, 268, 284, 302, 309, 315, 337, 358, 365, 450. — IV. 21, 37, 137, 182.

191, 209. 215, 290, 349, 357, 386, 397. — VI. 153, 168, 256. — VII. 3, 5, 52, 54, 59, 120, 129, 140, 148, 161, 169, 184, 339. — XII. 23, 230.

K.

Kakath (castellum in ripa Danubii e regione Stigonii) V. 155.
Kakonius János I. 155.
Kalanday Gergely II. 13.
Kalandosok II. 150.
Kállay János I. 49. 61. — VI. 83. 133.
Kalmancsehi Márton VI. 19.
Kálnay VI. 39.
Kalocsai kadi VIII. 378, 382, 385.
Kamara magyar XII. 64, 253, 257, 262, 280.
Kamenitz I. 292.
Kamonczi Balázs I. 281. — II. 20.
Kanizsa V. 5.
Kanizsay Orsolya, Nádasdy Tamás neje VIII. 284.
Kápolnay Ferencz I. 62. — II. 84.
Kappy aga IV. 140.
Kapornoki Mihály XI. 186, 200.
Kaposvár IV. 100, 122.
Karácsonkő apátság I. 93.
Kara gziaffar l. Gziaffar.
Karahamza l. Hamza.
Karamania III. 108.
Karansebes III. 217, 228, 452.
Karinthia I. 255.
Karlovics János II. 259.
I. Károly (Robert) magyar király I. 137.
V. Károly császár. I. 40, 44, 50, 60, 77, 119, 198. — II. 34, 41, 88, 269, 271. — III. 77, 144, 234, 337, 357, 460. — IV. 61, 138. — V. 216. — VI. 25, 34, 43, 47, 58, 61, 66, 84, 210, 231, 267, 274, 297, 300, 303. — VII. 85, 98. — VIII. 44. — IX. 207. — XII. 8.
IX. Károly franczia király V, 135. — X .91, 108. 180. — XI. 232.
Károly főherczeg V. 9, 385. — IX. 49, 129, 134, 197. — XII. 290.
Karom város I. 293. — II. 259.
Karpatok I. 128, 255.
Karz vára III. 264, 302.
Kassa város I. 4, 7, 61, 161, 223. — II. 88.
Kaszanbég II. 39. — III. 40, 244,
Kaszonpassa II. 98. — III. 10, 47. 50, 108, 414, 431. — VII. 123, 130, 136, 166, 169, 181, 242, 337.
Kaszon vajda II. 42.
Katalin Verancsics Antal rokona XI. 19.
Káthay Ferencz II. 209. — V. 324. — IX. 56.
Katzianer János I. 65. — II. 28, 40.
Kavassy László I. 158.
Kavassy Mátyás I. 64.
Kazul passa III. 10, 47, 50, 108.
Kecskemét VIII. 255.
Kékkő vára VIII. 279.
Kelemföld I. 218. — II. 52.
VII. Kelemen pápa I. 38. — VI. 87.
Kenderesy Endre II. 52.
Kendy Antal III. 104. — VII. 240.
Kendy Ferencz I. 281. — II. 70. 100. — III. 26, 410. — VI. 106, 121, 154. — VII. 54, 58, 112, 120, 131, 239. — XII. 166.
Képiró Demeter ráczkevei polgár IX. 136.
Kerecsényi László V. 324. — VIII. 254, 257, 263, 273. — IX. 189.
Keresztúr I. 150.
Keresztély bécsujvári püspök X. 187.
Keresztély Bálint minorita IX. 145.
Kéry IX. 171.
Kesserü Mihály I. 152.
Kesső XII. 8. 11.
Kevendy Imre VI. 90.
Kevesdy Endre I. 281.

Kezeg Endre IX. 173.
Kezes Tamás XI. 27.
Kézmárk város VI. 17.
Kilia I. 115.
Kindler János VI. 268, 291.
Kis Babay Péter II. 62.
Kis Tályai István VIII. 158.
Kiss Péter IX. 170, 172.
Kizdi I. 150. — V. 288.
Klubnik Bálint X. 314.
Kmita Wisniczei Péter VI. 79, 80, 207, 235, 296.
Kókay Ferencz III. 45.
Kolozs vármegye I. 150,
Kolozsvár I. 109, 151. — VI. 28, 58.
Koloszvárott 1539. erdélyi országgyülés VI. 58.
Kolozsvári Miklos VII. 9.
Komárom I. 247, 284. — III. 9, 16. — V. 60. — X. 214, 253. — XII. 97.
Komját I. 266.
Koniecki János IX. 120, 163.
Konkolyi Péter II. 49.
Konstantin Péter moldvai vajda III. 226.
Konstantinápoly, a III. IV. és V. kötetekben általtán véve, különösen pedig I, 12, 274, 288. II. 97. — III. 42, 34, 49, 150, 340' 435. — IV, 48, 229. — V. 95, 105. —
Korbavia I. 29.
Korher Peter X. 193.
Korlát Kristóf IX. 155.
Kornis Miklós VI. 133.
Korotna III. 31, 372. — IV. 100, 122.
Korpona III. 381. — V. 63.
Kosztanicza II. 40. — IV. 208.
Koszvich Menyhért X. 330.
Köcsög Balibég II. 71.
Körmöczbánya X. 336, 339.
Kőrös I. 128. — VII. 136. — VIII. 255.
Kőseg I. 290.
Kővár. V. 19.
Követségi kiadások V. 239.
Követségi napló V. 235.
Krakó VI, 14, 47, 51.
Krakoi egyetem VI. 88.
Kralócz Pál zágrábi kanonok X. 329.
Krasznahora vára IX. 214
Krim III. 339.
Krusich János II. 102.
Krusich Péter II. 257, 277.
Krzivicki Péter VI. 51.
Kubinyi Jakab XII. 97.
Kubinyi Kristof VIII. 155. — IX. 140. — XI. 200, 217.
Kun Balázs VIII. 329, 337.
Kun Gothard I. 43. — II. 37.
Kun Selley Pál IX. 217.
Kunok VIII. 4. 83, 264.
Kurdok III. 213, 221.
Kutasy János XI. 167, 182.
Kuzulbas IV. 7. 47.
Küküllő vára I. 115. — IV. 121. — V. 264.
Kükullő vármegye I. 150.
Kürt aga V. 264.
Kwyunchy Hamza (Hungarus) III. 256.
Kylman Endre X. 305. — XI. 267.
Kywan csausz III. 185, 193.

L.

I. Lajos magyar király I. 137.
II. Lajos magyar király I. 9. 37. 149, 181. — II. 14. 250, 280. — III. 59, 76. — VI. 85.
Lándorfehérvár II. 121, l. Belgrád.
Lassota Szaniszló VI. 257, 294. — VII. 180.
Laszki Jeromos I. 19, 186. — II. 28, 42. — VI. 18, 21, 25, 28, 62, 96, 156. — VIII. 78.
Laszki Szaniszló VI. 229, 305. — VIII. 50.

V. László magyar király I. 138.
Lázár Ferencz I. 43, 63.
Lázár szerb fogoly X. 357.
Lely Endre hadnagy II. 20.
Lembergben 1546. lengyel országgyűlés VI. 207.
Lengyelek III. 265. — X. 182. — XI. 230, 307.
Lengyelország I. 128. — III. 236, 244, 248, 256, 285, 344, 358, — V. 250. — VI. 45, 46, 54, 169. — X. 238.
Lengyelország és Litvánia uniója 1569. Lublinban IX. 303.
Lenkovics János uszkokok kapitánya IV. 206, 296.
X. Leo pápa II. 243, 344, 245, 248, 245, 269.
Leonora franczia királyné I. 66.
Leonora ausztriai főherczegnő IX. 262.
Lepantoi tengeri ütközet X. 315.
Lesina IX. 184.
Léva II 89. — III. 381. — X. 247. — XI. 10.
Lévy György tapolcsai lelkész X. 191, 192.
Licca I. 29.
Lindvay Mihály X. 197, 200, 223, 313. 314, 347. — XI. 7, 26, 28, 32, 34, 55, 252.
Lippa I. 223. — II. 69, 89. — IV. 290, 317, 348, 357, 387. — VII. 171. — VIII. 16. — IX. 5.
Lipter Ágost X. 342.
Liptó vármegye IX. 138.
Liszthy János VIII. 52, 249. — IX. 209. — X. 84. — XI. 44, 85, 152, 176, 242, 248, 396.
Lodoméria Boszniában XII. 343.
Lónyay Gergely I. 47, 61.
Lónyay Péter II. 28.
Lorantius Jakab V. 182.
Lossonczi István II. 89. — VII. 109. 115, 123.
Lőcse város VIII. 168. — XII. 221. 249.
Lőrincz pap II. 7.
Lublinban 1569. Lengyelország és Litvánia közti egyesülés IX. 303.
Lucich Mihály IX. 62.
Lucius János VI. 176. b.
Lucretius János Albert IV. 54.
Lugos város III. 217, 228, 452.

M.

Macarius József VII. 33.
Maczeowski Samu chelmi püspök VI. 45.
Madarassy Péter VIII. 158.
Maeotis III. 339.
Magócsi Gáspár II. 103. — VII. 210, 242, 273. — V. 335, 344. — VIII. 63, 90, 375, 377. — IX. 40, 67, 76, 81, 99. — XII. 4.
Magyar Bálint X. 87.
Magyarok XII. 14.
Magyar a törököknél III. 381.
Magyar jog I. 215.
Magyar katonák VI. 25.
Magyar nemzet V. 23.
Magyar nyelv. I. 120, 182.
Magyarország I. 179, 215. — III. 88, 203.
Magyarország határa Erdélylyel V. 22.
Magyarországi tanács IV. 49.
Mahmud (Alemanus) III. 236, 244, 249, 256, 283.
Mahmud bég. V. 24. — IX. 272. — X. 244, 246, 253. — XI. 212, 218.
Mahmud tolmács III. 381.
II. Mahomed török szultán I. 138.
Mahomed passa V. 49.
Majlád István I. 62, 95, 106, 108, 196, 224, 240, 336. — VI. 9, 23, 75, 82, 87, 94, 105, 115, 133, 135,

144. 153. 156, 162, 163. — VII. 99. 106. 126, 139. — VIII. 8.
Malta IV. 227. — V. 99, 142. — VII. 223.
Malvezi János Maria, a III. IV. és V. kötetekben általán véve különösen pedig I. 253. — III. 7. 50, 67, 83, 103, 118, 134, 147. 157, 183, 190, 215, 248, 271, 284, 294, 376, 428, 436. — IV. 298. stb. — VIII. 7.
Manlich Mátyás IV. 29.
Mannius XII. 7.
Mantuai herczeg X. 20. 69.
Máramaros I. 42.
Mária magyar királyné I. 11, 66. — II. 25.
Mária angol királyné III. 191.
Mária bajor herczegnő, Károly főherczegnek neje X. 208.
Marianus frater XII. 343.
Marilianus Mátyás VI. 39, 135, 138. 140, 143.
Markus Péter I. 150. — II. 45, 58. 62, 197.
Marnavics János Tomko II. 217.
Maroniták IV. 54.
Maros folyó I. 127. 191.
Máros széke I. 150.
Maros Vásarhely VII. 120, 149.
Maros Vásarhelyen 1540. erdélyi országgyülés VI. 75, 95, 156, 164. — VII. 52.
Marseille-ben 1573. congressus XI. 224.
Marsupinus János VI. 49.
Marthalich Mátyás III. 205.
Martinuzzi György I. 16, 24, 68, 107, 116, 151, 153, 223, 237, 252, 278, 281, 334, 337. — II. 33, 44, 51, 64, 66, 86, 195, 197. — III. 28, 35, 59, 93, 165, 173, 284, 410, 443. — IV. 184, 195, 239, 393. — VI. 58, 62, 65, 76, 83, 95, 109, 110, 112, 126, 133, 135, 160, 173, 183, 217, 226, 231, 299, 302, 320, 323, 340, 344. — VII. 3, 5, 23, 50, 56, 63, 73, 75, 85, 98, 103, 104, 112, 120, 129, 131, 135, 140, 148, 151, 158, 160. — XII. 39.
Márton mester Varancsics Antal szakácsa. XII. 349.
Mataszovit Elesz nevű török IV. 72.
Mathesius István győri prépost X. 140.
Maticsnay István VI. 13.
Mátra II. 24.
Matthys Balázs VIII. 194.
Matthyus Ferencz VIII. 194.
Mátyás király I. 3, 85, 116 149.
Mátyás király csüre Budán II. 62.
Matyusföldе I. 257.
I. Maximilián császár I. 9. — II. 5. 240, 266. — VI. 141.
II. Maximilián császár, magyar és cseh király az V. kötetekben általán véve, különösen pedig II. 104. — IV. 39, 103. — VII. 228. — VIII. 18. — IX. 220. 289, 292 stb. — X. 24, 33, 38, 48, 50, 91. 178.
Maureus Royzius Péter XII. 309.
Mecca III. 202.
Medgyes I. 93, 142. — II. 36. — VII. 107, 120.
Media III. 399.
Medici Cozimo VIII. 132.
Medici János Angelo VIII. 132.
Mehemet passa I. 163, 173. — III. 310.
Mehemet bég belgrádi zandsák I. 99, 170, 208, 224, 254. — II 34, 45. — IV. 254. — V. 23. 45, 74, 104, 110, 151, 162, 201.
Mehemet hatvani zandsák II. 209.
Mehemet görögországi beglerbég III. 359.
Mehemet Tschelebi V. 114.
Melanchton Fülöp VIII. 144 — XII. 18.
Melegh Boldizsár IX. 215.
Meliceus János VIII. 158.

Menabene Apollonius orvos XI. 212, 218.
Menyhért csillagjós VII. 99.
Mérey Mihály IX. 200. — X. 194. — XI. 63.
Mergiacttiod III. 264.
Mészáros Janos XI. 115.
Mezey Mihály VIII. 126.
Mihálffy János VIII. 3.
Mihály Deák III. 11.
Mihály havasalföldi vajda II. 16.
Mihul moldvai vajda I. 91.
Miklós Bala Szent IV. 100.
Mikola László VI. 154.
Mikulich Mihály XI. 73, 105, 167.
Millavesi Magdolna XII. 212.
Mindszenti Endre X. III. 115, 211.
Mindszenti Tamás VI. 11.
Mingrelia IV. 249, 262.
Miquez János V. 25. 183. — IX. 225.
Mirandai Márton III. 226. 241.
Mirandula Pál VIII. 269.
Mirandulanus fiscalis XI. 66.
Mircse havasalföldi vajda IV. 138, 187, 197, 263, — VII. 116, 136, 139.
Mircsics havasalföld vajda III. 207. 255, 272, 419, 430, 461.
Miscovius Sándor VI. 209.
Misich János VII. 291.
Missey István VIII. 158.
Móczok VI. 124.
Mohács I. 290.
Mohácsi ütközet I. 37. 149, 181, — II. 21.
Moldva I. 50, 80, 94, 100, 108, 119. — II. 43. 107. — III. 461. — V. 27, 220. — VI. 22. — VII. 111, 116, 150, 213. — VIII. 11. 103.
Moldvaiak VII. 160, 169.
Molnár Albert VIII. 70.
Molnár Mihály IV. 301.
Monoszlay János veszprémi püspök IX. 23.
Monoszloy Miklos X. 226. — XI. 166.
Morava folyó I. 311.
Moré János II. 127.
Moré László II. 40. — III. 393.
Moré Péter II. 95. — VI. 90. 125.
Morea III. 364. — XI. 145.
Morgay János I. 15.
Móricz szász herczeg II. 96.
Morone János bibornok (il cardinale Morone VIII. 142. — IX. 248. X. 153, 198. — XI. 215.
Mosóczy Zakár XI. 8.
Mothon XI 145.
Mulla Márk VI. 196.
Munkács I. 283, 288. — IV. 195. 209. 330. — V. 18.
Murakőz, V. 140.
Murán vára IV. 170.
Murány Pál XII. 211.
Murath III. 30.
Musla III. 16.
Musnai Ferencz VI 36, 41.
Muthy Benedek X. 197.
Muztafa szultán II. 189. — IV. 7.
Muztafa II. Szolimán szultán fia III. 3, 111, 115. 118, 120. 123. 128, 141, 150, 165. 267, 348, 373.
Muztafa budai passa II. 212, 304. — V. 1, 275, 300. — VI. 361. — X. 167. 181.
Muztafa szökevény III. 242.
Münsterberg Sléziában herczegség IV. 364.
Mysia I. 128, 320.

N.

Nádasdy Tamás II. 31. — IV. 20. 205, 299. — VI. 335. — VII. 2, 10, 11, 18, 21. 42, 49. 52, 58, 66. 74, 75, 83. 92, 102, 109, 118, 122. 126, 127, 130, 135, 139, 155. 166, 238, 273, 347, 364, VIII. 49, 56, 284. — XI. 129.

Nádudvari esperestség XII. 318.
Nagy Balázs III. 390.
Nagy Bernát XI. 300.
Nagy Ferencz VIII. 185. — X. 129.
Nagy Gergely II. 7. — X. 365.
Nagy Imre IV. 48.
Nagy János X. 343, 345. — XI. 56.
Nagy István II. 207. — III. 114, 290, 396. — X. 214.
Nágy Máté VIII. 330.
Nágy Mihály VIII. 391.
Nagy-Bánya V. 19.
Nagy-Szombat III. 372. — IX. 212, 278. — X. 228, 294, 322, 347. — XI. 183. 254, 298.
Nahchenad III. 264.
Nah-Sirvan város III. 323. l. Sirvan.
Nándor Fehérvár. I. 8, 12, 27, 228. — II. 5, 70. — VI. 184. — l. Belgrád.
Nassy don József V. 183, 191. — IX. 225.
Naszadisták II. 27. — IX. 201, 290.
Naugerius Bernát VII. 238.
Naxos herczegség V. 183.
Németek IV. 21.
Német birodalom IV. 105.
Német fejedelmek IV. 105. — IX. 262.
Német katonaság I. 109, 162, 175. 226, 245. — VI. 24.
Német Dénes IX. 289.
Némethy Ferencz VII. 216, 242. — VIII. 116, 331.
Neszter folyó I. 91, 114, 129.
Neszter Fehérvár I. 114.
Niconitius Ferencz VI. 40.
Nicossia város X. 89.
Nigar Tamás II. 248.
De Nova Domo Joakim IX. 199.
Novák Miklús XI. 78, 83.
Novigrád IV. 208.
Nürnberg X. 91.
Nyárhid X. 277.
Nyáry Ferencz II. 48. 78, 87.
Nyáry Lőrincz II. 95. — III. 86.
Nyemze (Nemus) I. 126.

O.

Oberdánszky János II. 39.
Obluciza város VI. 27.
Ó-Buda I. 165, 219. — II. 79. — III, 16.
Ocziakow podoliai vár VI. 196.
Offenbánya VI. 124. 162.
Ogradinecz lengyelországi vár VI. 306.
Ojtosz I. 95, 108.
Oktávás törvényszékek VII. 124. — XI. 234, 282, 302, 311, 314.
Oláh Balázs I. 15. — II. 7, 18, 127, 168.
Oláh Ilona XI. 296.
Oláh Mikiós I. 280. — II. 105. — IV. 20, 22. — V. 309, 333. — VII. 76, 82, 93, 95, 106, 114, 115, 132, 145, 146, 147, 177, 189, 218, 320. — VIII. 47, 67, 96, 151, 163, 189. — IX. 27, 70, 136, 197, 204, 209. — XII. 197, 315.
Oláhok I. 85. 134. — III. 226, 236, 246, 300, 303, 312.
Oláh nyelv I. 120.
Oláhvár III. 456.
Olaszok XI. 42, 230.
Olaszhon IV. 1, 34, 262, 276.
Olt folyó I. 118, 125.
Olthyan széke I. 150.
Ompoly folyó I. 142.
Onos sziget II. 12.
Opeln sleziai herczegség IV. 209, 349, 357.
Opolenszki Péter VI. 46.
Oppoltinus János VII. 94, 138, 152, 153, 154.
Oraniai Vilmos IV. 262.
Orbay Miklós III. 104. — V. 264.
Orbay széke I. 150.

Orsi VII. 165.
Oroszok III. 339. — IV. 262. — X. 153. — XI. 250, 367.
Oroszország I. 125.
Orsics ñatai horvat X. 242.
Orsolya VI. 89, 97. — XII. 204, 207, 209.
Országh Ferencz I. 11.
Országh Kristof V. 246.
Orsch csausz II. 55, 84. — III. 236, 243, 246, 279, 293, 308. — IV. 152.
Osius Szaniszló VII. 181. — VIII. 240. — IX. 115. — XI. 46, 190. — XII. 290.
Ossecius nevü lengyel VI. 243.
Osztrosics Miklós I. 48.
Otsakow lengyelországi vár VII. 81.
Oturlaka III. 167.
Owchiarevics Péter I. 15, 184.
Ozman pasa III. 220.
Ozora I. 236. — III. 310.
Ödönffy László I. 61.
Örmények IV. 54.

P.

Paar Péter főpóstamester X. 195.
Paczan Péter II. 48.
Paczol János XI. 143.
Padua IX. 281. — XI. 19, 41.
Paduai egyetem VIII. 110.
Paks I. 289.
Paksy János III. 17, 23, 47. — IV. 58, 59, 170. — IX. 206.
Paksy Job III. 86.
Paksy Mihály I. 11. — II. 11, 266.
III. Pál pápa I. 38, 66, 77, 119. — VI. 34, 298.
IV. Pál pápa VII. 235. — X. 333. XII. 333.
Pál a naszádisták fővajdája II. 27.
Pál épitész VIII. 182.
Palaeologok IV. 34.
Palaeologus Jakab IV. 268.
Palásty Márton IX. 82, 167.
Palaticius György XI. 285.
Palatycz Lukács VII. 309.
Palearius Verulanus Aeonius VII. 253. — VIII. 132, 153.
Palfy Balázs II. 11.
Palinai Pál I. 274. — III. 3, 425, 429. — XII. 83, 97, 100.
Palota II. 40, 62. — IV. 101, 285, 317. — V. 74, 90, 156. — VIII. 160.
Pankotay Ferencz IX. 79, 303. — X. 184.
Pannonhalom XI. 265, 279, 280.
Pannonia I. 123, 148, 151, 219, 225, 228, 299.
Pápa I. 252. — IV. 100. — V. 74, 91.
Paris Péter III. 47, 49. — XII. 301.
Pathochy Miklós II. 60.
Patócsy Ferencz III. 104.
Patóc y Sófia IX. 24.
Paulinus Péter VII. 231.
Peccius János IV. 17.
Pécs II. 86. — IV. 206.
Pécsi Gáspár VI. 256. — VIII. 60, 64, 270. — X. 278.
Pécsvárad I. 236.
Pedianus Aszkan VII. 28.
Pekrin László I. 243.
Pekry Lajos II. 38.
Peliny Bálint egri várnagy. V. 310, 319. — VIII. 346, 352.
Peninger Vid. V. 321. — XII. 251.
Pénzfolyam VI. 145.
Perecopi tatárok III. 253.
Perembsky VII. 181.
Perényi Ferencz VII. 192.
Perényi Gábor VII. 203. — VIII. 20, 89, 114, 169, 171, 178, 300. — IX. 189, 200.
Perényi Imre II. 3.
Perényi Mihály VII. 190, 194.
Perényi Péter I. 47, 68, 106, 157,

196. — II. 26, 28, 48, 65, 77, 85, 99, 196. — VI. 27, 123, 134, 139, 140, 150, 158. — VII. 109. — IX. 27.
Perhát passa I. 34. — II. 19.
Perneszi Endre IX. 160. — XI. 134.
Perneszi György VII. 7, 29.
Perneszi István IX. 160.
Pertan passa V. 49. — VII. 354.
Perussin Gáspár VI. 121. — VII. 240.
Perzia III. 86, 161, 216, 262, 322, 331, 339. — IV. 50, 59, 177, 193, 378. — V. 135, 171, 256. — XII. 185, 234.
Perzsák I. 206, 274. — III. 2, 42, 43, 83, 88, 90, 106, 125, 132, 148, 149, 153, 165, 169, 178, 189, 195, 198, 206, 213, 220, 255, 275, 287, 293, 305, 316, 323, 342, 356, 378, 389, 394 — IV. 32, 102, 127, 262, 279. — V. 198, 267.
Pest I. 165, 174, 225, 226. — II. 6, 69, 79, 85, 304. — III. 44. — VIII. 135. — X. 181.
Pesthényi Gergely I. 106. — II. 30.
Pesthy Endre VII. 58.
Pesthy Ferencz II. 56. — V. 322. — VII. 198, 207, 263, 297, 309, 315, 323. — VIII. 74, 111, 248. — IX. 7, 18, 77.
Pesthy Gáspár IV. 176. — VI. 77, 335, 349, 352. — VII. 13.
Pesthy János VIII. 281.
Péter moldvai vajda I. 43, 50, 63, 68, 72, 76, 194, 226. — II. 29, 43, 73, 76. — III. 226. — VI. 23, 27, 44, 58, 60, 63, 65, 96. — VIII. 104. — XII. 17.
Péter moldvai vajdának családja VI. 60.
Péter havasalföldi vajda V. 134.
Péter esztergami érsek I. 115.
Péter csanádi püspök VIII. 54.
Péter sebész IX. 251.
Pétervárad I. 291. — II. 7, 89, 184. — VI. 248. — VIII. 276.
Pethő János II. 89. — VII. 216, 302. — VIII. 169, 171, 177, 185. — X. 133. — XI. 134.
Petrinus Mihály VII. 28.
Petrovics Péter I. 106, 151, 153, 163, 184, 223, 281. — II. 68, 197. — III. 28, 35, 38, 40, 43, 58, 76, 93, 95, 101, 104, 114, 159, 160, 163, 167, 170, 173, 174, 185, 193, 217, 228, 233, 236, 244, 251, 315, 344, 411, 416, 443. — IV. 21, 182. 191, 209, 330, 366, 370, 388. — VI. 112, 133, 135, 216, 226. — VII. 5, 54, 73, 103, 116, 120, 129, 131, 140, 148, 151, 161.
Petruska havasalföldi vajda III. 207.
Philippopolis I. 131, 323. — V. 77.
Philippovics Ferencz zágrábi kanonok X. 329.
Pialy aga IV. 34.
Pica Ferencz szegedi pap III. 161, 163, 232, 289.
Piopius Dénes VIII. 210. — IX. 6, 18, 19, 84, 97, 178, 201, 202, 207. — XII. 370.
Pisai bibornok (il cardinale di Pisa) XI. 251.
Pisetum XI. 173.
IV. Pius pápa V. 309. — IX. 198.
V. Pius pápa IX. 230, 277. — X. 90. 33,
Podmaniczky János I. 166. — II. 59, 62.
Podolia I. 128.
Podosius Lukács lengyel követ X. 107, 172.
Pográny Benedek II. 28.— IX. 170 177. — X. 290. — XI. 28, 97.
Poldrusius György znyovári várnagy IX. 151.
Polheim Miksáné Judit XI. 3, 276.
Polus bibornok (dominus Polus cardinalis Anglus) IV. 108.

Polweiler báró Miklós IV. 206.
Pomarius Keresztély VI. 314, 329.
Pominonzki, Verancsics Antal udvarmestere XI. 141.
Pongrácz Mátyás VIII. 391.
Pongrácz János VIII. 391.
Pontus I. 124, 128.
Pongrácz tisztartó XI. 210.
Poppel László X. 207, 255, 273. — XI. 75.
Porembski Péter VI. 141, 131, 181.
Porno IV. 21.
Poroszló III. 457.
Posgay VI. 90.
Pozsony I. 224, 238. — II. 25. — VII. 320. — IX. 266. — XI. 23, 123.
Pozsonyi káptalan X. 169.
Pösténvi fördő X. 202. — XI. 86.
Prága VII. 267, 273. — X. 91.
Pretvitz VII. 81.
Priluski Jakab VI, 237.
Propertio Leporíno IX. 251.
Proznowsky Primizlaus X. 231.
Prut folyó I. 94. 129.
Pruzkovszky János trencsini kapitány V. 335.
Pullinus Antal III. 337.
Purth folyó I. 94, 129.
Purthuch Aly IV. 108.
Püspökségek Magyarországban I. 280.
Pyler Lénárt IX. 199.
Pyrias passa I. 13.
Pythar Péter VI. 27.

R.

Raccamontes mester IX. 306. — XI. 67.
Rácz István X. 280, 290.
Rácz Pál X. 365.
Ráczkeve I. 289.
Ráczság II. 16. — VIII. 189.
Radecius István IX. 233, 238, 245. — X. 161. — XII. 359.
Radu Lukács XII. 161.
Radul havasalföldi vajda I. 82, 137. — II. 20. — VI. 23, 121, 156.
Raguza II. 118. — IX, 184. — XII. 302.
Raicamontes l. Raccomontes
Rákos VII. 136. Ramon. III. 312.
Ramon III. 312.
Rapicius Endre VII. 253. — VIII. 43, 132, 152.
Rapstin lengyelországi vár VI. 306.
Rascia I. 128.
Rasciani VII. 74, 111, 116, 120, 131, 136, 147, 155. — VIII. 385 388, 193.
Raskay István VI. 150, 159.
Ratibor Sléziában IV. 209, 349.
Ravazdy Péter II. 6.
Recinus István VII. 118.
Rednek II. 184.
Reghy Kelemen VIII. 124, 149, 346. — IX. 7, 9, 135.
Regulus Domokos IV. 19.
Reichenpach Sebestyén XII. 263,
Remer Kristóf Zsigmond IV. 30.
Révay Ferencz II. 48, 77. — VII. 45. — XI. 62.
Révayak X. 201.
Rhady László X. 156, 171.
Rhodope hegy V. 77.
Rhodus szigete V. 197.
Ribesheim Szigfrid X. 192.
Roblem Menyhért Kassa parancsnoka VIII. 306.
Rodnabánya IV. 121. — VII. 150.
Roggendorf Vilmos I. 177, 244 — II. 33, 45, 49, 197.
Rómaiak I. 121.
Roscalis vezér I. 245.
Rottenberger Lőrincz XI. 268.
Rotterodami Erasmus XII. 309.
Rozgonyi Péter IX. 27, 82.
Rozsnyóbánya X. 129, 174. — XI. 139, 268.
Ruchanics Mátyás VIII. 207.
Rudolf főherczeg,utóbb király XI. 125, 128, 162, 194, 282. —XII. 28.

Russocius Ferencz VI. 280.
Rust Jeromos IX. 308.
Rybis nevű főúr X. 196.

S.

Sabacius Dely, török IV. 22, 26, 38.
Sabaria (Szombathely) VII. 38, 40.
Sabacz II. 152.
Sadoletus Jakab VII. 255.
Saffarich Gáspár, horvát katona IV. 104.
Saffer aga III. 19.
Sághy Imre IX. 23, 79, 193, 292. — XII. 257.
Saint-Remoi Jeromos Fabián V. 46,
Sajópüspöky helység X. 174, 309, 328.
Salandus József IV. 55. — VIII. 132, 153.
Salernoi herczeg III. 135.
Salgó II. 135. — III. 81, 369, 383, 457. — IV. 153.
Salineus Pál boszniai ferenczrendi XII. 340.
Salm gróf Eck Gyula V. 67. — IX. 72, 200, 280. — X. 23, 98, 133, 176, 177, 182, 194, 206, 231, 259. — XI. 15, 47, 52, 66, 89, 115, 118, 129, 152, 217.
Salm gróf Miklós II. 44, 56, 195. — VII. 105, 107, 109, 115.
Salmár III. 19.
Salvi Tamás VI. 255.
Sándor moldvai vajda III. 255, 272, 419, 430, 444, 461. — IV. 121, 138, 186.
Saracenus Mikály bibornok (Cardinalis Saracenus) VIII. 285.
Sárközy Mihály VII. 329. — VIII. 375.
Sartor Kelemen X. 118.
Sárviz I. 245.
Sbardellatus Ágoston váczi püspök VII. 109, 141. — IX. 236.
Sbardellatus Endre l. Dudics.
Scaramella Lénárt IV. 280. — VII. 224.
Scaramella Zakár, velenczei polgár IV. 10, 2, 67, 258. — VII. 224. — IX. 252.
Scardona II. 249.
Scheper Kornel Duplicius VI. 105, 111.
Schmidhofer Ádám X. 342.
Schwendi Lázár II. 108. — V. 18, 103, 252. — IX. 171, 190.
Scrobarí Ottavio I. 245.
Scrofer János VI. 318.
Scroter VII. 20.
Scruanovics Péter VII. 244.
Scylurus Scytha VI. 23.
Scythia I. 124, 150.
Sebenburgenses I. 151. l. szászok.
Sebenico IX. 287.
Sebes folyó I. 142.
Sebes széke I. 150.
Sebesi Pál VI. 313.
Sebridovski Péter krakói püspök VII. 246, 252. — XII. 328.
Segesvár I. 142.
Segesvárott 1540. erdélyi országgyülés VI. 144, 164.
Selli Elek VII. 69.
Selye mezőváros IX. 38, 49.
Semendria I. 269, 298.
Senderpassa III. 326, 349.
Sennyey Ferencz VIII. 284.
Sepsi széke I. 150.
Sercz helység XII. 225.
Serédy Gáspár II. 48, 78. — VI. 200. — VII. 303.
Serényi Mihály VII. 213. — VIII. 126, 226, 377. — IX. 3.
Serif király III. 357.
Sforzia Pallavicini II. 93. — III. 11, 13, 42,
Sicambria I. 219. — II. 55.
Siklós I. 227, 240.
Simontornya III. 310.
Singmoser Márk III. 374. — IV. 1215. — V. 17001.

[illegible] VI. [illegible]
[illegible] VI [illegible]
[illegible] III. [illegible] — [illegible]
[illegible] XI. [illegible]
[illegible]
[illegible] VI. [illegible]
[illegible] — II. [illegible] — III. [illegible] — IV. 4[illegible] — V. [illegible] — VI. [illegible] — VIII. [illegible] — XI. [illegible]
[illegible] — III. [illegible] — IV. [illegible] — VIII. [illegible] — IX. [illegible] — X. [illegible] — XI. [illegible]
[illegible] X. [illegible]
[illegible] III. [illegible] — IV. [illegible]
[illegible] I. [illegible] — II. [illegible] — IX. [illegible] — X. [illegible] 247. 241. — XI. [illegible] — XII. [illegible]
Te[illegible] VII. [illegible] — VIII. [illegible] — IX. [illegible]
Temesvár I. [illegible] — II. 6. — III. [illegible] — IV. [illegible] — VII. [illegible] — IX. [illegible]
Temesvári pasák III. [illegible] — IV. [illegible] — VIII. [illegible] — IX. [illegible] — X. 18[illegible]
Temesvári szandsák III. [illegible]
Tenger adriai III. [illegible] — VI. 43. — IX. [illegible] — X. [illegible] 246.25[illegible]
Tenger aegei X. 24[illegible]. 25[illegible]
Tenger fekete I. 124. — III. 253, 306, 339, 394. — V. 181.
Tenger kaspi III. 275. 305.
Tenger közép III. 86. 126. 219.
[illegible]kovitz VII. 309.
Tergovist I. 137. — II. 20.
Teseeni Hedvig I. 31.
Teuffel Erazmus II. 93. — III. 393, — VII. 109.
Teuffenbach Kirstof V. 3, 48. — IX. 224.
Tevnicz Péter III. 280.
Theophilo barát IV. 93.
Theodosius Kristof IX. 19.
Thionville VII. 171.
Thomaso barát IV. 93.
Thraciá I. 128. 269.
Thurzó I. Elek. II. 77. — XII. 283, 357.
Thurzó II. Elek X. 265. — XI. 186, 209.
Thurzó Erzsébet Ungnad Ádámné IX. 131.
Thurzó Ferencz IV. 26. — V. 335. — VIII. 222. 303, 313. — XII. 279.
Thurzó Jeromos XI. 186, 209. — XII. 357.
Thuryó Kristof XII. 357.
Thurzó Szaniszlo XI. 186, 209. — XII. 357.
Thurzó családbéliek általában VII. 199. — X. 200. — XI. 186, 209.
Tihany III. 431. 456.
Tiraboschi János VI. 67. 179.
Tisza I. 125. 171. 198. 229. 254.
Titel I. 96. — VI. 248.
Tivadar moldvai kanczellár I. 79.
Tobolaeus János XI. 19. 43.
Tomory Lajos VI. 56. 103. 107.
Tomory Miklós VI. 145. 147. 162.
Tomory Pál I. 341. — IX. 236.
Toledoi Jakab IV. 35.
Tolimerius Illés X. 13.
Tolna I. 289.
Tomca Marnovics János II. 18, 21.
Topuska vára Horvátorszgban VII. 186.
Torda város I. 142.
Tordán 1544. erdélyi országgyűlés VI. 173.
Torda vármegye I. 150.

Torda István VII. 207.
Torda Péter váradi kanonok VII. 215.
Torda Zsigmond VII. 196, 262, 297, 309, 315. — VIII. 105, 222.
Tornaljay Jakab VI. 185.
Tornielli Fülöp I. 245.
Tornoander György hittudományi licentiatus XII. 381.
Tóth János brassoi lakos III. 151, 232.
Török Balint I. 11. 15, 44, 59, 62, 106, 158, 164, 185, 222, 224, 243. — II. 19, 21, 40, 59, 69, 81, 127, 184, 195. — VI. 105, 112, 133, 150. — VIII. 8. — XII. 222, 276.
Török Ferencz V. 323. — VIII. 185, 276. — IX. 25.
Török Imre I. 11. — II. 11, 15, 128.
Török János VII. 190.
Törökök I. 51. 126, 149, 151, 163, 226. — II. 249. — III. 1, 360, 394. — IV. 1, 108. — VI. 83. — IX. 108, 134. — X. 147, 246, 357. — XI. 48, 112, 114, 145, 157, 196, 224, 241, 243, 273, 279, 280, 285, 305, 307.
Török adó XII. 180.
Török hajóraj III. 86, 126, 219, 228, 279, 339, 368, 385. — IV. 102, 225, 242, 262. — V. 89, 92, 97. — IX. 238.
Tracalus VI. 280.
Trapezunt IV. 249.
Trautson János II. 211. — XI. 27.
Trencsini fördő IX. 338.
Trevisano Domokos III. 129.
Triballok I. 259.
Tricesius Endre VI. 347, 352.
Trienti bibornok (Cardinalis Tridentibás) L. 288.
Tripolis II. 279.
Triumszliécs IX. 91, 138.
Trivulsio Fülöp raguzai érsek VI. 41. — XII. 302.
Trivulsio Péter III. 48.
Trnava I. 317.
Trombitás Péter XI. 115.
Trubiniai jobbágyok XI. 107.
Tunis I. 60. — III. 166, 178, 195.
Tunisi bey IV. 170.
Turkovics Miklós II. 48, 80, 83,
Turócz vármegye X. 135.
Turóczi prépostság IX. 37, 47, 49, 70, 152, 280. — X. 53, 75.
Tury György X. 177. 182.
Tuturinus Ferencz IV. 276, 288. — VII. 360.
Tuyon passa III. 13, 34. 100, — IV. 371, 382. — VII, 184, 337.

U.

Udvarhely széke I. 150.
Udvina vára II. 277.
Ugrin Miklós semendriai püspök XII. 343.
Ujlak vára I. 291. — II. 20.
Ujlaki Farkas XI. 78.
Ujlaki Ferencz I. 280. — X. 168.
Ujlaki János tinini püspök IV. 208, 213. 215.
Ujlaki Lőrincz II. 19. 20. 40. 182. 258.
Ujtam III. 81.
II. Ulaszlá magyar király I. 4, 9, 10, 149.
Uliman bég II. 86.
Ungnad Ádámné l. Thurzó Erzsébet.
Unitariusok XII. 345.
Uriél turóczi prépost IX. 75.
Ursinus Velius VI. 35.
Uszály Péter IX. 92, 151. — XI. 142, 143.
Uszkokok IV. 35. — V. 267.
Uti rend Konstantinápolyba V. 78. — XII. 55.
Utissenics l. Martinuzzi.

V.

Vácz II. 80.
Váczy Gergely VIII. 158.
Vagner Bálint VI. 316.
Wágy Ferencz X. 343.
Waisz S. XII. 268.
Valkó vára I. 290.
Valpó vára I. 227, 231.
Van vara Perzsiában III. 168.
Vapovius Szaniszló VI. 207, 209, 271.
Várad I. 42, 65, 68, 285, 288. — III. 80, 148, 250, 304, 310, 316, 397, 401. — IV. 199, — VI. 48, 59. — VII, 98.
Váradi békekötés II. 77.
Várday Pál II. 78, 125.
Várhely I. 142.
Varjassy Ferencz II. 19.
Warkoch György II. 49, 86.
Warkoch Tamás váradi püspök II. 100. — VII. 147, 150, 161, 190, 216.
Varkóczy György I. 246.
Varna IV. 238, 287. — V. 181.
Vass László IV. 209.
Weber János XI. 313.
Vég János III. 184, 193, 253, 308, 418.
Vegedinus (Vegyedi) Imre VI. 76, 324.
Végles vára III. 372, 380.
Welchinus György esztergami órkanonok X. 355.
Velencze II. 15. — III. 100, 113, 130, 189, 219, 254, 277, 892, 461, — V. 167, 170. — VI. 67, 85, 171, 177. — X. 90, 147, 178, 205, 246, 258. — XI. 226, 307. — XII. 213.
Velenczei köztársaság V. 76, 135, 173, 182, 248, 253. — VI. 34, 42, 87.
Velenczeiek I. 38. 67, 119. - - III. 281, 355.
Velenczei bailo Konstantinápolyban III. 287.
Velibég I. 257. — III. 32, 39, 314, 383, 432, 457.
Velisan I. 257.
Wellicianus IV. 170.
Velkenye vára X. 174, 309, 329.
Venerius Lénart VI. 176, 171, 6.
Verancsics Antal, a jelen XII. kötetnek mindenkében általán véve, különösen pedig I. 341 343, 349, 351, 353, 355, 357, 359, 361, 362, 367. — II. 220 280, 309, 311, 313, 319. — III. 1, stb., 254, 284, 427. — IV. 41, 55. — V. 325, 356, 360, 372, 375, 387. — VI. 15, 37, 82, 87, 186, 196, 286, 318. — VII. 3, 17, 25, 207. — VIII. 163, 315. — IX. 17, 20, 28, 196, 224. — X. 54, 58, 309. — XI. 23, 42, 91, 95, 100, 128, 136, 146, 245, 246, 258, 271, 288, 290, 293, 296, 311, 314, 316. — XII. 23, 28, 83, 96, 97, 100, 216, 251 277, 307. stb. 336, 363.
Verancsics Faustus V. 358. — VI. 359. — VIII. 267, 284. — IX. 266, 281, 301. — X. 14, 21, 22, 245, 342. — XI. 18, 41.
Verancsics Ferencz Antalnak atyja IV. 82. — VI. 68, 170.
Verancsics Gáspár VIII. 121.
Verancsics János VII. 9, 20.
Verancsics Klára XI. 319.
Verancsics Margit IX. 300. — XI. 319.
Verancsics Marietta XI, 19.
Verancsics Mihály I. 268, 344. 348, 368. — III. 1, 5. — V. 139. — VI. 3, 42, 58, 60, 65, 70, 84, 109, 141, 158, 161, 172. 174, 177, 179, 280, 318, 320, 340, 344. — VII. 23, 24, 46, 205, 217, 222, 243, 257, 290, 333. — VIII. 48. — IX. 50, 62, 122, 126, 146, 157, 162, 167, 168, 171, 175, 176, 188,

266, 299. — X. 13. — XII. 201, 204.
Verancsics Mihálynak özvegye XI 70.
Verancsics Péter VIII. 114, 125, 189. — IX. 267. — X. 13. — XI. 19.
Verancsics Péternek özvegye XI. 70.
Verancsics család XI. 313.
Werbőczy István I. 68, 106, 168, 184, 186, 202, 222. — II. 19, 30, 45, 59, 64, 69. 83, 131, 145, 197. — VI. 108, 109, 110, 112. — VII. 101.
Werbőczy Hármaskönyve IX. 280. — X. 166. — XI. 252.
Verebélyi Mihály III. 205. — IV. 21.
Veres János VI. 136.
Wernherr György III. 45.
Vértes I. 245. — II. 24.
Weszprém II. 265. — III. 81. — IV. 170, 381. — V. 28, 74, 91, 96, 116, 150, 186.
Wezewdy Lázár VI. 155.
Vianucius Rafael IX. 213.
Vid Sebestyén II. 26.
Vidffy Ambros II. 13.
Vigna franczia követ XII. 237.
Világosvár II. 6.
Vilmos olmützi püspök X. 234.
Wincharich Gergely XI. 252.
Visegrád I. 183, 227. — II. 40, 80, 304.
Vitéz János IX. 205.
Vizkelety Tamás IX. 167. — X. 191. — XII. 359.
Wlad havasalföldi vajda I. 137.
Vola György VI. 202. — XII. 215.
Wolfárd Adorján VI. 75.— XII. 20.
Vörösko vára X. 79, 118.
Vörös torony I. 118, 130.
Vuk György szerb dezpota II. 225.
Wyss Albert, az V. kötetben általán véve; különösen pedig V. 7, 65, 93. — VIII. 358. — IX. 305.

X.

Xistus áldozár X. 46.

Z.

Zaaz vára I. 156, 236.
Zaberdinus János VIII. 324, 346. — XI. 46.
Zaberdinus Mátyás váradi püspök. I. 280. — II. 98. — III. 24. — IV. 26.
Zacharetti Jeromos VII. 232.
Zákán vára V. 146.
Zakariás apostoli nuncius VIII. 291.
Zalánkemén I. 15, 294. — II. 7.
Zalay Benedek III. 44.
Zalla Reys IV. 120.
Zambok Pál VIII. 375, 382.
Zanetti Károly I. 249.
Zani Endre VI 180.
Zápolyai György II. 22, 131, 259.
Zápolyai János erdélyi vajda I. 9, 10, 19, 37. — II. 3, 17, 21, 241, 259, 265. L. János magyar király
Zarai Pál fiumei kapitány X. 48.
Zarkandi Pál III. 383. — IV. 104. — VII. 199, 208. — VIII. 85.
Zarmizegetusa I. 142.
Zay Ferencz, a III. IV. és V. kötetekben általán véve, különösen pedig III. 6, 7, 12, 13, 16, 18, 19, 30, 31, 32, 33. — IV. 75. — V. 2. — VIII. 107, 110, 118, 181, 199. — VIII. 184, 190, 197, 201, 222, 238, 250, 260, 279, 303, 313, 324, 333, 337. — IX. 134, 201, 218. — X. 105.
Zazkovszky Márton X. 120.
Zeffo János IV. 69, 93. — VII. 232. — IX. 272.
Zeffy Domokos V. 46, 165, 263.
Zeleméry László VIII. 36. — IX. 9. — X. 200. — XI. 143.
Zierotin Frigyes X. 231.

Zimony I. 15. 296.
Zinan beg II. 14.
Zinan csausz III. 30.
Zinan passa III. 92, 101, 109, 134. 150, 161, 177, 192, 210, 232, 261, 263, 278, 288, 290, 307, 396. — IV. 23.
Zíny Boldizsár IV. 227.
Zkoblich Mihály X. 242, 330.
Znyo vára IX. 47. — X. 76.
Znyo váralja IX. 96.
Zoltay Gergely III. 383, 457.
Zoltay István II. 97. — III. 383, 424, 457. — VII. 199, 203. — VIII. 30, 114, 117, 139, 149, 252, 338, 346.
Zoltay Lőrincz I. 258.
Zólyom III. 372.
Zombory Mihály VI. 134. — VII. 120.
Zonda vára I. 264. — III. 301.
Zrinyi György XI. 66, 89, 135. — XII. 342.
Zrinyi János II. 40.
Zrinyi Miklós II. 40, 302. — IV. 23, 72, 206, 269. — V. 113. — IX. 189.
Zuchina Ambros I. 155.
Zula János VIII. 122.
Zsámboky János IX. 222. — X. 311, 349. — XI. 243, 306.
Zsidók IV. 54.
Zsigmond császár és magyar király I. 137.
I. Zsigmond lengyel király I. 9, 51, 68, 83, 177. — II. 33, 43, 280. — III 73, 85, 104. 300, 303, 312. — IV. 21, 37, 181, 193, 234. — VI. 62, 65, 87.
II. Zsigmond Ágost lengyel király VII. 80. — X. 35. — XII. 23.

ELSŐ OSZTÁLY: OKMÁNYTÁRAK.

MAGYAR TÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR, [illegible] Horváth Mi[illegible] I. KÖT. [illegible] — II. KÖT. [illegible] — III. KÖT. [illegible] — IV. KÖT. [illegible]

MAGYAR TÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR, [illegible]

ÁRPÁDKORI ÚJ OKMÁNYTÁR [illegible] Wenzel Gusztáv. I. KÖT. [illegible] — II. KÖT. [illegible] — III. KÖT. [illegible] — IV. KÖT. [illegible] — V. [illegible] — VI. KÖT. [illegible] — VII. KÖT. [illegible] — VIII. KÖT. [illegible] — IX. KÖT. [illegible] — X. KÖT. [illegible] — XI. KÖTET [illegible] — XII. KÖT. [illegible]

ALVINCZI PÉTER OKMÁNYTÁRA [illegible]

PÁZMÁNY PÉTER LEVELEZÉSE [illegible]

OKMÁNYTÁR I. RÁKÓCZY GYÖRGY [illegible]

OKMÁNYTÁR II. RÁKÓCZY GYÖRGY [illegible]

A KÉT RÁKÓCZY GYÖRGY FEJEDELEM [illegible]

MÁSODIK OSZTÁLY: IRÓK.

SZERÉMI GYÖRGY, [illegible]

VERANCSICS ANTAL, [illegible] ÖSSZES MUNKÁI. [illegible]

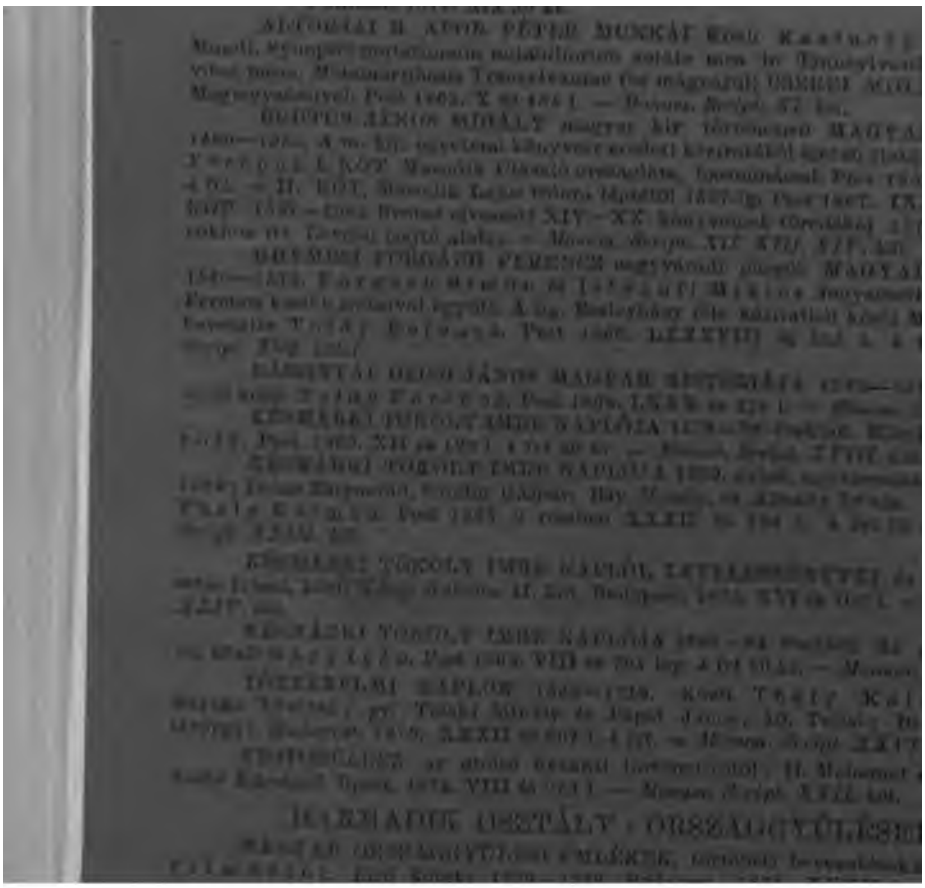

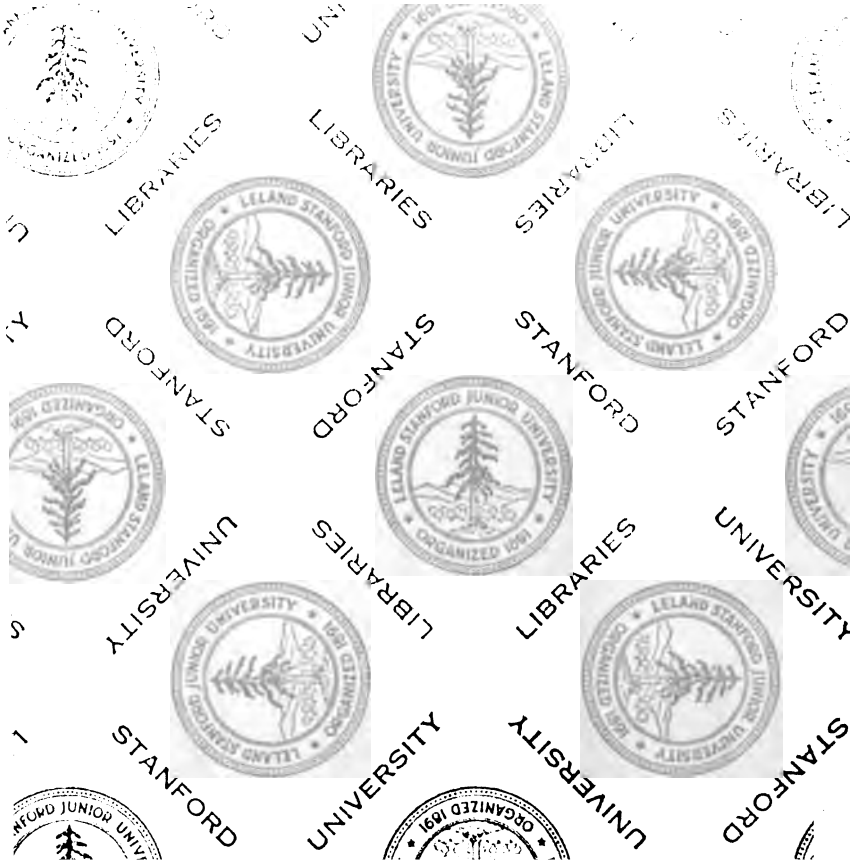
LIBRARIES
STANFORD
UNIVERSITY
LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

Stanford University Libraries
3 6105 002 419 948

DB
932
M64
v.31-32
1875-188

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
CECIL H. GREEN LIBRARY
STANFORD, CALIFORNIA 94305-6004
(415) 723-1493

All books may be recalled after 7 days

DATE DUE